

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ KAPSAMINDA
BAKIM TEDBİRİ SÜRECİNİN NİTEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçe Nur MISIRLI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İsmail AKYÜZ

MAYIS – 2020

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ KAPSAMINDA
BAKIM TEDBİRİ SÜRECİNİN NİTEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçe Nur MISIRLI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

“Bu tez sınavı 28/05/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Yusuf GENÇ	Başarılı
Doç. Dr. Metin KILIÇ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi İsmail AKYÜZ	Başarılı

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	GÖKÇE NUR MISIRLI
Öğrenci Numarası	:	Y176059009
Enstitü Anabilim Dalı	:	SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı	:	SOSYAL HİZMET
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ KAPSAMINDA BAKIM TEDBİRİ SÜRECİNİN NİTEL ANALİZİ
Benzerlik Oranı	:	%10

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

Gökçe Nur MISIRLI

07 / 05 / 2020

İmza

Gökçe Nur Misirli

☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....

İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: DR. ÖĞR. ÜYESİ İSMAİL AKYÜZ

Tarih: 07.05.2020

İmza:

İsmail Akyüz

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin emeği, yardımı ve desteği bulunmaktadır. Bu çerçevede öncelikle çok kıymetli hocalarıma teşekkür etmek istiyorum.

Tez dönemim boyunca güler yüzlü ve rahatlatıcı tavırlarıyla bilgi birikimini ve desteğini paylaşarak bana yol gösteren, akademik hayatta ilerleme hedefimi güçlendiren, yoğun temposuna rağmen bana sürekli zaman ayıran, bu tezin ortaya çıkmasında büyük bir emeği olan; tanıma, öğrencisi olma ve tez sürecinde danışmanlığını alma şansına eriştiğim kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İsmail Akyüz'e çok teşekkür ediyorum.

Tez savunma jürimde olmayı kabul ederek değerli zamanlarını ayıran ve çalışmamın son haline gelmesinde önemli katkıları bulunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Yusuf GENÇ ve Doç. Dr. Metin KILIÇ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans dönemimde derslerinde bulunma şansına eriştiğim ve akademik anlamda gelişmemde büyük katkıları bulunan, hayata dair deneyimlerini benimle paylaşan, her daim desteğini yanımda hissettiğim değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Çetin YILMAZ'a çok teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet bölüm başkanı kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Zafer DANIŞ'a şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmanın ortaya çıkabilmesi için gerekli izinleri veren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ve bu araştırmanın yürütülmesinde katkı sağlayan Bolu, Düzce ve Zonguldak Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile görüşme yaptığım çocuk evleri sitelerinin tüm çalışanlarına çok teşekkür ediyorum.

Özellikle hem çalışma hem de akademik hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen Düzce Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü Zeki YILDIRIM'a ve İl Müdür Yardımcısı Cemal KESKİN'e şükranlarımı sunuyorum.

Alanda büyük bir özveriyle çalıştıklarına tanık olduğum, iş yoğunluğuna rağmen vakit ayırarak araştırmama katılan, bilgi ve deneyimlerini samimi bir şekilde paylaşma nezaketinde bulunan değerli meslek elemanlarına ve benimle görüşme yapmayı kabul ederek tüm sorularıma içtenlikle cevap veren, bu araştırma sonuçlarının en çok onlara fayda sağlamasını ümit ettiğim, bu dünyadaki her şeyin en iyisini hak ettiklerini düşündüğüm, her birinin bakışlarını ve hayat öykülerini ömrüm boyunca unutmayacağım güzel yürekli çocuklara çok teşekkür ediyorum.

Son olarak hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve bana inanan kıymetli aileme ve dostlarıma çok teşekkür ediyorum.

Gökçe Nur MISIRLI

28.05.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: İLGİLİ LİTERATÜR	5
1.1. Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Gelişimi	5
1.2. 5395 Sayılı Kanun’da Çocuğun Korunması.....	12
1.3. Korunma İhtiyacı İçindeki Çocuklara Yönelik Bakım Modelleri	17
1.5.1. Aile Yanında Bakım Modelleri	17
1.5.1.1. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)	20
1.5.1.2. Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri	23
1.5.1.3. Koruyucu Aile.....	24
1.5.1.4. Evlat Edinme.....	28
1.5.2. Kurum Bakımı	29
1.5.2.1. Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezleri (ÇOKİM)	34
1.5.2.2. Çocuk Evleri Siteleri	35
1.5.2.3. Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri (ÇEKOM) .	45
1.5.3. Diğer Hizmet Birimleri	47
1.5.3.1. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM).....	47
1.5.3.2. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM).....	49

1.4. Farklı Ülkelerdeki Çocuk Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü.....	50
BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	56
2.1. Araştırmanın Modeli.....	56
2.2. Araştırma Sorusu	57
2.3. Araştırmanın Örneklemi	57
2.4. Araştırmada Verilerin Toplanması	61
2.4.1. Veri Toplama Araçları	61
2.4.2. Veri Toplama Süreci	63
2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	65
2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sayıtları	71
BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM.....	72
3.1. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bulgular	72
3.2. Korunma İhtiyacı İçindeki Çocuk Birimi Personelleri İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular.....	74
3.2.1. İş Hayatı.....	74
3.2.2. Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler	112
3.2.3. Korunma Gereksinimi İçindeki Çocukların Tespit Süreci	121
3.2.4. Sosyal İnceleme Süreci	127
3.2.5. Sosyal İnceleme Sonrası Karar Süreci	134
3.2.6. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri	149
3.2.7. Mesleki Deneyim.....	156
3.3. Çocuk Evleri Sitelerinin Sosyal Servis Personelleri İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular	158

3.3.1. İş Hayatı	158
3.3.2. Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler	173
3.3.3. Çocukların Kuruluşa Teslim Süreçleri	176
3.3.4. Kuruluş Kuralları ve Hizmetleri	183
3.3.5. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası	202
3.3.6. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri	206
3.3.7. Mesleki Deneyim	213
3.4. Bakım Tedbiri Altında Çocuk Evleri Sitelerinde Kalan Çocuklar İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular	214
3.4.1. Koruma Altına Alınmadan Önceki Hayatı	214
3.4.2. Bakım Tedbiri Alınma Süreci	220
3.4.3. Kuruluşa Teslim Edilme ve Alışma Süreci	227
3.4.4. Kuruluş Şartları ve Hizmetleri	235
3.4.5. Eğitim-Öğretim Hayatı ve Sosyal İlişkiler	265
3.4.6. Aile Üyeleri İle İlişkiler	272
3.4.7. Bazı Kavramlara İlişkin Algılamalar	279
3.4.8. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri	283
3.4.9. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası	289
BÖLÜM 4: TARTIŞMA	296
4.1. İş Hayatına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	298
4.2. Kanun ve Yönetmeliklere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	306
4.3. Tespit Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	310

4.4. Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	313
4.5. Karar Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	315
4.6. Çocukların Kuruluşa Teslim ve Alışma Süreçlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	320
4.7. Çocuk Evleri Sitelerinin Şartları, Kuralları ve Hizmetlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	323
4.8. Çocukların Eğitim Hayatı, Aile ve Arkadaşlık İlişkilerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	332
4.9. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	335
4.10. Bakım Modellerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	339
SONUÇ VE ÖNERİLER	342
KAYNAKÇA.....	371
EKLER	382
ÖZGEÇMİŞ	389

KISALTMALAR

AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AÇSHİM	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
BİRDEF	: Bireysel Risk Değerlendirme Formu
ÇEKOM	: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
ÇES	: Çocuk Evleri Sitesi
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇOKİM	: Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezi
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
KAY	: Koruyucu Aile Yönetmeliği
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Farklı Hizmet Modellerinden Yararlanan Çocuk Sayıları (2013- 2019)	8
Tablo 2: Koruma Altındaki Çocuklara Bakım Hizmeti Veren Kuruluş Sayısının Ve Bu Kuruluşlarda Bakılan Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	10
Tablo 3: Süreli Ve Geçici Ekonomik Destek Oranları Ve Tutarları - 2019	22
Tablo 4: Koruyucu Aile Aylık Ödeme Oranları Ve Tutarları - 2019	27
Tablo 5: Çocuklara Verilen Harçlık Tutarları - 2019	42
Tablo 6: Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk Birimi Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar.....	68
Tablo 7: Çocuk Evleri Sitelerinin Sosyal Servis Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar	69
Tablo 8: Bakım Tedbiri Altında Çocuk Evleri Sitelerinde Kalan Çocuklarla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar.....	70
Tablo 9: Araştırma Kapsamında Görüşme Yapılan Meslek Elemanlarına Dair Bilgiler	72
Tablo 10: Araştırma Kapsamında Görüşme Yapılan Koruma Ve Bakım Altındaki Çocuklara Dair Bilgiler	73

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çocukların Aile Yanında Bakılması Anlayışının Hizmetlere Yansıması.....	10
Şekil 2: Kurum Bakımındaki Dönüşüm.....	32
Şekil 3: Yapılan Nitel Veri Analizine İlişkin Örnek Kodlama Ve Tema Oluşturma Süreci.....	67
Şekil 4: Planlı Bir Değişim Süreci Olarak “Bakım Tedbiri Süreci”	296
Şekil 5: Bakım Tedbiri Sürecinin Adımları Ve Bu Süreç Üzerinde Etkili Önemli Faktörler	297

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi			
Tezin Yazarı: Gökçe Nur MISIRLI Danışman :Dr. Öğr. Üyesi İsmail AKYÜZ			
Kabul Tarihi: 28.05.2020		Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 381 (tez)	
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet		Bilim Dalı:	
Bu araştırmanın temel amacı; çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan ve bakım tedbiri sürecini başından sonuna kadar deneyimleyen çocukların, bu çocuklar hakkında bakım tedbiri almayı uygun gören meslek elemanlarının ve bu çocuklara hizmet sunan psiko-sosyal servis çalışanlarının deneyim ve görüşleri çerçevesinde; “bakım tedbiri” sürecine yönelik bütünsel bir analiz ortaya koymaktır. Bu bağlamda, bakım tedbiri sürecinde var olan eksiklerin ve sorunların ortaya çıkarılması ve sürecin iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulması hedeflenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak katılımcıların sürece yönelik değerlendirmelerini kendi ifadeleriyle dile getirmeleri sağlanmıştır. Ayrıca bu yöntemin araştırmaya zenginlik ve esneklik kattığı değerlendirilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve örneklem grubunda çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Düzce, Bolu ve Zonguldak illerinde toplam 25 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanmış ve elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle yorumlanmıştır. Veriler analiz edildiğinde; meslek elemanlarının iş hayatı, çocuk koruma politikaları kapsamındaki kanun ve yönetmelikler, korunma gereksinimi içindeki çocukların tespit süreci, sosyal inceleme süreci, karar süreci, hakkında bakım tedbiri alınan çocukların kuruluşa teslimi ve alışma süreci, çocuk evleri sitelerinin şartları, kuralları ve hizmetleri, bu kuruluşlarda kalan çocukların eğitim hayatı, aile ve arkadaşlık ilişkileri, diğer bakım modelleri, bakım tedbirinin kaldırılması süreci ve sonrasında ilgili konularda bazı sorunların yaşandığı saptanmıştır. Bu sorunlar, ilgili literatür ve benzer çalışmaların sonuçları dikkate alınarak tartışılmıştır. Son olarak, var olan sorunların çözümüne ve bakım tedbiri sürecinin iyileştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.			
Anahtar Kelimeler: Çocuk koruma sistemi, korunma ihtiyacı içindeki çocuk, bakım tedbiri, çocuk evleri sitesi, meslek elemanı			

Sakarya University

Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Qualitative Analysis Of Care Measure Process Within The Child Protection System			
Author of Thesis: Gökçe Nur MISIRLI Supervisor : Assist. Prof. İsmail AKYÜZ			
Accepted Date: 28.05.2020		Nu of Pages: ix(pre text) + 381(main body)	
Department: Social Work		Subfield:	
The main aim of this research is to provide a holistic analysis of the care measure process within the framework of opinions of children which living in children's homes under protection and care and experience the care process from beginning to end who professional staffs' that take care measure about these childrens and who psychosocial service workers' that provide support for these childerens. In this context, it is aimed to uncover the deficiencies and problems that exist in the maintenance measure process and to present suggestions for improving the process. In the study, qualitative research method was used to enable participants to express their assessments of the process in their own words. In addition, it has been evaluated that this method adds richness and flexibility to the research. Purposive sampling method was used in the study and diversity was tried to be provided in the sample group. In this context ; in-depth interviews were conducted with a total of 25 people in the provinces of Duzce, Bolu and Zonguldak. Within the scope of the research data were collected using the semi-structured interview form prepared and the data obtained were interpreted by content analysis technique. When the data are analyzed; It has been determined that there are different problems topics of: business life of professional staff, laws and regulations within the scope of child protection policies, the process of identifying children needing protection, social review process, decision process, delivery and adaptation process to organization of children who have been taken care measures, conditions, rules and services of children's homes sites, educational life with family and friendship relationships of the children staying in these organizations, other care models, the process of removing the care measure and after. These problems have been discussed taking into account of the relevant literature and similar studies results. Finally, recommendations have been given for solving existing problems and improving the maintenance measure process.			
Keywords: Child protection system, children needing protection, care measure, children homes site, professional staff.			

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Her çocuk; ihtiyaç duyduğu ilgiyi, sevgiyi, korumayı ve bakımı görme hakkına sahiptir. Nitekim bir çocuğun en iyi şekilde yetişebilmesi için sağlıklı ve işlevsel bir aile sistemi içinde bulunması önemlidir. Ancak çocukların gelişimleri açısından var olan bazı sakınca ve riskler, bu durumu her zaman mümkün kılmamaktadır. Maalesef pek çok çocuk, çeşitli nedenler ile farklı şekil ve ölçülerde ihmal veya istismara uğramakta ya da bu risk ile karşı karşıya kalmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde; çocuğa verilen değerin artması, çocuk haklarının gelişmesi ve sosyal refah devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların bakımı, korunması ve gelişimiyle ilgili olarak aileye ve devlete önemli görevler yüklenmiştir. Modern çocuk koruma anlayışının gelişmesi, bir yandan devlete gerekli gördüğü durumda sosyal hizmet aracılığı ile ailenin özel alanına müdahale edebilme yetkisi verirken; diğer yandan da koruma altına aldığı çocukların sağlıklı bir şekilde yetiştirilmelerine yönelik bir bakım sistemi kurma sorumluluğu yüklemiştir. Gelineen noktada ülkemizdeki korunma ihtiyacı içindeki çocuklar için ilk hedef, biyolojik ailelerinin ya da akrabalarının yanında desteklenerek koruma ve bakımlarının sağlanması; bu uygulamanın mümkün olmadığı durumlarda ise bakım tedbiri alınarak, “çocuğun yüksek yararı ilkesi” doğrultusunda en uygun hizmet modelinin uygulanmasıdır. Koruma altına alınarak hakkında bakım tedbiri verilen bir çocuk; evlat edinme, koruyucu aile ya da kurum bakımı modelinden yararlandırılmaktadır. Diğer bakım türlerine göre çok daha uzun bir geçmişe sahip olan kurum bakımı konusunda çok büyük ve önemli bir değişikliğe giden Türkiye, 2005 yılında başlayan koğuş tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara dönüşüm sürecini 2017 yılında tamamlamıştır. Bu çerçevede kurum bakımı ülkemizde “çocuk evleri siteleri” ve “çocuk evleri” modelleri aracılığıyla yürütülmektedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 2019 yılsonu verilerine göre ülke genelinde 112 adet çocuk evleri sitesi bulunmakta ve kuruluş bakımı altında olan 13.867 çocuğun 6.132’si çocuk evleri sitesinde kalmaktadır.

Nitekim koruma altına alınan bir çocuk için düzenlenen bakım modeline ilişkin konular, bakım tedbiri sürecinin sadece bir bölümünü kapsamaktadır. Bakım tedbiri süreci;

korunma ihtiyacı içinde olan bir çocuğun belirlenmesinden başlayıp, koruma altına alınma kararının verilmesi ve uygun bakım modelinden yararlandırılmasıyla devam eden ve bu kararın kaldırılması sonrasında izleme ve rehberlik hizmetinin sunulmasıyla sona eren, zor ve karmaşık bir süreçtir. Bu çerçevede, araştırmanın temel problemi ise; çocuk, aile, toplum ve devlet açısından önemli sonuçları beraberinde getiren bakım tedbiri sürecine ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapılarak eksiklerin, sorunların ve önerilerin ortaya çıkarılmasıdır.

Araştırmanın Önemi

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklara yönelik verilen en önemli tedbirlerden biri, bakım tedbiridir. Bu tedbir çocuk, aile ve toplum hayatında önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir.

Bakım tedbiri uygulamasına yönelik, tam anlamıyla bir değerlendirme yapılabilmesi için sürecin tüm aşamaları ve aktörleriyle ele alınması gerekmektedir. Bakım tedbirinin başarısına ve sorunlarına odaklanan bu çalışmada, süreç tüm aşamalarıyla ele alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada; süreç içinde yer alan farklı aktörlerin görüş ve değerlendirmelerine yer verilmiş olmasının, araştırmayı daha da önemli kıldığı düşünülmektedir. Alandan görev yapan personel; mevzuat, imkânlar ve kendi bakış açıları çerçevesinde vakalara müdahalede bulunurken; bu süreç çocukların dünyasına da farklı biçimlerde yansımaktadır. Bu açıdan, planlanan çalışma ile bakım tedbiri sürecinin yasal metinlerde yer alan şekli, uygulayıcılar tarafından hayata aktarılış biçimi ve çocuklar üzerindeki etkisi, bütün süreç dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu çalışmanın; sosyal hizmet literatürüne, bakım tedbiri sürecine ilişkin sorunların çözülmesine, meslek elemanlarının çalışma şartlarının düzenlenmesine ve çocuklara yönelik yeni politikaların geliştirilmesine katkı sağlaması ve çocuk koruma sisteminin iyileştirilmesi açısından kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, kurum bakımında kalan çocukların ve çocuk koruma alanında görev yapan çalışanların bakım tedbiri sürecine yönelik duygu, düşünce ve deneyimleri dikkate alınarak, sürecin başarılı yanları ile mevcut sorunlarını tespit etmek

ve iyileştirmeye ilişkin önerileri ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmanın nihai hedeflerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

Çalışmanın ilk hedefi, çocuk koruma alanında çalışan ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bakım tedbiri alan meslek elemanlarının; korunma ihtiyacı olan çocukların tespiti, sosyal inceleme süreci, vakanın değerlendirilmesi, bakım tedbirine karar verilmesi ve çocukların kuruma teslim edilmesi sürecinde karşılaştıkları sorunlara, bu sorunların çözümüne ve çocuk koruma sisteminin daha da iyileştirilmesine yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaktır.

Çalışmanın ikinci hedefi, hakkında bakım tedbiri alınan çocukların “kuruma uyum sağlamaları, kurum hayatındaki istekleri ve ihtiyaçları, aile üyeleri ile ilişkileri, eğitim ve sosyal yaşamları, kurumdan ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanmaları” sürecinde görev yapan sosyal servis personelinin; karşılaştıkları sorunlara, bu sorunların çözümüne ve çocuk koruma sisteminin daha da iyileştirilmesine yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaktır.

Çalışmanın üçüncü hedefi, hakkında bakım tedbiri alınmış olan çocukların; olumsuz yaşam deneyimlerini, kurum bakımına alınma nedenlerini, kurum bakımına alınma ve alışma sürecini, bu süreçte yaşadığı zorlukları, kurum hizmetleri ve olanaklarına ilişkin görüşlerini, devlet ve aile kurumuna yönelik tanımlamalarını ve kurumdan ayrıldıktan sonraki hayata yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada; katılımcıların bakım tedbiri sürecine yönelik deneyimlerini, sorunlarını ve beklentilerini özgürce ifade edebilmeleri ve kendi betimlemeleri ile ortaya koyabilmeleri açısından en uygun yöntemin “nitel yaklaşım” olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca nitel yaklaşımın araştırmanın planlanması ve uygulamaya aktarılması sırasında sağladığı esnekliğin, bakım tedbiri sürecine yönelik yapılan değerlendirmelerde çalışmaya zenginlik katacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede; derinlemesine görüşme tekniği ile veri toplamak üzere; koruma ve bakım altında bulunan çocuklar, kurum sosyal servis çalışanları ve korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görev yapan meslek elemanları için 3 farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Etik onay ve resmi izinlerin alınması sonrasında, yarı yapılandırılmış görüşme formları

çerçevesinde, 3 farklı ilde ve 7 farklı kuruluşta, toplam 25 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Bakım tedbiri sürecinin tüm aşamalarını ele alma ve bu süreci farklı aktörlerin görüşleriyle değerlendirme isteğinin, nitel araştırma yönteminin tercih edilmesiyle birlikte, çalışmanın özgün değerini arttırdığı düşünölmektedir.

BÖLÜM 1: İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde çocuk koruma sisteminin ülkemizdeki gelişiminden bahsedilmiş, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgi verilmiş, korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik bakım modelleri açıklanmaya çalışılmış ve farklı ülkelerdeki çocuk bakım hizmetlerinin genel görünümünden söz edilmiştir.

1.1. Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Gelişimi

Osmanlı devletinde, korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yapılan yardımlarda, özellikle İslâm dininin hayırseverlik duyguları etkili olmuş ve bu çocuklara yönelik ilk hizmetler “vakıflar” aracılığıyla yürütülmüştür (Yolcuoğlu,2009a: 55). Alkan (1999: 61-62), 19.yüzyıla kadar devlet tarafından sistemli bir müdahaleye maruz kalmayan bu vakıflara, sistemin yozlaşması neden gösterilerek özellikle II. Mahmut döneminde müdahalede bulunulmaya başlandığını ve 1826 yılında da bu vakıfların bağlanacağı Evkaf-ı Hümayun Nezareti’nin kurulduğunu belirtmiştir (Karataş, 2015: 17).

Salim (2011: 35); Osmanlı Devletinde modern çocuk koruma sisteminin başlangıcının, 19.yüzyılda ortaya çıkan etkenler sonrasında kurum bakımı modelinin geliştirilmesine dayandığını savunmuştur. Ünal (2012: 5), kurum bakımı modelinin gelişmesinde rol alan bu etkenleri şu şekilde sıralamıştır: Osmanlının son dönemlerde yaptığı savaşlarda toprak kaybetmesine bağlı olarak büyük göç dalgaların yaşanması ve savaşlar ile göçlerin yıkıcı sonuçlarından en çok çocukların etkilenmesi, Tanzimat ile hızlanan reform ve modernleşme arzuları, meslekî eğitim görmüş nitelikli eleman ihtiyacı, artan misyonerlik faaliyetlerinin kimsesiz çocuklar üzerinde yoğunlaşması, yaşanan savaşlarda hayatını kaybeden kişilerin geride kalan çocuklarının sayısındaki büyük artış ve bu çocuklara sahip çıkılması inancı.

Bu etkenlerin etkisiyle ortaya çıkan ilk kuruluşları ise İnanç (2003: 21); 1851 yılında kurulan Eytam Nazırlığı, 1860’lı yıllarda Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından açılan ıslahhaneler, 1872’de kurulan Darüşşafaka, 1903’te kurulan Darülhayr-ı Ali, 1915’te Trablusgarp ve Balkan savaşlarında babalarını kaybeden çocukların korunması amacıyla açılan Darüleytamlar ve ilk kuruluş tarihi hakkında kesin- ortak bir görüş bulunmayan (1908, 1917, 1921 gibi) Himaye-i Etfal Cemiyeti şeklinde sıralamıştır (Elmacı, 2007: 36-37).

Savaşların yıkıcı etkilerini en derinden hisseden çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik, genelde devletin ön ayak olduğu (Darüleytamlar gibi) resmi girişimlere karşılık Himaye-i Etfal Cemiyeti, sivil bir girişim olarak ön plana çıkmıştır (Karatay, 2007: 136). Ancak Karatay (2007: 96), kendi sanayi deneyimi üzerinden yüksellemeyen Osmanlı modernleşmesinin, mutlakiyetçi devletlerin otoriter yapılarına karşı güçlü bir ‘sivil toplum’ ortaya çıkaramadığını ve bu kültürün ürettiği sivil toplum kurumlarının sivil inisiyatiflerden çok devlet merkezli olma özelliği taşıdıklarını vurgulamıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kuruluş tarihiyle ilgili farklı görüşler olmakla beraber Albayrak (1988:52), bu cemiyetin mahalli düzeyde Kırklareli’nde 1908 yılında, ulusal düzeyde ise 1917 yılında İstanbul’da kurulduğunu ve Kırıkkale şubesinin İstanbul’daki merkeze bağlandığını; 17 Ocak 1921 tarihinde ise padişah tarafından kamu yararına çalışan bir cemiyet olarak kabul edildiği belirtmiştir (Mamur- Işıkcı ve Karatepe, 2016: 83). Bir yandan İstanbul merkezli Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını sürdürürken diğer yandan Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) bazı üyelerinin girişimleri sonucu 30 Haziran 1921 tarihinde, aynı adı taşıyan Ankara merkezli başka bir cemiyet daha kurulmuştur. Bu iki cemiyet arasında işbirliği ve birleşme gerçekleşemeyince İstanbul’daki cemiyet 1923 yılında kendini feshetmiş; Ankara’daki cemiyet ise varlığını ve çalışmalarını devam ettirmiş ve 1934 yılında adını Atatürk’ün önerisiyle “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirmiştir (Elmacı, 2007: 43-44).

Cumhuriyetle birlikte Darüleytamlar kapatılarak, korunma ihtiyacı içindeki çocuklara ilişkin hizmetler bir sivil toplum örgütü olan Çocuk Esirgeme Kurumu’na devredilmiş olsa da sorunların ağırlığı karşısında devlet sürekli olarak göreve çağırılmış ve bu çağrıya ancak 1947 yılında bir kanun tasarısı hazırlanmasıyla cevap verilebilmiştir (Karatay, 2007: 225). 1949 yılında çıkartılan “5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun” ise Cumhuriyet döneminde sosyal hizmetler alanındaki ilk kapsamlı düzenleme olmuş; çocuklara yönelik hizmetlerin ilk kez kurumsal bütünlük içerisinde sunulmasına ilişkin hedeflerin belirtildiği bu kanun 1957 yılında “6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” ile yeniden düzenlenmiştir. 1960’lı yıllar ise hem dünya genelinde hem de Türkiye’de toplumların refah düzeyinin önemli ölçüde arttığı, sosyal devlet modelinin hızla geliştiği bir dönem olmuştur. 1961 Anayasasının 43. maddesinde, “Çocuklar, gençler, kadınlar özel olarak korunur.” ifadesi

yer almış; 1959 yılında “Sosyal Hizmetler Enstitüsü”, 1961 yılında “Sosyal Hizmetler Akademisi, 1963 yılında ise 225 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı olarak Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurularak Türkiye’de ilk kez, “sosyal hizmet” profesyonel anlamda ele alınmaya ve bir meslek olarak filizlenmeye başlanmıştır. 1979 yılında “2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kanunu” kabul edilmiş ancak 1987 yılının sonuna kadar bu mahkemeler fiilen sadece iki ilde açılabilmiştir. Tüm bu gelişmelerle, çocuk sorunu konusunda kamu ağırlığını hissettirmeye başlamış ve Ankara Keçiören’deki çocuk yuvasında yapılan denetimde tespit edilen kötü koşullar 5 Mayıs 1981 tarihinde Çocuk Esirgeme Kurumu’nun feshini getirmiştir. Bu gelişmeler 1983 yılında, korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla ilgili hizmetlerin merkezi idarenin sorumluluğu altında ve tek kuruluş bünyesinde yürütülmesini sağlayacak 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu’nun çıkartılmasına temel oluşturmuştur (Yolcuoğlu, 2009a: 57-58).

Türkiye, tüm bu değişimleri yaşarken, diğer yandan da Batı’da çocuk koruma politikalarındaki büyük dönüşümün getirdiği uluslararası ölçütlere entegre olma çabası göstermiştir. Nitekim BM Çocuk Hakları Bildirisi doğrultusunda hazırlanan Türk Çocuk Hakları Bildirisi, 28 Haziran 1963 tarihinde UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir. Bu bildirgede, ana-baba ve devletin sorumluluklarından bahsedilmiş; devletin, çocuğun korunup gözetilmesine yönelik her türlü önlemi alması gerektiğinin altı çizilmiştir. Türkiye, BMÇHS’yi ise 14 Eylül 1990 tarihinde imzalayarak 11 Aralık 1994 gün ve 22138 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlamış; ancak azınlık tanımı konusunda benimsemiş olduğu yorum çerçevesinde sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyarak bu maddeleri Anayasa ve Lozan Antlaşması hükümlerine göre uygulama hakkını saklı tutmuştur (Kurt, 2016: 106). Bu sözleşmeye ek olarak BM Genel Kurulu tarafından 2000 yılında kabul edilerek imzaya açılan “Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol” ile “Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol” aynı yıl ülkemiz tarafından imzalanmış ve bu protokoller sırasıyla 2002 ve 2004 yıllarında yürürlüğe girmiştir (Merey, 2017: 54).

Bu anlaşmaların etkisiyle birlikte modern çocuk koruma sisteminin inşası hızla devam etmiştir. Bu süreçte ön plana çıkan düşüncelerin Kalkınma Planlarında da kendine yer

bulduğu görülmüştür. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinde ideal ortamın aile olduğu ve çocukların öncelikle aileleri yanında korunmaları gerektiği ilkelerinin benimsendiği 7. (1996-2000) ve 8. (2001-2005) kalkınma planlarında; aileyi destekleyici önlemlere öncelik verileceğine, kimsesiz ya da aile ve yakın çevresinde yaşaması riskli olan çocuklara yönelik farklı bakım modellerinin geliştirileceğine, koruyucu aile ve evlat edinme uygulamalarına ağırlık verileceğine ilişkin hedefler belirtilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ise kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği geliştirilmesi vurgusu dikkat çekmiştir. Ancak ülkemizde, yaşanan 1980 darbesi ve diğer pek çok faktörün de etkisiyle merkezi bir görünüm arz eden, yerel yönetimleri ve sivil toplum örgütlerini dışlayan bir yapı oluşmuştur (Elmacı, 2007: 59-60).

Bu hedefler ve yaşanan gelişmeler doğrultusunda 2000'li yılların Türkiye'sinde modern çocuk koruma politikalarına damgasını vuran dört temel değişiklik yaşanmıştır. Bu değişikliklerden biri; gelişmiş dünya ülkelerinde benimsenen “çocuğun biyolojik ailesi yanında desteklenmesi” fikridir. Ülkemizde de benimsenen bu fikir doğrultusunda koruyucu aile ve evlat edinme modellerinin yanı sıra; korunma ihtiyacı içindeki çocukların biyolojik ailesi yanında yaşamına devam etmesine ve aile birliğinin korunmasına olanak tanıyan hizmetler ön plana çıkmaya başlamıştır. Kabul gören görüş; aile birliğinin korunması ve özellikle yoksulluk nedeniyle çocukların ailelerinden kopmalarının önüne geçilmesi şeklindedir. Bu doğrultuda 2005 yılında “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi” başlatılmıştır (Özateş ve Atauz, 2011: 102-103). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2005- 2017 yılları arasında aileye döndürülen çocuk sayısı Tablo-1 'de verilmiştir. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED), bu kapsamdaki çalışmalardan bir diğeridir ve 2015 yılında çıkarılan yönetmelik ve genelge çerçevesinde “Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı” tarafından yürütülmektedir (Aileye Dönüş ve, 2016: 6).

Tablo 1: Farklı Hizmet Modellerinden Yararlanan Çocuk Sayıları (2013- 2019)

Çocuğa Yönelik Hizmetler	Çocuk Sayıları			
	2013	2015	2017	2019
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	12.681	12.667	14.189	13.867

Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Desteklenen	42.970	71.845	104.729	125.258
Aileye Döndürülen Çocuk (2005- 2017)	9.937	11.085	11.342	-
Toplam Evlat Edindirilen	12.822	14.515	16.171	17.403
Koruyucu Aile Sayısı	2.776	3.797	4.654	5.967
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	3.351	4.615	5.642	7.259
Özel Kreş- Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	1.792	1.831	2.400	3.300

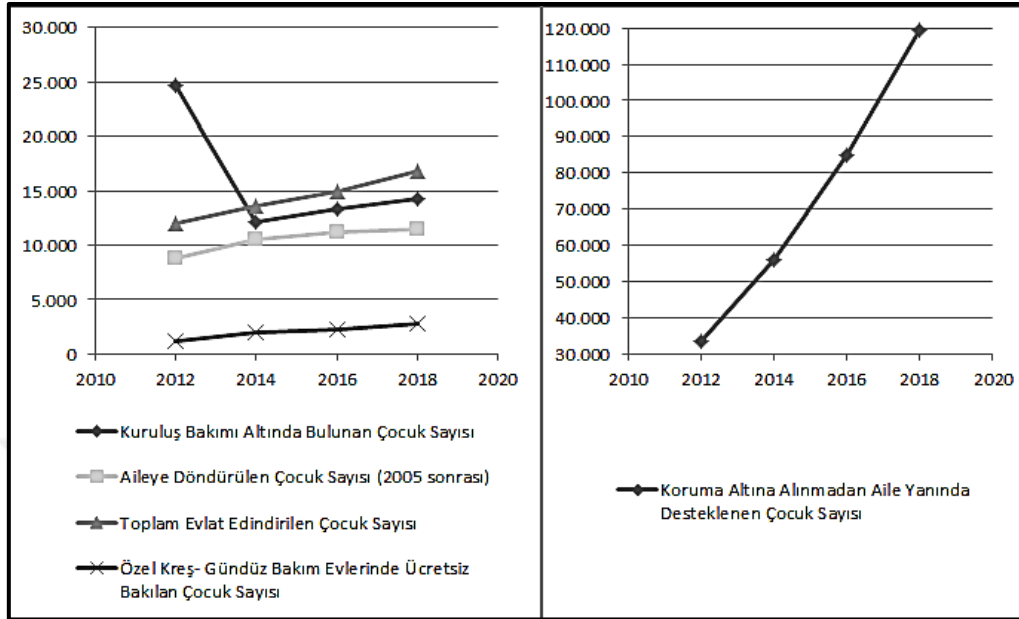
Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>

* Bu tablo ÇHGM yılsonu verileri incelenerek hazırlanmıştır.

Tablo 1’de 2013 ile 2019 yılları arasında çocuğa yönelik verilen hizmetlere dair veriler bulunmaktadır. Bu veriler 2012 yılında 24.663 çocuğun kuruluş bakımı altında olduğu verisi ile birlikte değerlendirildiğinde, 2013 yılında bu sayıda ciddi bir düşüş sağlandığı; sonraki yıllarda ise kuruluş bakımı altında bulunan çocukların sayısında önemli ölçüde bir değişiklik gerçekleşmediğini göstermektedir. Ayrıca Tablo-1’deki verilerde aile yanına döndürülen, evlat edindirilen, koruyucu aile modelinden yararlandırılan ve ücretsiz kreş hizmeti sunulan çocuk sayısında artış olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu değişim devletin çocuk koruma anlayışındaki dönüşümünü ve politika belirleyici olarak gösterdiği hassasiyeti ortaya koymaktadır. Şekil 1’de bu dönüşümü ortaya koymak adına düzenlenmiştir.

Modern çocuk koruma politikalarını yönlendiren başka bir değişiklik ise; aile yanında bakımı mümkün olmayan çocukların, kurum bakımının olumsuz şartlarından korunabilmesi amacıyla koğuş tipi bakım sisteminin ortadan kaldırılmasına yönelik yeni hizmet modellerinin geliştirilmiş olmasıdır (Yıldırım, 2017: 94). 2005 yılından itibaren büyük fiziksel binalar ve koğuş tipi yapılar yerine, ev tipi hizmet modeline öncelik verilmiş ve bu doğrultuda çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları aşamalı olarak kapatılarak çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi modellerine geçilmiştir. 2017 yılında yapılan düzenlemeler neticesinde koğuş tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara geçiş tamamen tamamlanmış; hizmet veren koğuş tipi kuruluş kalmamıştır. Ayrıca çocuklar

hakkında uygun hizmet modeli belirleninceye kadar geçici olarak hizmet veren “Çocuk Koruma İlk Müdahale, Değerlendirme Birimleri” oluşturulmuştur (ÇHGM,2017).

Şekil 1: Çocukların Aile Yanında Bakılması Anlayışının Hizmetlere Yansıması

Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>

* Bu şekil ÇHGM yılsonu verileri incelenerek hazırlanmıştır

Tablo 2’de koruma altındaki çocuklara bakım hizmeti veren kuruluş sayılarının 2013 ile 2019 yılları arasındaki dağılımı verilmiştir. Bu veriler incelendiğinde 2017 yılı itibariyle çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu şeklinde hizmet veren herhangi bir kuruluş bulunmadığı ve yıllar içinde çocuk evleri sitesi ve çocuk evlerinin sayısında artış sağlandığı görülmektedir.

Tablo 2: Koruma Altındaki Çocuklara Bakım Hizmeti Veren Kuruluş Sayısının ve Bu Kuruluşlarda Bakılan Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Bakım Hizmeti Veren Kuruluşlar	Kuruluş Sayısı			
	2013	2015	2017	2019
Çocuk Yuvaları (0-12)	21	7	-	-
Yetiştirme Yurtları (13-18)	42	10	-	-
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	9	6	-	-
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)	61	86	108	112

Çocuk Evleri	906	1.057	1.195	1.192
Çocuk Destek Merkezi	61	67	65	65
Toplam	1.100	1.233	1.368	1.369
Bakım Hizmeti Veren Kuruluşlar	Bakılan Çocuk Sayısı			
	2013	2015	2017	2019
Çocuk Yuvaları (0-12)	901	390	-	-
Yetiştirme Yurtları (13-18)	1.339	401	-	-
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	460	319	-	-
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)	3.952	4.950	6.208	6.132
Çocuk Evleri	4.953	5.366	6.341	6.164
Çocuk Destek Merkezi	1.076	1.241	1.640	1.571
Toplam	12.681	12.667	14.189	13.867

Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>

* Bu tablo ÇHGM yılsonu verileri incelenerek hazırlanmıştır.

Ayrıca yine Tablo 2’de bakım hizmeti veren kuruluşlarda bakılan çocuk sayısının yıllara göre dağılımı yer almaktadır. Bu veriler incelendiğinde ise; çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda bakımı sağlanan çocukların sayısında süreç içinde düşüş olduğu ve 2017 yılı itibarıyla bu kuruluşlarda bakımı sağlanan hiçbir çocuğun bulunmadığı; çocuk evleri sitesi ve çocuk evlerinde bakımı sağlanan çocuk sayısında ise artış olduğu görülmektedir. Yine bu rakamlar da bize, devletin; çocuk koruma anlayışındaki dönüşümünü ve bu yönde benimsediği politikalarla uygulamaya aktardığını göstermektedir.

Modern çocuk koruma politikalarını yönlendiren ve değinilmesi gereken önemli değişikliklerden biri de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 03.07.2005 tarihinde yürürlüğe girmesidir. Bu kanunun getirdiği düzenlemeler ilerideki başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Diğer önemli değişiklik ise 1983 yılında kurulan ve çocuk koruma alanında hizmet sunan SHÇEK’ in tüm görev ve yetkilerinin, 03.06.2011 tarihinde yayınlanan 633 sayılı KHK

ile kurulmuş olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmesidir (Yıldırım, 2017: 96). 2018 yılında ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birleştirilmesi kararı alınmış ve 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı 1 Numaralı Kararnamesinde bu Bakanlığın ismi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB, 2019) misyonunu; “Toplumsal değerler çerçevesinde bireyi ve aileyi güçlendiren sosyal hizmetler sunmak; sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlama hedefiyle istihdamı artıran, çalışma hayatını düzenleyen, denetleyen tedbirler almak ve sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini sürdürmek...” şeklinde; vizyonunu ise “Ailenin güçlü, bireyin mutlu olduğu, çalışan ve üreten müreffeh bir Türkiye...” şeklinde düzenlemiştir.

1.2. 5395 Sayılı Kanun’da Çocuğun Korunması

03.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun amacı; korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir (madde 1). Kanunun 3. maddesinde tanımlara yer verilmiştir. Buna göre; çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi; korunma ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk; suça sürüklenen çocuk (SSÇ) ise, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk, şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlar içinde dikkat çekici hususlardan biri, “korunma ihtiyacı olan çocuk” tanımının 2828 sayılı kanundaki tanımdan daha genel bir şekilde ifade edilmiş oluşudur. Bununla birlikte şunu da belirtmek gerekir ki 2828 sayılı kanundaki tanım mülga olarak işlenmemiştir. Yani aslında alandaki uygulamalarda her iki tanımında birbirini destekleyici bir işlevi bulunmaktadır. Dikkat çekici hususlardan bir diğeri, suç ve çocuk konusuna getirilen yeni yaklaşım olmuştur. Nitekim “suça sürüklenen çocuk” kavramı ile birlikte suçlu çocuğun olamayacağına; ancak suça itilen çocuktan bahsedilebileceğine ve bu doğrultuda suça sürüklenen çocuğun da aslında suçun bir mağduru olarak görülebileceğine ilişkin önemli bir bakış açısı değişikliği yaşanmıştır. Ayrıca yine bu maddede yapılan çocuk tanımının BMÇHS’de yapılan

tanımdan daha geniş bir çerçeve çizerek, daha erken yaşta ergin olsa dahi 18 yaşını doldurmamış her insanı çocuk olarak kabul ettiğini vurgulamak gerekir.

5395 sayılı kanunun 3. maddesinde sosyal çalışma görevlisi; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensupları şeklinde ifade edilmiştir. Kanunun 4. maddesinde ise temel ilkelere yer verilmiştir. Belirlenen bu temel ilkelerin BMÇHS ile uyumludur. Bu temel ilkelerde, çocuklara yönelik olarak; yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvencesi, yarar ve esenliğin gözetilmesi, ayrımcılığa tâbi tutulmaması, karar sürecine katılımlarının sağlanması, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması, kurum bakımının son çare olarak görülmesi ve tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları gibi hususların ön plana çıktığı görülmüştür.

Kanunun 6. maddesinde; adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu bildirmekle yükümlü tutulurken; çocuk ya da çocuğun bakımından sorumlu kişilerinde koruma kararı için başvuruda bulunabileceği belirtilmiş ve sosyal hizmet kurumlarının kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapacağı ifade edilmiştir. Nitekim ülkemizde; risk altındaki çocukların koruma altına alınması sürecine ilişkin iş ve işlemler, müracaat ve ihbar kanalları vasıtasıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerindeki ilgili birimlerce yürütülmektedir.

Kanunun 9. maddesi acil koruma kararına ilişkin hükümleri düzenlemiştir. Buna göre; derhal korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, sosyal hizmet kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra, çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç 5 gün içinde acil korunma kararının alınması için çocuk hâkimine müracaat eder ve hâkim 3 gün içinde talep hakkında karar verir. Bu maddede belirtilen sürenin iş günü olarak düzenlenmemiş oluşuna dikkat çekmek gerekir. Yine bu maddede; acil korunma kararının en fazla 30 günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebileceği, bu sürede çocuk hakkında sosyal inceleme yapılarak bir tedbir kararının gerek olup olmadığı yönündeki görüşün hâkime bildirileceği ve nihai kararın hâkim tarafından verileceği belirtilmiştir.

Ayrıca Kanunun 2. kısmında soruşturma ve kovuşturma konularına ilişkin maddelerin; 3. kısmında ise Çocuk Mahkemeleri ve Cumhuriyet Savcılığı ile ilgili maddelerin bulunduğu görülmüştür. Literatürde, bu yasanın başarısıyla ilgili farklı görüşler yer almaktadır. Ancak kuşkusuz bu yasanın en güçlü yanı getirdiği koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarıdır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler kanunun 5. maddesinde; çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler, şeklinde ifade edilmiştir. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararının; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabileceği, alınmış bir tedbirin kaldırılabilmesi ya da değiştirilebileceği 7. maddede belirtilmiştir. Yine bu maddeye göre; bir çocuk hakkında bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir ve tedbirin uygulanması, çocuğun 18 yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer; ancak hâkim, eğitime devamı için rızasını alarak tedbirin uygulanmasına daha devam edilmesine karar verebilir. Ayrıca kanunun 8. maddesine göre, tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettirilir.

Danışmanlık Tedbiri

5395 sayılı kanunun 5. maddesine göre danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik olarak verilir.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Yönetmeliğinin 6. maddesinde bu tedbire ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Buna göre, danışmanlık tedbir kararları, ilgisine göre il millî eğitim müdürlükleri, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlükleri ya da yerel yönetimlere gönderilmektedir. Aynı yönetmeliğin 12. maddesinde danışmanlık tedbirinin, kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri ve alanında meslekî eğitim almış görevlilerce yürütüleceği belirtilmiştir. 18. maddeye göre; tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlarca, bu tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği konusunda, çocuk hakkında hazırlanmış olan sosyal inceleme raporundan

(SİR) da faydalanılarak bir plân hazırlanıp, çocuğun teslim alındığı tarihten itibaren en geç 10 gün içerisinde mahkemenin onayına sunulmaktadır. Bu uygulama plânında, tedbirin türü ve süresi, işbirliği yapılacak kurumlar ve hangi hizmetlerin sağlanacağı, nelerin amaçlandığı ve ilerlemenin nasıl ölçüleceğine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Eğitim Tedbiri

5395 sayılı kanunun 5. maddesine göre eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik verilen bir tedbirdir. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Yönetmeliğinin 13. Maddesine göre, eğitim tedbiri kararının verilmesinde 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından eğitimlerinin devamına ilişkin tedbir verilebilirken, 15 doldurmuş çocuklar için ise meslek veya sanat edinme kursuna ya da mevzuata uygun şekilde bir işe yerleştirilmeleri sağlanabilir. Eğitim tedbiri bu doğrultuda, Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilmektedir.

Bakım Tedbiri

5395 sayılı kanunun 5. maddesine göre bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik verilen bir tedbirdir. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Yönetmeliğinin 14. Maddesine göre, bakım tedbir kararı alınan ve ihmal veya istismara uğrayan, psiko-sosyal sorunları nedeniyle uyum sorunu yaşayanlar ile olumsuz yaşam deneyimlerini devam ettirmeleri nedeniyle rehabilitasyona ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların, rehabilitasyonu sağlanıncaya kadar korunma ihtiyacı olan diğer çocuklarla aynı ortamda bakılmamaları esastır. Bu çocukların öncelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından bu amaçla kurulmuş merkezlerde rehabilitasyonları sağlanır. Ayrıca sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanacağı hallerde öncelikle, korunma ihtiyacı olan çocuklardan ağır ruhsal hastalığı bulunan, suça sürüklenen,

madde bağımlılığı nedeniyle fiziksel sorunları olan çocukların rehabilitasyonu ve tedavileri, bu amaçla kurulmuş kuruluşlarda tamamlandıktan sonra bakım amacıyla aile yanına veya kuruma yerleştirilme işlemleri yapılır. Diğer yandan, bakım tedbiri kararı verilen çocuk kolluk kuvvetlerince Sosyal Hizmetler Kurumuna teslim edileceği hâllerde, çocuğun ilk sağlık kontrolü yapıldıktan sonra teslimi sağlanır; kontrol ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığınca karşılanır. Bakım tedbiri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Sağlık Tedbiri

5395 sayılı kanunun 5. maddesine göre sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik verilen bir tedbirdir. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Yönetmeliğinin 16. Maddesine göre; akıl hastası çocuklar hakkında ruhsal sağlığının tedavisi için öncelikle sağlık tedbirine karar verilir. Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olan çocukların tedavisi için verilen kararların yerine getirilmesinde çocuğun rızası aranmaz. Sağlık Bakanlığı, il sağlık müdürlükleri marifetiyle sağlık tedbirinin yerine getirileceği uygun sağlık kurum veya kuruluşunu belirleyerek, çocuğun bu kuruma ilk müracaatını sağlar. Ayakta tedavisi uygun görülen çocukların tedavisi; bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da haklarında bakım ve barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile sağlanır. Ayrıca gerektiğinde kolluk birimlerinden güvenliğin sağlanması için yardım istenebilir. Bu tedbir, Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilir.

Barınma Tedbiri

5395 sayılı kanunun 5. maddesine göre barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Yönetmeliğinin 15 maddesine göre bu tedbir uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur. Barınma tedbiri kararı verilen kimseler, kolluk kuvvetlerince Kuruma teslim edilecekse, bu

kimselerin ilk sağlık kontrolü yapılır ve bulaşıcı hastalığı olanlar hakkında sağlık tedbiri alınması için derhal mahkemeye başvurulur. Sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler ise Sağlık Bakanlığınca karşılanır. Barınma tedbiri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir.

1.3. Korunma İhtiyacı İçindeki Çocuklara Yönelik Bakım Modelleri

Bu başlık altında, ülkemizin çocuk koruma sistemi içerisinde yer alan “aile yanında bakım modelleri” ile “kurum bakımı modelleri” açıklanmaya çalışılmıştır.

1.5.1. Aile Yanında Bakım Modelleri

“Çocukların aileleri içinde bakılmaları” günümüzde herkes tarafından arzu edilen bir durum ve aynı doğrultuda “çocuğun ailesinden alınmasının başvurulacak son çare olması” yönündeki görüş de bütün dünyada korunma ve bakım gereksinimi olan çocuklar için kabul gören bir anlayıştır (Beter, 2010: 82). Nitekim bu görüş, BMÇHS başta olmak üzere uluslararası metinlerde de kendine yer bulmuş ve ülkelerin ulusal politikalarını yönlendirmiştir. Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik olarak özellikle Tanzimat döneminde ağırlık kazanan ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında önemini korumaya devam etmiş olan kurum bakımı, değişen bu anlayış doğrultusunda günümüz Türkiye’sindeki yerini aile yanında bakımın öncelikli hale gelmesine bırakmıştır. Bu bağlamda; korunma ihtiyacı içindeki çocuklar için ilk hedef, biyolojik ailelerinin ya da akrabalarının yanında desteklenerek koruma ve bakımlarının sağlanması; bu uygulamanın mümkün olmadığı durumlarda ise bakım tedbiri alınarak, “çocuğun yüksek yararı ilkesi” doğrultusunda en uygun hizmet modelinin uygulanmasıdır.

Çocukların biyolojik aileleri yanında sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmelerine yönelik uygulamalar; danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleri, özel kreş, gündüz bakımevleri ve çocuk kulüpleri doğrultusunda sunulan rehberlik ve destek hizmetleri ile sosyal ve ekonomik destek (SED) doğrultusunda sunulan ekonomik ve psiko-sosyal destek hizmetidir. Bu hizmetlere ek olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından sağlanan ayni ve nakdi yardımların bulunduğunu da belirtmek gerekir. Arnaz (1983:120), birçok yetersizlikler, sorunlar, eğitim ve bakım kusurları olsa dahi, bir çocuğun biyolojik ailesinin yanında sağlanacak bakımının, uç sorunlar dışında, diğ

bakım şekilleri ile kıyaslanamayacak ölçüde üstünlük taşıdığını ve bu nedenle ailelerin çocuklarını ortada bırakmamaları için her türlü çaba gösterilerek önleyici hizmetlerin yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Diğer yandan Akyüz (1980: 715) bazı durumlarda ailenin maddi destek ve rehberlikten yoksun olduğu için çocuğun ihtiyaçlarını karşılayamayarak ona uygun bir ortam sağlayamadığını ve özellikle yoksul ana-babaların yetiştirme yurtlarını yatılı okul gibi algılayarak çocuklarını bu kuruluşlara vermek istediklerine dikkat çekmiştir. Bu çerçevede çocuğun gerek psiko-sosyal açıdan gerek ekonomik açıdan ailesinin yanında desteklenmesine ve gerekli rehberliğin gerçekleştirilmesine yönelik uygulamaların hem çocuk hem aile açısından büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Tarihsel süreç incelendiğinde, ailelere ve çocuklara yapılan ekonomik yardımların dönem dönem farklı şekillerde sunulan eski bir yardım türü olduğunu söylemek mümkündür; hatta bu destek modeli, ilk sosyal politika uygulamalarından biri olarak kabul gören Elizabeth Yoksulluk Yasalarında karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Akyüz (2003: 472); İngiltere’de 1601 tarihinde Elizabeth Yoksulluk Kanunu ile korunma ihtiyacı içindeki çocukların sorumluluğunu üstlenmiş olan ana-baba ve akrabalara nakdi yardım yapılması öngörüldüğünü belirtmiştir (Şenocak, 2006:179). Bu hizmet modeli ülkemizde; 2015 yılında çıkarılan yönetmelik doğrultusunda SED yardımı olarak sunulmaya devam etmektedir. SED hizmeti çocukların korunması amacıyla sunulacak ekonomik desteği ayrıntılı ve kapsayıcı şekilde düzenleyen, koruyucu ve önleyici bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri; sorunların takibi ve çözümü noktasında çocuğu ailesi yanında destekleyen, işlevsel ve amacına uygun şekilde uygulandığında; önleyici, düzenleyici, geliştirici bir etki sağlayan önemli destekleme modelleridir. Ücretsiz kreş hizmeti ile ise özellikle düşük ekonomik düzeye sahip parçalanmış ailelerin çalışma hayatına katılarak aile bütçesini döndürebilmeleri sürecinde, çocukların bakım ve gözetimi sağlanarak, risklere açık hale gelmemeleri için önlemler alınmakta ve aile, çocuk odaklı bir anlayışla desteklenmektedir. Özellikle son dönemde tüm bu uygulamalara dair ayrıntıların düzenlenmesi ve bu hizmetlerden yararlandırılan ailelerin sayılarının arttırılması; devletin çocukların biyolojik ailelerin yanında bakılıp korunması yönündeki görüşü benimseyerek, gerekli hizmetleri bu

doğrultuda sunabilmek adına önemli bir yol kat ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim ÇHGM'nin verilerine göre aileye döndürülen çocuk sayısı 11.485 (2005- 2018 yılları arasında) ve 2019 yılında koruma altına alınmadan aile yanında desteklenen çocuk sayısı 125.258, özel kreş ve gündüz bakımevlerinden ücretsiz yararlanan çocuk sayısı 3.300'dir (Url-3, 2020). Diğer yandan, bu hizmetlerin şartlarının belirlenmiş olmasının ve hatta bu hizmetlerden yararlandırılan ailelerin sayısının artırılmasının taşıdığı önem kadar, bu desteklerin uygulamaya aktarılışındaki başarı ve sorunların çözümüne yönelik işlevsel bir şekilde kullanılıp kullanılamaması gerçeğinin de büyük önem taşıdığını belirtmek gereklidir.

Korunma ihtiyacı içindeki çocuğun, biyolojik ailesi ya da akrabalarının yanında bakım ve gözetiminin sağlanması; yukarıda özetlenen destek hizmetleri aracılığıyla mümkün olmadığında devreye diğer hizmet modelleri girmektedir. Bu hizmet modellerinin kullanılabilmesi için öncelikle çocuk hakkında bakım tedbiri alınmakta ve çocuğun yüksek yararı çerçevesinde bir değerlendirme yapılmaktadır. Hakkında bakım tedbiri alınan çocuğun bakım ve gözetiminin aile ortamında sağlanarak korunmasına yönelik hizmet modelleri koruyucu aile ve evlat edinme şeklindedir.

Evlat edinme kurumunun ortaya çıkış tarihi kesin olarak belirlenememekle birlikte Atay (1957), bazı kavimlerde dinin devam ettirilmesinin zorunlu olduğu ve ölümden sonra da ruhların yaşadığına dair var olan dini inanışların bu kurumun ortaya çıkmasında etkili olduğunu; Özmen (2004) ise insanlığın aile dinlerine ve birden çok ilaha tapmaktan vazgeçtiği andan itibaren evlat edinme kurumunun dini niteliğini kaybetmeye başladığını belirtmiştir (Kurtuluş Akbulut, 2011: 5-6). Daha sonra evlat edinme kurumunun sosyal hayattaki öneminin azaldığına dikkat çeken Arat (1977), Birinci Dünya Savaşı ile birçok ülkede, babaları savaştan ölen çocukların sayısının artmasıyla birlikte tekrar önemi artan evlat edinme kurumuna sosyal bir karakter kazandırılmak zorunda kalındığını ve devletlerin bu doğrultuda ulusal ve uluslararası düzenlemeler yaptıklarını ifade etmiştir (Kurtuluş Akbulut, 2011: 6).

Koruyucu aile kavramı ise ülkemizde ilk kez 1926 tarihli Medeni Kanun'da yer almış; koruyucu aile hizmetlerinin uygulamasına ilk kez 1949 yılında başlanmıştır (Özbesler, 2009: 87). Dobbs (1979); koruyucu aile modelinin amacını; biyolojik ebeveynin çocuğun fiziksel, duygusal ve ekonomik gereksinimlerine uygun bir şekilde bakım

sağlayamadığı durumlarda, çocuğa istikrarlı ve kurumsallaşmamış bir çevre sunulması, şeklinde ifade etmiştir (Nadile, 1987: 221). Erdal (2014: 179), koruyucu aile modelinin; korunma ihtiyacı içindeki çocuklar açısından hizmet kalitesini yükselten, devlet açısından maliyetleri düşüren, aile ve toplum açısından ise yok olma sürecinde olan dayanışmayı ve kaynaşmayı arttıran bir hizmet olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizde Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY)'nin çıkarılması, çalıştaylar düzenlenmesi, Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi ve Koruyucu Aile Etki Analizi Projesi gibi projelerin hayata geçirilmesi ile koruyucu aile modelinde nicel ve nitel açıdan artış gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Nitekim verilerin yıllar içindeki değişimi incelendiğinde koruyucu aile yanında bakılan çocuk sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir. ÇHGM'nin 2011 yılı verilerine göre koruyucu aile sayısı 1190, koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı ise 1282 iken; 2019 yılı verilerine göre koruyucu aile sayısı 5.967, koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı ise 7.259'a ulaşmıştır (Url-3, 2020). Ancak bu rakamlar hala istenilen düzeyin çok altındadır. Nitekim ÇHGM'nin 2019 rakamları değerlendirildiğinde, kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısı (13.867 çocuk) koruyucu aile yanında bakılan çocuk sayısının (7.259 çocuk) neredeyse iki katıdır.

Yukarıda genel olarak bilgi verilen, çocukların aile yanında bakılmasına yönelik SED, özel kreş, gündüz bakımevleri ve çocuk kulüpleri, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin ayrıntıları ise aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır.

1.5.1.1. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)

Yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatını sürdürmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda, ailelerin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetine ilişkin esas ve usuller, 2015 yılında çıkarılan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'in 6. maddesinde, SED hizmetlerinden yararlanabilecek 4 farklı grup açıklanmıştır. Bu gruplardan ilkinin; haklarında bakım tedbiri kararı verilerek sosyal hizmet kuruluşlarında bakılan ve desteklendikleri takdirde ailesi veya yakınları yanına verilebilecek çocuklar

oluşturmaktadır. Koruma altındaki bir çocuğun, var olan risklerin ortadan kalktığına tespit edilerek aile yanına döndürülmesi sürecinde verilen bu destek, hem çocuk hem de aile açısından sürece uyumu kolaylaştırması açısından oldukça önemlidir. Bu uygulama ile özellikle geçmişte ekonomik sebeplerle haklarında bakım tedbiri alınmış çocukların biyolojik ailelerinin yanına döndürülmesi süreci kolaylaştırılmıştır. İkinci grup; ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunması gereken duruma gelecek olanlardan, haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın SED hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklardır. Bu şekilde, bir çocuğun sadece ekonomik yetersizlikler nedeniyle ailesinde alınarak hakkında bakım tedbiri verilmesinin önüne geçilmiştir. Çocuğun gelişimi açısından en doğal ve en iyi ortamın kendi ailesinin yanı olduğu düşüncesinden hareketle bu hizmetin çocukların aile yanında desteklenmesi ve kurum kültürü ile hiç tanışmaması açısından büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir. Üçüncü grup ise bakım tedbir kararlı iken yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle, sosyal hizmet kuruluşlarından veya koruyucu aile yanından ayrılanlardan iş ve meslek edinme kursuna veya eğitimlerine devam eden veya bir iş ve meslek sahibi olamayıp desteklenmedikleri takdirde muhtaç duruma düşecek olan gençleri kapsamaktadır. Bu hizmet ile bakım tedbiri kaldırılan çocuklara kendi hayatlarını kurma ve kendi ayakları üzerinde durma süreçlerinde destek sağlanmaktadır. Yine aynı maddede sosyal ve ekonomik destek hizmetinin en fazla 18 yaş tamamlanıncaya kadar verilebileceği belirtilmekle birlikte 18 yaşını doldurduğu halde desteklenecek olan gençlere yönelik şartlara da yer verilmiştir. Buna göre, ekonomik destek almakta iken 18 yaşını dolduran çocuklardan; desteklenmedikleri takdirde eğitimine devam edemeyecek durumda olan orta öğretim öğrencilerinin 20 yaşına kadar; meslek edinme kursuna devam edenlerin kurs süresince en fazla 1 yıla kadar; bakım tedbiri kararı uzatılanlardan yükseköğrenime devam edenlerin ise 25 yaşına kadar desteklenebileceği belirtilmiştir. Ayrıca iş ve meslek sahibi olamayan ve öğrenime devam etmeyenlere süreli ekonomik destek hizmetinden en fazla 2 yıl süresince, ön lisans veya lisans eğitimine devam edenlere ise öğrenim süresi boyunca bu desteğin verilebileceği ifade edilmiştir. SED hizmetinden yararlanabilecek son grubu ise; olağanüstü bir felaket, tabii afet, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını

karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları oluşturmaktadır. Bu düzenleme, ailenin yaşadığı kriz döneminde çocuğu koruyabilmek adına verilen hizmetlerden biri olarak önem teşkil etmektedir.

SED yardımı verilmesi uygun görülen kişilere sağlanacak nakdi yardım, bu yönetmeliğin 4. maddesinde tanımlanan süreli ve geçici ekonomik destektir. Yardıma muhtaç olduğu tespit edilen ailelerin çocukları ile gençlere, sosyal ve ekonomik bir sorunun giderilmesi amacıyla sağlanan bu yardımlardan geçici ekonomik destek; yılda bir, zaruri hallerde en çok iki defaya mahsus olmak üzere ekonomik destek tutarının en fazla üç katına kadar yapılacak yardımları; süreli ekonomik destek ise, Bakanlığın bütçe imkânları ölçüsünde, belirlenen süre ve oranlar dâhilinde gençler ve çocuklar için aylık ödemeler şeklinde yapılacak yardımı ifade etmektedir. 2019 yılı itibariyle aile yanında kalan 128.047 çocuk SED ile desteklenmektedir (ÇHGM,2020). Süreli ve geçici ekonomik destek oranları ve Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Süreli ve Geçici Ekonomik Destek Oranları ve Tutarları - 2019

Süreli Ekonomik Destek		
Eğitim Grupları	Oran (%)	Tutar*
Okul Öncesi Çocuk	50	620,34
İlköğretime Devam Eden Çocuk	75	930,50
Orta Öğretime Devam Eden Çocuk	80	992,54
Orta Öğretim Seviyesinde Olup Okula Devam Etmeyen Çocuk	50	620,34
Yüksek Öğretime Devam Eden Çocuk	90	1.116,60
Kuruluş Bakımından Ayrılan Gençler	40	496,27
Geçici Ekonomik Destek		
Oran (%)	Tutar*	
1 Kat	1.240,67	
2 Kat	2.481,34	

3 Kat	3.722,01

Kaynak:<https://cocukhizmetleri.ailevecalisma.gov.tr/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti>

* 2019 Ocak-Haziran ekonomik destek tutarı

SED Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 11. maddesinde süreli ekonomik destek ödemesinden yararlandırılan müracaatçılar, en geç 6 aylık sürelerle izleneceği, bu izlemelerde zorunlu eğitim kapsamında olan çocukların eğitiminin devamlılığına dikkat edileceği belirtilmiştir. Aynı ailede ikiden fazla kişiye SED verilemeyeceği ve engelli evde bakım ödemesinden yararlanan çocuk için süreli ekonomik destek yardımının aynı anda yapılmayacağı 13. maddede; geçici ekonomik destek ödemesi ile süreli ekonomik destek ödemelerinin aynı anda verilmeyeceği ise 14. maddede ifade edilmiştir. Yönetmeliğin 24. maddesinde ise korunmaya ve yardıma ihtiyacı olan aile ve kişilere yapılacak ödemelerin ve sağlanacak yardımların başkasına devredilemeyeceği ve haciz edilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca aynı yönetmeliğin evlenme yardımını düzenleyen 18. maddesine göre; kuruluşlarında korunma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek Devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılmakta ve bu yardım hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenmektedir. Bu doğrultuda, 2019 yılı (Ocak- Haziran) destek tutarı 1.861,01 TL'dir. (ÇHGM, 2019c).

1.5.1.2. Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri

Özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinin kuruluş ve işleyişlerine ilişkin esaslar 2015 yılında çıkarılan Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde tanımlara yer verilmiştir. Bu tanımlar çerçevesinde; kreş, 0-24 aylık çocuklara hizmet veren kuruluşu; gündüz bakımevi, 25-66 aylık çocuklara hizmet veren kuruluşu, çocuk kulübü, ilkokul ve ortaokul eğitimine devam eden çocuklara hizmet veren kuruluşu ifade etmektedir.

Yönetmeliğin ücretsiz bakım konusuna ilişkin düzenlemelere yer verilen 50. maddesinde; kuruluşların kapasitelerinin %3'ünün, il müdürlüğünce tespit edilecek çocukların ücretsiz yararlanması için ayrılacağı ve il müdürlüğünün, ücretsiz

kontenjanları sosyal çalışma görevlisi tarafından düzenlenecek SİR'e göre değerlendireceği belirtilmiştir. Ücretsiz kontenjan kapsamında değerlendirilebilecek çocuklar ise; ekonomik durumlarına bakılmaksızın şehit ve gazi çocukları, Bakanlığa bağlı kuruluşlarda korunma altında bulunan çocuklar, cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu olan anneleri ile birlikte kalan çocuklar, ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları ile ekonomik güçlük içindeki anne veya babası vefat etmiş çocuklar, tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar, engelli ebeveyni olan çocuklar, kadın konukevinde bulunan veya ayrılan kadınların çocuklarıdır.

1.5.1.3. Koruyucu Aile

Koruyucu aile; çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların; aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli ya da gönüllü statüde ve devlet denetiminde paylaşılan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişilerdir (Koruyucu aile: 3) Koruma altında bulunan tüm çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için kendilerini koruyacak, sevecek, destekleyecek, güven sağlayacak, sosyal ve maddi gereksinimlerini karşılayabilecek sıcak bir aile ortamına ihtiyaç duydukları gerçeğinden hareketle düzenlenen bu model; sağladığı aile ortamı ile çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır (Koruyucu aile adayları: 7). Koruyucu aile kurumunun bakım, koruma ve tedavi şeklinde üç temel işlevi vardır (Standards for Foster, 1959: 7). Koruyucu aile, bakım işlevi doğrultusunda; koruma altın alınan ve yanına yerleştirilen çocuğun, normal bir gelişim gösterebilmesi için gereken şartları hazırlamaktadır. Koruma işlevi çocuğun daha fazla zarar görmemesinin, örselenmemesinin sağlanması; tedavi işlevi ise çocuğun kişiliğinin sağlıklı gelişimi için gerekli tedbirlerin alınması ile ilgilidir.

Koruyucu aile hizmeti Türkiye'de, 1949 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile koruma tedbiri olarak uygulanmaya başlanmış ve ilerleyen süreçte çeşitli düzenlemelere uğramıştır (Yazıcı, 2014: 252) Son olarak, koruyucu aile hizmetlerinin uygulama esasları, 2012 yılında çıkarılan KAY ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesindeki tanımlar incelendiğinde 4 farklı koruyucu aile modeli olduğu görülmektedir. Buna göre:

- Akriba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modelinde; veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercihen en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve aileler tarafından çocuğun bakımı sağlanmaktadır.
- Geçici Koruyucu Aile Modelinde; acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış veya kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocukların bakımı; temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerce en fazla bir aylık süre için gerçekleştirilmektedir.
- Süreli Koruyucu Aile Modelinde; biyolojik ailesi yanına kısa sürede döndürölme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocukların bakımı, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerce sağlanmaktadır.
- Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modelinde ise özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitime sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerce çocuğun bakımı gerçekleştirilmektedir.

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun tespiti ve eleştirmeye ilişkin hususların düzenlendiğı yönetmeliğın 6. ve 7. maddesine göre; sosyal çalışma görevlisi tarafından koruyucu aile adaylarının sosyal incelemesi tamamlandıktan sonra hakkında durum değerlendirme raporları düzenlenmiş çocuklar arasından eşleştirme yapmak üzere ilgili kuruluşa veya birime ziyaret yapılıp çocuğun tanınması amacıyla gerekli görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Daha sonra aile ve çocuğun özellikleri görölerek yapılan eşleştirme önerisi, yazılı olarak il müdürlüğünde oluşturulan komisyona sunulmakta, değerlendirmenin olumlu olması neticesinde ise uygun görölun aile ile koruyucu aile sözleşmesi imzalanıp, çocuğun aile yanına yerleştirilmesi, mahalli mülki amirin onayı ile gerçekleşmektedir. Yönetmeliğın 14. maddesine göre geçici koruyucu aile yanına aynı anda 0-3 yaş grubu için en fazla iki çocuk, 4 yaş ve üzeri çocuklar için aralarında en fazla üç yaş farkı olmak üzere en çok üç çocuk aynı anda yerleştirilebilmekte; ancak kardeş çocuklar için bu kriterler göz önünde bulundurulmamaktadır.

Yönetmeliğin 8. maddesi kimlerin koruyucu aile olabileceğine ilişkin hususları düzenlemiştir. Buna göre, koruyucu ailenin; Türk vatandaşı olması ve Türkiye’de sürekli ikamet etmesi, 25-65 yaş aralığında bulunması, en az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması ve düzenli gelire sahip olması gerekmektedir. Yaş uygunluğu incelenirken eşler arasındaki yaş farkı on yaş veya daha az ise küçük olan eşin yaşı, diğer durumlarda eşlerin yaş ortalaması esas alınmakta; ayrıca çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az olamamaktadır. Ancak Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modelinde; sosyal incelemenin sonucuna göre, yaş ve eğitim şartı aranmaması komisyonca uygun görülebilmektedir. Diğer yandan koruyucu aile olabilmenin adli sicil kaydı ve sağlık raporuna bağlı şartları da bu maddede düzenlenmiştir. Ayrıca yine bu madde çocuğun anne veya babası ya da vasisinin, koruyucu ailesi olamayacağı açıkça ifade edilmiştir.

KAY’ın 16. maddesinde koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuğun, sosyal çalışma görevlisi tarafından ilk yıl en az her ay 1 defa olmak üzere düzenli olarak izleneceği, 2. yıldan itibaren izlemelerin yılda en az 4 defadan az olmamak üzere düzenli olarak yapılacağı ve sosyal çalışma görevlilerinin aynı anda en fazla 20 vaka ile görevlendirilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca koruyucu aile modelinde evlat edinme modelinden farklı olarak koruma altında bulunan çocuk biyolojik ailesi ile görüşmeye devam etmektedir. Bu doğrultuda yönetmeliğin 16. maddesine göre, çocuğun kan bağı bulunan ya da önceki çevresinden tanıdığı kişilerle görüşmeleri, vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi koordinasyonunda planlanmaktadır. Ayrıca şartların uygun bulunması durumunda çocuk biyolojik ailesi yanına döndürülebilmektedir.

Koruyucu aile hizmeti verildiği müddetçe koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalar için talepte bulunan koruyucu ailelere aylık bakım ödemesi yapılacağı 4. maddesinde belirtilmiş, bu konudaki ayrıntılar ise 24, 25 ve 26. maddelerde düzenlenmiştir.

Yaş aralıklarına karşılık gelen oranlar ve 2019 yılına ait ücret miktarları Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Koruyucu Aile Aylık Ödeme Oranları ve Tutarları - 2019

Yaş- Okul Durumu	Oran (%)	Aylık Bakım Ücreti	Gösterge	Aylık Harçlık	Aylık Toplam Tutar
0-3 Yaş	50	670,61	-	-	670,61
4-5 Yaş	75	1005,92	-	-	1005,92
6- 14 Yaş (1-8 arası sınıflar)	80	1072,98	600	78,35	1151,33
			900	117,53	1190,51
15- 18 Yaş (Lise ve dengi)	85	1139,19	1200	156,71	1295,90
19+ Yaş (Yüksek Öğrenim)	90	1207,10	2000	261,19	1468,29

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.ailevecalisma.gov.tr/yonetmelikler>

* Bu tablo Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 24 ve 26. maddeleri ile Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 48. maddesinde belirtilen oranlar kullanılarak, 2019 Ocak-Haziran için 0,130597 olan memur aylık katsayısı üzerinden yapılan hesaplar neticesinde ulaşılan rakamlar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Ayrıca yönetmeliğin 26. maddesinde, tam gün öğrenim görüp de yemeklerini evde yeme olanağı bulamayan çocuklara, öğrenim süresince harçlıklarının iki kat artırılarak ödeneceği ve sosyal çalışma görevlisi rehberliğinde yapılacak değerlendirme sonucunda koruyucu ailelere, ulaşım gideri ve kurs ücreti ödenebileceği belirtilmiştir. Diğer yandan yine bu maddeye göre, okula giden çocuklara her yıl bir defaya mahsus okul masraflarının karşılanması amacıyla aylık bakım ücretinin 3 katı; hizmetten yararlanan bütün çocuklara yıllık giyim masraflarının karşılanması için nisan ve ekim aylarında aylık bakım ücretinin 2 katı tutarında ödeme yapılmaktadır. Ek olarak; koruyucu aile sözleşmesi devam eden koruyucu ailelerden, emekliliğine esas sosyal güvencesi olmayan eşlerden birinin bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortasını yaptırması ve ödeme belgesinin ibrazı halinde primlerin Bakanlıkça karşılanacağı 24. maddede belirtilmiştir.

1.5.1.4. Evlat Edinme

Evlat edinme; durumu evlat edindirilmeye uygun olan çocukla, durumu evlat edinmeye uygun kişi ya da eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak, çocuk- ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır (Evlat edinme mevzuatı: 6). Çocuklara yönelik kalıcı bakım türünün en belirgin örneği olan evlat edinme hizmetinde; kendisine bakacak bir ailesi bulunmayan veya ailesinin yanında kalması herhangi bir nedenden dolayı mümkün olmayan çocukların bakımlarını gerçekleştirme ve yetiştirilme süreçlerine ilişkin bütün sorumluk başka aileler / bireyler tarafından üstlenilmektedir (Beter, 2010: 11).

Ülke içi evlat edinmelerde aracılık faaliyetleri AÇSHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Evlat edinmek isteyenlerin şahsen ve yazılı olarak AÇSH İl Müdürlüğüne başvurmaları ve sonrasında istenen belgeleri başvuru tarihinden itibaren en geç 2 ay içinde tamamlayıp sunmaları gerekmektedir. Başvuru sahipleri belgelerin tesliminden itibaren 6 ay içinde (Başvurular yoğun olduğunda altı ay daha uzatılabilir.) yerleşim yerlerinde haberli ya da habersiz şekilde ziyaret edilerek haklarında sosyal inceleme başlatılmakta ve başvuru sahipleri ile en az 5 görüşme gerçekleştirilmektedir. Yapılan değerlendirme ile kapsamlı bir SİR hazırlanarak kanaat bildirilmekte ve eğer kanaat olumlu ise dosya sıraya alınmaktadır. “Ailelerin çocuk büyütme hakları olduğu kadar, kendi isteklerini ifade edemeyen çocukların da kendileri için en uygun olduğu titizlikle belirlenmiş ortamlarda yaşamaya hakları bulunmaktadır.” görüşü doğrultusunda evlat edinmek isteyenlerden başvuru için yeterli koşulları taşımadıkları anlaşılanların başvuruları, sosyal inceleme yapılmaksızın reddedilmektedir. Olumlu bir kanaatin oluşması halinde ise küçük, evlat edinecek kişi ya da eşlerin yanına “Evlat Edinme Öncesi Geçici Bakım Sözleşmesi” ile en az 1 yıl süreyle yerleştirilmekte ve bu süreçte sosyal çalışmacılara tarafından üçer aylık dönemler halinde izlenerek; kişilerin küçüğü eğitme yeteneği, aile ilişkileri, sağlığı, küçükle olan ilişkilerindeki gelişmeler ile sosyal ve ekonomik koşullarındaki değişimlerin değerlendirildiği İzleme Raporları düzenlenmektedir. 1 yıllık izleme süresi sonunda SİR’i de içeren dosya, 1 ay içinde ilgili mahkemeye evlat edinme davası açılmak üzere gönderilmekte ve nihai karar mahkemece verilmektedir (Url-2, 2019).

Türk Medeni Kanunun 305. maddesine göre; bir küçüğün evlât edinilmesi, evlât edinen tarafından 1 yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır. Evlât edinmenin her hâlde küçüğün yararına bulunması ve evlât edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekir. Ayrıca evlat edinmede, ayırt etme gücüne sahip olan küçüğün rızasının alınması şarttır (Url-2, 2019). 306. maddede; eşlerin ancak birlikte evlât edinebilecekleri ve eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları veya 30 yaşını doldurmuş bulunmaları gerektiği belirtilmiştir. 307. maddeye göre ise evli olmayan kişi 30 yaşını doldurmuş ise tek başına evlât edinebilmektedir. Evlât edinilenin, evlât edinenden en az 18 küçük olması şartı 308. maddede belirtilmiştir. Evlat edinilecek çocuk ile evlat edinecek kişi arasında en fazla 40 yaş olması şartı ise 2002 yılında çıkarılmış olan Evlat Edinme Yönergesinin 2018 yılında mülga haline gelmesiyle ortadan kaldırılmıştır.

Evlât edinmede, küçüğün ana ve babasının rızasını gerektiği Medeni Kanunun 309. maddesinde belirtilirken, ana baba rızasının aranmayacağı haller 311. maddede açıklanmıştır. Buna göre; ana ve babanın kim olduğu veya uzun süreden beri nerede oturduğu bilinmiyorsa veya bu kişiler ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunuyorsa ya da küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmiyorsa rıza aranmaz. Diğer yandan 310. maddeye göre rıza, küçüğün doğumunun üzerinden 6 hafta geçmeden önce verilememektedir. Rıza, tutanağa geçirilme tarihinden başlayarak 6 hafta içinde aynı usulle geri alınabilir. Geri almadan sonra yeniden verilen rıza ise kesin olmaktadır. 317. maddeye göre ise; yasal sebep bulunmaksızın rıza alınmamışsa, rızası alınması gereken kişiler, küçüğün menfaati bunun sonucunda ağır biçimde zedelenmeyecekse, hâkimden evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilmektedir.

1.5.2. Kurum Bakımı

Profesyonel açıdan diğer bakım türlerine göre çok daha uzun bir geçmişe sahip olan kurum bakımı; çocuğun bir aile ortamı yerine bir kuruluş bünyesinde, kendisiyle kan bağı olan veya olmayan başka çocuklarla birlikte kalması ve kendilerine bakım sağlamayı meslek edinmiş kişiler tarafından bakılması şeklinde işleyen bir modeldir. Bu model çocuklar için olabileceği gibi yetişkinler için de olabilmekte ve her ikisi için de benzer yapılanmayı ifade etmektedir (Beter, 2010: 86).

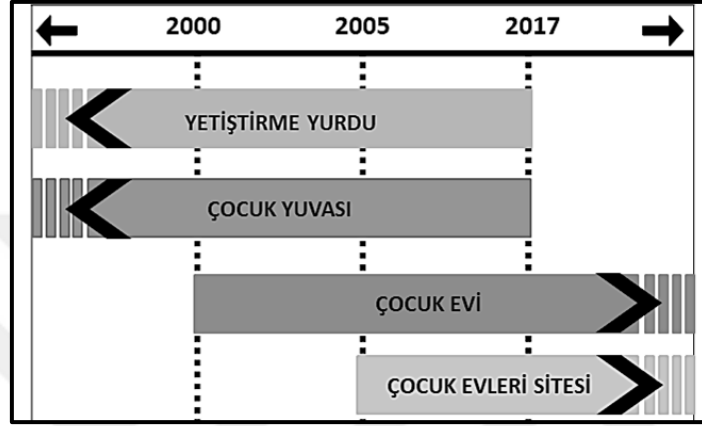
1900’lü yılların ortalarına kadar en çok başvurulanan bakım türü olan kurum bakımının, son yıllarda gelişmiş ölkelerde terk edilen bir model haline geldiğini belirten Beter (2010: 87); yapılan araştırmaların, kurum bakımında büyüyen çocukların daha fazla sorunla karşılaştığını ortaya koyduğunu ve bu doğrultuda günümüzde en çok eleştiriye uğrayan bakım türünün “kurum bakımı” olduğunu vurgulamıştır. Ancak bu eleştiriler değerlendirilirken bazı noktalara dikkat etmek gereklidir. Örneğin; Erol’a (2004) göre, kurum bakımının çocuğun kişilik gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri genel olarak bilinse de, bu olumsuz etkilerin ne kadarının çocuğun kurum bakımından önceki yaşantısından, ne kadarının genetik yapısından ve ne kadarının kurumdaki işleştiren kaynaklandığı tam olarak belirlenememektedir (Akt. Elmacı, 2010: 952). Elmacı (2010: 952) ise bu noktada; yetiştirme yurtlarında, koruyucu ailelerde ve aileleri yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarından tam olarak sağlıklı bilgiler elde etmenin zor olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca yetiştirme yurdunda kalan çocukların henüz koruma altına alınmadan önce yaşadıkları travmalar düşünüldüğünde, bu çocukların normal şartlar altında ailesi yanında yaşamaya devam eden çocuklarla karşılaştırılmalarına ya da belirli özellikler ve şartlar dikkate alınarak koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların, yetiştirme yurdunda kalan çocuklarla karşılaştırılmalarına bakılarak, yetiştirme yurtlarının çocukların gelişimleri için sağlıklı yerler olduğunu söylemenin doğru olmayabileceğine dikkat çekmiştir. Elmacı’nın (2010: 962) üzerinde durduğu bir diğer nokta; yetiştirme yurtlarının mükemmel yerler olmadığı ve yetiştirme yurtlarında yaşanan sorunların inkâr edilemeyeceği gerçeğiyle birlikte ““her ne şartla olursa olsun kurum bakımından vazgeçilmeli” yönünde savunulacak katı yaklaşımın da zarar verici olacaktır. Diğer yandan aslında en şiddetli şekilde eleştirenlerin bile son çare olarak yetiştirme yurtlarını kabul ettiklerine dikkat çeken Elmacı (2010: 962), böyle bir durumda son çare olarak bile olsa, bu kuruluşlarda kalmak durumunda olan çocukları incitmemek adına kurum bakımını eleştirirken daha dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim Elmacı (2010: 957), “Rethinking Orphanages for the 21st Century”(21. Yüzyıl İçin Yetiştirme Yurtlarını Yeniden Düşünmek) adlı kaynağı referans göstererek ABD’de çocuk koruma alanında yaşanan sıkıntılar nedeniyle yetiştirme yurtlarının yeniden geliştirilmelerinin gündeme geldiğini ve mevcut sorunlara çözüm bulma doğrultusunda yetiştirme yurtlarının tekrardan tartışılmaya başlandığını

belirtmektedir. Bu çerçevede, aile yanında bakıma öncelik verilmesi ilkesiyle birlikte kurum bakımının da alternatif bir model olarak görülmesinin ve acımasız eleştirilerden ziyade şartlarının iyileştirilmesine yönelik yapıcı bir değerlendirmeye tabi tutulmasının doğru olacağı söylenebilir.

Bu değerlendirmelerin yanı sıra, kurum bakımının bazı çocuklar için yarar sağladığını savunan görüşler de mevcuttur. Örneğin; Güran Koşar (1987: 71), iyi bir biçimde düzenlenerek yeterli sayı ve nitelikte personel ile donatılmış kurumların özellikle rehabilite ve tedavi isteyen çocuklara yararlı olduğunu vurgulamıştır. Güran (1983: 5) bu çerçevede, kurum bakımına alınması gereken çocukları ise aşağıdaki şekilde gruplamıştır (Şenocak, 2006:191): Kendisinin ve toplumun menfaati için bir süre çevresinden uzaklaşması gereken çocuklar, sorunları olan ve bu sorunların ortaya çıkmasına aile ortamı ve yakın çevresi neden olduğu için, bu ortamdan ayrılmadıkça sorunları çözülmemeyecek durumda olan çocuklar, yoğun bir psikolojik tedavi, özel eğitim ve yaşatlarıyla birlikte yaşamak suretiyle rehabilite edilebilecek çocuklar birbirlerinden ayrılmamaları gerekli görülen kardeşler, ailesine olan yakın bağlılığı nedeniyle bir başka ailenin yanına verilemeyen çocuklar. Yazıcı, (2013: 156) ise kurum bakımına alınması uygun olacak çocukları “manevi olarak yıkıma uğramış, aile geçimsizliği veya faciasına şahit olmuş, sokağa düşmüş, kötü deneyimler geçirmiş, ailesi, yakınları veya bir başkasının yanında kalmasına olanak bulunmayan, diğer bakım yöntemlerinin verilmesi mümkün olmayan çocuklar” şeklinde belirtmiştir. Günümüz çağdaş refah ülkelerinde duygusal gelişimleri örselenmiş, davranışlarının kontrol edilmesinde güçlük yaşanan, suça yönelmiş veya yönelme potansiyeline sahip, aile içindeki diğer çocukları istismar eden veya edebilecek olan ve özellikle terapötik gereksinimleri bulunan çocukların belli bir dönem nitelikli uzman personelin eşliğinde bir kurumda bakılması yoluna gidildiğini ifade eden Yazıcı (2013: 89); bu durumunda, kurum bakımının kısa vadeli ve amaca uygun olması ve çocuğun, gereken sürenin sonunda bir aile yanına yerleştirilmesine çalışılması gerektiğini vurgulamıştır.

Dünya’nın farklı yerlerinde, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine de bağlı olarak kurum bakımının farklı türleri ile karşılaşmak mümkündür. Gelişmekte olan bir ülke olarak kabul edilen Türkiye’de, kısa zaman öncesine kadar koğuş tipi kurumlar mevcutken,

bu alanda adeta sessiz bir devrim gerçekleştirilerek yurt-yuva gibi koğuş tipi kuruluşlar sonlandırılmıştır. 2005 yılında başlayan koğuş (kışla) tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara dönüşüm süreci 2017 yılında tamamlanmış (ÇHGM, 2017: 7-8); böylece çocukların gelişimi açısından büyük sorunlara yol açan ve en çok eleştirilen koğuş tipi kuruluşlar ülkemizde tamamen kapatılmıştır. Bu dönüşüm Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2: Kurum Bakımındaki Dönüşüm

Kışla tipi kurum bakımının; çocukların fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkilediği yapılan pek çok araştırma ile ortaya koyulmuştur. Örneğin Ijzendoorn ve arkadaşlarının (2007), 230 bin çocuk ve aileleri üzerinde yapılan 270 bilimsel araştırmanın sonuçlarını karşılaştırarak gerçekleştirdikleri çalışmanın önemini vurgulayan Simmonds (2009); bu etkilere örnek olarak fiziksel ve bilişsel gelişimin gerilemesi, dil gelişiminde gerileme, güvensiz veya düzensiz duygusal bağlar geliştirmeyi saymıştır (Beter, 2010: 88). Bu çerçevede ülkemizde gerçekleştirilen “koğuş tipi kurumlardan ev tipi kurumlara dönüşüm” kurum bakımının yeniden yapılandırılarak zararlarının en aza indirilmesini amaçlayan büyük bir proje olmuştur.

Türkiye’de 2017 yılına kadar hizmet veren koğuş tipi kuruluşlar, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarıdır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nda çocuk yuvaları “0 - 12 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşları” şeklinde; yetiştirme yurtları ise “13 - 18 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı

kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları” şeklinde tanımlanmıştır. Erol ve şimşek (2008) ise koğuş tipi bu kuruluşlarda, çok sayıda çocuğun bir arada yaşadığını ve az sayıda personelin çalıştığını, otoriter disiplin ve merkezizetçi bir yönetim tarzının bulunduğunu, bu kuruluşlarda kalan çocukların kendilerine yakın ilgi ve sevgi gösteren erişkin ilişkisinden yoksun olduklarını belirtmiştir (Yazıcı, 2013: 145).

Ülkemizdeki ev tipi kuruluş modelleri ise çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri şeklinde dir. Ülkemizde ilk çocuk evi 2000 yılında 15-18 yaş grubundaki 51 kız çocuğuna hizmet vermek üzere Ankara ilinde açılmış ve çocuk evlerinin çocukların yaşamına olumlu katkısının gözlemlenmesiyle birlikte çocuk evi hizmeti yaygınlaştırılmaya başlanmıştır (Başer ,2013; akt. şen Davulcu, 2018: 12). ÇHGM’nin 2011 yılı verilerine göre çocuk evi sayısı 448, bu evlerde koruma ve bakım altında olan çocuk sayısı ise 2.494 iken; 2019 yılında çocuk evi sayısı 1.192’ye, bu evlerde koruma ve bakım altında olan çocuk sayısı da 6.164’a ulaşmıştır (Url-3, 2020).

Çocuk evleri sitesi modelinin temelini ise “çocuk köyleri” oluşturmuştur. İlk çocuk köyü 1992 yılında Bolluca’da açılmıştır (Koruncuk Vakfı, 2019). Çocuk köyleri; köy, anne, kardeşlik ve aile evi olmak üzere dört temel öğeden oluşmaktadır. Köyler ortalama 12 evden oluşan yerleşim birimleridir ve her müstakil evde 7-8 çocuk sorumluluk olarak büyür. Anneye yardımcı olan iki evden sorumlu kişiye teyze denir. Anne ve teyze gözetiminde aynı aile içindeki çocuklar “kardeş” gibi büyüyerek aile bağları geliştirirler. Çocuklar 13 yaşından sonra aile evinden 13-21 yaş aralığındaki gençlik evlerine geçerek gençlik liderleri gözetiminde ve 6 kişilik gruplar halinde yaşarlar. İlerleyen süreçte hayatı öğrenen, meslek sahibi olan ve para kazanan 2-3 genç bir ev tutar ve yarı bağımsız yaşam aşamasına geçerler. Sonraki tam bağımsız yaşamlarında da çocuk köyü ile görüşmeye devam ederler. 2016 verilerine göre dünya genelinde 135 ülkede toplam 552 çocuk köyü bulunmakta ve risk altındaki çocukların hayatları SOS Uluslararası Çocuk Köyleri kuruluşu tarafından iyileştirilmeye çalışılmaktadır (şen Davulcu, 2018: 9-11). Ülkemizde çocuk köyü modelinin yaygınlaştırılması için bazı girişimlerde bulunulmuş olsa da başarı sağlanamamıştır. Ancak devlet 2005 yılında bu modele benzer şekilde “çocuk evleri sitesi” modelini

planlamış ve hayata geçirmeye başlamış; böylece kışla tipi kuruluşlarda kalan çocukların bir kısmı çocuk evlerine diğer önemli bir kısmı ise çocuk evleri sitelerine yerleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu dönüşüm ile hizmet kalitesinin ve personelin çocuklara ayırdığı zamanın artması; çocukların daha sağlıklı gelişim göstermesi ve başarılarının artması; kardeşlerin birbirinden ayrılmak zorunda kalmadığı mekânların sunulmasıyla aile bağlarının kopmaması hedeflenmiştir (ÇHGM, 2017: 8). 2005 yılında başlayan bu dönüşüme başta “sevgi evleri projesi” denilmiş ve oluşturulan siteler sevgi evleri şeklinde adlandırılmış; ancak sonrasında sevgi evlerinin adı “çocuk evleri sitesi” şeklinde değiştirilerek 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa işlenmiştir. Böylece çocuk köyü modeli ortadan kaldırılarak, var olan çocuk köyleri de çocuk evleri sitelerine dönüştürülmüştür.

Nitekim gelineen noktada Türkiye’de kurum bakımı, çocuklar için ailenin olmaması ya da işlevlerini yapamaması durumlarında son çare ve bazen de ilk önlem ya da tampon tedbir olarak başvurulmuş bir hizmet olarak (Yalçın, 2011: 41) “çocuk evleri siteleri” ve “çocuk evleri” şeklinde iki temel model çerçevesinde sürdürülmektedir. Ayrıca ek olarak, ilk kabul birimlerinin (ÇOKİM) ve ihtisaslaşmış birimlerin (ÇODEM, ÇİM) süreçte geçici süreli destek sağlayan kuruluşlar olarak hizmet verdiği belirtilmelidir. Bu kuruluş modellerine ilişkin ayrıntılar aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır.

1.5.2.1. Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezleri (ÇOKİM)

İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezlerine ilk kez, 2009 yılında yayımlanan Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) Yönetmeliği’nde, sonrasında 2010 yılında yayımlanan Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM/BSRM) Yönetmeliği’nde yer verilmiştir. Daha sonra bu birimler Çocuk Hizmetlerine İlişkin Çıkarılan Genelge (2012-15) ile ÇOKİM adı altında hizmet vermeye başlamıştır (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018: 25-26). Bu Genelgeye göre ÇOKİM’ler korunma ihtiyacı olan veya SSC’ler hakkında mahkeme kararı alınıncaya ve uygun hizmet modeli belirleninceye kadar geçecek sürede, çocukların barınmaları ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik oluşturulan birimlerdir. AÇSH İl Müdürlüklerine bağlı bulunan bu birimlere ilişkin ayrıntılar genelgenin 20. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre,

- a)** ÇOKİM'lerin kız ve erkek yatılı, en az 6 kapasiteli olarak hizmete açılması, söz konusu birimlerin ihtiyaç duyulması halinde kapasitesinin en fazla 20'ye çıkartılması, birimlerin çocukların geliş nedenlerine göre ayrı bölümler halinde düzenlenmesi, ilde 0-6 yaş çocuk yuvası varsa bu yaş grubunda bulunanların oraya yerleştirilmesi,
- b)** Hizmet verecek birimin kapasitesine göre; birim sorumlusu, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen, hemşire, büro memuru, güvenlik görevlisi, bakım, temizlik elemanı vb. personelin görevlendirilmesi,
- c)** Korunma ihtiyacı olan veya SSÇ'ler hakkında; Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 22. maddesi gereğince çocuğun birime geldiği tarihte mahalli mülki amirden gerekli onayın alınması, ÇKK'nın 9. maddesi gereğince en geç 5 gün içinde ilgili mahkemeye müracaat edilerek acil korunma kararı talep edilmesi ve çocuğun hakkında mahkeme kararı alınıncaya kadar en fazla 8 gün bu birimde kalması,
- d)** Çocukların birime kabulü sırasında, sağlık kontrollerinin yaptırılması, hastalık tespit, halinde tedavisi için işlemlerin başlatılması; psikiyatri, madde bağımlılığı, bulaşıcı, süregen hastalıkların tedavisi için ivedilikle sağlık tedbiri kararının alınması,
- e)** Birimde çocukların bakım ve temel ihtiyaçlarının karşılanması,
- f)** Meslek elemanı tarafından gecikmeksizin çocukla görüşülüp psiko-sosyal değerlendirmesinin yapılması, aile ve sosyal çevresine ilişkin sosyal inceleme sürecinin başlatılması, bireysel uygulama planının oluşturulması, adli sürecin takibi,
- g)** Mahkeme kararı doğrultusunda çocuk için en uygun hizmet uygulamasının gerçekleştirilmesi, çocuğun durumuna uygun hizmet biriminin bulunmuyorsa nakil için konunun ÇHGM'ye bildirilmesi,
- h)** Çocukların çocuk kütük defterine kayıtlarının yapılması, çocuklara ilişkin her türlü bilgi ve belgelerin muhafaza edilmesi, çocuk birimden ayrılırken dosya aslının gittiği kuruluşa gönderilmesi, bir örneğinin de birimde saklanması,
- i)** Birimin ödenek ve diğer giderlerinin AÇSH İl Müdürlüğü bütçesinden karşılanması, kararlaştırılmıştır.

1.5.2.2. Çocuk Evleri Siteleri

Çocuk Evleri Sitesi, çocukların temel gereksinimlerini karşılayabilecekleri ve toplu yaşamın getirdiği olumsuzluklardan uzak kalabilecekleri bir model olarak, site içerisinde müstakil evlerden oluşan ve her evde 10 -12 çocuğun bir arada aile ortamına

benzer şekilde yaşadığı kuruluşlardır. ÇHGM, ev ortamına benzer şekilde düzenlenmiş olan bu kuruluşlarda az sayıda ve sık sık değişmeyen personel tarafından hizmet sunulması sağlanarak, çocuklara güven ve sorumluluk duygusunun kazandırmasının ve sürekli- tutarlı bir iletişim ile olası kişilik ve davranış bozukluklarının en aza indirilmesinin amaçlandığını ifade etmiştir (Öztürk, 2018: 12).

Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdu modellerinin süreç içinde kapatılmasıyla geçiş sağlanan Çocuk Evleri Siteleri, Çocuk Yuvaları Yönetmeliği ile Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik çerçevesinde işleyişini düzenlemektedir. Yönetmelikler farklı yaş aralıklarını kapsadıkları için maddelerinde bu çerçevede bazı farklılıklar olmakla birlikte, her iki yönetmelik de kurumdaki hizmetin türünü ve niteliğini, işleyişine ilişkin esasları, kuruluş ve personelin görev yetki ve sorumluluklarını açıklamaktadır. Çocuk Evleri Siteleri hizmet verdikleri yaş aralığı doğrultusunda bu Yönetmelikleri kullanmaktadır.

Kuruluş Personeli ve Görevleri

Çocuk Yuvası Yönetmeliği ve Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesinde kuruluş personeline ilişkin belirtilen hususlara göre her kuruluş kapasite ve gereksinimine göre Genel Müdürlükçe hazırlanacak standart kadrolarda belirtilen sayı ve niteliklere uygun olarak, müdür, müdür yardımcısı, sosyal çalışmacı, psikolog, öğretmen, tabip, diyetisyen, hemşire, hemşire yardımcısı, teknisyen, genel idare ve yardımcı hizmetler sınıfından olmak üzere çeşitli personel istidam etmektedir. Eğer kuruluş 0-12 yaş aralığındaki çocuklara hizmet veriyorsa Çocuk Yuvası Yönetmeliğine göre bu kadrolara ek olarak çocuk gelişimci ve çocuk eğiticisi kadrosu da eklenmektedir. Sosyal servis çalışanları olan sosyal çalışmacı ve psikoloğun görev ve yetkileri her iki yönetmeliğin de 11 ve 12. maddesinde açıklanmıştır. Bu çerçevede sosyal çalışmacının görevleri;

- Kuruluşa çeşitli yollardan gelen her çocuğun ilk kabulünü yapmak ve hakkında ilk gözlem raporunu hazırlamak, kuruluşa uyumuna yardımcı olmak,
- Çocukların psiko-sosyal gelişimlerini izlemek,
- Kişisel çalışma, sosyal grup çalışması, toplumla çalışma yöntemlerini kullanarak sorunlarının çözümüne yardımcı olmak,

- Çocuğun ailesi ve yakınları ile gerekli mesleki çalışmaları yapmak ve çocuğun korunmasını gerektiren koşulların devam edip etmediğini izlemek
- Kuruluşun amacına uygun nitelikteki araştırma ve incelemelerde görev almaktır.

Psikoloğun görevleri ise;

- Çocuğun kuruluştaki kalış süresi içerisinde zekâsını, psikolojik durumunu, yeteneği ile mesleki yönelimi ve ilgili alanlarını çeşitli test, yöntem ve tekniklerle belirlemek,
- Çocuğun yetiştirilmesi, meslek sahibi edilmesi ve sağlıklı bir kişilik kazanması için mesleği ile ilgili uygulamaları yerine getirmek,
- Özel ilgi gerektiren çocuklarla mesleki çalışmalar yapmak ve çalışmalara ilişkin gerekli raporları hazırlamak,
- Gerekliğinde çocuğun sorunlarının çözülmesi amacıyla hastane, psikiyatri klinikleri ve benzeri kuruluşlarla ilişkiye geçerek vaka takibini, yapmaktır.

Bu görevlerle birlikte sosyal çalışmacı ve psikoloğun birer sosyal servis çalışanı olarak ortak görevleri de vardır. Bunlar görevler;

- Çocukları serbest zamanlarında izlemek, sosyal, kültürel, sportif etkinliklere katılmalarını sağlamak,
- Çeşitli nedenlerle kuruluştan ayrılacak çocuğu yeni yaşantısına hazırlamak ve yeni yaşantısının izlenmesinde görev almak,
- Kuruluşun çevreye ve topluma tanıtılmasını sağlamak amacıyla resmi ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapılmasında ve gönüllülerin çalışmalarının programlanmasında görev almak,
- Hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi- uygulanmasında görev almak
- Yıllık çalışma programlarına göre oluşturulan aylık çalışma programlarının uygulama sonuçlarını, aylık rapor halinde kuruluş müdürüne vermektir.

Sosyal Servis, Çocuk Yuvası Yönetmeliği ve Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 8. maddesinde açıklanmıştır. 12-18 yaş aralığındaki çocuklar için mesleki çalışmaları koordineli bir şekilde yürütmek üzere kurulan ve sosyal çalışmacılar ile psikologlardan oluşan bir sosyal servisin görevleri genel olarak;

- Çocuğun kuruluşa kabulü ve uyumu ile ilgili mesleki çalışmaları yapmak,

- Çocukların, kimlere ne kadar süre ile izinli verilebileceğini belirlemek,
- Bu kişiler ve aile hakkında SİR hazırlanmasını sağlamak,
- Çocukların psiko-sosyal gelişimlerine katkıda bulunacak programları, kuruluş ve çevre koşullarını dikkate alarak hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek,
- Çocukların korunmasını gerektiren koşulların devam edip etmediğini belirlemek, aile ve çocuk arasında sağlıklı, sürekli ilişki kurulmasını sağlamak amacı ile en az yılda bir kez ailenin yeniden sosyal incelemesini yapmak,
- Tespit edilen değişiklikleri belgelendirerek gerektiğinde korunma kararının kaldırılması yolunda işlemleri başlatmak,
- Ziyaretçisi gelmeyen çocukların varsa ailesi ve akrabaları ile ilişkiye geçilerek olumlu sosyal ilişkiler kurulmasını sağlamak,
- Ebeveyni ve akrabası olmaması durumunda sosyal yönden incelenip ve araştırılarak olumlu bulunan ailelerin yanına hafta sonu izinli verilmesi ve böylece çocukların toplumla olumlu ilişkiler kurmalarını sağlamak,
- İl müdürlüklerince yürütülen koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerine yardımcı olmak, çocukların okul ve işyerindeki eğitim ve öğretim işleriyle ilgili hizmetleri yürütmek ve konuyla ilişkin kayıtları düzenlemek;
- Okul-kuruluş ve işyeri-kuruluş işbirliğini sağlamak, çocukların hukuki sorunlarının çözümlenmesine yardımcı olmak ve gerekli durumlarda konuyla ilgili olarak Genel Müdürlük Hukuk Müşavirliği ile koordinasyonu sağlamak,
- Kurulusta hizmetin verimliliğini arttırmak, personelin, çocukların özelliklerine uygun davranış geliştirmelerini sağlamak amacıyla çeşitli konularda hizmet içi eğitim programları ve seminerler hazırlanmasını sağlamak,
- Kurulusta verilen hizmetlere toplumsal sorumluluk çerçevesinde, halkın gönüllü katkı ve katılımlarını sağlayıcı etkinlikleri organize etmek, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kişi ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanmasında rehberlik yapmak,
- Yükseköğrenime veya yatılı okullara devam eden çocukların sosyal ve psikolojik gereksinimlerini belirlemek, ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak,
- Çocukların psiko-sosyal yönden gelişimlerinin sağlanması amacıyla sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlemek, bunun için toplum kaynaklarının kullanımı yönünde çalışmalar yapmak,

- En az ayda bir kez servisin tüm elemanları, çocuğun grup sorumlusu ve gerek duyulan diğer elemanların katılımı ile "Vaka Tartışma ve Değerlendirme" toplantıları yapmak,
- Kuruludan ayrılan çocuğun, kuruluşla ilişkisinin sürmesi, toplumda izlenmesi ve desteklenmesi konusunda gerekli çalışmaları yürütmek,
- Çocuklarla yapılan mesleki çalışmalar ve tüm kayıtların gizlilik ilkesine uygun olarak hazırlanması ve saklanması sağlamak,
- Kuruluşun amacına uygun inceleme ve araştırmalar yapmaktır.

Diğer yandan grup sorumlularının görev ve yetkileri Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 13. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 14. maddesinde açıklanmıştır. Bakım personellerinin görev ve sorumlulukları ise bu yönetmeliklerde yer almamaktadır. Bu konuda ilk düzenleme 2008 yılında çıkarılan “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile gerçekleştirilmiş, daha sonra 2015 yılında çıkarılan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğinde bakım elemanlarının nitelikleri ile görev ve sorumluluklarına ilişkin esaslara yer verilmiştir.

Vaka Tartışma ve Değerlendirme Toplantıları

Vaka Tartışma ve Değerlendirme Toplantıları, Çocuk Yuvası Yönetmeliği ve Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 8. maddesinde açıklanmıştır. Bu toplantılarda, fiziksel ve psiko-sosyal sorunları nedeniyle kuruluşa uyum sağlayamayan çocuklar çok yönlü ele alınarak uygun çözüm yolları aranmakta ve vakalarla ilgili toplantı raporları sosyal serviste saklanmaktadır.

Nakil, İzin, Kaçak Çocuklar ve Ziyaretçiler

Çocukların nakil durumlarıyla ilgili hususlar, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 39. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 54. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, velayet hakkı göz önünde bulundurarak, aile bağlarının kopmaması kardeşlerin bir arada olması amacı ile ailesinin ve kardeşlerin bulunduğu illerdeki kuruluşa nakli istenilen çocuklar, bulunduğu ilin dışındaki bir ilde öğretime devam etmek zorunda olan çocuklar, sağlık nedeni ile başka bir ilde nakli gereken çocuklar nakledilirler. Ayrıca 0-12 yaşa aralığındaki çocuklara yönelik hizmet sunan

kuruluşlarda, 12 yaşını dolduran çocukların uygun kuruluşa nakil işlemleri gerçekleştirilir. Nakilleri istenilen çocuklar hakkında belgeler hazırlanarak Genel Müdürlüğe gönderilmekte ve Genel Müdürlükçe durumları değerlendirilmektedir

Çocukların izin durumlarına ilişkin düzenlemeler, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 40. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 55. maddesinde yer almaktadır. Buna göre; çocuğun kuruluşa kabulü aşamasında anne, baba ve izinli verilebileceği diğer yakınları belirlenerek bu kişiler ve aile hakkında hazırlanacak SİR'e göre, çocuk grup sorumlusu ve sosyal servisin önerisi ve kuruluş müdürünün onayı ile izinli olarak verilebilir. İzin süresi 1 yılda 70 günü aşamaz. Çocuğun izin süresinin bitiminde bulunduğu kuruluşa teslim edilmemesi halinde, izinli verildiği kişiye veya çocuğa yazı tebligatı yapılarak 15 gün içinde çocuğun kuruluşa teslim edilmesi istenir. Bu süre sonunda teslim edilmeyen çocuk ve ailesi hakkında SİR hazırlanır. Söz konusu raporda, korunma kararının kaldırılması uygun görülenler hakkında İl Müdürlüğüne öneride bulunulur, korunma kararını gerektiren koşullar ortadan kalkmamışsa gerekli makamlara başvurularak çocuğun kuruluşa teslimi veya dönüşü sağlanır.

Kaçak çocukların durumlarıyla ilgili hususlar, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 41. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 57. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre; kuruluştan izinsiz olarak ayrılan çocuğun nerede olduğu, ailesine ve ilgili makamlara bilgi verilmek üzere araştırılır. Ailesinin yanında olduğu veya yeri belirlenen çocuğun, korunma kararını gerektiren koşulların ortadan kalktığı belirlenmesi halinde, korunma kararı kaldırılır. Korunma kararını getiren koşullar ortadan kalkmamış ise ilgili makamlara başvurulur; 5 yıl boyunca sonuç alınamaz ise, çocuğun korunma kararı kaldırılır.

Ziyaretçiler konusu, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 42. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 58. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, çocukların aileleri ve arkadaşları ile çalışan personelin misafirleri, misafirler için düzenlenen bölümlere kabul edilir. Kuruluş müdürünün ve çocukların izni olmaksızın, çocukların yaşadıkları bölümlere misafir kabul edilmez.

Kurslar, Etkinlikler ve Hizmete Katkı

Etkinlikler konusu ise Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 45. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 59. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre; Milli ve Dini Bayramlar ile önemli gün ve haftalar çeşitli etkinliklerle kutlanması ve ayrıca, çocukların müzik, resim tiyatro, halk oyunları ve sportif etkinliklere yönelmeleri ve bu alanlardaki etkinlikleri izlemeleri sağlanarak, fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine yardımcı olunması esastır.

Hizmete katkı ise Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 60. maddesinde; çocukların sorumluluk duygusunu geliştirmek, kuruluşu benimsemelerini sağlamak amacıyla yaş-gelişim düzeyi dikkate alınarak kuruluş hizmetlerine katılmalarının sağlanması, şeklinde açıklanmıştır.

Harçlık, Giyim, Yemek, Ulaşım, Sağlık, Eğitim

Harçlık konusu, Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 46. Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 48. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre öğrenime devam edenlerin kredi veya burs almaları halinde harçlıkları kesilmez; öğrenime devam etmeyen ve herhangi bir işte çalışmayan çocuklara yaş durumu ve bulunabilecekleri öğrenim durumuna eş oranda aylık harçlık verilir. Tam gün öğrenim görüp de yemeklerini kuruluşta yeme olanağı bulamayan çocuklara, öğrenim süresince harçlıkları iki kat artırılarak ödenir. Çalışan çocuklara harçlık tahakkuk ettirilemez; ancak, yemeğini kuruluşta yiyemeyenler için yemek bedeli ödenir.

Çocukların ay içinde kullanmadıkları harçlıkları grup sorumlularınca, çocukların adına ulusal bankalarda açtırılan hesaba yatırılır. Harçlıklar çocukların gereksinim ve özelliklerine göre günlük, haftalık veya aylık olarak dağıtılmak üzere grup sorumlularına teslim edilir. Devlet malına ve arkadaşlarının eşyasına kasıtlı olarak zarar veren çocukların harçlıklarından, zarar verdiği malın ödenmesi amacıyla 1/3'ü oranında kesinti yapılabilir.

Çocuklara verilen harçlık tutarları Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5: Çocuklara Verilen Harçlık Tutarları - 2019

Okul Durumu	Gösterge	Harçlık Tutarı
İlköğretim 1-4 sınıf	600	78,35
İlköğretim 5-8 sınıf	900	117,53
Lise ve dengi okul	1200	156,71
Yükseköğrenim	2000	261,19

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.ailevecalisma.gov.tr/yonetmelikler>

* Bu tablo Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 48. maddesinde belirtilen oranlar kullanılarak, 2019 Ocak-Haziran için 0,130597 olan memur aylık katsayısı üzerinden yapılan hesaplar neticesinde ulaşılan rakamlar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Giyim konusu ise Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 47. Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 49. maddesinde açıklanmış ve yönetmeliklerin ek kısmında verilen tablolarda çeşit ve miktarları belirtilmiştir. Bu çerçevede Genel Müdürlükçe gönderilen ödeneklerden karşılanan giyim eşyaları, aynı olarak bir tutanakla grup sorumlusuna verilir. Verilecek giyim eşyalarının rengi ve biçimi, çocukların istekleri, yaş, cinsiyet, eğitim, psiko-sosyal özellikleri ve kuruluşun çevre koşulları dikkate alınarak, çocuk temsilcisi ve kuruluş idaresince belirlenir. Ayrıca kuruluştaki yemeklerin; mevcut çocuk sayısının, çocukların özel durumlarının ve düzenlenecek sosyal etkinliklerin gerektirdiği miktar ve çeşitlerde, Genel Müdürlükçe yayımlanacak genelgelerdeki esaslara uygun olarak verileceği hususu, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 53. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin ise 61. maddesinde ifade edilmiştir.

Kuruluştaki kalan çocukların ulaşım, sağlık ve eğitim giderlerine ilişkin hususlar Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 48, 49 ve 50. maddeleri ile Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 50, 51 ve 52. maddelerinde açıklanmıştır. Buna göre; çeşitli nedenlerle başka ildeki kuruluşlara tedavi, iş veya öğrenim amacı ile gönderilen çocukların ulaştırma, yemek ve konaklama giderleri ile öğrenime devam eden ve sanat öğrenmek için iş yerlerine giden çocukların gidiş-gelişlerindeki ulaştırma giderleri ve ayrıca öğrenim gören çocukların eğitim ve öğrenimlerine ilişkin her türlü araç, gereç ile sınava giriş harç masrafları, kayıt ücretleri ve diğer masrafları da yine Genel Müdürlükçe gönderilen ödenekten karşılanmaktadır.

Standart Formlar

Kuruluşlarda, esasları Genel Müdürlük tarafından geliştirilen hizmete ilişkin standart formlar uygulanacağı ve düzenli istatistiki bilgiler toplanarak Genel Müdürlüğe belirtilen zamanlarda gönderileceği Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 57. Çocuk Yuvası Yönetmeliğinin 65. maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca 07.06.2000 tarih ve 2000-04 sıra numaralı Korunmakta Olan Çocuklar Hakkında Düzenlenen Raporlar, Formlar ve Diğer Belgeler İle İlgili Genelgede çocuklar için hazırlanacak 6 farklı rapor açıklanmıştır. Bu raporlar; Çocuk Durum Raporu, Süreç ve Özet Raporu, Sosyal İnceleme Raporu, Psikolojik Rapor, Gelişim Değerlendirme raporu, Vaka-Tartışma ve Değerlendirme Raporudur. Süreç içerisinde Bakanlık tarafından bu temel raporlara, farklı rapor ve formlar eklenmektedir.

Kuruluştaki Günlük İşleyiş Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci ve Uygulama Planı

20.05.2010 tarih ve 2010-09 sıra numaralı Kuruluştaki Günlük İşleyiş, Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci ve Uygulama Planına İlişkin Genelge ile kuruluşlarda çocuklara sunulan hizmetlerde ve kuruluşların genel işleyişinde standart oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede kuruluşun genel işleyişi ve günlük yaşam programına ilişkin olarak; kuruluşun hafta içi ve hafta sonu günlük faaliyetlerini, personelin görev ve sorumluluklarını, çocukların gün boyunca yapacakları faaliyetleri, faaliyetlerin başlangıç ve bitiş sürelerini ve uygulamada dikkat edilecek hususları içeren “günlük yaşam programının” Koordinasyon ve Değerlendirme Komisyonu toplantılarında ilgili bütün personelin katılımıyla hazırlanarak ve kuruluş müdürünce onaylanarak bütün personele ve çocuklara tebliğ edileceği belirtilmiştir.

Aynı Genelgede açıklanan “Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci” 7 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar çocukla ilk tanışma, bilgilerin alınması, temel ihtiyaçların karşılanması ve sağlık kontrolü, grup sorumlusu ile tanıştırma, kuruluşun çocuğa tanıtılması, çocuğun kuruluşa tanıtılması, kuruluşa kabul edilen çocuklara ilişkin kontrol listesinin doldurularak idareye teslim edilmesi şeklindedir.

Aynı genelgeye göre kabul süreci gerçekleştirildikten sonra çocuğa ilişkin hazırlanacak olan uygulama planı, SİR’de ve mahkeme kararında belirtilen sorunlar, oluşturulan hedefler, işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlar dikkate alınarak

hazırlanmalı, planın hazırlanmasında meslek elemanları katkı sağlamalı, üçer aylık dönemlerde bu planın uygulanması hakkında mahkeme bilgilendirilmeli, belirlenen aralıklarla gözden geçirilerek yeni hedef ve faaliyetleri içerecek şekilde revizyonu yapılmalıdır. Daha sonra uygulama planında belirlenen hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilecek faaliyetlerin hafta, gün, saat bazına indirgenmiş şekli için aylık “Bireysel Plan” oluşturulmalı ve bu aşamaya çocuğun katılımı sağlanarak görüşleri alınmalıdır.

İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri

İstihdam hakkının kullanımı konusu, 12.6.2014 tarihli ve 29028 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelik ile düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 4. maddesine göre hak sahibi; haklarında bakım tedbir kararı alınmış olup fasılalı olarak geçen yararlanma süreleri dâhil, 2 yıldan az olmamak üzere AÇSHB’nin sosyal hizmet modellerinden yararlanan çocuklardan, reşit olduğu tarih itibarıyla bu hizmetlerden yararlanmaya devam eden ve 18 yaşını doldurduğu ve bakım tedbir kararının sona erdiği tarihten itibaren 5 yıl içinde Bakanlığa başvuran kişiyi ifade etmektedir. Daha önce başvuru süresi 2 yıl iken 2018 yılında yapılan değişiklik ile bu süre 5 yıla çıkarılmıştır. Yönetmeliğin 8. maddesiyle getirilen değişiklik sonucu ise, adaylar ilan edilen kadro ve pozisyonlara KPSS sınav sonucuna göre değil; öncelik, sırasıyla lisans, ön lisans ve ortaöğretim mezunlarına verilmek koşuluyla öğrenim durumları ve yerleştirme dönemi kontenjanları doğrultusunda kura yöntemi ile yerleştirilmektedir. Hak sahipleri il tercihlerini, tercih kılavuzunda yer alan, koşullarını taşıdıkları kadro ve pozisyonların bulunduğu iller arasından tercihte bulunmak suretiyle gerçekleştirmektedir. Hak sahipleri söz edilen istihdam hakkından sadece 1 kez yararlanılabilmekte ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait kadro ve pozisyonlara her ne surette olursa olsun yerleştirilenler, bu maddede verilen hakkı kullanmış sayılmaktadır. 2016 yılında 2768 kişinin ataması yapılmış, bu kişilerden 2224 kişi işe başlamıştır (Korumadan Ayrılan Bireylerin, 2018: 8). 2018 yılında yerleştirme yapılmak üzere ilan edilen toplam kadro sayısı ilkokul/ortaokul/ilköğretim düzeyi için 1.057, ortaöğretim düzeyi için 1.682, ön lisans düzeyi için 271 ve lisans düzeyi için 264 olmak üzere toplam 3.274’tür (Url-1, 2019).

Bakım sonrası rehberlik hizmetlerine ilişkin konuda ise 2828 sayılı Kanununun 24. maddesinde korunma kararı kalkan çocukların kurumla ilişkilerinin devamının sağlanacağı ve bu çocuklara gerektiğinde imkânlar ölçüsünde kurumca yardımcı olunacağı hususu belirtilmiştir. Ayrıntılar ile ilgili son düzenleme 19/02/2016 tarih ve 2016-01 Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri İle İlgili Genelgede yer almaktadır. Buna göre; reşit olarak kuruluştan ayrılan kişinin izlenmesi ve ihtiyaç duyulan rehberlik çalışmalarının yapılması amacıyla il müdürlüğü “Bakım Sonrası Rehberlik İzleme ve Değerlendirme Komisyonu” oluşturulmakta ve korunma/bakım tedbiri kararı sona eren kişinin izlenmesi için en son yararlandığı sosyal hizmet modelini sunan birimce meslek elemanı görevlendirilmektedir. İzleme ve rehberlik hizmetinin sunulması için kişinin bu hizmetten yararlanmayı kabul etmesi esastır. Kişinin izleme ve rehberlik hizmetini istememesi durumunda yazılı beyan ile hizmet sonlandırılmaktadır. İzleme ve rehberlik faaliyeti bakım tedbiri kararı sona erdikten sonra üçer aylık periyotlarla bir yıl boyunca, yüz yüze ya da iletişim araçları yoluyla görüşmeler yapılarak sürdürülmeli ve süreç sonunda “İzleme ve Değerlendirme Formu” komisyona sunulup yapılan değerlendirme neticesinde eğer gerek duyulursa 1 yıl daha uzatılmalıdır.

1.5.2.3. Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri (ÇEKOM)

Çocuk evi hizmeti, korunma altında bulunan çocukların daha küçük birimlerde bakımının sağlanması amacıyla her ilin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısı dikkate alınarak çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde belirlenen apartman dairesi veya müstakil dairelerde sunulan bir kurum bakımı modelidir. Bu model ile amaçlanan; arkadaşlık, komşuluk, mahalle gibi kavramların ile toplumsal örf ve adetlerimizi, ahlak ve değerlerimizi yaşayarak toplumla iç içe yaşamın gereklerinin öğrenilmesi ve toplumsal hayata etkin katılımının sağlanarak kendine güvenen, geleceğe umutla bakabilen çocukların yetiştirilmesidir. Tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın olarak seçilen, 5 ile 8 kişi kapasiteli olarak planlanan çocuk evlerinde, 0-18 yaş grubu çocuklar ile korunma kararı uzatılmış gençlere hizmet verilmektedir. Aynı çocuk evinde kalan çocuklar arasında en fazla 3 yaş fark bulunabilmekte ancak bu çocuklar kardeş ise yaş farkı şartı aranmamaktadır (ÇHGM, 2019a). ÇHGM’nin 2019

yılı verilerine göre ülkemizdeki çocuk evi sayısı 1.192, bu evlerde koruma ve bakım altında olan çocuk sayısı ise 6.164'tür (Url-3, 2020).

Çocuk evleri modeline ilişkin ayrıntılar 2008 yılında çıkarılan Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 5. Maddesine göre, çocuk evlerinde verilen hizmetin uygulanmasından ve işlemlerinden sorumlu olan Koordinasyon merkezinde görevlendirilecek personel; sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen ve sosyolog arasından ihtiyaca göre il müdürlüğünce belirlenmektedir. Çocuk evlerinde kalacak olan çocukların seçiminde; koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetinden yararlandırılamayacak çocuklara öncelik tanımakta ve çocuklar arasında cinsiyet, yaş ve kardeş olma durumu değerlendirilmektedir. Bu modelde koordinasyon merkezinde görevli personel veya üniversitelerin sağlık, sosyal, eğitim bilimleri bölümleri mezunlarından ve bu konuda eğitim programına tabi tutulmuş kişiler arasından il müdürlüğünce seçilen “çocuk evi sorumlusu” ve kız meslek liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçilen bakıcı bakım elemanı bulunmaktadır. Bu çalışanlara ilişkin görev ve sorumluluklar Yönetmeliğin 6. ve 13. maddelerinde düzenlenmiş; çocuk evinin işleyişine ilişkin esaslara ise 5. bölümde yer verilmiştir. Buna göre; çocuk evlerinin faaliyetleri 24 saat esasına göre yürütülmekte, her çocuk evinde en fazla 3 personel görevli olmaktadır. Giyim ve harçlık konusunda Çocuk Yuvaları Yönetmeliği ile Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğindeki düzenlemeler esas alınmaktadır.

Çocuk evlerinde çocuk ve personel sayısının az olması çocukların bağlanma, güven duygusu ve kişisel gelişimi açısından olumlu bir tablo çizmekte; az sayıda çocukla yakından ilgilenen personel, çocukların özelliklerini dikkate alarak bakım ve ilgi verebilmektedir. Ayrıca çocuk evini açıkça belli eden tabela bulunmaması ve bu açıdan çocukların damgalanmaktan uzak kalması, kardeşlerin birbirinden ayrılmadan aynı evde bakım ve korunmalarının sağlanması da bu modelin olumlu yanlarıdır. Çocuk evlerine yerleştirilecek çocukların uygun olarak seçilmemesi, bakım elemanı ve az sayıda çocuğun bir arada yaşadığı bu düzen içinde ihmal ve istismar gibi olayların yaşanması durumunda bu olayların fark edilmesinin zor ve zaman alıcı

olması ile kontrol ve denetimin güçlüğü ise bu modelin bazı dezavantajları olarak karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı, 2012: 513- 514).

1.5.3. Diğer Hizmet Birimleri

1.5.3.1. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)

2005 yılında yürürlüğe giren ÇKK kapsamında psiko- sosyal destek sunmak amacıyla SSÇ'lere yönelik Koruma, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ile suç mağduru koruma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) oluşturulmuş; 2015 yılında çıkarılan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile bu kuruluşlara sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklara hizmet verilen Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) de eklenerek "Çocuk Destek Merkezleri" adı altında birleştirilmiştir (Öztürk, 2018: 13-14). Çocuk Destek Merkezleri "suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin; temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini ve diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamak" üzere hizmet veren merkezlerdir. ÇHGM'nin 2019 yılı verilerine göre ülkemizdeki ÇODEM sayısı 65, bu evlerde koruma ve bakım altında olan çocuk sayısı ise 1.571'dir (Url-3, 2020). Bu merkezler; farklı alanlarda yaş gruplarına (11-14/15-18) ve cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmaktadır (ÇHGM, 2019a). Çocuk Destek Merkezleri'nin ihtisas alanları şu şekildedir (ÇHGM, 2019b): SSÇ'lere Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, Refakatsiz Sığınmacı Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, Gebe çocuklar ve Çocuk Annelere Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, Madde Bağımlısı Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri.

ÇODEM Yönetmeliği'nin 5. maddesinde, çocukların merkeze kabulü ve ayrılışı konusu açıklanmıştır. Buna göre İl müdürlüğü bünyesinde oluşturulan, SİR'i düzenleyen meslek elemanının da katıldığı üç farklı meslek elemanından oluşan

komisyonca psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların merkeze kabulü yapılmakta; psiko-sosyal destek hizmetinin tamamlanıp tamamlanmadığına ise çocuğun danışmanı ve merkezde görev yapan tüm meslek elemanlarının katılımı ile yapılan vaka tartışma ve değerlendirme toplantısında karar verilmektedir. Daha sonra psiko-sosyal destek süreci tamamlanan çocuğun ailesinin yanına dönmesine engel bir durum olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla ailesinin adresinin bulunduğu il müdürlüğünden SİR talep edilmektedir. Bakım tedbirinin devamına ihtiyaç duyulan çocukların durumları değerlendirilerek uygun sosyal hizmet modeli belirlenmekte ve il müdürlüğüne bildirilmektedir. Merkeze kabulü yapılan çocuğun ilk 15 gün içinde oryantasyonu tamamlanmakta; oryantasyonu tamamlanan çocukların güvenlik ihtiyacı, kendini kontrol etme becerisi, hizmeti reddetme gibi durumlar dikkate alınarak merkez dışardaki aktivitelere katılımının kararı çocuğun danışmanı ile diğer meslek elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından verilmektedir (ÇHGM, 2019b).

Yönetmeliğin 23. ve 24. maddesinde belirtildiği üzere bu merkezlerde ödül ve disiplin sistemi vardır. Buna göre merkezde bulunan çocukların, merkez kurallarına uygun davranmaları, merkezde ve merkez dışında olumlu sosyal ilişkiler içinde olmaları, okul başarılarının artırılması, sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılımlarının desteklenmesi ve olumlu davranışlar kazanması amacıyla merkezde bir ödül ve disiplin komisyonu oluşturulur. Olumlu tutum ve davranışlarıyla örnek olan çocuklar ile davranışlarında olumlu gelişme gözlenen, katıldığı eğitim programını başarıyla tamamlayan, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde başarı gösteren çocukların ödüllendirilmesi amacıyla, kamp, gezi ve sosyal etkinliklere katılımlarına öncelik gösterilir ya da İl müdürünün onayı ile ödül olarak bir harçlık tutarı verilir. Merkez kurallarına aykırı davranmayı alışkanlık haline getiren çocukların, merkeze ya da arkadaşına verdiği maddi zararın karşılanmasına yönelik aylık harçlıkları 1/3 oranında eksik verilebilir ya da sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılımı sınırlandırılabilir.

Çocuk Destek Merkezlerinde çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan örselenme veya davranış bozukluklarını sağaltma, olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturma, aile ve sosyal çevre ile uyum sağlamalarına yönelik olarak uygulanan “Anka Çocuk Destek Programı” ile çocukların bireysel farklılıkları

ve ihtiyaçları dikkate alınarak kişilik gelişimlerinin sağlanması, travmalarının ortadan kaldırılması ve olumlu tutum ve davranış geliştirmeleri amaçlanmaktadır (HGM, 2019a). Bu ereve 2015 yılında Anka ocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi yayınlanmıştır. Bu Yönergenin 4. maddesinde açıklandığı üzere bu program; merkeze kabul edilen çocuğa bir meslek elemanının danışman olarak görevlendirilmesini ve bu danışman tarafından ilk on gün içinde çocuğa yönelik BİRDEF'in doldurulması ile belirlenen uygulama planı doğrultusunda yürütülecek çalışmayı içermektedir. Yönergenin 5. maddesinde ise BİRDEF açıklanmıştır. Buna göre BİRDEF ocukların bireysel ihtiyaç ve risklerini belirlemek amaçıyla geliştirilmiş standart bir formdur. Bilişim sistemine girilen veri çerçevesinde çocuğun ihtiyaçları ve desteklenmesi gereken alanlar sistem tarafından belirlenerek uygulama planı oluşturulmakta; bu plan ve uygulama sonuçları 3 ayda bir değerlendirilerek ocuk hakkındaki yeni bilgiler ve süreçler doğrultusunda BİRDEF güncellenmektedir. 7. maddeye göre ise bu programda her 10 çocuğa bir danışman olacak şekilde planlama yapılması gerekmektedir.

1.5.3.2. ocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

ocuk İzlem Merkezleri lkemizde 04.10.2012 tarih ve 2012-20 sıra numaralı ocuk İzlem Merkezi (ÇİM) İle İlgili Genelge ile kurulmuştur. Bu Genelgede belirtildiği üzere, ülkemizde istismara uğrayan ocuk ve ailesinin, yaşanan olumsuzlukları pek çok sebeple gizleme eğilimi içinde olması ve bu nedenle istismara uğrayan çocuğa verilmesi zorunlu olan hukuki, tıbbi, ruhsal ve sosyal desteğin aksayabilmesi; mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması durumları çocuğun uğradığı travmayı şiddetlendirmektedir. Bu hususlar dikkate alınarak; ocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amaçıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek üzere;

Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde ÇİM kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığınca koordine edilmesi gerekli görülmüştür.

Bu sistemin işleyişinde; cinsel istismara uğradığı konusunda şüphe duyulan çocuk ile ilgili durum, şüpheye vakıf olan ilgililer tarafından ivedilikle kolluk kuvvetine bildirilmekte, kolluk kuvvetleri mağdur olma şüphesi taşıyan çocuğu, hiçbir görüşme yapmadan sivil bir ekip ve sivil bir araçla ÇİM'e ulaştırmakta ve mağdur çocuğa ilişkin soruşturma işlemleri bu merkezde yapılırken adli ve idari işlemlerin tüm ilgilileri (C.Savcısı, Avukat...) çocuğun bulunduğu ÇİM'e gelmektedir. Mağdur çocuğun ifadesi alınırken camlı oda kullanılmakta, soruşturmayı yürüten C.Savcısı, mağdur vekili olan avukat, ve diğer ilgililer camın arkasından ifade işlemini izlerken, görüşmeyi sürdüren adli görüşmeciyi kulaklıklar aracılığıyla yönlendirilebilmekte; böylece mağdur çocuğun beyanına, çocuk iletişimi konusunda alanında uzman tek bir görevli tarafından başvurulmuş olup tüm görüşmeler de kamera ile kayıt altına alınmaktadır. Diğer yandan çocuğun adli muayenesi, hastane bünyesinde kurulmuş olan merkez içerisinde yapılmakta ve yine bu süreçte uzman personel tarafından çocuğu istismar eden veya ettiğinden kuşku duyulanlar hariç olmak üzere aile görüşmeleri yapılarak çocuğun yakınlarına gerekli rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir (Trabzon Barosu Çocuk, 2015:8-9). Ülkemizde bu çerçevede 19.04.2019 tarihi itibarıyla hizmet veren Çocuk İzlem Merkezi sayısı 40'tır (Sağlık Bakanlığı, 2019).

1.4. Farklı Ülkelerdeki Çocuk Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü

Dünya genelinde, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan bakım modellerinin üç temel aşamadan geçtiğini söylemek mümkündür. Gökçearslan Çifci (2009: 53) bu aşamaları şu şekilde ifade etmiştir:

- Korunmaya ihtiyacı olan çocukların büyük grup evlerinde bakımı (yetiştirme yurtları– koğuş tipi bakım modeli)
- Büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması ve koruyucu aile hizmetlerinin ile daha küçük grup bakımının (çocuk evleri, çocuk köyleri, çocuk evleri siteleri vb.) uygulanması
- Çocuğun biyolojik ailesinde bakımının sağlanmasına yönelik destekleyici çalışmaların yapılması (danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleri, SED hizmeti vb.).

Tarihsel süreç içerisinde korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik bakım hizmetlerindeki dönüşüm genel hatları ile bu şekilde gerçekleşmiş olmakla beraber günümüzde sağlanan bakım modellerinin, ülkelerin ekonomik, kültürel, sosyal yapılarına göre değişiklikler gösterdiklerini de belirtmek gerekir. Bu başlık altında farklı ülkelerdeki bakım modellerine ilişkin bazı bilgilere yer verilecektir.

ABD: ABD’de korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik bakım hizmetleri oldukça eskidir. ABD’deki ilk yetimhanenin 1727 yılında New Orleans kentinde açıldığını belirten McGowan (2005: 12-13), 19. yüzyılın ilk çeyreğinde koruma gereksinimi içindeki çocukların; suçlular, evsizler, hastalar ve engelliler ile birlikte aynı kurumda (almhouses) bakılmaya çalışıldığını ve bu çocukların hizmet alma ihtiyacı duyan diğer gruplardan farklı değerlendirilmeleri gerektiği yönündeki söylemlerin ancak yüzyılın ortalarına doğru gelişmeye başladığını ifade etmiştir (Salim, 2011: 21). . Friedlander (1961: 345-348) da bu sürece ilişkin önemli bilgiler veren diğer bir kişidir. Bu bilgilere göre, Amerika Birleşik Devletleri’nde sömürgecilik dönemleri boyunca ihmal edilen kimsesiz çocuklar, yıllarca para karşılığı ucuz iş gücü olarak kullanılmış, yaşı küçük olanlar ucuz ev işçisi olarak koruyucu ailelerin bakımına verilmiş ya da güçsüzler yurduna (almshouses) yerleştirilmiştir. 19 yüzyıl boyunca güçsüzler yurdunda bakılan pek çok çocuk; karanlık, kalabalık, çok pis odalarda yetersiz besin ve kıyafetlerle yaşamış, çeşitli fiziksel ve mental hastalıklarla mücadele eden yetişkinlerle birlikte kalmıştır. Bir yandan 1857 yılında New York’ta yapılan bir araştırmada güçsüzler yurdunda kalan çocuklara ilişki kötü tablonun ortaya çıkması, diğer yandan kendi ailelerindeki koşullar nedeniyle sağlıkları ve ahlakları tehlike altında olan, ihmal edilmiş ve büyük şehirlerin sokaklarında başıboş dolaşan çocuklar için bir yer bulma ihtiyacı; koruma gereksinimi olan bu çocukların yaşlarına ve ihtiyaçlarına göre eğitilebilecekleri yetimhanelere yerleştirilmeleri fikrini gündeme getirmiş ve sonraki süreçte Amerika’da yetimhaneler hızla gelişmiştir. 19.yy ve 20. yy boyunca yetimhanelerin hızlı gelişiminin yanı sıra bu kurumların dezavantajları da fark edilmeye başlanmış ve böylece koruyucu aile ile çocuk evleri modellerinin temelleri yine bu dönemde atılmıştır (Gökçearslan Çifci, 2009: 55).

McGowan (2014) Amerika’da çocukların aileye döndürülmelerinin 1930’larda büyük hedef haline geldiğini, 1960’larda ise kurum bakımına psikoterapötik tedavi servisleri

eklenerek sorunları olan çocukların bu yapılarda tedavi edilmesi düşüncesinin oluştuğunu ve bu amaçla pek çok kuruluşun açıldığını belirtmiştir (Boztilki, 2016: 38). Costin, (1961: 349-35) Amerikan bakım modelleri incelendiğinde bütün kurumların ortak özelliğini, “çocukların sorun çeşitlerinin özelliği ile bağlantılı olarak farklı kategorilerde; eğitimsel, tıbbi, psikiyatrik, sosyal refah amaçlı olarak oluşturulmaları” şeklinde ifade etmiş ve bu kurumları şu şekilde sıralamıştır (Gökçearslan Çifti, 2009: 56): Suça sürüklenen çocuk ve gençler için tedavi okulları, ıslahevleri, teşhis evleri vb. amaçlara hizmet eden kurumlar, Duygusal zarar görenler için tedavi kurumları ve psikiyatrik rahatsızlığı olan çocuklara hizmet için kurulan kurumlar, Zihinsel bozukluğu olan çocuklar için kurumlar, Fiziksel engelli çocuklar için kurumlar (özel yatılı okullar)

Amerika Çocuk Refahı Birliği ise, çocuklara verilen kurum hizmetini, verdikleri hizmetin yoğunluğuna göre 7’ye ayırmıştır. Bu kurumlar şu şekildedir (Mallon ve Hess, 2014; akt. Boztilki, 2016: 40) :

- Çalışanlık evleri: En fazla 4 çocuğun ve çocukların ihtiyaçlarına göre belirlenmiş çalışanların kaldığı küçük yaşam birimleridir.
- Grup evleri: En çok 12 çocuk ve devamlı olarak kuruluştaki yaşayan bakım verenlerin kaldığı birimlerdir.
- Kurumsal tedavi: Terapi, eğitim, dinlenme ve inter-disipliner ekipler tarafından verilen destek hizmetlerinin sağlandığı kuruluşlardır.
- Acil durum barınakları: Acil durumlarda kısa süreli olarak temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmet veren kuruluşlardır.
- Kısa süreli/teşhise yönelik bakım: Bir değerlendirme/teşhis sürecinin sonunda çocuk ve ailenin ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla yoğun hizmetler sunan barınaklardır.
- Gözaltı kuruluşları: Alanların kilitli kapılar gibi çeşitli kısıtlamalar içerdiği, gözaltında olan gençlere kısa süreli hizmet veren kuruluşlardır.
- Güvenli tedavi: Güvenlikli ortamlarda, yoğun gözlem altındaki gençlere kurum bakımıyla tedavi hizmetlerini bir arada veren kuruluşlardır.

Bu çerçevede Amerika’da çocuklara yönelik bakım modellerinin grup evleri, koruyucu aileler ile kurumlardan oluştuğunu ve ayrıca çocuğun aile yanında desteklenmesi amacıyla aileyi destekleyici programların bulunduğunu (Rushton and Minnis, 2003); ancak çocuğun korunması için en son ortaya çıkan ve savunulan fikrin, çocuğun

mümkün olduğunca kendi ailesi içinde bırakılması olduğunu belirtmek gereklidir (Gökçearslan Çifti, 2009: 55-56).

İngiltere: Kurum bakımı konusunda en köklü geleneğe sahip ülkelerden biri olan İngiltere’de 1980’lerden itibaren çocuklara yönelik kurum bakımından dini kurumlar ve gönüllü organizasyonlar çekilmeye başlamış; özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde, kuruma bakış olumsuz şekilde evrilerek “koruyucu aile modeli” ön plana çıkmış; ancak çeşitli sebeplerle istenilen başarı sağlanamamış ve küçük ölçekli aile benzeri yapılarda kurum bakımının sürmesi fikrinden hareketle bu yönde birimler oluşturulmaya başlanmıştır (Smith, 2009;akt. Boztilki, 2016: 33-34).

Günümüz İngiltere’inde koruma ve bakım altına alınan çocuklara yönelik yatılı kurum bakımı, gönüllü ve yerel yönetimlere bağlı kuruluşlar veya özel kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır (Beter, 2010: 161). Yerel idareler bir çocuğun ev dışında bir yerde yaşaması gerektiğine karar verdiğinde çocuk kuruluşa yerleştirilmekte; ancak koruma altındaki çocuklar için öncelikle koruyucu aile veya evlat edinme hizmeti tercih edilerek kuruluş bakımı son çare olarak kullanılmaktadır. Brown ve arkadaşları (2005), kurum bakımının genellikle büyük yaştaki çocuklar ile zarar verici davranışlar sergileyen çocuklar için kullanıldığını belirtmiştir (Kocaoğlu, 2010: 31-32). Berridge, Biehal ve Henry (2012) ise bugün İngiltere’de kurum bakımındaki çocukların büyük bölümünün 12 yaş üzerinde ve koruyucu aile deneyimleri başarısız olmuş çocuklardan oluştuğunu ifade etmiştir (Boztilki, 2016: 35). İngiltere’de bugün, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için koruma hizmeti; koruyucu aile ve evlat edinme modellerinden oluşan kurum dışı bakım ile grup evleri ve dağınık evler şeklinde hizmet veren kurum bakımı yoluyla sağlanmaktadır (Gökçearslan Çifti, 2009: 59). Bu çerçevede İngiltere’de hizmet veren kurum bakımı modelleri şu şekildedir (Beter, 2010: 161-163):

- Çocuk Yuvaları (Children’s Homes): Genellikle 12 yaş üstü, 3–6 çocuğun bir arada kaldığı bahçeli ve bağımsız evlerdir.
- Terapötik Yatılı Birimler (Therapeutic Residential Units): Bu kurumlarda kalan çocuklar genellikle duygusal örselenmeye maruz kalmış ve aile içinde bakımları mümkün olmayan çocuklardır (Dartington, 2003: 23). Bu kurumların asıl amacı, çocuktaki davranış bozukluğunu ortadan kaldıracak hizmeti sağlayarak, çocuğun mümkünse ailesinin yanına, değilse koruyucu aileye dönmesine çalışmaktır.

- Yarı Bağımsız Yatılı Kuruluşlarda (Semi-Independent Residential Care): Devlet koruması altında olan 16 yaş ve üstü çocukların, genellikle bağımsız yaşama hazırlık aşamasında kaldığı bu kuruluşlarda, çocukların bağımsız yaşam becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.
- Geçici Bakım (Respite Care): Aile ortamında bir kriz durumunun yaşanması durumunda çocuğun biyolojik ailesine veya koruyucu aileye destek olmak amacıyla çocuğu geçici olarak barındırıldığı yatılı kuruluşlardır.
- Güvenlikli Gözetim Birimleri (Secure Units): Genellikle suça karışmış çocukların kaldığı bu kurumlar; çocukların yeniden suça karışmasını önleyen ve diğer çocukların SSÇ'lerden korunmalarını amaçlayan kurumlardır.

İsveç: Sosyal refah politikaları ve sosyal hizmet uygulamalarıyla dünyaya örnek teşkil eden İsveç'te aile içindeki sorunları nakit yardımı, aile danışmanlığı gibi hizmetlerle aile parçalanmadan çözmeye çalışma ve çocukları mümkün olduğunca aile içinde tutma anlayışı hakimdir. Hessle ve Bo Vinnerljung (2000), 1960-1990 arası dönemde İsveç'in, kurum bakımını "son çare" olarak değerlendirmeye ve çocukların kurumlarda bakılması uygulamasını terk etmeye başladığını; diğer yandan çocuklar için en iyi bakım modeli olarak koruyucu aile uygulamalarının ön plana çıktığını belirtmiştir. Ancak koruyucu aileyle ilgili çıktılar beklenildiği gibi olmamış; çoğu sayıda çocuk koruyucu ailelerden geri dönmüş ve ayrıca koruyucu ailelerin, anti-sosyal kişilik bozuklukları olan çocukların rehabilite olmalarında %80' e kadar başarısız olduğu gibi bir sonuçla karşılaşmıştır. Johansson, Andersson ve Hwang (2008), bu sonucun ülkede yeni bir düzenlemeyi gerekli kıldığını ve İsveç'te kurum bakımına yön veren Yeni Terapötik Yaklaşımın 1990'lardan itibaren kullanılmaya başlandığını belirtmişlerdir. Bugün İsveç'in çocuk koruma uygulamalarında kurum bakımını kullanım konusunda en ayırt edici özelliği olarak; kurumların daha çok yaşı büyük, davranış sorunları olan ya da suça eğilimli çocuklar için kullanılması söylenebilir. Ayrıca kuruluşların %73'ü 9 ya da daha az sayıda çocuk kapasitelidir ve 0-12 yaş arasında kurum bakımında kısa süreli olarak kalması planlanan çocukların %90'ı, kuruluşlarda aileleriyle birlikte kalmaktadır (Boztilki, 2016: 30-32).

Almanya: Almanya'da korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik hizmetlerde kamu, kilise ve STK'lar etkin rol oynamaktadır. Yani Türkiye'deki gibi sadece merkezi

hükümet bu hizmetlerin sunumundan sorumlu değildir; devlet, yetki devri ile bu yetkilerinin bir kısmını yerel yönetimlere devretmiştir. Çocuk ve gençlerin ailesi yanında desteklenmesi ya da çocuğun veya gencin korunma altına alınması konusunda "Jugendamt" adı verilen kuruluşlar karar verici konumdadır. Her eyaletin bir Landesjugendamt'ı ve ona bağlı olan birçok Jugendamt'ı bulunmaktadır; belediyeler 20 bin nüfusu olan her yere bir "Jugendamt" açma ve buradaki hizmetlerin verilmesini sağlama görevini üstlenmektedir. Almanya'da kurum bakımı modeli olarak daha çok çocuk evleri ve çocuk köyleri tercih edilmektedir. Çocuğa aile ortamındaki sıcaklığı vermenin hedeflendiği çocuk köylerindeki evlerde evli bir çift ve varsa çocukları da diğer çocuklarla birlikte barındırılmaktadır. Ayrıca bu evlerde çalışan çiftlerden birinin sosyal hizmet formasyonu almış olması şartı vardır. Devlet yanında kilise, vakıf, STK'lar tarafından kurulan ve korunmaya gereksinimi olan çocukların barındığı çocuk köyleri de vardır ve bu köyler bağımsız kuruluşlar olmakla birlikte devleti temsil eden Bundesjugendamt'ın denetimine tabi olmaktadır (Yıldırım, 2013: 19-20).

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeline, belirlenen araştırma sorusuna, örneklem seçimine, veri toplama araçlarına ve veri toplama sürecine, toplanan verilerin ne şekilde analiz edildiğine ve araştırmanın sınırlılıkları ile sayıltılarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

“Çocuk Koruma Sistemi Çerçevesinde Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi” başlıklı bu araştırma, bir yönüyle betimleyici bir yönüyle açıklayıcı olan kesitsel bir alan çalışmasıdır. Ayrıca nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışma, fenomenolojik bir araştırma olarak desenlenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2008; Akt. Karataş, 2017: 71) nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlamıştır. Nitel yaklaşımın benimsendiği çalışmalarda, araştırılan konu ile ilgili derin bir kavrayışa ulaşma gayreti söz konusudur. (Karataş, 2017: 71). Dey (1993) nitel araştırmaların; insanların, olaylara ve durumlara yükledikleri anlamı ortaya çıkarmayı amaçladığını vurgulamıştır (Özdemir, 2010: 326). Diğer yandan nitel araştırma desenlerinden biri olan Fenomonolojik yaklaşımın, özellikle küçük katılımcı grupların yaşam deneyimlerine ilişkin ayrıntılara ulaşma çabası içinde olduğunu ifade eden Grbich (2013); bu yaklaşımın, “bir grup için belli bir olguya ilişkin yaşanmış deneyimlerin anlamındaki, yapısındaki ve özündeki zengin detayları araştırmak, tanımlamak, anlatmak ve yorumlamak” amacıyla kullanıldığını belirtmiştir (Kabakçı Yurdakul, 2016:5).

Katılımcıların bakım tedbiri sürecine yönelik deneyimlerini, algılamalarını, sorunlarını ve beklentilerini özgürce ifade edebilmelerinin ve kendi betimlemeleri ile ortaya koyabilmelerinin hedeflendiği bu çalışmada; belirlenen hedefe ulaşılmasında yol gösterecek en uygun yöntemin nitel yaklaşım, en uygun desenin ise fenomenoloji olduğu düşünülerek tercihte bulunulmuştur. Ayrıca nitel yaklaşımın araştırmanın planlanması ve uygulamaya aktarılmasında sağladığı esnekliğin, özellikle bakım tedbiri sürecine yönelik yaşanan sorunlar, zorluklar, beklentiler ve öneriler konusu irdelenirken çalışmaya zenginlik katacağı değerlendirilmiştir. Bu çerçevede; bakım tedbiri sürecine

ilişkin uygulamalar, bir ölçek ya da anket kullanmak yerine sürecin farklı aktörlerinin (bakım tedbiri almayı uygun gören meslek elemanlarının, hakkında bakım tedbiri alınmış çocuklarla çalışan kuruluş sosyal servis elemanlarının ve bu süreci başından sonuna kadar deneyimleyen koruma altındaki çocukların) yaşanmışlıkları ve beklentilerine yönelik kendi ifadeleriyle yaptıkları değerlendirmeler üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmacı aktarılabilirliği sağlamak amacıyla araştırma sürecini ve bu süreçteki her aşamayı ayrıntılı bir şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Böylece sürece yönelik bütüncül ve gerçekçi bir tablonun ortaya koyulması amaçlanmıştır.

2.2. Araştırma Sorusu

Bakım tedbiri sürecinin bütüncül açıdan değerlendirilmesi ihtiyacından ortaya çıkan bu araştırmanın genel amacı; kurum bakımında kalan çocukların ve çocuk refahı çalışanlarının bakım tedbiri sürecine yönelik duygu, düşünce ve deneyimlerini keşfederek sürece yönelik mevcut sorunları tespit etmek ve iyileştirmeye ilişkin önerileri ortaya koymaktır. Bu çerçevede araştırma amacıyla bağlantılı olarak çalışmada yanıt aranan temel soru şu şekildedir:

Koruma ve bakım altına alınarak süreci başından sonuna kadar deneyimleyen çocukların, bu çocuklar hakkında bakım tedbiri almayı uygun gören meslek elemanlarının ve bu çocuklara hizmet sunan psiko-sosyal servis çalışanlarının; bakım tedbiri sürecinin başarısına ve sorunlarına ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri nelerdir?

2.3. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini; Türkiye'nin 81 ilinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Müdürlüklerin “korunma gereksinimi içindeki çocuk” biriminde ve yine bu Müdürlüklere bağlı olarak işleyişini sürdüren çocuk evleri sitelerinin psiko-sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanları ile haklarında bakım tedbiri alınmış olup çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklar oluşturmaktadır. Ancak bu evrene ulaşmak imkânsız olduğu için bir çalışma evreni seçilmiştir. Bu seçim doğrultusunda çalışma evreni; Düzce, Bolu ve Zonguldak illerinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı olarak

faaliyet gösteren “korunma gereksinimi içindeki çocuk” biriminde ve yine bu Müdürlüklere bağlı olarak işleyişini sürdüren çocuk evleri sitelerinin psiko-sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanları ile haklarında bakım tedbiri alınmış olup bu illerin çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklar olarak belirlenmiştir. Daha sonra bu çalışma evreni içinden bir örneklem seçilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda, olasılık dışı (seçkisiz olmayan) örnekleme desenlerinden “amaçlı örneklem” oluşturulması tercih edilmiştir.

Evren içinden katılımcılar seçilirken olasılık kuramı izlenmeyen olasılık dışı örneklemede yaygın olarak kullanılan desenler kota örnekleme, gelişigüzel örnekleme, amaçlı (yargısal) örnekleme, uzman örnekleme ve kartopu örneklemedir. Nitel araştırmalarda katılımcıları seçmek için genellikle amaçlı ve gelişigüzel örnekleme stratejileri tercih edilmektedir. Ayrıca nitel araştırmalarda nicel araştırmalardan farklı olarak katılımcıların sayısına yönelik önceden net bir karar verilmemekte; veri doyma noktasına ulaşıncaya kadar seçim devam etmektedir. Bu noktaya genellikle yeni bilgiler alınamadığı ya da elde edilmeye devam edilen bilgilerin göz ardı edilebileceği nitelikte olduğu aşamada ulaşılmaktadır. Diğer yandan olasılık dışı örnekleme desenlerinden biri olan ve araştırmada tercih edilen amaçlı örneklemede dikkate alınan esas, çalışmanın amaçlarına ulaşmada en iyi bilgiyi kimin sağlayabileceğine ilişkin yargıdır. Bu doğrultuda araştırmanın konusuna ilişkin en iyi ve en çeşitli bilgilere sahip oldukları ve bu bilgileri paylaşmayı isteyecekleri düşünülen kişilere ulaşılmıştır (Kumar, 2011: 218-227).

Araştırma çerçevesinde 3 farklı grupta gönüllülük esası doğrultusunda görüşme sağlanmıştır. Bu süreçte müdürlüklere çoğu kez birden fazla gidilerek vakit geçirilmeye özen gösterilmiştir. Görüşülen gruplar ve kuruluşlara dair bilgiler aşağıda verilmiştir.

Grup 1 (Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk Biriminde Çalışan Meslek Elemanları)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı olarak “korunma gereksinimi içindeki çocuk” birimde çalışan ve çocuklar hakkında bakım tedbiri alınması sürecinde

etkin rol oynayan meslek elemanları ile Düzce, Bolu ve Zonguldak olmak üzere 3 farklı ilde görüşmeler yapılmıştır.

Düzce ilinde bu birim İl Müdürlüğü bünyesinde bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı süreçte, birinin tayini çıkmış olmakla birlikte bu birimde çalışan 4 meslek elemanının çalıştığı öğrenilmiş ve hepsiyle görüşülmüştür. Ayrıca bu görevlilerden biri “ek ders karşılığı” çalışmaktadır. Bolu ilinde İl Müdürlüğü bünyesinde bu birimin sorumlusu olarak çalışan tek bir meslek elemanı ile görüşülmüştür. Zonguldak ilinde ise bu birimin Sosyal Hizmet Merkezi bünyesinde faaliyet gösterdiği ve birimde 3 meslek elemanın çalıştığı öğrenilmiştir. Bu meslek elemanlarından ikisinin “ek ders karşılığı çalıştığı ve ek ders karşılığı çalışan görevlilerden birinin işe henüz yeni başladığı bilgisi edinilmiş ve işe yeni başlayan meslek elemanı dışındaki iki çalışanla ile görüşülmüştür. Bu çerçevede Düzce ve Bolu illerinde İl Müdürlüğü bünyesinde, Zonguldak’ta ise SHM bünyesinde bulunan “korunma gereksinimi içindeki çocuk” birimlerinde görevli 8 meslek elemanından 7’si örnekleme dahil edilerek gerekli görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca görüşme yapmak için seçilen katılımcıların cinsiyet, medeni durum, mesleki unvan, ek ders karşılığı ya da kadrolu çalışma ve deneyim süresi kriterlerindeki farklılıklar örneklem açısından çeşitlilik sağlamıştır.

Grup 2 (Çocuk Evleri Sitesi Psiko-Sosyal Servisinde Görevli Meslek Elemanları)

Araştırma kapsamında, Düzce ve Zonguldak illerinde görüşme yapılan çocukların koruma ve bakım altında bulundukları çocuk evleri sitelerinin sosyal servisinde çalışan 5 meslek elemanın 4’ü ile görüşme sağlanmıştır. Düzce Fehmi Öney Çocuk Evleri Sitesi sosyal servisinde 1, Düzce Çocuk Evleri Sitesi sosyal servisinde 1, Kozlu Çocuk Evleri Sitesi sosyal servisinde 1, Çaycuma Çocuk Evleri Sitesi sosyal servisinde ise 2 meslek elemanı görev yapmaktadır. Çaycuma Çocuk Evleri Sitesinde çalışan meslek elemanlarından biri, kuruluştaki görevine henüz yeni başlamış olması nedeniyle araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu çerçevede çocuklarla görüşme yapılan 4 farklı kuruluşun sosyal servisinde görevli 4 meslek elemanı örnekleme dahil edilerek gerekli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca görüşme yapmak için seçilen katılımcıların cinsiyet, medeni durum, mesleki unvan ve deneyim süresi kriterlerindeki farklılıklar örneklem açısından çeşitlilik sağlamıştır.

Grup 3 (Çocuk Evleri Sitesinde Koruma ve Bakım Altında Bulunan Çocuklar)

Koruma ve bakım altında olup çocuk evleri sitesinde kalan çocuklarla Düzce ve Zonguldak illerinde görüşmeler yapılmıştır. Bolu ilinde ise çocuk evleri sitesi bulunmadığından, bu ilde çocuklarla görüşülmemiştir.

Düzce ilinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklara hizmet veren 2 farklı çocuk evleri sitesi bulunmaktadır. Her iki kuruluştaki da gerekli görüşmeler yapılmıştır. Bu kuruluşlar ile ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

- Düzce Fehmi Öney Çocuk Evleri Sitesi: Bu kuruluş, 0-12 yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklar ile 12-18 yaş aralığındaki kız çocuklarına hizmet vermektedir. Kuruluştaki koruma ve bakım altında olan toplam 55 çocuk kalmaktadır. Bu kuruluştaki 12-18 yaş aralığındaki 4 çocuk ile görüşme sağlanmıştır.
- Düzce Çocuk Evleri Sitesi: Bu kuruluş, 12-18 yaş aralığındaki ve hakkında bakım tedbirinin uzatılması yönünde karar verilmiş 18 yaşından büyük erkek çocuklara hizmet vermektedir. Kuruluştaki koruma ve bakım altında olan toplam 35 çocuk kalmaktadır. Bu kuruluştaki 12-18 yaş aralığındaki 4 çocuk ile görüşme sağlanmıştır.

Zonguldak ilinde ise koruma ve bakım altında bulunan çocuklara hizmet veren 3 farklı çocuk evleri sitesi bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan Çaycuma 7-12 Yaş Çocuk Evleri Sitesi dışındaki (yaş aralığı nedeniyle) 2 kuruluştaki gerekli görüşmeler yapılmıştır. Bu kuruluşlar ile ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

- Kozlu Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü: Bu kuruluş, 0-18 yaş aralığındaki kız çocuklarına hizmet vermektedir. Kuruluştaki koruma ve bakım altında olan toplam 36 çocuk kalmaktadır. Bu kuruluştaki 12-18 yaş aralığındaki 3 çocuk ile görüşme sağlanmıştır.
- Çaycuma Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü: Bu kuruluş, 12-18 yaş aralığındaki erkek çocuklara hizmet vermektedir. Kuruluştaki koruma ve bakım altında olan toplam 24 çocuk kalmaktadır. Bu kuruluştaki 12-18 yaş aralığındaki 3 çocuk ile görüşme sağlanmıştır.

Bu çerçevede Düzce ve Zonguldak illerindeki çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında olan 0-18 yaş aralığındaki 150 çocuk arasından 14 çocuk seçilerek örnekleme

dahil edilmiş ve gerekli görüşmeler sağlanmıştır. Amaçlı örnekleme stratejisi ile seçilen çocuk katılımcıların belirlenmesinde dikkate alınan kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- 12-18 yaş aralığında olması
- Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı istemesi ve iletişime açık olması
- Kuruluş geçmişinin çok eski ya da çok yeni olmaması
- Fiziksel ya da zihinsel bir engelinin bulunmaması
- Mümkün olduğunca koruma ve bakım altına alınma nedenlerinin farklı olması
- Kardeşlerin varlığı durumunda sadece birinin araştırmaya katılımının sağlanması

Bu kriterler çerçevesinde araştırmaya katılacak çocuklar belirlenirken sosyal servis görevlilerinin yardımına başvurulmuştur. Ayrıca görüşme yapmak için seçilen çocuk katılımcıların cinsiyet, yaş, koruma altına alınma nedenleri ve kurum bakımı deneyim süresi kriterlerindeki farklılıklar örneklem açısından çeşitlilik sağlamıştır.

2.4. Araştırmada Verilerin Toplanması

Bu başlık altında araştırmada kullanılan veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiş ve veri toplama sürecine ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

2.4.1. Veri Toplama Araçları

Araştırma sürecinde kullanılmak üzere görüşme yapılacak 3 farklı grup için ayrı ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Araştırmacı, görüşme formundaki soruları hazırlanırken; literatür taramasında edindiği bilgilerden, daha önce yapılmış benzer çalışmalarda kullanılan sorular ile ulaşılan sonuçlardan ve korunma gereksinimi içindeki çocuklarla çalışmış bir sosyal çalışmacı olarak alan deneyimi sırasında elde ettiği tecrübeden yararlanmıştır. Hazırlanan görüşme formları, araştırmacının konu hakkında ek sorular geliştirmesine yardım edecek şekilde yapılandırılmaya çalışılmıştır.

Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanları ile yapılacak görüşmelerin genel çerçevesini belirlemek üzere hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda, açık uçlu 8 soruya yer verilmiştir. Bu sorular doğrultusunda meslek elemanlarının genel olarak iş hayatı, çocuk koruma politikaları, sosyal inceleme süreci

ve bakım modelleri konularındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çocuk evleri sitesi sosyal servisinde görevli meslek elemanları ile yapılacak görüşmelerin genel çerçevesini belirlemek üzere hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda da açık uçlu 8 soru yer almıştır. Bu sorular doğrultusunda ise meslek elemanlarının genel olarak iş hayatı, çocuk koruma politikaları, çocuk evleri sitelerinin işleyişi ve bakım modelleri konularındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Meslek elemanları ile yapılan görüşmelerin çerçevesini oluşturan her bir sorunun araştırmanın çatı kavramı olan “bakım tedbiri” ile bağlantısı bulunmaktadır. Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde çalışan görevlilerin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verdikleri en ciddi tedbir, bakım tedbiridir. Bakım tedbiri sürecinin başlangıç aşamasındaki tüm iş ve işlemler ile bu birim çalışanları ilgilenmektedir. Diğer yandan psiko-sosyal serviste görev yapan meslek elemanları ise hakkında bakım tedbiri verilmiş ve çocuk evleri sitesine teslim edilmiş çocukların geçmiş yaşam deneyimlerinin olumsuz etkisinin azaltılması, kuruluşa uyumlarının sağlanması, ileriye yönelik hayatlarını planlamalarında rehberlik edilmesi ile izin- nakil gibi ilgili pek çok işlemin gerçekleştirilmesi başta olmak üzere bakım tedbiri sürecinin yürütülmesinde ve sonlandırılmasında etkin rol almaktadır. Bu doğrultuda her iki birim çalışanlarından da iş hayatlarına ilişkin değerlendirmelerde bulunmaları istenerek var olan sorunların ve beklentilerin açığa çıkarılması yoluyla iyileştirmeye yönelik önerilere ulaşılabileceği düşünülmüştür. Stresin az, motivasyonun fazla, koşulların ve işleyişin en uygun olduğu bir düzende; yapılan işin kalitesinin, verilen kararların doğruluğunun ve gerçekleştirilen müdahalelerin etkinliğinin artacağı gerçeğinden hareketle bu iyileştirmelerin bakım tedbiri süreci açısından önemli olacağı değerlendirilmiştir. Diğer yandan çocuk koruma sistemi çalışanlarının; yasal metinlerin uygulamaya aktarılışı konusundaki bilgi, deneyim ve görüşleri gerek bakım tedbiri süreci gerekse de diğer müdahale süreçleri açısından önemli düzenlemelerin kaynağı olabilecektir. Ayrıca bakım tedbiri sürecinin başlangıç noktası olan sosyal incelemede bulunma ve karar verme aşamaları ile bu tedbirin uygulanma sürecinde kullanılan modellerden biri olan çocuk evleri sitelerinin işleyişi konularına ilişkin sorunların, deneyimlerin ve görüşlerin ortaya çıkarılmasıyla sürecin geliştirilerek daha doğru kararların alınabileceği ve daha etkin bir işleyişin oluşturulabileceği düşünülmektedir. Son olarak bakım modellerine ilişkin genel değerlendirmeler ile de hakkında bakım tedbiri kararı bulunan çocukların içinde

bulundukları modellerin şartlarında iyileştirmelerin sağlanması açısından önerilerde bulunulması hedeflenmiştir.

Çocuk evleri sitesinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklar ile yapılacak görüşmelerin genel çerçevesini belirlemek üzere hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise açık uçlu 10 soruya yer verilmiştir. Bu sorular doğrultusunda çocukların genel olarak koruma ve bakım altına alınmadan önceki hayatı, bakım tedbiri alınma süreci, kuruluş hayatı, aile ilişkileri, gelecek ile ilgili beklentileri ve bakım modelleri konularındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Koruma ve bakım altında bulunan çocuklar, bakım tedbiri sürecinin her aşamasının baş aktörü olarak deneyimleri ve görüşleri ile bu sürece ilişkin bilgilerin, gerçek kaynağı konumundadır. Bu çerçevede çocuk katılımcıların belirlenen sorular doğrultusunda yapacakları değerlendirmeler büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca görüşme formlarında, kişisel bilgilerin kaydedilmesine olanak sağlayan bir tabloya da yer verildiği belirtilmelidir. Diğer yandan 3 farklı görüşme formunda da yer alan son soru, katılımcıların eklemek istedikleri konuları ifade edebilmelerine fırsat verebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

2.4.2. Veri Toplama Süreci

Tez önerisi hazırlandıktan ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edildikten sonra yarı yapılandırılmış görüşme formları üzerinde çalışılmış ve diğer gerekli belgeler de tamamlanarak “Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu Onay Belgesi” alınmıştır. Daha sonra gerekli belgelerin yer aldığı bir dosya oluşturularak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ulaştırılmış ve araştırmanın yapılabilmesi için gerekli resmi izin alınmıştır.

Etik onay ve resmi izinlerin alınması sonrasında 3 farklı ilde 7 farklı kuruluştaki gerçekleştirilmesi planlanan görüşmeler için randevular belirlenmiş ve bir görüşme takvimi hazırlanmıştır. Bu plan, katılımcıların düzeni ve kuruluşların işleyişi bozulmayacak şekilde yapılandırılmıştır. Plan çerçevesinde 3 farklı ilde toplam 25 kişi ile görüşme sağlanmıştır. İlk görüşme 02.10.2018 tarihinde, son görüşme ise 08.01.2019 tarihinde gerçekleştirilmiş ve böylece bu süreç yaklaşık üç buçuk ayda tamamlanmıştır.

Katılımcılara önce araştırma hakkında gerekli bilgilendirme yapılmış ve gönüllü olarak katılım sağlama kararları sonrası görüşme sürdürülmüştür.

Görüşmenin, nitel araştırmalarda temel veri toplama araçlarından biri olduğunu vurgulayan Punch (2011: 165-166); bu yöntemin insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına, gerçeği inşa edişlerini vakıf olmak ve başkalarını anlamak için en iyi yollardan biri olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amaçlarına yönelik olarak en iyi veri toplama kaynağının “derinlemesine görüşme” olduğu düşünülerek tercihte bulunulmuştur. Bu yolla bakım tedbiri sürecine ilişkin deneyimler, algılamalar, sorunlar ve beklentiler sürecin baş aktörleri ile yapılan görüşmeler sonucu bütüncül bir tablo şeklinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Görüşmelerin ana çerçevesini yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular oluşturmuş ve ek sorularla konuya ilişkin detaylı bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca görüşme sırasında araştırmacı belli aralıklarla katılımcının ifadelerini özetleyip katılımcı teyidi alarak görüşmeyi sürdürmeye özen göstermiş ve bu durum katılımcıya görüşlerine ekleme yapabilmesi açısından da fırsat tanımıştır. Diğer yandan veri kaybı yaşanmaması için görüşmelerde katılımcıların onayı ile ses kaydı alınması düşünülmüşse de Bakanlıktan gelen resmi izinde bu uygulamaya izin verilmemesi nedeniyle görüşmelerde elde edilen veriler, araştırmacının kağıda aldığı notlar yoluyla yazılı olarak kaydedilmiştir. 25 kişi ile yapılan görüşmeler toplamda 29 saat sürmüş ve bu görüşmeler sırasında elle tutulan notların bilgisayara aktarılmasıyla 274 sayfalık metin elde edilmiştir. Veri toplama sürecine ilişkin diğer ayrıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Çocuklarla Yapılan Görüşmeler: Özellikle çocuklarla yapılacak görüşme öncesinde araştırmanın konusu, amacı, katılımcıları hakkında gerekli bilgiler verilerek soru işaretleri giderilmeye çalışılmış ve güven ilişkisinin kurulabilmesi açısından önce bir sohbet gerçekleştirilip sonrasında derinlemesine görüşmelere/ geçilmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmeler sosyal servis odasında baş başa gerçekleştirilmiş ve derinlemesine görüşmelerin en kısısı 45 dakika en uzununu ise 75 dakika sürmüştür. Görüşmeler sırasında tutulan notların bilgisayara aktarılmasıyla 125 sayfalık metin elde edilmiştir. Yapılan görüşmelerde “çocuğun yüksek yararı ilkesi” çerçevesinde gerekli tüm hassasiyet gösterilmiştir.

Meslek Elemanları İle Yapılan Görüşmeler: Kuruluş sosyal servisinde çalışan meslek elemanları ile görüşmeler yapılırken kuruluşun fiziksel olanakları açısından herhangi bir sorun ile karşılaşılmazken İl Müdürlüğü ya da SHM’de çalışan meslek elemanları ile baş başa görüşme yapılacak uygun bir oda bulunması konusunda zorluk yaşanmıştır. Diğer yandan bazı meslek elemanları, araştırmaya maksimum düzeyde fayda sağlayabilmek açısından mesai saatleri dışında dahi görüşmeyi sürdürerek çalışmaya büyük bir destek sağlamıştır. Meslek elemanları ile yapılan görüşmelerin en kısıası 60 dakika, en uzununu ise 150 dakika sürmüştür. Görüşmeler sırasında tutulan notların bilgisayara aktarılmasıyla 149 sayfalık metin elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Dey (1993) nitel araştırmanın sahip olduğu genel özellikler çerçevesinde, nitel veri analizinin; sınırları keskin bir şekilde çizilmiş yapıdan ziyade pragmatik bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Creswell’e (2012) göre, nitel verileri analiz etmek, araştırma sorularına verilen cevapların genel anlamını ortaya çıkarma sürecidir. Boğdan ve Biklen (2007) ise bu süreçte araştırmacının; verileri anlamlandırma, düzenleme ve sistematik olarak sunma faaliyetlerini gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bu çerçevede nitel veri analizinin; verilerden bütüncül, anlamlı ve sembolik bir yapı oluşturmayı sağlayan sistematik ve dinamik bir süreç olduğu ifade edilmelidir (Kabakçı Yurdakul, 2016: 2).

Literatürde nitel analiz türleri için farklı adlandırmalar bulunmakla birlikte Yıldırım ve Şimşek (2013) yaptıkları sınıflandırmada “betimsel analiz” ve “içerik analizi” şeklinde 2 farklı nitel veri analizi türü belirtmişlerdir (Kabakçı Yurdakul, 2016: 6). “Betimsel analizde veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. İçerik analizinde ise temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır”(Yıldırım ve Şimşek, 2008; Akt. Karataş, 2017: 78-79). Bu çalışmada içerik analizi tekniğinden yararlanılmış ve yapılan nitel veri analizinde izlenen yol, aşamalar şeklinde aşağıda açıklanmıştır.

Verilerin Analize Hazırlanması (1. Aşama): Öncelikle nitel araştırma boyunca alınan notlara ve yapılan gözlemlere dair veriler metin haline getirilmiş ve Microsoft Word dosyasına yazılarak bilgisayara aktarılmıştır. Üç farklı görüşme formu çerçevesinde

yapılan derinlemesine görüşmelerde elde edilen nitel verilerin, üç farklı grup için ayrı ayrı kendi içinde analiz edilmesi gereklidir. Bu nedenle en başta; birinci grup (korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarıyla yapılan görüşmeler), ikinci grup (çocuk evleri sitesi psiko-sosyal servisinde görev yapan meslek elemanları ile yapılan görüşmeler) ve üçüncü grup (hakkında bakım tedbiri alınmış olup çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında olan çocuklarla yapılan görüşmeler) şeklinde bir sınıflandırılmaya gidilmiştir. Daha sonra her katılımcı ile yapılan görüşmeden elde edilen veriler, belirlenen katılımcı numaraları ile ayrı ayrı Word dosyalarına kaydedilmiştir. Son olarak ise her bir soru için katılımcıların verdikleri cevaplar aynı dosyada alt alta getirilerek sıralanmış ve böylece veriler analize hazır duruma getirilmiştir.

Verilerin Okunması, İncelenmesi, Genel Anlamının Araştırılması (2. Aşama): Bu aşamada verilerin dökümleri defalarca okunarak tüm veriler yakından tanınmaya ve genel bir anlam çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili başta düşünülen fikirler ile katılımcıların ifadelerinin ne ölçüde örtüştüğü genel olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Kodlanması ve Temaların Oluşturulması (3. Aşama): Verilerin kodlanması aşamasında araştırmacının, elde ettiği bilgileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırdığını ve her bölümün ne ifade ettiğini bulmaya çalıştığını söyleyen Neuman (2012); kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan her bir bölümün araştırmacı tarafından isimlendirilerek kodlandığını belirtmiştir (Karataş, 2017: 80). Bu doğrultuda verilerin kodlanması aşamasında öncelikle metin ayrıntılı bir şekilde okunmuş, anlamlı bölümlere ayrılmış ve her bölüme kendi içindeki anlam bütünlüğünü yansıtan bir kod atanmıştır. Daha sonra benzer kodlar birleştirilerek bir indirgeme işlemi yapılmıştır. Anlamlı bir bütün oluşturacağı düşünülen kodların, tümevarımsal bir bakış açısıyla bir araya getirilmesiyle alt temalar ve daha üst düzeyde kapsayıcı olan temalar oluşturulmuştur.

Yapılan nitel veri analizine ilişkin örnek bir kodlama ve tema oluşturma süreci Şekil-3'de gösterilmiştir. Oluşturulan temalara ise Tablo-6, Tablo-7 ve Tablo-8'de yer verilmiştir.

Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk Birimi Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerin Nitel Analizine Örnek	Çocuk Evleri Sitelerinin Sosyal Servis Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerin Nitel Analizine Örnek	Bakım Tedbiri Altında Çocuk Evleri Sitelerinde Kalan Çocuklarla Yapılan Görüşmelerin Nitel Analizine Örnek
↓	↓	↓
KOD - Müracaatçı ile görüşme yapılacak ayrı bir odanın bulunmaması - Aynı odada farklı birimlerin çalışmasının getirdiği karmaşa - Odadaki yoğunluk nedeniyle sosyal inceleme raporunu yazarken odaklanamamak - Sosyal incelemeye çıkmak için gereken resmi araç sayısındaki yetersizlik ↓	KOD - Yemeklerin kalitesi - Evlerin temizliği - Evlerin fiziki şartları - Sağlanan eşyalar - Alışveriş imkânları - Harçlıklar - Etkinlikler - Kurslar - İzin ↓	KOD - Aile üyeleri ile birlikte yaşamayı isteme - Aile üyeleri ile bir araya gelmeyi istememe - Tek başına bir hayat kurma isteği - Kardeşiyle birlikte bir hayat kurma isteği - Kuruluştan ayrıldıktan sonra kiminle ve nerede yaşayacağı konusunda belirsizlik ve tedirginlik yaşama ↓
ALT TEMA Görev Yapılan Müdürlükteki Fiziksel İmkânlarla İlişkin Sorunlar ↓	TEMA Çocuklara Sağlanan Hizmetlere Yönelik Değerlendirmeler ↓	ALT TEMA Kuruluştan Ayrıldıktan Sonra Kiminle ve Nerede Yaşamak İstedğine Yönelik Planlar ↓
TEMA Görev Yapılan Müdürlüğe Yönelik Değerlendirmeler ↓		TEMA Kuruluştan Ayrıldıktan Sonraki Yaşam ↓
ÜST TEMA İş Hayatı	ÜST TEMA Kuruluştaki Kalmakta Olan Çocuklara Yönelik Kurallar ve Sunulan Hizmetler	ÜST TEMA Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası

Şekil 3: Yapılan Nitel Veri Analizine İlişkin Örnek Kodlama ve Tema Oluşturma Süreci

Tablo 6: Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk Birimi Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar

İş Hayatı	
Mesleğe Yönelik Değerlendirmeler Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Yönelik Değerlendirmeler Çalıştığı Alana Yönelik Değerlendirmeler	Çalıştığı Müdürlüğe Yönelik Değerlendirmeler Personel Yetersizliği ve İş Yoğunluğu İş Tatmini ve Başarısı Açısından Motivasyon ve Stres Kaynakları
Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler	
Çocuk Alanındaki Kanun ve Yönetmeliklere Yönelik Genel Değerlendirme 5395 Çocuk Koruma Kanununa Yönelik Değerlendirme	
Korunma Gereksinimi İçindeki Çocukların Tespit Süreci	
İhbar Kanalları En Çok Hangi Konularda İhbar Alındığı	
Sosyal İnceleme Süreci	
Sağlıklı ve Başarılı Bir Sosyal İnceleme İçin Gereklilikler Sosyal İncelemede Bulunmanın Zorlukları	
Sosyal İnceleme Sonrası Karar Süreci	
Karar Verme Sürecinde Destek Kaynakları ve Zorluklar Sosyal İnceleme Raporlarının Formatı Komisyon	Güvenlik Açığı Koordinasyon Süreci Sosyal İnceleme ve Karar Sürecine Yönelik Modelin Değerlendirilmesi
Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri	
Kurum Bakımı Modeline Yönelik Düşünceler Diğer Modellere Yönelik Düşünceler	
Mesleki Deneyim	
Meslek Hayatında Unutulamayan Bir Vaka	

Tablo 7: Çocuk Evleri Sitelerinin Sosyal Servis Çalışanlarıyla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar

İş Hayatı	
Mesleğe Yönelik Değerlendirmeler Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Yönelik Değerlendirmeler Çalıştığı Alana Yönelik Değerlendirmeler	Çalıştığı Müdürlüğe Yönelik Değerlendirmeler Personel Yetersizliği ve İş Yoğunluğu İş Tatmini ve Başarısı Açısından Motivasyon ve Stres Kaynakları
Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler	
Çocuk Alanındaki Kanun ve Yönetmeliklere Yönelik Genel Değerlendirme 5395 Çocuk Koruma Kanununa Yönelik Değerlendirme	
Çocukların Kuruluşa Teslim Süreçleri	
İlk Kabul İşlemleri Koordinasyon Sorunları	
Kuruluştaki Kalmakta Olan Çocuklara Yönelik Kurallar ve Sunulan Hizmetler	
Çocuklara Sağlanan Hizmetlere Yönelik Değerlendirmeler Kuruluş Kurallarına Yönelik Değerlendirmeler Kuruluş Çalışanlarına Yönelik Değerlendirmeler	
Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası	
Çocukların Kurum Bakımından Sonraki Hayata Hazır Hale Gelme Durumları Kuruluştan Ayrılma ve Sonraki Süreç	
Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri	
Kurum Bakımı Modeline Yönelik Düşünceler Diğer Modellere Yönelik Düşünceler	
Mesleki Deneyim	
Meslek Hayatında Unutulamayan Bir Vaka	

Tablo 8: Bakım Tedbiri Altında Çocuk Evleri Sitelerinde Kalan Çocuklarla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Nitel Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temalar

Koruma Altına Alınmadan Önceki Hayatı	
Aile İçi İlişkiler	Çevre Özellikleri
Bakım Tedbiri Alınma Süreci	
Koruma Altına Alınma Nedeni ve Şekli Koruma Altına Alınma Kararında Kendisinin Fikri	
Kuruluşa Teslim Edilme ve Alışma Süreci	
Kuruluşa Teslimin Kim Tarafından ve Ne Şekilde Gerçekleştirildiği	Sosyal Servis ve Kuruluş Çalışanları İle İlk Temas Kuruluşa Alışma Süreci
Kuruluş Şartları ve Hizmetleri	
Kuruluştaki Sağlanan Hizmetlere Yönelik Değerlendirmeler Kuruluş Çalışanlarına Yönelik Değerlendirmeler	Sosyal Servise Yönelik Değerlendirmeler Kuruluş Kurallarına Yönelik Değerlendirmeler Devlet Koruması Altında Olmaya Yönelik Değerlendirmeler
Eğitim Hayatı ve Sosyal İlişkiler	
Okula Yönelik Düşünceler Okuldaki Arkadaşlarının Kuruluştaki Kaldığını Bilip Bilmeme Durumu Sosyal Hayatta Arkadaşlık İlişkileri	
Aile Üyeleri İle İlişkiler	
Aile Üyelerine Yönelik Düşünceler Aile Üyeleri İle Görüşme Durumu	
Bazı Kavramlara İlişkin Algılamalar	
Devlet, Aile, Hayat, Umut Kavramlarına İlişkin Algılamalar	
Çocuk Korum Sisteminde Bakım Modellerine İlişkin Görüşler	
Evlat Edinme Modeline Yönelik Düşünceler	Koruyucu Aile Modeline Yönelik Düşünceler Çocuk Evleri Modeline Yönelik Düşünceler
Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası	
Kuruluştan Ayrıldıktan Sonraki Yaşam	Geleceğe Yönelik Hedef ve Hayaller

Bulguların Yorumlanması (4. Aşama): Yıldırım ve Şimşek (2008), araştırmacının nitel araştırmada incelenen olguya yakın olduğunu ve bu nedenle topladığı verilerin açıklanması ve anlamlandırılması için yapacağı yorumların büyük bir önem taşıdığını vurgulamıştır (Karataş, 2017: 81-82). Araştırmacı yorum ve gözlemlerini bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinde sistematik bir şekilde sunmuştur.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sayıtları

- Araştırma; Düzce, Bolu ve Zonguldak illerinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet gösteren “korunma gereksinimi içindeki çocuk” biriminde ve yine bu Müdürlüklere bağlı olarak işleyişini sürdüren çocuk evleri sitelerinin psiko-sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanları ile haklarında bakım tedbiri alınmış olup belirlenen bu illerin çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklar arasından amaçlı örneklem ve gönüllülük esası doğrultusunda seçilen katılımcılarla sınırlıdır. Ayrıca araştırma verileri, kullanılan görüşme formlarından elde edilen veriler ile sınırlı kalmıştır.
- Bakanlıktan gelen resmi izin gereği görüşmelerde ses ya da görüntü kaydı alınmamış; elde edilen veriler, araştırmacı tarafından kağıda not alınarak yazılı olarak kaydedilmiştir. Bu durum, soru sorma ve cevap alma sürecinde hem ifadelerin not edilmesi hem de katılımcının gözlemlenmesi konusunda sınırlılık oluşturmuştur.
- İzin sürecinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birleştirilmesi kararı doğrultusunda yeni bir yapılanmaya gidilmesi, araştırmanın kapsamı gereği farklı gruplarla görüşülmek istenmesi ve konunun hassasiyet taşıması karşısında Bakanlığın birden fazla birimden görüş alması gerekliliği ve de belirtilen iş yoğunluğu nedenleriyle bürokratik engellerin aşılması uzun ve güç bir süreç oluşturmuştur.
- Araştırmanın belirlenen üç farklı ilde yer alan yedi farklı Müdürlükte, işleyiş bozmadan ve iş yoğunluğundan fırsat bulunarak, üç farklı grup ile nitel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılması; uzun ve güç bir sürecin ortaya çıkmasında etkili olan bir diğer önemli neden olmuştur.
- Oluşturulan görüşme formlarının çalışmanın amacına uygun verilere ulaşılmasını sağladığı ve araştırmaya katılan çocuklar ile meslek elemanlarının soruları içtenlikle ve yansız olarak yanıtladığı varsayılmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmanın temel amacı, kurum bakımında kalan çocukların ve çocuk refahı çalışanlarının bakım tedbiri sürecine yönelik duygu, düşünce ve deneyimlerini keşfederek bu sürecin etkili yürütülüp yürütülemediğine dair bir değerlendirme yapmak ve sürecin başarılı yanlarının yanı sıra sürece yönelik mevcut sorunları tespit ederek iyileştirmeye ilişkin önerileri ortaya koymaktır.

Araştırma sonunda elde edilen bulgular dört temel başlık altında ele alınmıştır. Birinci bölümde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde bakım tedbiri alan korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanları ile yapılan görüşmelere ait bulgular; üçüncü bölümde bakım tedbirini uygulayan kuruluş sosyal servis personelleri ile yapılan görüşmelere ait bulgular ve dördüncü bölümde ise bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuklar ile yapılan görüşmelere ait bulgular sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında derinlemesine görüşme yapılan katılımcılara ilişkin temel bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın etik ilkeleri açısından katılımcıların anlatımlarının yer aldığı metinler sunulurken, oluşturulan katılımcı kodları kullanılmıştır. Bu çerçevede Tablo 9’da görüşme yapılan meslek elemanları için belirlenen kodlar ile katılımcıların cinsiyet, mesleki unvan, görev yaptıkları birim ve çocuk koruma alanındaki deneyim sürelerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 9: Araştırma Kapsamında Görüşme Yapılan Meslek Elemanlarına Dair Bilgiler

No	Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Mesleki Unvan	Görev Yaptığı Birim	Çocuk Alanındaki Deneyim
K1	Sosyal Çalışmacı-1	E	Sosyal Çalışmacı	Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk (KGÇ)	35 yıl
K2	Sosyal Çalışmacı-2	E	Sosyal Çalışmacı	KGÇ	4 yıl
K3	Sosyal Çalışmacı-3	K	Sosyal Çalışmacı	KGÇ	6 ay

K4	Sosyal Çalışmacı-4	E	Sosyal Çalışmacı	KGÇ	4 yıl
K5	Sosyal Çalışmacı-5	K	Sosyal Çalışmacı	KGÇ	4 yıl
K6	Sosyal Çalışmacı-6	K	Sosyal Çalışmacı	KGÇ	1 yıl
K7	Psikolog- 1	E	Psikolog	KGÇ	4 yıl
K8	Sosyal Çalışmacı-7	E	Sosyal Çalışmacı	Sosyal Servis	5 yıl
K9	Psikolog- 2	K	Psikolog	Sosyal Servis	3 yıl
K10	Sosyal Çalışmacı-8	E	Sosyal Çalışmacı	Sosyal Servis	1,5 yıl
K11	Psikolog- 3	E	Psikolog	Sosyal Servis	5 yıl

Tablo 10’da ise görüşme yapılan çocuklar için belirlenen kodlar ile çocuk katılımcıların cinsiyet, yaş, kuruluştaki kalma süreleri ve koruma altına alınmalarında etkili olan nedenlere ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 10: Araştırma Kapsamında Görüşme Yapılan Koruma ve Bakım Altındaki Çocuklara Dair Bilgiler

No	Çocuk Kodu	Cinsiyet	Yaş	Kuruluştaki Kalma Süresi	Bakım Tedbiri Alınma Nedeni
K12	Ç-1	K	14	Yaklaşık 3 ay	Terk, Parçalanmış Aile
K13	Ç-2	K	15	Yaklaşık 3 yıl	Cinsel İstismar
K14	Ç-3	K	16	Yaklaşık 2 yıl	Şiddet, Parçalanmış Aile
K15	Ç-4	K	14	Yaklaşık 7 yıl	Annenin Engel Durumu, Yetersiz Ebeveynlik Kapasitesi
K16	Ç-5	K	13	Yaklaşık 3 yıl	İhmal, Parçalanmış Aile
K17	Ç-6	K	17	Yaklaşık 6 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile
K18	Ç-7	K	15	Yaklaşık 1 yıl	Cinsel İstismar

K19	Ç-8	E	17	Yaklaşık 2 yıl	Terk
K20	Ç-9	E	16	Yaklaşık 4 yıl	Yetersiz Ebeveynlik Kapasitesi, Parçalanmış Aile
K21	Ç-10	E	15	Yaklaşık 7 yıl	Terk, Parçalanmış Aile
K22	Ç-11	E	17	Yaklaşık 4 yıl	İhmal, Parçalanmış Aile
K23	Ç-12	E	16	Yaklaşık 1 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile
K24	Ç-13	E	15	Yaklaşık 1 yıl	Terk, Parçalanmış Aile
K25	Ç-14	E	13	Yaklaşık 1 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile

3.2. Korunma İhtiyacı İçindeki Çocuk Birimi Personelleri İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular

Bu başlık altında, bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan “korunma ihtiyacı içindeki çocuk” biriminde görevli meslek elemanları ile yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1. İş Hayatı

Görüşme yapılan meslek elemanlarının iş hayatına yönelik bir değerlendirme yapmaları istenerek mesleğine, çalıştığı kuruluşa, hizmet sunduğu gruba ve yaptığı işi etkilediğini düşündüğü diğer faktörlere ilişkin tanımlamaları, duygu, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarının iş hayatını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin anlaşılması, verimliliği ve sürecin etkinliğini arttıracak çözüm önerilerine ulaşmak için yol gösterici olacaktır.

Mesleğe Yönelik Değerlendirmeler

Bir birey iş yaşamında, potansiyelini maksimum düzeyde kullanarak kendini gerçekleştirdiğinde hem ortaya çıkardığı işin niteliği hem de yaşadığı iş tatmini artmakta ve bu durumun pozitif etkisi hem meslek hayatına hem de özel hayatına yansımaktadır. Günümüzde mesleki etkinliklerin insanın yaşamında büyük bir yer kapladığı gerçeği, sunulan hizmetlerin en iyiye ulaştırılması arzusuyla birlikte değerlendirildiğinde “kişilerin işlerine duydukları bağlılığın ve mesleklerine ilişkin taşıdıkları algılamaların önemi” daha da artmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar, üyesi oldukları mesleğe ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde; mesleklerinin büyük oranda duyarlılık, hassasiyet, donanım, mevzuat bilgisi, özveri, sorumluk ve insana hizmeti amaç edinmeyi gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte meslek elemanlarının yaptıkları en büyük vurgu karmaşık ve zor bir mesleğe sahip oldukları yönündedir. Bu gerçeklik üzerinde uygulamalı bir disiplin olan sosyal hizmet mesleğinin multidisipliner yapısının etkisi büyüktür. Yolcuoğlu'nun (2014: 169-170; akt. Güzel ve Selçik, 2017: 769) da belirttiği üzere “sosyal hizmet uzmanı bir psikolog değildir; ancak bireylerin psiko-sosyolojik sorunları hakkında bilgi sahibidir, bir hukukçu değildir; ancak yasalar hakkında bilgi sahibidir, bir ekonomist değildir; ancak yoksulluk, ev ekonomisi ve gelir dağılımı gibi konular hakkında bilgi sahibidir, bir sağlık personeli değildir; ancak insan gelişimi ve halk sağlığı hakkında bilgi sahibidir, bir sosyolog değildir; ancak toplumsal sorunlar ve çözüm yolları hakkında bilgi sahibidir.”

Topluma dokunabilmek, pozitiflik katabilmek, sorunları çözebilmek, mutlu edebilmek, beklentiyi karşılayabilmek gibi durumlar meslek elemanlarının yaptıkları işin keyifli yanlarını oluştururken; sosyal sorunların fazlalığı, karar ve sorumluluğun büyüklüğü, çok çeşitli ve karmaşık sorunlarla mücadele etme, sürekli mağdur bir kitle ile çalışma, beklentiyi karşılayamama, vakayı işte bırakamama gibi durumlar ise mesleğin zorlayıcı yanları olarak çalışanlarda psikolojik deformasyona, yıpranmışlığa, depresif bir ruh haline neden olabilmektedir.

Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1 karmaşık bir alanda çalışmanın ve insanları memnun etmenin zorluğuna dikkat çekmiş, bu noktada en destekleyici faktörün sağlam bir mevzuat bilgisi olduğunu vurgulamıştır.

“Bu alanda çalışırken vatandaşın işini yaparsan Allah razı olsun, der; işler istediği gibi girmezse de canınız çıksın, der. Farklı farklı sorunları içinde barındıran böyle karmaşık bir alanda çalışıyorsanız insanları memnun etmek zordur. Daima dikkat etmeniz gereken şey mevzuattır. Mevzuatı iyi bilmeniz size her zaman yol gösterir.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Sosyal Çalışmacı-2 de donanım ve özveri gerektiren karmaşık bir mesleği olduğunu ifade etmiş ve ayrıca sosyal sorunların fazlalığına dikkat çekmiştir.

“Sosyal çalışmacı olmak çok donanımlı ve özverili olmayı gerektiriyor. Çok karmaşık bir mesleğimin olduğunu düşünüyorum. Maalesef ülkemizde sosyal sorunlar çok fazla...” (Sosyal Çalışmacı-2)

Nitekim Güzel ve Selçik’in (2017:770) de belirttiği üzere sosyal hizmet mesleğinin doğası gereği dikkat gerektiren, hassas, karmaşık ve zor bir meslek oluşu gerçeği; uzmanın, mesleğin gerekliliklerini yerine getirirken diğer pek çok meslekten farklı olarak ekstra dikkat ve özen göstermesini gerekli kılmaktadır.

Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-3 yaptığı değerlendirmede mesleğinin toplumu en gerçek haliyle görmeye ve topluma dokunmaya fırsat verdiğini belirtirken; diğer yandan aldığı kararların sorumluluğunun çok büyük olduğuna dikkat çekmiş ve bu durumun zorlayıcılığını dile getirmiştir.

“Sosyal hizmetin en güzel yanı toplumu en gerçek haliyle yakından görebilmek ve gerçekleştirdiğiniz müdahalelerle topluma dokunabilmek... Bu alanın en zorlayıcı yanı ise bir insanın ileriki hayatını tamamen etkileyecek kararlar veriyor olmanız. Yani verdiğiniz kararların sorumluluğu çok büyük...” (Sosyal Çalışmacı-3)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-4 mesleğinin sorun çözme ve mutlu edebilme yönlerini öne çıkarmış; çözüm bulamama durumunda ise yapılan işin kişiyi depresif ve yıpranmış bir hale dönüştürdüğünü ifade etmiştir.

“Mesleğimin en keyifli yanı bir çocuğa bir pozitiflik katabilmek, onun sorunlarına çözüm bulabilmek, onu mutlu edebilmek diyebilirim. Tüm bunlar beni çok mutlu ediyor ancak şöyle bir gerçek de var çözüm bulamadığında ise bu durum seni depresif biri haline getiriyor. Bu meslek birkaç yıl içinde sizi öyle bir yıpratıyor ki normal insanlar gibi düşünemiyorsunuz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Bir diğerkatılımcı olan Sosyal Çalışmacı-5 hassasiyet ve duyarlılık gerektiren bu mesleği zorluklarına rağmen sevdiğini ancak sürekli çeşitli sorunlar ve mağdur bir kitle ile çalışıyor olmanın psikolojik deformasyona neden olduğunu; ayrıca bu süreçte motive edici çalışmaların kendilerine sunulmadığını belirtmiştir. Bu katılımcının önemli ifadelerinden bir diğeri ise ilgilendiği vakayı eve taşıdığını ve mesai bitimi işi işte bırakmadığını dile getirmesi olmuştur.

“Ben mesleğimi seviyorum. Bu meslek sevmeden, hassasiyet ve duyarlılık olmadan, insana hizmet amaç edinilmeden yapılabilecek bir meslek değil. Mesleğimin en zor yanı sürekli olarak çok çeşitli sorunlarla ve mağdur bir kitle ile çalışmak diyebilirim. Psikolojik bir deformasyon yaşıyorsunuz. Üstelik bu süreçte bizi destekleyici, motive edici hiçbir çalışma da yok. Ben her gün vakamla birlikte eve gidiyorum. Mesai bittiğinizde kendinizi sıfırlamanız mümkün değil... Çok zor ve sorumluluk gerektiren bir işim var.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Güzel ve Selçik’in (2017:770) de belirttiği gibi sosyal hizmet uzmanlarının her gün zarar görmüş insanlarla bir araya gelmeleri ve meslekleri gereği yaptıkları sosyal incelemelerde temel haklardan mahrum kalan insanlarla görüşme yapmak durumunda olmaları stresli bir hayat yaşamalarını tetiklemekte ve uzmanların zor durumda olan bu insanlarla çeşitli müdahaleler gerçekleştirdikten sonra, müracaatçıların hayatlarını geride bırakıp kendi hayatlarına dönebilmeleri kolay olmamaktadır. Meslek elemanlarının bu olumsuz etkilerden kurtulabilmeleri için sağlam bir ruh sağlığına sahip olmaları ve desteklenmeleri gerekmektedir. Ayrıca stresi yönetememe durumu, işlevsizliği ve başarısızlığı beraberinde getirdiğinden ve bu başarısızlık da kişiyi depresyona ya da mesleki tükenmişliğe sürükleyebildiğinden, stres yönetimi bilgisi uzman için bu noktada çok büyük önem taşımaktadır. Zira bu bilgi uzmanın karşılaştığı zorluklarla baş edebilme kapasitesini arttırmaktadır.

Mesleğine ilişkin değerlendirmelerde bulunan bir diğerkatılımcı Psikolog-1 mesleğinin keyifli ve zor yanlarını değerlendirirken “beklenti” kavramı üzerinde durmuştur.

“Bir psikolog olarak benim mesleğimin bence en zor yanı kişilerin beklentilerinin çok fazla olması; en keyifli yanı ise bu beklentiyi karşılayabilmenin verdiği haz diyebilirim. Ama ne yazık ki var olan işleyişte ve çalıştığım işte şartlar nedeniyle beklentiyi karşılamak her zaman mümkün olmuyor.” (Psikolog-1)

Tüm bu görüşlerin yanında meslek elemanlarının tamamı mesleklerini sevdiklerini ifade etmiş ve Sosyal Çalışmacı-4 dışındaki hepsi mesleğini değiştirmek

istemeyeceğini dile getirmiştir. Yolcuoğlu'nun da belirttiği gibi “Sosyal hizmet uzmanlarının her şeyden önce işlerini severek yapacak ve kendilerini insanların refahına adayacak kişiler olmaları gerekmektedir” (Güzel ve Selçik; 2017:768). Var olan bütün zorluklarına rağmen mesleğe yönelik duyulan sevgi ve bağlılık, asıl sorunun iş hayatındaki işleyişin getirdiği olumsuzluklardan kaynaklandığını ve meslek elemanlarının, yapılacak iyileştirmeler sonrası mesleklerini en iyi şekilde icra edebilmenin arzusu içinde olduklarını ortaya koymuştur. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1 ve Sosyal Çalışmacı-5 mesleklerini sevdiklerini ve değiştirmek istemeyeceklerini belirtmekle birlikte yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır.

“Ben mesleğimi seviyorum ve tüm zorluklarına rağmen değiştirmek istemem ancak yeni düzenlemeler ile şartların iyileştirilmesini isterim.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Mesleğimi seviyorum. Değiştirmek istemem. Ancak işleyişle ilgili düzenlemeler yapılması gerektiğini düşünüyorum. Şartlar kesinlikle iyileştirilmeli...” (Sosyal Çalışmacı-5)

Mesleklerini sevdiklerini ve değiştirmek istemediklerini ifade eden meslek elemanlarından Sosyal Çalışmacı-2 ek olarak farklı bir bölüm daha okuma isteğini, Sosyal Çalışmacı-6 işleyişin mesleğini tam anlamıyla yapabilmesine izin vermediğini belirtmiştir. Sosyal Çalışmacı-3 ise mesleğine duyduğu sevginin abartılı oluşunu dile getirmiştir.

“Mesleğimi değiştirmem çünkü seviyorum. Ama yaptığım işe destek olması için farklı bölümleri de ek olarak okumak isterdim.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Mesleğimi her şeye rağmen seviyorum. Değiştirmek istemem ancak alanda çalışırken mesleğimi daha çok, yani tam anlamıyla yapabilmek isterim. İşleyiş buna izin vermiyor.” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Mesleğimi değiştirmem çünkü her şeye rağmen mesleğimi çok seviyorum. Yani abartılı bir sevgi bu...” (Sosyal Çalışmacı-3)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-4 mesleğini sevdiğini belirtmekle birlikte yaptığı işin zorlayıcı yanlarını dile getirerek alanda yaşadığı hayal kırıklığından söz etmiş ve mesleğini değiştirmeyi istediğini belirtmiştir. Zira üniversitede bir değişim ajanı olarak yetiştirilen pek çok meslek elemanının alanda karşılaştığı işleyiş içerisinde “öğrendiklerini tam anlamıyla gerçekleştiremem ve vakalara yetememe” duygusu

yaşayarak kendilerini bir hayal kırıklığı içinde bulma durumlarının maalesef üzücü ve üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak karşımız çıktığını söylemek mümkündür.

“Mesleğimi seviyorum ama çok mutsuzum. Bu nedenle mesleğimi değiştirmek isterdim. Zor, stresli, yıpratıcı ve çok yoğun bir iş yapıyoruz ve karşılığını alamıyoruz. Ben yeni mezun olduğumda bu alanda çalışmaya çok istekliydim. İşte şu bireysel çalışmaları, şu grup çalışmalarını yapacağım diyordum ancak hiçbirini yapmam mümkün olmadı. Yani büyük bir hayal kırıklığı ile karşılaştım ve bu hayal kırıklığını yaşamaya devam ediyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Katılımcıların mesleklerine ve yaptıkları işe dair değerlendirmelerde bulunurken dikkat çektikleri bir diğer konu üniversitede aldıkları eğitim ve bu eğitim ile alanda yaptıkları iş arasındaki bağdır. Nitekim sosyal hizmet eğitiminde güncel sorunların ve sosyal hizmet eğitiminin geleceğinin tartışıldığı çalıştayın sonuç raporunda; sosyal hizmet bölümlerindeki teorik ve uygulama derslerinin müfredatlarında önemli farklılıklar olduğu, sosyal hizmet bölümlerinin büyük bir kısmında meslek derslerinin sosyal hizmet eğitimi almayan öğretim elemanları tarafından verildiği, uygulama derslerinin sosyal hizmet eğitiminin çok büyük bir öneme sahip olduğu ancak mevcut bölümler arasında müfredatındaki uygulama derslerinin oranını uluslararası ve ulusal standartlara göre belirlenmiş olan %30-40 düzeyine çıkaramayanların bulunduğu ve sosyal hizmet eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan süpervizyon uygulamasının pek çok bölümde yapılandırılmadığı ifade edilmiştir (Sosyal Hizmet Eğitim Çalıştay Sonuç Raporu (VI.), 2016). Dolayısıyla bu tablonun iş hayatını sürdüren meslek elemanlarındaki yansımalarını görmek kaçınılmazdır. Nitekim sosyal hizmet eğitiminin en iyi verildiği düşünülen okullardan mezun olan meslek elemanları dahi aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu açık yüreklilikle ifade etmişlerdir. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-5 aldığı eğitimi yeterli bulmazken teori ile işleyişin uyuşmadığını ve iş hayatında oryantasyon dönemine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş; ayrıca üniversitelerde alanda tecrübeli hocaların bulunmamasına dikkat çekmiştir.

“Aldığımız eğitim ve staj deneyimlerimize rağmen alana atıldığımızda bir oryantasyon dönemine ihtiyaç duyuyoruz. Bu alanın en iyi okullarından birinden mezun oldum ancak aldığım eğitimi kesinlikle yeterli bulmuyorum. Bölümlerde alanda deneyimli hoca bulmak zor... Ayrıca teori ile işleyiş uyuşmuyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Üniversite eğitiminde alınan teorik bilginin alanda kullanılmadığını belirten diğer katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-4 ve Sosyal Çalışmacı-6, üniversitenin kendilerine

birer “süpermen - değişim ajanı” vizyonu ile eğitim verdiğini; ancak alanda farklı bir gerçek ve hayal kırıklığı ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Sosyal Çalışmacı-5 mesleğin çok büyük ölçüde tecrübe ile öğrenildiğinden; Sosyal Çalışmacı-6 ise vakalara yetememe duygusundan ve mezun olup işe başladıktan sonra mesleğine dair değişen fikirlerinden duyduğu mutsuzluktan söz etmiştir.

“Üniversitede aldığım eğitimin vizyonu bizleri birer Süpermen gibi yetiştirmek ve istediğimiz her şeyi değiştirebileceğimize inanmamızı sağlamaya yöneliktir. Ancak işe başladığımızda üniversite eğitim sürecinde size öğretilenlerin geçerli olmadığı gerçeği ile karşılaşıyorsunuz. Üniversitede öğrendiklerini alana, mutfağa yansıtamıyorsunuz. Aslında bu mesleği tecrübe ile öğreniyorsunuz. Yani şöyle söyleyebilirim ki ben bu bölümü Türkiye’deki en iyi okullardan birinde okumama rağmen eğitim sürecinde öğrendiklerimin meslek hayatıma katkısı ancak yüzde yirmi dolaylarındadır.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Eğitim alırken hocalarımız dünyayı kurtaracak sizsiniz, siz değişim ajanısınız diyerek bizleri yetiştirdiler. Ancak alana atıldığımızda ve çalışmaya başladığımızda durumun hiç de öyle olmadığını gördüm. Aldığımız teorik bilgi alanda çok kullanılmıyor. Çoğu vakaya çeşitli nedenlerle yetemiyoruz. Keşke mezun olduğumda mesleğime yönelik sahip olduğum fikirlerim aynen kalabilseydi ancak alanda büyük bir hayal kırıklığı ile karşılaşıyorsunuz.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Psikolog-1 de benzer şekilde lisans eğitiminde aldığı eğitim ile yaptığı işin uyuşmadığını, hatta yüksek lisans eğitiminde öğrendiği terapi yönetmelerini dahi iş hayatında kullanma imkanı bulamadığını dile getirmiştir.

“Şu anda çalıştığım işin lisans eğitimimde aldığım derslerle bir bağlantısı yok. Aldığım lisans eğitimim bana şu an yaptığım iş açısından sadece bir bakış açısı kazandırdı. Bu bakış açısı insanlara doğru şekilde yaklaşma ve etkili bir iletişim kurma konularında bana yardımcı oluyor. Yine yaptığım işte ve var olan işe işte yüksek lisans eğitimimde öğrendiğim terapi yöntemlerini kullanma imkanım da olmuyor.” (Psikolog-1)

Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-1 ise uzun süredir bu alanda çalışan bir meslek elemanı olarak eğitimin zamanla yaşadığı değişime dikkat çekmiştir.

“Bize verilen eğitimde bu mesleğin temelini yardımcı ihtiyacı duyan kişilere yol göstermek olduğu öğretilmişti. Sosyal hizmet eğitiminin yaygınlaşması ve geçen süre neticesinde alan ve meslekle ilgili yeni terimlerin ve yeni bakış açılarının ortaya çıktığını görüyoruz. Kendi kaderini tayin hakkı gibi... Sonuç olarak bizim mesleğimizde kişi için yardım fırsatlarını kanallandırmak ön planda olduğunu söylemek mümkün.” (Sosyal Çalışmacı-1)

AÇSHB'ye Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların iş yaşamına ilişkin değerlendirmelerde bulunurken üzerinde durdukları bir diğer konu bağlı bulundukları Bakanlık ve Müdürlüğe yönelik düşünceleri olmuştur.

Günümüzde bir kurumun başarıya ulaşabilmesi için örgüt ile çalışanları arasındaki bağın, önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Nitekim bu bağın literatürde örgütsel kimlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık kavramları ile ilişkilendirilerek açıklandığı görülmektedir. Örgüt kimliği kavramı daha çok çalışanlarının kuruma dair geliştirdikleri aidiyet duygusuyla; örgütsel bağlılık kavramı çalışanlarının kuruma yönelik tutumlarıyla; örgütsel vatandaşlık ise Organ'ın (1988) da belirttiği üzere, daha çok örgütün etkili işleyişini destekleyen isteğe bağlı davranışlar ile ilgilidir. Bu kavramlara bağlı çalışanlar yüksek düzeyde iş tatmini, iş bağlılığı, iş motivasyonu ve günlük iş tanımlarına ek olumlu davranışlar ile kurumun etkililik düzeyine katkı göstermektedir (Akt. Atakan-Duman ve diğerleri; 2013: 77-80). Dolayısıyla bir kurumda bu kavramlara bağlılığı düşük çalışanların bulunması, etkin ve verimli bir iş ortamının oluşmasını engelleyerek başarının önüne geçebilmektedir. Çalışanların kurumlarına ilişkin bağlılık ve aidiyet geliştirmelerinde beklentilerinin ne oranda karşılandığı önemli bir durumdur. Korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan personelin bağlı bulunduğu örgütsel yapının Bakanlık ve Müdürlük düzeyinde iki farklı katmanının bulunduğu söylenebilir. Görüşme yapılan katılımcılar bağlı bulundukları Bakanlık ve Müdürlüğe yönelik görüşleri bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Bir sosyal hizmet uzmanının çalışabileceği çok farklı kuruluşlar olmakla birlikte bu alanın en eski ve temel kurumunun AÇSHB olduğu gerçeği ve katılımcıların ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde Bakanlık tarafından dikkate alınması gereken üzücü bir tablo ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bu konuda değerlendirme yaparken sundukları sözlü ve sözsüz tüm veriler; bağlı bulundukları Bakanlık ile aralarında güçlü bir bağ kuramadıklarını, mesleki bir aidiyetlik hissetmediklerini, değersiz görüldüklerine, yalnız bırakıldıklarına ve önemsenmediklerine inandıklarını göstermiş ve var olan bu tablo nedeniyle bir kırgınlık ve üzüntü durumu içinde bulundukları gözlemlenmiştir. Katılımcılar, Bakanlığın meslek elemanlarına yönelik değer verme, sahip çıkma,

destekleme, geri dönüşte bulunma ve takdir etme fonksiyonlarının yetersiz olduğu yönünde ortak bir görüşü paylaşmaktadır. Oysa Moynihan ve diğerleri (2007; akt. Coşkun, 2015: 69) çalışanların motivasyonunda iş ortamının, takım çalışmasının ve takdir edilme ile kendini önemli addetme gibi faktörlerin en az maddi ödüller kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

AÇSHB'ye yönelik değerlendirmelerde bulunan katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-1 kurumların, kanunların ve meslek elemanlarının eski ruhunu kaybettiklerini belirtmiş ve Bakanlığın meslek elemanlarına yeterince sahip çıkmadığı yönündeki düşüncesini paylaşmıştır.

“...eskiden Çocuk Esirgeme Kurumu vardı, sonra 2828 sayılı kanun vardı. Ancak o zamanlar bu kurumların hatta metinlerin bir ruhu vardı. Yani çalışanlar bu ruhu taşıyor ve çalıştıkları kurumu temsil ettiklerinin yüksek bilincini ve çalıştığı kuruma ve alana karşı büyük bir aidiyetlik duygusunu yaşarlardı. Bence biz bu ruhu kaybettik ama niye kaybettik bunu sorgulamak lazım. Yani şimdi sosyal çalışmacılar zor şartlar altında çalışan sadece birer devlet memuru... Bu alanda tüm sorumluluğu taşıyan, mesai saatleri mefhumu olmadan yoğun bir şekilde çalışan, ücret ve itibar açısından çalıştığına karşılığını alamayan hatta bakanlık tarafından sahip çıkılmayan çalışanlarız biz... Ne kadar iyi niyetle ve en doğru kararı vermeye çalışarak davranırsan davran en ufak sorunda ceza kanunları ile tek başına mücadele etmek zorunda kalırsın.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Bakanlığın meslek elemanlarına yönelik değer verme, sahip çıkma ve takdir etme yönünde eksikliklerini vurgulayan diğer katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-5 ise görev tanımlarıyla ilgili ciddi sorunlar olduğunu dile getirmiş ve bu konuda düzenlemeye gidilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

“AÇSHB'ye bağlı olarak çalışmak çok yorucu ve yıpratıcı. Bu bakanlıkta sosyal çalışmacı olarak görev almanın çok zor olduğunu düşünüyorum. Bu durum özellikle görev tanımlarıyla ilgili sorunlardan kaynaklanıyor. Sosyal çalışma görevlisi adı altında bir tanım yapıldı ancak tüm yük sosyal çalışmacılara yükleniyor. Bu bakanlığa bağlı olarak sosyal çalışmacı dışında başka bir meslek unvanıyla çalışmak çok daha iyi... Yani kısaca bu bakanlığa bağlı çalışmanın en büyük zorluğu mesleğinin sosyal çalışmacı olmasıdır. Ayrıca bizim bakanlığımızın personeline gereken değeri vermediğini, onun arkasında durmadığını, onu yeterince düşünmediğini ve takdir etmediğini düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“...farklı meslek elemanlarının ‘sosyal çalışma görevlisi’ başlığı altında birleştirilmesini doğru bulmuyorum. Yasal metinde böyle bir düzenleme yapıldı; ancak bu düzenleme işleyişle uyum sağlamıyor. Örneğin acil ya da ciddi bir vaka olduğunda diğer meslek elemanlarına değil sosyal çalışmacıya görev veriliyor. Bu bakanlığa bağlı olarak çalışan bir sosyal çalışmacı tüm yükü omuzlarında hisseder ve hem iş yükü hem de bakanlığın mesleğine karşı gösterdiği tavır

nedeniyle çoğu kez bu bakanlıkta sosyal çalışmacı olmak istemediğini düşünür. İşte bu duygu belki de bu bakanlığa bağlı olarak çalışmanın en zoru yanı...

Ayrıca aldığımız eğitimin de etkisiyle diğer meslek elemanları ile aramızda olaylara yaklaşımımız, bakış açımız noktasında farklılıklar var. Ben diğer meslek elemanlarına vakalarda rehberlik ediyorum. Aldığımız eğitim ve staj deneyimlerimize rağmen alana atıldığımızda biz bile bir oryantasyon dönemine ihtiyaç duyuyoruz. Durum böyleyken farklı bir alandan gelen bir personelin işi çok daha zorlaşıyor. Sosyal çalışma görevlisi tanımı değiştirilmeli diye düşünüyorum. Örneğin bu müdürlükte bir sosyoloğa da ihtiyaç var ama sosyoloğun kendi işini yapmasına ihtiyaç var. Örneğin ilin özelliklerini de dikkate alarak değişen istatistiklerin nedenlerine, neler yapılabileceğine yönelik araştırmalar, değerlendirmeler yapıp belli aralıklarla bakanlığa göndermesi çok iyi olurdu.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Yasa koyucular; 2012 yılında çıkardıkları 6327 sayılı kanun doğrultusunda sosyal çalışma görevlisi tanımına farklı meslekleri de dahil ederek değişiklik getirmişlerdir. Ancak yapılan bu değişiklikle çocuk koruma alanına gösterilen hassasiyete ve bir meslek olarak sosyal hizmete zarar verildiği konusunda tartışmalar hala sürmektedir. Nitekim unvanı sosyal çalışmacı olan katılımcıların gerek “sosyal hizmet eğitimi almayan başka meslek grupları tarafından da bu mesleğinin yapılabileceğini ön gören değişiklik ile mesleklerinin değersizleştirildiğine yönelik düşünceleri gerek aynı görev tanımı altında farklı meslek gruplarının birleştirilmiş olmasına karşın alandaki yoğunluğun ve en zor işlerin yüklenicisi olma durumlarının sürmesi gerçeğinin göz ardı edildiğine yönelik düşünceleri gerekse de bu düzenlemenin getirdiği karmaşanın müdahalelere olumsuz yansıdığı ve bu durumun alanın hassasiyeti ile bağdaşmadığı yönündeki düşünceleri” tüm bu tartışmaların bir getirisiidir.

Diğer yandan 2013 yılında çıkarılan Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliğinde de 5395 sayılı kanundaki “sosyal çalışma görevlisi” tanımına bağlı kalınmasıyla bu kavram daha da pekiştirilmiştir. Bu süreçte tanımla ilgili tartışmalar tekrar gündeme gelmiş ve böyle bir tanım yapılmasının nedeni, sosyal hizmet bölümü mezunu arzının sosyal hizmete ihtiyacı olan vatandaşımıza hizmet sunan İdarelerin talebini karşılayamaması olarak gösterilmiştir. Oysa profesyonellik gerektiren bir alanda yetişmiş eleman sayısının yetersiz kalması durumuna, bu alanda gerekli eğitimi almamış farklı meslek gruplarının “bu işi yapabilir kabul edilmesi” yoluyla çözüm aranmasının ne kadar sağlıklı ve doğru olduğu tartışmalıdır. Diğer yandan 2012/2 KPSS atamalarında bütün sosyal çalışmacı kadrolarının dolduğu, yerleştirme puanların yüksek olduğu, mezunların birçoğunun da atanamadığı görülmüştür. Nitekim tüm bu görüşler çerçevesinde tanım konusunda

yapılan değişikliğe gösterilen tepkilerin; sosyal çalışmacının asli görevlerinin birbirinden farklı bilgi ve beceri donanımına sahip meslek ve disiplinlerden herkes tarafından yerine getirilebilir olarak değerlendirilmesi ve böyle bir değişikliğin bireysel emeklilikle ilgili bir kanunda yer alan bir madde ile gerçekleştirilmesi hususlarında yoğunlaştığını söylemek mümkündür (Çay, 2013).

Bakanlığın sahip çıkma, değer verme, geri dönüşte bulunma gibi konulardaki yetersizliğine ilişkin diğer katılımcılarla benzer görüşleri bulunan Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-4 ayrıca iş yükü ve personel yetersizliğine dikkat çekmiştir.

“Bakanlığın sosyal hizmet mesleğine ve çalışanlarına sahip çıkmadığını, gereken değeri vermediğini söylemeliyim. Takdir etme, geri dönüşte bulunma, destek verme konuları yetersiz... Örneğin bu alanda çalışan biri için en büyük mutluluk kaynağı bir çocuğun hayatın dokunarak ona daha iyi şartlar sunabilmek ve olumlu geri dönüş almak diyebilirim. Ancak sonuçta hepimiz bir kurumun parçasıyız ve bu nedenle işimizi yaparken bir parçası olduğumuz bakanlıktan aldığımız geri dönüşler, destekler tüm çalışanları çok mutlu edecektir. Ayrıca Bakanlık iş yükü ve personel yetersizliği konusunda yeterli bilgiye sahip değil ya da isteklerde bulunurken bu durumu göz ardı edebiliyor. Örneğin bu hafta bir istatistik bilgisi istendi benden... Büyük bir vaka yoğunluğu beni beklerken ben istatistik çıkarmaya çalıştım. Açıkçası hem bu istatistiksel bilgiler çok sağlıklı olmadı hem de pek çok vaka yanına başkaları da eklenmiş durumda masamda birikmeye devam etti. Bu işleyişte sorun var işte...” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Çok fazla sosyal sorun, çok fazla istismar vakaları, bizlere ihtiyaç duyan çok kişi var. Durum böyle iken işleyişte en büyük sorunlara neden olan şey personel yetersizliği ve iş yoğunluğu... Personel bu iş yoğunluğu altında ezilirken, hatta psikolojik sorunlar yaşamaya başlarken maalesef bakanlık çalışanlarını yalnız bırakıyor, onlara yeterli anlayışı ve desteği göstermiyor. Biz sürekli sıkıntılı bir kesimle çalışıyoruz. Örneğin ben neredeyse her gün bir istismar vakasına gidiyorum. Yaptığımız iş bizi ciddi şekilde yıpratıyor ve psikolojimizi bozuyor. Bunun karşılığında bizim meslekte verilen bir yıpranma payı yok mesela ya da idarenin ya da bakanlığın bizim içinde bulunduğumuz bu yıpranmışlığın, bunalımın ve mutsuzluğun çözümüne yönelik sağladığı destek maalesef yok. Aldığımız ücret arttırılmalı, çalıştığımız birim kapsamında eğitimler düzenlenmeli ve personele psiko-destek sağlanmalı...” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal çalışmacı-5, Sosyal Çalışmacı-6 ve Psikolog-1 eğitim konusuna vurgu yapmış ve aşağıdaki görüşlerini paylaşmışlardır.

“Bakanlık personele çalıştığı birim kapsamında eğitim vermeli. Ben mesleğe atıldığımdan beri bu birimde çalışıyorum, bir kez eğitime gitmedim. Bazen eğitimler oluyor ancak sayıları az ve bu eğitimlere gidecek kişiler belirlenirken objektif davranılmıyor. Hep aynı kişiler gidiyor. Ayrıca özlük haklarımız, yıpranma payı, ek gösterge gibi konularda da düzenlemelere ihtiyaç var.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“...Bakanlığın çalışanlarına çalıştıkları alanla ilgili olarak verdiği eğitim ve desteğin yetersizliğinin büyük bir sorun olduğunu düşünüyorum.” (Psikolog-1)

“...Bakanlığın personel için oryantasyon ve süreçte daha fazla eğitim vermeli. Eğitime alınırken daha objektif seçimler yapılmalı. Ben bu işe başladığımda 3. gün kendi raporumu yazıp imzayı attım. Ancak bu kolay bir süreç değil. Oryantasyon ve eğitim çok önemli.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Selimoğlu ve Biçen Yılmaz (2009: 4-11), hizmet içi eğitimin öğrenmeyi rastlantı olmaktan çıkarıp planlı bir duruma getirdiğini, insan kaynağını yenileyerek tükenmişlikten kurtardığını, çalışanın kuruma ve işine karşı motivasyonunu arttırdığını belirtmiş ve bu eğitim sonucunda işgücü memnuniyet oranlarının % 90'lara ulaştığını ifade etmiştir. “Hizmet öncesinde verilen bilgilerin iş ortamında yetersiz kalması, çalışanlarda kariyer yapma isteğinin artması, değişime ve gelişmelere uyum zorunluluğu, bazı bilgi ve becerilerin sadece iş başında öğrenilmesi, öğrenme ve kendini geliştirme isteğinin olması gibi nedenler hizmet içi eğitimi zorunlu kılmaktadır” (Selimoğlu ve Biçen Yılmaz, 2009: 3-4). Bu duruma bir de zor bir alanda ve zor şartlarda çalışıyor olmanın stresi yüklendiğinde çalışanların eğitim olanaklarının artırılması gerektiği yönündeki düşünceleri gayet anlaşılabilir bir durum olmaktadır. Bu noktada özellikle üzerinde durulması gereken konu eğitim programlarının artırılırken katılım sağlayacak çalışanların seçiminde adaletin sağlanarak daha geniş kitlelere ulaşılmasıdır.

AÇSHB'ye yönelik değerlendirmelerde bulunan diğer katılımcılardan Psikolog-1 ve Sosyal Çalışmacı-3 ise Bakanlığın çok sık değişiklikler getirdiğini ve bu durumun bir çalışan için zorlayıcı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-3 kısa süre önce Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birleştirilmesini doğru bulmadığı yönündeki görüşünü paylaşmıştır. 2011'de Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın kaldırılmış ve yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluş ve bu değişiklik farklı tartışmaları beraberinde getirmiştir. 2018 yılında Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birleştirilmesi üzerine de benzer tartışmaların yapıldığı ve bu konuda farklı görüş ve değerlendirmelerin bulunduğu görülmektedir.

“Bakanlığın yeni olması, çoğu sistemin oturtulamaması ve sürekli değişiklikler yapılması, bu bakanlığa bağlı çalışanları zorlayıcı bir durum oluyor.” (Psikolog-1)

“Her gelen yeni bakanla yeni şeyler çıkıyor. Sürekli çok fazla değişiklik yapıyor. Ayrıca bakanlıkların birleştirilmesini de doğru bulmuyorum. Bu iki bakanlığın birleştirilmesi ailenin duygusal değil mekanik bir yapı olarak görüldüğüne işaret ediyor. Bu durumun aile kurumuna zarar verdiğini düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-5’in Bakanlığa dair görüşlerini ifade ederken vurguladığı bir diğer konu ise işbirliği ve paylaşımcı düzenlemeler gerektiğidir.

“Diğer bir konu bu alanla ilgili tüm yükün ve sorumluluğun bu bakanlığa bırakılmış olması... Diğer bakanlıklarla birlikte sorumluluğu ve yükü paylaşımcı yeni düzenlemeler yapılmalı diye düşünüyorum. Güçlü bir koordinasyon süreci ve ayrıntıları ile standart hale getirilmiş bir uygulama düzeni gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcıların soruları cevaplarken bağlı bulundukları Bakanlığa yönelik savunucu ifadelerde bulundukları en temel konu, sorumluluk alma noktasında gerekli iş birliğinin sağlanamayarak tüm yükün AÇSHB’ye bırakılması ve süreçlerin yürütülmesinde gerekli hassasiyeti göstermeyen diğer kurumların destek sağlamada yetersiz kalmasıdır.

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-6 Bakanlığa dair görüşlerini paylaşırken ek ders karşılığı çalışıyor olma durumlarını da değerlendirmişlerdir. Bu konuda vurguladıkları nokta yaşadıkları zorluklar ve ek ders karşılığı çalışma uygulamasına yeni düzenlemeler getirilmesi gerekliliğidir.

“Ek ders karşılığı çalışan personeller için muhakkak düzenlemeler yapılmalı diye düşünüyorum. Örneğin benim yıllık izin hakkım yok veya resmi tatillerde ücretim kesiliyor. Düşünebiliyor musunuz yani sanki ben kendi isteğimle işe gelmiyorum. Özlük haklarımızla ilgili ciddi sorunlar var. Başka bir örnek vereyim. Tayin ile gelen yeni bir meslektaşım var. Aynı işi yapıyoruz ama aldığımız ücret arasında çok büyük fark var. Hatta ben birimde daha eski ve tecrübeli bir çalışan olduğum için en zor vakalar bana veriliyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Bakanlık bana özlük haklarını dahi vermezken, benden çocuk haklarını savunmamı bekliyor. Ek dersli çalışanlar belirlenecek düzenlemeler ile kadroya alınmalı ya da en azından çalışma şartları, hakları iyileştirilmeli.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı olarak ek ders karşılığı çalışan personellere ilişkin en büyük sorun özlük haklarıyla ilgilidir. Bu çalışanlarla ilgili tek mevzuat 24.04.2015 tarih ve 29336 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ders ve Ek Ders Uygulamalarına İlişkin Genelgedir. AÇSHB’nin kuruluşlarında ek ders karşılığı görev yapan personel,

birimlerde çalışan devlet memurları ile aynı işi yürütmekte ve aynı belgelere imza atmaktadır. Buna karşın ek ders karşılığı çalışan kişiler; aynı Müdürlükte çalışan diğer tüm personelden daha düşük maaş almakta, resmi tatil ve izin günlerinde aldıkları ücret düşmekte ve sigorta primleri eksik yatırılmakta, genelgede haftalık en fazla 35 saat çalışabilecekleri belirtilirken çoğu 40 saat çalışmakta ve bu fazla çalışma süresi için bir ücret almamakta, çalıştıkları kuruluştaki müdürlerin inisiyatifi çerçevesinde çalışma koşulları belirlenmekte, çoğu zaman mobbing ile karşılaşmakta ve yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin gerekli adımların atılmıyor oluşunun tükenmişliğini yaşamaktadır. Ek ders karşılığı çalışmanın asıl amacı hizmet içi eğitim, kurs ve seminerlerde ders vermek şeklinde olsa da şu an AÇSHB'ye bağlı İl Müdürlüklerinde bu statüde çalışan çok sayıdaki kişi, personel yetersizliği nedeniyle istihdam edilerek işlerin yürütülebilmesi açısından destekleyici insan kaynağı olarak görülmektedir. Bir yandan açılan kadro sayısının azlığı ve çok sayıda sosyal hizmet bölümü mezunu kişinin atanamıyor olması gerçeği önemli bir sorun oluştururken diğer yandan alandaki iş yoğunluğu ve personel yetersizliğinin ek ders karşılığı çalışma yoluyla desteklenmeye çalışılması ve süreçte bu statüde çalışan personelin temel haklarının dahi tam anlamıyla sağlanamıyor oluşu çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Devlet son yıllarda özellikle sözleşmeli olarak çalışmaya fırsat veren ASDEP kadrolarını genişletmiş olsa da ASDEP uygulaması dışındaki birimlerde sürdürülen işlerin yoğunluğu ve yaşanan personel yetersizliği, üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların AÇSHB'na yönelik değerlendirmelerde bulunurken değindikleri bir diğer konu bağlı bulundukları bakanlıkta çalışmaya devam etmeyi isteyip istememe durumu olmuştur, Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1, Sosyal Çalışmacı-4 ve Sosyal Çalışmacı-6 bağlı bulundukları Bakanlığı değiştirmeyi istediklerini belirtmiş; Sosyal Çalışmacı-5 ise tüm zorluklara rağmen bağlı bulunduğu Bakanlığı değiştirmeyi düşünmediğini; ancak iyileştirmelere ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

“Yolun başında olsam kesinlikle başka bir bakanlıkta çalışmayı tercih ederim. Sorumluluk ve yoğunluk olmadan, çok daha yüksek ücretlerle bu işi yapabileceğim bakanlıklar var.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Bakanlığı değiştirmek isterim. Diğer bakanlıklar buraya göre çok daha az stresli ve çok daha az iş yoğunluğuna sahip...” (Sosyal Çalışmacı-4)

“...Bu iş tecrübesi, bu bakanlık ve çalışma şartları beni mesleğimden soğutmaya başladı diyebilirim. KPSS’ye girdim ve yüksek bir puan aldım. Sağlık bakanlığına geçeceğim. Sağlık bakanlığındaki iş yükü hafif, ücret daha iyi... Kendime daha çok vakit ayırabileceğim. Ayrıca gönüllülük projelerinde yer almak çok istiyorum. Bunun için de bir fırsat olacak benim için...” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Bakanlığı değiştirmek istemem çünkü gerçek anlamda mesleğimi yapabileceğim yer burası. Ancak kesinlikle yeni düzenlemeler ve iyileştirmeler gerekli... Bakanlığı değiştirmeyi istemek daha kolay bir yol. Ben hep birlikte bu bakanlığı daha iyi, daha başarılı, daha adaletli bir düzene kavuşturulum istiyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

AÇSHB; daha öncede belirtildiği üzere sosyal hizmet alanındaki temel kurumdur ve çalışanların yaşadıkları sorunlar ile karşılığını bulamadıkları beklentileri sonucu başka bir bakanlığa geçme isteği duymaları ya da iyileştirmelerin gerekliliği konusundaki güçlü ifadeleri, bu konuda düzenlemeler gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. İşte tam olarak bu çalışmayla keşfedilmeye çalışılan beklentilerin, iyileştirmeler için kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Çalışılan Alana Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları konulardan bir diğeri “çocuk koruma” alanında çalışıyor olmaktır. Bu alanın zor ve karmaşık olduğu, özellikle verilen kararlarda çok büyük sorumluluklar alındığı noktasında görüş birliğine sahip olan katılımcılar, zorluklarına rağmen çocuk koruma alanında çalışmayı değerli bulduklarını ifade etmişlerdir. Nitekim çocuk koruma alanı, pek çok farklı müdahaleyi içinde barındıran karmaşık ve hassas bir alan olmasının yanında meslek elemanına; bulunduğu müdahalenin olumlu sonuçlarını gözlemleyebilme ve başarıya kavuşturulmuş vakaların etkisiyle yüksek bir iş doyumu yaşayabilme fırsatı da tanıyan değerli bir alandır. Bu süreçte meslek elemanının yoğun bir duygusal yıpranmışlık ya da duygularda körelme yaşama riskinin ve süreçte aşmak durumunda kaldığı “olumsuz yaşam deneyimleri bulunan çocuklarla çalışma” güçlüğüne yanı sıra; ilk müdahalede bulunma aşamasında vermesi gereken sorumluluk yüklü ciddi kararların varlığı, bu alanda çalışmayı daha da güçleştiren bir durumdur. Bir sosyal incelemede en doğru bilgilere ve gözlemlere ulaşarak en sağlıklı kararı alma çabası ve çocuk hakkında alınacak kararın başta o çocuk olmak üzere tüm aile üyeleri ve hatta toplum açısından sonuçlar getireceği gerçeği; özellikle alandaki iş yoğunluğu ve personel yetersizliği etkisiyle çok kısa sürede en doğru kararı verme

mücadelesi ve hukuki süreçlerle karşı karşıya gelme endişesi ile birleştğinde, meslek elemanının aldığı kararın ciddiyeti ve sorumluluğu karşısında strese girerek sorunlar yaşamasına yol açabilmektedir. Bu nedendir ki katılımcıların çocuk alanında çalışmayı sevdiklerini ve değerli bulduklarını belirtmekle birlikte en çok üzerinde durdukları ve dile getirdikleri konu, alınan kararların ciddi sorumluluklar taşıdığı yönündeki ifadeleri olmuştur.

Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-1 bu konudaki fikirlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışmanın sorumluluğu çok büyük... Karar vermek zor. Verdiğiniz karar hem çocuğu hem çocuğun tüm ailesini etkiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Nitekim Stein ve Rzepnicki (1983), çocuk koruma ile ilgili kararların çocuk, aile ve toplum açısından hem olumlu hem de olumsuz ciddi sonuçları olduğunu vurgulamış; aileleri etkileyen bu durumlarda önemli bir güce sahip olan meslek elemanlarının verdikleri karar ile ailenin kontrolünü sonlandırabildiğini, ailenin mahremiyetini sınırlandırabildiğini ve kimi zaman da ebeveynleri ve çocukları ayırabildiğini ifade etmiştir (Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban, 2011: 166). Bu nedenle bir meslek elemanı için çocuk koruma hizmetleri kapsamında karar almak çok hassas ve çoğu durumda zorlayıcı olabilmekte; .kolay incinebilir konumda olan çocuklar, sosyal hizmet uzmanının karşısına kimi zaman karmaşık ve kolay saptanamayan sorunlarla çıkabilmektedir (Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban, 2011: 171).

Sosyal Çalışmacı-2 ise bu alanın zor ve hassas olmasının yanı sıra çocukların yaşamlarındaki değişimi gözlemleyebilmenin güzel ve değerli oluşunu dile getirmiştir.

“Çocuklarla çalışmayı değerli buluyorum. Gerçekleştirdiğiniz müdahale ile onların yaşamlarını değiştirebilmeniz ve bu değişimi gözlemleyebilmeniz çok güzel... Ancak bu durum sorumluluğu da artırıyor. Bu alanın hassas ve zor bir alan olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Verdiği kararlarla geleceğe dokunduğunu ve bu alanda çalışmayı tüm zorluklarına rağmen sevdiğini vurgulayan Sosyal Çalışmacı-3, her vakanın birbirinde farklı pek çok ayrıntıya sahip olduğunu belirtmiştir.

“Çocuk alanında çalışmayı tüm zorluklarına rağmen seviyorum. Biz çocukların hayatına şekil veriyoruz ve çocuklar bir toplumun geleceği demek... Geleceğe

dokunmak bana keyif veriyor. Diğer yandan korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışırken gelen her vaka birbirinden çok farklı özellikler taşıyor. Her vakanın çok ayrıntısı var. Her vakanın bambaşka oluşu hem sosyal inceleme bulunurken hem de karar verip raporu yazarken yaşadığınız zorlukları artırıyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sosyal Çalışmacı-4 ise bu alanda çalışmanın en zor yanlarının olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan direnci kırmak ve güven bağı geliştirmek olduğunu ifade etmiştir.

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklar geçmiş yaşam deneyimlerine bağlı olarak anne- baba ya da kadın- erkek modellerinden nefret eden çocuklar oluyor. Örneğin bir kız çocuğu büyük yaşta bir erkek tarafından istismara uğramış ve siz de o yaşlarda erkek bir meslek elemanısınız. Bu konuyu onunla konuşurken size karşı oluşturduğu direnci kırmak, çok kısa sürede bir güven bağı kurabilmek çok zor. Bu çocukların genelde özgüvenleri çok düşük. Bu da süreçte aşmaya çalıştığınız bir durum...”(Sosyal Çalışmacı-4)

Bu alanda çalışırken karar verme ve büyük sorumluluklar alıyor olmanın kişiyi zorladığını belirten Sosyal Çalışmacı-5 diğer zorlayıcı faktörleri iş yükü, farklı bakanlıkların bu alanda gerekli hassasiyeti göstermemeleri ve birimin farklı amaçlarla kullanılmaya çalışılması şeklinde sıralamıştır.

“Korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışmanın en zor yanı karar vermek. Sorumluluk çok büyük... Bunun yanında adli süreçler de bizi çok zorluyor. Bazen acil koruma kararı için bile mahkeme ile görüşmek hatta evrakı elden takip etmek gerekebiliyor. Diğer bakanlıklar tüm yükü bizim bakanlığa bırakmış ve bizimle aynı hassasiyeti maalesef göstermiyorlar. Diğer yandan aileler ve çocuklar bu birimi farklı amaçlarla kullanmak isteyebiliyor. İşe girebilmek için mesela... Ya da aile ya da çocuk kavga ediyor burnu sürtünsün diye veya devlet çok iyi imkânlarda bakar, iyi bakar, o baksın diye...” (Sosyal Çalışmacı-5)

Bir diğer katılımcı olan Sosyal Çalışmacı-6 “çocuk koruma” alanında çalışmanın en zor yanının çocukların aileleriyle iş birliğine varabilmek olduğunu vurgulamıştır.

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışmanın en zor yanı aslında bu çocukların aileleriyle çalışmak... Bakış açıları, iş birliği sağlamamaları, yalan beyanları, bakım tedbirini amacı dışında kullanmaya çalışmaları... Tüm bunlar beni çok zorluyor. Çocuğun yararı konusunda onlarla iş birliğine varmak, onları ikna etmek çok zor.” (Sosyal çalışmacı-6)

Psikolog-1 ise bu alanda çalışma deneyiminin her şeyi normalleştirmeye başlama ve duygularda körelme gibi zorlayıcı durumları ortaya çıkardığına dikkat çekmiştir.

“İnsanlara karşı olan duygularımın körelmesi... Artık insanlara acıyamıyorum. Yapılan her şey normal gelmeye başlıyor. Yani olaylar ve kişiler karşısında

duygusuz kalma durumu oluşuyor. Bu aslında olmasını istemediğim ve beni zorlayan bir durum diyebilirim.” (Psikolog-1)

Tüm bu görüşlerin yanında Sosyal Çalışmacı-3 çalıştığı alanı değiştirmek istediği, Sosyal Çalışmacı-4 bu konuda kararsız olduğunu ancak mutlu olmadığını söyleyebileceğini, diğer katılımcılar ise tüm zorluklarına rağmen çocuk alanında çalışmaya devam etmek istediklerini belirtmişlerdir.

Çalıştığı alanı değiştirmek istemeyeceğini ifade eden katılımcıların görüşleri incelendiğinde olumlu geri dönüş alma, haz ve mutluluk duyma, sevmek, güzel ve değerli bulma, büyük ölçüde deneyim ve bilgi birikimine sahip olma gibi durumların bu değerlendirmeler üzerinde etkili olduğu; ayrıca Sosyal Çalışmacı-5’in değişim ve iyileştirmelerin gerekliliğine dikkat çektiği görülmüştür.

“Çocuk alanında çalışmayı kendim istedim. Değiştirmeyi de istemem. Bu alan bana haz veriyor. Geri dönüş daha çok ve bu beni mutlu ediyor.” (Psikolog-1)

“Çalıştığım alanı değiştirmem. Yani çocuk alanında çalışmayı ben tercih ettim. Çocuklar daha yolun başındalar ve gerçekleştirdiğiniz müdahaleler sonraki hayatlarını yeniden şekillendirecek. Çocuklar için bir şeyler yapabilmek ve emeğinizin karşılığını görebilmek çok güzel ve değerli. Diğer alanlarda bunu o kadar net gözlemleyebileceğimi düşünmüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Çocuk alanını tüm zorluklarına rağmen seviyorum. Aldığım olumlu geri dönüşler beni çok mutlu ediyor.” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Tüm zorluklarına rağmen çocuk alanında çalışmayı seviyorum. Çok uzun yıllardır bu alandayım. Bu alanda bilgi birikimim ve deneyimim bu düzeye ulaşmışken başka alanı geçmeyi düşünmem.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Çocuk alanını seviyorum. Bakanlığımı ve mesleğimi değiştirmek istemediğim gibi çalıştığım alanı da değiştirmek istemem ancak bakanlık ve meslek konusunda söylediğim istekler burada da geçerli... Yani değişim ve iyileştirmeler...” (Sosyal Çalışmacı-5)

Çalıştığı alanı değiştirmek istediğini belirten Sosyal Çalışmacı-3 ise kararların ve sorumluluğun büyüklüğünden ve yıpratıcılığından söz etmiş ve alanı sevmesine rağmen bu değişikliği istediğini belirtmiştir.

“Çocuklarla çalışmayı çok seviyorum ama alanımı değiştirmek isterim. Çünkü bu alandaki karar verme yetimden emin değilim. Yani bizdeki sistemde kararlar tek imza, tek çalışanın görüşü ile veriliyor. Bu sorumluluk çok büyük ve yıpratıcı... Kararlarımdan emin olamıyorum, çok arada kalıyorum, bu durum beni çok yıpratıyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Çalıştığı alanı değiştirmeyi isteyip istememe konusunda kararsız olduğunu belirten Sosyal Çalışmacı-4'ün başta başka bir alanda çalışmayı istediği öğrenilmiş, ayrıca meslek elemanının her fırsatta olduğu gibi bu değerlendirmesinde de yaptığı işte mutlu olmadığını vurguladığı görülmüştür. Nitekim çocukların korunmasına ilişkin iş ve işlemlerin yürütüldüğü bir alanda çalışan; fakat çalıştığı alanı istemeyen ya da sevmeyen, mutlu olmayan personellerin bir “meslek elemanı” olarak faydalı, etkin ve özverili çalışabileceklerini söylemek pek mümkün değildir.

“Ben en başta yaşlı alanında çalışmak istemiştim ama çocuk alanında ihtiyaç var diye bu alana verdiler. Aslında her alanın kendi içinde farklı sorunları, zorlukları var. Alanımı değiştirmek isterim ya da istemem diyemiyorum. Yani fark etmez ama işimde mutlu değilim onu çok net söyleyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Çalışılan Müdürlüğe Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları bir başka konu çalıştıkları müdürlüğe ilişkin değerlendirmeleridir. Sosyal Çalışmacı-2 dışındaki tüm katılımcılar birimler halinde çalışmanın daha doğru, sağlıklı, verimli bir sistem olduğunu ve profesyonelliği getirdiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda çok çeşitli alanların bulunması ve hepsinde gerekli donanım, tecrübe ve bilgi birikimi sağlamanın çok zor olması, ayrıca bölgelerdeki vaka yoğunluğunun getireceği adaletsizlik faktörünün etkisi dile getirilmiştir.

“İl müdürlüğünde birimler şeklinde çalışmanın daha doğru olduğunu düşünüyorum. Bizim alanımız çok çeşitli. Sorumluluklar büyük, mevzuat karışık. Bölge usulü çalışmada her alanla ilgili çok donanımlı olmanız gerekiyor. Bu da hem çok yorucu, yıpratıcı olur hem de böyle bir sistemde tam anlamıyla başarı sağlanması pek mümkün değil. Birimler halinde çalışıldığında ise mevzuata, uygulamalara tam olarak hakim olabiliyorsun, en ince ayrıntıları bilen, deneyimli bir çalışan olabiliyorsun.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Biz il müdürlüğünde birimler halinde çalışıyoruz. Bölge usulü çalışmayı doğru bulmuyorum. Kesinlikle birimler olmalı. Çünkü her alanın çok fazla ayrıntısı var. Bir meslek elemanının her alana aynı ölçüde ve yeterlilikte hakim olması pek mümkün değil diye düşünüyorum” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Birimler halinde bir işleyişimiz var. Bölge usulü çalışmanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu sistemde çalıştığımız birimde uzmanlaşıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Birimler şeklinde çalışma bir alanda uzmanlaşmamızı sağlıyor hem de bölge usulü çalışıldığında bölgelerdeki farklı vaka yoğunluğu nedeniyle doğacak adaletsizliğin de önüne geçiyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Bizim müdürlüğümüzde birimler halinde bir işleyiş var. SHM’deki ASDEP personelleri bölge usulü çalışıyor. Birimler şeklinde çalışmak çok daha doğru diye düşünüyorum. Diğer türlü ortaya bir haksızlık çıkar. Çünkü örneğin bir ilçede çok sayıda vaka çıkarken bir başka ilçede vaka sayısı son derece az olabiliyor. Hangi çalışanı hangi ilçeye vereceksiniz. Bu noktada bir adaletsizlik olur. Ayrıca profesyonelleşme için de birimler önemli diye düşünüyorum.” (Psikolog-1)

Sosyal Çalışmacı-2 ise bölge usulü çalışmanın daha kapsayıcı bir müdahalede bulunmayı sağladığı yönündeki görüşünü paylaşmıştır.

“Birimler halinde çalışmanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Şu an bu sistem ile çalışıyoruz ve bu durum verimi bence çok düşürüyor. Daha önce kısa süreli olarak SHM’de bölge usulü çalışmıştım ve bu sistemin çok daha iyi sonuçlar getirdiğine inanıyorum. Çünkü bölge sistemiyle çalıştığımızda ben incelemeye gittiğim evdeki aileyi tüm üyeleriyle ve yaşadığı tüm sorunlarla tanıyorum. Müdahale süreci de bu doğrultuda gerçekleşiyor. O aile için gerekli tüm hizmet modellerini devreye sokabiliyorum. Ayrıca bölgeyi de iyi tanıyor oluyorum. Bölgelerin kendine özel dinamikleri, sorunları olabiliyor. Şu an incelemeye gittiğim ailede müdahaleyi gerektiren başka bir durumun varlığına dair bir gözlemim varsa bu durumu ilgili birimlere yazıyorum. O birimlerde çalışan arkadaşlar o eve tekrar incelemeye gidiyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Nitekim görüşme yapılan Müdürlüklerde birimler halinde çalışılan bir düzenin bulunduğu görülmüş ve bu işleyişin daha profesyonel şekilde çalışılmasına olanak verdiği düşünülmüştür.

Katılımcıların dikkat çektikleri bir diğer konu idarecilerin alandan gelmiyor oluşudur. Bir sosyal çalışmacı alandan olmayan bir yönetici ile çalışmak zorunda kaldığında ciddi sorunlar yaşayabilmekte; çoğu zaman kendini, mesleğini, aldığı kararı ya da içinde bulunduğu davranışın gerekliliğini anlatma çabası içinde olmaktadır. Hizmet kalitesi, düzenli bir işleyiş ve memnun müracaatçı ile motivasyonu yüksek çalışanları sağlamada başarılı bir idarenin; başarılı bir idare için ise alan tecrübesi yüksek, yönetim becerileri ve sosyal hizmet formasyonu bağlamında bilgili yöneticilerin iş başında olmalarının önemi büyüktür.

Bu konuda Kidneigh (1950: 57) sosyal hizmet kurumlarının sosyal çalışmacılar haricinde yönetilmesinin verimliliği düşüreceğini, hizmetlerin hedeflerine ulaşmasında başarısızlığa uğrayacağını belirterek sosyal çalışma eğitiminin içerisinde yönetim konusunun işlenmesi gerektiği üzerinde durmuş; Gartland (1943: 21) ise bir işletmecinin, işletmeden anlaması gibi sosyal hizmet yöneticisinin de sosyal

çalışmadan anlaması gerektiğini vurgulamıştır (Akt. Birinci, Altun ve Sevim, 2017: 211).

“İdarecilerin meslekten, alandan olmaması büyük bir sorun. Bu kuruluştaki da daha önce çalıştığım kuruluştaki da idareciler hep öğretmenlikten geliyorlardı, yani eğitim kökenliydi. Meslek elemanlarını öğrencileri gibi görüyor ve o şekilde davranıyorlar.” (Psikolog-1)

“Bizim bakanlığımıza bağlı idarecilerin çoğu alan dışından. ...Bu durum yürütülen işlerde süreci zorlaştırıyor ve çeşitli sorunlara neden oluyor diyebilirim. Örneğin idareciler için öncelik çocuk değil kuruluş oluyor. Yani o çocuğun kuruluşa alınması durumunda kuruluştaki ne gibi sorunlar çıkarabileceği ve sürecin neler getirebileceği öncelikli olarak düşündükleri şey oluyor. İşte meslek elemanı ile bakış açısındaki en temel farklılık bu aslında. ...Bu süreçte idare ile çatışma yaşıyabiliyorsunuz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“İdarecilerin meslek elemanı olmaları ya da en azından sosyal hizmet alanında deneyimli olmaları gerektiğini düşünüyorum. İşin zorluğunun, sıkıntılarının farkında değiller. Hiç sosyal incelemeye gitmemişler mesela...” (Sosyal Çalışmacı-6)

Sosyal Çalışmacı-5’in işe alıma döneminde mesleği sosyal çalışmacı olan müdüründen gördüğü katkıyı ifade etmesi yukarıda belirtilen isteği anlama noktasında destekleyicidir.

“Ben ilk atandığımda Müdürümüz sosyal çalışmacıydı ve bu benim için büyük bir şanstı. Çalışanlara rehberlik etmesi, yardımcı olması şanstı. Müdürlerin alandan olmasının da çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Nitekim, Yürür ve Sarıkaya (2011:545) yönetici desteğinin sosyal çalışmacıların hem duygusal tükenmeleri hem de kişisel başarıları üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğunu belirtmiş ve sosyal desteğin, işe ilişkin taleplerle başa çıkmayı kolaylaştırarak çalışanı koruma fonksiyonu taşıdığını dile getirmiştir. Ayrıca gerçekleştirdiği çalışmada da yöneticilerden alınan sosyal desteğin çalışanın tükenmişliğini doğrudan etkileyerek azaltabileceği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte iş arkadaşlarından görülen desteğin tükenme üzerindeki etkisi konusunda yapılan farklı çalışmalarda çeşitli sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Frone (2000; akt. Yürür ve Sarıkaya, 2011: 545) çalışanların yöneticileriyle aralarındaki çatışmanın, işe ilişkin algılarını etkilerken, çalışma arkadaşlarıyla yaşadıkları çatışmaların ise kendileri ile ilgili algılarını etkilediğini belirtmiş; Yürür ve Sarıkaya (2011:546) da yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşarak, çalışma arkadaşları desteğinin daha çok kişisel olduğunu ve kişisel sonuçlar üzerinde etkisinin bulunduğunu vurgulamıştır.

Diğer yandan Himle ve arkadaşları (1991), çalışma arkadaşları ve yöneticilerinden algılanan bilgi ve yardım desteğinin, sosyal çalışmacıları tükenmişlikten koruduğunu belirtirken; Koeske ve Koeske'nin (1989) ise özellikle çalışma arkadaşlarından algılanan sosyal desteğin, aşırı iş yükünün tükenmişlik üzerindeki olumsuz etkisini azalttığını ifade ettiği görülmüştür (Akt. Yürür ve Sarıkaya, 2011: 541)

Nitekim Sosyal Çalışmacı-3 işe alıma döneminde tecrübeli iş arkadaşlarının kendisine yardımcı olduğunu ifade etmiş ve bu dönemin önemine dikkat çekmiştir.

“Ben işe yeni başladığımda şanslıydım çünkü alanda tecrübe sahibi olan ve sorduğum her soruda bana yardımcı olmaya çalışan bir meslektaşım vardı. Eğer o olmasaydı nasıl yapardım bilmiyorum. İşe yeni başlayan kişiye iş ve işlemlerin nasıl yürütüldüğünü, kurumun işleyişini öğrenmesi için bir süre verilmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Diğer yandan konu kapsamında çalıştığı müdürlüğe yönelik görüşlerini paylaşan Psikolog-1 yaptıkları işin sınırlarının net olarak belli olmamasına dikkat çekerken; Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-6 çok çeşitli işlerin eklenmesiyle artan iş yoğunluğundan ve bu işleyişte sosyal çalışmacı olmanın zorluklarından, Sosyal Çalışmacı-5 ise çalışanlar arasındaki adaletsizlikten söz etmiştir. Nitekim çalışmalar, meslek elemanlarının çalışma yaşamında sıklıkla stres yaşamalarına neden olan stresörlerin rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı iş yükü olduğunu göstermektedir (Uğur ve Erol, 2015: 995). Meslek elemanları; personel yetersizliği ve kısıtlı zaman içerisinde; belirsiz iş beklentileri, yoğun evrak işleri, altından kalkılamayan vaka yükü, zor müracaatçılarla ilgilenmek zorunluluğu (Kim ve Stoner, 2008; Kalliath ve Kalliath, 2013; Calitz ve diğerleri, 2014), sundukları hizmetler için oluşan kalabalık bekleme listeleri ve sosyal hizmetle ilgili olmayan görevlendirmeler (Whitaker ve diğerleri, 2006: 24) gibi bir dizi sorunla mücadele etmektedir (Akt. Zengin ve Çalış, 2017: 50).

“Bu müdürlükte kimin ne iş yaptığı belli değil. Bu durum hem çok yorucu hem çok yıpratıcı... İyi bir işleyişin olduğunu düşünmüyorum. İşin sınırlarının belli olmaması, yani size verilen işi ne ölçüde nasıl yapacağınıza dair bir netlik bulunmaması ve sürekli ek işlerin verilmesi stresli ve yıpratıcı...” (Psikolog-1)

“Eğer burada çalışıyorsanız ve bir sosyal çalışmacı iseniz her türlü işte kullanılabiliyorsunuz demektir. Her türlü komisyona da yazılırsın, nöbet de tutarsın, başka bir kuruluş da sıkıntı varsa oraya da gönderilirsin ve daha başka bir sürü iş... Bunlar arasında kendi sorumluluğundaki işleri yapmakta zorlanırsın. Burada bir sosyal çalışmacıysan hem sosyolog hem psikolog hem öğretmen hem

de grup sorumlusu gibi kabul edilirsin. Örneğin bu müdürlükte bir sosyolog, öğretmen ya da psikolog olmak çok daha iyidir. Görev tanımların çok daha nettir, her işi sana yıkmazlar. Bu işleyişte tüm yük sosyal çalışmacının omuzundadır.”(Sosyal Çalışmacı-2)

“Bir sosyal çalışmacı iseniz ve ek ders karşılığı çalışıyorsunuz çok fazla görev veriliyor size... Örneğin ben korunma ihtiyacı olan çocukların biriminde çalışıyorum ama tüm diğer birimlerin bilgi notlarını hazırlama işi de bana verilmiş durumda. Tecrübe biriktirmedığınız bir alanda direk incelmesinde bulunmadan bilgi notunu hazırlamak ne kadar sağlıklı ve doğru olur?” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Bu kuruluştaki çalışmanın en zor yanı ise çok çalışan daha çok çalışsın biraz arka planda kalan az çalışan; yeter ki işler yürüsün mantığı... Hiçbir çalışanın ezilmesine, daha çok iş yükünün çekmek zorunda kalmasına izin verilmemeli diye düşünüyorum. Adaletli davranılmalı. Hatta aylık her kişinin yaptığı dosya sayısına bakılmalı.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Müdürlüğe yönelik değerlendirmelerde dikkat çekilen bir diğer konu olumlu geri dönüşler ve motive edici çalışmaların olmayışıdır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri ve beklentisi Bakanlığa yönelik aynı konudaki beklentilere benzer şekildedir. Katılımcıların gerek bağlı bulundukları Bakanlık gerekse de çalıştıkları Müdürlük tarafından değer görme, takdir ve motive edilme konusunda hissettikleri büyük ihtiyacın, işe bağlılıkları üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiş olup bu uygulamaların eksikliğinin giderilmesi konusunda taşıdıkları beklenti ve umudun bazen bir şeylerin değişmeyeceği yönündeki ümitsizlik duygusunun etkisi altına girebildiği anlaşılmıştır.

“Geri dönüşler ve motive edici çalışmalar açısından il müdürlüklerinin işleyişinde çok büyük sorunlar olduğunu düşünüyorum. Bu alan zor, yapılan iş zor ve biz direk alanda en iyi şekilde müdahalelerde bulunmaya çalışıyoruz. Olumlu, motive edici geri dönüşleri hak ettiğimizi düşünüyorum. Hatta ben vekâleten müdürlük yaptığımda bir meslektaşım bir vakada çok çaba göstermişse, onu motive etmek, desteklemek için kendim bilgisayarda Word programında bir teşekkür yazısı yazıp, çıktısını alıp, müdür vekili olarak imzalayıp, bu belgeyi kendisine sunuyorum. Bu çalışanları o kadar mutlu ediyor ki... Bu kadar küçük bir uygulamanın bile sağladığı olumlu geri dönüşü tahmin edemezsiniz. Bunlar küçük ama insana dokunan şeyler. Şahsi övünç, teşvik edicidir.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Ayrıca verdiğiniz doğru kararlar, yaptığınız doğru müdahaleler takdir görmez. Karşılığı sadece daha fazla iş yüküdür. Bu durumun da değişeceği yok...” (Sosyal Çalışmacı-6)

Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra çok uzun yıllardır bu alanda çalışan bir katılımcının çalıştığı müdürlüğün genel işleyişine yönelik yaptığı değerlendirme ise “daha iyiye ulaşma yolunda çaba gösterildiğini” ortaya koymuştur.

“Çok uzun yıllar boyunca her türlü işi yaptım. Son birkaç yıldır il müdürlüğünde daha sistemli- düzenli bir işleyiş var.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Katılımcılar yaptıkları değerlendirmelerde çalıştıkları Müdürlüğün fiziki koşullarına ilişkin görüşlerini de paylaşmışlardır. Devletin özellikle çocukların koruma ve bakım altında bulundukları kuruluşların fiziki şartlarını iyileştirmeye yönelik ciddi adımlar atmış olması gerçeğinin yanı sıra; İl Müdürlüklerindeki birim çalışanlarının fiziki koşulları konusunda halen sorunların var olduğu anlaşılmıştır. Korunması gereken çocuk birimi çalışanlarının, çalıştıkları müdürlüklerdeki fiziki şartların yetersizliği konusundaki değerlendirmelerinde bir görüş birliği söz konusudur. Nitekim araştırma sürecinde de katılımcılarla yapılan görüşmeler için uygun bir oda bulma konusunda sorunlar yaşanmıştır. Araştırmacı bu süreçte, katılımcıların fiziksel koşulların yetersizliği konusundaki görüşlerini doğrulayıcı bir düzenle karşı karşıya kalmıştır.

Katılımcılar fiziksel imkanlar konusunda yaptıkları değerlendirmelerde; Müdürlük bünyesinde görüşme odalarının bulunmadığını ve hassas vakalarda dahi kalabalık odalarda görüşme yapmak durumunda kaldıklarını; ayrıca çalıştıkları odaları farklı birimlerde görev alan iş arkadaşlarıyla paylaştıklarını ve yoğun bir odada sosyal inceleme raporu yazmaya çalışırken çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Kalabalık bir odada müracaatçı ile görüşme yapmak hem sosyal hizmet mesleğinin gizlilik ilkesine aykırı bir durum oluşturmakta hem de vakanın hassasiyeti düşünüldüğünde “çocuğun yüksek yararı” ve zarar görmemesi ilkelerine ters düşerek sağlıklı ve doğru bir sürecin yürütülmesine engel olmaktadır. Diğer yandan sosyal inceleme raporunu yazma süreci; bir meslek elemanı için vakayı baştan sonra tüm ayrıntıları ile tekrar düşünüp değerlendirmeye tabi tutmasını ve en doğru kararı vererek, bu kararı güçlü argümanlarla yazıya geçirmesini gerekli kılmaktadır. Bu sürecin dikkat dağıtan kalabalık bir ortamda gerçekleştirilmeye çalışılması yine sürece zarar veren bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-4 bu işleyişte hem müracaatçıların hem de kendilerinin odadaki herhangi bir görüşmenin bitmesini beklemek zorunda kaldıklarına dikkat çekmiştir. Bu durumun ise birimlerin vaka yoğunluğu dikkate alındığında süreci yavaşlatan hatta tıkayan bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

“Kuruluşun fiziki şartları kesinlikle yeterli değil. Bir görüşme odamız yok. Bu çok ciddi bir sorun. Örneğin bir cinsel istismar vakası geliyor. Çocukla görüşmem

gereken odada çalışanlar, stajyerler falan derken 10 kişiyiz. Konu zaten çok hassas... Bu ortamda çocukla ne kadar sağlıklı bir görüşme yapabilirsiniz ki? Diğer bir sorun çalışma odamız. Odada farklı birimlerden çok kişinin olması ve müracaatçı yoğunluğu tüm konsantremi yok ediyor. Rapor yazarken odaklanamıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Biz şu an odada dört kişi çalışıyoruz. Birimler, yapılan işler farklı... Bir de stajyerler oluyor. Böyle bir ortamda müracaatçı ile görüşme yapıyorsunuz ve o kişinin tüm özelini size açmasını bekliyorsunuz. Kesinlikle görüşme odaları olmalı. Ayrıca odadaki kalabalık ve yoğunluk rapor yazarken de odaklanmanızı engelliyor. Farklı birimden kişilerin aynı odada çalışması ise işleri iyice karmaşık hale getiriyor.” (Psikolog-1)

Küçük bir odada 3 kişi çalışıyoruz. Bir arkadaşımız yaşlı birimine bakıyor. Çocukla görüşme yaparken bir amca geliyor, hoop içeri dalıyor. Dur diyemiyorsun. Görüşme odamız yok. Ayrıca rapor yazarken odaklanmak zor. Ben hem iş yoğunluğundan hem de fiziki şartlardan dolayı raporlarımı genelde evde yazmak zorunda kalıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Biz iki birim aynı odadayız. Yani toplam 5 personel aynı odada çalışıyoruz. Ayrıca 4 stajyer de var. Yani 9 kişiyiz. Gelen müracaatçı ile bu 9 kişinin önünde bir görüşme sağlanıyor. Örneğin istismara uğramış bir çocuk düşünün. Bu odada nasıl sağlıklı bir görüşme sağlanabilir. Çok ciddi bazı durumlarda idarecilerin odasını kullanabilmek için izin istiyorum. Yani fiziki şartlar maalesef yeterli değil. Diğer yandan örneğin SED birimine bir vaka geldiğinde ve odada görüşme yapılırken KMÇ birimine görüşme için gelen kişiler dışarıda bekliyor. Biz de o vaka ile ilgilenmek için içerideki görüşmenin bitmesini bekliyoruz. SED biriminde ön başvuru açısından çok fazla bir yoğunluk var. Bu yoğunluk bizi de olumsuz etkiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Bir görüşme odamız yok. Çalıştığımız odada başka bir birimle bir aradayız. 5 kişi aynı odada çalışıyoruz ancak stajyerler de oluyor. Ayrıca gelen müracaatçılar içeride bu beş çalışandan herhangi birinin bir müracaatçısı yani görüşmesi varsa dışarda bekliyor. Aslında herkesin kendi odası olmalı, görüşmeyi bu odada yapmalı, raporu bu odada yazmalı diye düşünüyorum. Böylece hem müracaatçı ile çok daha sağlıklı bir görüşme yapılabilir, hem hiçbir müracaatçı beklemek zorunda kalmaz, hem de rapor yazarken adapte olmak zor olmaz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Ayrıca Sosyal Çalışmacı-5 ek olarak güvenlik konusunda da sıkıntılar olduğuna dikkat çekmiş; Psikolog-1 daha önce çalıştığı müdürlük ile şu an çalışmakta olduğunu müdürlüğün fiziki şartlarını karşılaştırmış, Sosyal Çalışmacı-2 görüşme sürecine ilişkin bazı değişiklikler yapılabileceği yönündeki görüşlerini dile getirmiştir.

“Görüşme odamız yok. Fiziki şartlar yeterli değil. Ayrıca güvenlik konusunda ciddi sıkıntılar var.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Kuruluşun fiziki şartlarıyla ilgili sorunlar var. Diğer çalıştığım ilde konferans salonu, görüşme odaları olan iyi bir binaya sahiptik ancak buradaki bina

kesinlikle değişmeli diye düşünüyorum. Bu bina çok yetersiz ve verilen hizmetlere hiç uygun değil.” (Psikolog-1)

“Görüşme odası muhakkak olmalı. Ayrıca çocukla görüşme yaparken gerekli bilgilendirme yapılarak ses kaydı alınabilmesi gerektiğini düşünüyorum ya da bu iş için bir büro görevlisi olabilir. Bu düzeni sağlayacak imkânlar oluşturulabilir. Çünkü çocukla görüşürken gerçekleştirdiğiniz gözlem ve çocuğun rahat olması çok önemli. Not tutmanız hem çocuğu rahatsız ediyor, hem görüşmeyi bölüyor, hem de gözlem gücünüzü çok düşürüyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-1 ise çalıştığı müdürlüğe yönelik yaptığı değerlendirmede şartların iyileştiğini belirtmekle beraber halen fiziki şartlarda sorunlar olduğunu ifade etmiştir.

“Son birkaç yıldır şartlar daha iyi gibi... Son bir yıla kadar bir odada 4 -5 kişi birlikte çalışıyorduk. Çocukla görüşmeyi öyle bir ortamda yapmak zorunda kalıyorduk. Şu anda da binamız kira ve aslında il müdürlüğü için bence hiç uygun değil ama başka yer bulamadık. Buranın sözleşmesi yakında bitecek nereye gideceğiz, ne olacak bilmiyorum. Yani fiziki şartlarda halen sorunlar var diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Katılımcıların çalıştıkları müdürlüğün fiziki şartlarını değerlendirirken dikkat çektikleri diğer bir husus sosyal incelemeye gitmek için gerekli araç sayısındaki yetersizliktir. Bir meslek elemanının zorlayıcı diğer koşullarına bir de uygun araca zamanında ulaşma konusunda yaşadığı zorluğun eklenmesi hem çalışanın yaşadığı stresi arttırmakta hem de vakaların hassasiyeti ve acil müdahaleyi gerektirebilirliği düşünüldüğünde Müdürlüklerdeki araç sayısının en kısa sürede gerekli düzeye ulaştırılması durumunun önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

“Fiziki şartlarda iyileştirilmesi gereken bir diğer durum araç sayısı... Sosyal incelemeye giderken zaman zaman araç sıkıntısı yaşayabiliyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“İnceleme çıkmak için araçlar yetersiz. Ben iki gündür araç bulamadığım için incelemeye çıkamıyorum. Araç sıkıntısı bu müdürlükte her gün karşılaştığımız bir sorun diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Bazen araç sorunu yaşıyoruz. Bizim vakalar genelde acil oluyorlar. Bu konuda araç ayarlaması için personel işlerine bakan bir kişiye görev verildi. Biz ona söylüyoruz o da aracı ayarlıyor. 3 araç var. Biri ilçeye gidiyor genelde ve 2 tane kalıyor. Burada 4 ayrı birim var. KMÇ, SED, yaşlı ve engelli birimi... Bu iki araç 4 birime birden hizmet vermeye çalışıyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-4 araç konusunda diğer katılımcılarla benzer görüşlere sahip olmakla beraber sosyal incelemeye iki birimin personelinin birlikte

çıkma zorunda kalabildiğine ve aracın inceleme adresine bir personeli bırakıp diğer adrese gittiği durumlarda güvenlik açığının büyüdüğüne dikkat çekmiştir.

“Müdürlükte araç yetersizliği var. Bu bizim için artık bir stres kaynağına dönüştü diyebilirim. Örneğin incelemeye çıkmama gerekiyor ama araç yok veya iki birim birlikte çıkıyoruz. Birimiz görüşme yaparken diğeri araçta onu bekliyor veya örneğin araç bizi adrese bırakıp diğeri götürüyor. Biz o adreste işimiz bitse de aracı bekliyoruz. Bu sırada güvenlik açığını da arttırıyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal Çalışmacı-2 ise hassas ve acil olabilecek vakalarla ilgilenen bir birim olması nedeniyle ayrı bir araç tahsisi gerektiği; hatta bu aracın içinde görüşme odası bulunması durumunda sosyal incelemelerde özellikle çocuk ile daha sağlıklı görüşme yapabilme imkânı doğacağı yönündeki görüşünü paylaşmıştır.

“Başka bir konu da araç sıkıntısı... Korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili incelemeler için ayrı bir aracın tahsis edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bizim vakalarımız genelde acil müdahale gerektiren vakalar oluyor. Ayrıca bu aracın içinde bir görüşme odası olması çok faydalı olacaktır. İncelemeye gittiğimiz evlerde uygun görüşme ortamı bulamabiliyoruz. Ayrıca çocuk ile görüşürken evden ve aile üyelerinden uzaklaştırmak kendisini daha rahat ifade edebilmesi için de önemli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Katılımcılardan sadece Psikolog-1 araç konusunda sorun yaşamadığını belirtmiş ve genelde cinsel istismar vakalarına gitmesi nedeniyle araç konusunda kendisine kolaylık sağlandığını ifade etmiştir.

“Ben genelde cinsel istismar vakalarına gidiyorum. Yani dosyalar hassas, acil ve ciddi oluyor. Eğer konu cinsel istismarsa araç ayarlama konusunda bana yardımcı olup öncelik tanıyorlar.” (Psikolog-1)

Tüm bu görüşlerin doğrultusunda Sosyal Çalışmacı-1 dışındaki tüm katılımcılar çalıştıkları Müdürlüğü değiştirmek istediklerini belirtmişlerdir. Hatta Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-6 bu değişim için gerekli adımları atmışlardır.

“Kuruluşu değiştirmek isterdim ki zaten tayin istedim. Bunun nedeni de temel olarak işleyişteki başarısızlık diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Diğer müdürlükte de benzer sorunların olduğunu duyuyorum. Ben daha kesin bir çözüm bulup KPSS’ye tekrar hazırlanarak bakanlık değiştirmeyi seçtim.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Sosyal Çalışmacı-4 çalıştığı Müdürlüğe geleli çok uzun süre olmadığını ancak ilk fırsatta tayin isteyeceğini belirtmiş, Sosyal Çalışmacı-3 ise Müdürlüğü değiştirme

isteğinde ailesinin bulunduğu ile giderek çalışma alanında yaşadığı zorluğu hafifletmek için onların desteğini alma düşüncesinin etkili olduğunu dile getirmiştir.

“Geleli uzun bir süre olmadı ama kuruluşu değiştirmek istiyorum. Daha önce çalıştığım yeri çok arıyorum. Orada yaşadığım sorunlardan dolayı tayin istedim ancak çok daha olumsuz bir düzenin içinde buldum kendimi... İlk fırsatta tayin isteyeceğim. Burada çok ciddi bir personel yetersizliği, iş yoğunluğu ve karmaşa var.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Kuruluşu değiştirip kendi memleketimdeki bir kuruluştaki çalışmak isterdim. Ben ailesine çok bağımlı biri değilim ama bu işe başladıktan sonra ailemi çok sık aramaya ihtiyaç duyuyorum. Seslerini duymak bile çok iyi geliyor bana... Herhalde yaptığım işte aldığım sorumluluğun yükü özel hayatıma da yansıyor. Yani vakalarla birlikte eve gidiyorum ve bu yıpratıcı süreçte ailemin desteğine büyük ihtiyaç duyuyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Bazı çalışanların alanın zorluğunun ve işleyişteki düzensizliklerin getirdiği zorluklardan tayin yoluyla uzaklaşmaya çalıştıkları ancak ya geldikleri Müdürlükte karşılaştıkları yeni zorluklar nedeniyle pişman oldukları ve tekrar tayin isteme yolunu seçtikleri ya da Müdürlüğü değiştirmek istemekle birlikte gideceği Müdürlükte karşılaşacağı sorunların tedirginliği nedeniyle kararsızlık yaşayabildikleri görülmüştür. Sosyal Çalışmacı-5 bu kararsızlığını aşağıdaki şekilde dile getirmiştir.

“Tayin istemeyi düşünüyorum ancak gideceğim müdürlükte nasıl sorunlarla karşılaşacağımı bilmiyorum. Kararsızım yani...” (Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcılardan Psikolog-1 ise çalıştığı Müdürlüğü değiştirmek istediğini ifade etmekle birlikte bu isteğini içinde bulunduğu evlilik kurumu nedeniyle gerçekleştiremediğini belirtmiştir.

“Şu an çalışmakta olduğum müdürlüğü değiştirmek çok isterdim. Başka bir ile giderdim ancak evli olduğum için burada kalmam gerekiyor. Ayrıca bu ilde yatılı bir kuruluştaki çalışmayı da isterdim. Aslında yatılı bir kuruluştaki çalışmak daha kolay değil ama buradaki karmaşadan daha kötü olacağını düşünmüyorum.” (Psikolog-1)

Tüm bu görüşler doğrultusunda vurgulanması gereken gerçek; yaşanan sorunların aşılamaması durumunun getirdiği yıpratıcılık neticesinde, meslek elemanlarının içinde bulundukları koşulları iyileştirme ümidiyle çalıştıkları Müdürlüğü ya da Bakanlığı değiştirmek yolunu bir çözüm olarak görüyor olmalarıdır. Bu yol, her ne kadar var olan sorunların çözümü için işlevsel gözükme de meslek elemanlarının işlerine duydukları saygıyı ve mesleklerine olan bağlılıklarını kaybetmeden bir çözüm bulma

abaları çerçevesinde anlaşılabılır bir durum olarak değerlendirilmiştir. Nitekim sadece korunma gereksinimi içindeki ocuk birimi çalışanlarından oluşan katılımcılar özelinde bir değerlendirme yapılması gerekirse, araştırma sürecinde; iki sosyal çalışmacının kısa süre önce tayin istediği, iki sosyal çalışmacının ise tayin konusunda istekli olduğu, bir sosyal çalışmacının yeniden KPSS'ye girerek Bakanlık değiştirdiği ve kısa süre içinde işten ayrılacağı, bir sosyal çalışmacının ise istifa ettiği öğrenilmiştir.

Personel Yetersizliği ve İş Yoğunluğu

Katılımcılar, iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde sık sık personel yetersizliğini ve iş yoğunluğunu dile getirmişlerdir. Nitekim araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde iş yoğunluğu birebir gözlemlenmiş olup; araştırmacı kendini “masa üzerinde biriken dosyalar, sürekli alan kapı ve telefonlar ile pek çok yere alınmış farklı notların oluşturduğu karmaşık ve hızla akan yoğun bir düzenin” tam ortasında bulmuştur. Hatta var olan yoğunluk nedeniyle çoğu katılımcı hem işlerin aksamaması hem de araştırmaya maksimum düzeyde katkı sağlayabilmek amacıyla mesai saatlerini açan görüşmelerde bulunmayı kabul ederek, iş yaşamlarında ve mesleklerinde gösterdikleri özverili tutumlarını, var olan sorunların çözümüne katkı sağlayacağını düşündükleri bu araştırma için de sürdürmüş ve soruları içtenlikle cevaplamışlardır. Bu konuda Sosyal alışmacı-1 personelin sayısının yeterli duruma getirilmesinin önemine değinmiştir.

“...eleman yetersiz maalesef... Personelin sayısının yeterli duruma getirilmesi işleyişteki çoğu sorunun çözülmesinde ve uygulamalardaki başarının arttırılmasında kesinlikle çok önemli...”(Sosyal alışmacı-1)

Sosyal alışmacı-2 personel yetersizliğinin iş tatmini ve iş verimini çok düşürdüğüne dikkat çekmiş, ayrıca bu yoğunluk üzerinde verilen ek işlerin de etkili olduğunu ve şartların her dosya için yoğun bir uğraş ortaya koymayı engellediğini, oysa bulduğu frsatlarda üzerinde ayrıntılı çalıştığı dosyalarda büyük değişimler sağlayabildiğini ve bu durumun vaka açısından başarılı sonuçlar getirirken kendisi açısından da iş tatmini sağladığını ifade etmiştir.

“Personel sayısı kesinlikle yeterli değil ve bu durum iş tatminini de iş verimini de çok düşürüyor. Ben iş yoğunluğundan mesleğimi gerektiği gibi icra edemiyorum. Burada iş yoğunluğu olarak bahsettiğim hem benim sorumluluğuma verilen

birimdeki dosya yoğunluğu hem de bir sosyal çalışmacı olmam nedeniyle bana yüklenen ek işlerin oluşturduğu yoğunluk. Haftada ortalama 10 dosya kapıyorum. Bu ciddi bir iş yoğunluğu demek... Özellikle alanınız korunma ihtiyacı içindeki çocuklar ise... Bazı vakalarla özellikle üstünde durarak çok ayrıntılı çalıştım ve hem aile hem çocuklar adına başarılı sonuçlar elde ettim. Hem tam anlamıyla mesleğimi yapabildiğimi hissettim hem de çocuk ve aile için gerçekten bir şeyleri iyi yönde değiştirebilmenin mutluluğunu yaşadım. Bu durumu ancak iş tatmini için yoğunluk arasında bulabildiğim fırsatlarda yapabiliyorum. Oysa her dosya için aynı uğraş gerekli ama bu şartlarda, bu işleyişte mümkün değil. Bu sistem içinde bence asıl yaptığımız ne biliyor musunuz? Çocuğa fayda sağlamaktan çok çocuğu en az zararla kurtarmayı başarmak.” (Sosyal çalışmacı-2)

Personel yetersizliğinin vaka yoğunluğu nedeniyle büyük bir sorun oluşturduğunu belirten Sosyal Çalışmacı-3 vakalar yeterli olamama ve geç kalma durumlarını yaşadıklarını, özellikle Emniyet Müdürlüğü tarafından gönderilen listelere vakit ayırmanın mümkün olmadığı ve bu konuda bir çözüm gerektiğini dile getirmiştir.

“Maalesef personel yetersizliği nedeniyle bu şehrin korunma ihtiyacı içindeki çocuklarını tespit etmek ve müdahalede bulunmak noktasında yeterli olamıyoruz. ... Haftada kapattığım vaka sayısı 7-8 dosyayı düşmez. İş yoğunluğumuz o kadar fazla ki emniyetten gelen listedeki vakaların çoğuna bakamıyoruz. Yani şöyle; emniyetten gelen cinsel istismar vakaları bizim müdürlüğümüzde bir personele verilmiş durumda ancak inanın yetiştiremiyor. Hatta bir konuştuğumuzda bana dedi ki yoğunluk o kadar fazla ki çocuğa, aileye ulaşmak da geç kalıyoruz. Gittiği bir aile bu zamana kadar neredeydiniz diye hesap sormuş. Üstelik biz şu an emniyetten gelen vakalardan sadece cinsel istismar konulu olanlara gidiyoruz. Bir çözüm bulunmalı.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Emniyetten gelen listeye vurgu yapan diğer katılımcı zamanında müdahalenin gerçekleşmesi, sürecin hızlandırılması ve süreçte çocuğun yaşadığı olayları farklı kişilere birden fazla kez anlatmasının önüne geçilmesi açısından Emniyet Müdürlüklerinde sosyal hizmet biriminin muhakkak olması gerektiğini vurgulamış ve ayrıca personel eksikliğinin yaşanan sorunların temelini oluşturduğunu belirtmiştir.

“Çok ciddi bir personel eksikliği var. Örneğin ben bir yandan ihbar edilen vakalara yetişmeye çalışırken diğer yandan kuruluştan ayrılan çocukların işlemlerini yürütme çabası içindeyim. Diğer yandan danışmanlıklar var. İcap var. Bazen komisyon var. Hatta kısa süre önce bu iş yoğunluğu içinde tarafıma verilen görevleri zamanında ve eksiksiz yetiştirmemin mümkün olmadığına dair idareye bir dilekçe verdim. Daha önce kuruluştaki çalışıyordum ve iş yoğunluğu orada da çok fazlaydı. Koruma altında bulunan 80 çocuktan sorumluydum. Aslında şuan yaşanan sorunların temelinde kesinlikle personel yetersizliği var. Ayrıca emniyet her ay hakkında işlem yapılmış çocukların listesini bizim müdürlüğümüze gönderiyor. Bu da çok ciddi bir iş yükü demek... Bu listedeki vakaların hepsi ile ilgilenemiyoruz. Çocuklarla görüşmeye gittiğimizde bu çocuklar olayları, süreci savcıya, polisler birden fazla kez anlatmış oluyorlar. Üzerine bir de biz anlatmalarını istiyoruz. Bu çocuklara zarar veren bir şey... Emniyet çocuk

şubede kesinlikle sosyal hizmet biriminin bulunması gerektiğini ve bize gelen listedeki çocuklarla ilgili işlemlerin oradan yürütülmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu hem süreci hızlandırır hem zamanında müdahaleyi sağlar hem de çocuk emniyetinde olayları sadece bir kez anlatmış olur.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“...emniyette muhakkak sosyal çalışmacı olmalı. Gittiğim bir ensest vakasında çocuğun ifadesinin gece 5 polis tarafından alındığını öğrendim. İnanılır gibi değil.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Sosyal çalışmacıların Emniyet Müdürlüklerinde görev alabilmesi konusundaki düzenlemelere 13.04.2001 tarihli ve 24372 sayılı Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev Ve Çalışma Yönetmeliğinde yer verilmiştir. Bu yönetmeliğin 17. maddesinde; Çocuk polisinin yaptığı hizmette verimin artırılması için çocuk biriminde oryantasyon eğitiminden geçirilmiş, yeteri kadar sosyal çalışmacı görevlendirilebileceği ve sosyal yardım büro/kısım amirliğinde görev yapacak olan sosyal çalışmacıların yürütecekleri işlemlerde mesleki gerekler dışında Çocuk Birim Amirine karşı sorumlu olacakları ifade edilmiştir. Ayrıca Yönetmeliğin tanımlar kısmını içeren 4. maddesinde sosyal çalışmacının “çocukların ve ailelerinin kendileri veya çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal sorunların tespit edilmesi çalışmalarını yürüten, lisans düzeyinde eğitim almış sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog, çocuk gelişimcisi gibi emniyet hizmetleri sınıfı dışındaki personeli” şeklinde tanımlanması ise yine tanımlarda büyük bir karışıklığın olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı yönetmeliğin 18. Maddesinde ise bu birimde görev yapacak sosyal çalışmacının görevleri açıklanmıştır. Buna göre sosyal çalışmacı “muhafaza altına veya gözetimine alınan çocukla ilk görüşmeyi yaparak sosyal inceleme raporu hazırlamak ve ilgili büro / kısım amirliğine vermek, çocukları suça iten fiziki, psikolojik ve sosyolojik etkenleri araştırmak, suçluluğu ortadan kaldırmaya yönelik plan ve programlar geliştirmek, korunma gereksinimi içinde olan, ihmal ve istismara maruz kalan, evden veya bulunduğu kurum ya da kuruluştan kaçan, sokakta yaşayan ve sokakta çalıştırılan, madde bağımlısı olan, suça itilen ve mağdur olan çocuğun kendisine ve kanuni mümessiline rehberlik hizmetinde bulunmak, çocuğun durumunu iyileştirmek için ailesi ve okul, sosyal ve sağlık hizmetleri gibi kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, madde bağımlısı olan çocuğun tedavisi için sağlık müdürlükleri ve tedavi kuruluşları ile işbirliği yapmak, geçici barınma ünitesinde kalan çocuklar için sosyal, kültürel ve eğitici programlar geliştirmek” ile görevlidir.

Çocuk şube müdürlüklerine getirilen çocukların ülke genelindeki toplam sayısı ve hassas bir müracaatçı grubunu oluşturuyor olmaları düşünüldüğünde, en sağlıklı uygulamaların hayata geçirilebilmesi açısından sosyal hizmet bakış açısının sürece eklemlenmesinin ve bu bağlamda çocuk şube müdürlüklerinde muhakkak sosyal çalışmacıların istihdam edilmesinin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Şu an ise Türkiye genelinde Emniyet Müdürlükleri bünyesinde görev yapan sosyal çalışmacıların sayısının çok yetersiz olduğu bilinmektedir. Gerek AÇSH İl Müdürlüklerinde vaka yoğunluğu ve personel yetersizliği nedeniyle emniyet müdürlüklerinden gelen “hakkında işlem yapılmış çocuklara ilişkin listelere” vakit ayrılarak gerekli inceleme ve müdahalelerin gerçekleştirilemiyor oluşu; gerekse de “çocuğun yüksek yararı” ilkesi gereğince sürecin en başından itibaren sosyal hizmet bakış açısına ve sosyal çalışmacı müdahalesine ihtiyaç olduğu gerçeği dikkate alındığında bu konuda düzenler gerektiği açıkça ifade edilmelidir. Zira katılımcıların ifadeleri de bu durumu destekleyici niteliktedir.

Emniyet Müdürlüklerinde sosyal hizmet biriminin olması gerektiğine vurgu yapan bir diğer katılımcı olarak Sosyal Çalışmacı-5, aynı şekilde mahkemelerin de muhakkak kendi bünyesinde sosyal servislerinin bulunması gerektiğini, dışarıdan hizmet sağlamanın ağır iş yükünü daha da çekilmez hale getirdiğini ifade etmiş; ayrıca Sosyal Çalışmacı-4’ün söylediklerine benzer şekilde, çok fazla ve çeşitli görevlerin kendisinde olduğunu dile getirmiştir.

“Bu birimde çalışmaya başlayan herkes öncelikle benim yanıma verilerek deneyim sahibi olması amaçlanıyor. Bu durum da bana ciddi bir yük getiriyor. Ayrıca stajyerlerim de oluyor. Diğer yandan bizim bakanlıkta sosyal çalışmacı iseniz kendi birim işlerinizin yanı sıra size yüklenen pek çok iş olur. İcap-çocuk şube, çim, adli görüşme, nöbet, farklı komisyonlar... Ayrıca mesaiye bağlı kalmayan basın haberleri, acil incelemeler de çıkar. Personel sayısı yeterli değil. Ayda ortalama 30 dosyaya bakıyorum. Belli aralıklarla emniyetten ay sonunda bir liste geliyor 50 çocuk var. Kendi iş yükümüze onlar da ekleniyor. Diğer yandan adliyenin kendi bünyesinde muhakkak sosyal servisi olmalı ve ağır ceza dosyalarında duruşma sırasında mağdur çocuğun yanında bulunmak ya da SSÇ hakkında sosyal inceleme yapmak gibi işlemler bizim müdürlüğümüze gönderilmeden adliye sosyal servisi tarafından yürütülmeli. Buradaki adliyede aile mahkemeleri sosyal servisinde iki çalışan var. Mahkeme bir bu çalışanlarının sadece kendi mahkemelerindeki dosyalar ile ilgileneceği yönünde bir karar aldı. Aslında kendi çalışanlarına sahip çıktı ve diğer birimlerin iş yükünü onların üzerinden aldı. Ancak bu yük bize... Bize bu noktada üstlenmiş olduğumuz ağır yükün daha da ağırlaşmasını engellemek için sahip çıkan yok.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Sosyal çalışmacılar Emniyet Müdürlüklerinde istihdam edilebildiği gibi aile ve çocuk mahkemelerinde de görev yapabilmektedir. 18/1/2003 tarihli ve 24997 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 5. Maddesinde aile mahkemesi bünyesinde çalışmak üzere birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacının atanacağı; 2005 yılında çıkarılan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda 33. Maddesinde ise Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanacağı belirtilmiştir. Adliyelerin sosyal servisindeki meslek elemanlarının sayısının yetersiz kaldığı durumlarda ise gerekli işlemler görevlendirme yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ancak aynı emniyet müdürlüklerinde olduğu gibi mahkemelerde de sağlıklı bir işleyiş için meslek elemanlarının sayısı yeterli duruma getirilmelidir. Bu görevler zaten ciddi bir vaka yoğunluğu ve personel yetersizliği içinde görev yapan AÇSH İl Müdürlüklerinde çalışanların iş yüküne eklendiğinde arzu edilen kaliteli hizmete ve düzenli işleyişe kavuşulabilmesi gerçek dışı durmaktadır. Nitekim katılımcıların ifadeleri de bu durumunu desteklemektedir.

Sosyal Çalışmacı-5'in dikkat çektiği bir diğer konu ilk kabul biriminde meslek elemanı bulunmamasının ve bu birimin ilçede olması nedeniyle ulaşımın çok vakit almasının iş yoğunluğunu daha da arttırıyor oluşudur. Ayrıca sağlıklı bir sürecin işlemediğini belirten katılımcı, yasal sürelerle uyabilmek adına ilk kabule gelen her çocuk için acil koruma kararı alındığını ve sonrasında çocuğun aileye tesliminin uygun görüldüğü vakalarda bu kararın kaldırılması sürecinin uzun ve zor bir işleyişi beraberinde getirdiğini dile getirmiştir. Personel yetersizliği ve iş yoğunluğu nedeniyle gerçekleşen bu işleyiş “çocuğun yüksek yararı” ilkesine uymayan ancak meslek elemanının imkansızlıklar nedeniyle süreci yürütebilmek adına başvurduğu bir yoldur.

“Bizim ilk kabul kuruluşumuz bir ilçede yer alıyor. Ayrıca birim sorumlusu da hemşire. Yani meslek elemanımız yok. Bu iki sorun süreci çok zorlaştırıyor. İlk kabul kuruluşunda sosyal servis olmadığı için çocuklarla görüşme yapmak için ben ilçeye gidiyorum. Sadece yol bir saat sürüyor. Ben de çok yoğun olduğum için gidemediğim durumlarda acil görüşme için SHM'den meslek elemanı gönderiyorlar. O meslek elemanı çocukla görüşüp bana raporu gönderiyor. Ben aile ile görüşüp çocuk hakkında yazılan raporu da dikkate alarak tekrar bir rapor yazarak değerlendirme yapıyorum. Yani çocukla başka biri ailesi ile başka biri görüşmüş oluyor. Bazen aile ile çocuk bir araya getirilemediği için sağlıklı bir sonuç çıkamayabiliyor. Çünkü bazen ikna süreci gerekebiliyor. Yani çocuk için aslında bir risk yok ama farklı sorunlarla gerginleşen bağları güçlendirmek, düzenlemek gerekebiliyor. Bu süreçte aile ile çocuğu bir araya getirmek çok

önemli. Tüm bu işlemler zaman alıyor ve bizi bağlayan, kanunda belirtilen sürede biz iş ve işlemleri yetiştiremiyoruz. Yani şu anlattığım süreçte 5 gün içinde acil koruma istenip istenmeyeceğinin ortaya çıkması mümkün değil örneğin... Bu nedenle biz en baştan acil koruma kararı istemek zorunda kalıyoruz. Sürecin ne kadar süreceği belli değil çünkü... O zamanda kaldırılması gerektiğinde sorunlar oluyor, süreç uzuyor. Mahkemeye gidip birebir görüşmemiz gerekebiliyor. İşte tüm bu aksaklıkların temel nedeni personel eksikliği ve iş yoğunluğu olarak karşımıza çıkıyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Personel yetersizliği ve ek görevlerle daha da ağırlaşan iş yoğunluğuna dikkat çeken bir diğer katılımcı Sosyal Çalışmacı-6 olmuştur.

“Personel kesinlikle yeterli değil. Haftalık ortalama 6-7 incelemeye gidiyorum. Ayrıca tüm müdürlüğün, her birimin bilgi notlarını yazma görevi de bana verildi...” (Sosyal Çalışmacı-6)

Katılımcılardan Psikolog-1 ise personel yetersizliği, iş yoğunluğu ve eklenen diğer görevlere ilişkin diğer katılımcılara benzer ifadelerde bulunmuş ve sorumluluğunu taşıdığı tüm işlere yetişebilmenin zorluğundan bahsetmiştir.

“Birimdeki personel sayısı yeterli değil. Haftada ortalama 5 sosyal incelemede bulunuyorum. Bu yoğunluk nedeniyle sosyal incelemesine gittiğiniz dosya ile ilgili tüm iş ve işlemleri o gün bitirmeniz gerekiyor, raporu o gün yazacak, kararı o gün verecek, gerekli imzalar sonrası raporu ilgili yerlere göndereceksiniz. Sadece bu kadar da değil. Bize verilmiş başka görevler de oluyor. Örneğin koruma altındaki çocukların işe yerleştirilmeleriyle ilgili işleri ben yürütüyorum. Klinik psikolog olduğum için bazı vakalara destek için gidiyorum. Yürüttüğüm danışmanlıklar var. Arada toplantı çıkıyor, komisyon çıkıyor, emniyetten çocuğun ifadesi alınırken çağırıyorlar derken bu yoğunlukta neye yetişeceğinizi bilemiyorsunuz.” (Psikolog-1)

İş Tatmini ve Başarısı Açısından Motivasyon ve Stres Kaynakları

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları bir diğer konu iş tatminini, başarısını, işe bağlılığı etkileyen motivasyon ve stres kaynaklarıdır.

Steers, Mowday ve Shapiro (2004: 379); iş motivasyonunun, çalışanın işin kendisiyle, diğer çalışma arkadaşlarıyla ve görev yaptığı kurumla olan etkileşiminin bir sonucu olduğunu vurgulamış ve kurum içinde güçlenen, yönlendirilen, sürdürülen bir süreç olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir. Literatürde, çalışanların iş motivasyonlarında etkili olan faktörlerin iki farklı bakış açısı çerçevesinde açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. İçsel motivasyon bakış açısına göre; davranışını düzenleyen dışsal bir etken olmadan, çalışanlar “işin kendisi” tarafından motive

olmakta (Brief ve Aldag, 1976: 497); motivasyon araçları doğrudan işin doğasıyla ilgili olup işin içeriğinden kaynaklanmaktadır (Mottaz, 1985: 366). “Murphy ve Alexander (2000)’a göre görevin içinde kendiliğinden var olan ödülünden dolayı bir görev yapılıyorsa, bu durum içsel motivasyon kavramı ile açıklanmaktadır.” Hackman, Lawler ve Oldman her içsel motivasyon kaynaklarını “yetenek çeşitliliği, işin kimliği, işin önemi, bağımsızlık ve geri bildirim” şeklinde sıralamış ve bu beş özelliğin her iş için uygulanabileceğini belirtmiştir. Diğer yandan dışsal motivasyon, bireyin çevresinden gelen etkileri içermekte ve sosyal motivasyon araçları ile örgütsel araçlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Mottaz, (1985: 366) sosyal motivasyonun kişiler arası ilişkilerin niteliğine dayandığını ve “arkadaşlık, yardımseverlik, iş arkadaşlarının ve yöneticilerinin desteği” gibi faktörleri içerdiğini; örgütsel motivasyonun ise “çalışma ortamındaki kaynakların yeterliliği, fiziksel şartların uygunluğu, ücret eşitliği, ödüller” gibi iş performansını artırmak için örgüt tarafından sunulan olanaklarla ilgili olduğunu ifade etmiştir (Akt. Ertürk, 2016: 3). Bu çerçevede katılımcıların motivasyon kaynaklarını değerlendiren ifadeleri incelendiğinde hem içsel hem de dışsal motivasyon kaynaklarından söz ettikleri görülmüştür. Sosyal Çalışmacı-1, Sosyal Çalışmacı-3, Sosyal Çalışmacı-5, Sosyal Çalışmacı-6 ve Psikolog-1’in iş motivasyonları üzerinde özellikle içsel motivasyon kaynaklarının etkili olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal Çalışmacı-3 iş hayatında kendini motive eden en önemli gücün mesleğine duyduğu büyük sevgi ve bağlılık olduğunu ifade etmiştir.

“Kesinlikle mesleğimi çok seviyor olmam. Tüm olumsuzluklara, zorluklara rağmen ben mesleğimi çok seviyorum ve mesleğime çok bağlıyım. Daha mesleğime yeni başladım ve umarım ilerleyen yıllarda da bu şekilde hissedebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sosyal Çalışmacı-1, Sosyal Çalışmacı-5, Sosyal Çalışmacı-6 ve Psikolog-1 ise iş hayatındaki motivasyon kaynaklarından bahsederken hayata dokunmak, kurtarmak, olumlu değişim ve geri bildirimler gibi kavramları öne çıkarmıştır. Bu katılımcıların motivasyon kaynaklarının hizmet sundukları müracaatçı grubun iyilik hali ile ilişki olduğu görülmüştür.

“... çocuk alanında gerçekten korunma ihtiyacı içinde bulunan bir çocuğu tespit edip koruma altına aldığımda hissettiğim mutluluk beni motive ediyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Bir insanın hayatına dokunmak muhteşem bir şey... Bazen geri bildirimleri geç alabiliyorsunuz ama olumlu değişimler sağladığım her dosya benim için büyük bir motivasyon kaynağı...” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Bir çocuğu yaşadığı zor durumdan kurtarabilmek yaptığım işteki en büyük motivasyon kaynağı...” (Psikolog-1)

“Çocukların mutlu olduğunu görmek, gülümseyerek gözlerimin içine bakmaları, olumlu geri bildirimler en büyük motivasyon kaynağı diyebilirim... Sağlanan hizmet sonrası beni ziyarete gelenler oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Ayrıca Sosyal Çalışmacı-6 hizmet sunduğu müracaatçı gruptan aldığı geri bildirimler kadar çalıştığı Müdürlüğün ve bağlı olduğu Bakanlığın geri bildirimlerinin de kendisi için bir motivasyon kaynağı olacağını ancak böyle bir durum olmadığını belirtmiştir.

“Benim için motivasyon kaynaklarından biri de müdürlüğümüz ve bakanlığımız tarafından yaptığımız işlere geri bildirimler, bize sunulan motivasyon artırıcı uygulamalar diyebilmeliyim ancak maalesef ortada böyle bir durum yok.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-4’ün iş motivasyonları üzerinde daha çok dışsal motivasyon kaynaklarının etkili olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-2 yaptığı değerlendirmede en büyük motivasyon kaynağının iş arkadaşları olduğunu, onlarla arasında sağlam bağlar bulunduğunu, aynı zorlukları hep beraber yaşadıklarını ve birbirlerine destek olduklarını ifade etmiştir.

“... İnsan en zor zamanlarını birlikte geçirdiği kişilerle sağlam bağlar kuruyor ve bu arkadaşlıklar kolay kolay unutulmuyor. ... Yani mesleğimiz gerçekten çok zor ve bu zor zamanlarımızda en büyük destekçimiz, motivasyon kaynağımız birlikte çalıştığımız, aynı zorlukları yaşadığımız iş arkadaşlarımız oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Sosyal Çalışmacı-4’ü işine bağlayan faktörün ise diğer katılımcılardan daha farklı bir durum olduğu görülmüştür. Bu durum ekonomik sebeplerden dolayı çalışma zorunluluğu ile ilgilidir.

“Motivasyon kaynağı olarak sayabilir miyiz bilmiyorum ama ben çalışmak zorunda olduğum için çalışıyorum. Yani kredi borçlarım var ve para kazanmak zorundayım. Böyle bir zorunluluğum olmasa bu işi asla yapmaz, hemen bıraktırdım.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Yapılan literatür okumalarında; içsel motivasyon kaynaklarının iş motivasyonu açısından daha belirleyici olmasının yanı sıra dışsal motivasyon kaynaklarının önemine de dikkat çekildiği ve içsel motivasyon kaynaklarının dışsal motivasyon

kaynakları ile tamamlandığında sağlıklı ve destekleyici bir süreçten bahsedilebileceği üzerinde durulduğu görülmüştür. Nitekim katılımcıların motivasyon kaynağı olarak “yapılan işin kendisi, müracaatçı kitleden geri bildirimler, çalışma arkadaşları ve ekonomik getiri” üzerinde duruyor olmaları; iş motivasyonlarını arttırmak üzere devreye sokulabilecek ek pek çok kaynağın var olduğunu göstermiştir. Özellikle katılımcıların diğer sorulara verdikleri yanıtlar bu başlık ile birlikte değerlendirildiğinde; görev tanımları, fiziksel imkanlar, ücret, geri bildiriler, personel eksikliği ve iş yoğunluğu konularında dile getirilen şikayetleri ortadan kaldıracak düzenlemeler neticesinde, şu an sorun olarak görülen bu durumların çalışanların motivasyonunu arttıran kaynaklar arasına girerek hizmet kalitesini arttırabileceği gerçeği dikkate alınmalıdır. Nitekim stres kaynağı olarak görülen her bir durum yapılacak düzenlemelerle birer motivasyon kaynağına dönüşme gücünü içinde barındırmaktadır.

Katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer nokta iş hayatını zorlaştıran ve strese neden olan durumlardır. Bu durumların başında yapılan işin zorluğu, alınan kararların ağır sorumluluğu, mobbing, personel yetersizliği ve iş yoğunluğu gelmektedir. Ayrıca katılımcıların dile getirdikleri bir diğer olumsuz faktör ücret yetersizliğidir. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1 ve Sosyal Çalışmacı-3 ise yapılan işin zorluğuna ve üstlenilen sorumluluğun büyüklüğüne vurgu yapmışlardır.

“Mesuliyetin çok büyük olması, her an ceza kanunları ile başının derde girebilme ihtimali ve kesinlikle aldığımız ücretin düşüklüğü... Bunlar beni bu işte en olumsuz etkileyen, en çok strese sokan durumlar...” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Yaptığımız işin zorluğu... Yani bir insanın hayatının senin gerçekleştirdiğin müdahale ile şekilleniyor olmasının çalışana yüklediği sorumluluk yükü en büyük stres kaynağı... Bir de ek dersli çalışan olarak ücret düşüklüğünü söylememe gerek var mı?” (Sosyal Çalışmacı-3)

Nitekim bazı mesleklerin doğası gereği diğer insanların sorumluluğunu gerektirmesi (Sulsky ve Smith, 2005) ve sosyal hizmet mesleğinin de doğası gereği yardıma ihtiyaç duyan insanların refahını etkileyen hayati kararlar alması durumu (Fontana, 1993); Wilberforce ve arkadaşlarının da vurguladığı üzere meslek elemanlarının yüksek düzeyde stres yaşamalarına yol açmaktadır (Akt. Uğur ve Erol, 2015: 989).

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-4 ve Sosyal Çalışmacı-5 için “iş yoğunluğu” en büyük stres kaynağıdır.

“Üst üste o kadar çok vaka geliyor ki hepsine zamanında yetişmek mümkün değil. Örneğin masada istismar vakaları birikiyor ve siz çok yoğun çalışmanıza rağmen geç kaldığınızı hissediyorsunuz. Bu çok rahatsız edici... Yani çok çalışmanıza rağmen işin yetişmemesi, yaptığımız işin hassasiyetini de düşündüğünüzde çok yıpratıcı bir stres kaynağı diyebilirim. Ayrıca yaptığımız iş karşılığında aldığımız ücreti de yetersiz buluyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“İş yoğunluğu arasında, her şartta eksiksiz vaka takibi yapmaya çalışmak en büyük stres kaynağı... Ayrıca İl müdürlüğü ile bazen zıtlık, fikir ayrılıkları, hatta bazen baskı ve çocuğun yüksek yararını düşünürken bazen çaresiz kalmak diyebilirim...” (Sosyal Çalışmacı-5)

Nitekim iş yoğunluğu konusunun, katılımcıların pek çok soruya yanıt verirken dile getirdikleri bir durum olarak, stres kaynakları değerlendirilirken de vurgulandığı görülmüştür. Uğur ve Erol (2015: 991) da benzer şekilde sosyal çalışmacıların iş stresine yönelik yapılan araştırmalarda (Cherniss, 1980; Parry-Jones vd., 1998; Johnson vd., 2005; Coffey vd., 2004; Lloyd vd., 2005; Hablemitoğlu ve Özmete, 2012; Robinson, 2013; Calitz vd., 2014; Willems, 2014) aşırı iş yükünün, sosyal çalışmacıların çok sık karşılaştıkları bir iş stresörü olduğu ifade etmiştir.

İş yoğunluğunun büyük bir stres kaynağı olduğu görüşünü paylaşan bir diğer katılımcı mobbinge ve ek ders karşılığı çalışan bir personel olarak yaşadığı adaletsiz uygulamalara dikkat çekmiştir.

“Mobbing, personel yetersizliği, iş yoğunluğu ve ek ders karşılığı çalışmak (özlük hakların olmaması, izin hakkı olmaması, aynı işi asgari ücretle yapmak, daha fazla mobbing)...” (Sosyal Çalışmacı-6)

Ek ders karşılığı görev yapan personelin çalışma şartları değerlendirildiğinde bu statüde çalışıyor olmanın başlı başına büyük bir stres kaynağı olduğu açıktır. Ancak var olan işleyişin sadece bir stres kaynağı olarak görülmesinin bu noktada yetersiz kalacağı da belirtilmelidir. Zira devlet memuru statüsünde çalışan meslek elemanlarının bile iyileştirme ve düzenleme beklediği pek çok sorun alanı mevcutken, ek ders karşılığı çalışan personelin bu sorunlarına çalışma hayatında karşılaştıkları özlük haklarına ilişkin problemlerin de ekleniyor oluşu; ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konuya işaret etmektedir.

Sosyal Çalışmacı-6'ya benzer şekilde yaşadığı mobbinge vurgu yapan Sosyal Çalışmacı-2 ayrıca takdir görememe durumunu da önemli bir sorun olarak değerlendirmiştir.

“İdareciler diyebilirim. İdareciler tarafından çok fazla mobbinge uğradım ama şu an bir orta yol bulduk, çok sorun yaşamıyorum. Ayrıca takdir görememek de çok büyük bir sorun diye düşünüyorum. Yaptığımız iş düşünülürse aldığımız maaş da kesinlikle yetersiz ve bu durumda iş tamimini çok azaltıyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Laleoğlu ve Özmete de (2013: 23-24) yaptıkları araştırmada, kamu kurumlarında görev yapan 120 sosyal çalışmacıya uyguladıkları mobbing ölçeğinin puanlanması sonucunda, katılımcıların tehdit ve tacizi içeren mobbing davranışları ile iş ve kariyer ile ilgili engellemelere dayalı mobbing davranışlarına yüksek düzeyde maruz kaldıkları; iş arkadaşları ile ilişkiler düzeyinde ise mobbing davranışları ile çok düşük düzeyde karşılaştıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca maaşların yetersizliğinin Çüm 'ün (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar tarafından da dile getirildiği görülmüştür.

Diğer yandan katılımcılardan Psikolog-1 ise işinin sınırlarının belli olmadığına dikkat çekmiş ve yaptığı işin eksik ya da fazla olup olmadığını bilememe durumunun kendisinde büyük bir strese neden olduğunu ifade ederek daha net görev tanımlamalarına ve geri bildirimlere duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur.

“İşin sınırlarının olmaması diyebilirim. Yani yaptığım iş ne kadar eksik, ne kadar fazla bilmiyorum. Bu durum büyük bir stres kaynağı...” (Psikolog-1)

Nitekim rol belirsizliği üzerinde, çalışanların işlerini ne kadar iyi ve kötü yaptıklarına ilişkin düzenli performans geri bildirimlerinin yapılmaması etkili olurken (Riggio, 2014:253), sorumluluk sınırlarının ve görev tanımlarının açıkça belirtilmemesi çalışanları çelişkiye düşürmekte (Baltaş ve Baltaş, 2002:89) ve Cherniss'in (1980) belirttiği gibi rol belirsizliği büyüdükçe stres düzeyi artmaktadır (Akt. Uğur ve Erol, 2015: 990-991)

3.2.2. Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler

Görüşme yapılan meslek elemanlarının çocuk koruma politikaları kapsamında kanun ve yönetmeliklere ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek bu metinlere ilişkin

bilgi, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda; korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarının, üstlendikleri rolleri yerine getirmelerinde yasal metinlerin etkisinin ve uygulamaya aktarılışının anlaşılması yolu ile süreci iyileştirici önerilere ulaşılabilceği düşünülmektedir.

Katılımcılar çocuk alanındaki yasal metinlere yönelik yaptıkları genel değerlendirmede; bu metinlerin çalışanlara yol gösterecek açıklıkta ve yeterlilikte olmadığını, standart uygulamaları sağlayamadığını, yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ve kanun yapıcılarının taşrada hizmet veren meslek elemanlarının fikirlerini daha çok dikkate almaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Bir kanun maddesi her ne kadar başarılı olursa olsun gerçek başarısı uygulayıcılar tarafından anlaşılıp alana aktarılabilmesine bağlıdır. Bu noktada katılımcıların yasal metinlerin süreçte kendilerine yol gösterecek açıklıkta ve netlikte olmadıklarını vurgulamaları önemlidir ve yine bu noktada yasal metinlerin netliği ve yeterliliği yanında alandaki uygulayıcılara ne derecede öğretildiği üzerinde de durulmalıdır.

“... Yasalardaki maddelerin ise sınırlarının belirli ve net olduğunu düşünüyorum.” (Psikolog-1)

“Yasal metinleri yeterli değil. Bu alanla ilgili daha açık, net, ayrıntılı metinlerle oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Bu sistemde en büyük sorunlardan biri hizmetlerin içeriğini sistemin uygulayıcı kişilere bırakıyor olması... Hizmet içerikleri Türkiye genelinde bir standarda kavuşturulmuş değil. Bu alanda, bu sistemde 81 ilde 81 ayrı şarkı söyleniyor. Oysa her il aynı şarkının bir notası olmayı başarabilmeli. İşleyişte ülke geneli standartlar getirilmeli, uygulamalar kişilerin inisiyatifinde olamamalı.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Kanunları yeterli, açık, net bulmuyorum. Hizmetlerin bir standardı yok. Sürekli bakanlıktan genelge, yazı geliyor. Daha köklü değişimler lazım ve bu değişimler yazı ile böyle yapılsın şeklinde bildirilmeden önce o şekilde bir uygulamanın gerçekleştirilmesi için gereken şartlar sağlanmalı. Örn: personel sayısında artış gibi...” (Sosyal Çalışmacı-6)

“... Kanun ve yönetmelikleri çalışanlara yol gösterecek açıklıkta ve yeterlilikte de bulmuyorum. Bu durum hem çalışanların işini zorlaştırıp, kaliteyi düşürürken hem de farklı uygulamalara neden oluyor. Sürecin ayrıntıları ortaya koyularak, yürütülen iş ve işlemler daha standart bir hale getirilmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Mevzuata uygun çalışıyoruz ancak tabi ki açıklar var. Bunu değiştirmek de bizim elimizde değil. Bakanlığın alanda çalışanların fikirlerine değer verdiğini düşünmüyorum. Belli aralıklarla bize fikirlerimiz sorulur ve biz de yazılı olarak

göndeririz ancak ben daha hiç birinin dikkate alındığını görmedim. Yani mevzuat yapıcılar taşradaki uygulayıcıların görüşlerine değer vermiyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Ayrıca alanda deneyimli bir meslek elemanı olarak Sosyal Çalışmacı-1’in dikkat çektiği bir diğer nokta mesleğin, kurumların hatta metinlerin dahi eskiden var olan ruhunu kaybettiği yönündeki görüşüdür.

“Kanunlar değişti. Pek çok düzenleme yapıldı. Yapılan hizmetler tek elde toplandı. Yani eskiden Çocuk Esirgeme Kurumu vardı, sonra 2828 sayılı kanun vardı. Ancak o zamanlar bu kurumların hatta metinlerin bir ruhu vardı. Yani çalışanlar bu ruhu taşır ve çalıştıkları kurumu temsil ettiklerinin yüksek bilincini ve çalıştığı kuruma ve alana karşı büyük bir aidiyetlik duygusunu yaşarlardı. Bence biz bu ruhu kaybettik. Yani şimdi sosyal çalışmacılar sadece devlet memuru...” (Sosyal Çalışmacı-1)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-3 yasal metinlerdeki önleyici tedbirlerin ve uygulamaların geliştirilerek sosyal hizmetin koruyucu- önleyici yönünün etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Yolcuoğlu’nun (2009b: 54) da ifade ettiği gibi “...çocukların olumsuz yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedefine ulaşılması, sadece ailelerin sorunları artık kronik hale geldikten sonra çocuklar hakkında kurumlara yapılan müracaatlarla değil, ancak hak-temelli bir kavrayışla” mümkündür. Bu noktada daha etkili sosyal politikaların geliştirilmesi ve sosyal çalışma müdahalelerinin yapılması gerekmektedir. Ancak çocuk-merkezli erken müdahale programları yoluyla, risk altındaki çocuklar her türlü ihmal ve istismardan uzak tutulabileceklerdir. Bu konuda ASDEP’in uygulamaya geçirilmesi ve yine il müdürlüklerine bağlı olarak eğitim birimleri yoluyla faaliyet yürütülmesi destekleyici uygulamalardır. Ancak bu uygulamaların başarısı ve kapsayıcılığı, üzerinde durulması gereken bir konudur. Özellikle okul sosyal hizmetinin uygulamaya geçirilmesiyle birlikte çocuk koruma alanında erken müdahale ve önleyici tedbirlere ilişkin önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir.

“...Asıl nokta yani önleyici tedbirler ve uygulamalar eksik kalıyor. Sosyal hizmetin koruyucu- önleyici yönünü etkin bir şekilde uygulamaya koymak gerekiyor. Örneğin vaka kapsamında görüştüğüm ailelerim neredeyse tamamı çocuk yetiştirme konusunda yetersiz... Çocukların ise geleceğe yönelik hedefleri, hayalleri yok... Yani aslında vakaları oluşturan nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik etkin bir süreç yok ve buna benzer vakalar gelmeye devam ediyor. Diğer yandan bu durumun ileriye yönelik farklı sorunlar getirebileceğini de tahmin etmek zor değil. Bu açıdan koruyucu –önleyici süreci güçlendirmeye

yönelik çalışmalar yapılmalı ve bu süreç hukuki çerçevesi çizilerek standart hale getirilmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sosyal Çalışmacı-2 ise yasal metinlere ilişkin yaptığı değerlendirmede yasal metinleri yetersiz olduğunu ve toplumda karşılığını bulamadığını ifade etmiş ve bu durumu bir vaka örneği ile açıklamıştır. Katılımcının yasaların toplumda tam olarak karşılığını bulamadığı yönündeki ifadeleri yine sosyal hizmetin önleyici çalışmalarının yetersizliği nedeniyle gerçekleştirilemeyen değişimlere işaret etmektedir.

“Çocuk koruma politikaları kapsamında çıkarılan kanun ve yönetmeliklerin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Sorunlara kalıcı çözümler bulmak yerine durumu idare etmek için hazırlanmış metinler olarak görüyorum. Çünkü bu yasal metinlerin toplumda tam anlamıyla bir karşılığının olmadığını düşünüyorum. Örneğin bugün 18 yaş altı gebelik ile ilgili bir vakaya gittim. Kız 14 yaşında... Kocam dediği çocuk da 14 yaşında... Biz aile kurduk, bunun neresi suç diyorlar. ... Suç duyurusunda bulunuyorum. O çocukların ve ailelerin gözünde aileyi dağıtan kötü biri oluyorum ancak onlar daha çocuk ve ileriye yönelik düşündüğünüzde verilebilecek en sağlıklı kararın kesinle bu olduğuna inanıyorum. Yasal metinler doğrultusunda gerekli işlemleri yapıyorum ancak bu metinlerin toplumda karşılığı yok derken bundan bahsediyorum işte... Yani halen toplumun bazı kesimlerince 14 yaş evlenip çocuk sahibi olunabilecek bir yaş olarak görülüyor maalesef.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Diğer katılımcıların yasal metinlere ilişkin yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde, Sosyal Çalışmacı-4 kanunların yetersizliğini dile getirirken özellikle evlenme ve boşanma süreçlerinin zorlaştırılması gerektiğini yönündeki görüşünü paylaşmış;

“Bu kanunlar çocukları korumamıza yetmiyor. Örneğin evlilik ve boşanma süreçlerinin zorlaştırılmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Evlilik ve boşanma süreçlerinin zorlaştırılması konusunda atılacak adımların getireceği sonuçların tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim boşanmayı zorlaştırmak yerine bu süreçte tarafların ve özellikle çocukların zarar görmemesi için neler yapılabileceği konusuna odaklanmanın çok daha doğru olacağı söylenebilir. Nitekim boşanmanın gerçekleşmediği mutsuz ve sorunlu aile birliktelikleri hem taraflara hem de özellikle çocuklara daha büyük zararlar verebilmektedir. Diğer yandan evlilik sürecinin zorlaştırılmasından ziyade evlilik öncesi eğitimlerin zorunlu ve işlevsel hale getirilmesinin daha etkili sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Katılımcının bu konudaki görüşleri üzerinde ise sorunlu aile birlikteliklerinde zarar gören çocuklara erken müdahale bulunulamaması ve boşanma sürecinde yaşanan çözümsüzlükler nedeniyle çocukların gerektiği şekilde korunmaması durumunun etkili

olabileceği değerlendirilmiştir. Nitekim bu durumun işaret ettiği nokta da erken müdahale ve önleyici hizmetlerin daha etkili ve kapsayıcı bir hale getirilmesi durumudur. Yine bu noktada boşanma süreci danışmanlığının çekışmeli boşanma davalarında zorunlu hale getirilmesinin önemli olduğu düşünölmektedir. Bu danışmanlıktan yoksun kalan pek çok ailede, tarafların doğru olan ya da olmayan pek çok beyan ile korunma ihtiyacı içindeki çocuk birime başvurarak çocukların kendisine teslimini istediğı pek çok örnek ile alanda karşılaşıldığını ve davanın sürdüğü bu süreçte meslek elemanlarının çözümsüzlük yaşadığını söylemek mümkündür.

Diğer yandan yasal metinlerle ilgili değerlendirme yapan Psikolog-1 ise çoğu katılımcının çalışmanın farklı pek çok yerinde dile getirdiğı bir konuya işaret etmiş; alanda hangi meslek elemanlarının çalışabileceğine yönelik yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

“Ayrıca bu alanda hangi meslek elemanlarının çalışabileceğine yönelik de düzenlemeler yapılması gerekiyor. Aldığı eğitim bu işi yapmaya uygun olmayan, işin ehli olmayan kişilerin alanda çalışması, süreçte karşılaşılan pek çok soruna kaynaklık ediyor. İl müdürlüğünde sosyal çalışmacı ve psikologlar çalışmalı diye düşünüyorum. Örneğin öğretmenlerin burada çalışmasını doğru bulmuyorum.”
(Psikolog-1)

Katılımcılar çocuk koruma alanıyla ilgili yasal metinleri genel olarak yorumladıktan sonra alanda kullandıkları temel kanun olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa ilişkin düşünce ve deneyimlerini paylaşmıştır. Katılımcıların bu kanunu değerlendirirken en çok vurguladıkları nokta koruyucu ve destekleyici tedbirlerin gerekliliğinin ve öneminin yanı sıra uygulamasında yaşanan sorunlardır. Ayrıca kanunun içeriğı ve işleyişı çerçevesinde üzerinde durulan diğer konular; koordinasyon eksikliği ve diğer Bakanlıklar tarafından yürütölen işlemlerde özensizlik, maddelerin sürecin nasıl yürütöleceğine ilişkin sağlam bir çerçeve sunmaması ve yol göstermemesi, iş ve işlemler için tanınan sürelerin yetersizliği, kanunun daha çok suçla süröklenen çocuklara yönelik maddeleri kapsamasıdır.

Katılımcılardan özellikle danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri uygulamalarında başarısızlık olduğunu, bu tedbirlerin nasıl uygulanılacağına dair daha ayrıntılı düzenlemelere, uygulayacak olan kişilere verilecek eğitimlere ve her Bakanlığın kendi üzerine düşen görevi aynı hassasiyet ve özenle yerine getirmesine ihtiyaç duyulduğunu dile getirmişlerdir. Bu noktada çocuk koruma politikaları kapsamında

5395 sayılı kanun ile getirilen tedbirlerin çok büyük ölçüde önem taşıdığının altını çizmek gereklidir. Belirlenen her bir tedbirin sürece müdahale açısından 5395 sayılı kanunun en başarılı kazanımlarından olduğu düşünülmektedir. Ancak bu tedbirlerin uygulanış sürecinin ayrıntıları, uygulayıcıların bu konuda eğitim alması, bu süreçte kimler tarafından hangi işlemlerin yürütüleceğinin açık ve net bir şekilde belirlenmesi, her bir tedbir için yaptırım şartlarının oluşturulması ve bu tedbirlerin uygulanma sürecine ilişkin etkili bir denetim sisteminin kurulması gerektiğini söylemek mümkündür. Nitekim tedbirlerin uygulamadaki başarısı ve işlevselliği ancak bu şekilde sağlanabileceği düşünülmektedir.

“Bu kanunun en başarılı yanı tedbirler kısmı diyebilirim. Bu tedbirlerin varlığını kesinlikle gerekli görüyorum ancak geliştirilmesinin çok daha iyi sonuçlar vereceğini düşünüyorum. Tedbirlerin uygulanışındaki en büyük sorun tedbir verildikten sonraki sürecin adımlarının, yani kimin ne yapacağını ayrıntılı olarak verilmemesi diyebilirim. Bu adımlar netleştirilmeli ve tedbiri uygulayacak kişiler bu konuda kesinlikle eğitime alınmalı. Örneğin danışmanlık eğitimi rehber öğretmenlerine ya da müdürlüğümüzde çalışan meslek elemanlarına veriliyor ancak bu danışmanlık tedbirinin tam olarak nasıl uygulanacağını kimse bilmiyor. Eğitim, sağlık gibi diğer tedbirlerin de içeriğinin net bir şekilde bilinmediğini söyleyebilirim.” (Psikolog-1)

“Bu kanundaki tedbirlerin uygulanışında ciddi sorunlar olduğunu düşünüyorum. Özellikle uygulayıcısı başka bakanlık olan tedbirler için durum böyle... Örneğin sağlık tedbiri vermişiz bir çocuk hakkında. Bu tedbiri yürüten sağlık bakanlığındaki arkadaşlarla konuşuyorum neler yapıyorsunuz diye... Çocuk için hastaneden randevu alıp bu randevunun gününü-saatini aileye bildirmişler. Eee başka diyorum, o kadar diyorlar... Böyle bir tedbirin var olması ve çocuk için fayda sağlayacağı düşünülerek mahkemeden talep edilmesi yetmiyor yani... Ya da örneğin eğitim tedbiri veriliyor. Rehber öğretmen ailenin yanına gidip konuşuyor, çocuğu okula göndermeleri için ikna etmeye çalışıyor ama değişen bir şey olmuyor. Benim bakanlığa yazdığım önerilerden biri her ilde yatılı okul kurulması ve eğitim tedbiri verdiğimiz çocukların bu yatılı okula devam etmeleri yönündeydi ancak bir geri dönüş olmadı.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“En çok verdiğim tedbir ise danışmanlık tedbiri oluyor ancak bu tedbirin başarılı bir şekilde uygulandığını kesinlikle düşünmüyorum. Oysa ileride diğer tedbirlere gerek kalmaması için önleyici ve çok önemli bir tedbir ... Hatta çoğu zaman çocuğu ve aileyi buraya birkaç kez çağırıp uzun uzun görüşebildiğimizde danışmanlık tedbirinden daha etkili sonuçlar alabildiğimizi düşünüyorum. Ben danışmanlık tedbirini daha çok çocuğun takibi için veriyorum. Risklerin büyümesi durumunda bizim tekrar müdahale edebilmemizi sağlıyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Danışmanlık tedbirini eğer çocuk okula gidiyorsa milli eğitim tarafından uygulanması şeklinde yazıyoruz ve bu danışmanlık okuldaki rehber öğretmenlerine veriliyor ancak maalesef onların da bu konuda çok yeterli olmadıklarını söyleyebilirim. Sürece yönelik eğitim almaları gerektiğini

düşünüyorum. Bu danışmanlıkların okul rehber öğretmeni tarafından başarılı bir şekilde yürütülmesinin çocuğun takibi açısından daha kolay olduğunu ve daha iyi sonuçlar verebileceğine inanıyorum. Eğitim tedbirinin de gerektiği gibi uygulanmadığını söyleyebilirim. Yani örneğin ben bir çocuk hakkında eğitim tedbiri veriyorum birkaç ay sonra o çocuğun devamsızlık yaptığı yönünde tekrar ihbar alıyorum. Üstelik bu ihbar genellikle il milli eğitim müdürlüğünden ya da okul müdüründen geliyor. Zaten biz okul devamının sağlanması için böyle bir tedbir vermişiz ama demek ki bu tedbirin uygulanmasında sorunlar var ki bu vaka aynı nedenle tekrar bize geliyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Danışmanlık tedbirlerini çok önemli görüyorum ama maalesef iş yoğunluğu nedeniyle gerektiği gibi uygulanamıyor. Eğitim ve sağlık tedbirlerinin uygulanması ile ilgili de sorunlar var. Örneğin eğitim tedbiri verdiğimiz bir çocuk için okula gelmiyor diye tekrar şikayet alıyoruz. Bu tedbirlerin ne şekilde nasıl uygulanacağı, takip edileceği daha net olmalı.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Sağlık tedbirinin de işleyişinde sorun var. Adrese yazı gönderiliyor çocuk gelmezse gelmedi diye tutanak tutuluyor. Bu tedbiri vermemizin anlamı kalmıyor. Kolluk devreye sokulmak istenince kolluk bizim işimiz çocuğu alıp getirmek değil o sırada personeli korumak diyor... Bu tedbirlerin işleyişi daha etkin, aktif ve ayrıntıları daha açıklayıcı, bağlayıcı olmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Özellikle eğitim ve sağlık tedbiri kesinlikle titizlikle yürütülmüyor. Danışmanlık tedbiri ile ilgili de sorunlar var. İl milli eğitimde her rehber öğretmen dosyaya aynı hassasiyeti, titizliği maalesef göstermiyor. Bu tedbirin bizim bakanlık tarafından uygulanmasında da sorunlar var. Aslında müdürlükte bir danışmanlık birimi var ancak dosya yoğunluğu, personel yetersizliği nedeniyle danışmanlık tedbirlerinin bir kısmı da çalışan diğer personele dağıtılıyor. Ortalama 10 danışmanlık dosyası var burada çalışanların... Kendi iş yoğunluğumuz arasında bu danışmanlıkları maalesef ihmal etmek zorunda kalıyoruz. Sistem ve işleyiş bizi buna zorluyor.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Kanun kapsamındaki iş ve işlemlerin diğer Bakanlıklar tarafından özenle yürütülmediği görüşünü paylaşan bir diğer katılımcı koordinasyon ve paylaştırılmış sorumluluk konularındaki eksikliğe değinmiştir. 2013 yılında çocuk koruma hizmetlerinde koordinasyon strateji belgesinin hazırlandığı ve illerde koordinasyon toplantılarının belli aralıklarla yapıldığı bilinmektedir. Peki, bu noktada sorun nereden kaynaklanmaktadır? Yapılan toplantıların içeriği ve alınan kararların işlevselliğinin yanında alanda çalışan meslek elemanlarının yaşadıkları koordinasyon sorunlarının bu toplantılara yeterince yansımıyor olması ihtimal dahilindedir. Koordinasyon konusunda yürütülen çalışmaların niteliğinin arttırılarak alanda çalışan meslek elemanlarının bu konuda yaşadıkları sorunların önüne geçilmesi gerekmektedir.

“Bu kanunun en büyük sorunu bence koordinasyon eksikliği... Bütün yük AÇSHB’ye yüklenmiş durumda. Oysa gerçek bir başarı için sorumluluk

paylaşılmalı diye düşünüyorum. Örneğin Sağlık Bakanlığı'nda da meslek elemanı var ancak hiçbir mesleki faaliyet yürütmeden sadece vakayı bize bildiriyor. Bu koordinasyon eksikliği emniyet ile de Milli Eğitim Bakanlığı ile de var. Bizim bakanlığımızca istenen ve mahkemece uygun görülen tedbirler diğer bakanlıkların ilgili müdürlüklerince gerekli hassasiyet ve özenle maalesef yürütülüyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-3'ün dikkat çektiği bir diğer konu mağdur çocuklara yönelik açıklamaların yetersizliği ve genel olarak sürecin işleyişine ve ayrıntılarına ilişkin var olmayan ayrıntılardır.

“Ben bu kanunun mağdur ve suça sürüklenen çocuğu kapsamasını doğru bulmuyorum. İkiisi birbirinden ayrılmalı ve süreçte yapılacaklar daha net ve ayrıntılı olarak belirlenmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“5395 daha çok suça sürüklenen çocukla ilgili. Mağdur çocukla ilgili açıklamalar yetersiz. 2012 deki genelge ile biraz daha açıklamaya çalıştılar ancak hala eksikler çok...” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Bu kanunun da yönetmeliğini de çoğu kez okudum ancak özellikle süreci nasıl yürüteceğiniz konusunda size hiç yardımcı olmuyor. Açıklayıcı bir kaynak bulabilmek çok zor. Çok az ayrıntı verilmiş durumda. Örneğin SED'in, koruyucu ailenin, evlat edinmenin şartları, süreci nasıl yürüteceğiniz açık bir şekilde verilmiş ancak biz de böyle bir durum yok. Ayrıca bu saydığım birimlerin hazırlanan el kitapçıları bile çok başarılı. Bu açıdan çocuk hizmetleri rehberi diğer metinlere göre biraz da net ve yol gösterici diyebilirim ancak o da yeterli değil.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Elbette kanunlar çok fazla ayrıntı içermeyen metinlerdir ancak çıkarılacak yönetmeliklerle sürecin net ve ayrıntılı şekilde ifade edilmesi ve uygulayıcılara açıkça yol göstermesi gerekmektedir. Katılımcıların ifadeleri bu çerçevede değerlendirilmelidir. Diğer yandan 5395 sayılı kanunda korunma ihtiyacı içindeki çocuklar ile suça sürüklenen çocuklara ilişkin iş ve işlemlerin bir arada olmasının bazı kesimlerce uygun görülmediği söylenmelidir. Nitekim araştırmada da bunu dile getiren katılımcılar olmuştur. Ancak bu noktada suça sürüklenen her çocuğun da aslında korunma ihtiyacı içinde olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Bu bakış açısı doğrultusunda 5395 sayılı kanunun çocuk koruma sistemi açısından bütüncül bir yapıda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte mağdur çocuklara yönelik iş ve işlemlerin belirtildiği bölümlerin yetersiz olduğu görüşünün dikkate alınması gerektiğinin de altı çizilmelidir.

Katılımcıların bu kanunun uygulanışına ilişkin değerlendirmelerinde üzerinde durdukları bir konu da iş yoğunluğu nedeniyle tedbirlerin uygulanışındaki zorluklar ile iş ve işleyişe ilişkin ilgili maddelerde tanınan sürelerin yetersizliğidir.

“... Verilen süreler vaka yoğunluğu ve personel yetersizliği nedeniyle yetersiz kalabiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Acil koruma kararındaki 30 günlük süre de bazı durumlarda yetersiz kalıyor. Örneğin bu süre sonunda nihai karar isteniyor ancak eğer vaka adli süreci takip etmeyi gerektiriyorsa, benim karar verebilmek için o süreci beklemem gerekiyor. 30 gün bize o fırsatı vermiyor. Bu süreyi gerekli durumlarda uzatabilmeliyiz.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Şu an burada her çalışan üzerinde 10 danışmanlık tedbiri var. Daha önceden 45 dosya vardı üzerimde düşünüyorum musunuz? Müdürlükte toplam 280 danışmanlık tedbiri var. İş yoğunluğu arasında bunları yürütmek çok zor; hatta haftada bir görüşülmesi lazım ama ben 3 aylık raporu bile zor yetiştiriyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcıların belirttiği personel yetersizliği, iş yoğunluğu, adli sürecin devam etmesi gibi durumların yanında farklı bir ilde sosyal inceleme gerekmesi ya da buluntu çocukların kimlik tespiti, ailelere ulaşamama durumu, çocuğun kuruluştan izinsiz ayrılması ve bazı vakalarda sonuca ulaşmanın zor ve zaman alıcı olması gibi durumlar göz önüne alındığında yasal metinlerde belirlenen sürelerin yetersiz kalabileceği ve bu nedenle çeşitli sorunlar ve riskler ile karşılaşılabileceği dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Sosyal Çalışmacı-4’ün dikkat çektiği konu ise bakım tedbirinin amacı dışında kullanılma durumlarını engelleyebilmek için güçlü yasal metinlerin bulunmaması ve var olan düzenlemelerin yetersiz kalması sonucu çocukların bu sürece gereksiz yere dâhil olabilmeleridir. Nitekim Medeni Kanunun 328. maddesine göre; ana ve babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam etmekte ve yine aynı Kanunun 347. Maddesine göre velayetin ana- babadan kaldırılması durumunda dahi ana ve babanın çocuklarının bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülükleri devam etmektedir. Ancak meslek elemanlarının, bu maddelerin uygulamada kendilerine yardımcı olmadığını belirttikleri görülmüştür. Çocuk koruma alanında görev yapan çok sayıda meslek elemanı tarafından dile getirilen “çocuğun kurum kültürü ile tanışmamasının önemi” dikkate alındığında çocuğunun bakım sorumluluğunu üstlenmek istemeyen ya da bakım tedbirini amacı dışında kullanmaya çalışan ailelere yönelik yaptırımların

eksikliği öncelikle çocuklar için risk oluşturmakta ayrıca ciddi bir iş yoğunluğu ile çalışan meslek elemanlarını da çözümsüzlüğe sürükleyebilmektedir.

“... Biz bu kanun çerçevesinde işlemleri yürütürken yaşadığımız bazı çıkmazlar nedeniyle çocukları koruyamayabiliyoruz. Örneğin ergenlik dönemindeki bir çocuk ailesine kızıp yurttan kalmak istediğini söyleyebiliyor ya da aile çocuğun sorumsuz davranışları ile uğraşmaktan yorularak çocuğunu devlet korumasına alınmasını isteyebiliyor veya devlet memurluğu gibi bir takım haklardan yararlanmak için bu hizmeti kullanmak isteyebiliyorlar. Yaptığımız incelemede çocuğun koruma altına alınması gerektiren bir risk olmadığını tespit etsek bile çocuk ailesinin yanına gitmek istemiyor ya da aile teslim almak istemiyor. Bu durumda bizim elimizi güçlendirecek şeyler lazım. Örneğin ben medeni kanuna dayanarak aileye dava açtım ancak müdürlüğün avukatı bu davanın kabul görmeyeceğini ve mahkeme masraflarının da il müdürlüğüne kalacağını söyleyerek bu davayı açmamam yönünde baskı yaptı. Nitekim ben davayı açtım ancak kabul edilmedi ve o aile bu hizmeti amacı dışında başka çıkarlarla kullanmış oldu. Benim ise o çocuk için elimden hiçbir şey gelmedi.” (Sosyal Çalışmacı-4)

3.2.3. Korunma Gereksinimi İçindeki Çocukların Tespit Süreci

Korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde, korunma gereksinimi içindeki çocukların tespit sürecine ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek bu sürece yönelik duygu, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, ihbara en çok konu olan durumların, ihbar kanallarının ve bu kanalların işlevselliğinin anlaşılması yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılar korunma gereksinimi içindeki çocukların tespit sürecinde vakalara yönelik ihbarların çeşitli kanallarla kendilerine ulaştığını ve genel olarak ihbar kanallarını yeterli bulduklarını, kişiler arası husumetten kaynaklanan asılsız ihbarların yapılabildiğini ve bu vakaların anlaşılmasına yönelik harcanan zaman ve çabanın var olan iş yükünü daha da arttırarak acil olabilecek diğer vakalara ulaşmayı geciktirebildiğini dile getirmişlerdir.

“İhbar kanallarımız çeşitli ve kişilerin bize ulaşabilmesi için yeterli diye düşünüyorum.” (Psikolog-1)

“Farklı ihbar kanallarımız var ve insanların bize ulaşmaları için bu kanallar yeterli durumda...” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla ilgili ihbarlar pek çok farklı kanal aracılığı ile bize bildirilebiliyor. Örneğin 183, müdürlüğün telefon hattı, emniyet, jandarma, Sağlık ya da Milli Eğitim Bakanlığı gibi... İhbar kanallarının tespit için yeterli olduğunu düşünüyorum. Yani ihbar için kullanılacak çok sayıda farklı kanal var. Asıl sorun tespitte değil, müdahalede diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik farklı kanallardan ihbarlar geliyor. Bu kanalların ihbarların bize ulaşması açısından yeterli olduğunu düşünüyorum. Bu kanallarda sağlanan çeşitlilik önemli ancak bir de bu ihbarlara yetiyecek sayıda personel istihdam etmek gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

İhbar kanallarının yeterli olduğunu düşüncesini paylaşmakla birlikte asılsız ihbar sorununa dikkat çeken diğer katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-1 valilikten yapılan yanlış yönlendirmelerin iş yükünü arttırdığına; Sosyal Çalışmacı-4 ihbarların önceliğinin ve dönüş süresinin vakanın içeriğine göre meslek elemanının değerlendirmesiyle belirlemesi gerektiğine; Sosyal Çalışmacı-6 asılsız ihbarların çocuk ve aileyi de olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekmiş; Sosyal Çalışmacı-2 ise özellikle 183 hattından gelen ihbarların çoğunun asılsız olduğunu belirtmiştir.

“Farklı kanallardan ihbarlar gelebiliyor. Polis, jandarma, kaymakamlık, muhtarlıklar, duyarlı vatandaşlar, 183 gibi... Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik gelen ihbarlarda iki sıkıntı ile karşılaşıyoruz. Birincisi valiliğe giden herkes sorun dinlenip anlaşılmadan direk bize gönderiliyor. Orası dinler, anlar, çözer mantığı ile ancak bu bizim iş yoğunluğumuzu daha da artırıyor. Diğer sorun asılsız ihbarlar. Vatandaş komşusuna kızıyor ve sırf bu yüzden ihbarda bulunuyor. Bu asılsız ihbarlarda zaman alıcı ve iş yükünü arttırıcı oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“İhbarlar konusunda şöyle bir sorun olduğunu düşünüyorum. Gelen ihbarlara dönüş sürelerimiz var. Örneğin 183 ve CİMER'den gelenlere çok kısa sürede dönmemiz gerekiyor. Bu sefer onlardan daha acil olduğunu düşündüğümüz vakaları ikinci plana atmamız gerekebiliyor 183 hattı önemli bir hat ama genelde insanlar kendi çıkarları için bu hattı kullanıyorlar. En azından meslek elemanı kendisine gelen dosyalar arasında öncelik sıralamasını kendi yapabilmeli.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Pek çok ihbar kanalı var. Hepsi gerekli. Asılsız, özellikle kavga edenlerin birbirini cezalandırmak için yaptığı ihbarlar da oluyor. Bu durum hiçbir sorun olmasa bile o çocuğu ve aileyi aslında olumsuz etkiliyor. ...o çocuğun burada dosyası açılıyor, evine incelemeye gidiliyor. Bu zarar verici aslında... Aile nereden çıktı bunlar, ne oluyor diyor. Bu nedenle asılsız ihbar yapılmaması yönünde bilinçlendirme çalışmaları olmalı...” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Aslında bakanlık ve dolayısıyla müdürlük 183 ihbarlarını çok önemsiyor fakat bu kanalla ulaşan ihbarların çoğu gereksiz ihbarlar oluyor. Sadece bizi uğraştırıyor, bu yoğunluk içinde ciddi zaman alıyor. Zaten müdürlüğümüzün bir telefonu var. Bu hat kapatılabilir diye düşünüyorum ya da en azından bir

düzenleme yapılmalı. Bu ihbarları alan kişiler meslek elemanı olmalı ve hukuki süreç, işleyiş hakkında donanımlı olmalı. Olayı ayrıntılı öğrenerek müdahale edilmesi gereken bir durum varsa bize bildirmeliler. Ayrıca durum bize bildirilirken ihbarla ilgili çok çok az bilgi yer alıyor, bu konuda da bir hassasiyet yok.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Tüm bu ifadeler değerlendirildiğinde asılsız ihbarların meslek elemanlarının var olan iş yoğunluğunu daha da arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu durum meslek elemanlarının her fırsatta dile getirdikleri personel yetersizliği ve iş yoğunluğu gerçeği ile birlikte dikkate alındığında asılsız her ihbar için ayrılan sürenin diğer ciddi dosyalara erişmeyi geciktiren olumsuz bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan her ihbar için iddialara yönelik yapılan görüşmeler ve yürütülen çevre araştırması düşünüldüğünde, asılsız ve farklı amaçlarla yapılan ihbara konu olan çocuk ve aile, kendilerini dahil olmak istemeyecekleri bir sürecin içinde bulabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek için ihbar kanallarına yönelik bazı düzenlemeler ve bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. 183 ihbarlarında vakaya dair daha kapsamlı bilgi alınması ve ihbarda bulunan kişinin kimliğinin gizli kalmasını isteme hakkının yanında dosyayı araştırarak meslek elemanına ihbarda bulunan kişi ile ilgili bilgi verilme zorunluluğu gibi düzenlemelere gidilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki ihbar sürecini kolaylaştıran düzenlemeler, asılsız ihbarları artmasında etkili olsa da burada asıl mesela ihbarların geciktirilmeden en kısa yoldan ulaştırılabilmesidir. Bu noktada tüm eleştirilere rağmen 183 hattının işlevselliğini ve önemini belirtmek gerekir.

AÇSHB Çağrı Merkezlerinden Alo 183 Sosyal Destek Hattı aracılığı ile aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetlere ilişkin çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmakta ve ayrıca ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar da alınarak vakanın bulunduğu ildeki görevlilere iletilmektedir. Yedi gün 24 saat kesintisiz hizmet veren bu hattın yurt içinden ücretsiz şekilde aranabilmesi ve yine bu hatta tüm operatörlerden ücretsiz şekilde mesaj atılabilmesi sağlanmıştır (<https://alo183.ailevecalisma.gov.tr/alo-183>)

Diğer yandan ihbar kanallarını değerlendiren katılımcılar en çok ihbar aldıkları kanalları 183 hattı ile Emniyet ve Milli Eğitim Müdürlükleri şeklinde sıralamışlardır. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-4’ün dikkat çektiği bir diğer konu ihbarlarda bulunan kurumların gerekli mesleki çalışmaları yapmadan sadece durumu

kendilerine bildirmeleri ve bu açıdan üstlerine düşen sorumluluğu tam olarak almamalarıdır. Katılımcılar bu noktada, daha sorumluluk paylaşıcı bir tavır doğrultusunda işbirliği sağlanması gerektiğini düşünmektedir.

“Bu kanallar içinde en yoğun şekilde ihbar gelen 183 hattı oluyor ama daha önce de söylediğim gibi çoğu asılsız ya da abartılmış ihbarlar...” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Bize en çok ihbar gelen kanal, emniyet müdürlüğünün her ay hakkında işlem yapılan çocuklara yönelik gönderdiği liste nedeniyle emniyet diyebilirim. Bu listede de sadece konu başlığı ve adres var. Başka bilgi yok. Daha sonra 183 hattı ve okullardan gelen ihbarlar sayı bakımından fazla oluyor. 183 hattındaki iddialar genellikle çok abartılmış oluyor. Okullardan gelen ihbarlarda ise genelde şöyle bir sorun var. Örneğin okul müdürü ya da rehber öğretmen vakayı bildirmiş ancak bu vaka ile ilgili okul rehberlik servisinin yaptığı hiçbir mesleki çalışma yok. Açıkçası herkes sorumluluk almaktan kaçarak tüm yükü bizim bakanlığa yıkmaya almış.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“En çok ihbar genelde milli eğitimden, okullardan, rehber öğretmenlerinden geliyor. Bu noktada şöyle bir sorun da var. Örneğin biz okuldan bir ihbar geldiğinde konuyla ilgili rehberlik servisi tarafından ne yapıldığını görmek istiyoruz ancak maalesef sadece telefon ya da dilekçe ile üstelik bazen direk ne yapılması gerektiğini de söyleyerek yani yurda alın diyerek ihbarda bulunuyor. Aynı şekilde hastanede bir durum olduğunda oradaki meslek elemanı bize durumu bildiriyor. Hâlbuki bizdeki yetkilere o da sahip ama bir mesleki çalışma göremiyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Diğer yandan katılımcılar ihbar kanallarına ilişkin yaptıkları değerlendirmede genelde en ciddi ve önemli ihbarların müdürlüğe gelerek durumu bildirenler, öğretmenler, savcılık ve Emniyet Müdürlüğü tarafından kendilerine ulaştırıldığını ifade etmişlerdir.

“Bize ihbar gelen kanallardan en önemlisi direk müdürlüğe gelerek yüz yüze yapılan ihbarlar oluyor. Yani o kadar ciddi ve gerçek bir durum söz konusu ki kişi kalkıp müdürlüğe kadar gelmiş ve durumu bizimle görüşüyor. Bu ihbarlar çoğu zaman müdahalede bulunulması gereken ciddi vakalar oluyor” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Emniyetten ve komşulardan gelen ihbarların daha ciddi ihbarlar olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“En ciddi ihbarlar, yani vakaları araştırdığımızda müdahaleyi gerektiren sorunlarla karşılaştığımız vakalar savcılık ve emniyetten gelen vakalar oluyor. İkinci olarak da milli eğitimden gelen ihbarları söyleyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“İhbar kanalları içinde en etkili olan yani müdahaleyi gerektirdiği vakalar genelde öğretmenler tarafından bize bildirilenler oluyor.” (Psikolog-1)

Bu ifadeler doğrultusunda, Emniyet Müdürlüğü ve Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullardan gelen ihbarların en sık ve en ciddi ihbarların geldiği kaynaklar değerlendirilirken dile getirilmesi, her iki Müdürlük bünyesinde de sosyal hizmet birimine duyulan ihtiyacın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Daha önce de katılımcıların emniyet müdürlüklerinden gönderilen dosyaların vaka yüklerini ciddi şekilde arttırdığı ve çocuk şube müdürlüklerindeki sosyal hizmet birimi eksikliği nedeniyle süreçte çocukların yüksek yararına zarara verecek uygulamaların oluşabildiğini vurguladıkları ifadelere yer verilmiş ve sosyal çalışmacıların Emniyet Müdürlüklerinde görev alabilmesi konusundaki düzenlemelerin 13.04.2001 tarihli ve 24372 sayılı Yönetmeliğin 17. Maddesinde yer almasına rağmen ülke genelinde yaygınlaşmış bir uygulama olmadığı bilgisi verilmişti. Benzer şekilde katılımcıların ihbar kanallarını değerlendirirken Emniyet Müdürlüklerine ilişkin ifadeleri de dikkate alındığında bu müdürlüklerde görevli sosyal çalışmacıların sayısının artırılması gerekliliğinin önemli bir ihtiyaç olarak tekrar karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Diğer yandan katılımcıların okul idarelerinden ve öğretmenlerden sık şekilde ihbar aldıklarına ve bu ihbarların önemli ölçüde ciddi vakaları ortaya çıkardığına yönelik görüşleri de okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacın önemli bir göstergesi olmuştur. Amerika’da 1900’lü yılların başından beri uygulanan, 2019 yılı itibarıyla 53 ülkede uygulamalarını sürdüren okul sosyal hizmetinin Türkiye’de henüz uygulamaya geçmediğini belirten Tunç (2019: 8-9) ülkemizdeki birçok okulda gerçekleştirilen okul sosyal hizmeti pilot uygulamalarının ise olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca 8. beş yıllık kalkınma planında ve 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı içerisinde okul sosyal hizmetinin okullarda başlatılması ile koruyucu, önleyici destekleyici hizmetlerin verilerek çocukların gelişimine ve risk altında olan çocukların tespit edilerek korunması sürecine katkı sağlanacağı belirtilmiştir (Tunç, 2019). Okul sosyal hizmetinin, sosyal hizmetin koruyucu- önleyici işlevinin uygulamalara aktarılmasında işlevsel olacağı düşünülmektedir. Nitekim Sosyal Çalışmacı-5’in ifadeleri de bu ihtiyaca işaret etmektedir.

Sosyal Çalışmacı-5 ihbarların genelde olay gerçekleşikten sonra kendilerine ulaştığını ve bu açıdan sosyal hizmetin koruyucu- önleyici işlevinin daha çok hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

“Vakalara ne yazık ki geç kalmadan ulaşamıyoruz. Örneğin bir istismar gerçekleşiyor daha sonra bizim haberimiz oluyor. Hatta bazen üzerinden zaman geçtikten tekrarlandıktan sonra vaka bize geliyor. Sosyal hizmetin koruyucu-önleyici kısmı eksik durumda” (Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcıların değindikleri bir diğer nokta en sık ihbar aldıkları konulara yöneliktir. Bu çerçevede cinsel istismar, parçalanmış aile, ebeveynlik kapasitesinin düşüklüğü, ergenlik dönemi sorunları ve duygu-durum bozuklukları ile ihmal ve şiddet durumlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Tüm bu durumlar ülkemizdeki önemli sosyal sorunlara işaret etmektedir.

2017 yılında güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen 155 bin 24 çocuğun %59,1’inin mağduriyet nedenini yaralama, %13,5’inin mağduriyet nedenini ise cinsel suçlar oluşturmuştur. (TÜİK güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar, 2017). Mağduriyet nedeni “yaralanma” olan çocukların ne kadarının fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilebileceği konusunda net bir şey söylemek mümkün olmasa da çocuklara yönelik fiziksel şiddet yaygınlık oranlarına ilişkin başka resmi bir istatistik bulunmamaktadır. Ayrıca katılımcıların en sık ihbar aldıkları konuları dile getirirken ifade ettikleri parçalanmış aile faktörüne ilişkin istatistiklere bakıldığında; 2019’da boşanma sayısının bir önceki yıla göre %8,0 artarak 155 bin 47’ye yükseldiği görülmüştür. (TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019).

Diğer yandan katılımcıların dile getirdikleri ve uğraştırıcı dosyalar olarak nitelendirdikleri bir diğer konu ise bakım tedbiri uygulamasının farklı amaçlarla kullanılmak istenmesidir. Bu noktada, katılımcıların yasal metinleri değerlendirirken bakım tedbirinin amacı dışında kullanılma durumlarını engelleyebilmek için güçlü yasal metinlere duyulan ihtiyacı dile getirdikleri de hatırlatılmalıdır.

“Dosyaların çoğunda konu parçalanmış aileler diyebilirim. Tabi bu ailelerin parçalanmasında da rol oynayan ve halen çocuklar için de risk teşkil eden olumsuz davranışlar da var.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“En çok ihbar duygu-durum bozukluğu, ergenlik sorunlarıyla ilgili geliyor. Ergenliği ağır geçiren çocuklarla ilişkilerinde aileler çözüm bulamıyorlar ve olay büyüyor. En çok ihbar gelen diğer neden ise maalesef cinsel istismar oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“En çok ihbar ergenlik sorunları, boşanma süreci sorunları, çocuk yetiştirmede yetersizlikler ve cinsel istismar konularında oluyor. Aileler çocuk yetiştirme konusunda çok bilinçsiz. Ergenlik dönemi özelliklerini, çocuğa nasıl yaklaşmaları

gerektiğini bilmiyorlar ve çocuk ile aralarındaki sorunlar büyüyor. Bir noktadan sonra çocuğun sorumluluğunu almak istemiyorlar. Maalesef ailenin çocuk için risk oluşturmadığı ancak çocuğun sorumluluğunu da üstlenmek istemediği veya kurum bakımının bazı avantajlarını kullanabilmek amacıyla hareket eden) çok fazla aile var. Çocukları da ikna ederek bize geliyorlar. Bu vakalar çok uğraştırıcı oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“En sık ihbar gelen konu maalesef cinsel istismar...” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Bu ilde her ay muhakkak cinsel istismar vakası olur. Bu ay ilk kabule alınan 10 çocuk cinsel istismar vakası var. Bu çocuklardan 3 tanesi gebe ve gebe olanlardan en büyüğü 16 yaşında.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“İhmal ve şiddet en çok ihbar aldığım sorunlar...” (Sosyal Çalışmacı-6)

“En çok cinsel istismar konusunda vakalar geliyor.” (Psikolog-1)

3.2.4. Sosyal İnceleme Süreci

Korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde, sosyal inceleme sürecine ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek bu sürece yönelik duygu, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, sosyal inceleme sürecinin gerekliliklerinin ve zorluklarının anlaşılması yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabilceği düşünülmektedir.

Katılımcılar sosyal inceleme sürecine ilişkin değerlendirme bulunurken mesleki bilgi, deneyim ve görüşleri doğrultusunda; sağlıklı ve tam anlamıyla başarılı bir sosyal inceleme için önemli gereklilikleri ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcıların en çok üzerinde durdukları noktalardan biri zamandır. Vakaya en kısa zamanda ulaşma ve her vaka için gerekli zamanı ayırabilme sağlıklı ve başarılı bir sosyal inceleme için çok önemli gereklilikler olarak belirtilmiş; vaka yoğunluğu, personel yetersizliği ve her vaka için tek bir ziyaretin ve görüşmenin yeterli olacağına ilişkin yanlış algının bu süreci olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

Bu konuda Sosyal Çalışmacı-6 sağlıklı ve başarılı bir sosyal inceleme süreci için geniş bir zaman diliminin, uygun bir görüşme ortamının, etkili bir iletişimin ve başarılı bir çevre araştırmasının gerektiği üzerinde durmuş; ayrıca kişilerin diğer tedbirlerden haberdar olmamalarının süreci zorlaştırdığına dikkat çekmiştir. Nitekim toplumda halen sosyal hizmet ve çocuk koruma kavramları birlikte düşünüldüğünde “çocuk esirgeme kurumunun ve yurtların” akla geldiğini ve bu alandan bir uzman ile

karşılaştığında çocuğun hemen aileden alınarak yurda verileceği yönünde bir düşüncenin oluştuğunu söylemek mümkündür. Sosyal hizmet mesleği nasıl ki kendini iyi anlatıp tanıtarak toplumda farkındalık düzeyi yüksek bir kabul ediliş sağlayamamış durumdaysa benzer şekilde çocuk alanındaki gelişmeler doğrultusunda geliştirilen uygulamalar ve hizmetler konusunda da toplum yeterli farkındalık ve bilgi ile buluşturulamamıştır.

“Sağlıklı ve başarılı bir sosyal inceleme süreci için öncelikle geniş bir zamana ihtiyacınız var. Örneğin bir vaka geldiğinde eve gidip görüşeyim ve karar vereyim şeklinde olmuyor. Eve, okula, komşuya, başka akrabalar gidip görüşme yapmanız gerekebiliyor. Bunun için öncelikle geniş bir zamana ihtiyacınız var. Diğer yandan görüşme yapacağınız kişilerle kuracağınız iletişim çok önemli. Çok bilgi almak istiyorsanız önce güven bağı kurabilmeniz gerekiyor. Çocuğun kendini ifade edebilmesi için uygun görüşme ortamı gerekiyor. Bir de aile ve çevredekiler sanıyor ki biz direk çocuğu yurda almaya gitmişiz. Yani aslında diğer tedbirlerden haberleri yok. Çocuk yurda gitmesin, biz sebep olmayalım diyerek yalan beyanlarda bulunabiliyorlar, konuşmak istemiyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Diğer yandan sosyal incelemenin gerekliliklerini değerlendiren Sosyal Çalışmacı-1 ise şahsi güvenlik, tarafsız ve yargılayıcı olmadan dinleme ile her dosyaya gerekli zamanı ayırabilme durumlarına dikkat çekmiş; bir vakanın çözümü için tek bir ziyaretin ya da görüşmenin yeterli olduğuna yönelik görüşün doğru olmadığını vurgulamıştır. Meslek elemanları ihbara konu olan vaka kapsamında gerekli sosyal incelemeyi gerçekleştirmek için belirtilen adrese habersiz bir şekilde gidiyor olsalar dahi karşılaşacakları ortamın bir süreklilik durumunu yansıtmayabileceği gerçeğinin farkındadırlar. İşte tam da bu noktada bir adrese birden fazla kez gitmenin ya da çocuğu ev, okul gibi farklı yerlerde ve zamanlarda ziyaret etmenin dosyaya katacağı bilgi ve gözlemlere ihtiyaç duyulabilmektedir. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-1’in sağlıklı ve başarılı bir sosyal incelemenin gerekliliklerini sayarken en başta “uzmanın şahsi güvenliğine dikkat etmesi” durumunu vurgulaması bu alanda çok tecrübeli bir meslek elemanı olması gerçeği ile birlikte düşünüldüğünde alanda karşı karşıya kalınan güvenlik açığının bir göstergesi olarak da kabul edilebilir.

“Sosyal incelemeye giden bir çalışan öncelikle kendine dikkat etmeli. Yani şahsi güvenliğinden bahsediyorum. Sosyal inceleme sırasında her söyleneni her yorumu tarafsız ve yargılamadan dinlemeli. Bu durum hem en doğru kararı verebilmesi hem de görüşme sırasında daha fazla bilgi alabilmesi için gereklidir. Başarılı bir sosyal inceleme için bir diğer önemli faktör ise dosyaya gerekli zamanı ayırabilmenizdir. Eleman yetersizliği ve dosya yoğunluğu bu durumu

çoğu kez mümkün kılmıyor. Ayrıca her dosya bir gidişle çözülemeyebilir. Bazı incelemeler tekrar gitmeyi gerektirir. Yaygın olan bir görüş var o da bir meslek elemanının bir gidişte bir görüşmede tüm olayı çözüp en doğru kararı vereceği şeklinde... Çok acil bir durum varsa bunu hemen anlayabilirsiniz belki ama riskleri ortaya çıkarmak her zaman bu kadar kolay ve çabuk olamıyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Vakalara gerekli zamanı ayırabilmenin önemli olduğunu vurgulayan bir diğer katılımcı olarak Sosyal Çalışmacı-2, sağlıklı bir koordinasyon süreci ile fiziki olanakların ve alandaki tecrübenin sosyal inceleme için önemli gereklilikler olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca birimde çalışacak meslek elemanları için oryantasyon sürecinin gerekliliğine dikkat çekerek alanda yapılan bir hatanın çok ağır sonuçlar doğurabildiğini dile getirmiştir. Bu değerlendirmeler ise zor bir çalışma alanı olan çocuk koruma alanında çalışanların, her açıdan gerekli donanım ile bütünleştirilmeden vakalar ile buluşturulmamaları gerektiğine işaret etmektedir.

“...En başta zaman diyebilirim. Vakalar yoğun bir çaba ve zaman istiyor. Sonra koordinasyon ve fiziki olanaklar geliyor. Ayrıca tecrübe de çok önemli diye düşünüyorum. Örneğin bence korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışacak meslek elemanlarının önce kesinlikle oryantasyon eğitimi almaları gerektiğine hatta işe başladıklarında da bir süre evrak işleri yapmaları ve alana tam anlamıyla ısındıktan sonra incelemelere çıkmaları gerektiğine inanıyorum. Bu noktada ön görüşmeleri yaparak başlayabilirler belki. Bu konu önemli çünkü bu alan hata kabul etmez. Yani sonuçları çok ağır olur.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Zaman konusunun önemine değinen diğer katılımcılar Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-4 olmuştur. Bununla birlikte Sosyal Çalışmacı-3 hukuki süreci ve prosedürü bilmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca her iki katılımcı da “sosyal inceleme ve değerlendirme sürecinin birden fazla meslek elemanı tarafından gerçekleştirilmesi” yönünde gerekliliğine inandıkları görüşlerini paylaşmışlardır.

“Sağlıklı bir sosyal inceleme için öncelikle vakanın gerektirdiği zamanı ona ayırabilmeniz gerekli... Maalesef vaka yoğunluğunda bunu sağlamak pek mümkün olmuyor. Bir çocukla direk konuyu konuşamıyorsunuz mesela. Bir güven bağı kurmanız gerekiyor. Sadece çocuk, anne, baba ile görüşmek yetmiyor. Komşular, akrabalar, çocukların okulları yani sosyal inceleme ciddi vakit isteyen bir iş... Çoğu zaman bir görüşmede yetmiyor. Öğrendiğiniz yeni bilgiler doğrultusunda tekrar görüşme yapmak zorunda kalıyorsunuz. İkinci olarak hukuki süreci ve prosedürü çok iyi bilmek gerekiyor. Üçüncü olarak söyleyebileceğim şey ise kararların bence kesinlikle tek çalışanın görüşü ve değerlendirmesiyle verilmemesi gerektiğidir.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“İlk söyleyebileceğim zamanında gitmek, geç kalmamak ancak iş yoğunluğu, personel yetersizliği hatta bazen araç sıkıntısı buna engel oluyor. İkinci olarak o vakaya gereken süreyi ayırmalısınız. Bir vaka bir adrese gitmekle hatta bir kez

görüşmekle sağlıklı çözülüyor. Bir vakaya birden fazla kez gitmek ve gereken zamanı ayırmak yine iş yoğunluğunda pek mümkün olmuyor. Diğer yandan sosyal incelemenin tek kişi tarafından yapılıp, kararın tek meslek elemanının imzası ile verilmemesi gerektiğini düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Yasal mevzuata hakim olmanın güçlendirici yanını vurgulayan diğer bir katılımcı olarak Sosyal Çalışmacı-5 ayrıca “çevresi içinde birey” bakış açısı doğrultusunda “bütünlükçü” yaklaşımın ve çevredeki kaynakların tespitiinin önemini vurgulamıştır.

“Sağlıklı bir sosyal inceleme için 2 şey çok önemli. Bunlardan ilki yasal mevzuata hakim olmak. Verdiğin kararı güçlendirmek için kesinlikle mevzuatın ilgili maddelerine atıf yapmalısın. Bu, kanaatini güçlendirir. Benim bir klasörüm var yasal mevzuatla ilgili mesela. Bu metinlerin ilgili maddelerine raporlarında atıf yaparım. Suç duyurusu ve bildirimler için de mevzuatı çok iyi bilmek çok önemli; raporu güçlü kılmak için de... İkincisi bireyi sosyal çevresi içinde değerlendirmenin ve bütünsel bir bakış açısı ile analizde bulunmak çok önemli... Ayrıca çevredeki kaynakların da tespiti ve devreye geçirilmesi de çok önemli...”(Sosyal Çalışmacı-5)

Katılımcıların sosyal inceleme sürecine ilişkin değerlendirmelerinde değindikleri diğer konu sosyal inceleme sürecinin zorluklarıdır. Bu noktada görüşme süreci, iddiaların araştırılması, çevre araştırması ile güvenlik açığı, kötü muamele ve tehdit durumları ön plana çıkmıştır. Bir meslek elemanı için görüşme süreci, yoğun iş temposunun izin verdiği sürede; ihbarda yer alan iddiaları araştıracağı, vereceği kararın dayanaklarını oluşturacak bilgi ve gözlemlerin önemli bir kısmını edineceği, ön yargıları aşarak gerçek beyanlara ve işbirliğine ulaşmaya çalışacağı zorlayıcı bir süreçtir. Bu noktada meslek elemanının her açıdan gerekli donanıma sahip bir şekilde sürece dahil olması gerekmektedir. Çevre araştırması ise sosyal incelemenin önemli bir parçası olarak, elde edilen bilgi ve gözlemlerin, ihbardaki iddialarla birlikte değerlendirildiği gerçeğe ulaşma sürecinin destekleyici faktörüdür. Meslek elemanlarının çevre araştırması yaparken zorluklarla karşılaştıklarını belirten ifadeleri, sosyal inceleme sürecindeki önemli bir destek faktöründen yoksun kalma riskini ortaya çıkarmaktadır. Kişilerin “sebepl olmama” ya da “başına bela almama” gibi argümanlarla çekimser kalmaları ve meslek elemanına gerekli bilgi desteğini sunmamaları bu konuda toplumsal farkındalığa duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Bu hassas süreçte meslek elemanını zorlayan önemli bir diğer durumun ise güvenlik açığı ve kötü muamele olduğu anlaşılmıştır. Nitekim çeşitli iddiaların bulunduğu bir ihbar neticesinde, belirtilen adrese gidip, eve tek başına girip iddia edilen olumsuzlukları görüşmenin bir takım risklerinin bulunduğu açıktır. Bu noktada meslek elemanlarının kötü muamele,

aşğılama, tehdit, fiziksel istismar ya da görüşme sonrasında iftira gibi durumlar ile karşı karşıya kalabilmesi ihtimal dâhilindedir. Diğer yandan bu risklerin doğal olarak kişide bir kaygı oluşturabileceğı ve bu durumun da sosyal incelemenin etkinliğini olumsuz etkileyebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim katılımcıların bu konudaki ifadeleri dikkate alınarak yeni düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

İhbarlarda yer alan iddiaların gerçeğı ne kadar yansıttığını anlamamanın güçlüğüne dikkat çeken Sosyal Çalışmacı-1, sosyal çevre araştırmasının önemini ve zorluğunu vurgulayarak yaşadığı bir deneyimi paylaşmıştır.

“Her ihbar incelemeye gideceğiniz aile için belli iddialarda bulunuyor size. Bu iddiaların gerçek olup olmadığını anlamak çok zor... O sırada görüştüğün kişiler işine gelen şeyleri söyler sana, sonra şartlar değişirse işine gelmezse ben söylemedim der. Tutanak tutmak istediğinizde kimse imza atmak istemez. Bu açıdan çevre araştırması da çok zordur. Örneğın bir sosyal incelememde bilgi aldığım herkes çocuğın annesinin düzensiz ve gayrimeşru bir hayatı olduğunu söylemişti. Ben de raporuma yapılan çevre araştırmasında şu şekilde duyular alınmıştır diye duyumu belirtmişim. Daha sonra bu kişi, ekonomik olarak da çok zenginleşmiş, bana dava açtı. Ben de durumla ilgili bakanlıktan avukat ve yardım istedim. Ben sadece işimi yapmışım ancak bakanlık yanımda durmadı. Sosyal incelemede bulunurken olabildiğinde fazla sayıda kişiyle görüşmek çok önemli ancak bu durum kanaat oluşturmanızda size yardımcı olsa da kendinizi korumak için yeterli olmuyor.”(Sosyal Çalışmacı-1)

İddialara yönelik bir değerlendirme yapmanın zor olduğunu vurgulayan diğer katılımcılar Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-4 olmuştur. Sosyal Çalışmacı-2'nin dikkat çektiğı bir diğer konu özellikle suç teşkil eden iddiaların varlığında durumun önce kolluk tarafından incelenmesi gerektiğı ve çevre araştırmasında kolluk kuvvetleri kadar kolay şekilde bilgi edinememe durumudur.

“İddiaları tespit etmek zor... Ayrıntılı bir inceleme gerekiyor. Özellikle vakada suç teşkil eden bir durum varsa bizim görüşmelerimizle tespitlerde bulunabilmek imkânsız gibi bir şey. Bu açıdan suç teşkil eden bir durumun varlığında ilk teması kolluğın kurması daha sağlıklı diye düşünüyorum. Çevre araştırmasında ciddi sorunlar yaşıyoruz. Yani kolluğın aldığı bilgiyi bizim almamız çok güç oluyor. Kimse bilgi vermek istemiyor. Başlarının belaya girmesinden korkuyorlar.”(Sosyal Çalışmacı-2)

“...Biz beyanlar ve gözlemler üzerinden hareket ediyoruz. Kişilerin doğru söyleyip söylemediklerini anlamak için çelişkili beyanları olup olmadığını yakalamaya çalışıyoruz. Gözlemlerimiz ve beyanlar çerçevesinde karar veriyoruz. İddiaların gerçeğı ne kadar yansıttığını tespit etmek kolay olmuyor.”(Sosyal Çalışmacı-4)

Vakaların çoğu zaman birden fazla kez görüşme yapmayı gerektirdiğini ifade eden katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-5 çevre araştırmasında bilgi toplamanın zorluğuna değinirken, Sosyal Çalışmacı-4 ise sosyal inceleme sırasında çocuk ile kısa sürede güven bağı oluşturma zorluğundan söz etmiştir.

“Çoğu zaman neredeyse her dosya için şunu söyleyebilirim ki vakadaki kişilerle bir kez görüşmek yetmiyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Özellikle korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışmak çok fazla deneyim isteyen bir alan. Çevre araştırmasında bizi karıştırmayın bizden bilirler algısı var. İhbardaki iddiaları tespit etmek için tek görüşme, inceleme yetmeyebiliyor. Birden fazla kez gidilmesi ya da ailenin müdürlüğe çağırılması gerekebiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Sosyal inceleme sırasında olumsuz yaşam deneyimlerine sahip yeni tanıştığınız bir çocuk ile çok kısa sürede bir güven bağı kurmanız gerekiyor. Bu kesinlikle çok zor...” (Sosyal Çalışmacı-4)

Diğer yandan görüşmedeki ifadelerin geçekliğini anlamanın güç olduğunu ifade eden Sosyal Çalışmacı-6, kişilerden daha fazla bilgi alabilmek için onları sürekli hak veren bir ifade ile karşıladığını belirtmiş; Psikolog-1 ise pozitif yaklaşımın ve etkili iletişimin geri dönüş üzerinde etkili olduğunu dile getirmiştir.

“Görüşme yaptığınız kişiler ayaküstü 40 yalan söyleyebiliyor. Bunun tespiti zor. Ben genelde görüşmelerimde karşıdaki kişi ne anlatırsa anlatsın ona hak veriyor gibi gözükerek ondan daha fazla bilgi almaya çalışıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

“Sosyal incelemeye gittiğimde öncelikle kendimi tanıtıyorum ve durumu açıklıyorum. İnsanlara nasıl yaklaştığınız çok önemli. Ben insanlara yaklaşımda ve etkili bir iletişim kurmada başarılı olduğumu düşünüyorum. Pozitif olarak yaklaşıyorum ve genelde o şekilde geri dönüş alıyorum.” (Psikolog-1)

Sosyal inceleme sürecinin diğer zorlukları olarak görülen durumlar kötü muamele ve tehdittir. Katılımcılar inceleme sürecinde büyük bir güvenlik açığının olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca tek başına görüşme yapmanın risklerinden ve bu noktada eve şoför ile birlikte girip girmeme konusunda yaşadıkları ikilemden söz etmişlerdir. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1 kötü muameleyi dikkate almadıklarını ancak durum şiddet boyutuna ulaşırsa polisten destek talep ettiklerini; ayrıca tek başına eve girip görüşme yapmanın riskleri olduğunu, bu nedenle şoförle birlikte hareket ettiklerini belirtmiştir.

“Sosyal inceleme sırasında kötü muamele ile karşılaşılıyor maalesef ancak biz bunu es geçiyoruz. Olay şiddet durumuna kadar varıyorsa polisten destek istiyoruz ve birlikte tekrar gidiyoruz. Ben sosyal incelemelerde eve her zaman

şoförle birlikte girerim. Herhangi bir iftira durumunda şahidim olsun diye... Görüşme için eve tek girmek kesinlikle doğru değil. İçeride ne olacağını, nasıl bir manzara ile karşılaşacağınızı bilmiyorsunuz. Mecburen şoförle birlikte eve giriyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Sosyal inceleme sırasında can güvenliklerinin bulunmadığını belirten Sosyal Çalışmacı-2 ise özellikle kişinin evde tek olduğu durumlarda görüşmeyi şoför eşliğinde yaptığını ya da bu gibi durumlarda imkan bulabilirse bir meslektaş ile birlikte incelemeye gittiğini ifade etmiştir.

“Diğer bir konu güvenlik açığının olması... İnceleme sırasında hiçbir can güvenliğimiz yok. Bazen kötü muamele ile karşılaşabiliyoruz. İncelemeye tek gitmek de sorun olabiliyor. Özellikle cinsel istismar vakalarında... Eğer evde bir kadın tek başınaysa ve görüşme yapacaksam tek girmek istemiyorum. Şoför ile birlikte girmenin de çok doğru olduğunu düşünmüyorum. Çok zorda kaldığımız durumlarda iki meslektaş birlikte gidiyoruz vakaya ancak bu yoğunluk içinde o da çok mümkün olmuyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-3 görüşme yapmak için eve tek başına girdiğini, şoförün kendisi ile gelmesini doğru bulmadığını belirtmekle beraber güvenlik açığı gerçeğini de ifade etmiş ve yaşadığı bir durumu paylaşmıştır.

“Ben sosyal incelemeye gittiğimde eve kesinlikle şoför ile girmiyorum. Böyle bir uygulamanın da doğru olduğunu düşünmüyorum. Sosyal inceleme sırasında bir güvenlik açığı olduğu kesin..... İnceleme sırasında ve sonrasında kötü muamele ve tehdit olabiliyor. Örneğin bir vakamda baba ile görüştüğten sonra hamile eşi ile yalnız görüşmek istedim ancak baba buna izin vermek istemedi. Beni evden kovdu, tehdit etti. Çocuklarımı devlet alırsa bunun sebebi sensin, hele öyle bir şey olsun seni bulup alınının çatından vurmayan... falan diye tehditlerde bulunmuştu.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sosyal inceleme sırasında güvenlik açığının bulunduğu belirten diğer bir katılımcı olan Sosyal Çalışmacı-4 görüşme için eve şoför ile birlikte girdiğini, ön yargılı ve saldırgan durumlarla karşılaşabildiklerini ifade etmiştir.

“Bir güvenlik açığı kesinlikle var. Eve girerken neyle karşılaşacağımızı bilmiyoruz. Örneğim ben bir erkek çalışan olarak mesai saatlerinde eve gittiğimde genelde evde erkek olmuyor. Ben şoför ile girmek istiyorum çünkü herhangi bir iftira durumunda şahidim olsun istiyorum. Eve gidip durumu açıkladığımızda savunmaya geçiyorlar. Önyargılı ve saldırgan tutumlarla karşılaşabiliyorsunuz. Örneğin kısa süre önce bir bayan meslektaşım dosya çok sıkıntılı diye bana verdi. Güvenlik açığı her iki cinsiyet için de var. Evden kovulduğum zamanlar oldu.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal Çalışmacı-5 ise var olan güvenlik açığı sorununu yaşadığı bir olayı anlatarak ifade etmiş ve bu sorunu çözebilmek için yeni yollar keşfetmeye çalıştığını belirtmiştir.

“Kötü muamele, tehdit, hakaret oluyor da bunlardan daha ciddi şeyler de var. Sosyal inceleme sırasında büyük bir güvenlik sorunu yaşıyoruz. 3,5 aylık hamileyken bir incelemede bıçak çektiler bana. Yaşadığım büyük sıkıntı sonrası bir süre biber gazı taşımak zorunda kaldım. Bu derece büyük bir sorun bu. Yine darp girişimde kaçarak evden çıktığım oldu. 2 kişi gitme lüksümüz yok. Eve tek gitmek doğru değil. Farklı yollar deniyorum. Örneğin her incelemede kapıyı çalarken şoför yanımda olur. Evdekiler tek olmadığımı bilsinler diye. Eğer daha en başta bir direnç olursa şoför benimle giriyor. Ya da dosya ile ilgili büyük bir risk olduğunu baştan düşünürsem de şoföre benimle gir diyorum. Bazen ortalık durulunca bahane bulup onu araca gönderiyorum. Ama her zaman telefonun açık ve yanında olsun ben ararsam hemen eve gel diyorum. Yani güvenlik büyük bir sorun”. (Sosyal Çalışmacı-5)

Önemli bir güvenlik sorunu deneyimlemediklerini ancak bu tür sorunlar yaşayan arkadaşlarının bulunduğunu belirten katılımcılardan Psikolog-1 eve görüşme için tek başına girdiğini ifade etmiş; Sosyal Çalışmacı-6 ise risk nedeniyle zaman zaman eve şoför ile birlikte girmek durumunda kaldığını dile getirmiştir. Görüşme yapmak üzere eve şoför ile birlikte girdiğini dile getiren katılımcıların bu konuda bir ikilem yaşadıkları ancak güvenlik açığı nedeniyle böyle bir çözüme başvurmak durumunda kaldıkları anlaşılmıştır.

“Sosyal inceleme sırasında kötü muamele ve tehditle karşılaşan arkadaşlar oluyor. Yaşadıkları durumları anlatıyorlar ancak ben daha büyük bir güvenlik tehdidiyle karşılaşmadım. İncelemeye gittiğimde eve tek başıma giriyorum. Şoför beni dışarıda bekliyor.” (Psikolog-1)

“Ben zaten kısa süredir çalışıyorum ve bu süreçte evden kovulma ya da tehdit olayına denk gelmedim. Benden daha tecrübeli arkadaşlarla konuşurken onlar anlatıyorlar yaşadıkları sıkıntıları... Gerçekten çok büyük bir güvenlik açığı var. Bir ev, bir aile ve onlarla ilgili türlü iddialar düşünün. Belki doğru belki yanlış bilmiyorsunuz. Neyle karşılaşacağınızı bilmeden tek başınıza o eve girip aile üyeleri ile tek tek görüşüp olayı çözmeye ve doğru karar vermeye çalışıyorsunuz. Bu anlatması kadar kolay bir iş değil. Ben genelde kapıya şoförle gidiyorum ve eğer kapıda riskli bir durum olduğunu sezersem şoföre işaret ederek eve onunla birlikte giriyorum. Çok doğru mu bu durum aslında değil ama başka çarem yok.” (Sosyal Çalışmacı-6)

3.2.5. Sosyal İnceleme Sonrası Karar Süreci

Korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarından, sosyal inceleme sonrası karar verme

süreçlerine ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek bu sürece yönelik duygu, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, sosyal inceleme sonrasında karar verme sürecini nasıl gerçekleştirdiğinin ve bu süreçte etkili olan olumlu ya da olumsuz faktörlerin anlaşılması yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Çocuk koruma alanında görev yapan meslek elemanları çoğu zaman zorlu vakalarla ciddi bir iş yükü ve iş aciliyeti altında çalışmakta ve bu süreçte kendi özelinde biricikliğe sahip her vakada önemli pek çok karara imza atmaktadır. Çocuk koruma hizmetleri kapsamında karar alma sürecinin farklı düşünme türlerini içerdiğine dikkat çeken Baron (1994), bu süreçte sosyal hizmet uzmanının tanı koyma, bilimsel düşünme ve tahmin yürütme şeklinde üç farklı düşünme türü sergileyeceğini belirtmiştir. Tahmin yürütme, gelecekteki olayların gerçekleşme olasılığına dair sahip olunan kanıdır ve sosyal hizmet uzmanı bu doğrultuda çocuğun istismara uğrayacağını veya istismarın tekrarlanacağını ya da bir aile yanına veya kuruma yerleştirmenin çocuğa yarar sağlayıp sağlamayacağını yahut çocuğun ailesinin yanına geri gönderilmesinin içerdiği riskleri tahmin etmek zorundadır. Bu açıdan çocuk koruma ile ilgili olarak en önemli karar verme aracının, tahminde bulunma olduğu söylenebilir; ancak Weber (1997)'in de belirttiği gibi, insan davranışının tahmin edilmesindeki güçlük, benzer şekilde çocuk koruma alanında çalışan profesyonellerin, çocuğun gelecekte güvenli olacağını garanti etme tahmininde de karşımıza çıkmaktadır. Cooksey (1996) ve Brehmer (1980) bunun nedeninin, bu alanın büyük oranda belirsizlik içermesi olduğunu vurgulamıştır. Vaka hakkındaki bilgilerin yetersizliği, doğrudan gözlem yapılmaması, bu belirsizliği yaratan koşullardan birkaçıdır. Benbenishty ve Chen (2003), tüm bu belirsizlik ve risklerin, çocuk koruma sistemi ile ilgili olarak karar verme süreçlerinde zorluk yarattığının literatürde ifade edildiğini belirtmektedir. Drury-Hudson (1999) ise karar süreçlerinin karmaşık olduğunu ve yalnızca açık ampirik bulgulara, mesleki bilgiye veya somut yönergelere dayalı olarak karar verilemeyeceğinin araştırmalarla ortaya koyulduğunu ifade etmiştir. Bu durum sosyal hizmet uzmanının sezgilerinin, deneyimlerinin ve yargılarının da sürece dahil olması anlamına gelmektedir; ancak uzmanın, karşı karşıya kaldığı vaka ile ilgili aldığı kararlarda sezgi ya da yargılarını, mesleki bilgisinden ayırt edemediği noktada, alınan kararın kalitesi ve sonuçları açısından riskli bir durum ortaya çıkmaktadır (Polat Uluocak ve İçağasioğlu Çoban,2011:167). Clark ve Wilkinson (2003),

bu riskleri azaltılarak daha sağlıklı kararlar alınması konusunda; rutin uygulamalarda risk değerlendirme araçlarının kullanılmasının, ekip çalışmasının güçlendirilmesinin, vaka toplantılarının ve konu ile ilgili verilen hizmet içi eğitimlerin arttırılmasının etkili olacağını belirtmiştir.(Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban, 2011: 171).

Bu çerçevede karar verme sürecini değerlendiren Sosyal Çalışmacı-bu süreçte çok zorlandığını dile getirmiştir. Katılımcının ifadeleri değerlendirildiğinde karar verme sürecinde ikilemler yaşanabildiği; fazla tedbirci davranılabildiği ya da karar verme sürecinin ötelenebildiği görülmüştür.

“Çok zor bir iş yapıyoruz. Yani sürekli pek çok insanın hayatını, geleceğini etkileyecek kararlar veriyoruz. Bu kararları verirken gerçekten zorlanıyorum. Kararsız kaldığım zamanlar oluyor. Hatta bir vakamda çocuk hakkında bakım tedbiri istedim ama çocuk kurum bakımına uyum sağlayamadı. Sürekli ağlıyordu. Gidip çocukla görüşmeler yaptım ve bu işin olmayacağını anladım. Bakım tedbiri kararı henüz mahkemeden gelmemişti. Mahkemenin özel kalemini arayıp kararımı değiştirdiğimi danışmanlık tedbiri alarak çocuğu aileye teslim etmek istediğimi söyledim. Özel kalem durumu hakime bildireceğini ve yazacağım yeni rapor kendilerine ulaşana kadar karar çıkarmayacaklarını söyledi. Bu şekilde çözüme kavuşturduk.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Diğer yandan katılımcılar karar alma süreçlerindeki en büyük destekçilerinin çalışma arkadaşları olduğunu, onların bakış açılarının ve değerlendirmelerinin kararlarını netleştirmelerine ya da vicdani açıdan rahatlık yaşamalarına yardım ettiğini ve bu desteği çok değerli bulduklarını ifade etmişlerdir.

“Kararsız kaldığım ya da zor karar aldığım durumlarda vakayı çalışma arkadaşlarımla paylaşıyorum. Buradaki en büyük amacım ise vicdani açıdan biraz daha rahatlayabilmek oluyor”. “(Sosyal Çalışmacı-2)

“Genelde vakalarımı bulduğum her fırsatta diğer çalışma arkadaşlarıma anlatarak fikirlerini alırım. Bu bana karar almamda yardımcı oluyor. Yaptığımız bu işte çalışma arkadaşlarımızdan aldığımız destek çok önemli ve değerli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Kararsız kaldığım durumlarda vakayı iş arkadaşlarımla paylaşarak fikirlerini alıyorum. Bu konuda arkadaşlarımdan desteği değerli oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Çalışma arkadaşlarının fikirlerinin önemli ölçüde destek sağladığını belirten diğer katılımcılardan Psikolog-1 bazı konularda Bakanlığı arayarak bilgi aldığını, bu açıdan Bakanlık çalışanlarının yardımcı olduklarını dile getirmiştir.

“Kararsız kaldığım dosyalarda vakayı meslek elemanı arkadaşlarıma anlatarak fikirlerini alıyorum. Bu destek benim için çok önemli. Bazı konularda da bakanlığı arayarak bilgi alıyorum. Bakanlıktaki arkadaşlar yardımcı olmaya çalışıyorlar.” (Psikolog-1)

Sosyal Çalışmacı-5 ve Sosyal Çalışmacı-6 çalışma arkadaşlarından aldıkları desteğin yanı sıra bazen durumu idarecilerle de paylaştıklarını, özellikle meslek elemanı olan idarecilerin bu noktada büyük bir destek sağladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-6’nın karar veremediği için dosyayı uzun süre beklettiği zamanlar olduğuna dair ifadeleri de dikkat çekicidir. Bu ifadeler, karar verme sürecinin zorluğunu açıkça ortaya koymaktadır.

“Kararsız kaldığım durumlarda müdürlüğe çağırıp tekrar görüşme yaparım. Bu görüşme sırasında yanımda psikolog ya da başka iş arkadaşımı da alırım ve görüşme sonrası arkadaşıma vaka hakkındaki fikirlerini sorarım. Tekrar incelemeye gidebilirim. Gerekirse müdüre gider durumu konuşur, fikrini alırım. Bu konuda birbirimize yardımcı oluruz.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Karar vermek her zaman kolay değil... Karar veremediğim için dosyayı çok beklettiğim zamanlar oluyor. Böyle durumlarda vakayı diğer meslek elemanları ile paylaşıyorum, onların fikirlerini alıyorum ama onlar da incelemeye gelmemişler sonuçta, değerlendirme yapmaları kolay değil. Bazen işin içinden çıkamadığımızda müdür yardımcımıza gidiyorum. O da sosyal çalışmacı... Onun da fikirlerini alıyorum. İdarede bulunan birinin meslekten olması inanın her konudaki işleyişi çok değiştiriyor.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Sosyal Çalışmacı-1 ise bu alanda yıllardır çalışan bir personel olarak tecrübelerinin, kararsızlığı önlediğini vurgulamış ve geliştirdiği karar alma metodundan söz etmiştir.

“Yıllarca biriktirdiğim tecrübe sayesinde dosyalarda pek kararsız kalmam. Kararsız kaldığım bir durum olunca ise bir fırsatını bulur inceleme için tekrar giderim. Sonra o vakayı 3 gün hiç düşünmem. 4.gün düşünür, kararımı veririm. Benim geliştirdiğim metot böyle...” (Sosyal Çalışmacı-1)

Katılımcıların tüm bu ifadeleri değerlendirildiğinde korunma ihtiyacı içindeki çocuk vakalarında gerçekleştirilen sosyal inceleme sonrası karar verme aşamasının önemli ölçüde tecrübe gerektirdiği, bu sürecin ciddi anlamda zorlayıcı olabildiği ve meslek elemanlarının bu süreçte çalışma arkadaşları ve özellikle meslek elemanı olan idareciler ile fikir alışveriş yaptıkları ve onları önemli destek kaynakları olarak değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Bu noktada sosyal hizmet alanındaki süpervizyon sistemi eksikliğinden söz etmenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Nitekim süpervizyon konusu katılımcılar tarafından doğrudan dile getirilmemiş olsa da meslek elemanlarının ifadelerinden hareketle resmi şekilde olmayan ancak süreçte destek

alınan bir süpervizyon sisteminin bulunduğundan ve yapılandırılmış bir süpervizyon sistemine gereksinim duyulduğundan söz etmek mümkündür.

Sosyal hizmet süpervizyonu; uygulamanın doğru yapılıp yapılmadığının denetlenmesi, etkili bir uygulama için eğitim ve danışmanlık verilmesi ve çok özel ve yüklü bir alan olan sosyal hizmet alanında çalışanların desteklenmesidir (Şahin Taşğın,2019: 1006). Bernard ve Goodyear (2004) süpervizyonun amaçlarını eğitim ve öğretim ile müracaatçı refahının gözlemlenmesi şeklinde ifade ederken; Can (2004) bu amaçları arzu edilen uzmanlaşmaya varmak, yeni işe başlayanların işe alışmalarını sağlamak, uzun süredir çalışanların bilgilerini tazelemek, uzun süre işten uzak kalanlar için yeniden uyumu sağlamak şeklinde sıralamıştır (Akt. Özkan, 2016: 19). Sosyal hizmetin, batıdan yaklaşık olarak altmış yıl kadar geç başladığı ülkemizde henüz formal bir süpervizyon sistemi bulunmadığı belirten Şahin Taşğın (2019: 1023-1024) gerek hizmetin kalitesinin artırılması ve sunulan hizmetin uygunluğunun denetlenmesi gerekse de sosyal hizmet uzmanlarının bilgi, beceri ve yeterliliklerinin geliştirilmesini ve desteklenmelerini içeren bir süreç olarak süpervizyon sisteminin alan eğitiminde ve uygulamada olmak üzere iki aşamalı şekilde kurulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca yapılandırılmış bir eğitim süpervizyonu olmasa da bazı sosyal hizmet bölümleri tarafından hazırlanmış ayrıntılı yönergelerle, alan eğitiminde belirli bir standarda ulaşıldığını ifade eden Şahin Taşğın (2019: 1024-1025) uygulama alanında ise ancak enformel akran süpervizyonun bulunduğu ve mesleki süpervizyon konusunda formal bir uygulamanın olmadığına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de özellikle, sayıları artan sosyal hizmet bölümleri ve akademik kadroların yapısı, sosyal hizmet eğitimi almamış meslek mensuplarının bu alanda istihdam edilmeleri, yönetici konumunda olmaları ve sosyal hizmetler alanında çalışan mesleklerin aynı işleri yapar hale getirilmeleri gibi sorunların, süpervizyon ihtiyacını acil hale getirdiğini vurgulamıştır.

Diğer yandan katılımcıların karar alma sürecinde destekleyici olduğunu düşündükleri bir diğer faktör hukuk bürosu olmuştur. Vakalarda hukuki süreçlere ilişkin ayrıntıların ortaya çıkabildiğine yapılan vurgunun yanı sıra avukat sayısındaki yetersizliğe ve avukata ulaşmadaki zorluğa da dikkat çekilmiştir.

“Bir avukatımız var ama kendisini burada görmek çok zor. Hep mahkemede olur kendisi... Görüşmek, danışmak çok mümkün olmuyor. Benim mesleki tecrübem pek fazla danışmamı gerektirmiyor ancak alanda çalışmaya yeni başlayan arkadaşlar için hukuki bir desteğin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü karşılaşabileceğiniz çok fazla hukuki ayrıntı olabiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Kısa süre önce hukuk bürosunda avukatımız işe başladı. Öncesinde sorunlar oluyordu. Yani kesinlikle bir hukuk bürosuna ihtiyaç var diye düşünüyorum. Ayrıca avukatın da çok yoğun olduğunu söylemeliyim.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Vakalarda gerektiği zaman avukata danışıp bilgi alıyoruz. Ayrıca o adliyeden de çok daha kolay bilgi alabiliyor. Böyle bir hukuk bürosunun varlığına kesinlikle ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Karar sürecinde hukuki açıdan danışabileceğimiz bir büronun olmasını gerekli ve önemli buluyorum ancak sayılarının yetersiz olduğunu düşünüyorum. Biz de tek bir kişi çalışıyor ve o da çok yoğun...” (Sosyal Çalışmacı-4)

“...Bazı vakalarda hukuki ayrıntılar çok çıkabiliyor. İşlerin takibi, yönlendirme, danışma, suç duyurusu, dava takibi gibi konularda hukuk bürosu çok önemli ancak dediğim gibi iş yoğunluğu nedeniyle yetersiz kalıyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“...Mahkeme ile iletişimimize destek oluyor. Kanun dili ya da mahkemeden gelen iddiamelerin dili çok farklı... Bunları okuyoruz ama anlamlandırmada sorun yaşıyabiliyoruz. Ayrıca hukuki bazı konularda danışmamız gerekebiliyor. Tüm bu gibi durumlarda destek alabilmemiz için çok önemli ve gerekli diyebilirim.” (Psikolog-1)

Öte yandan katılımcılar verilen kararların sorumluluğunun çok büyük olduğuna vurgu yapmakla birlikte bir kısmı karar verme sürecinde baskı ve yönlendirme isteği ile karşılaştıklarını; diğer bir kısmı ise bu aşamada özgürce karar verdiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda baskı ve yönlendirme yaşadıklarını ifade eden katılımcıların değerlendirmeleri aşağıda verilmiştir.

“Bu müdürlükte çalışmanın en zor yanı idari baskı ve yönlendirme... Ek ders karşılığı çalışanlara çok daha fazla şekilde uygulanan bir mobbing var. Ben şimdiye kadar hiç bakım tedbiri almadım ama aslında almayı düşündüğüm vakalar oldu. Ancak idarenin tavrı sürekli her çocuğu aile yanında desteklemek yönünde... Zaten kanunlar da öncelikle aile yanında desteklenmesi gerektiğini söylüyor ve biz değerlendirme yaparken bunu göz önünde tutuyoruz ancak bu durum her çocuk için yüksek yarar sağlayacak sonuçlar getirmiyor. Kararlarımda kanaatimin daha çok değer görmesini, daha özgür düşünebilmeyi isterim. İdare hem kararlarınızı yönlendirmeye çalışıyor hem de bir sorun olduğunda tüm sorumluluğu size yüklüyor. Zaten yaptığımız iş zor. Bizim ihtiyacımız olan yönlendirme ya da baskı değil; işbirliği ve anlayış... (Sosyal Çalışmacı-6)” (Sosyal Çalışmacı-6)

“... özellikle ek dersli olarak çalışanlara idare tarafından baskı uygulandığını da görebiliyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Daha önce geldiğin ilden tayin istememin en büyük sebebi idari baskıydı. Ancak maalesef burada da var.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Katılımcılardan karar verme sürecinde herhangi bir baskı ve yönlendirme isteği ile karşılaşmadıklarını belirten ya da var olan baskıya rağmen kendi kararlarını vermeyi başardıklarını vurgulayan kişilerin bu konudaki ifadeleri ise aşağıdaki gibidir.

“Ben kendi kararımı kendim veririm her zaman. Bu açıdan bir baskı ya da yönlendirmeye boyun eğmemeniz lazım. Önce al ya da alma derler ama sonra dosya ile ilgili bir sorun çıktığında biz sadece iyi değerlendir dedik, karar onun, derler. Yani sorumluluk her zaman size kalır.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“İdare işimize karışır ama bana pek karışmazlar. Ben kararlarımda çok netim ve kendime güvenirim. Onlar da bu durumu kabul ettiler artık ama herkes için böyle olmuyor tabi.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Karar verirken tamamen bağımsızım. Yani idarenin bir baskısı söz konusu değil. Bu noktada başarılı bir işleyiş var diyebilirim. Zaten korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik yaptığınız sosyal inceleme sonrası verdiğiniz karar idarece üzerine baskı kurulabilecek bir karar değil diye düşünüyorum. Bu kararın tüm sorumluluğu size ait oluyor.” (Psikolog-1)

“Bu müdürlükteki en başarılı işleyiş ise idarenin meslek elemanlarının kararlarına güven duyarak onlara baskı yapmayıp özgürce karar almalarına izin vermesi diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Bir meslek elemanının karar verme sürecinde idari baskı ile karşılaşması verilen kararların büyük sorumluluğu ve mesleğin etik değerleri ile birlikte düşünüldüğünde bu süreci çok daha zor ve karmaşık bir hale getirmektedir. Böyle bir durumun varlığında meslek elemanları ya ikilem yaşamakta ya idare ile yıpratıcı bir mücadele içine girmekte ya da durumu kabullenerek mesleğine olan inancını kaybetmektedir. Her koşulda mesleki müdahale zarar görmekte ve müracaatçının yüksek yararı tehlikeye girmektedir. Bu noktada idarecilerin neden bu şekilde davrandıklarının araştırılması gereklidir. İdareciler gerekli mesleki donanıma sahip olmadan kendi bakış açıları doğrultusunda mı müdahalede bulunmaktadır ya da idarecilik alanında gerekli formasyona mı sahip değillerdir veya onlar da daha üst merciler tarafından baskı mı görmektedirler?

Katılımcıların karar verme ve vakayı sonuçlandırma sürecine ilişkin görüşlerini paylaştıkları bir diğer konu bu sürecin önemli bir parçası olan sosyal inceleme raporunun yazılmasıdır. Sosyal hizmet mesleğinin temel tekniklerinden biri olan

sosyal inceleme raporu, müracaatçının ihtiyacı ile kaynakların bir araya gelmesine hizmet eden bir rapordur. Bu çerçevede çocuk vakalarında yazılan SİR, çocuğun korunma ihtiyacı içinde olmasına neden olan faktörleri, çocuğu yaşadığı çevrede içinde bütüncül şekilde değerlendiren ve çocuğun yüksek yararını gözetten önemli bir belgedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (mülga) yayımladığı ana hat çerçevesinde SİR’de kurum adına, rapor tarihi ve sayısına, müracaatçının ve hizmetten yararlanacak bireylerin kimlik bilgilerine, sosyal incelemeye ilişkin neden, tarih, yer ve bilgi kaynaklarına, vakaya ilişkin genel tanıtıma, aile üyelerinin ve hizmetten yararlanacak olan kişinin kişilik özelliklerine, iş ve ekonomik durum ile öğrenim-sağlık- sabıka ve konut durumuna, aile ve sosyal yaşantısına ilişkin bilgilere yer verildiği ve rapor sonunda tüm bu bilgi ve gözlemler doğrultusunda yazılması gereken değerlendirme ve sonuç bölümünün bulunduğu görülmektedir. Bu konuda katılımcılar genel olarak rapor formatını iyi bulduklarını, ana hatlarıyla bu rapor formatına bağlı kaldıklarını ancak her başlığın altını vakanın özelliklerine göre farklı ayrıntılarla oluşturduklarını ve bu doğrultuda her meslek elemanının zamanla rapor yazma tarzının oluştuğunu dile getirmişlerdir.

“Ana hatları ile kullanıyorum. Yani başlıklar aynı ancak başlıkların altını gerekli gördüğüm şekilde dolduruyorum. Rapor formatı ile ilgili bir sorun yaşamıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Rapor formatı yeterli ve başarılı diye düşünüyorum. Bununla birlikte ana başlıkların altına yazacağı ayrıntıyı meslek elemanı hem çalıştığı alan hem de vakanın özelliğine göre düzenliyor. ...her meslek elemanının bir rapor tarzı zaten oluşuyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Bir sorun olduğunu düşünmüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“...başlıklara bağlı kalarak kanaati destekleyen, edindiğimiz önemli bilgi ve gözlemlere yer veriyoruz. Rapor formatı ile ilgili beni rahatsız eden bir durum yok.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Kalıp sorular var. Önemli olan senin içini nasıl doldurduğun oluyor. Bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Rapor formatıyla ilgili herhangi bir sorun yaşamadıkları belirten diğer katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-3 “sosyal çalışmacı” ile diğer meslek elemanlarının yazdığı raporlar arasında büyük bir fark olduğunu ifade etmiş; Psikolog-1 ise rapor formatının nasıl geliştirilebileceği konusunda çalışılmasının daha iyi sonuçlar vereceğini belirtmiştir.

“Rapor formatıyla ilgili herhangi bir sorun yok ancak yazılan raporların kalitesi maalesef aynı olmuyor. Örneğin bir sosyal çalışmacı ile diğer meslekten bir çalışanın yazdığı raporlar o kadar farklı oluyor ki... Diyelim başka bir ilden bir sosyal inceleme raporu geldi. Ben o raporu daha okurken yani sonuna gelmeden bir sosyal çalışmacı mı yoksa başka bir meslek elemanı mı yazmış tahmin edebiliyorum. ...çok açık bir şekilde şunu söyleyebilirim ki diğer meslek elemanlarının raporları çok zayıf ve yetersiz oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Rapor formatıyla ilgili yaşadığım bir sorun yok ancak sürekli değişen bir dünyada yaşıyoruz ve değişim revizyonu gerekli kılıyor. Daha iyi nasıl olabilir, nasıl geliştirilebilir noktasında üzerinde çalışılabilir diye düşünüyorum.” (Psikolog-1)

Sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışmalarında sorunla kaynak arasındaki bağlantıyı sıklıkla hazırladıkları sosyal inceleme raporu aracılığıyla formüle ettiklerini belirten Karakuş (2015: 57) ülkemizde son yıllarda farklı alanlardaki mevzuat düzenlemelerinde sosyal inceleme raporunun sosyal hizmet uzmanları dışındaki meslek gruplarınca da yazılmasının önünün açıldığını ve bu konuda karmaşık bir mevzuat yapısı ortaya çıktığını dile getirmiştir. Karakuş (2015: 77) sosyal hizmet uzmanı sayısının azlığı şeklindeki bilimsel ve mesleki olmayan gerekçenin geçerliliğini yitirmiş olmasına rağmen sosyal çalışmacıların mesleki formasyonunda bulunan sosyal inceleme raporu yazma yetkisinin başka meslek gruplarına verilmiş durumda olduğunu vurgulamakla birlikte “sosyal inceleme raporunun” her durumda hazırlanan ve her meslek grubu tarafından uygulanan genel bir rapor adı olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda sosyal hizmetler alanında meslekler arası işbirliği ve işbölümüne dayalı bir çalışma anlayışıyla, her mesleğin kendi mesleki formasyonuna uygun farklı mesleki raporlar tanımlanarak, bu tanımlara uygun mesleki uygulamalar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Sosyal inceleme raporunu kimin yazacağı, yazılan raporlar arasında nasıl farklar olduğu ve bu durumun süreci ne şekilde etkilediği konusundaki tartışmaların temel nedeni sosyal hizmet mesleğinin profesyonel bir alan ve uygulamalı bir bilim olarak kabulü ile hak ve yetki tesliminde yaşanan sorunlardır. Bu sorunlar çözümünün diğer sorunların çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir.

Diğer yandan katılımcıların karar verme sürecine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde kullandıkları yöntemlerden birinin komisyon kararı almak olduğu anlaşılmış ancak bu konuda her müdürlükte farklı bir işleyişin bulunduğu öğrenilmiştir. Sosyal Çalışmacı-5 ve Sosyal Çalışmacı-6 yazdıkları her raporun komisyonda değerlendirmeye alınarak

işleme konduğunu ve bu durumun sorumluluğu ve vicdani yükü bir ölçüde olsa hafiflettiğini ifade etmişlerdir.

“Bizde her korunma ihtiyacı içindeki çocuk ile ilgili dosyası için komisyon kurulur. Yani tedbire gerek olmazsa bile yazılan her rapor komisyona girer. Komisyon tutanağı ile birlikte rapor mahkemeye gider. Bu sorumluluğu hafifletiyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Her birimde yazılan her rapor komisyondan geçiyor. Bu durum da verdiğiniz kararın hem hukuki hem de vicdani yükünü hafifletiyor. “ Biz ciddi kararlar alıyoruz ve bu kararların tek bir meslek elemanın imzası ve kanaati ile verilmesi bence sıkıntılı bir durum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Çok zorlandıkları vakalarda komisyon kurulmasını talep ettiklerini belirten Psikolog-2 ve Sosyal Çalışmacı-3 ise her vaka için alınan kararın komisyon tarafından değerlendirileceği bir uygulamayı tercih edeceklerini, böyle bir işleyişin daha sağlıklı kararlar getireceğini dile getirmişlerdir.

“Burada bazen çok ciddi dosyalarda hem daha sağlıklı hem de daha multidisipliner bir değerlendirme ile karar alabilmek için komisyon kurabiliyoruz. Keşke bu birimde aldığımız her karar komisyondan geçebilse ya da başka bir işleyiş kurulsa...” (Psikolog-1)

“Bizim birimimizde yazdığımız raporlar bir komisyondan geçmiyor. Ben eğer çok karasız kaldıysam ve o vakada çok zorlanıyorsam komisyon kurulmasını talep edebiliyorum. Elimde olsa her raporun komisyondan geçmesini isterim. Bu durum vicdani ve hukuki sorumluluğu bir ölçüde azaltır.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Ayrıca Sosyal Çalışmacı-4 “komisyon uygulamasının farklı müdürlüklerde farklı şekilde uygulamaya koyulduğunu” destekleyecek şekilde daha önce çalıştığı yerdeki işleyiş ile şimdi çalıştığı düzeni karşılaştıran ifadelerde bulunmuş, komisyon uygulamasının önemine değinmiştir.

“Komisyon kurmak çok kolay değil. Diğer ilde çalışırken bir çocuk hakkında bakım tedbiri ya da aileye teslimi konusunda karar verilmişse komisyondan geçiriyorduk. Burada öyle bir işleyiş yok. Komisyon çok önemli... Bir raporum komisyondan geçtiğinde omuzlarımdaki yükün biraz olsun hafiflediğini hissediyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal Çalışmacı-1 ise vakayla ilgili karar alma sürecinde bir komisyon kurmadıklarını ancak koruma altına alınması kararı meslek elemanı tarafından belirlenip ilgili rapor mahkemeye gönderildikten hemen sonra çocuk için en uygun hizmet modelinin belirlenmesi için bir komisyon kurduklarını dile getirmiştir.

“Bakanlıktan bize gelen bir yazı vardı. Bu yazıda 0-6 yaş aralığında koruma altına alınan çocuklar için hizmet modelinin belirlenmesi için komisyon kurmamız isteniyordu. Biz bir komisyon kurduk ancak kapsamı genişlettik. Yani 0-18 yaş aralığında koruma altına alınan her çocuk için uygun hizmet modelini belirlemeye yönelik komisyon kararı alıyoruz. Çocuğun koruma kararı mahkemeye gönderildiği anda, çocuk ilk kabul biriminde kalırken, hemen komisyonu toplar ve uygun hizmet modelini belirleriz. Bu komisyon raporda bir eksiklik olduğunu düşünürse durumu ilgili çalışana bildirip ek bir araştırma da isteyebiliyor. Böylece en başta çocuk için en doğru kararı verebiliyoruz. Bu komisyon bu birimdeki her dosya her çocuk için değil sadece koruma altına alınan 0-18 yaş aralığındaki çocuklar için hizmet modelini belirlemeye yönelik kuruluyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Ayrıca katılımcılar karar verme sürecine ilişkin yaptıkları değerlendirmede, daha önce sosyal incelemenin zorlukları arasında saydıkları güvenlik açığının karar süreci ve sonrasında da devam ettiğini belirtmişlerdir. Özkan’ın (2016, 90- 92) da belirttiği gibi güvenlik önlemlerinin olmadığı ya da yetersiz olduğu bir yerde çalışmak hem tüm personel için hem de kuruma başvuran müracaatçılar için kaygı yaratan bir durumdur. Bu kaygı meslek elemanlarını verecekleri önemli kararlar üzerinde çalışırken de olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu konuda katılımcılar müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersizliğini, hangi amaçla geldiği belli olmayan her kişinin çok kolay bir şekilde kendilerine ulaşabildiğini, kararlarının sorgulandığını ve tüm tepkinin kendilerinde yoğunlaştığını, bu noktada baskı, kötü muamele ve tehdit ile karşılaşabildiklerini ifade etmişlerdir.

“Çocukların koruma altına alınmasını aile istemiyorsa ancak mevzuat çerçevesinde çocukların alınması gerekiyorsa bazı sıkıntılar yaşamamak mümkün değil... Karar sonrası aile üyeleri size hemen ulaşabilir. Böyle durumlarda ben olayın büyüdüğünü, duyulduğunu, valilikten emir geldiğini hatta bazen bakanlıktan emir geldiğini söyleyerek bana karşı yoğunlaşan tepkiyi azaltmaya ve vatandaşı ikna etmeye çalışıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“İnceleme sonrasında da güvenlik sorunu devam ediyor. Özellikle küçük bir ilde yaşıyorsanız vakadaki kişilerle karşılaşma şansınız çok yüksek. Örneğin birkaç gün önce çocuklarını almışsınız aynı durakta otobüs bekliyorsunuz...” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Can güvenliğimiz yok. Müdürlüğe her gelen hemen bize ulaşabiliyor. Bir cihazdan geçme bile yok. Hakaret, tehdit çok var. Hatta darp girişimleri... Kısa süre önce bir darp girişiminden kendimizi odaya kilitleyerek kurtulduk.” (Sosyal Çalışmacı-5)

“Yapılan bir sosyal inceleme ya da çocuk hakkında verilen bir karar sonrası o çocuğun ailesi durum olumlu ya da olumsuz olsun hemen bize ulaşır. Buraya geldiğinden direk bizim birimi sorup odamıza kadar gelir. Hatta dosya ile ilgilenen personelin ismini de hemen öğrenir. Bu noktada büyük bir güvenlik

açığı var. ...Müdürlükte bağırma tehdit eksik olmaz. En son olan olayda sizi sopa ile kovalayacağım diye koşturuyordu birileri...”(Sosyal Çalışmacı-6)

Güvenlik açığı konusunda benzer değerlendirmelerde bulunan katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-2 bu konuda müdürlük binasındaki ön büronun; Sosyal Çalışmacı-3 ise kayıt tutulmasının önemine vurgu yapmıştır. Her iki önerinin de güvenlik tedbirlerinin artırılması konusunda destekleyici olacağı değerlendirilmiştir.

“Müdürlük binasında da güvenlik sorunu olduğunu düşünüyorum. Her gelen hiçbir kontrolden geçmeden yanımıza kadar geliyor. ...Çocuğumu sen aldın durumu oluyor ve tüm tepki size dönüyor. Biz mahkeme kararı var diyerek açıklama yapmaya çalışıyoruz ancak muhatap olarak bizi görüyor, çünkü süreçte sadece bizi görmüş. Başvuru açısından ön büro önemli diye düşünüyorum. Yani bize bu kadar kolay ulaşamamaları gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Verdiğimiz karar sonrasında da bir güvenlik açığı olduğunu söyleyebilirim. Aile bize hemen ulaşabiliyor. Bu müdürlüğe gelen kişi hiçbir güvenlik kontrolünden geçmeden yanımıza kadar geliyor. Kimin ne zaman geldiği, kiminle ne görüşmek istediği gibi konularda hiçbir kayıt yok. Ben SHM’de staj yaparken bir süre bu kaydı tutmuştuk. Gelen kişileri karşılayıp adını- soyadı, TC kimlik numarasını yazıyorduk. Aslında buna benzer bir uygulama olmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Güvenlik açığı noktasında dile getirilen önemli değerlendirmelerden bir diğeri Sosyal Çalışmacı-4’ün “gizli” olarak işlem gören sosyal inceleme raporunun mahkeme sürecinde taraflara ulaştığına ilişkin paylaştığı deneyimidir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 41. maddesinde sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme konusuna yer verilmiştir. Bu maddeye göre; sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporunun birer örneğini, çocuğun avukatı veya yasal temsilcisi Cumhuriyet savcısından, mahkemeden veya çocuk hâkiminden alabilmekte ve çocuğa raporun içeriği hakkında bilgi verilmektedir. Bununla birlikte çocuk ve avukatı hariç olmak üzere birinci fıkra da gösterilen kişilerin sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporu hakkında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi kısmen veya tamamen yasaklanabilmektedir. Ancak bu maddenin uygulamaya aktarılışının bazı meslek elemanları tarafından güvenlik açığı olarak değerlendirildiği görülmüştür.

“...Bizim yazdığımız raporlar gizli olmalı aslında ama daha geçen bir mahkeme bu raporu aileye vermiş. Raporda çok olumsuz bir şey yoktu ve büyük bir sorun yaşamadım neyse ki... Bir mahkeme bunu nasıl yapabilir anlamıyorum. Bu noktada bizim için bir güvenlik açığı mevcut.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Bu değerlendirmelerin yanı sıra Şimdiye kadar olumsuz bir deneyim yaşamadığını ifade eden Psikolog-1'in dikkat çektiği nokta ise kolay erişilebilirliğin iletişim açısından önemli oluşudur.

"Kişiler bize çok kolay bir şekilde ulaşır. Zaten m¼d¼rl¼ę¼n adresini, telefonunu, ismimizi hatta dahilimizi bile biliyorlar. Kolay iletişim sağlayabilmemiz açısından bu durum gerekli... Bu noktada bir g¼venlik ağığı var mı bilmiyorum yani ben şu ana kadar b¼y¼k bir olumsuzluk, sorun yaşamadığım için bir şey diyemem." (Psikolog-1)

Meslek elemanlarının y¼r¼tt¼kleri iş ve işlemlerin neredeyse her aşamasında etkili olan bir diğer durum ise koordinasyon s¼recidir. Koordinasyon s¼recine ilişkin sorunların diğer pek çok konu değerlendirilirken dile getirildiği gibi bu noktada da kendine yer bulduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Katılımcılar s¼rete ciddi bir koordinasyon eksikliği bulunduğunu, ayrıntılı olarak belirlenmiş bir yasal metinle standart bir uygulamanın oluşturulamadığını, kurulan beşeri ilişkilerin d¼zeyi doğrultusunda başarı sağlanabildiğini, işbirliği ile kolaylaştırıcı ve sorumluluk paylaştırıcı bir sistemin kurulması gerektiğini, prosed¼r¼n fazla ve zaman alıcı olduğunu dile getirmişlerdir.

"Koordinasyon ile ilgili sorunlar oluyor. ...Bu ilişkiler aslında yasal metinlerle daha kolaylaştırılabilir. (Sosyal alışmacı-1)

"Koordinasyon b¼y¼k bir sorun. T¼m y¼k ve sorumluluk AÇSHB'nin ¼zerinde. ¼zellikle bilgi alma konusunda prosed¼r çok fazla. Diğer kurumlarla işbirliği çok zayıf, genelde yardımcı olmuyorlar. Bu noktada ikili protokoller yapılabilir diye d¼ř¼n¼yorum. Yani ¼rneęin emniyete gittiğimizde kurumda alıştığımıza dair kimlik kartımız bilgi almak açısından yeterli olmalı." (Sosyal alışmacı-2)

"...her işin prosed¼r¼n¼n çok fazla... Bu durum çocuğu mağdur edebiliyor." (Sosyal alışmacı-3)

"Daha hızlı bir işleyiş için d¼zenlemeler yapılmalı. Ayrıca işbirliğinde, sorumluluk alma konusunda da sorunlar var. ¼rneęin biz tedbir verdikten sonra bu tedbirin en iyi şekilde uygulanacağından emin olabilmeliyiz." (Sosyal alışmacı-4)

"T¼m koordinasyonu beşeri ilişkimiz, kendi çabamızla kuruyoruz. M¼d¼rleri sıkıştırıp aratıyorum bazen işler daha hızlı, daha kolay hallolabilsin diye... Sistemli bir durum yok. ...S¼recin başından sonuna kadar her işlemin başındayız, dosya elimizde her aşamadan biz geçiriyoruz; herhangi bir sorun, aksaklık, tıkanıklık olmasın, s¼re sağlıklı ve hızlı işlesin diye... Ancak bu da çok yıpratıcı ve bizim iş yoğunluğumuzu arttıran bir durum..." (Sosyal alışmacı-5)

“Koordine edilen her olay bizim çabamıza bağlı... Bir standart yok yani... Kişiler değişince işleyiş baştan değişiyor. Bu da stres verici bir durum...”(Sosyal Çalışmacı-6)

“Koordinasyon konusunu vasat diyebilirim. Herkes kendi alanında kendi işinde bir şeyler yapmaya çalışıyor ancak işbirliği ve koordinasyon olmadığında ortaya sağlıklı, başarılı sonuçlar da maalesef çıkmıyor.”(Psikolog-1)

Katılımcılar mahkemelerle olan işbirliği ve koordinasyon sürecine yönelik ise genel olarak pozitif ifadelerde bulunmuş; taleplerine olumlu cevaplar aldıklarını belirtmişlerdir. Bu çerçevede sosyal inceleme raporlarının ve taleplerin mahkemeler tarafından değer gördüğünü, en azından dikkate alındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

“Raporlarımız mahkemede değer görüyor. Bizim değerlendirmemiz çerçevesinde, yazdığımız SİR’lere göre kararlar çıkıyor. Bu da bizi mutlu ediyor. Kabul edilmeyerek geri dönen dosyam hiç olmadı.” (Psikolog-1)

“Hâkime ulaşmak çok zordur ama mahkeme kalemi ile ilişkilerimiz çok iyi. Şimdiye kadar sadece bir kararım mahkemeden döndü. ...Başka bir mahkemeye gönderdik ve oradan karar çıktı. Raporlarımız hâkim tarafından ne ölçüde önemseniyor, okunuyor bilmiyorum ama taleplerimize olumlu cevap geldiğini söyleyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Talep ettiğimiz tedbirler mahkemece kabul görüyor. Geri dönen bir dosyam olmadı. Raporlarımızın mahkemece önemsendiğini düşünüyorum. Mahkeme ile ilişkilerde bir sorun yaşamıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Mahkemeye gönderdiğim raporlardaki kanaatim mahkeme tarafından her zaman kabul gördü. Mahkeme raporlarımızı önemsiyor. Ayrıca SSÇ dosyalarında, hakim kararını bizim raporlar ya da mahkeme sırasındaki beyanlarımızla güçlendiriyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Bu konuda Sosyal Çalışmacı-4 ise mahkeme ile yaşadığı iki olumsuz olaydan söz etmiştir. Bu olaylardan ilki daha önce de başka bir katılımcının belirttiği gibi güvelik tehdidi oluşturan bir durumken diğeri ise ailenin çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda işlevsel olarak kullanılabilecek yaptırımlara ihtiyaç duyulduğu görüşünü destekleyen bir durumdur.

“Mahkemeye ilgili yaşadığım iki olumsuz örnekten bahsedebilirim. Birinde mahkeme gizli evrak olan sosyal inceleme raporumu aileye vermişti. Diğerinde ise aileye açtığım nafaka davasını reddederek o ailenin bu hizmeti amacı dışında kullanmasına ve bunun bir karşılığının olmamasına izin vermişti.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal inceleme ve karar verme süreçlerine ilişkin tüm bu ifadeler çerçevesinde, katılımcılardan işleyişteki sorunları ve zorlukları da dikkate alarak yapılabilecek

düzenlemelere ilişkin bir model değerlendirmesinde bulunmaları istenmiştir. Birimdeki her dosyanın komisyon tarafından değerlendirildikten sonra işleme konması veya bu süreçte konsültasyon uygulamasının geliştirilmesi ya da sosyal inceleme ve karar süreçlerinde meslek elemanlarının ekip şeklinde çalışarak ortak bir değerlendirme yapmaları, üzerinde fikir paylaşımı yapılan konular olmuştur.

Bu konuda Sosyal Çalışmacı-1 güvenlik açısından, karar vermenin zorluğundan ve alınan kararların çoğunu başarısız bulduğundan söz etmiş ve yapılması gereken en büyük düzenlemelerden birinin çocukların koruma altına alınma kararlarının verilmesi ile ilgili olacağını dile getirmiştir.

“Sosyal inceleme ve karar sürecinde hem güvenlik açıkları hem de karar vermenin zorluğu sizi bekler. Bu açıdan bütün sorumluluğun tek kişiye bırakılmamasının çok daha sağlıklı ve doğru bir işleyişi beraberinde getireceğini düşünüyorum. ...en büyük düzenlemelerden biri bu çocukların koruma altına alınması kararının verilmesi konusunda ilgili olurdu. Çünkü maalesef bu noktada çok başarılı kararlar alındığını düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Sosyal Çalışmacı-2 kesinlikle komisyon kararının alındığı bir işleyiş kurulması gerektiğini vurgulamıştır.

“Sosyal incelemeyi bir çalışan yapabilir ama kararı kesinlikle komisyon vermeli diye düşünüyorum ancak burada komisyon hiç kurulamıyor çünkü yeterli sayıda meslek elemanı yok.” (Sosyal Çalışmacı-2)

Sosyal Çalışmacı-3 kararların en az iki meslek elemanının fikir birliği ve imzası ile alınmasının işleyişteki başarıyı arttıracaklarını ifade etmiştir.

“Sosyal incelemeyi bir çalışanın tek başına yapmaması aslında çok iyi olur. ...kararın kesinlikle en az iki meslek elemanının imzası ve fikir birliği ile verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu çok daha sağlıklı ve başarılı bir işleyiş getirecektir.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sosyal Çalışmacı-4 komisyon kararı alınması ya da farklı bir işleyiş kurulması durumunda yapılan işin başarısının artmasının yanı sıra meslek elemanlarının çalışma hayatlarının da kolaylaşacağından söz etmiştir.

“...Bir çocuğun hatta bir ailenin geleceği senin elinde, senin imzanda oluyor. Bunun yükü çok ağır... Bir de iş yoğunluğunu buna eklenince bu işte mutlu olmak mümkün değil... Bu yükü azaltmak için her raporum komisyondan geçsin isterdim ya da daha farklı bir işleyiş olsun...” (Sosyal Çalışmacı-4)

Sosyal Çalışmacı-5 bir ekip çalışmasının uygulamaya geçirilmesiyle ilgili yapılacak düzenlemelerin ayrıntıları üzerinde özenle durulması gerektiğine, aksi takdirde başka sorunların oluşabileceğine dikkat çekmiştir.

“İncelemeye tek meslek elemanının gitmemesi ve kararın tek imza ile verilmemesi durumunda güvenlik sorunu ve sorumluluk yükü azalır ancak karar vermede sorun çıkabilir. Farklı meslek elemanlarının farklı bakış açıları olabilir. Anlaşmazlık durumunda başka ekip tekrar incelemeye gitse kurumun itibarı zedelenebilir. İki ayrı SİR yazsak aynı ilgiyi tutmak sorun olur. Aynı SİR’e iki farklı değerlendirme yazılıp komisyona sunulsa olabilir. ...Sen beni ikna ettin diye bir sorun çıkarsa sıkıntı yaşanabilir. ...Yani eğer farklı bir model geliştirilecekse ayrıntıların iyi düşünülmesi gerektiğini söylemeliyim.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Sosyal Çalışmacı-6 zor vakalar durumunda eğer fırsat bulabilirlerse incelemeye iki meslek elemanı olarak birlikte gittiklerini ve bu durumun daha etkili bir sosyal inceleme ve daha sağlıklı bir karar getirdiğini dile getirmiştir.

“...Şartlar izin verdikçe ve özellikle zor vakalarda incelemeye giderken aynı birimde çalıştığımız diğer bir arkadaşımıza rica ederek birlikte gitmeye çalışıyoruz. Birlikte gittiğimizde çok farklı ayrıntıları yakalayabiliyor, daha verimli görüşmeler geçiriyor, sorulan sorulara, verilen tepkilere daha sağlıklı dönüşler yapabiliyoruz. İnceleme sonrası vakayı tartışıyoruz. ...Bu süreç doğru ve sağlıklı bir kararın oluşmasında çok etkili oluyor. Tabi gerek dosya yoğunluğu gerekse diğer şartlar genelde böyle bir süreç yürütmemize izin vermiyor. ...ben incelemeye tek gidilmesini doğru bulmuyorum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Psikolog-1 ise bu konuda sosyal inceleme ve karar aşamasında tek bir kişinin işi üstlenmesini doğru bulmadığını ifade ederek özellikle incelemeye bir kadın bir erkek olmak üzere iki meslek elemanının birlikte gitmesi gerektiği yönündeki görüşünü paylaşmıştır.

“Sosyal incelemeye tek meslek elemanının gitmesini ve kararın da tek çalışanın görüşü ile verilmesini doğru bulmuyorum. Farklı bir işleyiş, sistem gerekiyor diye düşünüyorum. Daha mültidisipliner bir çalışma ve konsültasyon gerekiyor. Ayrıca sosyal incelemeye kesinlikle bir erkek bir kadın meslek elemanı birlikte gitmeli diye düşünüyorum.” (Psikolog-1)

3.2.6. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri

Korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde, bakım tedbiri sürecine yönelik eklemek istedikleri görüşlerin olup olmadığı sorulmuş ve ayrıca diğer bakım modellerine yönelik değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir.

Katılımcılar var olan bakım modellerinin çeşitliliği ve bu modellerin tercih sırası konusunda başarılı bir sistemin bulunduğunu düşünmektedir. Ülkemizdeki çocuk koruma sisteminde; evlat edinme, koruyucu aile ve SED modelleri aracılığıyla aile odaklı hizmetler yürütülmekte; kurum bakımı hizmeti ise çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri modelleri aracılığıyla sürdürülmektedir. Ayrıca ilk müdahale ve değerlendirmenin yapıldığı ÇOKİM'ler ve ÇODEM, ÇİM gibi ihtisaslaşmış hizmet birimleri bulunmaktadır. Bu sistem içerisinde, korunma ihtiyacı içindeki çocuk hakkında yapılan değerlendirmede; çocuğun 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun 5. maddesinde belirtilen danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleriyle ya da SED hizmeti ile desteklenerek öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik modellerden yararlandırılması; çocuğun yüksek yararı doğrultusunda bu durum mümkün olmadığında ise sırasıyla evlat edinme ya da koruyucu aile modelleri ile bir araya getirilmesi esastır. Kurum bakımı ise son çare olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Nitekim 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun temel ilkelerinden biri; tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanmasıdır.

“Var olan her modeli gerekli buluyorum. Bu çeşitlilik önemli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Bu konuda sağlıklı ve doğru bir sisteme sahip olduğumuzu düşünüyorum. Sistemimiz sıralama açısından çok başarılı. Yani ilk hedef ve uğraş çocuğun aile yanında kalması. SED, koruyucu aile ve evlat edinme bu açıdan çok etkili ve önemli. Daha sonra çocuk evleri kurum bakımı ve gerekli durumlarda ÇODEM devreye giriyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Bakım modellerinin çeşitli olmasını doğru buluyorum. Vakanın özelliğine göre hangi modelin çocuğun yararı açısından daha çok fayda sağlayacağı değişir. Ancak kurum bakımının çeşitliliğinin az olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Çeşitlilik ne kadar artarsa profesyonellik de o kadar artar diye düşünüyorum. Spesifik olması gerçek sorunu bulup sağlıklı bir müdahale ile gerçek bir çözüme ulaşmak için önemli diyebilirim.” (Psikolog-1)

Sosyal Çalışmacı-3 ve Sosyal Çalışmacı-5 ise model çeşitliliğinin önemine vurgu yapmakla beraber her modelin işleyişiyle ilgili iyileştirmelere gerek duyulduğuna dikkat çekmişlerdir.

“Her modeli gerekli görüyorum. Ancak her model için iyileştirmeler yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Her modeli gerekli ve önemli görüyorum. Ama modellerin var olması yetmiyor. Uygulamaya nasıl geçirildikleri de önemli... Süreçte sorunlar olduğunu düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Diğer yandan korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanları, bakım tedbiri sürecinin alınması sürecine ilişkin daha önce yaptıkları değerlendirmelere ek olarak bakım tedbirinin uygulanma sürecine ilişkin bazı görüşlerini de paylaşmışlardır. Bu doğrultuda Sosyal Çalışmacı-1 iyi bir işleyiş kurdukları çocuk evleri modelinde personel ve yeni ev açma konusunda sorun yaşadıklarını, ilde çocuk evleri sitesinin bulunmamasının başka bir sorun olduğunu ve koruma altında bulunan çocuklarla ilgili denetim ve disiplin konusunda sorunlar bulunduğunu dile getirmiştir. Katılımcının bu ifadeleri sosyal serviste görevli meslek elemanları tarafından dile getirilen görüşler ile benzerlik göstermiştir.

“Koruma altına alınan çocuklar üzerinde denetim sağlanamıyor. Kesinlikle disiplin edemiyoruz. Bir çocuğu yetiştirme de fiziksel imkânların, bakım ve ilginin yanı sıra terbiye süreci de çok büyük bir öneme sahiptir. Örneğin koruma altındaki bir çocuğa yattığın yatağı sabah uyandığında toplayacaksın diyoruz, bu konuda biraz zorladığımızda telefonla müdür, vali gibi kişilere ulaşip bizi şikâyet ediyorlar. Bu sefer biz zor durumda kalıyoruz. Bu konuda çalışanlara güvenilmiyor ve yetki onlara bırakılmıyor. Biz çocukları koruyalım derken onlara zarar vermeye başlıyoruz. Kuralsız yaşamaya, istedikleri her şeye hemen ulaşmaya başlıyorlar. Diğer yandan Çocuk evleri modeli bizim ilimizde çok iyi şekilde işliyor ancak iki konuda sorun yaşıyoruz. Bunlar personel sıkıntısı ve yeni ev açma sıkıntısı... Mevcut evlerimiz ful kapasite ile çalışıyor. Yeni ev açmak için sürekli izin istiyoruz ancak sorunlar çıkıyor. Ayrıca çocuk evleri sitesi modelini de kesinlikle gerekli görüyorum. Her çocuk ÇEKOM’a bağlı bir evde kalmak için uygun olmuyor. ...ilde çocuk evleri sitesinin bulunmaması sorun oluşturuyor. Çocukların başka ildeki kuruluşlara gönderilmesi hem çok zaman alıyor hem de çocuğun farklı bir ile gitmesi ailesiyle bağlarını daha çok zayıflatıyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

Koruma altına alınan çocukların aile bağlarının tamamen kopmaması ve hatta geliştirilmesi gerekmekte ve bir çocuğun aile üyelerinin bulunmadığı farklı bir ildeki kuruluştaki kalması bu süreci zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede her iki modelinde her ilde bulunmasının çocukların yüksek yararı açısından önemli olduğu değerlendirilmiştir. Her ilde ÇES ve ÇEKOM modellerinin bulunması gerektiğini vurgulayan diğer bir katılımcı olarak Sosyal Çalışmacı-5’in üzerinde durduğu bir başka konu bakım personelinin seçimiyle ilgili sorunlardır. Katılımcının bu görüşleri hem sosyal serviste

görevli meslek elemanlarının hem de çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocukların değerlendirmeleri ile benzerlik göstermiştir.

“Kurum bakımının kaldırılmasının mümkün olmadığını düşünüyorum. Zaten bu bir modele ihtiyaç duyulduğu vakalarda oluyor. Bence bu konuda yapılması gereken değişiklik ÇES’lerin ve ÇEKOM’ların her ilde açılarak her ilin kendi yükünü çekmesinin sağlanmasıdır. ...bir diğer konu bakım personelinin referans adı altında torpille geliyor olması... Kuruluşlarda baskın olması gereken müdür, meslek elmanı iken bakım personeli oluyor. Bu da çeşitli sorunları beraberinde getiriyor.” (Sosyal Çalışmacı-5)

Sosyal Çalışmacı-2 ve Sosyal Çalışmacı-3’ün dikkat çektiği konu ise kurum bakımı modelinde çocukların sorumluluk almadan yetiştikleri ve bu durumun gelecekte önemli sorunlara neden olduğudur. Yuvaların ve yetiştirme yurtlarının tamamen kapatılarak çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri modellerine geçiş ile birlikte çocukların toplumsallaşmaları, kendi başına iş görme becerileri kazanmaları ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi noktasında önemli bir değişim sağlanmıştır. Ancak özellikle çocuk evleri sitelerinde kalan çocukların bu konuda yeterli düzeyde gelişim sağlayamadıkları değerlendirilmektedir.

“...yapılması gereken en büyük değişiklik çocuklara biraz daha sorumluluk vermek. ...kurumda kalan çocuklar bu açıdan çok eksik yetişiyorlar ve bu durum ileriki hayatlarında büyük sorunlara neden oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“... en büyük sorun bu çocukları geleceğe iyi bir şekilde hazırlayamıyor olmamız... Şu anki işleyişte çocuklar hiç bir şeyin sorumluluğunu almıyor ve sonra örneğin memuriyet hakkı kazanıyorlar ama bu işin sorumluluğunu bile alamıyorlar ve sorun yaşıyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-3)

Sorumluluk konusuna vurgu yapan bir diğer katılımcı olarak Sosyal çalışmacı-4 meslek elemanlarının bu konudaki çabalarının imaj kaygısıyla engellendiğini; ayrıca diğer büyük sorununun “standart kuralların oluşturulamaması ve kurallara uymama durumunda bir yaptırımın bulunmaması” olduğunu ifade etmiştir. Tüm bu değerlendirmelerin sosyal serviste görevli meslek elemanlarının görüşleri ile paralel olduğu belirtilmelidir.

“Kurum bakımında kalan çocuklarla ilgili 2 temel sorun var. Birincisi hiç sorumluluk almadan, öz güveni düşük, kendi işini halledemeyen kişiler olarak büyüyorlar ve kuruluştan ayrıldıktan sonra kendi ayakları üzerinde duramıyorlar. Bu noktada meslek elemanlarının bazı çabaları olduğunda idareciler ve bürokratlar tarafından imaj kaygısı ile aslında çocuğun faydasına yapılan işler geri çevrilebiliyor, eleştirilebiliyor. İkincisi ise kurallar da bir standart yok ve

koyulan kurallara uymadıklarında bir yaptırım olmuyor. Bu durum düzeni kurup sürdürebilmeyi çok zorlaştırıyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Psikolog-1 ise bu konuda çocukların ailelerinden ayrıldıkları için devlete karşı olumsuz bir tavır içinde bulunabildiklerine dikkat çekmiş ve bu noktada destekleyici çalışmaların arttırılması gerektiğini dile getirmiştir. Bu noktada şu husus belirtilmelidir ki bu araştırma kapsamında görüşme yapılan çocukların hiçbirinin devlete karşı olumsuz bir tavır içinde olmadıkları gözlemlenmiştir.

“Kurum bakımına alınan çocuklar devleti beni ailemden ayıran düşman olarak görebiliyor. Özellikle ilk alışma sürecinde bu çocuklara çok ciddi destek süreçleri yürütülmeli diye düşünüyorum”. (Psikolog-1)

Sosyal Çalışmacı-4’ün üzerinde durduğu ve çok önemli olduğunu belirttiği konu ise haklarında farklı nedenlerle bakım tedbiri verilen çocukların aynı kuruluşlarda bir arada kalma durumudur. Katılımcının bu görüşleri çerçevesinde ÇODEM hizmetinin etkin ve işlevsel şekilde uygulanamadığı düşünülmüştür.

“Kurum bakımında en büyük sorun farklı nedenlerle bakım tedbiri aldığımız farklı özellikteki çocukları bir araya getirmemiz diyebilirim. Yani daha fazla çeşitlilik gerekiyor. Örneğin suça sürüklenen çocuklar, cinsel istismar mağduru çocuklar, madde bağımlısı çocuklar, şiddet görmüş çocuklar ile boşanma sonrası bakımını kimsenin üstlenmediği ya da çeşitli sebeplerle ailesi kaybetmiş çocuklar bir arada kalıyor. Mesela madde bağımlısı çocuklar için kurum bakımı çok yanlış. Bu çocukların yatılı tedavi servislerinde kalması gerekiyor. Diğer yandan suça sürüklenen çocuklar diğer çocukları da suça sürüklüyor. Çünkü o yaşlarda çocuklar en çok birbirini dinliyor. Bu durum büyük bir risk oluşturuyor. ÇODEM gibi merkezler var ama biz çocukları önce kuruluşa alıp, süreçte yaşananları tutanak ile kayıt altına alıp, bazı müdahale yöntemleri deneyip, kısaca çocuk ile ilgili bir klasör hazırlayıp bu nakli talep ediyoruz. O zamana kadar o kuruluşa hem o çocuk zarar görüyor hem de diğer çocuklara zarar veriyor. Biz bu çocukları daha en başta vakanın özelliklerine göre uygun kuruluşa yerleştirmeliyiz.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Katılımcıların diğer bakım modellerine ilişkin düzenlemeler yapılması gerektiğini ifade ettiği durumlara ise aşağıda yer verilmiştir. Bu çerçevede evlat edinme modeliyle ilgili üzerinde durulan konu yasal metinlerdeki yetersizlik ve evlat edinme sürecinde yaşanan bir geri dönüşün verdiği zarardır. Bu noktada, Evlat Edinme Yönergesinin 2018 yılında kaldırıldığı; bu modele ilişkin işlemlerin Medeni kanunun ilgili maddelerine ve Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük hükümlerine göre yürütüldüğü, şu en bir evlat edinme yönetmeliğinin bulunmadığı hatırlatılmalıdır. Aile rızasının aranması konusunda ise

literatürde farklı görüşler bulunmakla birlikte bu uygulamaya daha net bir çerçeve çizilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Zira yapılan araştırmada bu amaçla açılan pek çok davanın reddedildiği görülmüştür.

“Çocuk koruma altına alındığında hangi hizmet modelinden yararlanacağı konusunda meslek elemanına tam yetki verilmeli ve bu durum yasal metinlerde açıkça yer almalı diye düşünüyorum. Evlat edinmede aile rızasının aranması bazen sorunlara neden oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“Bu model ile ilgili kanunların yetersiz olduğunu düşünüyorum. ...sonra aile geri dönüp çocuğunu istiyor. Bu süreç de hem evlat edinen aile hem çocuk kötü bir süreçten geçiyor ve zarar görüyor.” (Psikolog-1)

Diğer yandan koruyucu aile modeliyle ilgili üzerinde durulan konu bu uygulamanın sadece gelir kapısı olarak görülebildiği, seçim ve denetim konusunda daha hassas davranılması gerektiği, süreçte geri dönüş durumlarının zarar verici olduğudur. Nitekim başarısız bir koruyucu aile deneyimi, geçmiş yaşantısında pek çok travma ile karşı karşıya kalmış çocukların yeni bir örselenme yaşamalarına neden olmaktadır. Yapılan literatür taramalarında özellikle seçim ve denetim konusunda personel yetersizliği ve iş yoğunluğu nedeniyle aksaklıklar yaşanabildiği görülmüştür.

“Bu model maalesef çoğu aile tarafından bir gelir kapısı olarak görülüyor. Bu açıdan özellikle denetimlerin çok daha sıkı şekilde yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“...ailelerin seçiminin, çocukla karşılıklı bağ kurma ve uyum sağlamalarının, sürecin takibinin daha titiz bir şekilde yapılması gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“Bu modelle ilgili en büyük risklerden biri koruyucu aile yanına verilen çocukların ilerleyen süreçte kuruluşa geri dönmesi oluyor. Özellikle aileler 4-5 yaşlarında koruyucu ailesi oldukları çocukları ergenlik dönemine geldiklerinde yaşadıkları sorunlar nedeniyle 12-13 yaşlarında tekrar kuruluşa getiriyorlar. Sonrasında bu çocukların kuruluşa uyum sağlaması ya da başka bir koruyucu aile yanına verilmesi zorlaşıyor ve büyük sorunlar ortaya çıkıyor. Bu durum hem çocuğa hem de aileye zarar veriyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Ayrıca Sosyal Çalışmacı-1’in çalıştığı müdürlükte kurulan sistemde her çocuk için bakım modelinin komisyonca belirlendiği ve bu uygulamanın özellikle akraba koruyucu aile modelinden yararlandırılan çocukların sayısında ciddi bir artış sağladığı öğrenilmiştir. Bu durum koruyucu aile modelinin daha etkin kullanılabileceği konusunda önemli bir örnek teşkil etmiştir.

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuğun belirlenip mahkemeden bu çocuk hakkında bakım tedbiri istendikten sonra, bu çocuğun hangi hizmet modelinden yararlanacağı kurulan komisyonda belirleniyor. Bu yöntemle özellikle koruyucu aile modelini çok daha iyi kullanmaya başladığımız söylenebilir. Çünkü bu uygulamaya başladıktan sonra koruma altına alınan çocuğun akrabalarının yeterince araştırılıp görüşme sağlanmadığı fark edilerek yeni incelemeler istendi ve akraba koruyucu aile modelinde büyük bir artış oldu. Koruyucu aile hizmeti bu ilde çok başarılı bir şekilde işliyor. Koruyucu aile modelinin çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimi açısından çok daha iyi sonuçlar verdiğini çok net şekilde söyleyebilirim. Bu süreçte çocuğun koruma altına alınması kararı verildikten sonra diğer modelleri tecrübe etmesine olanak vermeden mevzuat çerçevesinde koşulların uygun olması durumunda ilk tercih olarak koruyucu aile modelinin uygulanması büyük önem taşıyor.” (Sosyal Çalışmacı-1)

SED modeliyle ilgili değerlendirmelerde üzerinde durulan konu ise tespit, seçim ve denetim konularında sağlıklı bir işleyişin olmayışıdır. SED hizmeti çocukların ekonomik yetersizlikler nedeniyle ailelerinde ayrılımlarının önüne geçerek, verilen destek sayesinde çocuğun kendi ailesi yanında kalmaya devam etmesini sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede hizmetin etkin ve işlevsel kullanılması gerekmektedir.

“Maalesef uygulama çocuğu olan ailelere yardım olarak devam etmektedir.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“SED modeli suiistimale çok açık... Yine bu modelinde denetimi ile ilgili çok büyük sorunlar var diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“SED güzel bir model ancak maalesef işleyişte çok fazla torpil dönüyor.” (Psikolog-1)

“SED önemli bir hizmet modeli ancak örneğin benim çalıştığım diğer ilde kuruluştan ayrılan her çocuğa bu destek sağlanıyordu. Şu an çalıştığım yerde ise vakaya göre bir değerlendirme yapılıyor.” (Sosyal Çalışmacı-4)

Ayrıca katılımcılar diğer modellere ilişkin olarak umut evlerinin, ÇİM’lerin ve ÇODEM’lerin sayısının arttırılması gerektiğini vurgulamışlardır. ÇİM’ler özellikle cinsel istismar mağduru çocukların yaşadıkları travmanın etkilerinin daha da arttırılmaması için oldukça önemlidir ve her ilde muhakkak bulunması gerekmektedir. ÇODEM’lerin sayısının arttırılmasının ise özellikle nakil konusundaki sorunların çözümüne destek sağlayacağı düşünülmektedir.

“En çok sorun yaşadığımız konulardan biri de engelli çocuklar oluyor. Bu noktada umut evleri çok daha yaygınlaştırılmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-2)

“...özellikle ÇİM’lerin sayısının arttırılması gerekiyor. Yani her ilde Çim muhakkak olmalı diye düşünüyorum. Yine gebe çocukları yerleştirebileceğimiz kuruluşların sayısının da yeterli olmadığını söyleyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“ÇODEM’in çok önemli bir model olduğunu düşünüyorum. ÇODEM’e gönderdiğimiz çocuklardan çok olumlu geri dönüş aldıklarımız oluyor ancak birçok çocuğun kaçtığını öğreniyoruz. Kaçan çocuklar bir süre izlerini kaybettirdiklerinde zaten koruma kararları da kalkıyor. Bu durumda da riskler çok büyüyor. ÇODEM personeli hem sayı hem de nitelik açısından arttırılmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-5)

3.2.7. Mesleki Deneyim

Korunması gereken çocuk birimde görev yapan ve bakım tedbiri alınması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde son olarak meslek hayatlarında unutamadıkları bir vakayı paylaşmaları istenmiştir. Bu doğrultuda vakaların çoğunun kendileri için unutulmaz olduğunu belirten meslek elemanlarının en çok istismar ve ensest vakalarından söz ettikleri görülmüştür. Bu vakalar, uzun bir meslek hayatına sahip çalışanlar için bile zorlayıcı olarak nitelendirilirken; özellikle mesleğe yeni başlayan çalışanlar üzerindeki etkilerinin çok daha büyük olacağı gerçeği ile karşılaşılmıştır.

“Şimdiye kadar beni etkileyen çok fazla dosya oldu. İçlerinden birini seçip anlatmam çok güç ancak genelde beni en çok zorlayan ve etkileyen dosyalar ensest vakaları olmuştur.” (Sosyal Çalışmacı-1)

“Şu ana kadar beni en çok etkileyen vaka bir ensest vakasıydı. Bu vakada bir kız çocuğunu kurtarabilmek için çok uğraşmıştım. Hakkında koruma kararı aldık ancak kuruluştaki çok az kalmış ve ÇODEM’e gönderilmiş. ÇODEM’den de kaçmış. Sonrasında polis buluyor ve savcılık talimatı ile babaya teslim ediliyor. ÇODEM’de savcılık talimatı var diye koruma kararının kaldırılması için mahkemeye başvuruyor. Mahkemede koruma kararını kaldırıyor ve o kız şu an babasıyla yaşamaya başlıyor. Şuan reşit ve hala babasıyla yaşıyor..”(Sosyal Çalışmacı-2)

“Neredeyse hiçbir vakamı unutmuyorum. Her vaka ile bağ kuruyorum. Bir vakada çocuğun babasının ismi tanıdık gelince arşivi taramıştım ve dosyadan babanın üç ağabeyinin ve bir kız kardeşinin olduğunu, üç ağabeyinin kız kardeşlerini istismar ettiklerini, bu kişinin ise son anda ağabeylerine uymaktan vazgeçtiğini ve sonrasında da bir daha böyle bir olayda yer almadığını öğrendim. Bu kişi şimdi baba olmuştu ve eşinden ayrılmıştı. Eşi yeni bir evlilik yapmıştı ve çocuk onların yanında kaldığında üvey babasından şiddet görmüştü. Bunun üzerine baba çocuğunu yanına almıştı ama bakamıyor. Bu baba ile konuşurken dosyadaki tüm ayrıntılar geldi sürekli aklıma. Ailesi ile neden görüşmediğine dair sorularıma cevap veremeyişi. Aslında onun haberi olmasa da benim olayın tüm ayrıntılarını bilişim. Yani bu çok farklı bir deneyimdi benim için ve o görüşmede çok zorlanmıştım.” (Sosyal Çalışmacı-3)

“Mesleğe ilk başladığım süreçte bir vakayla ilgili çocuk şubeden çağırılmıştım. 14 yaşındaki bir kız çocuğuna 15 esnaf cinsel istismarda bulunmuştu. O dramı hiç unutamıyorum. O vakayla ilgilendiğim dönem benim için çok zor geçmişti. Çok etkilenmiştim. Bu durumu duygusal açıdan atlatmak kolay olmamıştı.” (Sosyal Çalışmacı-4)

“İki kız kardeşten küçük yaşta olanı ile bir çocuğun gönül ilişkisi varmış. Abla bu durumu bilmeden aynı çocukla evleniyor. 2 çocukları oluyor ancak ilerleyen süreçte küçük kız kardeş de bu çocuktan hamile kalıyor. Üstelik kız 14 yaşında... Biz bu kızı koruma altına almıştık. Doğum da yaptı. Şu an baba hapiste... Ablası kardeşini kurumdan geri almak istedi. Tüm bu yaşananlara rağmen iki kız kardeş arasında çok güçlü bir bağ var. Şu an bu iki kız kardeş ve 3 çocukları ki bu çocuklar da birbiriyle kardeş, birlikte yaşıyorlar. Haklarında danışmanlık tedbiri var. Kağıt toplayarak geçimlerini sağlıyorlar. Kuruluş bakımını tamamen reddediyorlar. Birbirlerine sahip çıkıyorlar. Bu vaka beni çok şaşırtmıştı. Halen düşündükçe inanmak da güçlük çekiyorum.” (Sosyal Çalışmacı-6)

Psikolog-1 ise unutamadığı vakalardan birini şu ifadelerle paylaşmıştır.

“Ben ÇEKOM’da çalıştığım dönemde çocuk evlerinde kalan bir çocuğu hem okulunda ziyaret etmek hem de öğretmenleri ile konuşup durumunu öğrenmek için okuluna gitmiştim. Ben sınıfına gittiğimde bir arkadaşı senin niye baban değil de hep hocan geliyor diye sormuştu. O günü, o anı, o çocuğun bakışlarını hiç unutmuyorum. Gerçekten çok üzülmiştim.” (Psikolog-1)

Sosyal Çalışmacı-5 ise başarı sağladığı bir vakayı paylaşmak istemiştir.

“Bu soruda en çok olumsuz vakalar anlatılıyordur diye sanıyorum. Ben başarı sağladığım, kurtarılmış bir aileden, motive edici bir süreçten bahsedeyim size... Danışmanlık yürüttüğüm bir ailem var. Bu aile hakkında çok uzun zaman önce bir dosya açılmış ve tedbir verilmiş aslında ama burada çalışan arkadaşın tayini çıkınca dosya rafa kalkmış. Daha sonra bu vaka tekrar müdürlüğümüze geldi ve danışmanlığını ben aldım. 6 kardeş var, 8 yaşında olanın kimliği bile yok, hiç biri okula gitmiyor, hatta evden bile çıktıkları yok, sadece nadiren anneleri ile hurda toplamaya gidiyorlar. Yoğun ve etkili bir danışmanlık sonucunda çok olumlu sonuçlara ulaştık. Şu an hepsi okula düzenli gidiyor. Okul müdürü ile görüşüyorum hiçbir tutanak tutulmamış haklarında.. Her şey yolunda deniyor. Hatta ilk gittikleri okulda çok sorun yaşandı yani en ufak şeylere bile tutanak tutulmuştu ve en sonunda okul bize yazı göndermişti bu çocuklar yurda alınsın diye... Yani kararı da vermişler değerlendirdi... Sonrasında çocukların okulunu değiştirdik. Orada da okul müdürü tepkili davrandı ancak bu çocuklar için siz ne yaptınız biz ne yaptık ki onlardan vazgeçiyoruz diye etkili görüşmeler yaptım ve ikna oldu. Süreci başlattık, hassas davrandık, ben düzenli görüşmeler yaptım, hatta her gidişimde küçük hediyeler aldım. Hem çocuklar hem anneden olumlu bir geri dönüş sağladık. Şimdi devamsızlıkları yok, tutanak yok, her gittiğimde boynuma atılıyorlar. Müdür de okul da anne de biz de çok memnunuz gelinen noktadan. Herkesin sorumluluk alması gerekiyor bu süreçlerde. Yükün paylaşılması gerekiyor. İş birliği olumlu sonuçları beraberinde getiriyor. Annenin bu başarısı, okula devam noktasında rehberliğimize uyması, çaba göstermesi nedeniyle bir gidişimde ona çiçek yapıp götürdüm. Bu süreci çok daha olumlu etkiledi. Gelinene nokta çok iyi... Biz o çocukların hepsini, o aileyi geri

kazandık. Bunun mutluluğu tarif edilemez... Bu örnekten de yola çıkarak şunu söyleyerek bitireyim. Eğer biz sosyal çalışmacılara ihtiyacımız olan şartlar sağlanırsa biz aileleri kurtarabiliriz.” (Sosyal Çalışmacı-5)

3.3. Çocuk Evleri Sitelerinin Sosyal Servis Personelleri İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular

Bu başlık altında, bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan çocuk evleri sitelerinin sosyal servisinde görevli meslek elemanları ile yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.3.1. İş Hayatı

Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanları ile yapılan görüşmelere benzer şekilde sosyal serviste görevli meslek elemanları ile de yapılan görüşmelerde, iş hayatına yönelik bir değerlendirme yapmaları istenerek; mesleğe, çalıştığı kuruluşa, hizmet sunduğu gruba ve yaptığı işi etkilediğini düşündüğü diğer faktörlere ilişkin tanımlamaları, duygu, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarının iş hayatını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin anlaşılmasının, verim ve kaliteyi arttıracak çözüm yollarına ulaşmayı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mesleğe Yönelik Değerlendirmeler

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar üyesi oldukları mesleğe ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde, mesleklerinin; insan sevgisini, ayrımcılık yapmamayı, yüksek düzeyde sakinlik ve anlayışı, sorunlarla yüzleşebilmeyi, çok boyutlu sorunlarla ve mutsuz bir müracaat kitlesi ile yoğun bir şekilde çalışabilmeyi gerektirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca meslek elemanlarının mesleğin yıpratıcılığı ve zorlukları üzerinde durdukları görülmüştür. Tüm bu değerlendirmelerin, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının değerlendirmeleri ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Sosyal Çalışmacı-7 yaptığı değerlendirmede, karmaşık bir yapıya sahip olan mesleğinin; insanı sevmeyi, onu ayrımcılık yapmadan kabul etmeyi ve sorunlarla yüzleşmeyi gerektirdiğine dikkat çekmiş ve self determinasyon üzerinde durmuştur.

“Sosyal hizmet, insana rağmen insanı sevmeyi gerektiren bir meslek... Bu meslekte hiçbir insanı hiçbir nedenle ayırt etme durumunuz olamaz. Her insanı tüm negatif yönleriyle görüp kabul ediyorsunuz. Biz bu meslekte insanı seviyoruz derken aslında insanın sorununu seviyoruz. Önce müracaatçının tüm olumsuz yanlarını görüp kabul ediyoruz. Sonra o kişinin sorunlarıyla yüzleşiyoruz ve kendisinin de bu sorunlarla yüzleşmesini sağlamaya çalışıyoruz. Aslında kişiyi sorunlarıyla barışık hale getirerek çözüm için hazır duruma gelmesi için çabalıyoruz. Sonra mesleğin en çok değer verdiğim yanını hayata geçirmek geliyor. Self determinasyon. Çözüm yollarını ortaya çıkarıp, bu yollar üzerinde birlikte değerlendirme yapıp son kararı yani kişinin kendi kaderini tayin hakkını kendisine bırakıyoruz. Bu mesleğin karmaşık bir yapısı var. Çünkü temeli sosyal sorunlara dayanıyor.”(Sosyal Çalışmacı-7)

Psikolog-3 ise insanlara destek olabilmenin keyifli olduğunu belirtirken çok boyutlu sorunların çözümünde yetersiz kalındığında kişinin kendi içinde sorunlar yaşamaya başladığına dikkat çekmiştir.

“İnsanların kişisel gelişimlerine, kendi kendine yetebilmelerine katkı sağlamak, bu açıdan onlara destek olup yol göstermek keyifli ve motive edici bir süreç. Ancak her insanın yaşadığı sorunlar içsel- ruhsal boyutta olmuyor. Bu sorunlara yol açan sosyal çevre, maddi sıkıntılar, aile ve akraba ilişkilerindeki olumsuzluklar karşısında yetersiz kalabiliyorsunuz. Bu sorunları tespit edip çözememek, sonuç alamamak bir süre sonra sizin de kendi içinizde sorun yaşamanıza neden oluyor.” (Psikolog-3)

Diğer bir katılımcı olan Psikolog-2 sakın ve anlayışlı olmayı gerektiren mesleğinde sürekli mutsuz insanlarla çalışmanın yıpratıcılığına değinmiş; ayrıca mesleğinin özel hayatı üzerindeki zorlayıcı ve destekleyici yanlarından söz etmiştir.

“Bir psikolog olarak mesleğimin en zor ve yıpratıcı yanının hep mutsuz insanlarla çalışmak olduğunu düşünüyorum. Karakterinizi de mesleğine uydurmanız gerekiyor; aksi durumda çok zorlanırsınız. Bu meslek çok sakın ve çok anlayışlı olabilmeyi gerektiriyor. Mesleğimin beni zorlayıcı bir diğer yanı ise özel hayatımda ortaya çıkıyor. Çevremdeki herkes kurduğum ilişkilerde bir psikolog olarak davranmamı bekliyor ve çoğu zaman bunun benim mesleğim olduğunu unutuyorlar. Mesleğimin bana en keyif veren yanı ise başkalarının duygularını, korkularını sansürsüz bir şekilde dinlemek. Dinlediğin her sorundan kendi hayatın için de bir takım çıkarımlarda bulunabiliyorsun. Bu görüşmeler danışana olduğu kadar aslında senin için de yol gösterici ve motive edici olabiliyor.” (Psikolog-2)

Sosyal Çalışmacı-8’in dikkat çektiği konu ise üniversitede alınana eğitimin yetersizliği ve bu bölümü okumalarına rağmen yetersizlik hissettikleri gerçeğinin yanında farklı bölümlerden kişilerin de aynı işi yapabilir olarak görülmelerinin anlaşılmazlığıdır.

“Teori ve pratik uyuşmuyor. Teorinin alanda uygulaması yok. Bu bölümün eğitiminde teorinin yanına daha çok pratik ve işleyiş bilgisi eklenmeli diye düşünüyorum. Bize bile aldığımız eğitim yeterli gelmezken bu alanda eğitim

almamış kişilerin sosyal çalışma görevlisi tanımı çerçevesinde alanda çalıştırılmasını ise anlamak mümkün değil.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Nitekim korunma ihtiyacı içindeki çocuk birimi çalışanlarının da bu konu üstünde ısrarla durdukları ve yeni bir düzenleme gerektiğini vurguladıkları bu noktada hatırlatılmalıdır.

Tüm bu görüşlerin yanında meslek elemanlarının tamamı mesleklerini isteyerek tercih ettiklerini ifade etmiş ve Sosyal Çalışmacı-7 dışındaki katılımcılar mesleğini değiştirmek istemeyeceğini dile getirmiştir. Zorluklarına rağmen mesleğini sevmeye ve mesleğine bağlılık duyma konusundaki görüşlerin de korunma ihtiyacı içindeki çocuk birimi çalışanlarının görüşleri ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Yine bu noktada vurgulanması gereken durum, çalışanların mesleklerini en iyi şekilde yapma yönündeki isteklerinin yanı sıra değişim ve iyileştirme taleplerini dile getiriyor olmalarıdır. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-8 meslek tanımının değiştirilmesi gerektiğine vurgu yaparken, Psikolog-2 mesleki bir yasaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş; Sosyal Çalışmacı-7 ise mesleğini değiştirmek istemesinin sebebinin alt yapı yetersizliği olduğunu ifade etmiştir.

“Mesleğimi değiştirmek istemiyorum. Bu mesleği isteyerek seçtim ve en iyi okullardan birinde okudum. İsteğim, meslek tanımımızın değiştirilmesi, mesleğimize sahip çıkılması ve işleyişte karşılaştığımız sorunların çözümüne yönelik düzenlemeler yapılması...” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Hukuk okumak isterdim. Sosyal hizmet alanının ülkemizde halen sağlam bir alt yapısının oluşturulmadığına inanıyorum. Başka bir mesleği bana düşündüren en büyük sebep bu alt yapı yetersizliği... Çünkü bu durum işleyişte pek çok soruna neden oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“...henüz psikoloji ile ilgili mesleki bir yasa bile yok. Bu durum da farklı çalışma alanları bulunan bizler için mesleğimizi tam olarak yerine getiremememize neden oluyor. Ancak yine de her şeye rağmen mesleğimi değiştirmek istemezdim. Ben bu bölümü çok isteyerek tercih edip okudum ve bölümümü de çok seviyorum ama maalesef çalıştığım işte mesleğimi yapabildiğime kesinlikle inanmıyorum.” (Psikolog-2)

AÇSHB’ye Yönelik Değerlendirmeler

Daha önce de vurgulandığı üzere, çalışanların kurumlarına ilişkin bağlılık ve aidiyet geliştirmelerinde beklentilerinin ne oranda karşılandığı büyük önem taşımaktadır. Çocuk evleri sitelerinin psiko-sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanlarının bağlı bulunduğu örgütsel yapıyı Kuruluş Müdürlüğü ve Bakanlık düzeyinde ele almak

mümkündür. Görüşme yapılan katılımcıların bağlı bulundukları Bakanlık ve Müdürlüğe yönelik görüşleri bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Katılımcıların bağlı bulundukları Bakanlığa yönelik değerlendirmelerde bulunurken özellikle “kendi mesleğini yapamama” ve “görev tanımları” üzerinde durdukları görülmüştür. Meslek unvanı psikolog olan katılımcıların en çok vurguladıkları konu, yürüttükleri görev çerçevesinde mesleklerini yerine getiremiyor oluşlarıdır. Özellikle bir psikoloğun, farklı bir meslek alanı olan sosyal hizmet ile ilgili görevleri yürüttüğünü ve bu durumu doğru bulmadığını vurguladığı görüşleri önemlidir. Bu durum göstermektedir ki görev tanımlarındaki karışıklık ve farklı meslek gruplarının bir sosyal hizmet uzmanı gibi çalışabileceği yönündeki yanlış algı sadece sosyal çalışmacılar tarafından değil; bu düzen içinde kendini bulan diğer meslek elemanları tarafından da eleştirilmektedir. Zira bu durum sadece sosyal hizmet mesleği için değil diğer meslekler için de olumsuz bir durumdur ve işleyişteki en büyük risk kuşkusuz hassas müracaatçı gruplarına sunulan hizmetlerde ortaya çıkmaktadır.

Mesleğini yapamadığını ve bu nedenle çalıştığı Bakanlığı değiştirmeyi istediğini dile getiren katılımcılardan Psikolog-2, bir psikolog olarak sosyal çalışmacının işlerini yürüttüğünü, oysa aldıkları eğitimin farklı olduğunu ve bu nedenle meslek elemanlarının birbirine alternatif olarak çalışmalarını doğru bulmadığını; bu çerçevede yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

“Bu bakanlığa bağlı olarak çalışmanın en zor yanı mesleğimi yerine getirememek. Bu nedenle çalıştığım bakanlığı değiştirmek isterdim. Bu Bakanlıkta herkes her işi yapıyor. Yani ben bir psikoloğum ama bu bakanlıkta bir sosyal çalışmacı gibi çalışıyorum. Oysa aldığımız eğitimler farklı. Bu bakanlıkta sosyal çalışma görevlisi unvanı altında çalışan tüm meslek elemanlarının birbirine alternatif olarak değil de meslek sınırları ve yapacakları işler aldıkları eğitim doğrultusunda çok daha net bir şekilde belirlenmiş olarak birlikte çalışmaları gerektiğine inanıyorum. Ayrıca sosyal hizmet dışında bir bölümden mezunsanız oryantasyon sürecine büyük bir ihtiyaç duyuyorsunuz. Verdiğiniz kararların ve yaptığınız değerlendirmelerin ciddiyeti çok büyük. Üstlendiğiniz bu büyük sorumlulukların altında doğru ve sağlıklı kararlar verebilmeniz için söylediğim konu çok önemli.” (Psikolog-2)

Sosyal çalışma görevlisinin tanımında sorunlar olduğunu vurgulayan bir diğer katılımcı; ayrıca oturmuş bir düzenin bulunmadığını, sürekli değişiklik yapıldığını belirtmiş ve Bakanlığın mesleğini korumadığı yönündeki görüşünü dile getirmiştir.

“Bakanlık oturmamış durumda ve sürekli değişiklikler oluyor. Uygulamalarda standart yok. İdari sorunlar, boşluklar çok... Tüm bunlar yapılan işleri daha da zorlaştırıyor. Ayrıca sosyal çalışmacının görev tanımıyla ilgili sorunlar var. Sosyal çalışma görevlisinin tanımına göre bu işi çok farklı meslek grupları yapabiliyor ancak uygulamada her iş sosyal çalışmacıya kalıyor. Sosyal çalışmacı her işi yapabilir diğerleri yapamaz mantığı var ve işleyişte bu mantıkla hareket ediliyor ancak o zaman kanunda niye sosyal çalışma görevlisi tanımı yapılıyor ve bu çerçevede alımlar sürüyor, bunu anlamak mümkün değil. Mesleğinizi bu hale getiren bir bakanlığa bağlılık hissetmek kolay değil. Oysa burası bizim ana bakanlığımız... Bakanlığın asıl sahiplenmesi ve koruması gereken meslek grubu biziz ancak maalesef bunu göremiyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-8)

AÇSHB’ye bağlı bir çalışan olma durumunu değerlendiren diğer katılımcılardan Psikolog-3 kendi mesleğini yapamadığı için çalıştığı Bakanlığı değiştirmeyi istediğini belirtmiş; ayrıca Bakanlığın çalışanlarını ve ailelerini dikkate alarak düzenlemeler yapması gerektiği yönündeki düşüncesini paylaşmıştır.

“Ben bu bakanlıkta bir psikolog olarak kendi mesleğimi yapamıyorum. Bu nedenle çalıştığım bakanlığı kesinlikle değiştirmek isterim. Diğer yandan bizim bakanlık aile bakanlığı, isminde bile ilk gelen kavram bu ama çalışanlarının ailelerini düşünmüyor. Bakanlık önce benim ailemi korumalı. Müfettiş geldiğinde bana diyor ki mesai saatlerinizi çocuklara göre ayarlayın. Yani ben 11 de geleceğim akşam 9 da gideceğim ama benim de bir ailem var. 3 aylık bir bebeğim var. Benim aile yaşantım ne olacak? Ben çocuğuma, aileme vakit ayıramazken, onları ihmal ederken, bir aile bakanlığında çalışıp çocuklara faydalı olmam bekleniyor. Bu yoğunluk içinde kendime de hiç vakit ayıramıyorum ancak ben de bir insanım. Üstelik çok zor bir alanda çalışan, motivasyona çok ihtiyacı olan bir çalışsanım. Kendime zaman ayırıp, kendimi rahatlatıp, güçlendirmem lazım. Buna ne vakit yetiyor ne de aldığımız ücret...” (Psikolog-3)

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının büyük bir iş yoğunluğu ile yüksek düzeyde stres altında çalıştıkları ve ihtiyaç duydukları desteği alamadıkları görüşme yapılan çalışanlardan her biri tarafından ifade edilmiş bir gerçektir. Psikolog-3’ün bu konudaki ifadeleri değerlendirildiğinde ise mesai saatlerine bağlı kalmadan ve kendisi, ailesi için gerekli vakti ayıramadan çalışma durumunun getirdiği sonuç; “yardıma ihtiyaç duyan” çalışanların varlığıdır. Çalışanların iş hayatına yönelik iyileştirmeler yapılmadan, “yardıma ihtiyaç duyan” müracaatçılara “yardıma ihtiyaç duyan” personel tarafından verilecek hizmetin varlığında etkin bir sürecin yürütülebilmesi mümkün görünmemektedir.

Çalışılan Alana Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları konulardan bir diğeri “çocuk koruma” alanında çalışıyor olmaktır. Katılımcılar yaptıkları değerlendirmelerde çocuk koruma alanının yüksek düzeyde hassasiyet gerektirdiği üzerinde durmuş; olumsuz yaşam deneyimlerinin değişimi zorlaştırdığını ve travmatik olaylarla mücadele etmenin çok güç olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca her olayı sürekli sorgular hale gelme durumu ile baş etmeleri gerektiğini ifade etmiş ve yoğun iş temposunda her vaka için gerekli çabayı gösterip gerekli zamanı ayırma gayretinin yıpratıcılığını dile getirmişlerdir.

Bu konuda Sosyal Çalışmacı-7 hassas bir alanda çalıştıklarını vurgulayarak çocuklarla çalışmanın zorluklarını dile getirmiştir.

“Çocukla çalışmak her zaman zordur. Çünkü çocuk gelişim çağındadır ve yaptığımız yönlendirmeler kimlik ve kişilik gelişiminde büyük rol oynar. Bizim çalıştığımız çocuklar ise koruma altına alınma nedenlerini düşündüğünüzde diğer çocuklardan çok daha zor bir geçmişe sahip ve onlarla çalışırken çok daha hassas davranmanız gerekiyor. Hangi travmalardan geçtiğini çok net bilmeniz mümkün değil. Hırpalanmış bir şekilde buraya geliyorlar. Neredeyse hepsinde öfke kontrolü sorunu var. Bu durumlar çocukla çalışmayı çok daha zorlaştırıyor.”(Sosyal Çalışmacı-7)

Psikolog-3 ise olumsuz geçmiş yaşam deneyimlerinin, yanlış yetiştirilme ve yönlendirilme durumlarının değişimi zorlaştırdığını belirterek durumu bir örnekle açıklamıştır.

“Koruma altına alınan özellikle 13-18 yaş aralığındaki çocuklarda kişilik oluşumu çok büyük ölçüde tamamlanmış oluyor. Eğer çocuk o yaşa kadar yanlış yönlendirmeler ile büyümüş ve yanlış davranış kalıpları oluşturmuşsa o çocukta ciddi bir değişim sağlamak çok güç oluyor. Üstelik çoğunlukla çocuk davranışlarının yanlış olduğunun farkında da olmuyor. Yetiştirilme sürecinde bu davranışlarına müdahale edilmemiş hatta bu davranışları desteklenmiş olabiliyor. Örneğin çocuk her akşam çilingir sofraları kurulup sarhoş olunan, ihtiyaç duyulduğunda hırsızlık yapılan, kendi bir şey çalıp eve getirdiğinde sorgulanmayan hatta desteklenen bir ortam da büyümüş. Yapılan incelemede bu çocuğun ihmal ve istismara açık olduğu gerekçesi ile koruma kararı çıkıyor. Çocuk kuruma geldiğinde ben ailemi seviyorum, onlarla yaşamak istiyorum, sorun yok, ben mutluydum, beni niye ailemden ayırdınız diye isyan ediyor. Çocuk bu kültürde büyümüş ve bu ortamı yanlış görmüyor. Riskleri ona anlatmak, açıklamak ve ikna olmasını sağlamak çok zor bir süreç.”(Psikolog-3)

Geçmiş yaşam deneyimlerinin getirdiği travmatik etkilerle baş etmenin zorluğunu vurgulayan diğer bir katılımcı ayrıca zamanla oluşan inanmama ve sürekli sorgulama durumsalının getirdiği rahatsızlığa dikkat çekmiştir.

“Korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla çalışmak çok zor. Çok çeşitli sorunlarla karşılaşıyorsunuz. Cinsel istismarı kanıksama durumu olabiliyor. Çocuklar o kadar çok iftira atıyor ki ifadelerine hemen inanmamaya, her şeyi çok sorgulamaya başlıyorsunuz ve bu durum sizde vicdani rahatsızlık oluşturuyor. Kuruma alınan çocukların geçmiş yaşam deneyimlerinin getirdiği travmatik boyutlar süreçte fazlasıyla ortaya çıkıyor. Öz kıyım, intihar davranışları ile mücadele etmeye çalışıyorsunuz.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Çocuk alanında, bir kuruluşun sosyal servisinde çalışmanın zorluklarını belirten Psikolog-1 ise hassas, ciddi bir çalışma temposunun getirdiği sorunlardan söz etmiştir.

“Sosyal serviste çalışmanın en zor yanlarından biri çalışma hayatınızın mesai saatleriyle sınırlı olmaması. Burada bir ebeveyn gibi oluyorsunuz. Örneğin akşam vakitlerinde bir çocuk yaşadığı bir sorun nedeniyle ya da sadece iyi geceler demek için bile sizi arayabilir. Bu durumlar sizi özel hayatınızda zorluyor. Ayrıca çok hassas bir çalışma grubunuz var. Gelişim döneminde bulunan çocuklara uyguladığınız her müdahale geleceklerini şekillendiriyor. Burada kalan çocuklar ciddi travmalar yaşamış ve özel desteğe ihtiyaç duyan çocuklar. Onları mutlu edebilmek çok zor ve bu durum sizi titiz bir çalışmaya sürüklerken aynı zamanda ciddi bir yıpratıcılığı da beraberinde getiriyor. Hatta sağlık sorunları bile yaşamınıza neden olabiliyor.” (Psikolog-2)

Tüm bu görüşlerin yanında Psikolog-2 dışındaki meslek elemanları, hizmet sundukları çalışma grubunu, zorluklarına rağmen değiştirmek istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu konudaki görüşlerin, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının değerlendirmeleri ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

“Alanımı değiştirmek istemem. Çünkü insana uyguladığınız müdahalenin en büyük değişimini görebileceğiniz grup çocuklar diye düşünüyorum. ...diğer çalışma alanlarımızı düşündüğümde kendime en uygun alanda çalıştığıma inanıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Alanımı değiştirmek istemem. Çocuklarla çalışmayı seviyorum ve bu alanı değerli, özel görüyorum.” (Psikolog-3)

“Tüm zorluklarıma rağmen alanımı seviyorum ve değiştirmek istemiyorum.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Psikolog-2 ise çocuk alanında çalışmayı istemediğini daha sürecin en başından ifade ettiğini ve halen bu fikrinin geçerli olduğunu dile getirmiş ve bu durumun nedenini açıklarken çocukla ilgi kararların yüklediği sorumluluk üzerinde durmuştur.

“Ben bu bakanlığa atandığımdan bu yana çocuk alanında çalışmak istemediğimi söyledim. Alanımı değiştirmek isterim. Bu alanında çalışmak istemememin nedeni yapılan iş ile ilgili. Başka bir alanda çalıştığınızda danışanın içinde bulunduğu durumu anlar, tüm seçenekleri önüne serip kendi kararını vermesini istersiniz ancak söz konusu çocuk olunca onun yerine kararı siz veriyorsunuz. Bunun sorumluluğu çok büyük. Bu işi ömrümün sonuna kadar yapabileceğimi düşünmüyorum. İleriye yönelik planlarımdan biri iş değiştirmek; istifa etmeyi düşünüyorum.”(Psikolog-2)

Şahin’in (2009: 93) de belirttiği üzere sosyal hizmet uzmanlarının yardım etme fonksiyonu yanında koruma (protective) fonksiyonları da vardır. Bazı durumlarda self determinasyon ilkesi ile koruma fonksiyonu çatışabilmektedir. Psikolog-2’nin değerlendirmesinde dikkat çektiği nokta aslında budur. Bu çatışmanın en sık yaşanabileceği alanlardan birinin çocuk koruma alanı olduğunu söylemek mümkündür. Bu alanda çalışan meslek elemanı bir yandan vakaya ilişkin olarak çocuğun istek ve kararlarını self determinasyon ilkesi doğrultusunda iyice anlamalı ve değerlendirmeye almalı diğer yandan çocuk için önemli risk faktörlerinin varlığında durumu çocuğa açıklayarak “koruma” fonksiyonunu yerine getirebilmek için gerekli olan müdahaleyi gerçekleştirmelidir. Nitekim “müracaatçıların eylemleri veya potansiyel eylemleri, kendileri veya başkaları için ciddi, öngörülebilir ve yakın bir risk oluşturduğunda, sosyal hizmet uzmanlarının, kişilerin kendi kaderini tayin hakkını sınırlayabileceği” NASW etik kurallarında kendisine yer bulmuştur. Bu ikilem ile mücadele etmek bu alanda çalışan meslek elemanları için zorlayıcı olabilmektedir.

Çalışılan Müdürlüğe Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları bir başka konu çalıştıkları müdürlüğe ilişkin değerlendirmeleridir. Sosyal Çalışmacı-7 çalıştığı kuruluştaki en büyük sorunun alandan gelemeyen, meslekten olmayan idareciler konusu olduğunu vurgulamış ve durumu bir örnek ile açıklamıştır.

“Benim çalıştığım yerde çalışan personelin birbiri ile uyumu ve işbirliği çok iyi ancak en büyük sorun idareciler... Böyle bir kuruluşun müdürü bence kesinlikle alanda deneyimli bir sosyal çalışmacı olmalı. Sadece burası için değil, bu kuruluşların idareleri genelde alandan olmayan kişilere bırakılmış durumda. Bu yanlış, yürütülen tüm süreci olumsuz etkiliyor ve işlemlerde hatalara neden oluyor. Örneğin cinsel istismar mağduru bir çocuğu ÇODEM’e göndermiştik. ÇODEM gerekli sürecin tamamlandığını söyleyerek bizim kuruluşumuza geri göndermek istemiş. Kuruluş müdürümüz de hemen kabul etmiş. Oysa ilk çocuğun raporlarını istemek gerekirdi. Bu raporlar sosyal servis personeli tarafından incelenip çocuğun şu anki durumunun bu kuruluştaki kalmaya uygun olup

olmadığına dair kanaat bildirilmeliydi. Bu çocuk birkaç gün önce geldi ancak durumunda hiçbir değişme yok. Daha geldiği gün kaldığı evde birçok soruna neden oldu ve iki gün öncede kuruluştan kaçtı. Durum polise bildirildi ancak halen bulunamadı.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Sosyal çalışmacı-8’in de üzerinde durduğu konu idare konusundaki sorunlar olmuştur.

“Bu kuruluştaki ciddi bir idari boşluk var ve bu durum sürekli sorunlar yaşamamıza neden oluyor. İdareciler doğru kişilerden seçilmiyor. Zaten yaptığımız iş zor, çalıştığımız çocuk grubu çok hassas, bir de bunun üzerine idari anlamdaki sorunlar ekleniyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Diğer katılımcılardan Psikolog-3 kuruluştaki görev yapan bakım personeli ile yaşanan sorunlara dikkat çekerken; Psikolog-2 çalışma arkadaşlarıyla iyi bir uyum yakaladıklarını belirtmiş ve alanda tecrübeli bir müdürle çalışıyor olmanın destekleyici yanlarından söz etmiştir.

“Çalışma arkadaşlarımla iyi ilişkiler kurduk diyebilirim. Kuruluştaki düzende hem çocukları hem de biz çalışanları en çok zorlayan evdeki bakım personelleriyle yaşanan sorunlar...” (Psikolog-3).

“Çalıştığım kuruluştaki iş arkadaşlarımla ve idarecilerimiz ile aramızda güzel bir uyum var. Müdürümüz sosyal hizmet mezunu değil ama 21 yıldır bu alanda çalıştığı için çok deneyimli biri... Hem sosyal servis çalışanlarının hem grup sorumlularının fikirlerine çok değer veriyor ve çoğu kararı biz hep birlikte alıyoruz.” (Psikolog-2).

Psiko-sosyal serviste çalışan katılımcıların “idarecilerin alandan gelmesi ve deneyim sahibi olması” konularında yaptıkları vurgu, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli çalışanların görüşleri ile benzerdir. Bu noktada tüm katılımcıların çalışma hayatına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde, idarecilere ilişkin ortak bir görüşü paylaştıklarını ifade etmek gerekir. Nitekim idarecileri sosyal hizmet mesleğinden gelen ya da sosyal hizmet alanında deneyimli olan çalışanlar, bu durumun destekleyici yanlarını dile getirirken; farklı alanlardan gelen ve yeterli tecrübeye sahip olmayan idarecilerle çalışan meslek elemanları ise bu durumun zorlayıcı yanları üzerinde durmuşlardır.

Katılımcıların yaptıkları değerlendirmelerde dile getirdikleri bir diğer konu kuruluşun idare bölümünün fiziki şartlarıdır. Psiko-sosyal serviste görev yapan çalışanların bu konudaki ifadelerinin, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli çalışanların değerlendirmelerinden farklı olduğunu görülmüştür. Devletin, özellikle koruma ve bakım altında bulunan çocukların kaldıkları kuruluşların iyileştirilmesi konusunda

attığı büyük adımlar; bu kuruluşların psiko-sosyal servislerinde görev yapan çalışanların da fiziki şartlarını iyileştirmiştir. Nitekim araştırmacı, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli çalışanlarla görüşme yapmak için uygun bir oda bulmakta zorlanırken; kuruluşların psiko-sosyal servis çalışanları ile görüşmelerinde bu açıdan herhangi bir sorun yaşamamış, fiziki olanakların çok iyi durumda olduğunu gözlemlemiştir.

Fiziki şartları değerlendiren psiko-sosyal servis çalışanlarından Psikolog-3 dışındaki katılımcılar yeterli şartların bulunduğunu ifade etmişlerdir.

“Çalışma şartları açısından kuruluşun fiziki şartları yeterli. Bu konuda bir sorun yaşamıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Çocuğun ailesi ile görüşmesi için oda yok. Bunun dışında idari bina fiziki açıdan çok iyi. Çalışmalarını yürütebilmem için kendi odam var.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Fiziki şartlarımız gayet iyi... Hatta benim burada iki odam var. Fiziksel imkanlar açısından herhangi bir sorun yok. (Psikolog-2)

Psikolog-3 ise kuruluşun yetiştirme yurdundan dönüştürüldüğünü ve bu süreçte idare bölümünün şartları üzerinde durulmadığını belirtmiştir.

“Bu kuruluş yetiştirme yurdundan çocuk evlerine dönüştürüldü. Ciddi miktarda para harcandı. Bu dönüşümde çocuk evleri üzerinde durulurken biz çalışanlar için ise daha çok idare edebileceğimiz bir ortam kurulabildi.” (Psikolog-3)

Tüm bu görüşlerin doğrultusunda Sosyal Çalışmacı-8 dışındaki tüm katılımcılar çalıştıkları Müdürlüğü değiştirmek istemediklerini belirtmiş; bu durum üzerinde iş arkadaşlarıyla uyum ve iş birliğinin sağlanmasının belirleyici olduğunu görülmüştür. Nitekim Kim ve Stoner’ın (2008, akt. Uğur ve Erol, 2015: 994) çalışmalarının bulgularına göre, sosyal çalışmacılar yüksek düzeyde rol stresi algılamalarına rağmen eğer destekleyici iş çevresine sahiplerse örgüte bağlılıklarını sürdürmeleri kolaylaşmaktadır.

“Çalıştığım kuruluşu seviyorum. Zor bir alanda, zor koşullarda çalışıyorum. Bu noktada çalışma arkadaşlarımla kurduğumuz iyi ilişkiler ve iş birliği hem işlerin olabildiğince daha sağlıklı yürütülebilmesini hem de çalışma şartlarının daha katlanılabilir olmasını sağlıyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Eğer aynı bakanlıkta devam etmek zorundaysam çalıştığım kuruluşu değiştirmek istemem. Çünkü çalışma arkadaşlarımla iyi ilişkiler kurduk. Çalıştığım kuruluş özelinde yaşadığım büyük bir sorun yok.” (Psikolog-3)

“İstemediğim bir alanda çalışıyor olsam da bu konudaki en büyük şansımın çalıştığım kuruluş personeli ile aramızdaki uyum olduğunu düşünüyorum. Bu işbirliği, zorluklara karşı verdiğimiz mücadele önemli bir destek sağlıyor.”
(Psikolog-2)

Sosyal çalışmacı-8 ise işleyişteki sorunlar nedeniyle çalıştığı kuruluşu değiştirmek istediğini belirtmiştir.

“Bu müdürlükteki işleyişte çok fazla sorun yaşıyorum. Bu nedenle ilk fırsatta çalıştığım kuruluşu değiştirmek istiyorum.”(Sosyal Çalışmacı-8)

Kuruluşların psiko-sosyal servilerinde görev yapan personelin çalıştıkları Müdürlüğü değiştirip değiştirmemesi konusundaki bu düşüncelerinin, korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görev yapan çalışanların aynı konudaki değerlendirmelerinden farklı olduğu görülmüştür. Bu noktada, psiko-sosyal servis çalışanlarından sadece bir kişi bağlı bulunduğu müdürlüğü değiştirmeyi istediğini belirtirken; korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli çalışanlardan sadece bir kişi bağlı bulunduğu Müdürlüğü değiştirmeyi düşünmediğini dile getirmiştir. Psiko-sosyal servis çalışanlarının bu görüşleri üzerinde “çalışma arkadaşları ile uyum içinde çalışma ortamının sağladığı büyük desteğin ve var olan sorunların kuruluş özelinde değil, sistemdeki işleyişten kaynaklandığı yönündeki düşüncenin” belirleyici faktörler olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Diğer yandan korunması gereken çocuk biriminde görevli çalışanların bağlı bulundukları Müdürlüğü değiştirme konusundaki istekli tutumlarının, diğer Müdürlüklerde daha az sorun ile karşılaşılma ümitlerinden ve yaşadıkları sorunlar nedeniyle bulabildikleri en acil çözümü tayin hakkı olarak görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Personel Yetersizliği ve İş Yoğunluğu

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde önemle üzerinde durdukları bir diğer konu iş yoğunluğu ve personel yetersizliğidir. Nitekim araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde iş yoğunluğu birebir gözlemlenmiştir. Tüm bu yoğunluğun içinde, aynı “korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli” çalışanların yaptığı gibi “psiko-sosyal servis” çalışanları da görüşme için gerekli zamanı ayırmak ve çalışmaya katkı sağlamak amacıyla mesai saatlerine bağlı kalmadan görüşmeyi sürdürmüş, özverili bir tutum sergilemişlerdir. Yine bu tavır, her

iki grup katılımcı için de var olan sorunların çözümüne katkı sağlama gayretinin bir göstergesi olarak ve ayrıca iyileştirme- değişim gereken konuların varlığına ve önemine işaret eden bir durum olarak algılanabilir.

İş yoğunluğu ve personel yetersizliği konusunu değerlendiren katılımcılar bu çerçevede, sadece en temel iş ve işlemleri yaparak sosyal servisi yürütmeye çalıştıklarını, evrak işlerinin fazlalığı nedeniyle çocuklara gerekli psiko-sosyal desteği sağlayamadıklarını ifade etmiş ve sorumlu oldukları çocuk sayısını dile getirerek iş yoğunluğuna ve personel yetersizliğine vurgu yapmışlardır.

“Personel sayısı kesinlikle yeterli değil. Ortalama 55 çocuktan sorumluyum şu anda. Büro- evrak işlerinden zaman kalırsa çocuklarla ilgilenmeye çalışıyorum ancak bu şartlarda hiçbir şey gerektiği gibi olamıyor maalesef... Zaten sosyal serviste yürütülmesi gereken çok fazla evrak işi var. Bu duruma bir de personel yetersizliği eklenince çok acil ve çok çok temel iş ve işlemleri hallederek servisi yürütmeye çalışıyorum.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Bu kuruluşun sosyal servisinde tek kişiyim. 36 çocuk var. Kapasite 60 çocuk. İlk geldiğimde 52 çocuk vardı. Çok büyük bir çaba göstererek on kadar çocuğu ailesinin yanına döndürdüm. Bazı çocuklar ise reşit oldu ve kuruluştan ayrıldı. Personel sayısının kesinlikle yeterli olduğunu düşünmüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Katılımcılardan Psikolog-2’nin vurguladığı diğer bir konu sosyal serviste tek çalışan olmanın getirdiği destek alamama sorunsalıdır. Katılımcının bu ifadeleri, personel yetersizliğinin sadece iş yükü bağlamında değil; “bilgi- fikir- görüş” desteğinden yoksun kalma açısından da sorun yarattığını ortaya koymuştur. Nitekim Acker (2004:72, akt. Uğur ve Erol, 2015: 994) destekleyici iş çevresinin oluşturulmasının, “sosyal çalışanların uygun bir çalışma atmosferi ile kaliteli ve etkin bir hizmet yürütmelerini, işlerinden tatmin sağlamalarını ve sonuçta işlerine bağlılık duymalarını” sağlayacağını vurgulamıştır.

“Personel sayısı yeterli değil. Ben ergenlik döneminde bulunan ortalama 30-35 çocuktan sorumluyum. Sosyal serviste tek başıma çalışıyorum. Bu durum hem manevi destekten hem iş yoğunluğu azaltma ve sorumluluğu paylaşma desteğinden hem de bilgi ve fikir desteğinden eksik kalmak demek. Sadece en gerekli işleri yaparak bu servisi yürütmeye çalışıyorum. Evrak işinden, sosyal incelemelerden zaman kalırsa çocuklara psiko-sosyal destek sağlamaya çalışıyorum ki bunun için zaman kalmıyor. Ayrıca yine eleman yetersizliğinden her komisyona adını yazıyorlar ve çoğu kez olayı bile bilmeden imza atıyorsun. (Psikolog-2)

Psikolog-3 ise iş yoğunluğu üzerinde özellikle Bakanlığın isteklerinin etkili olduğunu vurgulamış ve verdiği örneklerle durumu açıklamıştır.

“Bir süre sosyal serviste tek çalıştım, çok zorlayıcı bir süreçti. Kısa süre önce ise bir sosyal çalışmacı daha geldi. Yani artık iki kişiyiz. 24 çocuk var burada. Şu an sayımız yeterli; ancak eğer bakanlığın her isteğinin eksiksiz yerine getirelim dersek asla yeterli değil. Bakanlık sürekli o kadar iş yükü yüklüyor ki hepsiyle eksiksiz ilgilenmek mümkün değil. Bir yazı gelir örneğin bir konuyla ilgili geriye yönelik şu kadar yılın istatistiği istenir. Bu yoğunluğun arasında arşive girer onunla uğraşırsın. Başka bir yazı gelir kuruluştan ayrılan çocukların takibine yönelik bu çocuklar takibi, rehberliği, formları, raporları istenir. Görünüşte 24 çocukla çalışıyor gibi olursunuz ama aslında sayı çok daha fazladır. Kısa süre önce yine bir yazı geldi. Çocuklar 15 günde bir örnek kişilerle bir araya getirilsin diye. 15 günde bir bu mümkün mü? Hadi birilerini ayarladınız diyelim bu kişilerin programına- saatine uymak zorundasınız. Genelde ya akşam gelebiliyorlar ya da hafta sonu. O sırada senin de kuruluştan olman gerekiyor. Üstelik bu fazla mesainin bir karşılığı da yok.” (Psikolog-3)

İş Tatmini ve Başarısı Açısından Motivasyon ve Stres Kaynakları

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde görüşlerini paylaştıkları bir diğer konu iş tatminini, iş başarısını, işe bağlılığı etkileyen motivasyon ve stres kaynaklarıdır.

İçsel motivasyonun daha çok görevin içinde kendiliğinden var olan ödüllerle (işin kimliği, önemi, geri bildirim vb.) ilgili olduğunu; dışsal motivasyonun ise çevreden gelen etkileri içerdiğini (iş arkadaşlarının ve yöneticilerinin desteği, fiziki şartların uygunluğu vb.) daha önce belirtmiştik. Katılımcıların motivasyon kaynaklarına yönelik görüşleri bu çerçevede değerlendirilmiştir. Sosyal Çalışmacı-7 ve Sosyal Çalışmacı-8'in iş motivasyonları üzerinde özellikle içsel motivasyon kaynaklarının etkili olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal Çalışmacı-7 bu konudan söz ederken fayda ve değişim kavramları üzerinde durmuş; Sosyal Çalışmacı-8 ise en büyük motivasyon kaynağının “bakım tedbiri altındaki bir çocuğun sağlıklı bir aileye kavuşmasını sağlamak” olduğunu dile getirmiştir.

“Motivasyon kaynaklarım; çocuklarla birlikte zaman geçirmek, çocuklarla gerekli mesleki çalışmalara yaparak onlara faydalı olmak, çocukların hayatlarındaki olumsuzlukları azaltabilmek ve onlardaki değişimi gözlemleyebilmek...” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Koruma altında olan ve bu kuruluştaki kalan bir çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesi, evlat edindirilmesi ya da koruyucu aile yanına verilmesi ve sağlıklı bir aile düzenine kavuşturulması yaptığım işteki en büyük motivasyon kaynağım diyebilirim.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Diğer yandan Psikolog-2'nin iş hayatında motive olmak için kullandığı yöntem çok daha farklıdır. Katılımcının daha kötü şartlarda çalışan meslektaşları ile kendi durumunu karşılaştırarak motive olmaya çalıştığı görülmüştür.

“Ben kendimi benimle aynı bölümden mezun olup çok daha düşük ücrete rehabilitasyon merkezlerinde kendi mesleğini yapmayarak çalışan arkadaşlarımı düşünerek motive ediyorum. Yani kötünün kötüsü var diye... Benim için çalıştığım alan ve yaptığım iş kötünün iyisi gibi bir şey.” (Psikolog-2)

Psikolog-3 ise iş hayatında kendisini motive eden herhangi bir durumun var olmadığını vurgulamıştır.

“...İnanın hiç yok... Çok emek harcıyorsun, çaba gösteriyorsun ancak karşılığını alamıyorsun. Çocuklar çok değişmiyor. Çalışman boşa gitmiş gibi hissediyorsun. Ücret desen o da hiç motive edici değil. Mesai saatlerine bağlı kalmadan çalışıyorsun ve tüm iş yüküne rağmen emeğinin karşılığını asla alamıyorsun.” (Psikolog-3)

Özellikle zor ve yıpratıcı bir mesleği, ciddi bir iş yoğunluğu içinde ve tüm gereklilikleri ile sürdürme gayreti düşünüldüğünde; motivasyon kaynaklarının destekleyici gücünün daha da önem kazandığını ifade etmek doğru olacaktır. Ancak tam da bu noktada bir katılımcının kendisini motive edecek hiçbir şeyin bulunmadığını söylemesi dikkat çekicidir. Oysa iş motivasyonunu arttırmak için yapılabilecek pek çok düzenleme, hayata geçirilebilecek çok sayıda uygulama mevcuttur. Bu noktada, çalışanların stres kaynağı olarak algıladıkları faktörlere yönelik yapılacak düzenlemeler; iş motivasyonunun artırılması için başvurulabilecek öncelikli düzenlemeler olarak görülebilir.

Katılımcıların üzerinde durduğu konulardan bir diğeri iş hayatını zorlaştıran ve strese neden olan durumlardır. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-7 iş yoğunluğuna dikkat çekerken; Sosyal Çalışmacı-8'in vurgusu yoğun idari baskıya ve ücret yetersizliğine olmuştur.

“En büyük stres kaynağım kesinlikle sosyal servisteki eleman yetersizliği ve yoğun evrak işlerinden çocuklara yeterli zamanı ayıramamak...” (Sosyal Çalışmacı-7)

“En büyük stres kaynağı idarenin baskısı ve yaptığım işe çok fazla müdahalede bulunması... Her kararı yönlendirme çabası var. Örneğin ben bir çocuğu izin durumlarını gözlemlemiş ve aileye dönüşünü uygun bulmuşum, müdürlük telefon ediyor ve o çocuk geri gelir bizi uğraştırma diyerek kararımı değiştirmem için bana baskıda bulunuyor. Yaptığım iş, aldığım kararlar sürekli eleştiriliyor. Sürekli müdahale var. Ayrıca aldığımız ücretin çok yetersiz olduğunu düşünüyorum ve bu durum da çalışma motivasyonumuzu olumsuz yönde etkiliyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Personel yetersizliğine dikkat çeken bir diğer katılımcı olarak Psikolog-1 stres kaynaklarından en büyüğünün “kararların ciddiyeti ve sorumluluğu” olduğunu vurgulamış ve ayrıca ceza hükümleri ile karşı karşıya kalma konusunda bir korku politikasının var olduğu yönündeki düşüncesini paylaşmıştır. Psikolog-1 sadece bir psiko-sosyal servis çalışanı değil; aynı zamanda ilk kabul birimi olarak da hizmet verilirken, sosyal incelemelere giden ve çocuklar hakkında karar vermede görevli bir personeldir. Bu noktada, verilen kararların ciddiyeti ve sorumluluğuna yaptığı vurgu daha çok sosyal incelemeye giderek karar verme konusundadır. Zira korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görev yapan çalışanların yaptıkları değerlendirmelerde de aldıkları kararların ciddiyetinin ve sorumluluğunun önemli bir stres kaynağı olarak görüldüğü anlaşılmıştır.

“Zorlayıcı stres kaynakları olarak çok şey sayabilirim ama en başta üstelendiğin sorumluluğun büyüklüğü, aldığın kararların ciddiyeti, çalışan yetersizliği ve var olan korku politikası geliyor. Aldığımız kararların yükünü ve üstelendiğimiz sorumlulukların ağırlığını hafifletmek adına düzenlemeler yapılmalı. Bunu bir psiko-sosyal servis çalışanı olmamın yanında özellikle sosyal incelemelere giderek karar veren bir çalışan olarak söylüyorum. Ayrıca özellikle katıldığım her eğitimde çok net hissettiğim bir korku politikası var. Yani sakın şunu atlamayın hakkınızda soruşturma açılır, aman raporu şöyle yazın, şu şekilde bir değerlendirme yapın, kendinizi sağlama alın falan filan... Sürekli diken üstünde hissediyorum ve bazen kendimi her şeyi eksiksiz ve kuralına uygun yapma çabası içinde debelenirken, herhangi bir soruşturma durumunda bir sorun yaşamamak için evraklar içinde boğuşurken buluyorum. Bence bakanlığın atladığı bir şey var. Biz her işlemi çocukların yüksek yararını düşünerek yapmaya çalışıyoruz ama uygulamada olayların çok farklı dinamikleri olabiliyor ve bizim beklediğimiz bakanlığın çalışanlarına güvenmesi, koruması ve sahip çıkması.” (Psikolog-2)

Benzer şekilde Psikolog-3 de ceza hükümleri ile karşı karşıya kalma stresinin işini verimli bir şekilde yapmasını engellediğini vurgulamış ve çalışanlara daha fazla güven duyulması gerektiğini ifade etmiştir.

“Biz bu kuruluştta çocuklara yardım etmek, destek sağlamak için değil, olumsuz bir durum olduğunda ‘günah keçisi’ olarak kullanılmak için çalıştırılıyoruz. Yani ben öyle hissediyorum. Siz burada gerçekten işinizi yapmak isterseniz, fayda

sağlamak ve olumlu değişimleri gerçekleştirmek amacındaysanız başınız belaya girer. Ben sürekli mesleğimi yapmakla kendimi kollamak arasında kalıyorum. Bakanlık ve müdürlüğün biz çalışanlarına gerçek bir güven duyduğunu ve bize sahip çıktığını düşünmüyorum. İşimi yapmaya çalışırken cezaevine girmekten korkuyorum. Bu ne kadar büyük bir stres kaynağı düşünebiliyor musunuz? Ya evrak memuru gibi çalışıp tüm belgeleri eksiksiz tamamlayıp, denetimden sorunsuz geçmeyi amaç edinerek, her konuda tolerans gösterip hiçbir sorun çıkmasın diye görmedim duymadım yaparak ve kendimi kollayarak işlemleri yürüteceğim ya da taşın altına elimi koyup, suçlama ve ceza hükümlerini ile karşı karşıya gelmeyi göze alıp çocukların yüksek yararı noktasında etkili bir şekilde işimi yapacağım. Bu ikilem beni çok yoruyor.” (Psikolog-3)

Psikolog-3 bu konuda yaşadığı ikilemi bir örnekle açıklamaya çalışmıştır.

“Örneğin bir çocuk sıkıntılı- sorunlu bir dönemden geçiyor ve ben kuruluşa girmeden üzerini aramak istiyorum. Bu durumu bakanlığa yazdığımda üst aramak kolluğun görevidir, siz yapamazsınız diyor bana... Peki eyvallah... Ancak bu çocuk bıçakla girip arkadaşına zarar verdi ya da çakmakla girip evi yaktı. O zaman ne olacak bu çocuklara... Ayrıca böyle bir durumda da ‘günah keçisi’ olarak tüm sorumluluk benim üzerime yıkılacak. Hem bu işin tüm sorumluluğunu bize yüklüyorlar hem de işimizi yapmamıza izin vermiyorlar, yanımızda durmuyorlar. Bundan daha büyük bir stres kaynağı olabilir mi?” (Psikolog-3)

Tüm bu ifadeler doğrultusunda, çalışanların ceza hükümleri ile karşı karşıya kalma konusunda yoğun bir stres yaşadıkları ve bu durumun etkisiyle çoğu zaman kendilerini ikilem içinde buldukları anlaşılmıştır. Sheafor ve Horejsi’nin (2002: 20; akt. Güzel ve Selçik, 2017: 769) de belirttiği gibi genellikle bir uzman için mesleki uygulamalarında “insiyatif almak ya da sisteme uymak” şeklinde iki seçenek ortaya çıkmaktadır.

3.3.2. Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmelikler

Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanları ile yapılan görüşmelere benzer şekilde sosyal serviste görevli meslek elemanları ile de yapılan görüşmelerde, çocuk koruma politikaları kapsamında kanun ve yönetmeliklere ilişkin bir değerlendirme yapılmaları istenerek bu metinlere ilişkin bilgi, düşünce ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda; çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarının, üstlendikleri rolleri yerine getirmelerinde yasal metinlerin etkisinin ve uygulamaya aktarılışının anlaşılması yolu ile süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Yasların çok net olmadığına ve bu nedenle çok sayıda yanlış karar verildiğine ilişkin düşüncesini paylaşan Sosyal Çalışmacı-7 özellikle çocuklara yönelik işlenen suçlara

verilen cezalar konusunda sorunlar bulunduğuna dikkat çekmiş ve duruma ilişkin bir örnek paylaşmıştır. Katılımcıların görüşleri dikkate alındığında cezalara ilişkin var olan yasal düzenlemelerin uygulamaya aktarılışında sorunlar olduğu görülmektedir.

“Yasalar net değil. Yasaların net olmaması hem karar mercilerini zorlayıcı hem de verdikleri karar yanlış bile olsa kendilerini savunmalarını kolaylaştırıcı özelliğe sahip. Çocuklar hakkında verilen yanlış kararların çok yaygın olduğunu düşünüyorum. Ayrıca yasal metinlerde en zayıf konunun çocuklara yönelik işlenen suçlar olduğuna, cezaların yetersiz olduğuna ve yaptırımlarda çok geç kalındığına inanıyorum. Örneğin bir cinsel istismar vakasında birkaç yıl mahkeme sürdü. Bu süreçte çocuk koruma altına alındı sonra anneye teslim edildi. Sonuçta babaya 15 yıl hapis cezası verildi ancak dosya Yargıtay’a gitti ve 3 yıldır Yargıtay kararı bekleniyor. Bu adam ise tutuklu değil.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Çocuklara yönelik işlenen suçlarda cezaların yetersizliği üzerinde duran bir diğer katılımcı Sosyal Çalışmacı-8 olmuştur.

“İstismarla ilgili kanunlar yetersiz. Ben buradayım, bana bunu yapan dışarıda geziyor diyor çocuklar. Özellikle nitelikli cinsel istismar dışındakiler zaten hiç önemsenmiyor. Cezalar yetersiz.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Yasaları açıklayıcı ve yeterli bulmadığını ifade eden diğer katılımcılardan Psikolog-3 görev tanımlarının uygulamaya aktarılışındaki sorunlara dikkat çekmiş; Psikolog-2 ise var olan boşluklar ve sorunlar dikkate alınarak yeni ve net bir çocuk evleri sitesi yönetmeliğinin hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim 2005 yılında başlayan koğuş (kışla) tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara dönüşüm süreci 2017 yılında tamamlanmış olmasına rağmen “çocuk evleri siteleri” 1995 yılında çıkarılmış olan Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik ve 1999 yılında çıkarılmış olan Çocuk Yuvaları Yönetmeliği çerçevesinde işleyişini düzenlemektedir.

“Yasal metinleri yeterli, gerçekçi ve açıklayıcı bulmuyorum. Örneğin görev tanımları kısımları çok başarısız... Ben bir psikoloğum ve benim görev tanımımın bir maddesinde psikolojik testler uygulayarak belli konularda çocuklar hakkında tespitlere ulaşılması gerektiği yazıyor. Ancak benim bu çalışma şartlarında, bu iş yüküyle psikolojik bir test geliştirme şansım yok. Bu ayrı bir alan zaten... Uygulanacak testlerin bakanlık tarafından belirlenmesi, nasıl uygulanacağını, sonuçların nasıl değerlendirileceğinin açıklanması ve her kuruluşta standart şekilde uygulanması gerekiyor. Yani yasal metinde bir ifade var ama uygulama da pek bir geçerliliği yok.” (Psikolog-3)

“Yasalar daha genel metinler ama en azından yönetmeliklerin daha net ve ayrıntılı olması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin yetiştirme yurdu yönetmeliği 1995 yılında çıkarılmış. Yapılan değişiklikler doğrultusunda yaşanan sıkıntılar da göz önüne alınarak yeni bir çocuk evleri sitesi yönetmeliğinin oluşturulmasının

çok daha sağlıklı olacağı kanısındayım. Çıkarılan genelgeler ya da bakanlıktan sürekli gelen yeni yazılar, yeni kurallar, istekler işi çok karıştırıyor. Yönetmelik işleyişi net bir şekilde ortaya koyacak ve var olan boşlukları dolduracak şekilde yeniden yazılmalı. Örneğin kuruluşların kuralları noktasında bir birlik yok. Yani kuruluş kendi belirliyor çoğu kuralı ve bu nedenle kurallar kuruluştan kuruluşa değişebiliyor ya da örneğin bir grup sorumlusu diğerine oranla çok daha fazla etkinlik yapabiliyor ve bu durum çocuklar arasında kargaşaya neden oluyor. Bu tip durumlar kişinin karakterine bırakılmayıp bir standart belirlenmeli diye düşünüyorum.” (Psikolog-2)

Katılımcılar çocuk koruma alanıyla ilgili yasal metinleri genel olarak yorumladıktan sonra 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa ilişkin düşünce ve deneyimlerini paylaşmıştır. Ayrı bir ilk kabul birimi bulunmadığı için bu konudaki işlemlerle de ilgili olan kuruluş sosyal servis personellerinden Psikolog-2 ve Psikolog-3 özellikle acil koruma kararına ilişkin sorunlar üzerinde durmuşlardır. Katılımcıların acil koruma kararına ilişkin kanunda belirtilen sürelerin yetersizliği konusundaki görüşlerinin “korunma ihtiyacı içindeki çocuk” biriminde görevli meslek elemanlarının ifadeleri ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca resmi olarak olmasa da ilk kabul birimi işlemlerini yürüten kuruluşların bu sürece ilişkin belirtilen sürelerin yetersizliğine de dikkat çektikleri görülmüştür.

“5395 sayılı kanundaki acil koruma kararı ile ilgili çok sorun yaşıyorum. Bu kararın süresi 30 gün ancak çeşitli sebeplerle bu sürenin aşıldığı durumlar oluyor. Bizim ilimizde ayrı bir ilk kabul birimi olmadığından hakkında acil koruma kararı bulunan çocuklar da burada kalıyor. Bu karar süresince onlara kıyafet, eşya, harçlık sağlayabilmemiz, okula devam edebilmeleri gibi konularda bir düzenleme yok. Bu çocuklar buraya teslim edildiğinde ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyoruz. Bu noktada bir açık, bir boşluk var ve bu durum bizi sıkıntıya sokuyor.” (Psikolog-3)

“5395 genel olarak başarılı ama bizi zorlayan bazı sıkıntılı yanları da var. Ben bir kuruluşun sosyal servis çalışanıyım ama ilk kabul biriminin sosyal incelemelerini de yapıyorum. Örneğin süre sıkıntısı olduğunu düşünüyorum. Acil koruma kararının çocuk kuruma geldiği tarihten itibaren 5 gün içinde verilmesi gerektiği yazıyor. 5 iş günü bile denilmemiş. Örneğin çocuk Cuma günü mesai bitimine çok yakın bir zamanda geliyor. Sonra hafta sonu giriyor araya. Size inceleme yapıp karar vermek için kalan süre 2 gün oluyor. Fakat aynı anda yürütmeniz gereken o kadar iş var ki o 2 günü tamamen bu işe ayıramıyorsunuz. Zaten sağlıklı bir karara varmak için 5 iş gününün dahi yetmeyeceği vakalar da oluyor. Bu karar aceleyle getirilemeyecek kadar ciddi bir karar. Çünkü eğer bu koruma kararını aldıysanız dosya bakım tedbirine gidiyor demek oluyor. Acil koruma kararı alıp incelemeye öyle devam etseniz ve sonuç olarak gerçek bir riskin olmadığına karar verseniz bu sefer bu kararın kaldırılması uzun sürüyor ve mahkeme ile sorun yaşayabiliyorsunuz. Yani baştan istemeseydin diyor bir anlamda. Tüm bu şartlar sizi bir köşeye sıkıştırıyor ve sürecin sağlıklı işlenmesini engelliyor. Diğer yandan acil koruma kararının süresini de yetersiz buluyorum.

Dışarıdan bakıldığında 30 gün az değil gibi duruyor ama öncelikle bu süre kanunda yine iş günü olarak belirtilememiş. Ayrıca bazen öyle vakalar oluyor ki koruma altına alınmasını gerektirecek ciddi bir risk yok ancak aile ile bağların güçlendirilmesi ve danışmanlık verilmesi gerekiyor ancak taraflar bir türlü ikna olmuyor. Böyle bir durumda bakım tedbiri istemek anlamsız ve gereksiz ancak çocuğun teslimini de sağlayamıyorsunuz. Yani ya aile ben almayacağım diyor ya da çocuk gitmek istemiyor ve siz teslim etseniz bile ertesi gün yine kaçıp polise gidiyor ve oradan da buraya tekrar geliyor. Bu gibi durumlarda danışmanlık sürecinin başlaması, bir anlamda yaşanan olayın soğuması ve tarafların iletişime ve iş birliğine daha açık hale gelmeleri için zaman gerekiyor. Bu nedenle acil koruma kararının süresi daha uzun olmalı diye düşünüyorum. Ayrıca ilk kabul birimde kalış süresi 8 gün ve bu sürenin de yeterli olmadığını düşünüyorum. (Psikolog-2)

Katılımcıların 5395 sayılı kanuna ilişkin görüşlerini paylaşırken üzerinde durdukları bir diğer konu tedbirlerin uygulamaya aktarılışındaki sorunlar olmuştur. Yine sosyal servis çalışanlarının bu konudaki görüşlerinin de “korunma ihtiyacı içindeki çocuk” biriminde görevli meslek elemanlarının ifadeleri ile benzer olduğu belirtilmelidir.

“Eğitim, sağlık, danışmanlık tedbirlerinin uygulanışlarıyla ilgili sorunlar var. Örneğin çocuk hakkında sağlık tedbiri var ancak çocuk gitmek istemiyor. Psikiyatrist bana getirin diyor. Bir yol bulamıyoruz. Daha sonra doktor randevuya gelmemiştir yazarak mahkemeye gönderiyor. Yani tedbir verilmiş ama uygulamaya geçiremiyoruz. Ya da örneğin eğitim tedbiri verilmiş bir çocuk okulda gösterdiği bir davranıştan dolayı uzaklaştırma alıyor. Zaten bu çocuğun okula devam problemi var, okula gitmek istemiyor. Hakkında verilmiş bir eğitim tedbiri var ve okul bu çocuğa okuldan uzaklaştırma cezası veriyor. Eğitim tedbirinin işlevi nerede kaldı? Ayrıca çocuk bunu ceza değil ödül olarak görüyor.” (Psikolog-3)

“Danışmanlık tedbirinde etkili bir uygulama yok. Bu tedbiri MEB daha iyi yürütüyor diye düşünüyorum. Çünkü SHM çok yoğun vakit bulamıyor. Biz koruma kararını kaldırıp aileye teslim ederken sürecin takibi ve daha sağlıklı işlemesi için diğer tedbirleri veriyoruz. Aileye diyoruz ki devlet senin çocuğunu desteklemeye devam edecek... Ancak uygulamada bu tedbirler kağıt üstünde kalınca sorunlar tekrar yaşanıyor. Örneğin bir çocuk bana danışmanlık tedbirinin uygulanışını, beni çağırıp imza attırıp geri gönderiyorlar hocam, halimi hatırıma bile sormuyorlar diye anlatmıştı.” (Sosyal Çalışmacı-8)

3.3.3. Çocukların Kuruluşa Teslim Süreçleri

Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarından, korunma gereksinimi içindeki çocukların kuruluşa teslim sürecine ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenmiş olup, süreçteki uygulamaların anlaşılması yoluyla iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmüştür.

Meslek elemanlarının çocukların kuruluşa teslim süreçlerine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde üzerinde durdukları konulardan biri; bu süreçte çocukla kurulan iletişimin, çocuklara hangi açıklamalarda bulunulduğunun önemidir. Katılımcılar bu süreçte özellikle kolluk kuvvetlerinin yaklaşımları ile ilgili sorunlar olduğunu dile getirmişlerdir. İkna sürecinin, nereye gidildiği ve gidilen yerin kuralları konusunda doğru olmayan beyanların, çocukların kuruluşa alışmasında zorluklara neden olduğundan söz etmişlerdir. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin bir çocuğu kendilerine teslim etmeden önce her vakaya ilişkin özenli ve titiz bir araştırmada bulunmadıklarını ifade ederek bu konuda örnek vakalar paylaşmışlardır.

Sosyal Çalışmacı-7 kolluk kuvvetleri ile yaşadıkları bir sorunu dile getirmiş ve kuruluşa teslim sürecinde çocuklara yapılan açıklamaların önemine dikkat çekmiştir.

“...Bu süreçte kolluk kuvvetleri ile şöyle bir sorun var. Çocuklara burayı bir otel gibi gösteriyorlar. Buraya gelen çocuk burada istediği her şeyi yapabileceğini sanıyor. Çocuklara burayı özendiriyorlar. Bunu belki de sorumluluğu üstlerinden atmak için yapıyorlar. Yani biz çocuğu teslim edelim de ne gerekiyorsa orası yapar. Oysa bu alan işbirliğini ve sorumluluğu paylaşmayı gerektiriyor. Burası çocukların kafa dinlemek için gelebileceği, istedikleri her şeyi yapabilecekleri, istediklerinde ise kolayca çıkıp gidebilecekleri, ailelerini cezalandırmak için kullanabilecekleri bir yer değil... Bu psikoloji ile gelen çocuklar diğer çocukları da olumsuz etkiliyorlar. Bu konuda hem kolluk birimlerine eğitim verilmeli hem de sorumluluğu paylaştıracı bir işleyiş daha aktif hale getirilmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Psikolog-3 de benzer şekilde kolluk kuvvetlerinin çocukları kuruluşa teslim sürecinde titiz bir değerlendirmede bulunmadıklarını belirtmiş ve bu durumun süreçte çocuğa daha çok zarar verebildiğini paylaştığı bir örnek ile ifade etmiştir.

“Kolluk birimleri herhangi bir durumda, gerekli araştırmayı yapmadan hemen savcıyı arayıp aldığı talimatla çocuğu buraya bırakıyor. Aynı bir ilk kabul birimini olmadığı için resmi olmasa da bu konuda hizmet veriyoruz. Örnek bir vaka paylaşayım. Bir çocuk babasının arabasını kaçırmış ve tüm gün boyunca ailesi ona ulaşamamış. Daha sonra araba ile kaza yapmış ve polis devreye girince aile çocuğa ulaşmış. Baba hem yaşadığı korku ve olayın sıcaklığı ile hem de çocuğun sorumsuz davranışının etkisiyle olay yerinde çocuğa tokat atmış. Polis savcıyı arayıp bu çocuğu bize getirdi. Lütfen yanlış anlamayın kesinlikle şiddeti onaylamıyorum ancak bu durumun nasıl sonuçlar getirdiğini anlatayım size. Çocuk buraya geldiğinde o kadar rahat tavırları vardı ki... Aslında çocuk bir hata yapmış ama o hata arka plana atılmış. Ehliyeti olmadan, ailesine haber vermeden, arabayı kaçırp kaza yapmış ancak gündem bu değil de babasının olayın sıcaklığı ile çocuğa tokat atması olmuş. Buraya teslim edilen bir çocuğun birkaç gün içinde ailesine teslimi çok zordur. Bunun nedeni iş yoğunluğu ve prosedür... O çocuk burada hem kurum kültürüne maruz kaldı, hem buranın

ailesinin yanından daha kural­sız ve fiziki açıdan daha iyi olduğu kanaatine ulaştı, hem de ailem bundan sonra bana karışamaz, polise gider buraya gelirim algısıyla buradan ayrıldı. İnanın biz bu çocuğa o tokattan daha fazla zarar vermiş olduk.” (Psikolog-3)

Katılımcıların çocukların kuruluşa teslim süreçlerine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde dikkat çektikleri noktalardan biri de ÇOKİM’ler konusunda yaşanan sorunlar olmuştur. Bu çerçeve katılımcıların görüşlerinin üç temel noktada toplandığı görülmüştür. Bunlardan ilki ÇOKİM’lerin her ilde bulunmuyor oluşudur. Katılımcılar bu durumda, ÇOKİM ile ilgili gerekli iş ve işlemlerin illerdeki çocuk evleri siteleri tarafından yürütölmeye çalışıldığına, ÇOKİM’de kalması gereken çocukların hakkında bakım tedbiri bulunan çocuklar ile bir arada kaldıklarına, bu süreçte kurum bakımı ile tanıştıklarına ve bu çerçevede süreçteki risk ve sorunlara dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların dile getirdikleri diğer iki konu ise ÇOKİM’lerin ilçede olması durumunda yaşanan aksaklıklar ve ÇOKİM’lerde yeterli personelin bulunmaması durumunda yaşanan sorunlar olmuştur.

Çocuk Hizmetlerine İlişkin Çıkarılan Genelge (2012-15) ile hizmet vermeye başlayan Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimlerinde görevli meslek elemanınca, birime teslim edilen çocukların duygusal ve davranışsal özellikleri, çocuğun sosyal çevresi ve aile ilişkileri, çocuğa etki edecek olası risk faktörleri ve çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilerek çocuk hakkında uygulanacak sosyal hizmet müdahalesi belirlenmektedir (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018: 47). Bu birimler gerek çocuğun korunma ihtiyacının belirlenmesi sürecinde gerekli iş ve işlemlerin profesyonel ve titiz bir çalışma ile gerçekleştirilerek en kısa sürede, en doğru şekilde sonuçlanmasında gerekse de çocuklara kurum bakımı ile tanıştırmadan müdahaleler gerçekleştirilebilmesinde etkili olan önemli merkezlerdir. Dolayısıyla bu merkezlere ilişkin var olan sorunların çözümü önem arz etmektedir.

Bu konuda Psikolog-3 çocuk evleri sitesinin ilk kabul kuruluşı hizmetini de veriyor oluşunun süreçte neden olduğu sorunları örneklerle açıklamış; ilk kabul biriminin fiziki açıdan kesinlikle ayrı bir mekânda bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca katılımcının paylaştığı vaka, kolluk kuvvetlerinin gerekli araştırmayı yapmadan çocuğu kuruluşa teslim edebildiğine yönelik de bir örnek teşkil etmiştir.

“İlk kabule gelen çocuklar için burada bir ek oda oluşturduk. Örneğin ilk kabulde kalan bir çocuğun süreç netleşene kadar telefonunu almanız gerekiyor ancak burada kalan diğer çocuklar telefon kullanmaya devam ediyor. Birlikte kalan çocuklar arasında birbirinden farklı uygulamalarda bulunmanız çok sıkıntılı bir durum. Ayrıca bir güvenlik açığı da doğuyor. İlk kabul birimine gelen çocuk hakkında o kadar çok bilinmeyen var ki... Örneğin; kolluk kuvvetleri bir akşam savcılık talimatı ile bir çocuk getirdi. Çocuğu bir arabanın içinde bulmuşlar. Bu çocuk daha önce kısa süreliğine bizim kuruluşumuzda kalmış, daha sonra babasına teslim edilmişti. Çocuğa neler olduğunu sorduğumda ben dayımın arabasını kaçırdım buraya gezmeye geldim, polisler beni arabada bulunca buraya getirdi dedi. Önce çocuğun verdiği telefonda dayısına ulaşmaya çalıştık telefon kapalıydı, ulaşamadık. Babasına ulaşıp durumu anlattık, haberi olmadığını, şu an bir iş nedeniyle başka bir ilde olduğunu, en kısa sürede kuruluşa geleceğini söyledi. Biz babayı beklerken birkaç gün geçti. Bir sabah gazetede bir haberde bıçaklanan bir adamın kan kaybından öldüğü yazıyordu. Sonradan anlaşıldı ki bıçaklayan kişi bu çocuk... Bu durumun risklerini düşünebiliyor musunuz? Biz kaç gece bu çocuklarla onu burada bıraktık. Konuştular, arkadaş oldular. İlk kabul birimi kesinlikle farklı bir kuruluştaki yer almalı. Ayrıca kolluk işini gerektiği gibi yapsa, çocuğu alıp hemen bize getirmek yerine olayı araştırorsa, belki o adama da ulaşılırdı ve ölmezdi. Bu çocuk bana teslim edildiğinde ben hiçbir bilgiye sahip değilim ama tüm sorumluluk bende...” (Psikolog-3)

Ayrı bir ilk kabul biriminin bulunmaması nedeniyle bu sürece ilişkin hizmetleri kuruluş bünyesinde gerçekleştirdiklerini ifade eden diğer katılımcılar da bu durumun riskleri ve zararları üzerinde durmuştur.

“Bizim kuruluşumuzun bünyesinde resmi bir ilk kabul birimi yok ancak bu statüdeki çocukları kabul ediyoruz. İlk kabul biriminin kesinlikle fiziki açıdan ayrı bir yerde olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu şartlarda, ilk kabule gelen çocuklar, hakkında bakım tedbiri bulunan ve burada kalan çocuklar ile sürekli etkileşim içinde oluyor. Çok fazla sorun yaşıyoruz. Bu durum aslında her iki gruptaki çocukların psikolojisini de olumsuz etkiliyor. İlk kabul biriminde kalan çocuk buradaki kuralları öğrenince dışarıyı özendirerek anlatıyor. Bu durum çocukların yurttan kaçmasına neden oluyor. Tam aksine burada kalan bir çocuk da o an için bunalmış olabiliyor ve burası için olumsuz ifadelerde bulunabiliyor. O sırada ilk kabuldeki çocuk ne olursa olsun buradan çıkmalıymış düşüncesine kapılıp görüşmeler sırasında doğru olmayan beyanlarda bulunarak kararı yanlış yönde etkileyebiliyor. (Sosyal Çalışmacı-7)

“Bu kuruluştaki bir ilk kabul birimimiz var ama resmi değil. Bu birimler kesinlikle fiziki açıdan ayrı bir yerde olmalı. Biz burada kalan çocukları tanıyoruz ve işleyişte bir denge kurmuş durumdayız. İlk kabul birimine gelen bir çocuğu ise direkt uygun bir eve yerleştiriyoruz. Bu durum hem o evde kalan koruma altındaki çocuklar için hem de gelen çocuk için risk oluşturuyor. Örneğin gecenin bir vakti bir çocuk getiriyorlar ve biz de uygun bir eve götürüp boş bir yatağa yatırıyoruz ama o çocuğu daha tanımıyoruz ve diğer çocuklarla birlikte bırakıyoruz. Ayrıca bu birime gelen çocuk işlemleri süresince burada kalıp bir çevre edinmeye başlıyor. Kurum kültürü dediğimiz şeyle tanışıyor. O anlık duygularıyla beyanlarında bizi yanıltmaya yönelik hamlelerde bulunabiliyor. Bu da inceleme sürecini olumsuz etkiliyor ve olayları çok daha karmaşık bir hale getiriyor.

Çocuk hakkında bakım tedbiri verilmesi durumunda kalacağı yeri bilmemeli mesela. Bazen buranın fiziki şartları çocuğa çok iyi geliyor ve aslında büyük bir sorun yokken burada kalmak için çabılıyor ya da tam tersini de düşünebilirsiniz. Çocuk burada kalırken evdeki bazı çocuklarla kavga ediyor ve o anki duyguları ile burada kalamamak için elinden geleni yapıyor. Yani süreç sağlıklı işlemiyor.” (Psikolog-2)

Sosyal Çalışmacı-8 ise ilk kabul biriminin bulunduğunu ancak ilçede olması nedeniyle sürecin karmaşık bir şekilde ilerlediğini dile getirmiştir.

“Aslında kolluğun mesai saatleri içinde çocukları ilk kabul birimine götürmesi mesai saatleri dışında bu kuruluşa teslim etmesi gerekiyor. Ancak ilk kabul biriminin uzak bir ilçede olması nedeniyle kolluk mesai saatleri içinde de çocukları buraya getirebiliyor. İlk kabul çocuğunun burada kalması büyük bir sorun... Böyle olduğunda çocuğun durumuna bakıyoruz ve eğer bir risk gözüküyorsa misafir onayı alarak bir süre burada kalmasını sağlayıp ailesine teslim ediyoruz. Eğer riskli durumlar söz konusu ise acil koruma kararı isteyip, çocuğu kuruluşun aracı ile ilk kabul birimine götürüyoruz. Eğer çocuk başka ilçeden geliyor ise genelde SHM ilk kabule teslim ediyor. Yani bu konuda biraz karışıklık var. Oysa sağlıklı bir süreç için ilk kabul biriminin merkez ilçede bulunması ve tüm işlemleri kendisinin yürütmesi gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Psikolog-3’ün ilk kabul birimine gelen çocukların işlemlerinin yürütülmesi sürecine ilişkin önemle üzerinde durduğu diğer konu koordinasyon eksikliğinin neden olduğu zorluklardır. Koordinasyon sürecine ilişkin sorunlar katılımcıların görüşmenin pek çok yerinde dillendirdikleri bir konu durumundadır.

“İlk kabul birimine gelen çocukların işlemlerini yürütmek çok zor... Diğer kurum ve kuruluşlarla sağlıklı ve standart bir koordinasyon sistemi bulunmadığından bu işler daha da güçleşiyor. Tüm sorumluluk ve yük bu bakanlığın ve dolayısıyla bizim omuzlarımızdayken yetkimiz çok az... Yani bu çocuklar hakkında bir işlem yaptırırken yetkimiz daha fazla olmalı ki iş ve işlemler kolayca halledilebilsin. Bir örnek vereyim. İlk kabule bir çocuk getirildi. Buluntu bir çocuk ve yanında nüfus cüzdanı yok. Çocuk gece nöbet geçirdi ve hastaneye götürmemiz gerekti. Hastane ben nüfus cüzdanı olmadan işlem yapamam dedi. Sağlık bakanlığının ona verdiği talimat bu şekilde onları da anlıyorum. Ertesi gün nüfus müdürlüğüne gittik. Durumu anlattık. Bize geçici bir belge vermelerini istedik. Nüfus müdürlüğündeki çalışanlar bize dedi ki siz bu çocuğun ebeveyni misiniz? Hayır... Peki, bu çocuk koruma altında mı yani vasisi misiniz? Hayır... O zaman biz size hangi sıfatla bu belgeyi vereceğiz. Böyle bir uygulama yok dediler. Oradan da elimiz boş döndük. Şöyle bir sorun daha var. Diyelim nüfus cüzdanı var ve biz hastane işlemlerini hallettik. İlaçlar için eczaneye gittik fark çıktı. Biz resmi bir ilk kabul birimi değiliz; farkı ödeyeceğimiz bir ödeneğimiz yok. Çocuk koruma altında değil o sırada... Hadi cebimizden ödedik diyelim... Buna benzer diğer bir durumda ne yapacağız? Bunun sonu yok ki.” (Psikolog-3)

Psikolog-3 ilk kabul birimi çocuklarının işlemlerinde yaşadıkları koordinasyon sorunlarının koruma altında olan çocukların iş ve işlemlerini yürütürken de devam

ettiğini vurgulamış ve durumu açıklayıcı örnekler paylaşmıştır. Psikolog-3'ün tüm bu ifadeleri dikkate alındığında var olan sorunların süreci zorlaştırdığı ancak belirtilen sorunların çoğunun aslında kolay şekilde çözülebilecek nitelikte olduğu; işte tam da bu noktada il koordinasyon toplantılarının işlevselliğine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

“...Eczaneler birliği bir karar almış; burada kalan çocukların her ilacını her seferinde başka bir eczaneden almamız isteniyor. Eczaneler sıraya koyulmuş. Bunun nedeni biz yüklü ilaç aldığımız için her eczanenin bu gelir fırsatından yararlanmıyormuş. Ancak o zaman daha farklı bir sistem kurulsun. Bu durum bizim işimizi zorlaştırıyor. Karşımızda eczane var. Biz ilaç almak için 10km uzaklıkta başka bir eczaneye gidiyoruz. İlaçların hepsi yok mu daha sonra tekrar gidiyoruz. Örneğin acile götürdük çocuğu ve ilaçları için nöbetçi eczaneye gittik. Sizin ilaç alacağınız, yani sıradaki eczane hangisi diyor bize... Biz o nöbetçi eczaneden ilaçları alıyoruz. Ertesi gün sıradaki eczaneye gidip banknotları falan veriyoruz. Yani bir ilaç alma mevzuu bile uğraştırıp duruyor bizi... Başka bir örnek vereyim. Nakil ile bir çocuk geliyor bize... Okula yazdırılması lazım ancak okul bize diyor ki komisyon ay sonu toplanıyor. Bu konuda komisyon kararı lazım... Eğer çocuk ayın başında geldiyse bir ay boyunca okula gidemiyor. Ayrıca biz zaten burada kalan çocuklar okul devamsızlığı yapmasınlar, eğitimlerine devam etsinler diye çok büyük bir çaba içindeyiz fakat aynı çabayı ve iş birliğini okullardan göremiyoruz. Örneğin bizim çocuklar daha çok unutmuş gibi yaparak derse kitap götürmüyorlar. Dersin hocası derse almıyor ve çocuk okuldan çıkıp başka yerlere gidiyor. Zaten çocuğun istediği de bu... Ya da çocuk okuldan uzaklaştırma cezası almak için uğraşıyor. Biz olumsuz yaşam deneyimlerine sahip ve ailelerinden ayrılmış çocuklarla çalışıyoruz. Özel bir ilgi ve çaba gerekiyor ancak bu sadece bizim bakanlığın üzerine bırakılabilecek bir yük değil. İş birliği ve diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli ve özverili bir çalışma gerekiyor. Maalesef böyle bir işleyiş yok.” (Psikolog-3)

Katılımcılar koordinasyon eksikliği ile sadece başka bakanlıklar bünyesindeki iş ve işlemlerde karşılaşmadıklarını, bağlı bulundukları Bakanlık içinde de koordinasyon sorunlarının yaşandığını dile getirmişlerdir.

“...Kendi Bakanlığımız, İl Müdürlüğümüz ile de sorunlar yaşıyoruz. Örneğin ilk kabule teslim edilen bir çocuğun incelemesi çok uzun sürüyor. Müdürlüğünü arıyoruz sürekli. Durumun risklerinden bahsediyoruz. Bazen acil koruma kararı süresi dolduğu halde durum netleşmiyor. O arkadaşlarında kendilerine göre nedenleri, sorunları vardır elbet. Ben işleyişte sorunlar olduğunu anlatmaya çalışıyorum size... Ya da örneğin sayfalarca rapor yazıyorum bir çocuğun ÇODEM'e nakli için... Bakanlıktan gelen cevap 2 satır... Nakil talebiniz uygun görülmemiştir. Ben bu iş yoğunluğumun arasında gerçekten gerekli olduğu için durumu ayrıntıları ile anlatarak bir talep de bulunuyorum bakanlığın çalışanına, çalışmama verdiği değer bu işte... Nakil konusunda da sıkıntılar var. Çocuğun ailesi farklı ilde, nakli ya kabul görmüyor ya çok uzun sürüyor. Başka bir örnek daha vereyim. Engelli bir çocuk kuruluşumuza gelmişti. Ben uygun bir kuruluşa nakledilmesi için gerekli raporları yazdım ve beklemeye başladık. Sonunda bakanlıktan olumlu yanıtı almayı başardık ancak Bakanlığın çocuğu tertip ettiği

kuruluş yer olmadığını söyleyerek çocuğu almadı. O çocuk tüm çabamıza rağmen iki buçuk yıl burada kaldı ve maalesef istismara uğradı. Bu olay sonrasında gerekli düzenlemeler yapılarak çocuk buradan ayrıldı. “(Psikolog-3)

ÇODEM konusunda yaşanan sorunları diğer katılımcılar da dile getirmiştir.

“Ciddi bir koordinasyon sorunu var. Bu konuda hiçbir şeyin net değil. Diğer müdürlüklerle kendi çabamız çerçevesinde koordine sağlamaya çalışıyoruz. Kendi bakanlığımız içindeki koordinasyonda ise en büyük sorun ÇODEM... Bakanlığa ÇODEM ile ilgili gönderdiğimiz taleplerin sadece üst yazı okunarak işleme tabi tutulduğunu düşünüyorum. Oysa ayrıntılı bir raporla birlikte bu talebimizi iletiyoruz. Bu konudaki talebin tüm ayrıntıları ile hızlı bir şekilde değerlendirilerek çözüm sağlayıcı geri dönüşlerin olması gerekiyor. ÇODEM’de kalması gereken bir çocuğun burada diğer çocuklarla olması ciddi bir sorun... Düzeni korumak zorlaşıyor. Yani hem özel bir destek görmesi gereken çocuğa o desteği veremediğimiz için durumu kötüye gidiyor hem de diğer çocukları korumamız çok zorlaşıyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Bir sorun olduğunda ve bakanlığı aradığımda gerçekten ilgileniyorlar ancak Bakanlıkla ilgili en çok sorun yaşanan konu ÇODEM’e nakil ile ilgili oluyor. Bu noktada pek çok ilin ve kurumun uğraşmak istemedikleri çocukları ÇODEM’e göndererek bu hakkı istismar ettiklerini ve bu durumun da bakanlığın başvuruları olumsuz değerlendirmesinde etkisinin bulunduğunu düşünüyorum. Yani bazen çocuğun durumu raporda abartılarak gerekli müdahaleler tam olarak gerçekleştirilmeden nakil talebi istenebiliyor. Bu durum üzerinde o kuruluştaki eleman yetersizliği gibi çeşitli faktörlerin etkili olabileceğini de düşünmek lazım. Diğer yandan ÇODEM taleplerine genelde olumsuz yanıt verilmesi de gerçekten durumu kuruluştaki kalmaya uygun olmayan çocukların o kuruluştaki kalmaya devam ederek hem kendisi hem de diğer çocuklar için risk oluşturmaya yol açıyor.” (Psikolog-2)

“Bir çocuğu ÇODEM’e nakil edebilmek kolay değil. Diyelim ki bir vakada çocuk cinsel istismara uğramış. Nakil istediğimizde bakanlık nitelikli cinsel istismar olayı olup olmadığına bakarak karar veriyor. Ancak örneğin sadece taciz durumu var ama yaşadığı şeyler çocuğun psikolojisini çok ciddi anlamda etkilemiş. Çocuk kollarına çizikler atarken bana şöyle dedi, şunu yaptı diye bağıyor. Biz bunları rapora yazıyoruz ve bireysel psiko- destek için ÇODEM’e nakil istiyoruz. Gelen cevapta çocuğun içinde bulunduğu durum başka nedenlerdendir, başka modeller deneyin diyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Diğer yandan koordinasyon ve iş birliği konusunda bağlı bulundukları Bakanlık bünyesindeki kuruluşlarla sorunlar olduğunu vurgulayan Sosyal Çalışmacı-8 özellikle il müdürlüğü ve diğer illerdeki kuruluşlarla yaşadıkları sorunlar üzerinde durmuştur.

“Bu ilde her zaman il müdürlüğü personeli korunuyor. Kuruluş personeli daha değersiz görülüyor. Örneğin koruyucu aile birimine bir yazı yazıyorum, sonuçlanması çok rahat 6 ay sürüyor. Evlat edinme çok ağır işliyor. Belki bu durumun onlara göre de nedenleri var. İş yoğunluğu, eleman yetersizliği gibi ama sonuçta işleyişte sıkıntılar oluşuyor. Hastane ve mahkemeler ile koordinasyonumuz iyi... Diğer yandan farklı illerdeki kuruluşlarla da sorunlar

yaşıyoruz. Örneğin ailesi başka ilde olan ve kuruluşumuzda kalan bir çocuk vardı. Ailesi ile görüşebilmesi için geniş ölçüde izin kullandırırıyordum. Ailesi ile ilişkileri iyiydi, hatta çoğu zaman izin süresini aşır kuruluşu geç dönüyordu. Bu süreci takip ettiğimde çocuğun aile yanına döndürölmesinin yararına olacağı kanaatine varmışım. Durumu ailenin bulunduğı ile yazdım ancak olumsuz cevap geldi. Telefonla arayıp nedenini açık açık sordum. Orada çalışan arkadaş ise bana işler çok yoğun, çocuğı ailesine ancak danışmanlık tedbiri ile teslim edebiliriz ki bu yoğunluğı bir tedbir kararı daha eklensin istemiyoruz, demişti. Yani olan çocuğı oldu. Raporda başka nedenleri büyüterek aileye teslimin uygun olmadığını yazmış ancak itiraf ettiğı gerçek çok farklı... Nakil konusu da çok sıkıntılı... Özellikle yaşı büyüyen çocukların, kuruluştan çıktıktan sonra kuracakları hayatı desteklemeye yönelik olarak ailesi ile bağları güçlensin istiyoruz ve bu nedenle aile başka ilde ise çocuğun o ildeki bir kuruluşu naklini talep ediyoruz. Ancak maalesef olumlu geri dönüş olmuyor. Hatta gelen raporları yazan kişilere bakıyorsun farklı isimler ancak rapordaki ifadeler daha önce gelen raporla neredeyse tamamen aynı... Kopyala yapıştır yapılmış yani... Bir de uygun kuruluş bulunamaması bahanesi var. Çocuk Evleri Sitesinin her ilde kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin çocuk evleri sitesi olmayan bir il var. 2013 yılından beri bu ile çocukların naklini talep ediyoruz. Gelen cevap hep aynı; çocuğun kalması için uygun olan kuruluş yapım aşamasında deniyor. Nasıl bir kuruluşu bu 5 yıldır yapılamadı. Bu durum çocukları olumsuz etkiliyor. Aileleri ile bağlarını zayıflatıyor ancak elimizden de bir şey gelmiyor. Her ilde her model olmalı. Yani bir ildeki kurumlar diğer illerde kuruluş yok diye onların yükünü çekmek zorunda bırakılmamalı. Bu aile ve çocuk arasındaki bağın iyice zayıflaması açısından da sorun yaratıyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda koordinasyon ve işbirliği konusunda Bakanlık, Müdürlük ve Kuruluşlar arasında da bir takım sorunlar bulunduğı anlaşılmış olup bu sorunların genellikle nakil işlemlerinde yaşandığı ayrıca diğer işlemlerle de ilgili olarak titizlikle işleyen hızlı ve işbirlikçi bir düzenin kurulmasında zorluklar yaşandığı görölmüştür. Bu noktada iletişimin ve iş birliğinin iyi niyet çerçevesinde ve çocukların yüksek yararı ilkesi doğrultusunda işletilmesine daha fazla özen gösterilmesi gerektiğı ve yapılan eğitimlerde bu konu üzerinde de durulması gerektiğı değerlendirilmiştir.

3.3.4. Kuruluş Kuralları ve Hizmetleri

Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarından, kuruluşu kalmakta olan çocuklara yönelik kurallara ve sunulan hizmetlere ilişkin bir değerlendirme yapımaları istenerek, bu süreçteki uygulamalara yönelik görüş ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, kuruluş hizmetleri ve kuralları ile kuruluş

Çalışanları konusunda paylaşılan değerlendirmeler yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Çocuklara Sağlanan Hizmetlere Yönelik Değerlendirmeler

Yemek ve temizlik konusunda, Piskolog-3 dışındaki katılımcıların ortak görüşü yeterli hizmetin sağlandığı yönündedir. Yetiştirme yurtlarından “ocuk evleri sitesi” modeline dönüşüm ile birlikte kışla tipi yapıdan; az sayıda çocuğun birlikte yaşadığı, mutfadı, banyosu, salonu ve yatak odaları bulunan ev tipi bir yapıya geçiş sağlanmıştır. Bu yapılar; çocukların ev içlerinde işbirliği yapabilmesini, sorumluluk alabilmesini, bağımsız iş yapabilme becerisi geliştirmelerini ve aile ortamına yakın bir düzende yaşamalarını desteklemiştir. Nitekim bu düzen içinde bir çocuğun canının istediği bir yemeği bakım personeline söylemesi ve bu durumun dikkate alınması; yemek yapılması, sofranın kurulması ve toplanması sürecine etkin şekilde katılarak sorumluluk alabilmesi ve benzer şekilde evin toplanması, uyuduğu yatağın düzeltilmesi, banyonun temizlenmesi gibi ev yaşamına ilişkin düzenleme ve temizlik içlerindeki sürece katılım sağlayabilmesi oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sürecinde çocukların hep birlikte sofrada yemek yediklerine ve yine hep birlikte salonda TV izlediklerine tanık olunmuştur.

Yemek ve temizlik hizmetini değerlendiren Sosyal alışmacı-7 yemek programı yapılırken çocukların özel hassasiyetlerinin dikkate alındığını vurgularken, Psikolog-2 ocuklarla işbirliği yaparak sorumluk bilincini geliştirmeye yönelik uygulamalar gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

“Bu konuda hizmet gayet iyi, bir problem yok.” (Sosyal alışmacı-8)

“ocuklar için dengeli ve sağlıklı bir yemek programı hazırlanıyor. Bazı evlerde kalan çocukların özel hassasiyetleri olabiliyor. Yani rneğin bir evimizde kırmızı et yemek istemiyorlar.. Biz de o evdeki programda kırmızı et miktarını azaltıp onun yerini tutabilecek farklı besinlere ağırlık vermeye çalışıyoruz. Yemek konusunda çocuklardan gelen bir şikayet yok. İyi bir işleyişin olduğunu söyleyebilirim.” (Sosyal alışmacı-7)

“Yemek ve temizlik konusunda sağlanana hizmetler çok iyi. Zaten her gün her eve temizlik görevlisi geliyor. Yemek konusunda dengeli ve zengin bir menü var. Temizlik konusunda biraz sorumluluk vermeye çalışıyoruz çocuklara... Örneğin yataklarını kendileri topluyorlar, dolaplarını kendileri düzeltiyor ve kendi kullandıkları tuvaleti sırayla temizliyorlar. Yine sorumluluk verme noktasında özellikle hayvanları seven çocuklar için balık, kuş aldığımız oluyor. Hatta bir ev

için ördekler almıştık ve çocuklar onlar için küçük bir ev tasarladılar, bakımı üstlendiler, sorumluluğu paylaştılar. Yararlı ve keyifli bir uygulama olmuştur.”
(Psikolog-2)

Psikolog-3 ise yemek ve temizlik konusundaki hizmet kalitesinin bakım elemanlarına bağlı olarak değişiklik gösterdiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca yapılan görüşmenin devamında bu kuruluştaki bakım personelleriyle ilgili ciddi sıkıntıların bulunduğu anlaşılmıştır.

“Bu durum biraz bakım elemanlarına bağlı... Sorun yaşadığımız durumlar oluyor maalesef... Devlet yemek ve temizlik konusunda gerekli bütçeyi veriyor ama bu kişilerin seçimleri konusunda sorunlar olduğunu düşünüyorum.” (Psikolog-3)

Diğer yandan Psikolog-3 dışındaki katılımcılar kuruluşun fiziki şartlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde şartların çok iyi olduğunu vurgulamışlardır. Bu konuda Sosyal Çalışmacı-7 fiziki şartların çok iyi olmasına rağmen çocukların kuruluştaki kalmak istememeleri üzerinde durmuş ve şartların bu kadar iyi olması nedeniyle kuruluştan sonraki hayata uyum için hazırlık süreci gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bu noktada belirtilmesi gereken durumlardan biri, fiziki şartların çok iyi olmasına karşın ciddi düzeyde sınırlayıcı kurallara sahip kuruluşlarda kalan kız çocuklarının bu kuruluşlarda kalmak istemiyor oluşlarıdır.

“Kuruluşun fiziki şartları çok iyi... Çocukların ailelerinin şartlarından çok çok iyi; ancak yine de hiçbir çocuk burada kalmak istemiyor. Bu durumun iki temel sebebi var. Bunlardan biri şartlar ne kadar iyi olursa olsun bu şartları çevreleyen yüksek duvarların çocuklara verdiği özgür olamama ve izole edilmiş olma hissi. Diğeri ise çocuklara en iyi şartlarda iyi bir bakımın sağlanırken sevgi- ilgi- bağlılık- aile olma hissinin tam olarak sağlanamaması... Çocuk anne babası hayatta ise tüm yaşamışlıklara rağmen süreç içinde aileye geri dönmek istiyor. Ayrıca buranın fiziki şartları o kadar iyi ki çocuk kuruluştan ayrılacağı zaman dışarıdaki hayatın zorluğunu, buradaki şartları yakalamanın zor olacağını, buna hazırlıklı olması ve çaba göstermesi gerektiğini anlatarak onları kurumdan sonraki hayata hazırlamaya çalışıyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Kuruluşun fiziki şartlarının çok iyi olduğunu belirten diğer katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-8 ve Psikolog-2 evdeki çocuk sayısının azaltılmasının ev annelerinin bakım ve denetimi açısından yarar sağlayacağını belirtmiş; ayrıca Psikolog-2 Sosyal Çalışmacı-7'nin ifadelerine paralel olarak, sağlanan çok iyi düzeydeki fiziki şartların çocukların kuruluş şartlarına ve kuruluştan ayrıldıktan sonraki şartlara uyumu konusunda zorlayıcı olabildiğini dile getirmiştir. Meslek elemanlarının görüşleri, çocukların kurum bakımı öncesinde yaşadıkları yerlere ilişkin verdikleri bilgiler ve

kuruluşların gözlemlenen fiziki olanakları birlikte değerlendirildiğinde, çocukların büyük orandan farklılaşan fiziki şartlara alışabilmek için bir uyum sağlama süreci yaşadıkları anlaşılmıştır. Nitekim iki katlı villalardan oluşan kuruluşların fiziki şartlarının, çocukların kurum bakımı öncesinde içinde bulundukları fiziki koşullar ve kurum bakımı sonrasında kuracakları düzende içinde bulunacakları muhtemel fiziki koşullara oranla çok daha yüksek düzeyde olduğu değerlendirilmiştir.

“Evlerin fiziki şartları çok çok iyi... Her evin kapasitesi 12 kişi ama 9 kişiden fazla aynı evde kalan yok şu an. Ayrıca bir evde 5-6 çocuktan fazla olmamalı diye düşünüyorum. Aksi halde çıkan sorunlarda ev annesinin müdahale etmesi zorlaşıyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Kuruluşun fiziki şartlarının gerçekten çok iyi olduğunu söylemem gerek. Buraya gelen çocukların tamamına yakının koruma altına alınma nedenleri ekonomik nedenler olmasa dahi geldikleri ailelerin ekonomik durumları çok kötü oluyor. Çocuk buraya geldiğinde afallıyor ve sudan çıkmış balığa dönüyor. Buranın imkânları onun şimdiye kadar gördüğüyle çok farklı. Buraya bir uyum süreci geçiriyor. Daha sonra doyumsuzluk başlıyor. Daha doğrusu değerini bilmeme durumu... Burada o kadar üst düzey bir yaşam standardına sahip oluyor ki kuruluştan ayrıldığında da suda çıkmış balığa dönüyor. Çünkü çocuğun buradaki şartları kuruluştan ayrıldıktan sonra yakalaması çok zor... Onlara bu kadar iyi ve fazla imkan kolayca sunmak belki de çok doğru değil. Evler 10 çocuğun kalabileceği şekilde tasarlanmış. Genelde 7-8 kişi kalıyorlar ama bu sayı bile bence fazla. Yani olumsuz yaşam deneyimlerinden gelen ve ergenlik döneminde bulunan 7-8 erkek çocukla bir ev annesinin baş etmesi zor oluyor. Evdeki çocuk sayısı beşi geçmemeli diye düşünüyorum. Etkili bir işleyiş için grup sorumlularının ve sosyal servis çalışanlarının da ortalama 10 çocuktan sorumlu olmaları gerektiğini düşünüyorum.” (Psikolog-2)

Psikolog-3 ise fiziki şartlar açısından yaptığı değerlendirmede kuruluşun yetiştirme yurdundan çocuk evleri sitesi modeline dönüştürüldüğünü; ancak gösterilen çabaya rağmen bu modele uygun bir işleyiş kurulamadığını belirtmiş ve bu konuda yaşadıkları sıkıntılara örnekler vermiştir. Bu çerçevede özellikle çocukların kaldıkları evlerin birbirinden ve bu evlerin idari binadan bağımsız olmasının önemine dikkat çekilmiş; ayrıca daha önce yetiştirme yurdu olarak kullanılan bir bina üzerinde yapılan düzenlemeler ile çocuk evi sitesi modelinin oluşturulmaya çalışılmasının pek sağlıklı sonuçlar vermediği, çocuk evleri sitelerinin belirlenen ölçütler doğrultusunda inşasının en iyi sonuçlara ulaşmak için gerekli olduğu değerlendirilmiştir.

“Burası eskiden yetiştirme yurduydü. Çocuk evleri sitesi modeline geçilmesiyle bir dönüşüme gidildi. Ciddi bir masraf yapıldı ancak fiziksel yapı bence hala bu modele uygun değil. Bu bina iki katlı... İlk katında idarenin odaları var. İkinci katı 4 ayrı daire olacak şekilde düzenlendi. Apartman daireleri gibi... Oysa bu

evlerin müstakil birbirinden bağımsız olması gerekiyor. İki çocuk kavga ediyor ayırıyoruz. Daire kapıları karşılıklı ya da balkonlar yan yana küfürleşme, tartışma, birbirine müdahale yine sürüyor. Ya da ev olarak bir organizasyon yapmak mümkün değil. 4 ev birlikte hareket ediyor yine.” (Psikolog-3)

Ayrıca Psikolog-3 kuruluşun bir ilçede yer almasının avantaj ve dezavantajlarını değerlendirmiştir.

“Böyle bir kuruluşun uzak bir ilçede yer almasının iyi ve kötü yanları var. Örneğin burada herkes herkesi tanır. Burada kalan çocukları bilirler. Bir durum olduğunda bize haber verirler. İlçe polisi de bizim çocukları tanır. Çocukların denetimi daha kolay... Daha güvenilir ve koruyucu bir ortam var. Örneğin şehir merkezindeki gibi maddeye kolay ulaşamazlar. Kendilerini farklı- kötü çevrelerin içinde kolayca bulamazlar. Kötü yanları da var tabi. Örneğin gönüllü olarak bizim gibi kuruluşlara yapılan destekler burada çok yok. Ayrıca gıda ve özellikle çocuklar için alışverişte seçenek az ve anlaşma sağlamak zor... Bir de sinema tiyatro vb. etkinlikler çok nadir olur.” (Psikolog-3)

Katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer konu çocuklara sağlanan eşyalar ile verilen harçlıklardır. Sosyal Çalışmacı-8 harçlıkların arttırılabileceğini dile getirirken, diğer katılımcılar eşya ve harçlık konusunda sağlanan imkânların çok iyi olduğunu belirtmiş ve özellikle çocukların bu imkânların ne kadar değerli olduğunu farkında olmadıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca yeterli ölçüde sağlanan eşyaların süreçte çocuklar tarafından yetersiz duruma getirildiğini dile getiren katılımcılardan Psikolog-3 çocukların harçlıklarını doğru ve sağlıklı şekilde kullanmalarını sağlayamadıklarını ifade ederken Psikolog-2 ise harçlık konusunda çocukların birikim yapmayı öğrenmeleri amacıyla sağlıklı bir uygulama gerçekleştirmeyi başardıklarını belirtmiştir. Bu çerçevede çocuklara sağlanan harçlıkların aslında yeterli olduğu; ancak çocukların bu harçlıkları kontrollü ve en faydalı şekilde kullanabilmeleri konusunda rehberliğe ihtiyaç duydukları, bu durumun çocukların özellikle kurum bakımı sonrasında kuracakları düzende “parayı kullanabilme” becerilerinin gelişmesi ve birikim yapmayı öğrenebilmeleri açısından büyük bir önem taşıdığı değerlendirilmiştir. Nitekim bazı kuruluşlarda bu konudaki yaklaşım, düzenleme ve uygulamaların başarıya kavuşturulurken diğer kuruluşlarda önemli bir eksiklik olduğu anlaşılmıştır.

“Verilen harçlıklar arttırılabilir diye düşünüyorum.. Eşya konusunda herhangi bir problem yok. Gerekli tüm eşyalar sağlanıyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Kıyafetler yeterli. Ayrıca bağışlar da oluyor. Bu konuda bir sorun yok. Verilen harçlıklar da ihtiyaçlarını karşılıyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Hem sağlanan eşyaların- kıyafetlerin hem de verilen harçlıkların fazlaca yeterli olduğunu düşünüyorum. En büyük sorun burada kalan çocukların onlara sağlanan hizmetlere gerekli değeri vermemeleri... Yılda iki kez 600 liralık kıyafet fişi geliyor. Ayrıca ayakkabı fişi geliyor ancak çocuklar onlara tanınan fırsatları boşa harcıyorlar. Örneğin ayakkabı için anlaştığımız ve pek çok marka ayakkabıyı satan bir mağaza var. Çocuk gidip oradan marka bir ayakkabı alıyor sonra onu çok az bir paraya başka birine satıyor. Yani kıyafet fişini nakit paraya çeviriyor ve başka şeyler için harcıyor. Daha sonra yanımıza gelip benim ayakkabım yok diyor ve mecbur bir şekilde ayakkabı ayarlıyoruz. Ya da örneğin mağazadan kıyafet alışverişi yapıyor ama bir yere giderken giyecek bir şey bulamıyor. Ev annesine söylüyoruz dolabında kıyafet yok diyor. Nereye gidiyor bu kıyafetler, ne yapıyorlar anlamıyorum. Kesin olan şu ki asla değer vermiyorlar. Okul malzemeleri depoda var. Ne istiyorsa gidip alıyor. Her şeye o kadar çabuk ulaşabiliyor ki bu da onu kıymet bilmez yapıyor. Harçlık miktarlarının da çok iyi olduğunu düşünüyorum. Harçlıkları verme şeklini biz ayarlıyoruz. Yani hepsini birlikte de verebiliriz. Haftalık da verebiliriz. Özellikle yaşı büyük çocuklar paranın hepsini alma konusunda çok sorun çıkarıyor. Vermemiz durumunda ise birkaç gün içinde parayı bitiriyorlar. Genelde madde kullanıyorlar bu parayla. Parayı aldıkları hafta kuruma hep geç ve sarhoş gelirler mesela. Bir de kimin parası varsa diğer çocuklar onun etrafına toplanır, onun parası bitince parası olan diğerinin yanına giderler. Yani nasıl ki günümüz dünyasında insanlar para yönetiyorsa aslında buradaki çocukları da para yönetiyor.” (Psikolog-2)

“Evlerdeki eşyalar yeterli durumda. Biz bir ilçe kuruluğu olduğumuz için kıyafet alışverişinde bazı sorunlar yaşıyoruz. Ayrıca örneğin bir çocuğa kış için 3 çift ayakkabı normalde yeterli olur ama bizim çocuklara yetmiyor. O ayakkabıların başına ne geliyor bilmiyorum ama çocuk ayakkabım yok diye okula gitmem diyor mesela... Biz bir şekilde ona yeniden ayakkabı almanın yolunu bulmaya çalışıyoruz. Ayrıca hiç biri ya aylık harçlığım var bu para ile alayım demiyor. Siz almak zorundasınız diyor. Diğer yandan verilen harçlıklar yeterli... Çocukların bu harçlıkları nasıl kullandığını takip etmek gerekiyor. Biz birikim yapmayı öğrenebilsinler diye bir uygulama başlattık. Harçlıklarını biriktirip altın alıyorlar. Daha sonra bu birikimlerini bilgisayar, telefon, bisiklet gibi şeyler almak için kullanabiliyorlar. Birbirlerine ne kadar biriktirdiklerini soruyorlar ve bu konuda birbirlerini olumlu yönde etkiliyorlar.” (Psikolog-3)

Katılımcıların değerlendirmelerinde söz ettikleri diğer bir konu gerçekleştirilen aktiviteler ve kurslardır. Çok sayıda etkinlik planlayıp hayata geçirdiklerini vurgulayan katılımcıların özellikle üzerinde durdukları iki konudan biri çocukların bu etkinliklerden memnun olmamaları durumu diğeri ise bu etkinliklerin daha ölçülü bir şekilde gerçekleştirilmeleri gerektiğidir. Bu konuda “planlanan etkinliklerin aile yanında yaşayan çocuklara sunulan imkânlardan çok daha fazla olmaması gerektiği” ve “ çocukların yaşadıkları ilgi-şefkat ve aile özlemini bastırarak genel bir mutsuz-sıkılğan-şikayetçi ve memnuniyetsiz tavır şekilde bir dışavurum yaşadıkları” şeklindeki değerlendirmeler özellikle altı çizilmesi gereken önemli ifadeler olmuştur.

“Çocukların okuldan geri kalan zamanları için aktiviteler, kurslar düzenlemeye çalışıyoruz. Özellikle sinema ve spor alanında etkinlikler oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Çok fazla etkinliğimiz var. Her gün bir şey vardır burada... Ya bir organizasyon ya da bir kurs veya derslere destek olması için etütler düzenlenir. Sınava hazırlık sürecinde dershaneye giden çocuklarımız oluyor. Spor takımlarımız var, maçlara gidiyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Yazın haftada bir denize götürüyoruz, sinema etkinliğimiz oluyor, yine haftada bir piknik-mangal etkinliğimiz oluyor, havalar çok soğuduğunda AVM'lere gidiyoruz. Etkinliklerin yeterli ama maalesef çocuklar doyumsuz ve keyif almıyorlar. Örneğin pikniğe gidelim diyorlar, ayarlıyoruz, gittikten bir iki saat sonra ne zaman döneceğiz sıkıldık diyorlar. Hâlbuki mangal yapıyoruz, oyunlar oynuyoruz, şarkılar-türküler... Ama o anın keyfini çıkarmıyorlar. Sürekli şikâyetçiler. Bu noktada, ilgi-şefkat ve aile özleminin bastırılarak memnuniyetsizlik ve genel bir mutsuz-sıkılgan tavır şeklinde bir dışavuruma dönüştüğünü düşünüyorum.” (Psikolog-2)

“Bakanlık bize sürekli bol bol aktiviteler olsun diyor. Özellikle yazın çok fazla etkinliğimiz oluyor. Ailesi yanında kalan bir çocuk için yazın beş- on etkinlik planı ancak yapılmaktadır. Bizim geçen yaz neredeyse her gün bir etkinliğimiz oldu. Bu durumun iki olumsuz getirisi oluyor. Birincisi burayı özendirici bir durum ortaya çıkıyor. Yani örneğin çocuklar bu etkinliklere katılabilmek için izinlerde ailelerinin yanına gitmek istemiyorlar. İkincisi bir doyumsuzluk ve memnuniyetsizlik oluşuyor. Yapılan etkinliklerden hemen sıkılma, beğenmeme, umursamama ve hep daha fazlasını isteme durumu... Bu etkinliklerin düzeyi aile yanında kalan bir çocuğa sunulan imkânlar ölçü alarak planlanmalı diye düşünüyorum.” (Psikolog-3)

Ayrıca Psikolog-3 fazla sayıda etkinlik yapılmasının çocukların aile yanına izne gitmeleri konusunda olumsuz etkiler yaratabildiğine dikkat çekmiş; ailelerinin kuruluştaki kalan çocukları ile kurdukları bağlantının ise izin konusundaki diğer belirleyici faktör olduğunu vurgulamıştır.

“Genelde yazın çocuklar izne gitmek istemiyorlar. Biz gönderiyoruz geri geliyorlar. Canımız sıkılıyor, buradaki imkânlar orada yok, bize çok karışıyorlar gibi nedenler sıralıyorlar. Bu etkinliklere katılmak varken ailelerinin yanına gidip evde oturmak istemiyorlar. Bu durumun bizim için en zorlayıcı yanı aile ile bağlarını güçlendirmek ya da en azından sürdürmek zorlaşıyor ve kopuşlar başlıyor ancak bu çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonra da bir yaşamları olacak. Bu nedenle bu kopuşların yaşanmamasını istiyoruz. Diğer yandan aileleri farklı illerde olanlar izne çok gitmiyorlar. Aile bağları zayıflamış oluyor ve gitmek istemiyorlar. Ayrıca çocuk buraya geldikten sonra ailesi ne kadar arayıp sormuş, görmek için buraya ne sıklıkla gelmiş, tüm bunlar çocuğun izne gidip gitmemeyi istemesi açısından belirleyici oluyor.” (Psikolog-3)

Psikolog-2 ise çocukların aile bağlarının güçlenmesi için en geniş ölçüde izin yazdığını ifade etmekle birlikte çocukların bu izin süresi dolmadan kuruluşa geri

döndüklerini, bu durum üzerinde aile ile anlaşamama durumunun ve kuruluş imkânlarının fazlalığının etkili olduğunu ifade etmiştir.

“İzin durumunu kanunların izin verdiği en geniş ölçüde yazmaya dikkat ediyorum. Hem aile bağları güçlensin hem de kaçak duruma düşmesinler diye... Siz ailesi ile görüşmesine izin vermeseniz dahi telefonu olduğu ve istediğinde dışarı çıkabildiği için zaten istediği her durumda ailesi ile görüşüyor. Aileler buraya çocuklarını görmeye hiç gelmez mesela. Zaten dışarda görüşüyorlar çünkü. Ayrıca ben izinleri en geniş ölçüde yazmama rağmen çocuklar ailelerinin yanına izne gittiklerinde genelde o izin süresinin tamamını kullanmadan geri dönüyorlar. Kavgı ettik, anlaşamıyoruz diyorlar. Ayrıca buranın fiziksel imkânları ve onlara sağladığı serbestlikte aile yanında olduğundan çok daha fazla... Bu durumda onların erkenden geri dönmesi üzerinde etkili...” (Psikolog-2)

İzin konusunu değerlendiren diğer katılımcılar da geniş ölçüde izin yazdıklarını ve bu durumun çocuğun aile ile bağlarının güçlenmesi için önemli olduğunu vurgulamış; ayrıca Sosyal Çalışmacı-8 çocukların aileye döndürülme sürecinin desteklenmesi için izin sürelerinin arttırılması gerektiği yönündeki görüşünü paylaşmıştır.

“Durumu uygun olan çocuklara maksimum düzeyde izin vererek aile yanına dönüşü sağlamaya çalışıyoruz. Bu noktada fazla izin vermek kesinlikle bu süreci hızlandırıyor. Bu konuda iyi bir denge yakaladık.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“İzin sürelerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Özellikle aileye döndürülme sürecinde bu izin hakkı süreci desteklemeye yetmiyor. Burada kalan bir çocuğun en geniş çerçevede yıl içinde kullanabileceği 70 gün izni var. Çocuklar bu izni yarıyıl tatilinde ve yaz tatilinde kullanıyorlar. Bu süreçte çocukların okula gitmediği 110 gün var. Yarıyıl tatilini ailesinin yanında geçiren bir çocuk yaz tatilinin ancak iki ayında ailesinin yanına gidebiliyor. Ancak genelde yaz tatili bitmeden dönmüyorlar. Yıllık izin 90 güne kadar çıkarılabilmeli diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Kuruluş Kuralları ve Yaptırımlar

Katılımcıların bu konuda yaptıkları değerlendirmelerde temel vurgu, kuralların çocukları çok sınırlamayacak; ancak düzen ve koruma fonksiyonlarını etkin bir şekilde işleyişe koyacak bir denge içinde olması ve bu kuralların tüm kuruluşlar için standart hale getirilmesi gerektiğidir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda kuruluşlarda çok farklı düzen ve kural sistemlerinin bulunduğu ve ayrıca kız çocuklarının kaldığı kuruluşlarda çok daha sınırlayıcı kuralların olduğu anlaşılmıştır.

Çok sınırlayıcı ya da çok serbest bırakan kurallar, düzenin sağlanması ve çocukların sağlıklı gelişimleri açısından sorunlar ortaya çıkaran düzenlemelerdir. Nitekim

kuralalar konusunda ölçülü olmak, kuralların her çocuk için aynı şekilde işlemlerini sağlamak ve çocuklar ile güven bağı oluşturmak bu sürecin önemli belirleyicileri durumundadır. Kurum bakımında kalan çocukların çoğu olumsuz yaşam deneyimleri ve aile bireyleri ile ayrılma durumları neticesinde güven bağı kurma konusunda olumsuz tecrübeler yaşamış durumdadır ve bu bağı sağlıklı bir şekilde kurabilme konusunda sorunlar yaşamaktadır. Güven bağı kurmak ve sürdürmek her çocuğun gelişimi açısından öğrenilmesi, tecrübe edilmesi gereken bir ihtiyaçtır. Nitekim güvenmeyi ve güvenilmeyi her çocuk, her insan ister. Bu bağı kurulması kuralların belirlenmesi ve işletilmesinde önemli bir etken olacaktır. Çocuklar ve meslek elemanları arasındaki karşılıklı sorumluluk alma ve güven ilişkisi kurulabilmesinin önemini vurgulayan Eroğlu (2016: 156-157) bu güven ilişkisinin kurulmasının belli bir süre alacağını, çocukların sürekli geri dönüşlerinin hocalarının onlara karşı güven duygusuna zarar verebileceğini; ancak psikososyal destek sürecinde tekrar tekrar yeni baştan başlamanın oldukça olası bir durum olduğunu belirtmiştir. Eroğlu'nun (2016: 156) da ifade ettiği gibi düşünce, davranış ve öyküleri gereği birbirlerinden farklı olan çocuklardan bazıları kurallara kolay uyum sağlayabilirken bazıları kuralları aşmaya çalışmaktadır ve bu noktada meslek elemanlarının donanımları çok önemlidir.

Bu konuda kuralların daha esnek olması gerektiğini dile getiren Sosyal Çalışmacı-7 tek başına kuruluş dışında vakit geçirememesi ve telefon-tablet kullanamama durumlarının çalıştığı kuruluştaki çocukların uymakta en çok zorlandıkları kurallar olduğunu belirtmiştir.

“Kuralların daha esnek olması gerektiğine inanıyorum. Ayrıca belirlenen bu kurallar karşısındaki duruşun tüm çalışanlarca çok sağlam ve net olması çok önemli... Kurallar çocuğu bunaltarak buradan kaçmasına ya da hırçınlaşarak sürekli sorun çıkarmasına neden olmamalı ancak çocuğu koruyabilmemiz açısından da sağlıklı bir çerçeve sunmalı. Burada kalan çocukların uymakta en çok zorlandıkları kurallar kendi başlarına dışarı çıkamamak ve cep telefonu kullanamamak... Bu konuda belli yaş aralığındaki çocuklara belli sınırlamalar çerçevesinde ve tabi ki karşılıklı güven bağının kurulabilmesi şartıyla izinler verilebilmeli diye düşünüyorum. Telefon konusu ise çok sıkıntılı... Yani çocuklar telefonu farklı amaçlarla kullanarak kendilerine zarar verebiliyorlar. Özellikle sosyal paylaşım siteleri büyük bir sorun. Çünkü bu çocuklar geçmişte ihmal-istismar edilmiş ve halen de sevgi ve ilgi açlığı içinde bulunan çocuklar maalesef... Dışarıdan birinin onlara karşı gösterdiği ufak bir ilgiye-sevgiye çok çabuk aldanıp büyük hatalar yapıyorlar. Yani telefon kullanım serbestliği denetimi çok zorlaştırır.” (Sosyal Çalışmacı-7)

Çalıştığı kuruluştaki çocukların telefon ve tablet kullanmamaya alıştıklarını ifade eden Sosyal Çalışmacı-8 ise kurallar konusunda en zorlanan ve istekte bulunulan durumun tek başına kuruluş dışına çıkabilmek olduğunu belirtmiş ve uygulamaya geçirdikleri çizelge sistemi ile hem bu sorunu çözdüklerini hem de çocukların kurallara uyumu noktasında olumlu sonuçlar aldıklarını dile getirmiştir. Bu kuruluştaki oluşturulan düzenin kız çocuklarının kaldığı diğer kuruluştan çok daha ölçülü olduğu ve etkili bir şekilde yürütüldüğü anlaşılmıştır.

“Kurallar konusunda kuruluşlar arasında bir standart yok. Bizim iyi bir sistem kurduğumuzu düşünüyorum. Çocuklar tablet ve telefon kullanmıyorlar. Buna alıştılar diyebilirim. Zaten okul dışında kalan vakitlerini geçirmeleri için dolu dolu bir program hazırlıyoruz. Ödevleri olduğunda sosyal servise gelip buradaki bilgisayarı kullanabiliyorlar. Çocukların en çok istedikleri tek başına dışarı çıkabilme izniydi. Belli kurallar koyarak bu isteklerini gerçekleştirdik. Kurduğumuz sistemde her çocuk için ev annesi ve grup sorumlusunun değerlendirme yaptığı haftalık durum değerlendirme çizelgeleri hazırladık. Bu çizelgelerde genel olarak ev annesine saygı, grup sorumlusuna saygı, arkadaşlarına saygı ve kurallara uyma (sabah vaktinde uyanma, okuldan geç gelmeme vb.) şeklinde dört temel madde var. Ev annesi ve grup sorumlusu her gün, kendi grubundaki çocuklar için bu çizelgedeki dört maddeye artı ya da eksi koyuyor. Çocuklar sadece Pazar günü tek başlarına dışarıya çıkabiliyor. Buna çarşı izni diyorlar. Tüm hafta boyunca çizelgede hiç eksi almayan çocuklar her hafta sonu Pazar günü öğleden sonra saat bir ile beş arası izin alarak tek başına dışarı çıkabiliyor. Bir ya da iki eksisi olan çocuklar, ev anneleri müsaitse onlarla birlikte bir süreliğine dışarı çıkabiliyor. Daha fazla eksisi bulunan çocuklar ise o hafta sonu çarşı izninden yararlanamıyor. Yine çok fazla eksi alan çocukların bazı etkinliklere katılmasına izin vermeyebiliyoruz. Çocuklar eksi almamak ve tek başına izne çıkabilmek için kurallara çok büyük oranda uyuyor. Bu sistem sayesinde denetim ve yaptırım sağlayabiliyoruz. Daha ciddi durumlarda ise tutanak tutuyoruz. Tek başına çarşıya çıkma konusunda bir kez sorun yaşadık. Bir kızımız bu izin süresinde erkek arkadaşıyla buluşmuş. Herhangi bir istismar durumu yok ancak biz bu konuda çocukları uyarıyoruz. Bu uyarımıza uymayan bir örnek ile karşılaştığımız için bir süre tüm çocukların izinlerini iptal ettik. Çocuklar bu konudaki hassasiyetimizi ve ciddiyetimizi anladılar. Daha sonra tekrar eski sisteme döndük. Şu an herhangi bir sorun yok. Kurallara uymakta zorlanan çocuklar bu çizelge sisteminden pek hoşlanmıyorlar ancak adil bir sistem olduğunu kabul ediyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Kuruluşlar arasında kurallar konusunda bir standart olmaması durumunun yarattığı sorunları vurgulayan bir diğer katılımcı olarak Psikolog-3 çalıştığı kuruluştaki son giriş saati belirlediklerini; ayrıca telefon ve tablet kullanımını belli şartlar çerçevesinde serbest bıraktıklarını belirtmiştir. Bu kuruluştaki kuralların erkek çocuklarının kaldıkları diğer kuruluştaki kurallardan çok daha ölçülü olduğu ve etkili şekilde yürütüldüğü anlaşılmıştır.

“Akşam kuruluşa giriş saati hafta içi on dokuz, hafta sonu on dokuz otuz... Saat on dokuz otuz ile yirmi bir arası zorunlu etüt saati var. Yirmi iki otuz ise yatış saati... Kuruluş içinde sigara içmeleri yasak... Telefon ve tablet kullanımı serbest ancak şartımız şu: Biz istediğimiz anda kilidini açıp bize vermek zorundalar. Bu şartı telefon ve tabletlerini onlara teslim ederken belirtip uyacaklarına dair söz istiyoruz. Bu kurala uyulmaması ya da yapılan kontrolde olumsuz durumlara rastlanması halinde telefon ya da tablete bir süre el koyuyoruz. Bazen müdürlüklerden idareciler ziyarete geliyor. Bize diyorlar ki çocuklara telefon tablet kullandırmayın. Bu kuruluştaki çalışmadığı için onlara buradaki durumu anlatmak zor. Biz bu çocukların elinden telefon ve tabletleri tamamen alsak akşam saat yedide nasıl kuruluşa sokacağız onları... Telefon ve tablet kendi aralarındaki çekişmeleri de azaltıcı rol oynuyor bazen... Ayrıca bu yaşa gelmiş çocukları, bu çağda telefon ve tableten tamamen yoksun bırakmak da doğru değil bence... Akranlarının varken, onun buradaki kural nedeniyle bu cihazları kullanamaması da bir travma yaratabilir. Ayrıca bunları yasaklamak yerine doğru kullanımına yönelik bir şeyler yapmak gerekiyor. Genel olarak kurallar bu şekilde... Her ailenin de kendi içinde kuralları vardır. Üstelik burada daha toplu bir yaşam var. Düzen için kurallar gerekli ancak bu kuralların çocukları çok sıkılamaması çok da serbest bırakmaması lazım. Ayrıca her kuruluş için standart hale getirilmesi gerekiyor. Bize nakil ile gelen çocukların bu kurallara uyumunda sorunlar yaşıyoruz. Örneğin daha önce görmediği bir kural ile burada karşılaştığında hem tepki gösterip direniyor hem de burada kalan diğer çocukları da olumsuz etkiliyor.” (Psikolog-3)

Psikolog-3 çocukların uymakta en çok zorlandıkları kuralın kuruluşa son giriş saati olduğunu; kurallar konusunda çalışanlar olarak kendilerinin en çok zorlandığı durumun ise yaptırımlar olduğunu dile getirmiştir.

“Çocukların uymakta en çok zorlandıkları kural giriş saati diyebilirim. Bazen bu durumdan şikâyet ediyorlar ama biz taviz vermeyi düşünmüyoruz. Zaten belirlediğimiz saat o yaştaki çocukların ailelerinin yanında kalırken de evde olmaları gereken saat diye düşünüyorum. Diğer yandan bizim kuralları uygulamak ve yaptırım konusunda çok sıkıntılarımız var. Ben kurallara uyulması için yeri geliyor mesleğimi tehlikeye atmak zorunda kalıyorum. Bu kuruluşlarda çocukların yetiştirilmesinde önemli olan pek çok farklı süreç var. Bunlardan biri de disiplin süreci... Biz disiplin sağlama konusunda çok çaresiz kalıyoruz. Bakanlık yaptığınız hiçbir işte arkanızda durmuyor. Nöbet için gelen arkadaşlar maalesef benim nöbetimde sorun çıkmasın diye düşünerek bazı kuralları esnetebiliyor ya da bazı durumlara göz yumuyor. Bu sefer aynı serbestliği çocuk her zaman istiyor. Var olan kuralları sağlıklı bir şekilde uygulayabilmeniz için bu kurallara uyulmadığında uygulamaya geçireceğiniz yaptırımlarınız olmanız gerekiyor. Bizim kurallara uyulmadığında uyguladığımız yaptırımlardan biri tutanak tutmaktır. Bir çocuk hakkında bir ayda belli bir sayıda tutanak tutulursa biz çocuğun harçlığından bir miktar kesiyoruz. Ancak bu durum da çok sağlıklı sonuçlar getirmedi. Yani çocuk o tutanak sayısına ulaştıktan sonra nasıl olsa harçlığımdan bir miktar kesilecek diye hiçbir kurala uymamaya ve daha çok sorun çıkarmaya başlıyor.” (Psikolog-3)

Ayrıca Psikolog-3 kuralları uygulama ve uygulanmadığında yaptırım sağlama konusunda yaşadıkları sorunlara dair farklı örnekler de paylaşmıştır. Tekin Babuç’un

(2007: 3) da belirttiği gibi kurum bakımı altındaki çocuklara sağlıklı bir aile birlikteliği içinde, aynı yaş ve cinsiyetlerdeki diğer çocuklara gösterilen tutumla eşdeğer şekilde davranılması gerekmektedir; ancak bu şekilde çocukların normal davranış kalıplarını öğrenmeleri mümkün olabilecektir.

“Biz tablet ve telefon konusunda kurallara uyulmadığında bir süre bu cihazlara el koyuyoruz. Bunu söylemek kolay ama uygulamak çok zor... Örneğin böyle bir durumda çocuktan telefonunu istediniz ancak vermedi. Eğer siz bu olayda o çocuktan o telefonu alamazsanız bir daha bu kurala uyan olmaz. Yani o telefonu almak zorundasınız. Böyle bir durumda bazen zor kullanmak gerekiyor. Yani eline yapışıp telefonu çekip almak kast ettiğim şey... Ancak bir ikilemde kalıyorsunuz. Çünkü o sırada çocuk kolunu bir yere vursa ya da yere düşse bir yeri kızsarsa ve şikayet etse hakkınızda hemen soruşturma başlatılır. Ya da o sırada başka bir çocuk durumu telefona çekse durum yanlış anlaşılabilir ve yine adli bir süreçle tek başınıza baş etmek zorunda kalabilirsiniz. Oysa o çocuk ailesinin yanında olsa aile hiç düşünmeden çocuğun kolunu tutup telefonu çekip alır elinden... Psikolojide kullanılan tekniklerden biri yoksun bırakmadır. Başka bir örnek vereyim. Bir dönem çocukların eve sigara ile girmelerini yasakladık ancak bunun için eve girerken arama yapmamız gerekiyordu. Buna bakanlık izin vermedi. Arama yapmak kolluğun işidir dedi. Diyelim arama yapmadınız ancak örneğin evin içinde çocuğun elinde sigara paketi gördünüz. Size vermesi konusunda uyardınız ancak çocuk vermedi. Eğer o sırada o paketi alamazsanız bir daha kimseden alamazsınız. Peki, nasıl alacaksınız?” (Psikolog-3)

Yaptırımlar konusunda sorun yaşamalarının en büyük nedeninin güven ve yetki eksikliği olduğunu vurgulayan Psikolog-3 bu nedenle çoğu kez ikilemde kaldıklarını; ayrıca çocukların yararını düşünerek gerçekleştirdikleri pek çok tavır ve uygulamaya zarar verici müdahalelerde bulunduğunu dile getirmiştir.

“Yaptırımlar konusunda zayıf kalıyoruz. Bunun en önemli nedeni bakanlığın ve müdürlüklerin tüm sorunluluğu bize yüklerken yaptırım olarak uygulayabileceğimiz hakları elimize vermemesi ve bizim sürekli kendimizi garanti altına almak ile taşın altına elimizi koyarak soruşturmayı göze almak konusunda ikilem yaşamak zorunda kalmamızdır. Size başka bir örnek vereyim. Burada kalan çocukların hepsi öğle yemeğini okulda yemek istiyor. Biz de bu hakkı onlara tanıyoruz. Ya okul yemekhanesinden ya da kantinden yemek yiyorlar ve gerekli harçlığı da onlara veriyoruz. Kuruluşa yeni gelen bir çocuğa bu durumu anlattık. O da okulda yemeyi kabul etti. Birkaç gün sonra öğle saatinde okuldan çıkıp eve gelmiş ve bakım elemanından kendisine yemek hazırlamasını istemiş. Yemek elemanı kendisi için özel yemek hazırlayamayacağını, bu durumun kendisi ile konuşulduğu söyleyip çocuğu sosyal servise göndermiş. Çocuk okulda arkadaşısıyla kavga ettim orada yemek istemedim bana yemek yapacaksınız diyor. Buranın kuralları olduğunu anlattık. Harçlığı olup olmadığını sorduk ve okulda yemesi gerektiğini söyleyerek okula geri gönderdik. Bu çocuk kaymakamın yanına gitmiş. Kısa süre sonra kaymakamdan telefon geldi. ‘Ben çocuğu size geri gönderiyorum, bakım personeli yemek yapsın, siz çocukları açlıkla mı terbiye ediyorsunuz!’ diyor bana... Ne alakası var hâlbuki... Bu bir disiplin ve düzen meselesi... Biz bu çocuğa şimdi nasıl sözümüzü dinletelim? Kaymakam ise çocuk

için yararlı bir şey yaptığını düşünüyor. Burada düzeni ve kontrolü sağlamak çok zorken bunu bozmak çok kolaydır.”(Psikolog-3)

Diğer bir kuruluş çalışanı ise bu konuda yaptığı değerlendirmede çalıştığı kuruluştaki kuralların çok serbest olduğunu ancak yine de çocukların bu kurallara uymadıklarını, herhangi bir yaptırımlarının bulunmadığını ve bu nedenle daha sıkı bir düzen kurma çabalarının sadece otorite kaybı getirdiğini ifade etmiştir.

“Kuralların çok az sınırlayıcı olduğunu düşünüyorum. Burada kalan çocukların yatış saati 10.30... Bu saate kadar dışarıda olabiliyorlar. Yatma saatinde telefonları toplanıyor. Onun dışında telefon kullanabiliyorlar. Çocukların uymakta en çok zorlandıkları kural yatma saatinde telefonların toplanması... Telefonları bazı çocuklardan maalesef alamıyoruz. Yani tutanak tut ama vermeyeceğim diyor. Bazı evlerde telefonların alınmadığını öğrenen diğer evler de biz de vermeyeceğiz diyor. Telefonları gece vermek istemiyoruz çünkü birbirlerinin uygunsuz hallerini çekip sonra da birbirlerine şantaj yapıyorlar. Hatta bazen ev annelerinin bile gizlice çekilmiş fotoğraflarını buluyoruz telefonda. Bir de bazı çocuklarda kuruluşa yatış saatinden sonra yani geç saatlerde gelmeyi alışkanlık haline getiriyor. Aslında fazla serbestler ama biz bu koşullarda bile kuruluştan kaçmalarını engelleyemiyoruz. Kuruluştan kaçtıklarında genelde arkadaşları ile geceyi dışarıda geçiriyorlar. İçki içiyorlar ya da bir suça bulaşıyorlar, sonra geri dönüyorlar. Yani onlar bunu kaçmak olarak bile görmüyor. Dün arkadaşlarla takıldık kuruluşa gelmedik diyorlar. Çocuklar üzerinde hiçbir yaptırımımız yok. Çocuklar burayı inanın bir otel gibi görüyorlar. Kuralları değiştirmek bizim elimizde ama kuralları daha sıkı bir hale getirmemiz işleri çok karıştırıyor. Siz kuralları daha sıkı bir hale getirdiğinizde ve onlar uymadığında ve yine sizin bir yaptırım gücünüz olmadığında bu sefer onların üzerinizdeki otoritenizi tamamen kaybetmiş oluyorsunuz ve bir düzen kurup bu düzeni koruyabilmeniz imkânsız hale geliyor.” (Psikolog-2)

Ayrıca yaptırım olarak harçlıklardan kesinti yapamadıklarını belirten Psikolog-3 tutanak tutma ya da etkinliklere katılmama kararlarının sağlıklı sonuçlar getirmediğini, yaptırım konusunda yeni düzenlemelere gerektiğini belirtmiştir.

“Burada koyduğumuz kurallara çocuklar uymadığında bir yaptırımımız olamıyor ve çocuklar da bunun farkında. Yani bir aileyi düşünelim. Örneğin çocuğu eve çok geç saatte ve sarhoş bir şekilde gelse o ailenin bu durum karşısında uygulayacağı bir yaptırımı olur. Örneğin harçlığını keser ya da telefonunu elinden alır. Çocuk yaptığı davranışın bir sonucu olacağını bilir. Çocuk burada ailesinin yanında olduğundan çok daha rahat ve serbest, ben ne yaparsam yapayım istediğimde gelir aynı otel gibi içeri girer ve hayatıma kaldığım yerden devam ederim diye düşünüyor. Tutanak tutulsa da bir şey olmuyor diyor. Kurallara uyulmaması durumunda etkinliklere katılmasına izin vermeyiz dememizin bile bir yaptırımı yok. Yani zaten çocuk istediğinde arkadaşları ile buradan çıkıp denize, sinemaya, AVM’ye ya da pikniğe gidebiliyor. Bu noktada en azından harçlıklarını kesebilmek bizim elimizde olmalı. Memuriyet hakkını da bir yaptırım olarak kullanabiliriz belki... Yani yaptırımlar büyük bir sorun bu konuda düzenlemeler gerekli...” (Psikolog-2)

Katılımcıların kurallar, denetim ve yaptırım konusundaki tüm bu görüşleri birlikte değerlendirildiğinde kuruluşların farklı kurallarının bulunduğu, sağlıklı ve standart bir düzenin kurulamadığı, meslek elemanlarının çoğu durumda ikilemde kaldıkları, bu ikilemin en büyük nedeninin cezai yaptırımlar ile karşı karşıya gelmek ile çocukların yüksek yararı için gerekeni yapmak konusunda yaşandığı, etkili bir denetim sisteminin kurulamadığı ve bu durumun çocuklar için risk oluşturabildiği, bu doğrultuda daha fazla yetki ve güven istedikleri, kurulan düzenin korunması sürecinde tutarlı davranmanın önemi düşünüldüğünde meslek elemanlarının kimi tavır ve kararlarına daha üst makamlarca durum tam olarak anlaşılmadan müdahale edildiği ve bu durumun çocukları koruma niyeti taşısa da onların yüksek yararına uygun olmayan sonuçlara yol açabildiği anlaşılmıştır. Ayrıca meslek elemanlarının bu konuda ciddi bir anlatma ve anlaşılma isteği içinde oldukları görülmüştür.

Kuruluş Çalışanları

Katılımcıların kural ve hizmetleri değerlendirirken üzerinde durdukları diğer bir konu kuruluş çalışanlarıdır. Bu çerçevede sosyal servis çalışanları, bakım personeli ve diğer çalışanlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Sosyal Çalışmacı-8 sosyal servis konusunda yaptığı değerlendirmede, değiştirilen “sosyal çalışma görevlisi” tanımına da uygun olarak bir düzen kurulduğunu ancak bu düzende sosyal servis işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülemediğini, sonrasında tüm sosyal servis işlerinin kendisine bırakıldığı ancak “sosyal çalışmacı” her işi yapar mantığıyla ek birçok sorumluluğunun da kendisine verildiğini, bu yükün çok ağır olduğunu dile getirmiştir. Katılımcının ifadeleri sosyal çalışma görevlisi tanımının işleyişe aktarıldığına sağlıklı bir işleyişe imkân vermediği gerçeğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

“Ben burada işe yeni başladığımda çalışan herkes grup sorumlusuydu ve kendi grubunun sosyal servisini yapıyordu. Tanımlar o kadar karıştı ki herkes her işi yapabiliyor görüldüğünden bu işleyiş aslında tanımlara uyuyordu ancak işleyişte çok fazla sorun yaşanmaya, özellikle sosyal servis işleri hiç yürümeye başladı. Bu nedenle tüm sosyal servisin işi bana verildi. Şu anda işleyişteki mantık ise şu; sosyal çalışmacı her işi yapar. İnanın tüm yük benim omuzlarımda... Erzak ile ilgili iş de bende, vardiya düzenleme işi de bende, çocuklarla ilgili raporla da bende... Her iş bana yıkılıyor. Bunun en büyük nedeni görev tanımlarındaki sorunlar, eleman yetersizliği ve başarısız bir idari yönetim diyebilirim. Sosyal

servis sadece sosyal servis görevlerini yapmalı. Sosyal hizmet uzmanı her işi yapar mantığı kalkmalı.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Sosyal Çalışmacı-7 ve Psikolog-3 ise sosyal servis konusunda yaptıkları değerlendirmede çok ciddi bir evrak işinin olduğunu ve bu durumun çocuklarla yeterli şekilde ilgilenmelerini engelleyerek çoğu uygulamanın kâğıt üstünde kalması sonucunu getirdiğini belirtmişlerdir. Bu çerçevede her çocuk için çok sayıda form ve rapor takibinin yapıldığı, meslek elemanlarının çoğu zaman bir büro görevlisi gibi çalışmak zorunda kaldıkları, evrak işlerinin yoğunluğu nedeniyle asıl önemli olan çocuklar ile birlikte vakit geçirme, onları dinleme, anlama, destek olma işlevinin sağlıklı bir şekilde yürütülemediği anlaşılmıştır.

“Sosyal servisin sorumluluğunda olan pek çok büro işi var. Bunlar da çok zaman alıyor. Asıl işimizi yapmaya, çocuklarla yeteri kadar ilgilenmeye, çocukların ailelerine incelemeye gitmeye zaman kalmıyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Bir çocuk hakkında o kadar fazla doldurulması gereken form var ki... Farklı isimler altında ancak aynı şeylerden bahsettiğimiz, çoğunu gereksiz gördüğüm pek çok form- rapor... Ayrıca sistemlere girdiğiniz pek çok bilgi oluyor. Ayrıca her yeni yönetim geldiğinde bu form listesine yenileri ekleniyor. Çocuklar hakkında bu raporları, formları yazmak aslında bir durum tespitidir. Asıl önemli olan ise durum tespiti sonrası var olan sorunları çözmek için çocukla yapacağınız çalışmalardır. Biz o kadar evrak işi yapıyoruz ki tespit ettiğimiz sorunların çözümüne yönelik çocuklarla birebir çalışmaya vakit kalmıyor. Ben kendimi evrak memuru gibi çalışma durumundan kurtarıp sosyal servis çalışanı olarak var olan problemleri çözmeye adasam mevzuatın, bakanlığın bizden istediği pek çok belge eksik kalır. Denetim sürecinde müfettişin baktığı ise her çocuğun dosyasındaki evraklar. Tüm raporlar dosyada eksiksiz bir şekilde varsa müfettiş sizi tebrik eder, çok iyi çalıştığınızı söyler, tam aksine dosyada evrak eksikliği bulursa işinizi tam yapmıyor olursunuz. Hâlbuki tespit ettiğiniz bir sorunu çözmek vakit alır. Bu bir süreçtir ve ciddi zaman ayırmanız gerekir. Belki siz çocuklar için çok fayda sağlamışsınızdır ancak bu çaba ve değişim görülmez ve değerlendirilmez.” (Psikolog-3)

Psikolog-3 ayrıca kuruluştaki kalan çocuklar ve ailelerinin, kuruluş çalışanlarını değerlendirecekleri yeni formların gönderildiğini ve çocuk bakımı konusunda yetersiz kişilerden bu konuda profesyonel eğitim almış kişileri değerlendirmelerinin istendiği böyle bir uygulama üzerinde Bakanlığın ısrarla duruyor oluşuna anlam veremediğini dile getirmiştir. Katılımcının bu görüşleri çerçevesinde öz değerlendirme programının yeterince anlaşılamadığı, bu programın işleyişe aktarımında bir takım sorunların ortaya çıktığı ve zaten personel eksikliği ve iş yoğunluğu içinde birer büro memuru gibi çalışmamak için yoğun çaba sarf eden meslek elemanlarının yeni eklenen proje ve programlara yetişmede ciddi sorunlar yaşadığı görülmüştür.

“Bakanlık yine bir yazı gönderdi. Bu iş yoğunluğuna ek yeni formlar var. Bu formlarını burada kalan çocuklar ve onların aileleri doldurarak biz çalışanları değerlendireceklermiş. Üstelik sonra tekrar bir yazı geldi. Çocukların ailelerine muhakkak ulaşılsın ve onlardan bu formların geri dönüşü muhakkak sağlansın diye... Bu çocukları ebeveynlerin yetersizliği, ihmal ya da istismara maruz kalma veya risklere açık halde bulunma gibi nedenlerle ailelerinin yanından ayırıp koruma altına alıyorsunuz ve onlara gerekli bakım ve desteği sağlamaları için yeterli bulduğunuz, bu işin profesyonel eğitimi almış kişilerle donattığınız bir kuruma yerleştiriyorsunuz. Daha sonra da bu çalışanları yetersiz ve sorunlu bulduğunuz aile üyelerinin değerlendirmesi için formlar gönderip, bu işin önemli olduğuna dair ek yazılar yazıyorsunuz. Böyle bir uygulama olabilir mi sizce? Aile çocuğunu görmeye bile gelmiyor. Ben defalarca telefonla arıyorum. Başka şehirde yaşayanlar var. Durumu anlatıp formları postalayacağımı söylüyorum. Biz form falan istemiyoruz, bizi aramayın diyor. Ben bu iş yoğunluğu arasında bu ailelerin peşine düşüp bakanlık bizi değerlendirmenizi istiyor diye çaba gösteriyorum. Peşine düşüp çaba sarf ettiğin kişi de örneğin çocuğunu döven, çocuğuna hırsızlık yaptıran, çocuğuna bakmayan bir ebeveyn... Daha sonra bu formları bir sisteme girmem isteniyor. Değerlendirme konusunda da bilgi yok.” (Psikolog-3)

Sosyal serviste evrak işlerinin ciddi bir yoğunluk getirdiğini belirten diğer katılımcı Psikolog-2’nin üzerinde durduğu başka bir konu ise çocuklarla danışan ilişkisi kuran, psiko-sosyal destek sağlayan sosyal servis görevlisinin, otoriter görevlerde yer almasının süreci karıştırdığıdır.

“Sosyal servisten hem otorite sahibi olması hem de derin bağlar kurarak çocuğa ulaşması ve psiko-destek sağlaması bekleniyor. Bunları aynı kişinin yapması pek mümkün değil. Örneğin sosyal servis çalışanı kesinlikle nöbet tutmamalı diye düşünüyorum. Çünkü nöbet tutmak otorite kurmayı gerektiriyor. Sosyal serviste görüşmeler yaptığın, destek sağladığın ve aslında danışan-uzman ilişkisi kurduğun bir çocuğa otoriter tavır göstermen doğru olmuyor. İşler karışıyor bu noktada... Sosyal servis kesinlikle bir otorite figürü olmamalı. Diğer yandan çocuk her türlü kararın sosyal servisten çıktığını biliyor ve bu noktada çıkarlarına göre davranıyor ve sizinle derin-sağlıklı ve gerçekçi bir bağ kurmaktan kaçınıyorlar. Bakım tedbiri kararını sizin verdiğinizizi, izin konusunda kararın sizde olduğunu ve hakkında verilecek herhangi bir kararın yine sosyal servisten geçtiğini çok iyi biliyor. Bu noktada komisyon kararları şeklinde işleyen bir süreç bu durumu da iyileştirir diye düşünüyorum. Ayrıca sosyal serviste yürütülmesi gereken çok fazla evrak işi var. Evrak işi, sürekli istenen ve yenileri eklenen formlar, raporlar çok ciddi bir iş yükü... Bazen kendimi evrak memuru gibi hissediyorum.” (Psikolog-2)

Psikolog-2 ve Psikolog-3’ün sosyal servis konusunda değerlendirme yaparken üzerinde durdukları bir diğer konu kuruluş bünyesinde bu serviste çalışan bir psikoloğun profesyonel bir terapi yürütme şansının olmadığı şeklindeki görüşleridir.

“Ben bu kuruluştaki sadece bir psikolog değilim. Yeri geliyor çocukların ebeveyni, yeri geliyor velisi, yeri geliyor öğretmen, yeri geliyor grup sorumlusu oluyorum. Çocuk seni böyle görünce, yani arada böyle bir bağ ve samimiyet kurulunca, bu

çocuklarla profesyonel terapiler, grup çalışmaları yürütmek mümkün olmuyor. Örneğin ÇEKOM'da çocukların kaldığı evlerin dışında müdürlük binasında bir sosyal servis var ve çocuklarla görüşüp psiko-sosyal destek süreçlerini yürütebiliyorlar ancak kuruluş bakımında sosyal servisteki psikolog çocuklar ile bu kadar iç içeyken böyle profesyonel bir sürecin yürütülmesi mümkün değil.” (Psikolog-3)

“Kurum bakımında sağlıklı yürümediğini düşündüğüm bir diğer konu sosyal servis. Bir kuruluşun sosyal servisinde kesinlikle en az bir sosyal çalışmacı bulunmalı diye düşünüyorum. Ayrıca bir psikolog olarak benim burada çocuklarla sağlıklı ve etkili bir terapi süreci yürütmem mümkün olmuyor. Çünkü bizim aldığımız eğitimde daha en başta danışmanlık sürecinde bağ kurmamak ve özel hayatının gizliliğini korumak gerektiği öğretilmişti. Burada çocuklarla bağ kurmamak mümkün değil ve benim hayatımı da çok büyük oranda biliyorlar. Bunun yerine il müdürlüğünde çalışan bir personelin koruma altına alınan her çocuğa danışmanlık tedbiri uygulaması daha sağlıklı bir süreci, çok daha başarılı sonuçları getirir diye düşünüyorum.” (Psikolog-2)

Katılımcıların bakım personeline yönelik yaptığı değerlendirmelerde ise ortak görüş bu kişilerin seçiminde büyük bir başarısızlığın olduğu yönündedir. Çocuk evleri sitelerinde işleyiş halen yetiştirme yurdu ve yuvalara yönelik olarak yayımlanan yönetmelikler çerçevesinde yürütülmektedir. Bu yönetmeliklerde ise bakım personelinin niteliklerine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. 2008 yılında yayımlanan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği on üçüncü maddesinde ise “bakım elemanlarının kız meslek liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçileceği” belirtilmiştir. Nitekim katılımcıların bakım personeline ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde belirtilen bu kriterler doğrultusunda seçilen bakım personelinin yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Olumsuz yaşam deneyimleri, mağduriyetleri, örselenmişlikleri düşünüldüğünde koruma altına alınmış çocuklarla birebir ilgilenen bakım personelinin daha titiz ve farklı ölçütler doğrultusunda seçilmesi gerektiği açıktır. Ayrıca lisans mezunu olan bakım personellerinin yaptıkları işi kendilerine uygun görmemesi, bu işi yapmak için okumadıklarını dillendirmesi ve bu bakım personelinin çalıştığı kurumda hem meslek elemanları hem de çocuklar tarafından ciddi sorunlar yaşandığının belirtilmesi, lisans mezunu kişiler arasından yapılan seçimlerde sorunlar yaşandığını, koruma altındaki çocuklarla birlikte çalışacak personelin bu alanda özel bir eğitim almış olması ve bu işi meslek olarak seçmiş

olması gerektiğini ortaya koymuştur. Diğer yandan Öztürk (2018: 121) de çalışma koşulları, özlük hakları ve işin niteliği açısından lisans mezunlarının bakım personeli olmayı tercih etmediklerini belirtmiştir.

Bakım personelinin seçiminde önemli sorunlar olduğunu düşünen katılımcılardan Sosyal Çalışmacı-7 ve Psikolog-2 bakım personelinin hiyerarşik düzene uymadıklarını da dile getirmişlerdir. Psikolog-2'nin dikkat çektiği bir diğer nokta nöbetçi bakım personeli bulunması gerektiği yönündeki düşüncesi olmuştur.

“Ev annelerinin hepsi için yeterliler diyemem, içlerinde kesinlikle bu işi yapamayacak olanlar var. Seçim konusunda kesinlikle titiz davranıldığını düşünmüyorum. Yetersiz olanların hepsi belli referanslarla gelmişler. Bu kişiler hangi olayın- davranışın normal hangisinin müdahaleyi gerektirdiğini ayırt edemiyorlar. Kurulmaya çalışan bir ev ortamı düşünün ancak bu evde her olay, her hareket bize taşıyor. Yetersiz anneler evin düzenini sağlayamıyorlar. Ayrıca bu kuruluştaki bütün başarılı ev anneleri 0-6 yaş çocuk evlerinde toplanmış. Diğer evlerde sorun çıkmayan gün yok. Hiyerarşi sisteminde de sorunlar var. Örneğin bir ev annesi grup sorumlusunu, sosyal servisi ezip kuruluş müdürüne; kuruluş müdürünü ezip il müdürüne ulaşarak işini gördürememeli diye düşünüyorum. Çünkü böyle bir durumun varlığı tüm düzen ve işleyişi olumsuz etkiliyor hatta bazen büyük krizlere yol açıyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“En anneleri konusunda genel olarak idare ediyoruz diyebilirim. Nöbetleri ayarlarken ev anneleri içine muhakkak problem çözme becerisi yüksek ve gerektiğinde otoriter olabilecek olan bir tanesini ekliyorum ki bir sorun olması durumunda yardımcı olabilsin. Ayrıca nöbetçi bir ev annesinin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir evde sorun olduğunda diğer ev annesi iki eve ilgilenemeye çalışıyor ama bu da pek olmuyor. Ayrıca bazen izin almak istiyorlar ama izin veremiyoruz çünkü tüm düzen bozuluyor. Ayrıca ev anneleri hiyerarşiye pek uymuyorlar. Bir durumu hem grup sorumlusuna hem sosyal servise hem de gidip müdüre söylüyorlar ve işler karışıyor. Bir sorun olduğunda bu sorunla önce ev annesi ilgilenmeli ve çözüme kavuşmazsa durumu grup sorumlusuna bildirmeli ve eğer sorun yine çözülemezse durum sosyal servise gelmeli, çok ciddi bir durum varsa en son olay müdüre taşınmalı. Ancak bu sistemi bir türlü oturtamıyoruz ve bu nedenle bazen en küçük sorunlar bile çok büyüyor. Bazen de şöyle durumlar olabiliyor. Örneğin ev annesi sabah çocuğu okul için kaldıramıyor ve sosyal servisi arayıp haberiniz olsun diyor. Bu noktada bizim yapabileceğimiz bir şey yok ki yani o çocuğu kaldırmak ev annesinin görevi... Arayıp bize söylediklerinde sorumluluk bizden gitti diye düşünüyorlar.” (Psikolog-2)

Bakım personelinin seçiminde sorunlar olduğunu düşünen diğer katılımcılardan Sosyal çalışmacı-8 bakım personelinin oryantasyon sürecinden geçmesi gerektiğini belirtmiş; Psikolog-3 ise bakım personeli konusunda ciddi sorunlar yaşadıklarını ve durumu toplantılarda dillendirdiğinde dikkate alınmadığını ancak yaşanan temel

sorunların çözülmeden daha derin nedenleri bulunan sorunların çözümüne yoğunlaşmanın mümkün olmadığını dile getirmiştir.

“Ev annelerinin seçiminde sorun olduğunu düşünüyorum, yeterlilikten ziyade birilerinin referansı ile geliyorlar. İçlerinde bu işe uygun olmayanlar var. Nöbet varken şu ev annesi varsa kesin sorun çıkar diyoruz örneğin ve gerçekten çıkıyor. Bazıları her sorunu hemen sosyal servise iletiyor. Problem çözme becerileri yok. Ayrıca ev annesi geldiğinde bir oryantasyon sürecinden geçmiyor. Bunun da doğru olduğunu düşünmüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Bu kuruluştaki en büyük sorunlardan biri bakım personeli... Biz bakım personellerinin üniversite mezunu, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi noktasında profesyonel eğitim almış kişilerden seçilmesini istedik ve bence çok büyük bir hata yaptık. Şu an bakım personellerine iş yaptırmak çok zor... Ben bunun için mi okudum, bu benim işim değil gibi bir tavır içindeler. Ayrıca çocuklarla bir sevgi- ilgi bağı da kurmuyorlar. Çocukların da en büyük şikâyeti bakım personelleriyle ilgili diyebilirim. Örneğin bir çocuk salonda kustuğunda bunu asla ben temizlemem diyor. Peki, kim temizleyecek? Ya da daha basit bir şey söyleyeyim yemek bile yapmak istemiyorlar. Veya örneğin çocuğun pantolonunu ütülemiyor. Çocuk da bu durumu bahane ederek okula gitmek istemediğini söylüyor. Ben bu durumu il müdürlüğü toplantılarında aktardığımda bu senin işin değil, sen psikologsun, sosyal servis işini yap diyorlar. Ne yapayım şimdi ben? Yeri geldi Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisini bile anlattım. Çocuğun bu pantolon sorunu çözülmeden ben daha derin sorunlara nasıl inip ulaşacağım. Çocuğun okula gitmemesi için pantolonum ütüsüz, ayakkabım yok ya da kitabımı unuttum diye öğretmen geri gönderdi gibi bahanelerin ortadan kalkması lazım ki ben çocuğun okula gitmek istemeyişinin altında yatan asıl sebepleri bulup çıkarabileyim.” (Psikolog-3)

Ayrıca Psikolog-3 bakım personeli kadroya alındıktan sonra sorunların daha da büyüdüğünü vurgularken, bu işi yapmayı gönülden isteyecek kişilerin daha doğru seçim yöntemleriyle işe kabul edilmelerinin önemi üzerinde durmuştur.

“Özellikle bakım personeli kadroya alındıktan sonra yaşadığımız sorunlar çok daha büyüdü. Buraya alınacak bakım personelinin eğitim düzeyinden çok bu işe gönül vermiş olması, çocuklarla sevgi dolu bağlar kurması ve kendi çocuklarına bakıyormuş gibi davranarak çocukların sorumluluklarını paylaşması gerekiyor ancak maalesef böyle bir tablo yok. Böyle bir tablonun oluşabilmesinde en önemli etkenlerden biri de bu kişilerin birilerinin telefon ya da ricalarıyla seçilmemiş olmaları... Ancak tamamına yakını bu şekilde buraya gelmiş ve verdikleri tepkiler, iş yapmama konusundaki rahatlıkları ve tavırları düşünüldüğünde güvendikleri kişiler, yerler olduğu açıkça belli oluyor.” (Psikolog-3)

Katılımcılar kuruluşun diğer çalışanlarına yönelik yaptıkları değerlendirmede ise görev ve sınırların daha net bir şekilde belli olması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-8 grup sorumlularının başka görevlerinin bulunmaması

gerektiğine, çocuklara gerekli zamanı ve ilgiyi ancak bu şekilde sunabileceklerine ilişkin görüşünü paylaşmıştır.

“...Çocukların aklı karışabiliyor. Ev annesi, grup sorumlusu, idareciler, diğer personeller, aile üyeleri... Herkes yönlendirmeler yapmaya çalışıyor ve çocuk arada kalıp iyice bunalıyor. Bu açıdan görevler ve sınırlar daha belli olmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“...Çocuğun bir karmaşa içinde olduğu kesin. Yani herkes bir şekilde yönlendirmeler yapmaya çalışıyor. Bu noktada herkesin yapacağı işin çok daha net bir şekilde belirlenmiş olması gerekir.” (Psikolog-2)

“Bizim sistemimizde grup sorumluları sadece o işi yapmıyor. Örneğin hem kuruluşun hemşiresi hem de grup sorumluluğu yapıyor. Bu gibi durumlar süreci aksatabiliyor. Yürütmeleri gereken başka işler de olduğundan yapılması gereken görüşmelerin hepsi sosyal servise yükleniyor. Aileye dönüş, izin, çocuk değerlendirme raporları zaten sosyal servis tarafından yürütülüyor. Yani hepsine yetişmek mümkün değil. Grup sorumlularının tek işi grup sorumlusu olduğu çocuklarla ilgilenmek olmalı ve aşamadıkları bir sorun olduğunda çocuk sosyal servise yönlendirilmeli.” (Sosyal Çalışmacı-8)

3.3.5. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası

Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarından, bakım tedbiri sürecinin sonlandırılması ve sonraki sürece ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek, bu süreçteki uygulamalara yönelik görüş ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, koruma altında bulunan çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata hazır olma durumları ve bu süreçte çocukların içinde bulundukları psiko-sosyal durum konusunda paylaşılan değerlendirmeler yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılar çocukların kurum bakımından sonraki hayata hazır hale gelme durumlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmede bir başarısızlığın söz konusu olduğunu ve bu durum üzerinde çocuklara kurum bakımı sürecinde yeterli sorumluluğun verilmemesi ile yüksek düzeydeki imkânların hazır ve kolay bir şekilde sunulması faktörlerinin büyük bir pay üstlendiğini ifade etmişlerdir. Nitekim çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin tedirginlik ve kokularının bulunduğu yönelik ifadeleri de meslek elemanlarının bu görüşlerini desteklemiştir.

“Çocuklar burada izole ve her şeyi ile hazır bir hayat yaşıyorlar. Hiç sorumluluk almıyorlar. Fiziki şartlar, yemekler, harçlıklar ve yaşanan en küçük sorunda dahi

çözüm için çalışan bir kuruluş... Aslında hayatı tam anlamıyla öğrenemiyor, sorun çözme becerisi geliştiremiyorlar. Biz bu sistemde çocuğu ayakta tutuyoruz ama asıl önemli olan ileride tek başına nasıl ayakta kalabileceğini öğretmek.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Çocukların hizmetlere ve fırsatlara erişiminin çok kolay olduğunu düşünüyorum. Bu imkânlar, fırsatlar olmalı ama bunlara erişebilmeleri için de şartlar olmalı. O zaman hem bizim bir düzen kurabilmemiz ve kurallara uyumu sağlayabilmemiz kolaylaşacaktır hem de çocuklar çabalamayı, emek vermeyi, sorumluluk almayı öğrenerek geleceğe daha iyi hazırlanabileceklerdir.” (Psikolog-3)

“Çocukların hayatı öğrenmeden buradan ayrıldıklarını düşünüyorum. Bu açıdan daha fazla sorumluluk verilmeli daha çok ilgilenilmeli ancak süreçteki sorunlar buna engel oluyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Çocuklar hayatları boyunca buradaki imkânlarla kolayca ulaşabileceklerini ve buradan ayrıldıklarında da bu şartların süreceğini düşünüyorlar. Bununla ilgili ne kadar bilgi versek de, buradan ayrıldıktan sonraki hayatta onları bekleyen zorluklardan bahsetsek de bu konuda ikna olmuyorlar. Buradaki şartlara, her isteklerin hemen önüne gelmesine, hiçbir şeyin sorumluluğunu almamaya o kadar alışıyorlar ki kuruluştan ayrıldıktan sonra kendi düzenini kurabilecek yeterliliğe ve bilince ulaşmadan ayrılma vakitleri geliyor. Yani çocuklar aslında geleceğe sağlıklı ve güçlü bireyler olarak hazırlanamıyorlar.” (Psikolog-2)

Psikolog-2'nin bu konuda vurguladığı bir diğer nokta, özellikle çocukların kurumdan sonraki hayata hazırlanmalarını olumsuz etkileyen “çaba ve sorumluluk” konusundaki yetersizliğin aşılması için meslek elemanlarınca alınan bazı kararların bir şekilde işlevsiz hale getirildiği ve bu açıdan bir bakış açısı değişikliği gerektiği yönündeki görüşüdür. Nitekim çocukların bir şeylere ulaşmak için çaba göstermesi ve bu çaba sonucunda kazanım sağlaması ve tek başına verilen bir sorumluluğu yerine getirebilmesi için süreçte farklı pek çok sorumluluk üstlenmeleri ve toplumun bu durumun farkındalığını taşıyor olması gerekmektedir.

“...Bu çocukların zor yaşam hikâyeleri var. Aile özlemi çektikleri doğru ama içlerindeki bu boşluğu her imkânı önüne sererek kapatamazsınız. Bu uzun vadede ona yapacağınız en büyük zararlardan biri olabilir. Yani örneğin burada bir çocuk gitar kursuna yazılmak istiyorum diyor. Hemen gerekli bağlantıları kurup ayarlıyoruz, gitarını da alıyoruz. Kursun üçüncü günü ben sıkıldım gitmeyeceğim diyor. Birkaç gün sonra başka kurs istiyor onu da kısa sürede bırakıyor ya da bir etkinlik istiyor yaptığımızda sıkıldık diyorlar. Yani doyumsuz ve memnuniyetsiz bir duruma geliyorlar. Geçmişteki olumsuz yaşam deneyimleri ve aile özlemine bir de bu doyumsuzluk ve genel memnuniyetsizlik hali eklenince çocuklar kötü alışkanlıklara daha çok yöneliyor ve hayattan hiç keyif alamaz hale geliyorlar. Örneğin bir çocuk bir kursa yazılmak istediğini söyleyip benim yanıma geldiğinde ben ona biraz sorumluluk vermek istiyorum. Önce bir araştır gel diyorum mesela ama bu çocuklar hazır o kadar alışıyorlar ki gidip kuruluş müdürüne hatta il müdürüne beni şikâyet ediyorlar, ben kursa yazılmak istedim

ama şu çalışanınız bana yardım etmedi diye... Bu durumda tüm tepkiler size yöneliyor ancak durum çok farklı... Bakış açımızı gözden geçirmemiz lazım. Yani burada çocuğun gerçekten yüksek yararının ne olduğunu düşünmek lazım...”
(Psikolog-2)

Koruma altında bulunan çocuklara yönelik bakış açısına ilişkin değerlendirmelerde bulunan diğer katılımcı Psikolog-3 ise zarar verici düzeyde bir pozitif ayrımcılığın çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayatları açısından oldukça önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Yapılan pek çok araştırma gelişim dönemindeki çocuğun her davranışının bir şekilde tolere edilmesinin ilerleyen süreçte olumsuz sonuçlar getireceğini ortaya koymaktadır. Nitekim bir çocuğun yaptığı davranışın hatalı olduğunu ve belli norm ve kurallara uymamanın yaptırımlarının bulunduğunu öğrenmesi o çocuğun doğru ile yanlış ayırt edebilmesi ve davranışlarını düzenleyebilmesi açısından oldukça önemlidir.

“Burada kalan çocuklara herkes çok büyük pozitif ayrımcılık yapıyor. Bu durum çocukları korumak için gibi duruyor ama aslında zarar veriyor. Örneğin burada kalan bir çocuk bakkaldan bir şey alıyor ve bakkal beni arıyor. Ben çocuğu bulup, konuşup bakkalın yanına götürüyorum ve özür dileyiyorum. Bakkal diyor ki bu çocuklar hep böyle... Bakkala diyorum ki lütfen şikâyetçi olun. Yaptığının yanlış olduğunu, bir karşılığı olacağını anlasın. Bakkal bu sefer bana dönüp bu çocuklara kader vurmuş zaten bir de biz mi vuralım diyor. Bakış açısı tamamen bu şekilde... Ya da örneğin başka bir örnekte kişi çocuktan şikâyetçi oluyor. Savcı çocuğu yanına çağırıyor. Çay, kahve odasında bir güzel ağırılıyor. Bak bu sefer görmemezlikten geliyorum, bir daha yapma olur mu diyor. Hatta bir sorun olursa yanıma gel diyor ve geri gönderiyor. Bu çocuğun yurda bir girişi var görmelisiniz. Ne oldu diyorum. Hocam bir şey yok ya savcı ile çay- kahve, sohbet işte... Savcı bile bir şey yapamadı bana, kim bir şey diyebilir diyor. Şimdi biz bu çocuğa iyilik mi etmiş oluyoruz? Şimdi biz bu çocuklar denetimi, ahlaki gelişim de içinde olmak üzere gelişim süreçlerini takip edip nasıl destekleyeceğiz? Bu zarar verici düzeydeki pozitif ayrımcılık bizim bakanlığımızın uygulamalarında da var. Örneğin memuriyet hakkı... Bu noktada bakanlık bize yetki vermeli ve memur olabilmesi için bizim kanaat belirttiğimiz bir rapor istemeli. Biz de bu raporları çocuğun tüm dosyasını ve tutanaklarını göz önünde bulundurarak yazmalıyız. Çocuk diyor ki benin memurluğun garanti zaman... Ayrıca memur olmuş çocukları takip ettiğimizde uzun süre o işte devam edemediklerini görüyoruz. Örneğin hademe olmuş şimdiye kadar ben kirlettim başkaları temizledi, ben hiçbir yeri temizlemem diyor. Burada kalırken tüm fırsatlar kolayca ayağına serilmiş, her işi halledilmiş, iş hayatında zorlanmaya ya da sorumluluk almaya alışkın değil, uyum sağlayamıyor. Çoğu işi bırakıyor ya da çalıştığı yer ile davalık oluyor. Hatta bazen öyle durumlar oluyor ki çocuğa diyorlar ki sen işe gelme, biz seni gelmiş kabul ederiz, maaşını alırsın. Başka bir örnek eğitim bursu... Çocukların harçlıklarını desteklemesi açısından çok etkili ama uygulanmasında sorunlar var bence. Burada kalan çocukların bu bursu alabilmeleri için sınava girip ad-soyad yazmaları yeterli. Çocuklar da bunu çok iyi biliyorlar. Bu burs tabi ki verilsin ancak bu bursu alabilmek için küçük de olsa bir çıta koyulsun. Çocuklar biz devlet çocuğuyuz hiçbir şey yapmasak da bize

verirler rahatlığından çıkarak biraz olsun sorumluluk almaya ve çabalamaya yöneltilsin. Bu gelişimleri için ve buradan ayrıldıktan sonraki hayatları için çok önemli...” (Psikolog-3)

Diğer yandan Sosyal Çalışmacı-7, Sosyal Çalışmacı-8 ve Psikolog-2 kurum bakımından ayrılacak çocukların kurmaları gerekecek hayata ilişkin hazırlanmaları için yürüttükleri faaliyetlerden söz etmiştir. Ayrıca Sosyal Çalışmacı-8’in çocuklara kuruluştan ayrıldıktan sonra sunulması gereken izleme ve rehberlik hizmetinin yapılamadığını belirtmesi önemli bir eksikliğe işaret etmiştir.

“Çocuk kuruluştan ayrılmadan önce onu karşılaştacağı hayata hazırlamaya çalışıyoruz. İşe yerleştirilme takibini yapıyoruz. İlk kez maaş sahibi olacağı için bu parayı nasıl kullanması gerektiği yönünde rehberlik yapıyoruz. Uzun süreli izinler vererek aile yanında daha fazla vakit geçirmesini sağlayarak bağları güçlendiriyoruz.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Biz bu süreçte çocuklara yararlanabilecekleri imkânları anlatıyoruz. Gerekirse uzatma kararı istiyoruz. SED hizmetinden bahsediyoruz. Tedbir kalktıktan sonra rehberlik ve izleme SHM tarafından yapılmalı aslında ama maalesef yapılamıyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Özellikle ayrılma yaşı yaklaşan çocuklarla kuruluş sonrası hayat konusunda daha sık görüşmeler yapmaya çalışıyoruz. Kurumdan ayrılma yaşına yaklaşan çocuklar için kanunun izin verdiği ölçüde en geniş izin hakkını tanıyarak ailesi ile bağlarını güçlendirmesi için çabalıyorum. Buradan ayrılan bazı çocuklar kendi ailelerinin yanında yaşamaya başlarken bazıları ise daha önce burada kalmış ve ayrıldıktan sonra kendine bir düzen kurmuş arkadaşları ile bağlantıya geçip onlarla birlikte yaşamayı tercih ediyorlar. Biz hiçbir çocuğu sonrasını düşünmeden yaşı doldu diye kapı dışarı etmiyoruz. Öncelikle çocuğun ayrılmayı kabul etmesi ve dilekçe vermesi gerekiyor. Ayrıca eğitimine devam ediyorsa muhakkak koruma kararını uzatıyoruz. Memuriyet hakkı için gerekli tüm işlemler yapılıyor. SED hizmeti anlatılıyor.” (Psikolog-2)

Sosyal Çalışmacı-8 ve Psikolog-2 ayrılış ve sonrasındaki süreçte çocukların yaşadıkları endişeler, fikir ve duygu durumları, yaptıkları geri dönüşler konusunda görüş ve tecrübeleri paylaşmışlardır. Bu çerçevede, çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonra kurum bakımında kendilerine sunulan hizmetlerin kalitesini çok daha iyi anladıkları, yeni kurdukları düzende pek çok duruma yabancı kaldıkları ve uyum göstermede zorluk yaşadıkları, kuruluştan ayrılmayı özgür bir hayatın başlangıcı olarak görürken kısa süre sonra farklı zorluklarla karşılaşarak kuruluş çalışanları ile bağlantı kurma ihtiyacı duyabildikleri anlaşılmıştır.

“Kuruluştan ayrılma sürecinde çoğu çocuk endişe yaşıyor. Nasıl ayaklarımın üzerinde duracağım, beni nasıl bir hayat bekliyor endişesi bu... Birçoğu buradan ayrıldıktan sonra ailemin yanına gideceğim ama orada onlarla nasıl yapacağım

bilmiyorum, diyor. Çocuklar buradan ayrıldıktan sonra çok fazla geri dönüş yapan oluyor. Eve çıktım suyu açmaya bile korkuyorum, su faturası çok gelecek nasıl öderim diye düşünüyorum diyor mesela... Biz burada rahata çok alışmışız diyor, şimdi her şey çok zor diyor. Aslında buradaki imkânların değerini çok daha iyi anlıyorlar. Burası beni rahata alıştırmış, toplum hayatına alıştırmamış diyenler oluyor. Örneğin fatura nereden nasıl ödenir onu bile bilmiyorlar.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Burada kalan çocukların kuruluştan ayrılma konusundaki fikirleri yaşlarına göre değişiklik gösteriyor diyebilirim. Örneğin 15-17 yaş aralığındaki çocuklar bir an önce yaşımlı büyüsün ve buradan çıkayım istiyorlar. 17-18 yaş aralığına geldiklerinde ise bir durulma dönemi yaşıyoruz. Kurallara daha fazla uyma, içe kapanma gibi durumlar olabiliyor. Çocuk ayrılacağı gün geldiğinde sevinçli bir şekilde imzayı atıyor ve birey olmanın verdiği heyecanla tam bir özgürlüğe ulaştığını düşünerek mutlu oluyor. Ancak buradan ayrılan neredeyse her çocuğun ortalama 2 hafta sonra bizi aradığını ve dışarıdaki hayatın çok zor olduğunu söylediğini görüyoruz. Kuruluştan ayrılacak çocuklarla yaptığımız görüşmelerde yaşadığı sorunlarda bizi arayabileceğini, hatta arada buraya uğrayıp neler yaptığını bizimle paylaşırsa mutlu olacağımızı söylüyor. Çok fazla geri dönüş olduğunu söyleyebilirim.” (Psikolog-2)

Psikolog-2’nin üzerinde durduğu bir diğer konu koruma kararının uzatılması uygulaması olmuştur. Katılımcının paylaştığı örnek bu uygulamanın önemini ortaya koyar niteliktedir. Öte yandan Psikolog-3 diğer katılımcılardan farklı olarak, çocukların çoğunun kuruluştan ayrıldıktan sonra herhangi bir geri dönüşte bulunmadıklarını belirterek, bu durumun koruma kararlarının sağlıklı bir şekilde alınamadığı gerçeğine işaret edebileceğine dikkat çekmiştir.

“18 yaşını doldurduğu halde burada kalmaya devam etmesi için uzatma kararı aldığımız çok çocuk oluyor. Bu uygulamanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Örneğin ben burada kalan ve liseye devam eden her çocuğun koruma kararını 20 yaşına kadar uzatıyorum. Çünkü buradan çıktığı takdirde bocalayacağını ve eğitime kesinlikle devam etmeyeceğini biliyorum. En azından lise mezunu olsun ve ona göre memurluk hakkı kazansın diye uğraşıyorum. Örneğin ben bir çocuğun koruma kararını 22 yaşına kadar uzatmışım. Bu çocuk buluntu bir çocuktı ve kurum bakımında büyümüştü. Bir engel durumu da vardı yani çenesi yoktu. Bu çocuğun homoseksüel eğilimleri de yüksek. Eğer bu çocuğun koruma kararını 18 yaşında kaldırsaydık şu an kesinlikle seks işçiliği yapıyor olurdu.” (Psikolog-2)

“Buradan ayrılan çocuklar genelde bizi aramaz, ziyarete de gelmez. Bu aslında koruma altına alınma kararlarının çok sağlıklı olmadığını da gösteriyor bize. Maalesef böyle çok dosya var.” (Psikolog-3)

3.3.6. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri

Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde, bakım tedbiri sürecine yönelik eklemek istedikleri görüşlerin olup

olmadığı sorulmuş ve ayrıca diğer bakım modellerine yönelik değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir.

Bu çerçevede sosyal servis çalışanları, bakım tedbirinin uygulanması ve sonlandırılması süreçlerine ilişkin daha önce yaptıkları değerlendirmelere ek olarak bakım tedbiri alınması sürecine ilişkin ciddi sorunlar olduğunu vurgulamış ve bu sıkıntıların bakım modellerinin uygulandığı ilerleyen süreçteki pek soruna da kaynaklık ettiğini dile getirmiştir. Bununla birlikte en başta “koruma altına alma kararı” sürecinin başarısını arttırmaya yönelik düzenlemeler yapılması ve özellikle bu hizmetin amacı dışında kullanılmasının önüne geçilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan meslek elemanlarının bu değerlendirmelerinin korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görev yapan meslek elemanlarının değerlendirmeleri ile benzerlik taşıdığı görülmüştür.

“Bakım tedbiri alınma sürecine yönelik sorunlar olduğunu söylemeliyim. Çocuğun her beyanı doğru kabul ediliyor ancak maalesef özellikle ergenlik dönemiyle birlikte aile içi anlaşmazlıklar artınca çocuklar ailelerini cezalandırmak için ya da daha özgür davranabileceğini düşünerek veya bazı hizmetlere erişmek için ailesinin de yönlendirmesiyle doğru olmayan beyanlarda bulunup, bu hizmeti amacı dışında kullanabiliyor. Bunun tespiti zor tabi... Çocuklar hakkında koruma altına alınma kararları verilirken başarılı bir süreç yürütüldüğünü ve çok sağlıklı kararlar alındığını düşünmüyorum. Vakayı araştırma ve en doğru kararı verme konusunda büyük sorunlar var. En başından yanlış alınan bir karar ise kuruma gelen çocuğun buradaki hayatını hatta kurumdaki diğer çocukların hayatını etkiliyor. Örneğin halen ekonomik nedenlerle alınan çocuklar olabiliyor. Oysa SED hizmeti etkili kullanılabilse çocuk kurum bakımı ile hiç tanışmayacak. Bir örnek vakadan bahsedeyim. Baba tacizden dolayı hapiste ancak diğer çocuklar ve anne birlikte yaşarken mağdur çocuk kuruma alınıyor. Oysa bu durum mağdur çocuğu da cezalandırmak gibi bir şey... Onu niye annesinden ve diğer kardeşlerinden ayırıyorsunuz ki... Aileyi SED ile destekleyerek baba tarafının ailesine muhtaçlıklarını engellemek ve anne ile kardeşlerin bir arada yaşamasını sağlamak ve bu süreci danışmanlık tedbiriyle birlikte denetim altında tutmak çok daha sağlıklı bir karar olurdu.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Kurum bakımı aileler tarafından yanlış anlaşılabilir ya da amaçları dışında kullanılabilir. Bu noktada çocukların ilk sosyal incelemeleri ve en başta verilecek kararda çok titiz davranılmalı diye düşünüyorum. Ayrıca aileler daha bilinçli olmalı. Yani bazı aileler bu kurumları her şeyin çaresi olarak görüyor. Bazıları devlet çocuğuma daha iyi bakar mantığıyla çocuğunu bırakmak istiyor. Ya da örneğin aile çocuğu ile kavga ediyor, bir hafta kuruluştaki kalsın akıllanır diyor. Yani bu mantıkla düşünüyor. Buranın amacı, hizmeti o değil ancak böyle bir bakış açısı var ve bu bizi çok yoruyor. Yani bu süreçte en sorunlu konulardan biri çocuk hakkında tedbirin alınması süreci diyebilirim. Yanlış verilen pek çok

karar var. Doğru tespitler yapılamıyor. Bu noktada iyileştirmeler yapılmalı. Süreçteki diğer pek çok sorun baştaki bu sorundan kaynaklanıyor.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Burayı sırf fırsatları nedeniyle farklı amaçlarla kullanmak isteyen aileler oluyor. Burası ile tanışan bir çocuk burayı ailesine karşı kullanmaya başlıyor, aile ise bazen hiçbir risk yokken devlet daha iyi bakar diyerek sorumluluğu üzerinden atıp çocuğu buraya vermek istiyor. Herhangi bir risk yokken ailenin çocuğunun devlet koruması altına alınmasını istediği durumlarda kanunen aileye nafaka vermesi için dava açılabilir ama bu uygulamanın hayata geçirildiğini ne gördüm ne de duydum. Bir de burada çocuğu kalan kişilerin yakınlarını çocuklarına devletim çok iyi bakacağını söyleyerek yönlendirdiklerini gözlemliyoruz. Bu duruma müdahale etmek gerekiyor. Hem bu nafaka davası gerektiğinde kullanılmalı hem de buraya başvuran ailelerin böyle bir anlayış içinde olduklarının ve bu hizmetin suiistimal edilmeye çalışıldığının tespiti durumunda kamu yararına bir işte çalışmaları için ufak cezalar verilmeli diye düşünüyorum. Zaten çok ciddi bir yoğunluk varken bu tip dosyaların incelenmesi ve durumun tespiti için ayrılan vakitte belki de daha önemli bir dosyaya ulaşılmakta gecikilebiliyor. Bunun bir karşılığı olmalı. Çocukların ailelerine karşı burayı kullanmamaları için ise kesinlikle ayrı bir ilk kabul biriminin var olması gerekiyor, o çocuk koruma altında olan diğer çocuklarla temasa geçmemeli, şartları öğrenmemeli diye düşünüyorum.” (Psikolog-3)

Psikolog-2 ise koruma kararının alınması sürecinde tek kişinin kararının belirleyici olma durumunun sorun oluşturduğunu ifade etmiş; daha doğru ve sağlıklı kararlar için vaka tartışmalarının önemine dikkat çekmiştir. Bir sosyal servis çalışanı olan Psikolog-2’nin koruma kararının alınma sürecine yönelik düşüncelerinin korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanlarının görüşleriyle paralellik gösterdiği ve bu durum üzerinde katılımcının görev yaptığı kuruluştaki aynı zamanda ilk kabul birimi işlemlerini yürütüyor olmasının büyük ölçüde etkili olduğu değerlendirilmiştir.

“Ben kuruluş sosyal servis çalışanıyım ama aynı zamanda ilk kabul birimine gelen çocuklar hakkında sosyal inceleme yapıp karar verdiğim için bu konuda da tecrübe sahibiyim. Bence kesinlikle bir çocuk hakkında alınacak karar tek bir görüş ve tek bir imzanın sorumluluğuna bırakılmamalı ama işleyiş sizi bu alanda bir yandan ciddi kararlar almaya zorlarken diğer yanda yalnız bırakıyor. Genelde kuruluştaki kalan çocuklar hakkında her ay yaptığımız vaka tartışmalarında sosyal servis çalışanı olarak ben, müdür bey ve grup sorumlusu bir arada oluyoruz ve çocuğun durumunu beraber değerlendirerek belli kararlara varıyoruz. Ancak örneğin ilk kabul biriminin incelemelerini tek başıma gerçekleştirip tek bir görüş ve tek bir imza ile çocukların koruma altına alınıp alınmamasına karar veriyorum. Oysa asıl bu ciddi karar da vaka tartışmaları yapmak çok önemli diye düşünüyorum ama böyle bir işleyiş yok. Bu kararda ve sorumlulukta tek başınasın. Bu durumun, daha sağlıklı bir işleyiş için üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğunu düşünüyorum. (Psikolog-2)

Psikolog-2'nin çocuk evleri sitelerine yönelik yaptığı değerlendirmelere eklemek istediği bir diğer konu bu kuruluşlarda kalan çocukların yaş aralığının fazlalığı ve farklı nedenlerle koruma altına alınan çocukların bir arada kalıyor oluşudur. Bu konunun daha önce korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli bazı meslek elemanları tarafından da dile getirildiği hatırlatılmalıdır. Özellikle farklı nedenlerle koruma altına alınan çocukların bir arada kalmaları ve birbirlerini olumsuz etkilemeleri konusunda; madde kullanan, suça sürüklenen, istismar mağduru olan çocuklar açısından ÇODEM kuruluşlarının etkin ve işlevsel bir şekilde kullanılamadığı düşünülmektedir. Bu durum üzerinde ise daha önce belirtildiği üzere ÇODEM nakillerinde yaşanan sorunların ve ÇODEM kuruluşlarının sayısındaki yetersizliklerin etkili olabileceği değerlendirilmiştir. Bu noktada çocuklar arasındaki olumsuz etkileşimlerin engellenmesine yönelik olarak, istismar, suça sürüklenme, madde kullanımı gibi durumlar içinde olan çocukların öncelikle ÇODEM kuruluşlarında gerekli psiko-destek sürecinden geçtikten sonra çocuk evleri sitelerinde kalmaya başlamalarının çocukların yüksek yararı açısından önem teşkil ettiği düşünülmektedir.

“Bakım tedbirini uzatma kararı verdiğimiz çocukları da düşünürsek bu kuruluşta 13 ve 22 yaş aralığında çocuklar kalıyor. Bu yaş aralığını bir düşünsenize ne kadar fazla. Hatta 13 ve 18 yaşındaki çocuklar bile kesinlikle akran değil. Bir de buna toplu yaşam ve hassas çocuklar eklenince çok fazla sorun çıkıyor. Özellikle yaşı büyük çocuklar yaşı küçük olanlar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışıyorlar ve bu durum küçük çocukların hem psikolojik bir yıpranma yaşamasına hem hırçınlaşmasına hem de bir anlamda ezilmesine neden oluyor. Bu durumu bir türlü engelleyemiyoruz. Bu duruma tam anlamıyla akran zorbalığı da diyemiyorum çünkü bence akran değil. Çocuklar 13-15 yaş aralığı, 15-18 yaş aralığı ve 18'den büyük olanlar şeklinde ayrılmalı. Hem evleri hem de evlerinin bahçeleri ayrı olmalı. Bu düzende çocuklar arasındaki dinamikleri kontrol etmek pek mümkün olmuyor. Diğer bir konu suça sürüklenen ve madde kullanan çocuklar... Bu çocukların kesinlikle diğer çocuklarla birlikte bu kuruluşlarda kalamaması gerektiğini düşünüyorum ama maalesef birlikte kalıyorlar. Özellikle esrar yani onların değimiyle ot, çakmak gazı, tiner ve alkol kullanan çocuk sayımız az değil ve giderek de artıyor. Çünkü birbirlerini etkiliyorlar. Örneğin kısa süre önce suça sürüklenen ve hapis cezası alan bir çocuğumuzun cezası bitti ve geri geldi. Alkol kullanımı ve kuruluşa geç saatte sarhoş gelme durumu arttı. Ayrıca kaçak çocukların sayısı da artıyor. Yani tek bir çocuk tüm dengeleri alt üst edebiliyor. Ben madde kullanan çocukları büyük çabalarla ikna edip şehir dışındaki bir tedavi merkezine götürmüştüm ama telefonlarının elinden alınacağını öğrenince orada kalmaktan, tedavi sürecinden vazgeçtiler. Bu şekilde başarı sağlamak çok güç... Oysa bu çocuklar bu merkezlerde kalmak zorunda olmalı.” (Psikolog-2)

Psikolog-2'nin kurum bakımı konusunda değindiği konulardan bir diğeri ise bu modele ilişkin toplumda yanlış bir algının var olmaya devam edişidir. Bu algı kimi zaman çocukların örselenmelerine de neden olabilmektedir. Nitekim çocukların, okul ya da sosyal hayatlarında bir arada oldukları kişiler tarafında kuruluştta kaldıklarının bilinmesini istemediklerini belirten ifadeleri; toplumda henüz gereken farkındalığın oluşturulamadığına, bu kuruluşlara, kuruluştta kalan çocuklara ve çalışanlara yönelik yanlış algılamaların varlığını koruduğına işaret etmekte ve meslek elemanının bu konudaki görüşlerini desteklemektedir.

“Buranın şartları, imkânları, çalışanları ve burada kalan çocuklar hakkında toplumda yanlış bir algı var. Örneğin burada kalan çocukların çok çok azının annesi-babası yok. Burada kalan çocuklar genelde ihmal ve istismar mağduru... Burada onlara sağlanan hizmet ve sunulan imkânlar günümüz dünyasında pek çok çocuğun erişemeyeceğı düzeyde. Burada çalışanların çocuklara karşı olan davranışları, tutumları ve sabırları bir ebeveyninkinden çok daha fazla... Yani toplum hala eski zamanlardaki gibi sanıyor bu kuruluşları. Ben bile aileme, çevreme, arkadaşlarıma anlattığımda inanamıyorlar. Toplumdaki bu olumsuz ve yanlış algıyı kırmak isterdim ancak bu durum özendirmeden yapılmalı. Ya da en azından filmlere ya da yalan-yanlış haberlere müdahale edilmeli diye düşünüyorum.”(Psikolog-2)

Katılımcılar çocuk koruma sistemindeki diğer bakım modellerine ilişkin değerlendirmelerde de bulunmuşlardır. Evlat edinme konusunda dikkat çekilen noktalar; bağ kurma sürecinin kısa tutulması, ailenin rıza hakkı ve modelin etkili bir şekilde kullanılamayışıdır. Ailenin rıza hakkı konusunun daha önce de korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görev yapan bir meslek elemanı tarafından da dile getirildiğı hatırlatılmalıdır.

“Evlat edinmede de bağ kurma sürecinin kısa tutulduğunu düşünüyorum. Yani önce izinli olarak verilmeli. Sonra izinler arttırılmalı. Daha sonra ise ailenin yanına sürekli verilip takibi ve incelemeleri sürdürülmeli. Ayrıca aile rızası aranmamalı diye düşünüyorum. Hatta taraflar mahkemede bir araya bile getirilmemeli.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Bu ilde 2018 yılında evlat edinilen sadece 3 çocuk var. Bu hizmet çok az sayıda vaka için kullanılıyor. Modelin işlerliğı artırılmalı. Bu modelde ailenin rızası alınması şartı kaldırılmalı diye düşünüyorum.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Koruyucu aile modelinde değinilen konular ise geri dönüş durumlarının çocuklarda bıraktığı olumsuz etki, bu modelin çocuk koruma altına alındığı ilk süreçte atlanıyor oluşu ve çocuk aile eşleştirmelerin titizlikle yapılmasındaki önemdir. Başarısız koruyucu aile deneyimlerinin olumsuz etkisi de daha önce korunma ihtiyacı içindeki

çocuk biriminde görevli meslek elemanları tarafından dile getirilen bir husus olmuştur. Diğer yandan bu modelin çocuk koruma altına alındığı ilk süreçte atlanıyor oluşunu belirtmesi; bir il müdürlüğünde, her çocuk için hizmet modelinin komisyon kurularak belirlenmesi uygulamasına geçilmesiyle bu tip ayrıntıların atlanmadan sürdürülmesinde başarı sağlandığı hatırlatmış ve koruyucu aile modelinin daha işlevsel kullanılabileceği değerlendirilmiştir.

“Çocuk isteyerek koruyucu aileye gidiyor. Koruyucu aile isteyerek çocuğu yanına alıyor ancak süreçte uyumsuzluk çıkıyor ve çocuk geri geliyor. Böyle bir kötü yaşanmışlığın ve geri dönüşün çocuk psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisi çok büyük.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Koruyucu aile, biyolojik aileye teslim mümkün olmadığında çocukların aile yaşantısı içinde yetişebilmesi için en iyi model diyebilirim. Bu model çocuk koruma altına alındığı ilk süreçte atlanıyor genelde ve çocuk direkt kuruluşa geliyor. Kurum kültürü alan bir çocuğun ise koruyucu aileye uyumu zorlaşıyor. Süreçte çok fazla sorun çıkıyor. Koruyucu aile biriminin çok yavaş işlediğini de söylemeliyim.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Koruyucu aile yanından alınan bir çocuğun asla hemen kuruma geri alınmaması gerekiyor. Önce çocuk evlerine yerleştirilmeli ki kurum kültürüne geri dönmekten zaten alıştığı ev ortamında yaşamını sürdürme şansı ve imkânı devam edebilsin... Ayrıca çocuk aile eşleştirilmesi yaparken uyum için çok ciddi değerlendirmeler yapılmalı diye düşünüyorum. Benim gözlemim bu konuda sorunlar olduğu şeklinde... Aile ile çocuğun birbirine ısınması ve uyum sağladıklarından emin olunması gerekiyor. Başarısız bir koruyucu aile deneyimi hem çocuğa hem bu iş için gönüllü olan aileye çok zarar veriyor. Hem de geri gelen çocuğun bu olumsuz deneyimi diğer çocukları da etkiliyor.” (Psikolog-2)

Çocuk evleri modeli konusunda yapılan değerlendirmelerde vurgulanan nokta ise bu modelin çok daha sağlıklı oluşunun yanında olumlu örnek oluşturabilecek tüm çocukların bu evlerde toplanmalarının çocuk evleri siteleri için büyük bir sorun oluşturuyor olmasıdır. Diğer yandan çocuk evleri sitesi modelinin de iyileştirilerek devam ettirilmesi konusunda görüş birliği vardır. Bu çerçevede her modelin vakaların ve çocukların taşıdıkları özellikler çerçevesinde gerekli olduğu, işlevsel şekilde kullanılabileceği ve özellikle sorun teşkil eden durumların tekrar düzenlenmesiyle çok daha sağlıklı hizmet modellerine dönüşebileceği değerlendirilmiştir.

“Çocuk evleri modeli çok daha doğru bir sistem diye düşünüyorum. Çocuklar gerçek hayatla daha iç içe, izole edilmeden yaşıyorlar. Ancak çocuk evlerindeki riskler kurum bakımına göre daha fazla... Bu model özellikle diğer çocukları, şartları ve imkânları istismar etmeye açık olan çocuklar için pek uygun değil. Şartları çocuk evleri sitesi için uygun olan çocuklar da var. ” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Çocuk evleri modeli tampon bölge olarak kullanılıyor. Orada kalan çocukların hepsi elek altı çocuklar. Sorun çıkaran bir çocuk olduğunda hemen ÇES’e gönderiyorlar. Sorun çıkaran çocukların birlikte kaldığı bir kuruluş oluyor burası ve bizden beklenen de çocuklar da değişimler gerçekleştirmek. Zar zor bir çocukta ilerleme gösterdiniz çocuk evleri hemen o çocuğa talip oluyor. Hâlbuki ki olumlu değişimler sağladığımız o çocuk buradaki diğer çocuklar için önemli bir örnek...” (Psikolog-3)

“Bu model kapsamına her zaman iyi çocuklar alınıyor ve oradaki çocuklar üstün görülüyor. Burada kalan çocukların ise hedefi de oraya geçmek oluyor. Çocuk evleri sitesi ÇEKOM’un arka bahçesi gibi kullanılıyor. Çocuk evleri sitesi modeli de gerekli ve önemli ancak bazı değişiklikler lazım.” (Sosyal Çalışmacı-8)

“Çocuk evleri modelinin kesinlikle çok daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Öncelikle kişi sayısı altıyı geçmiyor. Çocuk evleri birbirinden uzak ve bağımsız... Çocukların birbirleriyle kolayca bir araya gelememesi riskleri azaltıyor. Hatta ev anneleri için bile bu bağımsızlık çok iyi diyebilirim. Çünkü onlar arasında da sürekli bir karşılaştırma durumu oluyor. Ayrıca kızların kaldığı çocuk evleri sitesinde kuralların çok sıkı, erkeklerin kaldığı çocuk evleri sitesinde ise kuralların çok serbest olduğunu düşünüyorum. Çocuk evleri bu açıdan daha iyi bir dengeye sahip... Örneğin aile de çocuğuna akşam altıda evde olacaksın gibi bir kural koyar. Yani tek başına hiç dışarı çıkamaması yönünde bir sınırlama da getirmez, gecenin bir saatinde sarhoş bir şekilde eve gelmesine de izin vermez. Ayrıca bu evlerde kalan çocuklar çevre algısını da kırabiliyor, komşuluk ilişkilerini de öğreniyor. Diğer yandan çocuk evleri sitelerine de ihtiyaç var ancak bu modelde iyileştirmeler gerekiyor.” (Psikolog-2)

SED ve ÇODEM hizmetlerinin ise önemine ve gerekliliğine dikkat çekilirken, bu modellerin etkinliğinin arttırılarak yaygınlaştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yine bu değerlendirmelerin de korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanlarının görüşleri ile paralel olduğu belirtilmelidir.

“Ülkemiz şartlarını düşündüğümüzde SED çok etkili bir hizmet... Çok daha etkin ve doğru kullanılmalı ama. Bu hizmet çocukların kurum bakımı ile tanışmasını önüyor. Ailelerin yaşadığı krizler çocuk bakımının ekonomik külfetiyle birleşince ebeveyn çocuklarını kuruma bırakma noktasına gelebiliyor. Oysa SED hizmeti sayesinde yeni bir düzen kuran çok aile var. ÇODEM ise kesinlikle gerekli. Yaygınlaştırılması ve etkinliğinin arttırılması gerekiyor.” (Sosyal Çalışmacı-7)

“ÇODEM ihtisaslaşmış bir kuruluş... Sayıları attırılmalı.” (Psikolog-3)

“SED çok önemli bir hizmet ancak ne kadar etkili ve doğru uygulandığı tartışılır. ÇODEM kesinlikle gerekli. Yaygınlaştırılması gerekiyor. Kurulma amacı açısından çok önemli bir hizmet aslında ama işleyişte sıkıntılar olabiliyor. ÇODEM’e gönderilip oradan kaçan ve 6 ay bulunamadığı için hakkındaki koruma kararı kalkan bir çocuğumuz olmuştu.” (Psikolog-2)

“ÇODEM’e gidip, bir süre sonra buraya dönen ve olumlu yönde ciddi değişimler gözlemlediğimiz çocuklarımız var. Bu modelin çok önemli olduğunu düşünüyorum ancak özellikle nakil sürecinde sorunlar var.” (Sosyal Çalışmacı-8)

3.3.7. Mesleki Deneyim

Çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan ve bakım tedbirinin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan meslek elemanlarından son olarak, meslek hayatlarında unutamadıkları bir vakayı paylaşmaları istenmiştir. Katılımcıların bu doğrultuda, en çok istismar ve ensest vakalarından söz ettikleri görülmüştür. Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanları ile çocuk evlerinin sosyal servisinde görev yapmak olan meslek elemanlarının bu konudaki değerlendirmelerinin benzerlik taşıdığı görülmüştür.

“Sadece benim değil buradaki kimsenin unutamayacağı bir cinsel istismar vakasından bahsedeyim. Çocuğun psikolojisi o kadar bozulmuştu ki toplu iğne, raptiye, kalem ucu gibi bulduğu nesneleri cinsel organının içine atıyordu. Ona yardım edebilmek için burada çok çaba verildi ancak başarılı olunamadı. ÇODEM’e gönderildi ve oradan sürecin tamamlandığı söyleyerek geri gönderildi. Oysa çocukta psikolojik travmaların etsini halen sürüyor. Buraya geri geldikten kısa süre sonrada bu kuruluştan kaçtı ve halen bulunamadı. Yani böyle bir vaka halen sorunlar sürerken geri nasıl gönderilir anlamıyorum. Bu durum hem onun için hem buradaki diğer çocuklar için çok büyük bir risk. ÇODEM uyguladığı müdahalelerin yeterli olmadığını gördüğünde ya bu süreci kendi devam ettirmeli ya da belki yatılı bir psikolojik tedavi merkezine yerleştirilmesi için gerekeni yapmalıydı. Süreçte yanlış giden şeyler var yani...” (Sosyal Çalışmacı-7)

“Koruma altına alınan iki kardeşten biri buraya gelirken diğeri yaşı nedeniyle başka kuruluşa alınmıştı. Buraya gelen çocuk geçmişte babasının cinsel istismarına maruz kalmış. Daha sonra kardeşini de istismar etmiş. Ancak çocuk bunu bir sevgi gösterisi olarak görüyor. Çocuğun çantasından kardeşinin iç çamaşırları çıkıyordu. Kardeşi de bu istismarı ağabeyinin sevgi gösterisi olarak algılıyordu ve bu iki kardeş birbiriyle görüşebilmek için sürekli sorun çıkarıyordu. Bu vaka beni hem çok üzmüş, hem çok zorlamış hem de çok çaresiz bırakmıştı.” (Psikolog-3)

“Bir vakada dört kardeş biyolojik babaları tarafından nitelikli cinsel istismara maruz kalmıştı ve bu durum bir süre devam etmiş. Bu çocuklardan en büyüğü ise 12 yaşındaydı. Genel olarak istismar vakalarını unutmak kolay değil ancak bu vakayı unutmak mümkün değil.” (Sosyal Çalışmacı-8)

Psikolog-2 ise annesinin öldürülmesine şahit olan bir çocuğun hikâyesini paylaşmıştır.

“Çok vaka var ama şu an ilk aklıma geleni paylaşayım sizinle... Yaşanan boşanma süreci sonrası anne iki çocuğunu da yanına alıyor ve tekrar evleniyor. Evlendiği kişi psikopat biri... Yani bebekleri oluyor, o bebeğe bile şiddet uyguluyor. Evde anlaşmazlıklar büyüyor ve adam kadını ilk eşinden olan oğlunun

gözü önünde öldürüyor. Kadının ilk eşinden olan kız çocuğu bu olaya şahit olmuyor ancak ağabeyi yaşanan olayların hepsine şahit oluyor. Bebek ve kız çocuğu sevgi evlerine gönderilmişti. Erkek çocuk ise buraya geldi. Görüşme için odama çağırdığımda oturdu ve hemen olayları anlatmaya başladı. Daha önce kaç kez anlatmışsa artık daha ben sormadan başladı anlatmaya ama bir görseniz o kadar tepkisiz anlatıyor ki... Ayrıca anlattıklarına bir yetişkin bile tanık olmuş olsa bu durumu kaldırmakta çok zorlanır. O olayları ayrıntılı bir şekilde anlatırken ben dinlemekte zorlandım. Böyle bir durumda o çocuğun ağlaması hatta burayı birbirine katması gerekir ama o çok sakin ve tepkisizdi. Halen olayın şokundaydı ancak diğer yandan sürekli kız kardeşinin bu durumu bilmediğini ve öğrenmemesi gerektiğini, korkacak bir şey olmadığını, ona kendisinin ağabeylik yapacağını ve onu koruyacağını söyleyip duruyordu. Bu küçük bedenin omuzlarına aldığı yük beni çok derinden etkiledi. Bu çocuğa yaşatılan acıya-şoka ve çocuğun üstlendiği yüke isyan etmiştim. Hatta çocuğu gönderdikten sonra oturtup ağlamıştım. Daha sonra bu çocuğu ve kız kardeşini biyolojik babalarına teslim etmiştik. Halen o çocuğun hali ara sıra gelir aklıma ve şu an neler yapıyordur diye düşünürüm.” (Psikolog-2)

3.4. Bakım Tedbiri Altında Çocuk Evleri Sitelerinde Kalan Çocuklar İle Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular

Bu başlık altında, bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuklar ile yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.4.1. Koruma Altına Alınmadan Önceki Hayatı

Görüşme yapılan çocukların kuruluşa gelmeden önceki hayatlarına dair dinamikler ortaya çıkarılmaya çalışarak, geçmiş yaşam deneyimlerine ilişkin algılamaları anlaşılacak istenmiştir. Çocukların ifadeleri incelendiğinde geçmiş yaşam deneyimlerine dair kavga, anlaşmazlık, ilgisizlik, bakım ve koruma yetersizliği, şiddet, madde kullanımı, aile birliğinin bozulması ve terk gibi durumların ön plana çıktığı görülmüştür. Ayrıca çocukların bu soruyu cevaplarırken durgunlaştıkları, göz teması kurmaktan kaçınarak bakışlarını genelde yerde bir noktaya sabitledikleri, çoğu zaman hüznü ve bazen de sinirli bir ifade taşıdıkları gözlemlenmiştir. Her çocuğun, geçmiş yaşam deneyimine dair anlatmak istediği kadarını paylaşmasına izin verilerek örseleyici bir durumun oluşmaması için hassas davranılmıştır.

Kavga, şiddet ve ilgisizlik üzerinde duran çocuk katılımcılardan Ç-5’in tepkisinin anne profiline yoğunlaştığı, Ç-4’ün ise kavgalar nedeniyle yaşadığı korkuyu vurguladığı görülmüştür.

“Annem ve babamın arası iyi değildi. Yani hep kavga ederlerdi. Bu kavgalarda babam haklı olurdu. Annem haksız olduğu halde defalarca babamdan şikâyetçi oldu. Annem güzel elbiseler giyip makyaj yapıp hep dışarı giderdi. Benimle, kardeşimle ve babamla hiç ilgilenmezdi. En çok kavga da bundan çıkardı. Hatta ben bir gün annem yine giyinip, makyaj yapıp gittiğinde çok sinirlenip tüm makyaj malzemelerini kırmıştım. Annem geldiğinde çok kızdı bana ve sonra gidip yenilerini almıştı. Annem hem bize bakmıyor hem de bizi çok üzüyordu. Hatta süslenip görüştüğü adamlardan biri de babamın bir arkadaşıymış. Anneme hala çok kızgınum.” (Ç-5)

“Annem ve babam sürekli kavga ederdi. Çok büyük ve korkutucu kavgalar... Hiç anlaşamazlardı. Evde sürekli bağrışmalar olurdu. Bize karşı bir şiddet yoktu ama babam sürekli annemi döverdi. Birbirlerine çok kötü davranıyorlardı. Biz çok korkup bir yerlere saklanırdık.” (Ç-4)

Kavga ve ilgisizlik durumlarına vurgu yapan diğer çocuk katılımcılardan Ç-6, Ç-12 ve Ç-14 yaşadıkları sorunlar nedeniyle ebeveynlerinin ayrıldığını belirtirken; bir süre madde kullanan babalarının yanında yaşamak zorunda kalan Ç-12 ve Ç-14 o dönemde gördükleri şiddeti dile getirmiş; ayrıca Ç-14 anne ve babası arasında tanık olduğu son büyük kavgayı paylaşmıştır.

“Annem ve babam biz buraya gelmeden yaklaşık bir yıl önce boşanmışlardı. Annem, anneannem ve iki kardeşimle beraber yaşıyorduk. Babam ile görüşmüyoruz zaten. Annem çok sınırlayıcı biri değildi. Çok ilgilenmezdi bizimle. Umurunda değildik... Genelde anneannem yüzünden evde çok kavga çıkardı. O her şeye karışır, olayları büyütürdü.” (Ç-6)

“Bizim evde sürekli kavga gürültü olurdu. Babam içip içip eve gelirdi annemi, kardeşimi ve beni döverdi. Annem daha fazla dayanamadı ve yaklaşık 8 yıl önce anlaşmalı olarak boşandılar. Babam mahkemede bizim velayetimizi almak istediğini söylemiş, annem de kabul etmiş. Bu olaydan sonra ben ve kardeşim babam ile yaşamaya başladık. Babam bize bakmıyordu, ilgilenmiyordu. Bu süreçte annem tekrar evlendi. Annem aslında beni ve kardeşimi yanına almak istiyordu ama üvey babam buna izin vermedi. Annem de bizden vazgeçti ve o adamı seçti. Babam yine içki içiyordu. Bizi yine dövüyordu. Sürekli aşağılıyordu. Bizimle gerçek bir baba gibi ilgilenmiyordu. Bu nedenle kardeşimi ve beni sevgi evine aldılar. Sonra koruyucu aileye verildik. Yaklaşık iki yıl o aileyle kaldık. Sorunlar çıkınca tekrar yurda döndük. Daha sonra babam bizi tekrar yanına aldı. Yine bir sürü sorun işte...” (Ç-12)

“Annem ve babam ben 4-5 yaşlarındayken ayrıldılar. Genelde evde hep kavga olurdu. Babam sürekli annemi döverdi. Bu nedenle cezaevine girdi. Daha sonra ben babam ile yaşamaya başladım ancak hiç anlaşamıyorduk. Beni çok dövmeye başlamıştı. Hatta bir ara uyuşturucu da kullanıyordu. Kafası yerinde olmuyordu. Annem ve babamın en son olan kavgalarını hatırlıyorum. Ben 4 yaşlarındaydım. Babam uyuyordu. Annem sobayı yaktı ama soba tüttü. Evi duman sardı. Babam uyandı ve anneme sobayı yakmayı bile beceremediğini söyleyerek bağırmaya başladı. Sonra kavga büyüdü. Babam kömür kovanının içindeki küreği alıp önce annemin başına vurdu. Annem yere düştü. Sonra bacağına vurmaya başladı. Annem bağıırıyor, ağlıyordu. Biz çok korkmuştuk. Annem jandarmayı aramış.

Jandarma gelip annemi götürdü. Annemin bacağı falan kırılmış. Jandarma beni ve kardeşlerimi de götürmek istemişti ama babam vermek istemedi. Biz de kaçıp komşuya saklandık. Bu kavgadan sonra babam cezaevine girdi. Beni ve ablamı kuruluşa götürdüler. Babam cezaevinden çıkınca beni yanına aldı. Ablamı da annem almış.” (Ç-14)

Geçmiş yaşam deneyimlerinde benzer sorunları yaşadıkları anlaşılan diğer çocuk katılımcılardan Ç-3 ve Ç-8’in dile getirdiği diğer bir kavram “terk edilme” durumu olmuştur.

“Babam annem bana hamileyken bizi terk etmiş. Ben babamı hiç görmedim tanımadım. Daha sonra annem başka biriyle evlendi ve bir erkek kardeşim oldu. Kardeşim 1 yaşlarındaiken boşandılar. Annem birahane çalışıyordu. Eve hep çok geç gelirdi. Alkollü olurdu. Bazen yanında tanımadığımız erkeklerle gelirdi. Kardeşime hep ben bakıyordum. Annemle çok sık kavga ederdik.” (Ç-3)

“Annem ve babam çok anlaşamazlardı. İstanbul’da evli olan ablam hamile kalınca annem küçük kardeşimi de alıp onun yanına gitti. Beni ve küçük ağabeyimi babamla birlikte bıraktı. İlk başta ablam doğum yapınca gelecekti annem yani öyle demişti ama gelmedi. Yani çocuğa okula başlayana kadar o bakacaktı. Öyle karar vermişler. Ben ve ağabeyim babamla yaşıyorduk. Babam bize bakamamaya başladı. Evde sürekli kavga vardı. Babam çok dövmezdi bizi... Ama hiç de ilgilenmezdi. Bana sorun çıkarmayın, ben ne dersem o olacak, konuşmak yok derdi. Annem ise bizi terk etmişti, anladık.” (Ç-8)

Yaşanan sorunlar nedeniyle ebeveynleri ayrılan ve bir süre diğer yakın akrabaları yanında kalan çocuk katılımcıların ise kendilerine sahip çıkan bu kişilere yönelik olumlu ifadelerde bulundukları görülmüştür. Ayrıca Ç-1 ebeveynleri hakkında bir bilgisi olmadığını söyleyerek bu konuda konuşmak istememiştir.

“Ben buraya gelmeden önce dedem ve babaannemle birlikte yaşıyordum. Annem ve babamla ilgili sorunlar var. Annemin psikolojik sorunları varmış. Zaten babamla ayrıldılar. Babamda sürekli içki içerdi. Ben dedemin yanında büyüdüm. Zaten aynı binada oturuyorduk. Dedem ve babaannemle aramız çok iyiydi. Sonra babaannem öldü ve dedemle yaşamaya başladık.” (Ç-9)

“Annem ve babamın arasında sorunlar vardı. Sürekli kavga ederlerdi. Bizimle pek ilgilenmezlerdi. Zaten daha sonra ayrıldılar. Bana ve kardeşlerime dedem bakıyordu. Dedem iyi bir insan... Annem ve babama kızılıyordu. Bize üzültüyordu. Dedemle kalmaktan mutluyduk. Çok kolay bir hayatımız yoktu ama dedem bize sahip çıktığı için onunla özel bir bağımız vardı.” (Ç-10)

“Benim bir üvey ablam bir de erkek kardeşim var. Üvey ablam bir süre annem ve babamla daha sonra yurttan kaldı. Erkek kardeşim annem ve babamın yanında ben ise dedem ve babaannemin yanında büyüdüm. Annem ve babam eve çok geç gelirlerdi. Bizimle ilgilenmezlerdi ama ben şanslıydım. Çünkü ben daha çok babaannem ve dedemle birlikte kalıyordum.” (Ç-11)

“Ben buraya gelmeden önce halamın yanında kalıyordum. Halam, eniştem ve onların 5 çocuğu ile aynı evde yaşıyorduk. Hepsi çok iyi insanlar. Hepsini çok seviyorum. Bana ve kardeşlerime iyi davranıyorlardı. Evde çok kalabalıktık ve halamın çok işi olurdu. Bende hep ona yardım etmeye çalışırdım. Halamdan öncesini hatırlamıyorum. Bu konuyu düşünmek istemiyorum. Annem babam hakkında da konuşmak istemiyorum. Tanımıyorum onları... Neredeler ne yapıyorlar bilmiyorum.” (Ç-1)

Diğer çocuk katılımcılardan Ç-2’nin, yaşadığı istismar nedeniyle bazı aile üyelerine karşı büyük bir tepki içindeyken diğer aile üyelerine sevgisinin ve bağlılığının sürdüğü anlaşılmış; Ç-7 ise yaşanan olumsuzluklarda kendisinin de hatalarının bulunduğunu dile getirmiştir.

“Annem, babam ve 5 kardeşim ile birlikte yaşıyordum. Annem ve kardeşlerimle aram çok iyiydi. Onları çok seviyorum. Hepsiyle iyi anlaşıyorum. Babam ve amcam ile aram çok kötü. Onların ismini bile duymak istemiyorum. Onlar bana çok zarar verdiler. Onlar yüzünden çok acı çektim, çok mutsuz oldum. Şu an hapisteler... Bu konuda konuşmak istemiyorum. Çünkü onlarla ilgili hiçbir şey hatırlamak istemiyorum. Tek isteğim bir an önce annemin ve kardeşlerimin yanına dönebilmek.” (Ç-2)

“Annem ve babam ben ilkokuldayken boşandılar. Hep kavga eder hiç anlaşamazlardı. Boşandıktan hemen sonra babam Rus biriyle evlendi. Bir süre babam ve üvey annem ile birlikte yaşadım. Onlar Rusya’ya taşınınca ben de annem ile kalmaya aşladım. Annem de başka biriyle evlendi ve bir kardeşim oldu. Üvey babamla aramızda hiçbir sorun yoktu. Annem ile de anlaşıyorduk. Ben büyük bir hata yaptım ve bir çocukla kaçtım. Daha sonra eve dönmeye yüzüm olmadı.” (Ç-7)

Çocuk katılımcılardan Ç-13 ise bakım tedbiri öncesinde yaşadığı düzende, karışık aile ilişkileri içinde bulunduğunu ifade etmekle birlikte bakımını sağlayan kişiye yönelik yaşadığı hayal kırıklığını paylaşmıştır.

“Bizim aile ilişkilerimiz biraz karışık. Aslında ortada aile diye bir şey yok ama kan bağı var. Ben öz annemi hiç hatırlamıyorum. Çok küçük yaşta ayrılmışız. Beni ve kardeşlerimi üvey annem büyüttü. Biz 7 kardeşiz. Babamız bir ama annelerimiz farklı. Benim, ağabeyimin ve şu an evli olan ablamın annesi aynı kişi. Şuan koruma altında olan erkek ve kız kardeşimin ise annesi başka biri. Onlar da bir süre öz anneleri ile yaşamışlar. Kalan 2 kardeşimin annesi ise hepimize bakan, büyüten sonrada buraya bırakan üvey annem. Hepimizi üvey annem büyüttü diyebilirim. Babam ise ayda yılda bir gelir 1-2 gün kalır giderdi ama üvey anneme ve bize sürekli para gönderirdi. Babamla bir hafta birlikte kaldığımızı bilmem. Üvey annem bize kötü davranmıyordu ama özellikle son zamanlarda pek anlaşamıyorduk. 8 kişi aynı evde yaşıyorduk, yani kalabalıktık. Sürekli kavga çıkıyordu. Üvey annem çok kuralcı ve korumacı biriydi. Okula gidiyorduk, okul bitti mi hemen eve... Bakkala mı gittik mesela, hemen zaman tutardı geç kalmadan dönmen lazım. Aile gibi değildik aslında. Yani evden çıkmak yasak ama evde odanda istediğini yap. Buraya geldikten sonra üvey annemin aslında bize gerçekten ilgi göstermediğini fark ettim. Eğer öyle olsa bizi

buraya bırakıp sonra arar sorardı. Bu kuralları falan bizimle gerçekten ilgilendiği için değil de herhalde babam ona böyle bir görev vermişti o yüzden yapıyordu. Şu an böyle düşünüyorum yani... Yani belki de babamla arasındaki ilişkiyi bozulmasın diye bizimle ilgileniyormuş gibi yapıyordu.” (Ç-13)

Çocukların koruma ve bakım altına alınmadan önceki hayatlarına ilişkin tüm bu ifadeleri değerlendirildiğinde travmatik pek çok durum ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Ayrıca bu süreçte akraba ve arkadaş çevresinden yeterli ölçüde sosyal destek alınamadığı anlaşılmıştır. Çocuk katılımcıların çoğunun okul arkadaşlarının bulunduğu ve geniş bir arkadaş çevresine sahip olmadıkları öğrenilmiştir. Diğer yandan çocuk katılımcılar akraba çevrelerini yeterince tanımadıklarını belirtmiş ya da yaşanan olaylar nedeniyle akrabaları ile aralarında sorunlar yaşadıklarına değinmiş veya akrabalarından gerekli desteği görmediklerinden söz etmişlerdir. Bu doğrultuda bireyin sosyal destek seviyesinin değişebileceğini belirten Yıldırım (1997; akt. Kıray, 2018: 61) aile üyeleri veya eşler arasında yaşanan problemlerin, vefat durumunun, sosyal becerilerin az olmasının, cinsel sapmaların, sosyal destek kaynakları hakkındaki bilgisizliğin, göç, hastalık, istenmeyen evlilik gibi olayların kişinin sosyal destek seviyesini düşürebileceğini ifade etmiştir.

Arkadaşlık ilişkilerini değerlendiren çocuklardan Ç-6 ve Ç-4 geniş bir arkadaş çevrelerinin olmadığını belirtirken; Ç-8, Ç-13 ve Ç-14 daha çok okul arkadaşlarının bulunduğunu dile getirmişlerdir.

“Annemin yanında kalırken çok fazla arkadaşım yoktu. Arkadaşlarım genelde okuldandı.” (Ç-6)

“Köy gibi bir yerde yaşıyorduk ama mahalleden çok arkadaşım yoktu. Okula gitmiyordum. Genelde kardeşlerimle oynuyordum.” (Ç-4)

“Köyde çok arkadaşım yoktu. Köy çok sıkıcı bir yer. Okulda daha çok arkadaşım vardı ama okula da gidemediğim çok oluyordu.” (Ç-8)

“Okuldan arkadaşlarım vardı daha çok... Mahalleden yoktu çünkü mahalleden arkadaş edinebilmek için dışarda vakit geçirebilmek lazım. Ben dışarı çıkamıyordum. Ben yurda geldikten sonra çok daha serbest yaşıyorum.” (Ç-13)

“Köyde yapacak bir şey yoktu. Canım çok sıkılıyordu. Arkadaşlarım genelde okuldandı. Mahalleden de bazı arkadaşlarım vardı.” (Ç-14)

Özellikle kuzenleriyle vakit geçirdiğini ifade eden Ç-1 diğer çocuklardan farklı olarak mahallede sevdiği pek çok arkadaşının bulunduğunu belirtmiş ve onlarla görüşemiyor

oluşu nedeniyle yaşadığı mutsuzluktan ve özleminden söz etmiştir. Ç-2 ise bir ablasının olması konusunda duyduğu isteği dile getirmiştir.

“Bizim mahallede çocuklar geç saate kadar dışarda oyun oynar ve çok eğlenirlerdi. Bende halamın çocuklarıyla birlikte dışarıda oyun oynardım. Mahalleden başka arkadaşlarım da vardı. Ben onları çok seviyordum. Onlar da beni çok seviyordu. Buraya geldikten sonra onları hiç görmedim ama beni hala çok sevdiklerini biliyorum. Onları özledim.” (Ç-1)

“Mahalleden ve okuldan arkadaşlarım vardı. Kardeşlerimin hepsini çok seviyorum ama hepsi erkek. Bir ablamın olmasını çok isterdim. Onunla her şeyimi paylaşabilirdim. Bir erkek bana kötü bir şey yaptığında ona anlatabilirdim. Onunla çok iyi arkadaş olabilirdik.” (Ç-2)

Diğer bir çocuk katılımcı olan Ç-12 bir dönem yaşadığı kötü arkadaşlıklardan söz etmiştir.

“...Ben bu süreçte çok sokakta kaldım hocam. Kötü arkadaş çevresinin etkisiyle uyuşturucuya başladım. Kendimi jiletliyordum ve bundan zevk alıyordum. Kolumda, bacaklarımda, göğsümde yani tüm gövdemde çok fazla jilet izi var. Rezalet bir hayatım vardı.” (Ç-12)

Çocuk katılımcıların bakım tedbiri alınmadan önceki yaşam deneyimlerine dair değindikleri diğer bir konu ise yaşanan çevre ve akrabalık ilişkileri olmuştur. Bu konuda Ç-1 ve Ç-13 akraba çevrelerini pek tanımadıklarını belirtirken; Ç-2 yaşanan olayların çevrede duyulmaması için çok çabaladıklarını ve bu durum sonrasında bazı akrabalarıyla aralarının bozulduğunu ifade etmiştir.

“...Akrabalarımız da varmış ama ben pek tanımıyorum.” (Ç-1)

“Burada hiç akrabamız yok. Başka bir şehirde yaşıyorlar ama onları da doğru düzgün tanımıyorum.” (Ç-13)

“Olaylar ortaya çıktıktan, babam ve amcam hapse girdikten sonra bazı akrabalarla aramız kötü oldu. Annem sürekli kimse duymasın diye uğraşıyordu. Akrabalar, komşular bilmesin diye ama öğreniyorlar bir şekilde... Bildiklerini düşündüğümde çok utanıyorum.” (Ç-2)

Diğer çocuk katılımcıların ise yaşadıkları şartların zorluğundan söz ettikleri ve akraba çevrelerinden destek alamadıklarını belirttikleri görülmüştür.

“Akrabalarımız var tabi. Bazıları ile görüşüyoruz. Yani biz yurda gelirken üzülmüşlerdir tabi... Ama sadece üzüldüler bir şey yapmadılar.” (Ç-6)

“Ben ve küçük ağabeyim babamla köydeki evimizde kalıyorduk. Sonra ağabeyim arkadaşlarıyla yaşamaya başladı zaten... Babam ve ben kalmıştık. Rezalet bir

evde annemin torunu büyüüp dönmesini bekliyorduk... Evde durmak hiç istemiyordum. Yatacak yer bulamıyorduk yani o kadar pis ve kötüydü. Çok kötü kokuyordu zaten. Hiç birimiz ev işi yapmayı bilmiyorduk. Yemek konusu da çok sorun oluyordu. Burada başka akrabalarımız da var aslında ama kimse bizimle ilgilenmedi, bize yardım etmedi.” (Ç-8)

“Köy gibi bir mahallede yaşıyorduk. Annem gittikten sonra evdeki düzen bozulmuştu. Ev işleri sorun oluyordu. Babam bizi yurttan aldıktan sonra okulu bıraktım. Babamla konuşup, anlaşıp almıştık bu kararı zaten. Evin geçimine yardım edecektim. Bir teknik serviste çalışmaya başladım. Her türlü pisliği gördüm. Akrabalarımız vardı ama onlar da hiç ilgilenmiyordu. 9 tane amcam var benim hocam... Bir faydalarını görmedim. Bizimle hiç ilgilenmediler.” (Ç-12)

“Babamla birlikte köyde yaşıyorduk. Zaman geçtikçe babamla aramızda çok sorun olmaya başladı. Neredeyse her gün dayak yiyordum. Yemek –temizlik gibi işler sorun oluyordu. Ev genelde dağınık olurdu. Babam sürekli ev işi yaptırmak isterdi bana. Bulaşıkları yıka derdi mesela hep. Ben yapmak istemeyince de döverdi. Babam uyuşturucu da kullanmaya başlayınca her şey çok daha kötü oldu. Ne dediği ne yaptığı belli değildi. Akrabalarımız var hocam ama zor günlerde yanımızda olmadılar. Annemin psikolojisi bozulmuştu zaten. Babamın da durumu anlattığım gibiydi. Anne baba böyle olunca akrabalar da bana ne dediler herhalde... Yani anne babası bile bakmıyor biz mi uğraşacağız diye...” (Ç-14)

Şahin, (1999) zor durumda hisseden kişinin aile fertlerinin, akrabalarının, arkadaş çevresinin ve toplumsal etkileşimlerinin sağladığı duygusal, fiziksel ya da bilgisel yardımları “sosyal destek” kavramı ile açıklamıştır. Cohen ve Syme’a göre sosyal destek, insanın kaygılı hayat durumları ve yaşam değişiklikleri ile başa çıkması açısından çok önemli bir faktördür. Kişi ailesinin ihtiyacı olduğunda destek alacağına inandığında, hayatındaki güçlüklerle daha iyi başa çıkabilmekte; sosyal destek bağlantılarının olduğunun bilinmesi stres ve kaygıyı azalmaktadır (Akt. Kıray, 2018: 61-62). Araştırmaya katılan çocukların olumsuz yaşam deneyimlerine dair ifadeleri, bu süreçte gerekli sosyal desteği alamadıklarını göstermiştir.

3.4.2. Bakım Tedbiri Alınma Süreci

Görüşme yapılan çocukların bakım tedbiri alınması sürecine ilişkin deneyim, duygu ve düşünceleri ortaya çıkarılarak; koruma ve bakım altına alınma sürecinin hangi olay üstüne ne şekilde gerçekleştiği ve bu karara ilişkin kendisinin ne düşündüğü anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bakım tedbiri alınması sürecinde Ç-5’in babasının evi terk etmesi üzerine annesi ile yaşamak istememe durumunun; Ç-7’nin ise evden kaçma davranışı sonrası yaşadığı

istismar olayının etkili olduğu ve her iki çocuk katılımcının da polise giderek durumu anlatmaları sonrasında koruma ve bakım altına alınma sürecinin başladığı görölmüştür. Çocukların bu konuya ilişkin duygu ve düşünceleri anlaşılılmaya çalışıldığında Ç-5'in bu süreci babası ile birlikte yaşama isteğine ulaşmak için bir adım olarak gördüğü, Ç-7'nin ise yaşanan olaylarda kendini suçladığı ve bu süreci kabullenerek kendine bir yol çizme gayreti içinde olduğu anlaşılılmıştır.

"Ağabeyim ve ben bir sabah uyandığımızda babamın evi terk ettiğini anladık. Annem ile kalmak istemiyorduk. Babamı merak ediyorduk. Polise gittik ve babamı bulup bizi ona teslim etmesini istedik. Dedem karakola geldi. Babamla telefonda konuştuk. Babam siz yurda gidip bir- iki gün kalın, sizi oradan alacağım demişti." (Ç-5)

"Köylümüz olan bir ailenin oğlu ile görüşüyorduk. Aslında kaldığım evde hiçbir sorun yoktu ama ben çok büyük bir hata yapıp o çocukla kaçtım. Daha 14 yaşındaydım ve hiç sağlıklı düşünemiyormuşum onu anladım. Aramızda bir birliktelik yaşandı. Şu an bile bunları anlatırken kendimden çok utaniyorum. Çok büyük bir yanlış yaptığımı fark ettim ancak ne yapacağımı bilemiyordum. Evden kaçtım ve polise gittim. Olanları anlattım ve eve geri dönemeyeceğimi söyledim. Eve geri dönsem annem ve üvey babam kötü davranmazdı. Ben onların tepkisinden korktuğum için değil onların yüzüne bakamayacağım için yanlarına gitmek istemedim. Ayrıca o çocuğun ailesi de bize yakın oturuyordu. Oraya dönmek istemiyordum." (Ç-7)

Bakım tedbiri alınması sürecinde Ç-6'nın yaşadığı şiddet olayının; Ç-4'ün ise ebeveynleri arasında geçen büyük kavganın etkili olduğu ve her iki çocuk katılımcının da çevredeki kişilerin durumu kolluğa bildirmeleri sonrasında koruma ve bakım altına alınma sürecinin başladığı anlaşılılmıştır. Ç-4 fiziksel istismarın bir tanığı olarak, Ç-6'nın ise fiziksel istismara direk maruz kalarak mağduriyet yaşamıştır.

"Ben bir gün okuldan kaçtım ve eve geç saatte döndüm. Anneannem annemi çok doldurmuştu. Annem bir sinir patlaması yaşadı ve beni dövmeye başladı. Koluma odun ile çok sert bir şekilde vurdu. Kolum koptu sanmıştım, o kadar canım yanmıştı. Zaten kısa sürede kolum mosmor oldu. Bu olaya kuzenim de şahit olmuştu. Korkup hemen polisi aramış. Annem beni dövmeye devam ederken polis geldi. Polis beni önce hastaneye götürdü. Sonra kardeşlerimle birlikte beni bu yurda getirip bıraktı. O günden sonra burada kalmaya başladım." (Ç-6)

"Annem ve babamın kavgaları yüzünden buradayım. Annem ve babam bir gün yine çok büyük bir kavga ediyorlardı. Komşular sesleri duymuş ve jandarmayı aramışlar. Jandarma beni, ağabeyimi ve kız kardeşimi alıp yurda getirdi. Jandarmanın bizimle konuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Zaten çok korkmuştuk." (Ç-4)

Bakım tedbiri alınması sürecini çok hatırlamadığını belirten Ç-10 polisin eve gelmesiyle sürecin başladığını ifade etmiştir. Kişiler travmatik bir anıdan kendini korumak için unutma eylemini seçebilmektedir.

“Koruma altına alınma sürecini hatırlayamıyorum. Yani biz zaten bir şey anlamamıştık. Dedemle yaşıyorduk. Eve polisler geldi ve bizi götüreceklerini söylediler. Ağabeyim kaçmayı başardı ancak ben ve ablam kaçamadık.” (Ç-10)

Ç-3’ün yaşadığı şiddet olayının koruma ve bakım altına alınma sürecinin başlamasında etkili olduğu ve bu durumun okul tarafından fark edilerek kolluğa bildirildiği öğrenilmiştir. Yine bu noktada okul sosyal hizmetinin gerekliliği ve bu uygulamanın hayata geçirilmesiyle korunma ihtiyacı içindeki çok sayıda çocuğa daha erken ulaşılarak müdahale edilebileceğinin altı çizilmelidir.

“Annem bir gece yine çok alkollü şekilde eve geldi. Kavga etmeye başladık. Beni dövdü. Ben de eşyaları toplayıp üst komşumuza gittim ve o gece orada kaldım. Ertesi gün okula gittiğimde öğretmenim boynumdaki izi fark etti ve bana neler olduğunu sordu. Bende olan her şeyi anlattım. Sonra okula polisler gelip beni aldılar.” (Ç-3)

Ç-2’nin koruma ve bakım altına alınma sürecinin başlamasında yaşadığı istismar olayının etkili olduğu ve bakım tedbiri sürecinin evden kaçtıktan sonra polis tarafından bulunması ve yaşanan olayların ortaya çıkmasıyla başladığı anlaşılmıştır. Ayrıca Ç-2 bu süreçte yaşadığı korkuyu vurgulamıştır.

“Babam ve amcamın bana yaptıkları yüzünden buradayım. Ben yaşadıklarımı kimseye anlatamadım ve sonunda evden kaçtım. Bir ablam olsa ona anlatabilirdim belki. Evden kaçtığımda beni polisler buldu. Polise beni babama teslim etmesinler diye yaşadığım kötü olayları anlatmak zorunda kaldım. Çocuk şubede ifadem alındı. Benim için çok zordu. Bana kötü davranmadılar, söylediklerimi dinlediler ama karakolda olmak çok korkutucuydu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Korkudan titrediğimi hatırlıyorum. Polisler ise üşüdüğüm için titrediğimi sanmıştı. Polislerin beni babama teslim etmesinden ve babamın olanları anlattığımı öğrenince yapacaklarından çok korkuyordum. Sonra beni yurda getirdiler.” (Ç-2)

Çocuk katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde çoğunun, sosyal inceleme sürecinin en başında öncelikle polis ile görüşme yaptığı anlaşılmıştır. Karataş, Aslan ve Kılıç (2019: 184) Çocuk Şube Müdürlüklerinin sosyal hizmet mesleğinin etkin şekilde yer aldığı kurumlardan birisi olduğunu ve bu kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanlarının suç sürüklenen veya suçun mağduru olan çocuklara yönelik koruyucu, destekleyici, rehabilite edici, güçlendirici bir dizi mesleki roller üstlendiklerini ifade etmiştir.

Ayrıca bu müdürlüklerde sosyal hizmet uzmanlarının etkin bir mesleki uygulama yapabilmeleri için her şeyden önce çocuk adalet sisteminin rehabilite edici ve refah yaklaşımı çerçevesinde şekillenmesi, yasal düzenlemelerin ve kurumsallaşmanın tamamlanması gerektiğini belirten Karataş, Aslan ve Kılıç (2019: 184) çocuk şube müdürlüklerinin her ilde kurulmuş olmasına ve hizmet verilen çocuk sayısı giderek artmasına rağmen, bu birimlerde çalışan sosyal hizmet uzmanı sayısının son derece az olduğunu vurgulayarak bu durumun önemli bir sorun olduğunu dile getirmiştir.

Diğer yandan bakım tedbiri alınması sürecinde çocuk katılımcılardan Ç-1, Ç-8, Ç-9 ve Ç-14'ün bakımını sağlayan kişiler tarafından kurum bakımına verilmek istenmesi durumunun süreci başlattığı görülmüştür. Bu çocukların ifadeleri incelendiğinde bakımlarını üstlenen aile üyelerinden gelen bu talep üzerine çaresizlik, zoraki kabulleniş ve kırgınlık hissettikleri anlaşılmıştır.

“Annem babam nerede bilmiyorum. Ben ve kardeşlerim halamın ailesiyle yaşıyorduk. Ben halamı ve ailesini çok seviyorum. Onlarla kalmaya devam etmek çok isterdim ama onlar çok kalabalık bir aile. Evleri küçük, hem halamın çok işi oluyor. Hepimizle ilgilenmeye çalışırken çok yoruluyordu. Benim ve kardeşlerimin buraya gelmesi gerekiyordu, biz de geldik.” (Ç-1)

“Babam bir gün evde fenalaştı. Ben de korktum ve ambulans çağırdım. Onu hastaneye giderken ambulans şoförü ile konuşuyorduk. Bu konular açıldı işte o da en iyisi sen devlet yurdunda kal, böyle harap oluyorsun falan dedi. Sonra babamla da konuştu hastanede zaten. Babam da bana söyledi, seni yurda bırakacağım diye... Biz bu kadar zorluk yaşarken annemin keyfi yerindeydi. Bir anne çocuklarını bırakıp nasıl gider, anlamıyorum. Yani ablamın yanına gitti ama o kıızıysa biz de oğullarıydık. Bize de bakacak birileri lazımdı.” (Ç-8)

“Dedem bir gün bize mahkemeden karar çıktığını bizi yurda götürmesi gerektiğini söyledi. Buranın şartları daha iyiymiş, bize daha iyi bakarlarmış. Bizim hem bakımımızı sağlamakta zorlanıyormuş hem de bizi babamdan korumaya çalışıyormuş. Kuruluştaki çalışanlara da babamın alkolik olduğundan ve bizi hırsızlığa yönlendirdiğinden falan bahsetmiş. Biz dedemle yaşamaktan çok mutluyduk ama o bize bakmak istemiyorsa bir şey yapamayız ki...” (Ç-9)

“Yaşım büyüdükçe, babamla aramızdaki sorunlar da büyüdü. Bir ara uyuşturucu kullanıyordu ve kafası yerinde değildi. Bana sürekli ev işi yaptırıyordu, fındık tarlasına çalışmaya götürüyordu ve beni sürekli dövüyordu. Ben de daha fazla dayanamadım ve evden kaçıp annemin yanına gittim. Çok kısa bir süre annemle kaldım. Annem başka biriyle evlenmişti. Annem bana yurda gitmen senin için daha iyi... Seni yurda vereceğim dedi. Ben hiçbir şey demedim. Annemin garip hareketleri var. Zaten engel raporu da çıkmış, para alıyormuş devletten... Yani ben babam beni dövüyor ve bana bakamıyor diye annemin yanına kaçtım ama annem de bana bakmak istemeyince buraya gelmek zorunda kaldım.” (Ç-14)

Ç-13 de bakımını sağlayan kişinin bu durumun devam etmesini istemeyerek İl Müdürlüğüne (AÇSHİM) başvurduğunu ve yapılan inceleme sonrası bakım tedbiri sürecinin başladığını belirtmiştir.

“Son zamanlarda hem bizim üvey annemle olan ilişkimiz hem de kardeşler arasındaki ilişkimiz bozulmuştu. Kavgalar, anlaşmazlıklar artmıştı. Ayrıca üvey annemin babam ile arasındaki ilişki de bozuldu ve bu durumda üvey annemin bize bakmak istememesinde çok etkili oldu. Babam cezaevine girmişti. Evdeki anlaşmazlıklarda artınca üvey annem sizi yurda bırakacağım artık size bakamıyorum, çok yoruldum dedi. Biz bir şey diyemedik. Üvey annem gidip polisle konuşmuş bu durumu. Üvey annemle birlikte il müdürlüğüne gittik. Annem konuştu oradaki görevliyle işte, tamam işlemleri başlatacağız dediler. Bizim eve incelemeye geldiler sonra... Evi gezdiler yine üvey annemle konuştular, bize de işte “Korkmayın, yurt kötü bir yer değil...” falan dediler, burayı anlattılar biraz, sonra gittiler. Onlar gittikten sonra üvey annem sizin için daha iyi olacak falan dedi.” (Ç-13)

Ç-11 ve Ç-12 bakım tedbiri sürecinin sosyal inceleme sonrasında başladığını belirtirken; Ç-12 daha sonra babasının yanına tekrar verildiğini, sorunların büyümesi sonucu çıktığı mahkemede ikinci kez bakım tedbiri kararının çıktığını ifade etmiştir. Ç-12’nin ifadeleri incelendiğinde örseleyici deneyimlerinin tekrarladığı ve süreçte pek çok olumsuz ile mücadele etmek durumunda kaldığı anlaşılmıştır.

“Üvey ablam bir gün bize gelmişti. Babam madende çalışıyordu benim. Babamda eve gelince kavga etmeye başladılar. Kavga çok büyüdü ve üvey ablam babama bıçak çekti. Ertesi gün eve incelemeye geldiler ve bizi alıp götürdüler. Anneannemde şikâyet etmiş meğer bizi alsınlar diye... Bunu da yeni öğrendim.” (Ç-11)

“İlk yurda alınmamız da kardeşim de ben de bir şey anlamamıştık zaten. Babamın bize bakmaması, şiddet uygulaması, eve sürekli sarhoş gelmesi falan sanırım ihbar eden olmuş. Müdürlükten gelip bizi yurda götürdüler. İkinci kez koruma altına alınma süreci ise şöyle oldu: Kardeşim ve ben koruyucu aileden tekrar sevgi evine dönünce babam bizi geri aldı ama şiddet ve alkol kullanımı yine vardı. Çok fazla kavga ediyorduk, hiç anlaşamıyorduk. Babamla bir kavgamızda ben ona çok hakaret ettim, küfür ettim ve o da beni çok dövdü. Sonra aramızdaki ilişki iyice bozuldu. Bu süreçte uyuşturucu kullandığım için yaklaşık 4 ay AMATEM’de tedavi gördüm ve düzeldim. Son kavgamızda da gösterdiği şiddete ben de karşılık verdim. Olay büyüdü. Şikâyetçi oldum babamdan... Mahkeme falan oldu. Sonra kardeşim ve ben tekrar koruma altına alındık.” (Ç-12)

Diğer yandan bakım tedbiri alınması sürecinde, bu karar hakkında ne düşündükleri anlaşılmaya çalışan çocuk katılımcılardan; Ç-1, Ç-5, Ç-7 ve Ç-12 kuruluşa gitmek istediklerini kendilerinin beyan ettiğini, Ç-3 ise bu karara herhangi bir itirazının bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bu çerçevedeki ifadeleri incelendiğinde Ç-

1'in bakım tedbiri alınma kararıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermekten kaçındığı, Ç-5'in yönlendirilme Ç-7'nin ise pişmanlık içinde olduğu, Ç-12 anne ve babasına karşı kırgınlık ve kızgınlık duygusu taşıdığı görülmüş; Ç-3'ün ise "daha kötü olamaz" vurgusu dikkat çekici olmuştur.

"Kuruma gelmeyi ben istedim. Bu konuda başka bir şey söylemem. Bana burada kalmak isteyip istemediğimi hem halam hem de buradaki görevliler sordular. Ben de istediğimi söyledim." (Ç-1)

"Babam sizi gelip yurttan alacağım dediği için ben ve ağabeyim de yurda gitmeyi kabul ettik. Polislere yurda gitmek istediğimizi söyledik." (Ç-5)

"Polislere eve gitmek istemediğimi kendim söyledim. Onlar da beni yurda götüreceklerini söylediler. Ben de kabul ettim. Çok büyük bir hata yapmışım ve hiçbir şey olamamış gibi ailemin yanına dönemezdim. Olanlar nedeniyle çok üzgündüm ve hatamı düzeltmeye çalışıyordum. Ama süreçte aileme de zarar vermek istemiyordum." (Ç-7)

"Babamdan şikâyetçi olduktan sonra yapılan mahkemede ben tekrar yurda alınmak istediğimi söyledim. Kardeşimle babamın arası daha iyiydi ama en başından beri kardeşim hep benimleydi. Yine benden ayrılmak istemedi. Mahkemede o da benimle gelmek istediğini söyledi. Böylece birlikte koruma atına alındık. Yani aslında ne annem annelik yaptı sahip çıktı bize ne de babam babalık yaptı... Ben de bu yüzden tekrar koruma altına alın diye istemek zorunda kaldım." (Ç-12)

"Polisler beni yurda götüreceklerini söylediler. Ben de itiraz etmedim. Yaşadığım şartlardan daha kötü olamaz diye düşündüm." (Ç-3)

Bakım tedbiri alınması sürecinde kendilerine fikirlerinin sorulmadığını belirten katılımcılardan Ç-6, Ç-10 ve Ç-11 kuruluşa gelmeyi istemediklerini ifade etmiş; Ç-13 başka bir çaresinin olmadığını vurgularken, Ç-14 bu süreçte yaşadığı duyguları paylaşmıştır.

"Annem bana ve kardeşlerime çok sık şiddet uygulayan biri değildi. Yani çok kızardı ama nadir vururdu. Annemi hiç o akşam olduğu kadar sinirli görmemiştim. Sanki kimseyi duymuyordu, gözü dönmüştü. Kriz geçirdi sanırım, yani anlık bir şeydi. Bana burada kalmayı isteyip istemediğimi sormadılar. Sorsalardı kalmak istemiyorum derdim." (Ç-6)

"Ben de kardeşlerim de buraya gelmek istemiyorduk. Bize bir şey soran olmadı. Mahkemeden karar çıktı dediler ve bizi götürdüler. Başta hepimiz kaçmak istedik ama sadece ağabeyim başarabildi. Daha sonra polis onu da bulup yurda getirdi zaten." (Ç-10)

"Kiminle kalmak, yaşamak istediğim bana hiç sorulmadı. Ben buraya gelmek istemiyordum." (Ç-11)

“Buraya gelirken benim fikrimi soran olmadı. Annem gideceksin dedi, ben de bir şey diyemedim. Başka çarem yoktu...” (Ç-14)

“Üvey annem bize fikrimizi sormadı ki... Sizi yurda bırakacağım dedi, biz de bir şey diyemedik. O kararını vermiş, ne diyeceksin ki? Yani hocam bizi önce annem terk etmiş, babam zaten hep göstermelik varmış, bizden hep ayrı yaşamış. Durum böyleyken üvey annemin bırakmasına, terk etmesine çok da şaşırılmamak lazım ama üzüldüm tabi... Yani kan bağıımız yoktu ama bizi o büyüttmüştü... Sonunda o da bizden vazgeçti... Eve incelemeye geldiklerinde bizimle ayrı ayrı konuşmadılar ya da fikrimizi falan da soran olmadı. Sadece üvey annem ile konuştular.” (Ç-13)

Bakım tedbiri alınması sürecinde kendi fikrinin sorulmadığını belirten Ç-8 ise bu konuda ne düşündüğü sorulsa bile başka bir çaresi olmadığı için kuruluştaki kalmayı kabul edeceğini dile getirmiştir.

“Babam seni yurda bırakacağım dediğinde ben hiçbir şey demedim ama şartlar daha kötü olamaz diye düşünmüştüm zaten... Bu konuda fikrimi soran olmadı ama sorsalardı da babam bana bakamıyor, annemin de döneceği yok, ben yurttaki kalayım derdim hocam... Bunu istediğim için değil ama başka yapacak bir şeyim olmadığı için...” (Ç-8)

Bakım tedbiri alınması sürecinde kuruluştaki kalma konusunda paylaşılabileceği net bir fikrinin bulunmadığını belirten Ç-2 ve Ç-4 ise bu süreçte yaşadığı ikilemlerden söz etmiştir.

“O sırada bana yurttaki kalmayı isteyip istemediğimi sormadılar sanırım. Sormuş olsalardı ne cevap verirdim bilmiyorum. Buna cevap vermek çok zor... Yani ev de çok korkutucuydu. Her gün kavga vardı ama oradan ayrılıp bilmediğin bir yerde kalmak da çok korkutucu...” (Ç-4)

“Kurumda kalmayı isteyip istemediğimi sormuşlar mıydı hatırlamıyorum ama sormuşlarsa da hiçbir şey diyememişimdir. Babama teslim edilmekten de annemden ve kardeşlerimden ayrılıp yurttaki kalmaktan da çok korkuyordum. Yurda gitmek istemiyorum diyemezdim çünkü öyle desem belki beni babama teslim ederlerdi ama yurttaki kalmak da istemiyordum.” (Ç-2)

Çocukların, birey olarak hakları ve kendilerini ilgilendiren konulardaki uygulama süreçlerine, karar mekanizmalarına katılmaları konusunda son yıllarda yasalar ve uygulamalar düzeyinde önemli yeni yapılanmalar olmaktadır. Aile ve çocuk değerlendirme sürecinde çocuk, “nesne” olarak değil “özne” olarak ayrıntılı şekilde ele alınmalı, görüşlerine başvurulmalı ve karar verme süreçlerine dahil edilmelidir” (Atılğan, Yağcıoğlu ve Cavdar 2014: 70). Bu çerçevede haklarında bakım tedbiri alınan çocuklardan bu konuda kendi fikirlerinin alınmadığını belirten çocukların varlığı önemlidir. Kendi hayatı üzerinde önemli bir karar olan koruma kararına ilişkin

her çocuğun fikrini ifade etme hakkı ve incelemeyi gerçekleştiren uzmanın da bu konuda gerekli açıklamaları yaparak çocuğun fikirlerini alma sorumluluğu söz konusudur. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi çocuklara, kendilerini ilgilendiren tüm konularda fikrini beyan etme hakkı tanımıştır. Bu doğrultuda çocukların kendilerini etkileyen bir işlem konusunda muhakkak fikirleri alınmalıdır. Bu konuda fikirlerinin sorulmadığını belirten çocuklardan bir kısmının bakım tedbiri kararını istemediklerini vurgularken diğer bir kısmının ise çaresizlik duygusunun etkili olduğu bir kabullenışten ya da ikilemden söz ettikleri görülmüştür. Çocukların bu yöndeki ifadeleri geçirdikleri örseleyici sürece işaret etmiştir.

3.4.3. Kuruluşa Teslim Edilme ve Alışma Süreci

Görüşme yapılan çocukların kuruluşa teslim ve alışma süreçlerine ilişkin deneyim, duygu ve düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılarak; bu süreçteki iş ve işlemlerin uygulamadaki karşılığının anlaşılması yolu ile süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmüştür.

Bu konuda çocuk katılımcılardan Ç-1, Ç-8 ve Ç-9 bakımını sağlayan aile üyeleri tarafından kuruluşa teslim edildiklerini belirtmiş; ayrıca bu kişilerin kuruluş şartlarının çok daha iyi olacağını vurgulayarak, kendisini sürekli ziyarete gelecekleri ya da bir süre sonra geri teslim alacaklarını şeklinde beyanlarda bulunduklarını ifade etmiştir.

“Beni ve kardeşlerimi kuruma halam, eniştem ve onların 2 çocuğu getirdi. Yine görüşeceğimizi, sık sık ziyaretimize geleceklerini söylediler. Ben ve kardeşlerim artık burada kalacaktık. Buraya ilk geldiğimde biraz heyecanlıydım biraz da korkuyordum.” (Ç-1)

“Önce il müdürlüğüne gidip durumu anlattık. Onlar da bizi bu yurda yönlendirdiler. Beni yurda babam bıraktı. Babam beni buraya getirirken benim için böyle olmasının çok daha iyi olacağını falan söylemişti. Ben konuşmamıştım zaten.” (Ç-8)

“Dedem beni ve kardeşlerini yanına alıp, bu kuruluşa getirip, kendisi bıraktı. Bırakırken buranın şartlarının çok iyi olduğunu anlattı bir de birkaç gün sonra gelip alacağını söyledi.” (Ç-9)

Kolluk birimlerince kuruluşa teslim edildikleri belirten çocuk katılımcılardan Ç-3, Ç-4, Ç-5 ve Ç-7 bu süreçte kolluk görevlilerinin kuruluşa dair olumlu ifadelerde bulunduklarını dile getirmiştir.

“Polisler beni önce hastaneye götürdüler. Doktor vücudumdaki izlere baktı ve darp raporu verdi. Daha sonra polisler beni ilk kabul birimine teslim etti. Yolda giderken bana yurdun çok güzel bir yer olduğunu ve orada bana çok iyi bakacaklarını söylediler. İlk kabul kuruluşunda yaklaşık 5 ay kaldım.” (Ç-3)

“Beni ve ağabeyimi yurda polisler getirdi. Yolda yurdun çok güzel bir yer olduğunu söylediler. Biz hiç dinlemedik zaten onları. Çünkü babam 1-2 güne gelip bizi alacağını söylemişti. Yani orada çok kısa süre kalacaktık ama öyle olmadı ve koruma altına alındık. Yaklaşık 2 yıl başka bir kuruluştaki kaldım. Sonra buraya geldim.” (Ç-5)

“Polisler ilk kabul birimine götürdüler. Orada 2 ay kaldım. Görüştüğüm herkese yurda gideceğimi ve eve geri dönmek istemediğimi söylüyordum. Polisler de yurdun benim için çok iyi olacağını söylediler.” (Ç-7)

“Beni ve kardeşlerimi yurda jandarma getirdi. İlk Yalova’da bir yurttaki kaldık. 3 yıl falan sanırım. Sonra ailemiz burada diye bizi bu yurda aldılar. Yalova’daki yurdu hatırlamak, orası hakkında konuşmak istemiyorum. Sadece çok zordu. Zaten çok küçüktüm. Sınıfta kaldım. Okuma-yazmayı bile öğrenemedim. Her şey çok zordu. Sonra bu yurda geldik. Buraya gelmemiz çok iyi oldu. Yani bu yurt daha iyi... Ayrıca izinlerde ailemiz ile de görüşebiliyoruz.” (Ç-4)

Polisler tarafından kuruluşa teslim edildiğini belirten diğer çocuk katılımcılardan Ç-10 bu süreçte kaçmak istediğinden; Ç-14 ise gece vakti hiçbir şey anlamadan ve konuşmadan kuruluşa getirildiğinden söz etmiştir.

“Polisler ablamı ve beni yurda götürdü. Biz de ağabeyim gibi kaçmak istedik ama yapamadık. Ne konuştuğumuzu hatırlamıyorum ama gitmek istemediğimizi çok iyi hatırlıyorum.” (Ç-10)

“Annem bir gece saat dörtte beni kaldırdı. Evde kavga mı olmuş ne ben uyuyordum, anlamadım. Polis çağırmış. Yurda gidiyorsun, dedi. Ben hiçbir şey demedim. Polis beni aldı. Yol boyunca arka koltukta konuşmadan oturdum. Polis de benimle hiç konuşmadı. Beni buraya getirdiler.” (Ç-14)

Polisler tarafından kuruluşa teslim edildiğini belirten diğer çocuk katılımcılardan Ç-2 bu süreçte yaşadığı korkuyu dile getirmiştir.

“Çocuk şubede ifade verdikten sonra polis beni bu kuruma getirdi. Yolda bana, bunu yapanlar ceza alacak, yurttaki güvende olacaksın, korkacak bir şey yok gibi şeyler söylediler. Üşüyor muyum diye sordular. Çünkü hala titriyordum. Evet dedim ama aslında sadece korkuyordum.” (Ç-2)

Polisler tarafından kuruluşa teslim edildiğini belirten diğer çocuk katılımcılardan Ç-13 bu süreçte ağabeyi ile birlikte oluşunun korkusunu azalttığını belirtmiştir.

“İşlemler tamamlanınca üvey annem bizi götürüp bırakacaktı aslında ama öyle olmadı. Ağabeyim başını biraz belaya sokmuş, polisler getirdi bir gün eve... Üvey annem de çok sinirlendi. “Ben onları yurda bırakacağım zaten, sorumlulukları

bende değil... Bir an önce evden gitsinler istiyorum, artık burada kalmazlar.” falan dedi. Polislerde bizi alıp yurda getirdiler. Sadece kendi çocuğu üvey annemle kaldı. Polisler yurdun çok iyi bir yer olduğunu, çok imkânı olduğunu falan anlattılar yol boyunca. Ben ağabeyim ile birlikte aynı yurda geldim. İkimiz birlikte olduğumuz için çok korkmadım yani tek gelsem daha kötü hissederdim.” (Ç-13)

Polisler tarafından kuruluşa teslim edildiğini belirten diğer çocuk katılımcılardan Ç-6 ise bu süreçteki itirazlarını ve yaşanan ikna sürecini paylaşmıştır.

“Polis beni ve kardeşlerimi buraya getirdiğinde ben burada kalmak istemedim. Polis bana “Sadece bir gün kalacaksınız, biz yarın sizi buradan gelip alacağız. Hem hep burada kalsanız daha güzel... Burası çok iyi bir yer.” dedi. Ben yine kalmak istemeyince “Bak kardeşlerin çok küçük. Onları burada tek mi bırakacaksınız? Sen onların ablasısın. Onları yalnız bırakmayıp onların yanında kalman gerekir.” dedi. Ben yine burada kalmak istemediğimi söyledim. Polis ise “Bak bu yandaki evde burada kalan çocukların aileleri kalıyor. Senin ailede yarın buraya gelecek.” dedi. Bana kardeşlerimle kalacağım evi gezdirdi. Ben ailelerin kaldığı evin içini görmek istedim. Bana saatin geç olduğunu ama yarın sabah bu evi gezdireceklerini söylediler. Bir gece yurttan kalmaya ikna oldum. Ne söyleseler inanıyordum. Henüz 10 yaşlarındaydım.” (Ç-6)

Ç-11 kendisinin ve kardeşinin Müdürlükte çalışan personel tarafından kuruluşa teslim edilmek istendiğini ancak kendisinin kaçtığını ve daha sonra kolluk birimlerince teslimin gerçekleştirildiğini belirtmiş; Müdürlük çalışanlarınca teslimin gerçekleştirildiğini belirten diğer katılımcılardan Ç-12 ise bu süreçte personelin ve babasının kendilerine karşı doğru olmayan beyanlarda bulunduklarını dile getirmiştir.

“İl müdürlüğünden incelemeye gelen kişiler bizi götürmek istediler. Daha doğrusu erkek kardeşimi götürdüler. Ben kaçtım. Sonra polisler bulup beni yurda teslim ettiler.” (Ç-11)

“İlk kuruluşa teslimimizde müdürlükten gelen çalışanlar babamla, kardeşimle ve benimle konuştular. Sonra lunaparka götüreceğiz sizi diyerek kardeşimi ve beni alıp ilk kabul birimine götürüp bıraktılar. Yaklaşık 8-9 ay orada kaldık. Bu kuruluşa teslimimizde ise zaten mahkemede koruma altına alınmak istediğimizi söyledikten sonra yine ilk kabul birimine gitmiştik. Yaklaşık 4 ay kaldık bu sefer orada. Ben tek bir şey istedim. Beni kardeşimle aynı yurda gönderin dedim. Burası uygunmuş işte, buraya geldik. Bizi ilk kabul biriminde çalışanları getirip bu yurda teslim etti ama burası hakkında bizi çok korkuttular... İşte gidiyorsunuz ama orası çok kötü bir yer... Orada kalan çocukların psikolojileri çok bozuk dediler. Kollarını kesiyorlar falan dediler. Biz çok korkarak geldik ama burası öyle bir yer değilmiş.” (Ç-12)

Nitekim bir çocuk için kuruluşa teslimini gerektiren nedenlerin varlığı zaten pek çok olumsuz yaşam deneyiminin örselenmişliğini taşıdığını gösterir. Bu psikoloji içindeki bir çocuk için yaşanan olayları ifade edebilmek, kabullenmek ve daha önce bilmediği

bir süreç içerisinde kendini bulmak zor ve hassas bir durumdur. Bir çocuk için bu süreçte gerekli bilgilendirmenin ve psiko-sosyal desteğin sağlanmaması korku ve endişeyi arttırmaktadır. Bu nedenle teslim sürecinde muhakkak profesyonel bir meslek elemanının görev almasının önemi büyüktür. Oysa çocukların kuruluşa teslim süreçlerine ilişkin ifadeleri incelendiğinde bu teslimin çok büyük oranda kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirildiği, bakımını sağlayan aile üyeleri tarafından kuruluşa teslim edilenlerin de bulunduğu ve sadece 2 çocuğun bu süreçte kuruluşa teslim etmek üzere korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının geldiğini belirttiği görülmüştür.

Bir çocuk mutlu olmadığı ve içinde bulunmak istemediği bir düzenin içinde yer alsa da ne olacağını bilmediği bir sürece girmek onun için hayatında belki de ilk kez tek başına düşüneceği bir süreci işaret ederek zorlayıcı ve tedirgin edici bir durum yaratabilmektedir. Diğer yandan bakım tedbiri vakalarında bu tedbirin alınma kararı her çocuk tarafından da olumlu karşılanmayabilmektedir. Eroğlu'nun da (2016: 134) belirttiği gibi bu süreç içindeki bazı çocuklar için kuruluş bakımına gelmek tercih olarak sunulurken bazı çocuklar için bu zorunlu bir durum halini almış olabilmekte; özellikle enstest vakalarında, suça sürüklenen çocuk hakkında verilen koruyucu tedbirlerde veya madde bağımlılıklarında artık kuruluş bir seçenek aşamasından çıkarak bir zorunluluk halini alabilmektedir. Kabullenilmesi zor olan bu durumlarda çocuklar direnç gösterebilmekte, kuruluş bakımını reddedebilmekte, zorluk çıkarabilmekte, kendisini iletişime kapatabilmektedir. Nitekim bu süreçte doğru olmayan beyanlarda bulunularak gerçekleştirilmeye çalışılan ikna sürecine değil; profesyonel bir meslek elemanının çocuğa sağlayacağı desteğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu süreçte üzerinde durulan bir diğer konu çocukların kuruluşa teslimleri sonrasında sosyal servis ile ilk temaslarının ne zaman ve ne şekilde gerçekleştiği olmuştur. Ç-3, Ç-5 ve Ç-7 ilk temasın evde birlikte kalacağı arkadaşlarla, bakım personeliyle ya da kuruluş müdürü ile gerçekleştiğini ve sonraki süreçte sosyal servis ile görüştüğünü belirtmiştir.

“Bu kuruluşa ilk geldiğimde arkadaşlarımla ve ev ablası ile tanıştım. Bir süre sonra sosyal servise gelmişim ama niye geldim ne konuştuk hiç hatırlamıyorum.”
(Ç-5)

“İlk kabul birimde çalışanlar bana çok iyi davrandılar. Bu kuruluşa geldiğimde ise ilk arkadaşlarımla ve ev ablası ile tanıştım. Daha sonra grup sorumlusu ve sosyal servis çalışanları ile...” (Ç-7)

“Buraya geldiğimde önce kalacağım evi gösterdiler ve arkadaşlarımla tanıştırdılar. Daha sonra zaten ilk kabul kuruluşunda tanıştığım sosyal servisteki hocanın yanına gitmişim.” (Ç-3)

“Kuruluş müdürü tanıştı bizimle ilk burada. Konuşmuştuk biraz işte... Birkaç gün içinde de sosyal servisten bir hoca görüştü bizimle ama pek konuşmadım, bir şey anlatmadım ona... Çok sinirliydim çünkü.” (Ç-12)

Kuruluşa teslim sürecinde ilk temasın sosyal servis ile gerçekleşmediğini belirten diğer katılımcılardan Ç-8, Ç-13 ve Ç-14’ün ise sosyal servis ile yaptıkları ilk görüşme sonrasında bu birim ile bağlantılarının koptuğu anlaşılmıştır. Ç-6 ve Ç-11 ise kuruluş teslim edilmesi sürecinde sosyal servis ile bir görüşme sağlamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğinin özellikle 7. maddesinde belirtilen sosyal servisin, çocuğun kuruluşa kabulü ve uyumu ile ilgili mesleki çalışmaları yapma görevinin yetersiz kalabildiği görülmüştür.

“Burada ilk ev annesi ile tanıştım. Kurallar duvarda asılı olan kağıtta yazıyordu. Onları okudum. Bir hafta içinde Sosyal serviste çalışan hoca beni çağırdı. Niye buradasın diye sordu, anlattım işte... Daha sonra bu sosyal servis de çalışan kişi bir süre önce değişti ve yeni gelen hoca ile hiç özel bir görüşme yapmadım.” (Ç-8)

“Bir hafta içinde sosyal servisten çağırdılar. Seni tanımak için sorular soracağız dediler. Biraz konuştuk. İşte bir sıkıntın olursa gel dediler. Daha sonra buraya görüşme için geldiğimi hiç hatırlamıyorum.” (Ç-13)

“İlk ev annesi konuştu benimle burada... Aç mısın dedi. Ben de değilim dedim. Sonra yer gösterdi, ben de gidip yattım. Yani ilk gün bir şey anlamamıştım zaten. Bir hafta falan sonra sosyal servisten çağırdılar beni... Burada çalışan hoca ile konuştum. Buraya niye geldiğimi sordu. Olanları anlattım o kadar... Buranın kurallarını anlattığını ya da burası hakkında bilgi verdiğini ya da bundan sonra ne olacağıyla ilgili konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Zaten sonra bir daha özel olarak görüştüğümüzü de hatırlamıyorum.” (Ç-14)

“Hiçbir sosyal servis çalışanı bu ilk süreçte benimle görüşmedi. Bana burası hakkında bilgi veren olmadı. Kuralları falan da anlatmadılar. Sonrasında bana verilen bilgi tek bir şeydi. O da şuydu: “Sen artık bu yurdun çocuğusun.” (Ç-6)

“Buraya ilk geldiğimde grup sorumlusu ile tanıştım. Sonra kalacağım yeri gösterdiler. Bakım personeli ve arkadaşlarla tanıştırdılar. Sosyal servis ile bir görüşme yaptığımı hatırlamıyorum.” (Ç-11)

Bu konuda Ç-1, Ç-2 ve Ç-9 ilk görüşmeyi sosyal servis ile gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir.

“Bu kurumda ilk bu binada çalışan bir abla benimle konuştu. Zaten bu görüşme halamlar bizi buraya bırakmak için getirdiklerinde olmuştu. Görüştüğüm abla çok tatlı ve iyi biri. Bana buranın kurallarını anlattı ve çok iyi davrandı. Onunla rahatça konuşabildim.” (Ç-1)

“Burada benimle ilk sosyal servisteki bir abla konuştu. Ne konuştuğumuzu pek hatırlamıyorum ama babama teslim edilmekten de bu kurumda tek başıma kalmaktan da çok korkuyordum. Ne yapacağımı bilmiyordum. Her şey o kadar zordu ki hatırlamak istemiyorum. Çok utanıyordum. Sanki kurumda karşılaştığım herkes olanları biliyordu. Kimsenin yüzüne bakamıyordum.” (Ç-2)

“Dedem bizi buraya bırakmaya geldiğinde hem dedemle hem de bizimle sosyal serviste konuştular. Ne konuştuğumuzu pek hatırlamıyorum.” (Ç-9)

Bakım tedbiri sürecine ilişkin üzerinde durulan diğer bir konu çocukların kuruluşa teslimi sonrasında yaşadıkları alışma sürecidir. Ç-5, Ç-6, Ç-9, Ç-10 ve Ç-12 kuruluşa teslimleri sonrasında haklarında bakım tedbiri verildiğine ve artık kuruluşa kalacaklarına dair gerçeği öğrenme, kabullenme ve alışma süreçlerine ilişkin deneyim ve duygularını paylaşmışlardır.

“Polis beni ve kardeşlerimi buraya bıraktığında sadece bir gece kalacağımızı, sabah gelip bizi alacağını, ailemizin de sabah buraya geleceğini söylemişti ve onlara inanmıştım. Ben o gece hiç uyuyamamıştım. O günden sonra gelen olmadı. Polis de annem de gelmedi. Sürekli kapıya bakıyordum. Ne zaman gelecekler diye bekliyordum ama gelen olmadı. Yaklaşık on gün hep kapıya bakarak beklediğimi hatırlıyorum. Sonra biri geldi. Grup sorumlusuymuş. Beni hemen yandaki eve götürdü. “Artık burada kalacaksın, artık sen bu yurdun çocuğusun.” dedi. Terkedilmiştim. Beni buraya getiren polisler yalan söylemişti. Annem beni ve kardeşlerimi terk etmişti. O an çok garip bir an. Yani nasıl anlatılır bilmiyorum. Yani hiç yaran yok mesela ama canın çok yanıyor. O gece yine uyumadım ve kendime söz verdim. Artık tek başınasın, güçlü olmalısın diye... O günden beri çok güçlüyüm. Sana bir şey diyeyim mi abla? Ben terkedildiğimi öğrenince çok canım yanmıştı ama on gün boyunca kapıya bakarak birilerinin gelip beni ve kardeşlerimi alacağını beklemek daha acınası bir durumdu. Bu olaydan sonra polislerden de nefret ettim. Bana bu kuruma uyum sağlamamda kimse yardım etmedi. Ben annemin bizi terk ettiğini öğrendiğim günün gecesinde güçlü olacağım diye kendime söz verdim ve buraya kendim alıştım.” (Ç-6)

“Babam buraya geldiğimizden beri diyor ki sizi en kısa sürede yanıma alacağım ama abla 3 yıl oldu hala almadı. Biz de diyoruz ki baba bize boşuna umut verme, alamayacaksın da söyle, biz de boşuna umutlanıp beklemeyelim. Yok alacağım diyor ama ben artık inanamıyorum.” (Ç-5)

“Dedem başta birkaç gün sonra gelip bizi alacağını söylediği için onu bekliyorduk. Zaman geçtikçe gelmeyeceğini anladık. Burada kalmayı biz hiç

istemedik. Buraya alışmak zor... Biz 3 kardeş olduğumuz için bizim için daha kolaydı. Yine de ben 1 yıla ancak alıştım buraya...” (Ç-9)

“Dedem yanınıza geleceğim demişti. Kuruluşa gittiğimde bir süre hiç konuşmadım. Sadece kardeşlerimle birlikte dedeme gitmek istediğimi söylüyordum. Ağabeyimi polislerin yakalayıp yurda götürdüğünü öğrenince artık buradayız dedim. Buraya alışmak zor hocam... Yani bizim alışmak dediğimiz aslında kabullenmek... Başına gelenleri, tüm yaşadıklarını, burada oluşunu ve burada kalmaya devam edecek oluşunu kabullenmek... Bu çok zor...” (Ç-10)

“Başta babamın gelip alacağını düşünüyordum. Kimse bize bir şey de demiyordu. Bir süre sonra zaten gelmeyeceğini anladım. Kardeşimle telefonda görüştüğünde sizi alacağım falan diyordu ama ben yalan söylediğini anlamıştım. Bu durumu fark ettiğimde babamı tamamen sildim ama kardeşim biz sevgi evine götürülene kadar babamın geleceğine inandı ve hep bekledi. Böyle bir durumda gelmeyecek birini beklemek de çok zor hocam... Gelmeyeceğini anlayıp bunu kabul etmek de çok zor... Sonra sevgi evine gittik ve bir şekilde alıştık işte oraya....” (Ç-12)

Çocukların tüm bu ifadeleri incelendiğinde özellikle süreçte çocuklara yönelik doğru olmayan beyanlarda bulunmanın farklı beklentilere neden olduğu ve alışma sürecinde bu durumun çocukları ciddi şekilde örseleyebildiği görülmüştür. Diğer yandan bu durum ilerleyen süreçte çocukların doğru beyanlarda bulunmayan kişilere yönelik olumsuz bir algı oluşturmalarına ve “terk edilme” duygusu içine girmelerine neden olmaktadır. Özellikle aile üyeleri ile ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve ilerletilmesi noktasında sorunlar yaşanabilmekte, çocukların güven duyguları ciddi şekilde zarar görebilmektedir. Üstelik çoğu çocuğun süreçte gerekli bilgilendirme ve desteği almama durumunun bekleyiş ve kabulleniş sürecini daha da zorlaştırdığı görülmüştür.

Diğer yandan çocukların kuruluşa alışma süreçlerinde en çok destek aldıkları faktörler anlaşılmaya çalışıldığında bu faktörlerin başında arkadaşların geldiğini, daha sonra sosyal servis ve bakım personelinin etkili olduğunu görülmüş; bazı çocuklar ise bu süreçte zamanın ve kendi çabalarının etkili olduğunu dile getirmişlerdir.

Bu konuda Ç-5, Ç-11 ve Ç-12 kuruluşa alışma sürecinde destek olan en büyük faktörün arkadaşları olduğunu belirtmişlerdir.

“Buraya alışmamda en çok arkadaşlarım ve ev ablası yardım etti. Buraya diğer kaldığım kuruluştan çok daha zor alıştım. Çünkü diğer kuruluştaki kalırken ailem oraya yakın olduğu için beni sık sık gelip görüyordu. Buraya geldiğimde sık görüşemedim.” (Ç-5)

“Buraya alışmam bir sene sürdü. Buraya alışmam için en çok arkadaşlarım yardımcı oldu.” (Ç-11)

“Buraya alışmamada en büyük yardımcım arkadaşlarım oldu. Buraya geldiğimde cebimde beş kuruş param yoktu. Her gün ortalama bir paket sigara içiyordum. Hiç sigaram yoktu. Burada kalan çocuklar bize çok iyi davrandılar. Bana kendi harçlıkları ile sigara aldılar. Dışarda yemek ısmarladılar. Lunaparka gittik, hepsini onlar ödedi. Bana çok destek oldular.” (Ç-12)

Ç-13 ise kuruluşa alışma sürecinin zorluğunu vurgulamış ve bu sürece alışmasında arkadaşlarıyla birlikte internet kafede vakit geçirmeye başlamasının etkili olduğunu dile getirmiştir.

“İlk gün zor geçti. Sonraki gün yine zor geçti. Sonraki gün yine zor... Kimseyle pek konuşmuyordum. Çok sıkılıyordum. Sadece bana söylenenleri yapıyordum. Bu zor günler burada kalan bazı arkadaşların beni internet kafeye götürmesi ile düzeldi. Ben şuan internet bağımlıyım. Yani herkes öyle diyor ama aslında tam bir bağımlı olduğumu da düşünmüyorum. Yani ben günlük işlerimi yapıyorum. Okula gidip geliyorum. Bir etkinlik olduğunda katılıyorum. Bazen spora gidiyorum. Kalan zamanın tamamında ise internet kafedeyim. Yani aslında bu bana kalan zamanı kullanma şeklim. Hayat çok boş ve sıkıcı... İnternet kafe olmasa ne yapardım bilmiyorum. Oraya gidince farklı bir dünya, mesela oynadığım farklı bir karakter ve onunla oynarken o ben oluyorum. İnternet kafeye gidince nefes alıyorum gibi geliyor. Beni rahatlatan tek yer orası... Günde ortalama 5 saat internet kafedeyim.” (Ç-13)

Diğer yandan Ç-1 kuruluşa alışma sürecinde en büyük destek kaynağı olarak sosyal servis ve bakım personelini görürken; Ç-14 alışma sürecinde zamanın etkili olduğunu dile getirmiştir.

“Burada kalmaya alıştım. Burada çalışan herkes bana iyi davranıyor. Buraya alışmamada bana en çok ev annesi ve ilk geldiğimde burada tanıştığım sosyal servisteki abla yardım etti. Onunla çok görüşemiyoruz ama...” (Ç-1)

“Zaman geçtikçe buraya alışıyorsun abla. Ama alışmak kolay olmuyor.” (Ç-14)

Kuruluşa kalmaya alışmanın kolay olmadığını belirten diğer bir katılımcı Ç-3 bu süreçte yaşadığı en büyük zorluğun kardeşinden ayrı kalmak olduğunu ifade etmiştir.

“Buraya alışmak çok zordu benim için. Benim için en zor olan kardeşimden ayrılmaktı. Çünkü onu ben büyütmiştim. Gerektiğinde annemden bile korumuştum. Onu çok özliyordum. Kendimi onun annesi gibi hissediyordum. Sanırım ilk gün en zoruydu. Hiç bilmediğin bir yer, tanımadığın kişiler ve özlem duyduğun kişiler... Aklında çok soru var. Hiç uyuyamıyorsun mesela... Sonra zamanla alışıyorsun. Benim buraya alışmam 6 ay falan sürdü.” (Ç-3)

Kuruluşa alışmasında yardımcı olan kimsenin bulunmadığını belirten Ç-8 ve Ç-4 ise bu zor süreci kendi çabaları ile aştıklarını dile getirmiştir.

“Bu yurda ben kendi kendime alıştım. Yani bu süreçte şu kişi bana yardım etti diyemem. Buraya alışmak zor hocam... Yani aile ortamı gibi değil burası. Hem yalnızlığı öğreneceksin, hem de kendini korumayı... Çocuk değil de adam gibi davranmak zorundasın.” (Ç-8)

“Buradaki çalışanların buraya alışmama yardım etmek için bana bir şey yaptıklarını hatırlamıyorum. Yani geldik ve burada kalmaya başladık işte, o kadar...” (Ç-4)

Bir diğer katılımcı olan Ç-2 kuruluşu alışma konusunda yaptığı değerlendirmede kurallara uyduğunu ve sorun çıkarmadığını ancak kuruluşu sevmediğini, annesi ve kardeşleriyle yaşayacağı günü özlemle beklediğini ifade etmiştir.

“Buraya alıştım mı? Yani alışmak derken tam olarak neyi soruyorsun... Şöyle söyleyeyim. Ben söylenenleri yaparım, kurallara uyarım. Genelde sessiz dururum zaten, kitap okurum. Sorun çıkarmam yani... Bu açıdan soruyorsan alıştım. Hep böyle biriyimdir. Ama eğer alışmak derken sevmek anlamında soruyorsan buradan nefret ediyorum. Buraya alışmam ya da sevmem konusunda burada çalışanların yaptığı özel bir şey yok. Ben annem ve kardeşlerimi çok özliyorum. Buradan gideceğim günü, annem ve kardeşlerimle yaşayacağım günü sabırsızlıkla bekliyorum. Burayı hiç sevmiyorum.” (Ç-2)

Kuruluştaki kalma nedenini kendi yaptığı hatanın sonucu olarak gören çocuk katılımcılardan Ç-7 ise bu sürece alışma konusunda sorun yaşamadığını dile getirmiştir.

“Ben buraya alışmak da çok zorluk çekmedim. Yani bir hata yapmıştım ve onu düzeltmeye çalışıyordum. Yeni bir düzenin içindeydim ve olan koşulları en iyi şekilde değerlendirerek hatamı telefî etmek istiyordum. Herkes ile iyi iletişim kurmayı başardım.” (Ç-7)

3.4.4. Kuruluş Şartları ve Hizmetleri

Bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuk katılımcılardan kuruluş şartlarına ve hizmetlerine ilişkin bir değerlendirme yapmaları istenerek, bu süreçteki uygulamalara yönelik görüş ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, kuruluş şartları, kuralları, hizmetleri ve çalışanları konusunda paylaşılan değerlendirmeler yoluyla süreci iyileştirici önerilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Kuruluştaki Sağlanan Hizmetlere Yönelik Değerlendirmeler

Yemek hizmeti konusunda bazı çocuk katılımcıların bir takım şikâyetleri bulunmakla birlikte genel olarak olumlu bir tablonun var olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede sorun yaşadıklarını belirten çocuk katılımcıların ifadeleri incelendiğinde ise

asıl problemin bakım personeliyle ilgili olduğu anlaşılmıştır. Çocukların ve meslek elemanlarının bu konudaki ifadelerinin birbiriyle örtüştüğü görülmüştür.

Yemek hizmeti konusunda çocuk katılımcıların çoğu yemeklerden memnun olduklarını ve genelde yapılan yemek programının dışına çıkılmadığını ifade etmişlerdir. Yemeklerin belli bir programa uyularak yapılmasının çocuklar tarafından anlayışla karşılandığı ve ayrıca miktar ve lezzet konusunda da herhangi bir memnuniyetsizliğin olmadığı anlaşılmıştır.

“Yemeklerle ilgili bir sorun yok. Bazen sevmediğimiz yemekler olabiliyor ama birimizin sevdiğini diğeri sevmeyebiliyor. Belirli bir programa göre yemek listesi oluşturuluyor zaten.” (Ç-7)

“Yemeklerimiz gayet iyi hocam. Belli bir program var. Onun dışına çıkamıyorlar.” (Ç-3)

“Güzel yemeklerimiz var ancak her gün ne yapılacağı planlı. Programın dışına çıkılmıyor yani.” (Ç-5)

“Yemeklerimiz çok güzel. Ev annesi çok lezzetli yemekler yapıyor. Bol bol yiyin diyor.” (Ç-2)

“Yemekler iyi... O konuda bir sorun yok.” (Ç-8)

Ayrıca yemek hizmetinden memnun olduklarını belirten diğer katılımcılardan Ç-1, Ç-4, Ç-12, Ç-13 ve Ç-14 canlarının istediği herhangi bir yemek olduğunda bakım personelinin bu durumu dikkate aldığını dile getirmiştir. Bu durum katı kurallarla oluşturulmuş bir düzenin bulunmadığını, çocukların isteklerinin dikkate alındığını ve kurum bakımının ev yaşantısına yaklaştırıldığını göstermiştir.

“Yemeklerimiz güzel. Canım bir şeyi çok isterse genelde ara öğün için ev annesi yapar. Zaten yemek saatleri, o gün ne yeneceği falan programlı oluyor.” (Ç-4)

“Ev annesi çok güzel yemekler yapıyor ve fazla fazla yiyin diyor. Hep ikinci tabağı veriyor. Canım bir yemek istediğimde söylerim bazen... Eğer program uygunsa o da yapar.” (Ç-1)

“Yemekler çok iyi hocam. Yani öyle değil diyen hem yalan söylemiş hem de nankörlük yapmış olur. Ev annesine canım bir istediğinde söylesem yapar. Yemek konusunda hiçbir sorun yok.” (Ç-12)

“Yemekler gayet iyi. Yemek konusunda bir sorun yok. Canımız bir şey istediğinde ev annesine söylüyoruz o da programa göre uygun bir öğünde yapmaya çalışıyor.” (Ç-13)

“Yemeklerimiz güzel. Canım bir şey isterse ve ev annesine söylersen, eğer uygunsa istediğim şeyi bir öğüne yapar ancak ben pek bir şey istemem. Çünkü biraz çekiniyorum.” (Ç-14)

Diğer yandan bu konuda değerlendirme yapan çocuk katılımcılardan Ç-10 ve Ç-11 yemeklerin kalitesinin bakım personeline göre değişiklik gösterdiğini vurgularken; Ç-9 bakım personelinin bu konudaki başarısızlığı ve tavrı nedeniyle sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Yemek hizmeti konusunda sorunlar olduğunu belirten çocuk katılımcıların ifadeleri ile meslek elemanının değerlendirmeleri birbiriyle benzerlik göstererek bakım personelleri ile yaşanan sorunlardan birinin bu konuyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

“Yemekler konusunda çok sorun var. Çünkü ev ablası ve ev ağabeylerinde çok sorun var. Bir ev ablası var mesela. Ben şimdiye kadar hep baba parası yedim, yemek yapmayı bilmiyorum, size yemek mi yapacağım diyor. Geçen canımız çok poğaça istedi. Çok ısrar ettik bir poğaça yapmış abla taş gibi. Hiçbirimiz yiyemedik. Sonra da şikayet ediyor beni boş yere uğraştırdınız diye...” (Ç-9)

“Yemekler önceden planlanmış menüye göre yapılıyor. Yani her gün sevdiğim yemekler olmuyor tabi ancak herkes farklı şeyleri seviyor. Yani herkese ayrı yapamazlar. Menüye yapılması doğal... Yemeklerin güzel olması senin şansına bağlıdır. Yani ev ablası ya da ağabeyi ne kadar güzel yemek yapabiliyor ona bağlı... Bizim yemeklerimiz genelde güzel diyebilirim. Yani bu konuda ben biraz şanslıyım ama çok şikayetçi olan evler de var.” (Ç-10)

“Burada yemeklerin kalitesi personele göre değişir. Maalesef hepsi iyi değil.” (Ç-11)

Ç-6 ise yaptığı değerlendirmede çocuk evlerinde kaldığı süreçteki yemek hizmeti ile çocuk evleri sitesindeki yemek hizmetini karşılaştırmıştır. Çocuk evlerindeki yemekleri daha güzel bulan Ç-6’nın bu konudaki değerlendirmelerinde ön plana çıkan noktanın daha özgür hareket edebilme durumu ile bağdaştığı görülmüştür.

“Ben daha önce çocuk evlerinde de kaldım ve orada yemekler daha güzeldi. Daha çok istediğimiz şeyleri yiyorduk. Canımız bir şey çektiğinde anneden izin alıp bakkala gidip alıyorduk mesela. Burada da ev annesi fazla fazla yemek yapıyor ama çocuk evleri daha iyiydi.” (Ç-6)

Temizlik konusunda bazı çocuk katılımcıların bir takım şikâyetleri bulunmakla genel olarak olumlu bir tablonun var olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede sorun yaşadıklarını belirten çocuk katılımcıların ifadeleri incelendiğinde yemek hizmetinde olduğu gibi asıl problem bakım personeliyle ilgilidir. Çocuk katılımcıların ifadeleri ile meslek elemanlarının değerlendirmelerinin bu konuda da örtüştüğü görülmüştür.

Temizlik hizmeti konusunda katılımcıların çoğunun temizlik ve düzenden memnun oldukları, genelde bu konuda kendilerine de sorumluluk verildiği ve bir işbirliğinin söz konusu olduğu görülmüştür. Bu konuda genel olarak başarılı bir işleyişin kurulduğu anlaşılmıştır.

“Evlerimiz her zaman çok temiz ve düzenli.” (Ç-2)

“Evlerimiz temiz. Ev işlerine biz de yardım ediyoruz bazen. Örneğin masanın toplanması gibi işleri biz yapıyoruz.” (Ç-5)

“Evlerimizin temizliği gayet iyi... Yataklarımızı toplamak ve dolabımızı yerleştirmek bizim sorumluluğumuzda... Ayrıca diğer işlere de zaman bulursak yardım ediyoruz.” (Ç-3)

“Evlerimiz çok temiz, toplu. Her zaman öyle...” (Ç-6)

“Kaldığımız ev hep temiz ve düzenli. Eşyalarımı toplamam da ve düzenlememde ev annesi bana yardım ediyor.” (Ç-1)

“Evler çok temiz. Bizde evi toplama ve temizlik konusunda yardım ediyoruz.” (Ç-7)

“Evlerimiz temiz. O konuda hiç sorun yok bence.” (Ç-4)

“Evlerimiz çok temiz... Hatta bazen gereğinden fazla temiz diye düşünüyorum. Temizlik görevlisi var zaten. Biz de dolabımızı falan yerleştiriyoruz. Sabah yatağımızı topluyoruz.” (Ç-13)

“Temizliği gayet iyi... Zaten temizlik yapan anneler var ama biz de yapıyoruz. Her akşam birimiz tuvaleti- banyoyu temizliyoruz.” (Ç-14)

“Kuruluşun temizliği de iyi... Zaten evin üst katını biz temizliyoruz sırayla... Temizlik görevlisi var o da hem üst katın temizliğini kontrol ediyor hem de alt katı temizliyor. Eskiden biz temizlik yapmazdık ama buradan ayrıldığınızda yapmak zorunda kalacaksınız, öğrenin diye böyle bir uygulama başlattık diyorlar. Bazen zor geliyor ama...” (Ç-8)

“Kuruluş her zaman temiz ve düzenli. Temizlik konusunda bize de sorumluluk veriyorlar ama bazıları yapmıyor yine de... Bazen bana da zor geliyor ama yardım ettiğimi düşününce mutlu oluyorum. Birine gerçekten isteyerek yardım etmek çok güzel bir şey...” (Ç-12)

Diğer yandan temizlik konusunda Ç-9 tüm sorumluluğu kendilerinin almak zorunda kaldığını belirtirken, Ç-10 bu konuda sorun yaşayan evlerin bulunduğunu ifade etmiş, Ç-11 ise hizmetin kalitesinin bakım personeline bağlı olarak değişiklik gösterdiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede yemek hizmeti konusunda sorunlar bulunduğunu ifade

eden çocukların temizlik hizmetini değerlendirirken de benzer şekilde bakım elemanlarıyla yaşadıkları sorunları dile getirdikleri görülmüştür.

“Evlerimizi biz temizliyoruz. Temizlemesek öyle kalır. Bizim evdeki görevliler hiç iş yapmıyor ki. İdare ile de araları bozuk zaten.” (Ç-9)

“Temizliği görevliler yapıyor, biz de onlara yardım ediyoruz. Bu konuda sorun yaşayan evler de oluyor ama biz idare ediyoruz.” (Ç-10)

“Evlerin temizliği de personele göre değişir. Örneğin ben bu konuda çok şanssızım. Biz kendi temizliğimizi kendimiz yapıyorum diyebilirim.” (Ç-11)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer konu evlerin fiziki şartları ve kullanılan eşyalardır. Bu konudaki ifade edilen tüm görüşler pozitif olmuştur. Yüksek derecede bir memnuniyetin var olduğu görülmektedir. Yine bu konudaki ifadelerin de meslek elemanlarının değerlendirmeleri ile örtüştüğü görülmüştür. Gerek meslek elemanlarının gerekse de çocukların değerlendirmeleri dikkate alındığında, yetiştirme yurtlarından “çocuk evleri sitesi” modeline geçilmesi ve devlet tarafından fiziki olanaklar konusunda gerekli bütçenin ayrılıp tüm eksikleri giderme hususunda hassas davranılması sonucu “fiziki şartlar ve eşyalar” konusunda üst düzey bir standarttın oluşturulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

“Evlerimiz, odalarımız, eşyalarımız hepsi çok iyi. Bir eksiklik yok.” (Ç-5)

“Kaldığımız ev, eşyalar çok iyi... Hiçbir eksik yok. Ben sadece kitaplarımı sığdıramıyorum. Üniversiteye hazırlandığım için çok kitabım var”(Ç-3)

“Şartlar çok iyi, eksik bir şey yok. Hatta her şeyin en iyisinden var.” (Ç-7)

“Kaldığımız evler, fiziki şartlar, eşyalarımız falan süper hocam... Eksik yok fazlası var. Otel gibi burası eşyaların hepsi çok iyi... Dolaplarda kilit olsa daha iyi olur ama zaten vardı, kırdılar. Burada eşyalarınız sürekli yer değiştirir. Yani biri gelir izinsiz olarak dolabı açar istediğini alır, giyer. Diğeri gelir gerekirse dolabını kırar, parfümünü sıkar.” (Ç-12)

“Eşyalarımız güzel ancak dolaplarımızın kilidi yok. Bizim evde psikolojik sorunları olan bir çocuk var. İlaç falan kullanıyor. Bazen gelip dolaplarımızı karıştırıyor. Bazen de bizden büyük çocuklarla kavga edince gelip dolabımızdaki eşyaları döküyor.” (Ç-14)

“Kaldığımız evler, eşyalarımız hepsi çok güzel...” (Ç-4)

“Hepimizin kendimize ait yatağı, masası, dolabı var. Ayrıca ortak kullandığımız eşyalar da var. Bütün eşyalarımız güzel.” (Ç-2)

“Kaldığımız ev, eşyalarımız gayet iyi...” (Ç-8)

“Evler gayet lüks diyebilirim. Yani eşyalar, evin odaları çok iyi... Hatta eksiği yok fazlası var mı ne derler ya, aynen öyle... Tüm eşyalar çok iyi. Tabağımızdan televizyona, yastığımıza kadar her şey gayet iyi...” (Ç-13)

Çocuk katılımcıların bazıları bu konuda değerlendirme yaparken evin düzenini anlatmışlardır. Çocuk katılımcıların bu konudaki ifadeleri ve araştırma sürecindeki gözlemler neticesinde, çocuk evleri sitelerinin iki katlı müstakil villa tipi evlerden oluştuğu, bu evlerde çocukların belli yaş aralıklarına göre kaldığı, odaların ve eşyaların ev yaşantısına uygun ve donanımlı olduğu, fiziki şartlar ve eşyalar konusunda herhangi bir sorunun bulunmadığı, yüksek düzeyde bir standart yakalandığı anlaşılmıştır. Sadece yetiştirme yurdundan çocuk evleri sitesine dönüştürülen bir kuruluştaki apartman tipi bir yapılanmanın bulunduğu, çocukların katlarda bulunan ayrı dairelerde kaldıkları öğrenilmiştir. Bu çerçevede yetiştirme yurdundan dönüştürülen kuruluştaki fiziki imkanların ve eşyaların çocuk evleri sitesi şeklinde inşa edilmiş diğer kuruluşa göre biraz daha alt seviyede olduğu anlaşılmıştır; ancak görüşme yapılan her çocuk mevcut şartlardan memnun olduğunu vurgulamıştır.

“Evlerde yaş gruplarına göre kalıyoruz. Evler birbiriyle aynı. İki katlı. Girişte salonumuz, televizyonumuz, mutfakımız, ev annesinin odası bir de yine oturacağımız bir oda var. Üst katta üç tane yatak odası var. Bu odaların ikisinde üçer kişi, birinde dört kişi kalıyoruz. Ayrıca banyo, etüt odası var. Evin şartları, eşyalarımız, bahçemiz hepsi çok iyi. Hatta belki de dışarıdaki birçok çocuktan çok daha iyi eşyalara ve eve sahibiz.” (Ç-6)

“Bizim evimiz iki katlı. Bu evde on kişi birlikte kalıyoruz. Üç odada herkesin yatağı ve dolabı var. Evimiz, odalarımız çok güzel...” (Ç-1)

“Kaldığımız evler iki katlı. İlk katında salon, mutfak, yemek odası ve grup sorumlusunun odası var. İkinci katta ise üç tane yatak odası, çalışma odası, ev annesinin odası ve tuvalet- banyo var.” (Ç-14)

“Burası yetiştirme yurdundan çocuk evleri sitesine dönüşmüş. Bizim evlerimiz bir bahçe içinde ayrı evler şeklinde değil. Bir apartman katında daireler olur ya aynı o şekil... Evler, odalar, eşyalar o konuda bir sorun yok bence... Sonuçta çok daha kötü şartlarda yaşayanlar var.” (Ç-9)

“Fiziki şartlar iyi ama bazı kuruluştaki evler ayrı ayrı oluyormuş. Bizim bir apartman katı gibi. Ayrı ayrı olsa daha güzel olabilir..” (Ç-10)

“Evlerin fiziki şartları çok iyi... Eşyalar da çok kaliteli. Bu bina dönüştürüldüğü için bizim evler müstakil değil ama eskiden koğuş sistemi varmış. Öyle düşününce bu düzen çok iyi ama müstakil evler daha güzel daha bağımsızdır diye düşünüyorum ama bir şikayetim yok.” (Ç-11)

Evlerin fiziki şartlarını değerlendiren çocukların değindikleri bir başka konu ise etüt salonları olmuştur. Yetiştirme yurdundan dönüştürülen çocuk evleri sitesi dışındaki tüm kuruluşlarda ayrı bir etüt salonunun bulunduğu öğrenilmiştir. Bu etüt salonlarının kullanılma durumları ve zorunlu etüt saati uygulamaları ise kuruluşlara göre farklılık göstermektedir.

“Bir odada herkesin ayrı ayrı çalışma masası var. Ödevlerimizi bu etüt odasında yapıyoruz. Evimiz, odalarımız çok güzel...” (Ç-1)

“Etüt saatinde etüt odasında olmak zorundasın. Ödevin varsa onu yaparsın yoksa kitap okuyabilirsin.” (Ç-4)

“Ayrıca ders çalışabilmek için etüt salonumuzun olması çok iyi...” (Ç-3)

“Etüt saatlerimiz var. Herkesin kendine özel masası falan var. Her gün akşam yemeğinden sonra oluyor. Dersin ödevin ne kadar varsa ona göre çalışırsın.” (Ç-6)

“Etüt salonu her evde var. Eğer ödevin varsa yatma saatine kadar istediğin zaman gidip yapabilirsin.” (Ç-14)

Bu çerçevede Ç-8, Ç-12 ve Ç-13 ise etüt salonlarının var olduğunu ancak düzenli bir kullanımının bulunmadığını ifade ederken; Ç-9 ve Ç-10 zorunlu etüt uygulamalarının var olduğunu ancak ayrı bir etüt salonlarının bulunmadığını dile getirmişlerdir. Bu noktada etüt saati uygulamasının çocukların ders çalışma alışkanlığı kazanması noktasında önemli olduğu değerlendirilmiştir. Ayrı bir etüt salonları bulunmayan kuruluşun etüt saati uygulamasını başarıyla uygulamaya koyduğu ancak diğer yandan tüm donanım ve eşyaya sahip ayrı etüt salonları bulunan bazı kuruluşların bu konuda başarılı bir düzen kuramadıkları ve bu kuruluşlarda etüt salonlarının kullanılmadığı anlaşılmış olup; mevcut olanakların yanı sıra kuruluştaki düzen kurma ve başarılı uygulamaları hayata geçirme konusunda çalışanların ilgi, beceri ve özverilerinin belirleyici olduğu görülmüştür.

“Ders, etüt salonları var istersen gider çalışırsın. Takip eden falan yok. Gerçi böyle daha iyi... Ben ders çalışmayı sevmiyorum çünkü... Bizim etüt salonu hep boş duruyor zaten.” (Ç-8)

“Etüt salonu da var da çalışan yok hocam. Boş duruyor odalar...” (Ç-12)

“Burada etüt salonları var da kullanan yok. Herkes ders çalışmaktan nefret ediyor.” (Ç-13)

“Ayrı bir etüt salonumuz yok. Salondaki masada çalışıyoruz. Zaten etüt saatleri var. Onun dışında çalışan yatağında çalışır.” (Ç-10)

“Ayrı bir etüt salonumuz yok. Zorunlu etüt saatlerimiz var. Salondaki büyük masada ders çalışıyoruz ya da başucumuzda çekmeceli dolaplar var. Onun üzerinde ders çalışıyoruz.” (Ç-9)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer konu alışveriş ve harçlık durumudur. Görüşme yapılan çocukların çoğu harçlık miktarının yeterli olduğunu dile getirmiştir. Bu çerçevede, ihtiyaçlarının tamamına yakını kuruluş bünyesinde karşılanan çocukların yaşlarına göre belirlenerek verilen harçlık tutarlarının yeterli olduğu anlaşılmıştır.

“Her Cuma harçlık alıyorum ben. Yaşına göre harçlığın miktarı değişiyor. Para olarak bir sorunuz yok.” (Ç-6)

“Harçlıklar yetiyor. Yani sigara kullananlara yetmiyor sadece... Ben kullanmıyorum yani sorun yok.” (Ç-7)

“Haftalık harçlık alıyorum. Yetiyor. Zaten her şeyimiz var. Para harcayacak bir şey yok.” (Ç-4)

“Harçlık konusunda bir sorun yok. Gerekli oldukça grup sorumlusundan harçlık istiyorum.” (Ç-5)

“Belli aralıklarla harçlık alıyoruz. Bu para genelde yetiyor bana... Yani zaten ihtiyaçlarımız karşılanıyor burada. Dışarı çıktığımız da yok. Nerede harcayacaksın ki...” (Ç-2)

“Harçlığım da yetiyor bana, idare ediyorum...” (Ç-3)

“Ben ihtiyacım oldukça grup sorumlusuna söyleyip harçlığımdan gerektiği kadarını alıyorum. Bir spora devam ediyorsan ya da okula düzenli gidiyorsan iki kat harçlık alabiliyorsun. Ben okula çok düzenli gitmiyorum. Daha az harçlık alıyorum.” (Ç-8)

“Harçlıklar iyi bence. Yani dışarıda tanıdıklar var onlar sürekli harçlık verir zaten bize... Bir avukat var mesela onunla aram çok iyi. Buradan aldığım harçlık kadar dışardaki kişiler de verir. Bir de okul bursu var. Para sıkıntımız yok.” (Ç-9)

Ben hem buradan harçlık alıyorum hem de okul bursu alıyorum. Bana harçlık yetiyor.” (Ç-11)

Bu konuda değerlendirme yapan diğer çocuk katılımcılardan Ç-10 ve Ç-12 okula ya da bir spor dalına düzenli devam sağlamayan ve sigara kullanan çocuklar için harçlığın yetersiz olduğunu dile getirirken, Ç-13 ek kıyafet alışverişi yaptığı aylarda

harçlığın yetmediğini belirtmiş; Ç-14 ise okul harçlığı alınmadığı yaz dönemlerinde miktarın önemli ölçüde düştüğünü ifade etmiştir. Bu çerçevede belirlenen harçlık miktarlarını; genel olarak yeterli olduğu, çocukların kötü alışkanlıklar edinmelerine olanak vermeyecek düzeyde sınırlandırılmaya çalışıldığı ve ayrıca yine çift harçlık uygulamasıyla birlikte okula devamlılığı sağlama ve spora özendirme konusunda işlevsel kılınmaya çalışıldığı anlaşılmıştır.

“Eğer okuldan burs alıyorsan harçlıklar iyi ama okul bursu olmayınca yetmeyebiliyor. Aslında sigara kullananlara yetmiyor.” (Ç-10)

“Düzenli olarak okula ya da bir spora gidiyorsan iki harçlık alıyorsun ama benim gibi sadece açık liseye gidiyorsan aldığın para yetmiyor. Sigaranın paketi 13 lira hocam. Günde bir paket içiyorum. Sadece sigara parasını karşılamıyor. Arkadaşlar yardım ediyorlar sağ olsunlar.” (Ç-12)

Harçlık hem yetiyor hem yetmiyor hocam. Kıyafet alırsam mesela o ay asla yetmiyor ama onun dışında yetiyor.” (Ç-13)

Ben aylık harçlık alıyorum. Okul zamanı aldığım harçlık yetiyor ama yazın aldığım harçlığın miktarı çok düşüyor. Bu para yetmiyor.

Okulda bursluluk sınavına giriyoruz. Zaten burada kalıyorsan adını soyadını yaz çık, yine sana burs çıkıyor. Çok iyi bir para veriyorlar ama keşke bu para 3 aylık değil de aylık verilse, o zaman daha iyi olur.” (Ç-14)

Harçlık konusunda değerlendirme yapan çocukların değindikleri bir diğer konu harçlıklarını ne şekilde harcadıklarıdır. Gerek meslek elemanlarının gerekse de çocuk katılımcıların bu konudaki ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde, bazı kuruluşların harçlığı doğru şekilde kullanma konusunda başarılı uygulamaları hayata geçirmişken bazı kuruluşların bu konuda çocuklara rehberlik eden ve onların parayı kullanma, birikim yapma gibi konularda tecrübe edinmelerini sağlayan bir uygulamalarının bulunmadığı; özellikle bu kuruluşlardaki çocukların harçlıklarını kısa sürede ve genellikle kötü alışkanlıklar için kullandıkları anlaşılmıştır.

Biz para biriktirip altın alıyoruz. Birikim yapıyoruz yani... Benim 13 tane altınım var şuan abla...” (Ç-9)

Burada kalan birkaç çocuk var. Tam bir internet bağımlısı... Tüm paralarını internet kafeye yatırıyorlar.” (Ç-8)

Ben aldığım harçlıkla sigara alıyorum, gezdiğimizde harcıyorum ya da sevgilimle buluşunca harcıyorum.” (Ç-10)

Harçlığımın bir kısmı ile birikim yapıyorum, bir kısmı ile internet alıyorum. Sigara kullanmıyorum. Bir yere gzmeye gidersek harcıyorum. Öyle işte...” (Ç-11)

Sigara içiyorum. Arkadaşlarla birlikte bazen içmeye de gidiyoruz. Havuza falan da gidiyoruz.” (Ç-12)

Sadece internet kafeye gidip tüm harçlığımı oraya veriyorum.” (Ç-13)

Harçlıkları biriktirip bisiklet alanlar oluyor. Telefon alan oluyor. İnternet kafeye gidiyoruz. Bazen dışarda yemek yiyoruz falan işte...” (Ç-14)

Kıyafet alışverişi konusunda ise kuruluşlar arasında farklı uygulamalar söz konusudur. Bazı kuruluşlarda alışveriş bakım personeli tarafından yapılırken diğer kuruluşlarda alışverişe çocuklarla birlikte gidildiği anlaşılmıştır. Ç-3 ve Ç-5 alışveriş konusunda herhangi bir sorun olmadığını belirtirken Ç-1 ve Ç-7 kıyafet teminin bakım personeli tarafından sağlandığını belirtmişlerdir.

“Alışveriş konusunda bir sorun yok.” (Ç-5)

“Kıyafetlerde bir sorun yok. Yapılan alışveriş dışında kendi harçlığımızı biriktirip çarşı iznine çıktığımızda da istediğimizi alıyoruz.”(Ç-3)

“Yılda 2 kez alışveriş yapıyor. Ev ablası zevkimizi biliyor zaten. Anlaşılan bir mağaza oluyor. Ev ablası gidip oradan kıyafet alıyor bize... Eğer beğenmediğimiz olursa daha sonra gidip değiştirebiliyoruz. Zaten kendi harçlığımızdan da istediğimizde kıyafet alabiliyoruz.” (Ç-7)

“Kıyafetlerimi genelde ev annesi veriyor. Örneğin okul için bir şey gerekirse ya da başka bir ihtiyacımız olursa söylüyoruz. Buranın bir deposu var ve orada eşyalar var. Neye ihtiyacımız varsa bize o depodan veriyorlar.” (Ç-1)

Kıyafet alışverişine personelle birlikte gittiklerini ifade eden diğer çocuk katılımcıların bu konuda en çok şikâyetle bulundukları ve değiştirilmesini istedikleri uygulama alışverişin belirlenen bir mağazadan yapılıyor oluşudur. Çocukların yaş aralıklarının fazlalığı, özellikle ergenlik döneminde kıyafet konusunda aşırı hassas ve seçici davranabilmeleri ve bu konuyu önemsemeleri dikkate alındığında birden fazla mağazadan alışveriş yapılabilmesine yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilebileceği değerlendirilmiştir.

“Kıyafet konusunda büyük bir sorun var. Yurt bir mağazayla anlaşıyor ve bu yurttaki tüm çocuklar için oradan alışveriş yapılıyor. Yaş aralığı çok geniş abla. 0-18 yaş... Her yaştaki çocuk için kıyafet bulunan bir mağaza ile anlaşıyorlar. Bu nedenle çeşit çok az. İstemeyerek zorla alıyoruz. Sonra da o kıyafetleri giymiyoruz. Hatta ben ev annesine veriyorum. İhtiyacı olan kişilere götür diye.

Devlet bize kıyafet için para gönderiyor ama biz istediğimiz kıyafeti alamıyoruz. Ben bu konuda yurt müdürü ile kavga ettim. Ben yaşıma uygun daha fazla kıyafetin olduğu bir mağazadan alışveriş yapmak istiyorum, sizin anlaştığımız o mağazadan hiçbir şey almayacağım dedim. O kadar kavga ettim ki mağaza çalışanları parayı karta yükleriz olur falan dediler. Benim yaşlarımdaki çocukların hepsi aldıklarını bıraktı. Onlar da başka yerden almak istediklerini söylediler. Son alışverişi başka mağazadan yaptık. Herkes istediği şeyleri aldı. Diğer kızlar bana teşekkür bile etti ama çalışanlar bana kızgın.” (Ç-6)

“Yılda Senede 2 defa alışverişe gidiyoruz. Yani bir kışlık için bir de yazlık için. Sadece son alışverişte benim gibi biraz daha büyük çocuklar farklı mağazadan kıyafet aldık. Böyle daha güzel oldu.” (Ç-4)

“Kıyafet almak için belli zamanlarda çarşıya çıkıyoruz ama her zaman istediğim kıyafetleri alamıyorum. Yani mağazada beğendiğimiz kıyafetler olmayabiliyor.”(Ç-2)

“Bir de tek mağaza ile anlaşıyorlar, o da çok kötü... Devlet madem alışveriş için böyle bir para veriyor. İsteddiğimiz yerden alabilmeliyiz bence...”(Ç-8)

“Tek bir mağazadan ve o mağazada da belirlenen eşyalar arasından alışveriş yapıyoruz. Böyle olmasını hiç sevmiyorum ama yapacak bir şey yok.” (Ç-10)

“İsteddiğimiz mağazadan alabilsek keşke... Belirlenen mağazadan alıyoruz sadece...” (Ç-12)

Tek mağazadan almamamız lazım. Bu çok kötü... İstedğimiz şeyleri bulamıyoruz.” (Ç-13)

“Yılda iki defa alışverişe gidiliyor. Bence en büyük sorun tek mağaza ile anlaşmaları... O çekler istediğimiz mağazada geçerli olsa ya da en azından birkaç farklı mağaza olsa çok iyi olur.” (Ç-14)

Kıyafet alışverişi konusunda değerlendirme yapan diğer katılımcılardan Ç-9 ve Ç-11 kaldıkları kuruluşun küçük bir ilçede olması ve çeşidin fazla olduğu mağazaların bulunmaması nedeniyle sorun yaşadıklarını dile getirirken; Ç-8, Ç-12 ve Ç-13 kıyafet alışverişi için verilen harçlığın miktarının artırılması gerektiği yönündeki düşüncelerini paylaşmıştır.

“Alışveriş konusu biraz sıkıntılı oluyor. Bizim kuruluşumuz bir ilçede. Bu nedenle burada fazla bir mağaza seçeneği yok. Bir mağaza ile anlaşıyorlar ama oraya gittiğimizde de alabileceğimiz kıyafetleri ortaya yığıyorlar. Bunların içinden seçin diyorlar. Yani farklı mağazalardan almayı geçtik de belirlenen mağazada seçenek çok az...” (Ç-9)

“Alışverişi birden fazla mağazadan yapabilirsek daha iyi olur. Burası küçük bir ilçe, mağaza bulmak zor... Birde alınacakları belirlerken bizim fikrimizi daha çok sorsalar, birlikte planlasak çok iyi olur. Biz giyeceğiz sonuçta... Kıyafetler sorun oluyor. (Ç-11)

“Bir yaz için bir de kış için alışverişe gidiyoruz. Verilen para kış için yaptığımız alışverişte yetmiyor.” (Ç-8)

“Yılda iki defa alışverişe gidiyoruz. Para biraz az geliyor bana. Yani özellikle sezon başında çekler geldiğinde hemen alışverişe gidersen o dönemde her şey çok pahalı oluyor. Parayı yetirmek zor...” (Ç-13)

“Kıyafet alışverişi için harçlık daha fazla olmalı bence...” (Ç-12)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer konu düzenlenen etkinlikler ve kurslardır. Bu konuda kuruluşlar arasında farklılıklar olduğu ve bu çerçevede çocukların aktivitelerin sayısını fazla, yeterli ya da yetersiz buldukları görülmüştür. Ç-1, Ç-2, Ç-3, Ç-7, Ç-10 ve Ç-14 etkinlik ve kurs konusunda katılım sağlanabilecek pek çok farklı seçeneğin bulunduğunu ifade ederken; Ç-3 ve Ç-5 özellikle derse yardımcı kursların yararlı olduğunu dile getirmiştir. Bu noktada özellikle liseye devam eden çocukların üniversiteye hazırlık süreçlerinde onlara destek olabilecek kursların düzenlenmesi ve çocukların bu kurslara katılması konusunda özendirici davranılmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir; ancak maalesef bu kursların her kuruluştaki yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmıştır.

“Burada çok aktivite olur. İstediğine katılabilirsin. Ben spor yapmayı çok seviyorum. Kuruluşun voleybol takımındayım. Hatta kısa süre sonra lisansım da çıkacak.” (Ç-7)

“Bayramlar güzel geçiyor. Çarşıya, alışverişe, ziyaretlere gidiyoruz. Ayrıca kamplara katılabiliyoruz. Ben bu kamplara katılarak dört – beş farklı şehre gittim. Hepsi çok güzeldi.” (Ç-2)

“Çok kurs var. İstediğine katılırsın. Yazın kuran kursuna ve yüzme kursuna gittim. Bir süre önce de beden dili hocası geldi ve bize ders verdi. Bak sana göstereyim: Seninle tanıştığıma çok memnun oldum. (işaret dili ile söylüyor)” (Ç-1)

“Burada geziler, piknikler olur. Doğa turuna gitmiştik mesela... Bazen de AVM'lere gezmeye gideriz. Genelde her hafta bir yere gidilir. Etkinlikler güzel bence...” (Ç-10)

“Bazen eğitimler ya da etkinlikler oluyor. Örneğin spor hocamız var. Gençlik kampları olunca bize haber veriyor. Gitmek isteyen olunca söylüyor ve gidiyor. Kısa süre önce sigara bırakma eğitimi oldu. Bazen sinemaya falan gidiyoruz. Şu an spora gidiyorum, antrenmanlar başladı, şuan her şey çok daha iyi...” (Ç-14)

“Hocam burada çok fazla etkinlik ve kurs olur. İstediklerine katılabilirsin. Ben korodayım mesela... Özellikle ders takviyesi için kurslar yapılıyor. Onlar çok iyi... Yakın zamanda matematik kursu yapılacaktı mesela... Kesinlikle

katılacağım. Ayrıca el sanatları, resim, halk oyunları kursları da oluyor ancak ben üniversiteye hazırlandığım için sadece derslerime yardımcı olacak kurslara katılmayı tercih ediyorum.” (Ç-3)

“Farklı etkinlik ve kurslar oluyor. Ben genelde çoğuna katılıyorum. Bazen ders etüdü falan da oluyor. Yani derslerimiz daha iyi olsun diye kurs veriyorlar. Bu çok iyi...” (Ç-5)

Ç-9 ve Ç-11 ise yaz döneminde aktivitelerin sayısında artış olduğunu vurgularken; Ç-12 ve Ç-13 özellikle spor konusundaki kursların fazla olduğunu ancak diğer aktivitelerin sayısının artırılması gerektiğini dile getirmiştir. Spora düzenli olarak devam edilmesini destekleyen uygulamaların olması sevindiricidir. Diğer yandan özellikle yaz döneminde düzenlenen etkinliklerin çocukların ailelerinin yanına izinli olarak gitmelerinin önüne geçecek düzeyde özendirici olmaması hususuna dikkat edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Nitekim çocukların aileleri ile birlikte vakit geçirmeleri aralarındaki bağların güçlenmesi açısından oldukça önemlidir.

“Bence etkinlikler iyi... Yazın daha çok olur ve yazın kimse eve gitmek istemez mesela... Çok sık denize gideriz. Sonra başka şehirlere geziler olur. Bazen pikniğe gidilir. Burada masa tenisi, satranç oynarız.” (Ç-11)

“Burası bir ilçe olduğu için imkânlar fazla değil... Yazın denize gideriz. Yine yazın başka şehirlere gezmeye gideriz veya piknik yaparız. Yazın etkinlik çok olur ama kışın yapacak pek bir şey yok.” (Ç-9)

“Spora gitmek isteyene olanak çok, o konuda çok çeşit var. Onun dışında ben gençlik kamplarına gitmeyi çok seviyorum. Başka etkinlikler de oluyor örneğin pikniğe falan gidiyoruz. Keşke artsa bu etkinlikler...” (Ç-12)

“Spor olanakları çok fazla... Yani istediğin spora gidersin ama bunun dışındaki etkinlikler çok yok. Buradan uzaklaşmak iyi geliyor ama keşke daha fazla olsa...” (Ç-13)

Ayrıca Ç-12 düzenlenen eğitimlere katılmamayı tercih ettiğini; Ç-13 ise katıldığı eğitimlerin bir sonuç getirmediğini belirtmiştir. Bu çerçevede kuruluşlarda düzenlenecek eğitimlerin daha işlevsel olabilmesi ve çocukların gelişimlerini destekleyecek, onları etkileyecek bir formatta gerçekleştirilerek başarılı bir sürecin ortaya konabilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

“Bazen eğitimler falan da oluyor ama ben onlara katılmıyorum” (Ç-12)

“Eğitimler, etkinlikler oluyor. Mesela kısa süre önce bağımlılıkla ilgili bir eğitim oldu. Katıldım, dinledim sonra çıkınca yine internet kafeye gittim. Yatma saatine kadar yine oradaydım...” (Ç-13)

Diğer yandan bazı çocuk katılımcılar etkinlik ve kursların arttırılabileceğine vurgu yapmış; ayrıca Ç-2 ve Ç-6 son zamanlarda aktivitelerin sayısında çok büyük bir düşüş olduğunu dile getirirken, Ç-6 boş zamanlarında yapacak bir şey bulamamanın olumsuz düşünceleri beraberinde getirdiğine dikkat çekmiştir. Bu çerçevede bazı kuruluşlardaki etkinliklerin özendirici olacak düzeyde fazlayken bazılarında ise önemli ölçüde yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu noktada daha standart, programlı ve ölçülü bir işleyişin oluşturulması gerekmektedir. Diğer yandan etkinliklerin yetersizliği ve kuralların sınırlayıcılığının etkisiyle bunaldıklarını belirten bazı çocukların bu zamanlarda kuruluştan kaçma davranışına yönelebildikleri ya da daha hırçın ve uyumsuz davranışlar gösterebildikleri anlaşılmıştır.

“Çok eskiden burada çok daha fazla etkinlik, kurs, program vardı. Şu an genelde burada boş oturuyoruz. Yani mesela okuldan geliyorum yatana kadar boş oturuyorum. Hafta sonları sabah uyanıyorum akşama kadar boş oturuyorum. Can sıkıntısından kötü kötü şeyler geliyor aklıma. Buradan kaçayım diyorum mesela ya da bu bunalmışlık yüzünden herkes birbiri ile boş nedenlerle kavga ediyor.” (Ç-6)

“Bazen de kurslar oluyor ama bir süredir bu kurslar çok azaldı.” (Ç-2)

“Daha çok etkinlik olabilir bence. Yani daha çok pikniğe gidebiliriz mesela... Bu ortamdan uzaklaşmak çok iyi geliyor hepimize... Değişiklik herkese iyi gelir hocam... Ben halter antrenmanlarıma gidiyorum bir de.” (Ç-8)

“Bence yurtlar arasında futbol turnuvaları gibi etkinlikler daha çok yapılabilir. En eğlencelileri böyle şeyler oluyor.” (Ç-11)

Kuruluş Çalışanlarına Yönelik Değerlendirmeler

Çocuk katılımcıların kuruluş şartlarına, hizmetlerine ve kurallarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde üzerinde durdukları bir diğer konu kuruluş çalışanlarıyla aralarındaki ilişkidir. Özellikle bakım personeli ile ciddi sorunlar yaşadıklarını belirten bazı çocuklar olmakla beraber diğer çocuk katılımcılar çalışanlar ile genelde iyi ilişkiler kurduklarını, bazen anlaşmazlıkların yaşanabildiğini ancak daha sonra çözüldüğünü, fiziksel şiddet durumunun ise olmadığını dile getirmişlerdir.

“Çalışanlarla aram iyi... Başka bir evin bir ablası var. Onu çok seviyorum. Onunla çok iyi anlaşıyoruz. O beni çok iyi anlıyor. Çocukların yaşına inebiliyor yani. Ev ablalarıyla bazen anlaşmazlıklar olabiliyor ama sonra çözülüyor.” (Ç-5)

“Çalışanlarla anlaşıyorum. Sadece ev ablası ile biraz sorun yaşıyordum. Ben biraz yavaş biriyim. Yaptığım her işte böyle... Bu nedenle kızıyordu bana ama grup sorumluma söyledim ve sorun çözüldü. Şu an bir sıkıntı yok... Çalışanlar iyi

insanlar bence... Annem beni çok sık döverdi burada hiçbir çalışanın ben dahil hiçbir çocuğa vurduğunu görmedim.” (Ç-3)

“Çalışanlar bize iyi davranıyor. Şiddet yok ama çok sinirlenirlerse çok kızarlar.” (Ç-6)

“Ben insanlarla çok iyi iletişim kurabildiğimi düşünüyorum. Burada çalışan herkes ile aram gayet iyi...” (Ç-7)

“Çalışanlar iyiler. Yani kötü davranmıyorlar bana. Ev annelerinden birini çok seviyorum. O beni çok iyi anlıyor, dinliyor. Beni çok seviyor ve ben de onu çok seviyorum.” (Ç-4)

“Kuruluş çalışanları bana iyi davranıyor. Hepsini seviyorum. Şimdiye kadar bana vuran hiç olmadı. Başka bir çocuğu dövdüklerini de görmedim. Ev annesi ve diğer hocalarla da aram iyi... Çalışanlar içinde en çok ev annesini görüyorum.” (Ç-1)

“Kuruluş çalışanlarının çocuklarla arası genelde iyidir. Yani çocuklara kötü davranamazlar, şiddet falan da yok. Benim çok sorun yaşadığım bir çalışan yok. Grup sorumlumuz iyi biri. Ev annesini hiç sevmiyorum. Her şeye karışır, çok konuşur, bağırır...” (Ç-8)

“Kuruluş çalışanlarının bana da diğer çocuklara da davranışları hep iyidir. Şiddet yok mesela... Benim genel olarak çalışanlarla aram iyi yani tabi var içlerinde birkaç kişi sevmediğim ama genelde iyiler.” (Ç-12)

“Kuruluş çalışanlarından sadece grup sorumlumuzu gerçekten seviyorum. İyi anlaşıyoruz, samimi davranıyor. Ev annesi ile de aramız fena değil.” (Ç-13)

Bu konuda değerlendirme yapan Ç-14 ise tüm çocuklar tarafından çok sevilen bir bakım personelinin başka bir kuruluşa geçmesi nedeniyle yaşadığı büyük üzüntüyü paylaşmış ve grup sorumlusu ile iyi ilişkiler kurduklarını ifade etmiştir. Bu çerçevede özellikle çocukların güçlü bağılıklar kurdukları bakım personeliyle ilgili olarak yer değiştirme vb. değişiklik kararlarının alınırken daha hassas davranılması gerektiği değerlendirmiştir. Nitekim koruma ve bakım altında bulunan çocukların olumsuz yaşam deneyimleri ve aileleri ile yaşadıkları ayrılıklar dikkate alındığında bağlanma, güvenme ve bu konuda güçlü bağlar kurma konusunda zorlandıkları bilinmekte olup kurulan güçlü bağların devam ettirilebilmesi için gerekli önlemlerin alınmasının ve bu konuda titiz davranılmasının çocukların yüksek yararı açısından önemli olacağı açıktır.

“Kuruluş çalışanlarının bana ve burada kalan diğer çocuklara karşı davranışları iyi... Kötü davranmıyorlar yani... Benim çok sevdiğim, aslında evde kalan tüm çocukların çok sevdiği bir ev annesi vardı. Hatta emeklilik yaşı gelmişti ama bizi bıraksın istemiyorduk, o da bizi çok seviyordu ve çalışmaya devam ediyordu.

Sonra onu ÇEKOM'a gönderdiler. Çok üzüldüm. Çok ağladı giderken... Ben de ağladım. Keşke gitmeseydi... Onu herkesten çok seviyordum. Çünkü o da beni çok seviyordu. Yani gerçekten seviyordu anlıyor musun hocam? Diğer çocukları da çok seviyordu. Zaten herkes o yüzden onu seviyordu, üzme istemiyordu. Bundan önce kaldığım evdeki ev annesi ile aram iyi değildi. Yani çok kızırıyordu. Sürekli bağırıyordu. Şimdi başka eve geçtim de ohh be kurtuldum ondan... Hiç görmek bile istemiyorum. Şimdiki ev annesi ile aramda sorun yok. Grup sorumlumuzu da seviyorum. Çok komik bir adam ama tersi pistir haa... Çok sinirlenebilir. Bir sorun varsa o hocaya söylerim. O da sever beni..." (Ç-14)

Diğer yandan kuruluş personeli ile olumlu ilişkiler kurduklarını ifade eden bazı çocukların özellikle vurguladıkları konulardan bir diğeri çalışanların kendilerine kötü davranmadıkları ancak samimi ve içten de olmadıkları yönündeki düşünceleridir. Bu çocuk katılımcıların paylaştıkları ortak duygu "üzüntü" olmakla birlikte bazılarının bu duruma anlam veremedikleri, bazılarının şikâyetçi bir tavır sergiledikleri, bazılarının ise biyolojik aileleri ile aralarındaki ilişkileri düşündüklerinde kuruluş çalışanlarından daha içten ve samimi olmalarını isteme hakkını kendilerinde bulmadıkları görülmüştür. Öztürk'ün de (2018: 125) belirttiği gibi çocuk evleri sitesinde sunulan hizmetlerinin mekanik değil insan odaklı hizmetler olması nedeniyle çalışanların, çocuklarla ilişkilerini güven, hoşgörü ve sevgi ortamında yürütebilmeleri önemlidir. Yaman (2010), Yüksel ve Öncü (2016) kurum bakımında bulunan çocukların en yoğun ve birebir ilişkiyi bakım elemanları ile kurduklarını ve bu çocukların ebeveyn rolünü üstlenerek bakım veren bir yetişkin ile güvene ve sevgiye dayalı bir ilişki kuramadıklarında gelişimsel sorunlar yaşadıklarını belirtmiş; Şimşek ve arkadaşları (2008) da benzer şekilde, çocukların yetiştirilmesi ve toplumsal hayata hazırlanmasında önemli rol model görevi olan bakım elemanları ile çocuklar arasında sevgi ve güven ilişkisinin kurulmasının, onların sağlıklı olarak gelişebilmeleri açısından önemli olduğunun altını çizmiştir (Akt. Öztürk,2018: 47). Dolayısıyla bakım personelinin samimiyet, içtenlik, bağlılık göremeyen çocukların varlığı; hatta aileleri ile yaşadıkları olumsuz deneyimler neticesinde sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının giderilmesini isteme hakkını dahi kendisinde bulamadıklarını belirten çocukların ifadeleri, bu konuda önemli bir eksikliğin bulunduğunu göstermektedir. Bu çerçevede bakım personelinin seçimi ve sonrasında çocuklarla ilişkilerini geliştirebilmelerine yönelik olarak eğitimle desteklenmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

"...Şöyle bir durum da var ama. Yani böyle çalışanlar samimi, sıcak, anlayışlı güler yüzlü değiller. Sanki zorla buradalar ya da biz onlara bir şey yapmışız gibi. Bu nedenle gidip sohbet etmek ya da bir şey danışmak istemiyorum hiçbirine."

Nemrut suratlı derler ya aynen öyle... Tüm çalışanlar için diyorum bunu. Bana yapmacık geliyorlar. Bence diğer çocuklar da böyle hissediyor ve bu durum herkesi daha hırçın ve kavgacı yapıyor.” (Ç-6)

“Burada çalışanlar bize kötü davranmıyor ama gerçek aile gibi de değil burası. Yani burada çalışanların zaten aileleri var, burası onların iş yeri... Aile gibi olmaya çalışıyoruz ama bence olmuyor.” (Ç-4)

“Bu binayı (idare binası) hiç sevmiyorum. Burada çalışan herkes yapmacık ve soğuk geliyor bana.” (Ç-13)

“Kurum çalışanları bize kötü davranmıyor ama biraz soğuklar. Yani hep çok işleri var ya da kötü bir şey olmuş gibi üzgün duruyorlar. Bu kurumda kendimi çok yakın hissettiğim hiç kimse yok. Bir karar almam gerekirse de kimseye sormam, kendi kararımı kendim alırım.” (Ç-2)

“Buradaki çalışanlar kötü insanlar değiller. Bize kötü davranmıyorlar ama böyle nasıl söyleyeyim o giden anne dışında çok sevdiğim kimse yok. Yani sanki burada çalışanlar bizi çok sevmiyor, hatta çoğu zaman buradan sıkılıyorlar. Çok gülmezler mesela. Bir grup sorumlumuz iyi, onunla daha kolay konuşabiliyorum. Yani burası evimiz değil yurt sonuçta... Burada çalışanlar da anne-baba ya da akraba değil...” (Ç-14)

“Yani abla onlara bir şey diyemem ki ne bileyim bizi gerçekten sevsinler ya da daha çok ilgili olsunlar falan diye. Onlar zaten işlerini yapıyor. Bizi annemiz babamız sevmemiş, bakmamış sonuçta buradakilerden nasıl böyle bir şey bekleyelim? Babam beni sürekli dövüyordu, burada bana vuran kimse yok. Kendi ailemden daha iyiler, yani nankörlük edemem.” (Ç-12)

Burada çalışanlar çok samimi, güler yüzlü değiller. Yani para karşılığı, işi diye buradalar. Bizi sevmek zorunda da değiller o yüzden. Ben gerçekten çalışanların buradaki çocukları sevdiklerine, düşündüklerine inanmıyorum. Yani böyle hissediyorum. Kızamıyorum da ama hocam... Bizi kendi ana babamız sevmemiş, bırakmış gitmiş, onlar niye sevsinler ki...” (Ç-8)

Kuruluş çalışanlarına yönelik değerlendirmede bulunan diğer katılımcı çocuklar ise bakım personeli ile ciddi sorunlar yaşadıklarını ifade etmiş ve bu durumun sağlıklı ve net bir şekilde çözüme kavuşturulamadığı görülmüştür. Bakım personellerinin çocuklarla bire bir şekilde en çok vakit geçiren çalışanlar oldukları dikkate alındığında bu personeller ile çocuklar arasındaki önemli sorunların ve uyuşmazlıkların psikolojik açıdan yıpranmışlığa, strese ve üzüntüye yol açacağı ve dolayısıyla çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Özellikle kuruluştaki bazı çocuklarla mahkemesi bulunan bir bakım personelinin halen aynı kuruluştaki çalışmasının doğru olmadığını düşünülmektedir. Bu çocukların diğer kuruluş çalışanlarına yönelik ise olumsuz bir ifadesinin olmadığı belirtilmelidir.

“En büyük sorun ev ablası ve ev ağabeyi... Onlarla çok kavgalıyız. Hatta bir ev ablası ile mahkememiz sürüyor. Onu diğer eve verdiler. Bize başkası geldi. Hiçbirinin iyi insan olduğunu düşünmüyorum. Burada olmayı, yaptıkları işi hiç sevmiyorlar. Sürekli bağırlar, iftira atarlar, yemek-temizlik yapmak istemezler, beceremezler de zaten, sürekli o benim işim değil bu benim işim değil derler, telefonlarıyla oynarlar. Hiçbirini sevmiyorum. Bir de abla özellikle kadroya geçtikten sonra daha çok sıkıntı yaratmaya başladılar. Bence bakım personeli seçilirken daha dikkatli olunması lazım... Nelere dikkat edilmesi gerektiğini sana sayayım: Öncelikle insan olsun. Gerçi insan olsa gerisi kendiliğinden gelir de neyse... İyi yemek- temizlik yapabilsin. Çocuk psikolojisinden daha iyi anlasın. Burada olmaktan mutsuz olmasın. Sürekli telefonu ile oynamasın. En önemlisi iftira atmasın, yalan söylemesin. Bizi sapık, hırsız diye suçlamasın.” (Ç-9)

“Bakım elemanları ile ilgili büyük sorunlar var hocam. Bu nedenle burada büyük bir huzursuzluk var. Sadece bizimle değil idare ile de anlaşamıyorlar. Burada çalışacak kişileri doğru seçemediklerini düşünüyorum. Diğer çalışanlarla anlaşıyoruz. Yani örneğin sosyal servis, müdür yardımcısı, müdür... Hepsi iyi insanlar ama bizim en çok vakit geçirmek zorunda kaldığımız bakım personeli maalesef iyi değil. Çoğu iftira atan, hiçbir iş yapmak istemeyen kişiler. Onlar kısa süre önce kadroya geçti ve aslında sorunlar daha sonra arttı. Ne olacak bilmiyorum.” (Ç-10)

“Bakım elemanları çok büyük sorun... Onlarla burada mahkemelik olan çocuklar bile var. Başta idare ile araları çok kötüydü sonra tepkileri bize yöneldi. Her şeyden sürekli şikâyet ediyorlar. Bakım personeli hem idareyi hem de çocukları düşman olarak görüyor. İdare bakım elemanı ile sorun yaşadığımızda çözüm olarak onu alıp yan eve veriyor ama bu da çözüm olmuyor aslında... Bakım elemanları okumuş insanlar, yaşları da genç... Eğitim düzeyi yüksek diye kendilerini yüksek görüyorlar. Yaptığı işi sevmiyorlar. Burada mutsuzlar ve bizi de mutsuz ediyorlar.” (Ç-11)

Sosyal Servise Yönelik Değerlendirmeler

Doğan (2009:37; akt. Eroğlu, 2016: 158) toplumlardaki en önemli ve ilk akla gelen sosyal destek kaynağının aile olduğunu belirtmiştir; kurum bakımı altında bulunan çocuklara ise psikolojik ve sosyal destek kuruluş içinde sağlanmaktadır. Kuşkusuz bu desteğin en önemli kaynağı kuruluş bünyesindeki sosyal servislerdir. Bireyin olumsuz davranışlarının ortadan kaldırılması ve yeni davranışlar kazanmasının onun psikolojik çevresinde değişiklik yapmasına yardımcı olmakla mümkün olabileceğini savunan Yıldırım (1997:2; akt. Eroğlu, 2016: 158); yapılan pek çok araştırmada sosyal destek sisteminin bireylerin sosyolojik ve psikolojik sorunlarının önlenmesinde, tedavisinde ve zor durumlarla başa çıkabilmesinde önemli bir kaynak olduğu sonucuna ulaşıldığını belirtmiştir.

Koruma ve bakım altına alınan çocukların olumsuz yaşam deneyimleri, aile yoksunlukları ve yeni bir düzene alışma zorunlulukları dikkate alındığında her birinin

psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bu doğrultuda görüşme yapılan çocuklardan psiko-sosyal servise yönelik değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir. Çocukların bu konudaki ifadelerinin birbirlerinden farklılaştığı görülmüş olup sosyal servisin her çocuğa ulaşamadığı anlaşılmıştır.

Sosyal servis konusunda değerlendirme yapan çocuk katılımcılardan Ç-1, Ç-9 ve Ç-10 sosyal servis çalışanları ile olumlu ilişkiler kurduklarını belirtirken, Ç-11 özellikle bakım elemanları konusunda yaşanan sorunlar karşısında sosyal servisin kendilerine destek olduğunu dile getirmiştir

“Bu binaya geldiğimde genelde bir abla var, onunla görüşüyorum. Başka hocalarda var ama onlarla çok görüşmüyorum. Bir sorunum olsa en rahat buraya geldiğimde görüştüğüm abla ile konuşurum. O çok tatlı ve iyi biri. Onunla daha çok görüşmek isterdim ama tabi onun da çok işi var.” (Ç-1)

“İdare ve sosyal servis ile sorunumuz yok. Burada çalışan hoca çok iyi bir insan... İstedüğimizde yanına gelir konuşuruz.” (Ç-9)

“Sosyal servis iyidir. Zaten bu binada ilk katta odaları... Bizim evler ikinci katta... Gelip geçerken uğrarız yanlarına... Bakım elemanlarından daha ilgililer diyebilirim.” (Ç-10)

“Abla aslında bakım elemanları ile yaşadığımız sorun o kadar büyük ki sosyal servis ve biz yani çocuklar onlarla baş edebilmek için birlik olduk diyebilirim İdare ve sosyal servis ile ilişkilerimiz iyi.” (Ç-11)

Ç-6 ise daha önce sosyal serviste çalışan psikologlarla anlaşılamadığını ancak yeni gelen sosyal çalışmacı ile çok güzel bir bağ kurduklarını, yaşadığı zor zamanları atlatmasında ve kuruluşa uyum sağlamasında bu meslek elemanının çok katkısı olduğunu ifade etmiş ve bu kişiyle daha çok görüşebilmeyi istediğini belirtmiştir. Çocuk katılımcının ifadeleri, çocuk ile güçlü bir ilişki kurmayı başarabilen sosyal servisin süreçte sağlayabileceği desteği ve çocuk için bu desteğin ne kadar önemli görüldüğünü ortaya koymuştur.

“Yaklaşık bir yıl önce yeni bir hoca geldi sosyal servise. Sosyal çalışmacıymış. O gerçekten çok iyi biri. Mesela seni dinlerken böyle gözlerine bakar, gerçekten anlamaya, bir derdin varsa çözmeye çalışır. Onunla konuşmak o kadar iyi geliyor ki. Beni gerçekten sevdiğini, söylediklerime değer verdiğini düşünüyorum. Ben de onu çok seviyorum. Mesela o ne dese ben yapmaya çalışırım. Keşke daha çok konuşabilsek ama sık boğaz da etmek istemiyorum, belki benden sıkılır diye. Belki sonra o da diğerleri gibi olur diye. Zaten çok görüşemiyoruz. Yani ben okuldan geldikten kısa süre sonra o işten çıkıyor. Nöbetçi olduğu günleri takip ediyorum. Bir an önce o gün gelsin de konuşalım istiyorum. Bir de sosyal servis de tek çalışıyor şu an çok işi var. Çok yoğun... Daha önce iki psikolog vardı onlarla

aram hiç iyi değildi. Yanlarına gidip bir şey söylemek istemezsin, sana öyle bir bakarlarsa ki yine mi bu, ne oldu yine diye... Beni hiç anlamazlardı. Zaten gerçekten dinlediklerini bile düşünmüyorum. Ama yeni gelen hoca hiç öyle değil. Ben çocuk evlerinden buraya geri geldiğimde uyum sağlamam çok zor oldu. Eğer sosyal servise o hoca gelmeseydi, burada olmasaydı, ben çoktan kaçmıştım. Kendimi her kötü hissettiğimde o hocaya anlatırım o beni anlar, yardım eder diyorum. İyi ki var. Bu kurumda kendimi en yakın hissettiğim kişi o... O hoca bugün ayrılrsa buradan ben de yarın kaçarım buradan zaten.” (Ç-6)

Arkadaşlarıyla birlikte sosyal servisten çağrılmayı beklediklerini ancak çok büyük bir sorun olmadıkça bu servise gitme durumlarının olmadığını vurgulayan Ç-2 sosyal serviste tek meslek elemanının çalıştığını ve onun da çok yoğun olduğunu belirtmiştir. Çocuk katılımcıların değerlendirmelerinde sosyal serviste tek bir çalışanın bulunduğunu ifade etmeleri ve iş yoğunluğu nedeniyle kendisi ile daha sık görüşmenin mümkün olmadığına yönelik gözlemleri önemlidir. Bu ifadeler meslek elemanlarının personel yetersizliğine ve iş yoğunluğuna yaptıkları vurgu ve bu nedenle her çocukla gerekli düzeyde ilgilenemediklerine yönelik görüşleri ile birbirini destekler niteliktedir.

“Bu kurumun bir sosyal servisi var ama burada çok sık görüşme yapmıyoruz. Yani görüşebilmemiz için çok büyük bir sorun olması gerekiyor. Bazen kızlarla oturup konuşuyoruz. Bizi niye hiç çağırmıyorlar diye düşündüğümüz oluyor ama çağırdıklarında da tedirgin oluyoruz. Çünkü eğer çağırıyorsa bir sorun vardır. Yani örneğin bir sorun yokken bir konuda sohbet etmek için buraya geldiğimi hiç bilmiyorum. Sosyal serviste uzmanlar var, size rehberlik ederler diyorlar ama büyük bir sorun olmadıkça onlarla görüşmek zor. Onlarla daha sık konuşmalar çocuklar çok mutlu olur. Bir de sosyal servis de çalışanların sayısı az... Özellikle istifa eden ya da başka yere giden çok oldu. Şu an sadece bir hoca var ve onun da çok işi var. Yani zaten gelsek de kiminle konuşacağız ki?” (Ç-2)”

Diğer yandan sosyal servisle yakın bir ilişkilerinin bulunmadığını ifade eden çocuk katılımcılardan Ç-3, Ç-5 ve Ç-7 bilgisayar gerektiren ödevlerini yapmak için, Ç-4 ise genelde izin konusunu görüşmek için sosyal servise geldiğini belirtirken; Ç-12 ve Ç-14 bu servisle görüşmeye ihtiyaç duymadıklarını dile getirmiştir. Bu çocukların ifadeleri, sosyal servisin verebileceği psiko-sosyal desteği yeterli düzeyde göremediklerini ortaya koymuştur.

“Zaten genelde ev ablaları ve grup sorumlumuz ile görüşüyoruz. Bu binaya çok gelmem ben. Buraya eğer internetten yapmama gereken bir ödevim varsa gelip yaparım. Onun dışında bir sorun olursa grup sorumluma söylerim. Sosyal servis ile işim olmuyor benim.” (Ç-5)

“Bir sıkıntı olursa sosyal servise gelebilirim ama genelde grup sorumlusuna gidiyorum ben. Bir de ödevlerim için geliyorum genelde sosyal servise, internet gerekiyor çünkü...” (Ç-3)

“Ev ablası ya da grup sorumlusu ile çözemediğim bir konu olursa sosyal servise gelirim. Ama daha çok ödev yapmak için geliyorum.” (Ç-7)

“Sosyal servis ile ancak büyük bir sorun olursa gelip görüşürüm. Bir de izin konusunda. İzin işlemlerini hallediyorlar. Biz ancak öyle gidebiliyoruz ailemizin yanına.” (Ç-4)

“Sosyal servise yani buraya görüşme için falan gelmiyorum. Yani burası konuşmak için beni çağırsın istemem çünkü buradaki kişiyi tam tanımıyorum, yakın bir ilişkim yok. Yani ne konuşacağız ki?” (Ç-14)

“Sosyal servise bir sorunuz olursa gelin diyorlar da ben bir sorunuz olursa arkadaşlarımla hallediyorum. Yani ben kendi başımın çaresine bakmayı bilirim.” (Ç-12)

Ç-8 ve Ç-13 ise sosyal servisten ihtiyaç duyduğu desteği alamadıklarını belirtmiş; Ç-13 ayrıca bu serviste çalışan psikoloğu yakın ve samimi görmediğini dile getirmiştir. Yine bu görüşlerde koruma ve bakım altında bulunan çocuklara sosyal servis tarafından gerekli desteğin sağlanamadığına işaret etmiştir.

“Sosyal servise izin için gidersen yani ailenin yanına gideceksen... Benim mesela psikolojim bozuk bu aralar. Yani yaşımda doluyor, önümde çok zor ve kazanabileceğimi hiç sanmadığım bir üniversite sınavı var, sonra aile üyelerinden tek konuştuğum diyebileceğim kişi yani ağabeyim askerde... Aklım karışık yani... Bu hayatı sevmiyorum mesela. Burası psikolojik destek sağlıyor mu dersin hocam sence benim desteğe ihtiyacım var mı evet bu durumda var ama ben burayla hiç görüşmüyorum ki... Zaten boşver işe yarayacağını da sanmıyorum ama bazen birilerinin seni merak etmesi, konuşması falan güzel olabiliyor yani...” (Ç-8)

“Sosyal servis bana soğuk ve itici geliyor. Burada çalışan kişi o kadar yapmacık geliyor ki görmek bile istemiyorum. Bir sorun olursa gel demişlerdi ama onların çağırması lazım. Ben bazen çok sıkılıyorum, bunalıyorum ama bir sorun var diye gelemiyorum. Gelsem de burada çalışan kişiye bir şey anlatmam zaten... Çok yapmacık ya nasıl anlatayım ki hocam. Buradaki kime sorsan eğer dürüst cevap verirse aynısını der.” (Ç-13)

Sosyal serviste görevli meslek elemanlarının ve çocuk katılımcıların ifadeleri birlikte düşünüldüğünde; buldukları fırsatlar çerçevesinde çocuklara ulaşabilen sosyal servis personeli olumlu bir tablo oluştururken; pek çok problem ile baş ettiklerini belirten ve var olan düzende gerekli ilgi ve desteği sağlayamadıklarını ifade eden sosyal servis görevlilerinin ise çocukların uyumu, gelişimi ve destelenmesi konusunda yetersiz kalarak olumsuz bir tablonun oluşmasını engelleyemedikleri değerlendirilmiştir.

Kuruluş Kurallarına Yönelik Değerlendirmeler

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer konu bakım ve koruma altında bulundukları kuruluştaki düzeni sağlayan kurallar ve bu kurallara uyulmadığında karşılaştıkları uygulamalardır. Çocuk katılımcıların bu konudaki ifadeleri incelendiğinde kuruluşlar arasında farklı uygulamaların olduğu görülmüş; ayrıca kız çocuklarının kaldığı kuruluşlardaki kuralların çok daha sınırlayıcı olduğu anlaşılmıştır. Kız çocuklarının kaldığı bir kuruluştaki çocukların telefon kullanmaları ve izin alarak tek başına kuruluştan dışarı çıkmaları tamamen yasakken, kızların kaldığı diğer bir kuruluştaki telefon kullanımı yasak olmakla birlikte oluşturulan bir çizelge sistemi doğrultusunda belli yaştaki çocukların belli saat ve günlerde izinli olarak tek başına dışarı çıkmaları serbesttir. Diğer yandan erkek çocukların kaldığı kuruluşların birinde kuruluşa giriş saatinin 19:30, yatış saatinin 22:30 olduğu ve telefon kullanımının serbest olduğu; erkek çocukların kaldığı bir diğer kuruluştaki ise kuruluşa giriş saatinin 10:30 olduğu; ayrıca iki kuruluştaki da çocukların izin alarak dışarı tek başına çıkabildikleri bilgisine ulaşılmıştır. Bu değişkenlik çerçevesinde çocuk katılımcıların kurallara yönelik değerlendirmeleri de çeşitlilik göstermiştir.

Kuruluştaki düzenleyici kurallardan söz eden çocuk katılımcılardan Ç-9, Ç-10 ve Ç-11 özellikle kuruluşa son giriş saatinin daha geç olması gerektiği yönündeki düşüncelerini paylaşmıştır. Ayrıca Ç-9 ve Ç-11 dizi izledikleri akşamlar yatış saatinin sorun olduğunu; Ç-10 ve Ç-11 ise zorunlu etüt saati uygulamasından bazen sıkılırsalar da bu uygulamanın fayda sağladığını dile getirmiştir.

“Giriş saati akşam yedi... Bu saat çok erken bence... En azından hafta içi sekiz, hafta sonu dokuz olsa çok iyi olur. Her akşam saat yedi ile dokuz arası etüt saati var. Salonda ders çalıştığımız için böyle bir saatin olması çok iyi bence... Yani böyle olmasa salonda kimse çalışamaz, yatakta çalışmak da zor. Bir de kimse çalışmıyor diye sen de çalışmazsın. Şimdi o saatlerde herkes çalışmak zorunda. En kötü kitap okursun. Bazen sıkıcı ama aslında bizim iyiliğimiz için koyulmuş bir kural...” (Ç-10)

“Kuruluşa giriş saatimiz yedi... Bu saatin sekiz buçuk dokuz olması gerektiğini düşünüyorum. Etüt saatinin olması bizi bazen zorlasa da iyi bir uygulama diye düşünüyorum. Kurallar çok baskıcı değil. Sadece yatış saati sorun oluyor. Yatış saati 10.30. Etüt saatinden sonra bir program yoksa dizi izliyoruz ama yatış saati nedeniyle yarıda kalıyor. En azından izlediğimiz dizi olduğunda kuralları esnetebilirler. Ertesi gün okulda ben izlemedim, bizim yatış saatimiz erken, kurallara uymak zorundayız, ne oldu sen anlat demek güzel olmuyor abla...” (Ç-11)

“Buranın uyulması en zor olan kuralı akşam giriş saatinin yedi olması. En azından dokuz olmalı. Telefon kullanmamıza karışan yok. Ama istediklerinde kilidini açıp vereceksin. Akşam yatış saati 10.30. Özellikle dizi izlediğimiz günler bu saat sorun oluyor. Diziler 11.30 da bitiyor. En azından dizi izlediğimiz günler bitene kadar izin verilebilir. Evlerde ve kuruluş bahçesinde sigara içmek yasak... Dışarıda içiyoruz.” (Ç-9)

Kaldıkları kuruluştaki kurallara yönelik bir çizelge sistemi olduğunu dile getiren çocuk katılımcılardan Ç-3, Ç-5 ve Ç-7 kurallara genel olarak alıştıklarını belirtmekle birlikte; Ç-5 belirlenen saatlere uyma konusunda sorun yaşadığından, Ç-7 ise kuralların gerekliliğinin bilince olup verilen fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek gerektiğinden söz etmiştir.

“Kurallara genel olarak alıştım. En çok zorlandığım kural saatler. Her şeyin bir saati var. Özellikle sabah kalma ve akşam yatma saatlerinde sorun yaşıyorum. Sabah 6:30 da kalkıp akşam 9:30 da yatıyoruz. Yemek ve etüdü de saati var. Dışarı tek çıkamıyoruz. Haftalık çizelge var. Orada kurallar oluyor ve eğer onlara uymazsan ev ablası eksi koyuyor. Eğer 15 yaşından büyüksen ve o hafta hiç eksin yoksa belli saatlerde dışarı tek çıkabiliyorsun. Telefon ve tablet kullanamıyoruz.” (Ç-5)

“Kurallara alıştım diyebilirim... Telefon- tablet- bilgisayar yok ama ödev için gerektiğinde buraya geliyorum zaten. Belli kurallar var tabi... Her şeyin bir saati var mesela... Ev ablasına ve evdeki arkadaşlarına karşı davranışların ve genel kurallar olduğu bir haftalık çizelge var. Eğer kurallara uyarırsan ve eksi almazsan Pazar günü saat bir ile beş arasında tek başına çarşıya gidebiliyorsun.” (Ç-3)

“Öncelikle şunu kabul etmek gerekiyor. Burada bir toplu yaşam var. Bu nedenle düzen sağlanabilmesi için de kurallar var. Bu kural neden var diye isyan etmek yerine onu kabul edip uymak gerekiyor. Örneğin akşamüstü buranın manzarası çok güzel olur. Arkadaşlar pencereden bakıp üzülürler. Bu vakitte dolaşmak vardı ama biz buradan çıkamıyoruz, sadece Pazar günü 1 ile 5 arası iznimiz olabiliyor diye... Ama böyle yaptıklarında ben onlara çok kızıyorum. Kendinizi boş yere üzüyorsunuz. Bu bir kural ve değişmeyecek. Siz de dışarı çıktığınız vakti nasıl güzel değerlendiririz diye düşünün diyorum. Burada haftalık bir çizelge var. Bu çizelgede kurallar yer alıyor.” (Ç-7)

Çocuk katılımcılardan Ç-2, Ç-4 ve Ç-6 ise kaldıkları kuruluştaki kuralların çok katı ve sınırlayıcı olduğunu vurgulamış ve bu durumun herkesi cezalandıran adaletsiz bir sistem olduğu; ayrıca büyük bir baskı yaratarak kuruluştan kaçma davranışını getirdiği üzerinde durmuşlardır. Görüşülen her çocuk belli kuralların olmasının gerekliliği konusunda ortak bir fikre sahiptir; ancak özellikle kız çocuklarının kaldıkları bazı kuruluşlardaki yüksek oranda sınırlayıcı olan kurallar, bu kuruluştaki kalan çocuklar tarafından eleştirilmiştir. Ayrıca bu noktada görüşülen meslek elemanlarının da

kuralların ölçülü olması; düzeni sağlaması ancak çok katı ve bunalıcı da olmaması konusunda ortak bir görüşü paylaştıkları hatırlatılmalıdır. Ancak var olan düzende bir standartın bulunmadığı ve çocukların farklı kurallar ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür.

“Buranın kuralları bence çok katı... Burada en çok yaşanan sorun çocukların yurttan kaçması. Bence fazla baskıdan kaçıyorlar. Yani tamam belki devlet bizi korumaya çalışıyor ama bir sürü çocuk var ailesi ile yaşayan. O aileler de çocuklarını koruyor ama çocuklarının cep telefonu var. Ya da belli saatlerde bir arkadaşıyla çarşıya gidebiliyor. Bir kafeye gidebiliyor. Bizim suçumuz ne peki? Bu kadar baskı yüzünden çocuklar kaçıyor ve bir de boş oturmaktan. Yani sadece televizyon var. 10 kişiyiz zaten. Hafta sonu da bir ihtiyaç yoksa dışarı çıkmıyoruz. Çıksak da dediğim gibi kalabalık gruplar şeklinde. Kurslar etkinlikler de çok azaldı. Eee ne yapalım?” (Ç-6)

“Buranın çok kuralı var. Yani her şey çok programlı... Bazen bunlardan sıkılıyorum. Çocukların burada daha mutlu olabilmesi için kurallar azaltılsın. Yani çocukların davranışlarına göre kurallar olsun. Belki birinin yaptığı yanlış ben yapmayacağım ama belki o yapar diye ben de cezalandırılıyorum. Örneğin telefon, çarşıya tek çıkma gibi... Hata yapandan alınsın ceza olarak ama öyle değil. İçimizden hata yapan olur diye hiç kimseye vermiyorlar yani herkes cezalandırılmış oluyor. Hiç çarşı izni de yok. Okul dışında sürekli burada oturuyorum işte. Böylece bizi korumuş oluyorlar. Zaten isteyen bir yolunu bulup kaçıyor istediğini yapıyor sonra geri geliyor. Buranın şartları çok iyi, zengin ailen var gibi ama kurallar yüzünden çok sıkılıyorum ben.” (Ç-4)

“Burada kalmanın çok kuralı var. Yani müdür hiçbir şeye izin vermiyor. Müdürü hiç sevmiyorum. Bence buranın kuralları çok sıkı... Yani çarşıya hiç tek gidemiyoruz mesela. Cep telefonu da kullanamıyoruz. İnternet de yok. Bugün ailesiyle yaşayan 5 yaşındaki çocuğun bile cep telefonu var ben 15 yaşındayım, çok kısa zaman sonra 16 olacağım benim yok.” (Ç-2)

Diğer yandan kuralların çok sınırlayıcı olduğunu vurgulayan bu ifadelerin aksine Ç-12, Ç-13 ve Ç-14 kaldıkları kuruluştaki kuralların çok esnek olduğunu ve var olan az sayıdaki kurala da çoğu çocuk tarafından uyulmadığını dile getirmiştir. Bu katılımcıların değiştirilmesi konusunda en çok üzerinde durdukları kural ise yatış saatinde cep telefonlarının toplanması uygulamasıdır. Aslında değiştirilmesi istenen bu kuralın kuruluştaki tek sınırlayıcı kural olduğu anlaşılmış ve kuruluştaki düzenin bir ailenin çocuğu için çizeceği sınırlardan çok daha serbest bir yaşam sunduğu değerlendirilmiştir. Kuşkusuz böyle bir düzende çocukların sağlıklı gelişimi açısından belli riskler taşımaktadır. Kuruluşlardaki kurallar konusunda bir standart getirilmesi ve bu kuralların belirlenirken kuruluşlardan önerilerin ve mevcut uygulamaların öğrenilmesinin kalıcı bir çözüm için önemli olacağı düşünülmektedir.

“Buranın kuralları zaten esnek... Yani ben üvey annemle kalırken neredeyse hiç dışarı çıkmıyordum. Burası o açıdan çok rahat. Yatış saati 10.30... Bu saat hem yatmak için hem de telefonların toplanması için çok erken. Yani kuruluşa giriş için son saat 10.30 olabilir de yatış ve telefonların toplanma saati en azından 11.30-12.00 olmalı. Müzik dinleyerek uyumayı çok severim ben mesela ama burada hiç yapamıyorum. Gerçi bazen gizlice alıyoruz telefonları ama buna ne gerek var, akşam da almasınlar işte... ” (Ç-13)

“Burası otel gibi hocam... Hem imkânlar çok iyi hem de kurallar az...” (Ç-12)

“Çoğu şey serbest zaten... Yani telefon kullanabiliyoruz, grup sorumlusuna söyleyip istediğimizde dışarı çıkabiliyoruz. Hafta içi 10.30’da, hafta sonu da 11.30 da gelmiş olmamız gerekiyor. Zaten bu saatler yatma saati... İsteyen evin dışında sigara içebiliyor. Sadece gece telefonları toplamasalar ve yatma saati hafta içi de 11.30 olsa daha iyi olur. Gerçi bu kurallar var ama uymayan çok kişi var. Ben uyduğum için düzeltisin diyorum. Yoksa zaten çok serbest isteyen istediğini yapıyor.” (Ç-14)

Kuruluş kurallarını değerlendiren çocuk katılımcılardan Ç-6, Ç-8 ve Ç-12’nin değindiği bir diğer konu kuruluştan izinsiz ayrılma durumudur. Ç-8 kendisinin daha önce hiç “yurttan kaçma” davranışı göstermediğini ancak yaşadığı iki bunaltıcı durumda buna yönelik planlar yaptığını; Ç-6 bir kez kuruluştan kaçtığını ancak bu olay sonrası yengesi ile aralarında bir bağ kurulduğunu ve bu nedenle pişman olmadığını; Ç-12 ise daha önce pek çok kez kuruluştan izinsiz ayrıldığını ve kuruluşa giriş saatine uymama davranışı gösterdiğini dile getirmiştir. Çocukların değerlendirmeleri incelendiğinde, kuruluştan izinsiz ayrılma durumunun bazıları için kuruluşa geç saatte gelme anlamı taşıdığı, bazı çocukların arkadaş etkisiyle ve amaçsız şekilde kuruluştan ayrıldığı ve genellikle kuruluştan izinsiz ayrılma davranışının bir süreliğine gerçekleştirilen bir durum olarak görülerek daha sonra kuruluşa geri dönme davranışı ile sonuçlandığı anlaşılmıştır. Özellikle Ç-8’in ifadeleri ise psiko-sosyal desteğe duyduğu ihtiyacı açıkça ortaya koymuştur. Bu çocuk katılımcının sosyal servise yönelik yaptığı değerlendirmede de sosyal servis ile ilgili olumlu ifadelerde bulunmadığı ve destek alamadığını belirttiği hatırlatılmalıdır.

“Gece arkadaşlarla içmeye falan gidersek geç geliriz. Yoklama alınmış olur ve kaçak duruma düşmüş oluruz ama geldiğimizde yani geç geldi diye yazıyorlarmış zaten. Bazen arkadaşlarla geceyi dışarda geçiririz o zaman kaçak duruma düşeriz ama ertesi gün polise kalmadan biz geliriz zaten buraya... Bir hafta sonu da kardeşim babamın yanına gideceğim diye ısrar etmişti. Onu yalnız bırakmamak için onunla birlikte ben de gitmiştim. . Zaten kavga edip ertesi gün geri dönmüştük. Bu olayda da hem ben hem kardeşim kaçak olarak yazılmışık.” (Ç-12)

“Daha önce bir arkadaşım yurttan kaçacaktı, ben de ona uydum ve birlikte kaçtık. Sonra yengem sosyal medyadan bana mesaj atmış. Niye kaçtın, neredesin, merak ediyoruz, gerekirse seni yurttan alırsak, hatta koruyucu ailen oluruz, gel konuşalım, önce polise teslim olman gerekiyor falan yazmış. Zaten ben kaçarken bir amacım yoktu. Can sıkıntısı ve arkadaşımı tek bırakmamak için kaçmıştım. Ben de gidip polise teslim oldum. Beni tekrar buraya getirdiler. Ama şimdi düşününce iyi ki kaçmışım diyorum. Çünkü yengem geldi burayla konuştu şimdi yanına izinli gidiyoruz.” (Ç-6)

“Ben yurttan hiç kaçmadım. Buradan kaçanlar da geri gelirler zaten. Yani örneğin o gece bir arkadaşlarında falan kalırlar, sonra gelirler. Zaten grup sorumlusuna söylediğinde izin alıp dışarı çıkabiliyorsun. Sadece gece yatma saatine dönmek lazım. Kaçmaya gerek yok yani ama bir iki kez kimseye haber vermeden çıkıp gitmek istedim. Bunu ciddi ciddi düşündüm ama ben geri dönmeyecektim. Ailemle telefonda konuşmuştum. Çok sinirlenmişim buradan kaçıp gideyim kendimi bir arabanın önüne atayım bitsin bu çile diye düşünmüştüm. Bir keresinde de yine samimi arkadaşlarımla kavga etmişim o zaman da buradan kaçıp gidip ölmek istemişim.” (Ç-8)

Çocuk katılımcıların değerlendirmede bulundukları bir diğer konu kurallara uyulmaması durumunda karşılaştıkları yaptırımlardır. Haftalık çizelgede yer alan kurallara uyulmaması durumunda tek başına dışarı çıkma iznini almadıklarını belirten çocuk katılımcılardan Ç-5 bu çizelgeye uymakta zorlandığını belirtirken; Ç-3 ve Ç-7 bu sistemi çok adil bulduğunu dile getirmiştir. Kız çocuklarının kaldığı diğer kuruluştaki çok daha sınırlayıcı kurallar varken, bu kuruluştaki oluşturulan çizelge sistemi sayesinde bazı kuralların daha esnek hale getirildiği görülmüştür.

“Eğer çizelgede eksi alırsan hafta sonu ev ablası ile dışarı çıkamazsın. Şu çizelge işini pek sevmiyorum. Bir düzen olsun diye böyle bir çizelge yapmışlar anlıyorum ama ben bu durumdan çok sıkılıyorum.” (Ç-5)

“Haftalık çizelgenin olmasını çok adil buluyorum. Herkes yaptığı hatanın bedelini kendi ödüyor. Diğer türlü bir kişi hata yapıyordu cezayı burada kalan bütün çocuklar alıyordu. Çok adaletsizce bir sistemdi. Şimdi çok daha iyi...” (Ç-3)

“Çizelgedeki kurallara uymadığınızda ev ablası eksi koyuyor ve hafta sonu tek başınıza çarşı iznine çıkamıyorsunuz. Bu duruma isyan eden arkadaşlar da oluyor ama bence bu çok iyi bir uygulama. Yani herkes kendi davranışlarından sorumlu oluyor. Bir hata yaptıysan bedelini ödemelisin. Ben bu çok doğru ve adil bir uygulama. Ben yaklaşık bir yılda iki kez eksi aldım. Birinde okula gitmemiştim, birinde ise okuldan geç vakitte dönmüştüm. İtiraz etmeden cezayı kabul ettim ve hafta sonu çarşıya çıkmadım. Böyle olmak lazım diye düşünüyorum.” (Ç-7)

Yaptırımlar konusunda dile getirilen bir diğer uygulama ise tutanak tutulmasıdır. Bu uygulama bazı çocuklar tarafından caydırıcı olurken, bazı çocuklar açısından ise

önemsenmediği görülmüştür. Ayrıca izin konusu ve etkinliklere katılmama durumu yaptırım olarak kullanılabilirken; şiddet durumunun var olmadığı ifade edilmiştir.

“Kurallara uymasam ya da yanlış bir şey yapsam çalışanlar beni uyarırlar. Çok kızmazlar bana ama yaptığım şeyin neden yanlış olduğunu anlatırlar.” (Ç-1)

“Burada bir kurala uymazsan ya da sorun çıkarırsan tutanak yersin. Bu çok korkutucu... Genelde daha büyük yaştaki çocuklar çok tutanak yiyor. Daha küçük hatalar yaparsan bağırırlar. Bana vuran kimse olmadı çalışanlardan... Başka bir çocuğa da vurduklarını hiç görmedim.” (Ç-14)

“Kurallara uymadığında başta uyarırlar, tekrar uymazsan kızar bağırırlar. Bir de tutanak var tabi. Bizi hep tutanak ile korkuturlar yani her şeye tutanak tutarlar. Onlar dosyanda birikir. Buradan çıktıktan sonraki yaşamında da o tutanaklar bizim için sıkıntı olabilirmiş. Hem o tutanaklar belli bir sayıya ulaşınca buradan ÇODEM’e gönderiyorlarmış.” (Ç-6)

“Kurallara uymadığımızda uyarırlar ya da kızarlar ama en nefret ettiğim ceza vermeleri. Sürekli izne gidememekle korkutuyorlar. Ne olsa hemen izin durumuna bağlıyorlar, buna çok sinir oluyorum.” (Ç-2)

“Eğer büyük bir hata yaparsan tutanak tutarlar. O da dosyana koyulur ve hep orada kalır. Kötü bir şey yani...” (Ç-5)

“Büyük bir hata yapmışsan ceza verirler. Örneğin etkinliğe katılamazsın.” (Ç-4)

“Burada kurallara uymazsan önce uyarırlar ama o kurala uymamaya devam edersen tutanak yersin.” (Ç-13)

“Yanlış bir şey yaparsan tutanak yersin o kadar... Genelde gece telefonların alınmasından şikâyet eder buradaki çocuklar ama benim öyle bir şikâyetim yok. Çünkü bizim ev telefonları vermiyor. Yani benden alamazlar telefonumu ancak tutanak tutarlar.” (Ç-12)

Bu konuda değerlendirme yapan katılımcılardan Ç-13’ün değindiği önemli bir nokta ise bazı çocukların kurallara uymamalarına göz yumulduğu ve bu durumun çocuklar arasında gruplaşmalara neden olduğudur. Belirlenen kuralların sağlıklı bir düzeni mümkün kılabilmesi için her çocuk için aynı şekilde işletilmesi gerekmektedir. Aksi halde kurulmaya çalışılan düzen farklı olumsuzlukları beraberinde getirerek çeşitli sorunlara neden olabilecektir.

“Evler arası gruplaşmalar da çok fazla. Evlerle kurallar açısından ayrımcılık yapılıyor. Bence en büyük nedeni bu... Örneğin bazı evlerde telefon akşam yani uyku saatinde alınmıyor ama bizde alınıyor.” (Ç-13)

Yaptırımlar konusunda çocuk katılımcıların ifade ettikleri bir başka şey ise ödül-ceza sistemidir. Kuruluşlar arasında bu konuda da farklılıklar olduğu anlaşılmakla beraber;

Ç-13 ve Ç-14 sadece ceza değil ödül sisteminin de var olduğunu belirtmiş, Ç-4 ve Ç-6 ise sadece ceza sisteminin işlediğini, ödül verme konusunun ise önemsenmediğini dile getirmiştir.

“...Ödüller de var ama örneğin belge alanlara harçlık verdiler.” (Ç-13)

“Örneğin okulda takdir-teşekkür alırsan da tablet falan verebiliyorlar. Yani başarılı olursan ödülü var. Bazen burada yarışmalar oluyor. Orada da ödüller oluyor.” (Ç-14)

“Burada sorun yarattıysan kurallara uymazsan cezası var yani ama iyi bir şey yaptığında en fazla “Aferin...” derler o kadar. Mesela karnesi takdir olan öğrencileri İstanbul gezisine götüreceğiz demişlerdi, hatta tarih bile vermişlerdi ama o tarih geldi gidemiyoruz dediler. Yani ceza var, ödül yok.” (Ç-6)

“Yanlış bir şey yaparsan kızarlar. İyi bir şey yapınca bir ödül verdiklerini görmedim.” (Ç-4)

Çocuk yetiştirme ödül ve ceza kullanımı konusunda literatürde farklı görüşlerin mevcut olduğu görülmüştür. Bazı kesimler ödül ve ceza uygulamalarının çocukların gelişimi olumsuz yönde etkilediğini ve kullanılmaması gerektiğini belirtirken bazı kesimler ise ölçülü ve doğru metotlarla kullanıldığında yararlı olabileceği üzerinde durmakta ve ödül-ceza uygulamalarını disiplin sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Gerek meslek elemanlarının disiplin sağlama konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtmeleri gerekse de çocuk katılımcıların ödül ve ceza konusundaki ifadeleri dikkate alındığında bu konuda etkili eğitimler gerçekleştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Devlet Koruması Altında Olmaya Yönelik Değerlendirmeler

Kaldıkları kuruluşların şartlarını ve hizmetlerini değerlendiren çocukların paylaşımları istenen bir diğer konu devlet koruması altında olmaktır. Bu çerçevede “koruma ve bakım altında olma” durumunun çocuk katılımcılar tarafından nasıl algılandığı anlaşılmaya çalışılmış ve çocuk evleri sitelerinde kalmanın en iyi ve en kötü yanları onların bakış açısıyla ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Çocuk katılımcılar bakım tedbiri altında çocuk evleri sitesinde kalıyor olmanın iyi taraflarını dile getirirken fiziksel imkânların, etkinliklerin, kursların ve fırsatların yüksek standartları üzerinde durmuş; ayrıca bu kuruluşlarda kimsenin kendilerine kötü davranmadığını, devletin kendilerine sahip çıktığını belirtmişlerdir.

“Burası kötü bir yer değil. Bize iyi davranıyorlar. Anne ve babası olmayan bir çocuk düşün. Burası olmasa nerede kalacak? Nerede uyuyacak. Hem aç kalır belki. Sonra gece korkar. Kötü insanlar da var ” (Ç-1)

“Eşyalarımız güzel, bize kötü de davranmıyorlar. Dövmüyorlar mesela...”(Ç-2)

Burada çok düzenli bir hayat var. Eğer üniversite hedefin varsa ders çalışmak için çok iyi bir yer. Ayrıca kurslar ve etkinlikler pek çok çocuğun ailesinin yanında gidebileceğinden çok daha fazla... Yani buranın koşullarını iyi değerlendirebilirsen burası gerçekten iyi bir yer.” (Ç-3)

“Buradaki evlerimiz, eşyalarımız, yemeklerimiz yani şartlar güzel. Ailemle kalsam bu kadar güzel olmazdı saydıklarım ...” (Ç-4)

“Devlet koruması altında olmak devletin kötü şartlarda olan çocukları alarak onlara daha iyi bakması demek... Kötü bir şey değil. Burada kalmanın iyi yanı katılabileceğim çok etkinlik, kurs var.” (Ç-5)

“Ailenin yanında yaşayacağın bir hayattan çok daha düzenli ve çok daha fazla imkânın sana sunulduğu bir yer burası. ” (Ç-7)

“Buranın en iyi yanı benim için ailemden daha iyi davranmaları ve şartlarının iyi olması... Annem bırakıp gitti beni... Babam da bakamadı. Burası sahip çıktı bana.” (Ç-8)

“Burada kalmanın en iyi yanı kesinlikle imkânlar... Çok fazla var.” (Ç-13)

“Hocam buranın fiziki şartları çok iyi... Kurallar da kötü değil...” (Ç-14)

“Devlet koruması altında olmak, burada kalmak kötü bir şey değil. Devlet çok fazla imkân veriyor sana... Eşyalar, harçlık, yemekler, burs şansı, memuriyet şansı falan... Daha ne yapsın... Burada çalışanlar falan. Tabi ki aile gibi değil ama ailemiz sevmemiş, ailemiz bırakmış, ailemiz vazgeçmiş bizden... Devlet ne yapsın? Devlet imkânları, şartları sunmuş. Ev annesi, grup sorumlusu, temizlik görevlisi falan herkesi getirmiş. Burada çalışanlara da bir şey diyemem işlerini yapıyorlar. Beni annem babam bile sevmemiş siz sevin nasıl diyeyim? Kendi ailem sevmemişken burada çalışanlardan aile sevgisi bekleyemem ki? Sokakta kalmamış bir çocuk buranın şartlarını benim kadar iyi anlayamaz. Ben karın üstünde yattığımı bile bilirim hocam... Burada kalan bazı çocuklar serserilik falan taşıyor ya ben onları sokağa götürsen iki gün kalamazlar... İnsanlar çok kötü... Tek olmak çok zor... Buranın en iyi yanı ailenin sana sunamayacağı kadar çok imkân vermesi...” (Ç-12)

Bu olumlu ifadelerle birlikte çocuk katılımcıların üzerinde durdukları bir diğer nokta her çocuğun iyi bir ailesinin olması ve onunla birlikte yaşamasının en güzel ve en istenen durum olduğudur. Ayrıca çocuk katılımcılar koruma ve bakım altında olmanın iyi taraflarının yanında olumsuz yönlerinin de bulunduğunu dile getirmiştir. Bu konuda en çok üzerinde durulan faktörler aile özlemi, çevre tarafından koruma altında olduğunun öğrenilmesi durumunda oluşan algı ve bazı kuruluşlarda var olan katı

kurallardır. Belirtilen bu durumların çocuklar için zorlayıcı olduğu anlaşılmış olup her üç konu içinde yapılabilecek düzenlemelerin olduğu değerlendirilmiştir.

“Burada kalmanın en kötü yanı kurallara dikkat etmem lazım. Bir de aileni çok özlersin. Yani herkes ailesiyle yaşamak ister. Ben ağabeyim ve babamla yaşamamanın hayalini kuruyorum hep...” (Ç-5)

“Burada kalan kızlarla mesafeni iyi ayarlamaman gerekiyor. Sır vermeyeceksin mesela. Sonra işler karışır ve kavgalar çıkar. Kavgalı olduğun kişilerle sürekli aynı evde kalmak büyük sorun olur. Bir de burada kalmanın en zor yanı özlem çekmen gerekiyor. Ben kardeşimi çok özliyorum mesela.” (Ç-3)

“Burada kalmanın en kötü yanı ise dışarıdaki insanların burası hakkındaki yalan yanlış bilgilerinden kaynaklanan yanlış düşünceleri... Doğru olmadığını anlatsan da inanmıyorlar bir de... Ayrıca çok fazla soru soruyorlar. Bununla baş etmek çok zor...” (Ç-7)

“Devlet koruması altında olmak, yani burada kalmak kötü bir şey... İnsanın ailesiyle kalması en güzeli... Ben annem ve kardeşlerimle yaşamak istiyorum. Başka insanların senin burada kaldığını öğrenmesi iyi olmuyor. Yani sana acıyorlar, bazen kötü sözler söylüyorlar, yani seni üzebiliyorlar ve bir de neden orada kalıyorsun diye soruyorlar. Ben burada neden kaldığımı, başıma neler geldiğini nasıl söyleyeyim abla? Babamın, amcamın suçu yüzünden ben ailemden, annemden oldum. Benim suçum yoktu ama beni buraya aldılar. Şimdi onlar hapiste, ben buradayım. Benim suçum yok ama cezam var.” (Ç-2)

Ailen işe yaramaz ise seni bırakıp gitmişse devlet ben ailen olurum diyor ama burada imkânlar falan güzel de aile ortamı yok. Gerçi ben babamla kalırken de aile ortamı yoktu. Şartlar da çok daha kötüydü... Bir de burada çocuklar arasında çok kavga çıkıyor, aile ortamı gibi de değil. Yani güzel bir aile herkes ister.” (Ç-8)

Buranın en ama en kötü yanı bakım personeli... Diğer şartlar kötü değil ama ben yine de burada kalmak istemezdim. Dedemle yaşamaktan çok mutluydum. Buraya yeni gelen bir çocuk görsem “Allah kurtarsın!” derim.” (Ç-9)

“Burası kurtulmak istenecek bir yer. Herkes iyi bir ailesi olsun ve onlarla kalsın ister. Üstelik benim ailemle büyük sorunlarım yoktu. Bana fikrimi soran olmadı ama ben ailemle kalmak istiyordum. Burada kaldığını öğrenen herkesin sana bakışı, davranışları değişir. Sana hem acır hem de aklına bir sürü kötü şey gelir... Niye burada olduğunu merak eder. Bunları yaşamak güzel değil abla...” (Ç-11)

“En kötü yanı aile özlemi... Yani herkes iyi bir ailesi olsun ister. Ben de çok isterdim. Bazen çok eski günleri hatırlıyorum. Böyle ailece mutlu olduğumuz zamanları falan hatırlamaya çalışıyorum. Keşke böyle olmasaydı... Keşke ben de kardeşimle iyi bir ailede büyüseymiştim. Ne bileyim işte akşam beraber sofraya otursaydık. Bunu kim istemez ki... Özliyorum bazen... Çok özliyorum...” (Ç-12)

“Burayla ilgili sayabileceğim en büyük olumsuzluklar; çalışanların yapmacık olması, bazen dertleşecek kimsenin olmaması yani yalnız kalman, evler arasında ayrımcılık yapılması, çocuklar arasında gruplaşmalar ve kavga, burada

kaldığını öğrenen insanlarda oluşan acıma duygusu... Genel olarak bunlar hocam... Burada kaldığını öğrenen birinin senin hakkındaki fikirleri değişiyor. Okulda böyle düşünene kişiler olabiliyor. Onlardan uzak duruyorum. Birinin burada kalıyorsun diye sana acıması canını çok yakıyor hocam... Keşke bunu değiştirmenin bir yolu olsa...” (Ç-13)

“...İyi bir ailem olsaydı tabi ki burada kalmak istemezdim.” (Ç-14)

“Devlet koruması altında olmak kötü bir şey abla... Yani herkes iyi bir ailesi olsun onunla yaşasın ister. Ama devlet burada bize kötü bakıyor demek değil bu. Eşyalarımız, harçlığımız falan dışardaki birçok çocuktan belki daha iyi. Bizim döven falan da yok. Ama değiştirilmesi gereken şeyler var. Katı kurallar gibi. Bence asıl sorun burada kalmak değil. Sen burada kaldığını birine söyleyince hemen ilk soru neden oluyor. Niye, ne oldu ki, ailen nerde falan diye bir sürü soru soruyorlar. Bu soruları cevaplandırmak çok zor... Burada kalan bütün çocuklar dışarıdan biriyle tanıştığında burada kaldığını söylemek istemez. Bence asıl korkulan geçmişle, aileyle ilgili sorulan sorulara cevap vermek ve karşındakinin sana acıması...” (Ç-6)

3.4.5. Eğitim-Öğretim Hayatı ve Sosyal İlişkiler

Bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuk katılımcıların eğitim-öğretim hayatlarına ve kurdukları sosyal ilişkilere yönelik görüş ve deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılarak bu alana dair dinamikler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Okula Yönelik Düşünceler

Görüşme yapılan çocuklardan birinin meslek edindirme kursuna gittiği, diğerlerinin ise örgün eğitimlerine devam etmekte oldukları öğrenilmiştir. Eğitim ve öğretim hayatlarına ilişkin genel bir değerlendirmede bulunan çocuk katılımcılardan bir kısmının okul hayatına dair olumlu ifadelerde bulundukları ve özellikle kız çocuklarının bu konuda daha pozitif bir tablo ortaya koydukları görülmüştür. Bu çerçevede kuruluştaki bulunan etüt salonlarının etkin şekilde kullanılmasını sağlayacak “etüt saati” uygulamalarının ve çocukların derslerine yardımcı olarak okul başarılarını arttıracak kursların programlı ve özendirici bir şekilde hayata geçirilmesinin, çocukların ders başarısını arttırarak okul ile kurdukları bağları güçlendireceği ve ilgi duydukları alanlara yönlendirilmeleriyle birlikte geleceğe yönelik belirleyecekleri hedeflere ulaşmalarında önemli bir destek sağlanabileceği düşünülmüştür.

“7. Sınıfa gidiyorum. Okulu, öğretmenlerimi, arkadaşlarımı seviyorum. Okulla ilgili bir sorun yok.” (Ç-5)

“Ben lise üçüncü sınıfa gidiyorum. Gıda bölümünde okuyorum. Okul ile aram iyi.” (Ç-6)

“Ben bu yıl 8. Sınıfa gidiyorum. Okulumu, öğretmenlerimi, arkadaşlarımı seviyorum.” (Ç-1)

“Ben 8.sınıfa gidiyorum. Okulla aram iyi... Bir sorun yok yani...” (Ç-10)

“Lise ikinci sınıfa gidiyorum. Bölümüm büro yönetimi. Kitap okumayı çok seviyorum. Okulu seviyorum. Öğretmenlerimle ve arkadaşlarımla aram iyi... Bölümümde 3 kez birinci seçildim ve hediye bile aldım.” (Ç-2)

“Okul ile aram iyidir. Bir sosyal bilgiler öğretmenim vardı. Bana okulu o sevdirdi.” (Ç-11)

Ç-4, Ç-7 ve Ç-9 ise eğitim- öğretim hayatlarına dair bazı sorunlar yaşadıklarını ancak bu sorunların çözüme kavuşmasıyla birlikte okul ile iyi ilişkiler kurmayı başardıklarını ifade etmiştir. Çocukların ifadeleri okul ile yaşadıkları sorunların çözülebileceğini ve eğitim hayatına ilişkin olumlu yönde değişim göstermelerine yardımcı olunabileceğini göstermiştir.

“Sekizinci sınıfa gidiyorum. Okulla aram iyi... Başta çok zorlandım ama. Hem bir yıl geç başladım hem de bir yıl tekrar yaptım. Okuma-yazmayı çok zor öğrendim.” (Ç-4)

“Ben 9.sınıfa gidiyorum. Annem ve babamın ayrıldıkları yıl neredeyse hiç okula gidemedim. Farklı akrabalarda kalmıştım zaten. Bir yıl kaybım var yani. Şu an derslerim orta düzeyde... Okulla ilgili bir sorun yok.” (Ç-7)

“Ben 9.sınıfta kaldım ve o sınıfı tekrar ettim. Şimdi 10.sınıftayım. Mobilya bölümünde okuyorum. Bölümümü kendim seçtim ve seviyorum. Derslerim artık çok daha iyi. Eskiden hep yatardım, hiç ders çalışmazdım. Ama artık öyle değil. Çok canım sıkılıyordu ben de ders çalışmaya karar verdim. Ödevlerimi falan yaparım hep.” (Ç-9)

Ç-8 ve Ç-14 ise okul yaşamına ilişkin sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunların devam ettiğini belirtmiş; derslerin çok sıkıcı ve zor geldiğini vurgulamıştır. Bu çocukların ders takviyesi almaya, okul ile ilişkilerini arttırmaya ve hedefler belirlemeye yönelik olarak rehberliğe ihtiyaç duydukları ancak bu desteği alamadıkları anlaşılmıştır.

“Lise sonuncu sınıfa gidiyorum. Okulla aram hiç iyi değil. Hiç gitmek istemiyorum. Dersler çok zor anlamıyorum. Ben genelde başımı sıraya koyup uyuyorum. Matematik ve İngilizceyi hiç anlamıyorum. Diğer dersler için de yani örneğin fizik kimya falan yine matematik bilmen gerekiyor. Zaten sadece okula gidip geliyorum. Sınava hazırlanmak için yaptığım bir şey de yok. Bu saatten sonra oturup çalışsam da olmuyor. Bir şey anlamıyorum çünkü.” (Ç-8)

“7.sınıfa gidiyorum. Aslında 8. Sınıfa gitmem lazım ama babam 1 yıl geç yazdırdı beni... Okulu hiç sevmiyorum. Genelde derslerde uyurum zaten... Okula gitmek hiç istemiyorum. Dersler zor ve sıkıcı hocam...”(Ç-14)

Okul hayatına ilişkin değerlendirme yapan diğer çocuk katılımcılardan Ç-3 derslerinin iyi olduğunu ancak bölümünü sevmediğini dile getirmiş; Ç-13 ise okulu hiç sevmediğini ve ders çalışmadığını ancak notlarının çok yüksek olduğunu ifade etmiş ve eğitim hayatının gereksiz olduğuna yönelik inancını paylaşmıştır. Ç-3’ün ifadeleri eğitim hayatına ilişkin kararların çocuklarla birlikte alınmasının önemini ortaya koyarken, Ç-13’ün eğitim almaya ilişkin olumsuz tavrına rağmen derslerinin çok iyi durumda olması, gerekli destek ve rehberliğin sağlanamadığında çocukların var olan potansiyellerinin çok daha altında kalarak pek çok fırsatı değerlendiremediklerini göstermektedir. Meslek elemanlarının çalışma hayatıyla ilgili dile getirdikleri pek çok sorunun varlığı bu ilgi ve desteğin verilememesi üzerinde kuşkusuz büyük bir etkiye sahiptir; ancak bu noktada gösterilen çabanın, özverinin ve işbirliğinin de önemli olduğu belirtilmelidir.

“11.sınıfa gidiyorum. Meslek lisesinde çocuk gelişimi bölümündeyim. Derslerim iyi ama meslek lisesine gittiğim için çok pişmanım ve mutsuzum. Ben ilk kabul kuruluşunda kalırken beni bana sormadan meslek lisesine yazdırdılar. Sonra devam etmek zorunda kaldım. Çocuk gelişimi okumak istediğim bir alan değil.” (Ç-3)

“Ben koleje gidiyorum. Derslerim çok iyi ama okuldan nefret ediyorum. Yani okul ve gördüğümüz dersler bana çok boş ve gereksiz geliyor. Ben başımı sıraya koyar hocayı dinlerim o kadar... Ödev yapmam, ders çalışmam, sınavlara falan hiç çalışmam mesela ama Kimya dışındaki bütün derslerimin notları çok yüksek... Herkes yazık ediyorsun kendine, bir de çalışsan çok zekisin, çok iyi yerlere gelirsin diyor da benim öyle bir hedefim, hayalim yok.” (Ç-13)

Ç-12 ise babası ile yaşadığı sorunlar nedeniyle okulu bıraktığını ancak daha sonra büyük bir pişmanlık yaşadığını şuan ise çıraklık eğitimine başlayarak kendine yeni bir yol çizme çabası içinde olduğunu dile getirmiştir. Ç-12’nin meslek edindirme kursunu önemli bir fırsat olarak gördüğü ve bu konuda başarı gösterebilmek için işbirliğine açık olduğu anlaşılmıştır.

“Babam yüzünden bıraktım okulu. Sonra sokaklara düştüm zaten. Çok pişmanım ama keşke devam etseydim diyorum. Daha önce kuaförde çalıştım ama hiç sevedim zaten günlük 10 lira veriyorlardı. O benim sigara param bile değil. Şimdi çıraklık eğitimine girdim daha yeni. İnşallah bu eğitimin sonunda bir mesleğim olacak. 4 gün çalışacakmışız belirlenen mutfakta bir gün de okulda eğitim olacak işte...” (Ç-12)

Çocuk katılımcıların okul hayatlarına ilişkin değerlendirmede bulundukları bir başka konu ise kuruluştaki kalıyor olmalarının okulda bilinip bilinmemesi durumudur. Ç-8 ve Ç-14 dışındaki katılımcı çocukların, kuruluştaki kaldıklarını kendilerinin söylemediği anlaşılmıştır. Ç-8, Ç-9, Ç-13 ve Ç-14 bu durumun okulda bilindiğini ve biliniyor olmasının herhangi bir soruna yol açmadığını ifade etmiştir. Bazı çocuklar tarafından kuruluştaki kaldıklarının öğrenilmesi durumunda verilebilecek olumsuz tepkilerin karşılanabileceği ve bu nedenle daha rahat davranabildikleri; bazı çocukların için ise bu durumun daha hassas bir konu olarak algılandığı anlaşılmıştır.

“Okuldakiler burada kaldığımı biliyorlar. Ben söyledim daha en başta... Bilsinler ki yanlış şeyler söylemesinler diye... Ona göre konuşuyor onlar da... Yani sorun yok. Zaten olamaz. Beni burada kalmamla ilgili bir konuda sinirlendiremez, üzemezler.” (Ç-8)

“Okulda hocalarım ve arkadaşlarım burada kaldığımı biliyorlar. Bazılarına ben söyledim. Diğerleri de öğrenmiş zaten ama bu sorun olmuyor. Yani burada kalıyorum diye bana kötü davranan ya da kötü şeyler söyleyen hiç olmadı ama başta çekiniyorsun tabi yani öğrenince ne yaparlar, benimle konuşurlar mı ya da dalga geçerler mi diye ama öyle bir şey olmadı.” (Ç-14)

“Okuldaki bazı öğretmenlerim ve arkadaşlarım burada kaldığımı biliyor. Yani bilip bilmemeleri benim için önemli değil. Kimse bir şey demeye cesaret edemez zaten. Ben güçlüyümdür, korkarlar benden...” (Ç-9)

“Okuldaki arkadaşlarımdan burada kaldığımı bilenler var. Ben söylemedim ama arabayla yurttan geliyorlar öğretmenlerle konuşmaya falan bir şekilde duyuluyor işte. Bilmeleri sorun değil. Ne söyledikleri, ne düşündükleri de... Ben hiç kimseyi takmıyorum.” (Ç-13)

Diğer yandan Ç-2, Ç-3, Ç-4, Ç-5, Ç-10 ve Ç-11 kuruluştaki kaldıklarının okulda bilindiğini ancak bilinmesini hiç istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu konuda Ç-2 ve Ç-11 yaşadığı üzücü bir olayı paylaşırken diğer çocuk katılımcılar kuruluştaki kaldıklarının öğrenilmesi nedeniyle kötü bir olay yaşamadıklarını ancak çevresindeki kişilerin düşünebilecekleri şeyleri bildiklerini ve bu nedenle kendilerini iyi hissetmediklerini belirtmişlerdir. Çocukların bu ifadeleri toplum tarafından etiketlenme sorunu yaşadıklarını, acıma duygusu ile karşılaştıklarını ve gerekli farkındalığın halen oluşturulamamış olduğunu ortaya koymuştur.

“Bazıları biliyor ancak diğerleri de öğrensin istemiyorum. Bir kız ile kavga ettim. Bana “yetimhane kızı” dedi. Benim bir ailem var, annem var, kardeşlerim var.”

Ben yetimhane çocuğu değilim. Sadece bir süre burada kalmam gerekti. O kızdan nefret ediyorum, aramız çok kötü.” (Ç-2)

“Eski okulumda burada kaldığımı herkes biliyordu. Hatta bir öğretmenim hakaret etmişti bu konuda bana. Sonra kavga büyümüştü, polisler gelmişti. Bu okulumda bazı hocalar ve arkadaşlar biliyor. Herkesten saklayamıyorsun ki...” (Ç-11)

“Okuldaki öğretmenlerim ve arkadaşlarım burada kaldığımı biliyorlar. Benimle burada kalan bir arkadaş daha vardı. Beraber okula gittiğimiz dönemde yurtta kaldığımızı o söylemiş okuldakilere... Ona çok kızmıştım. Bilmelerini hiç istemiyordum. Çünkü hepsi acıyor bana...” (Ç-3)

“Okuldaki bazı arkadaşlarım ve öğretmenlerim burada kaldığımı biliyor. Kimse bilmesede daha iyi olur ama bir şekilde öğreniliyor işte. Engelleymiyorsun ki... Burada kaldığımı öğrenmelerini istemiyorum çünkü öğrendiklerinde rezil oluyorum. Acaba ne oldu, niye orda kalıyor diye düşünüyorlar. Bana bu konuda çok kötü şeyler söyleyen olmadı ama ben kendimi rezil olmuş gibi hissediyorum. Bir de üzülüyorsun tabi... Yani örneğin bir arkadaşın diyor ki bugün annemle çarşıya gidip işte şunu alacağız. Bir başkası diyor ki babam bizi pikniğe götürecektir, işte kuzenlerim de gelecek falan... Bunları duyunca üzülüyorsun...” (Ç-4)

“Okuldaki bazı öğretmen ve arkadaşlarım burada kaldığımı biliyor. Ben söylemedim ama öğreniyorlar bir şekilde. Bana bu konuda kötü bir şey diyen olmadı ama bilmeseler daha iyi olurdu.” (Ç-5)

“Çoğu biliyor hocam. Saklamak çok mümkün değil. Bir şekilde ortaya çıkıyor, öğreniyorlar. Bana burada kalmamla ilgili olumsuz bir şey diyen olmadı ama öğrendiklerinde biraz çekiniyorsun. Yani ne düşünecekler diye... En iyisi kafaya takmamak... Yoksa kendini çok üzersin...” (Ç-10)

Ç-1, Ç-7 ve Ç-12 ise kuruluştaki kaldıklarının bilinmediğini ve bilinmesini de istemediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Ç-7 neden bilinmesini istemediğini açıklarken eski okulunda yaşadığı sorunları paylaşmıştır. Bu ifadeler, çocukların kuruluştaki kaldıklarının bilinmesini istemeyişleri üzerinde bu kuruluşlara yönelik toplumda var olan olumsuz düşüncelerin, yanlış algıların ve neden koruma altına alındıklarına ilişkin meraklı tavırların etkili olduğunu göstermiştir.

“Şu an gittiğim okulda öğretmenlerim ve arkadaşlarım burada kaldığımı bilmiyor. Öğrenmelerini de hiç istemiyorum. Burası hakkında yanlış şeyler biliyorlar çünkü. Bu nedenle yanlış şeyler düşünebiliyorlar. Eski okulumda öğretmenlerim ve arkadaşlarım biliyordu. Arkadaşlarım yanıma gelip sana orada yemek veriyorlar mı, çok dövüyorlar mı gibi saçma sapan sorular soruyorlardı. Söylediklerime de inanamıyorlardı. Bu çok kötü bir durum... Şuan gittiğim okulumda bir öğretmenim burada kaldığımı öğrenmiş, yanına çağırdı ve neden kuruluştaki kaldığımı sordu. Ben de bu durumun bilinmesini istemediğimi söyledim. Bu benim özelim nedenini de sormayın dedim. Bir de böyle bir durum var. Yani burada kaldığımı öğrenen hem yalan yanlış şeyler düşünüyor hem de sürekli

nedenini öğrenmeye çalışıyor. Saçma sapan sorular, acıyan tavırlar falan...” (Ç-7)

“Çok fazla arkadaşım var ama onlar burada kaldığımı bilmiyorlar. Öğrenmelerini de hiç istemiyorum. Bilmelerine gerek yok. Dışarıdan biri bana nerede kalıyorsun diye sorarsa “Evde kalıyorum.” diyorum. Hem yalan da değil sonuçta. Buradaki bir evde kalıyorum.” (Ç-1)

“Çalıştığım yerdekiler ya da okuldakilere burada kaldığımı söylemeyi düşünmüyorum. Yani ben kendim hakkında pek bir şey anlatmam kimseye abla...” (Ç-12)

Sosyal Hayatta Arkadaşlık İlişkileri

Sosyal hayattaki arkadaşlık ilişkilerini değerlendiren çocuk katılımcılar okulda ve kuruluştaki arkadaşlarının bulunduğunu belirtmiş; kız çocuklarının genelde okul arkadaşlarını erkek çocuklarının ise daha çok kuruluştaki edindikleri arkadaşlıkları daha özel buldukları anlaşılmıştır. Bu durum üzerinde genellikle kız çocuklarının aile bağlarının daha güçlü olmasının ve kuruluş hayatını geçici bir dönem olarak görmelerinin; erkek çocuklarının ise olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle aileleriyle aralarına daha çok mesafe koymayı tercih etmelerinin ve kurum bakımını yeni bir başlangıç olarak görüp yeni düzene alışma konusunda daha kesin bir tavır içinde olmalarının etkili olabileceği düşünülmüştür.

Ç-3, Ç-4, Ç-5 ve Ç-6 okulda ve kuruluştaki arkadaşlarının bulunduğunu ancak okul arkadaşları ile daha samimi olduğunu dile getirmiştir. Çocukların bu ifadeleri üzerinde okuldaki arkadaşlarını kendilerinin seçerken kuruluştaki arkadaşlıkları daha çok zorunluluk olarak görmelerinin etkili olduğu anlaşılmıştır.

“Okulda çok yakın bir arkadaş grubum var. Onlar benim kardeşim gibiler. Hatta kendi öz kardeşimden daha yakın hissediyorum. Burada kalan çocuklar sadece arkadaşım. Okuldaki arkadaşlarımla daha iyi anlaşıyorum. Sonuçta onlarla arkadaş olmayı ben seçtim ama burada kimlerle kalacağımı ben seçmiyorum. Yani buradaki arkadaşlar zorunluluk. Bir arada yaşamak zorundayız o kadar. Buradakiler tuhaflar. Bazıları çok asabi, bazıları çok sakın, sessiz...” (Ç-6)

“Buradaki arkadaşlarımdansa okuldakiler daha iyi. Buradakilerle pek anlaşamıyorum.” (Ç-4)

“Hem kuruluştaki hem de okulda samimi olduğum arkadaşlarım var ama özellikle buradaki arkadaşlara dikkat etmek gerekiyor. Verdiğiniz sırları herkese anlatırlar çünkü...” (Ç-3)

“Kuruluştaki da okulda da arkadaşlarım var. Okuldakilerle daha yakınım ama. Onlarla daha iyi anlaşıyorum.” (Ç-5)

Diğer yandan Ç-7, Ç-8, Ç-10, Ç-12 ve Ç-13 ise kuruluştaki edindiği arkadaşlıkların daha özel olduğunu ifade etmiştir. Çocukların kuruluştaki edindikleri arkadaşlıkları daha özel görmeleri üzerinde; kuruluş şartlarına birlikte alışma, benzer olumsuz yaşam deneyimlerini paylaşmanın da etkisiyle birbirlerini aile olarak görme durumlarının etkili olduğu anlaşılmıştır.

“İyi iletişim kurabiliyorum, kolay arkadaş edinirim. Okuldan da çok iyi arkadaşlarım var ama buradaki bazı arkadaşlarımın yeri çok ayrı... Buraya alışmamda çok yardım etmişlerdi. Kardeş gibiyiz onlarla.” (Ç-7)

“Bu kuruluştaki kalan çok iyi anlaştığım iki arkadaşım var. Onlar çok değerli... Genelde hep aynı şeyleri düşünürüz. Okuldan da iyi arkadaşlarım var. Genelde çabuk arkadaşlık kurabilirim ama yalnızlığı da severim. Kafa dinlemek iyi gelir bazen...” (Ç-8)

“Kolay arkadaş edinirim. Okulda da burada da çok arkadaşım var. Burada birlikte kaldığım arkadaşlarıma kendimi daha yakın hissediyorum.” (Ç-10)

“Burada birlikte kaldığım kardeşten öte dediğim arkadaşlarım var. Birbirimizi korur, kollarız. Bir sorunum varsa çalışanlardan kimseye söylemem, gider arkadaşlarıma anlatırım. Biz bir şekilde çözeriz.” (Ç-12)

“Sosyal ilişkilerim iyidir ama okuldan çok arkadaşım yok. Burada birlikte kaldığım çok çok iyi anlaştığım bir arkadaşım var. Bir de internet kafeden var.” (Ç-13)

Ç-1 ve Ç-9 ise çok iyi anlaştıkları arkadaşlarının koruma altına alınmadan önce yaşadıkları mahallede olduğunu belirtmiştir. Bu çocukların kurum bakımına alınmadan önce edindikleri arkadaşlarına özlem duydukları anlaşılmıştır.

“Okulda ve burada sevdiğim çok arkadaşım var ama halamın mahallesindeki arkadaşlarımı da özliyorum. Onları da görmek isterim ama onlar buraya gelsin istemem. Keşke ben oraya gidebilsem...” (Ç-1)

“Hem burada birlikte kaldığım arkadaşlarımdan çok samimi olduklarım var hem de okuldaki arkadaşlarımdan ama en yakın olduğum arkadaşlarım eski mahalleden... Yani dedemle kalırken tanışıp arkadaş olduğum bizim mahallenin çocukları. Yani onlarla birlikte büyüdük biz. Birbirimizi çok iyi tanırız. Onların bendeki yeri ayrıdır.” (Ç-9)

Bu konuda irdelenen bir nokta da kuruluştaki birlikte yaşayan çocuklar arasındaki gruplaşma durumudur. Özellikle erkek çocuklar arasında bu durumun çok daha yaygın olduğu; gruplaşma ve kavgaların, yaş farkının arttığı durumlarda daha ciddi bir hal aldığı anlaşılmıştır. Çocukların ifadeleri akran zorbalığına işaret etmektedir. Ancak bir

meslek elemanın da belirttiği gibi çocuklar arasındaki yaş farkı düşünüldüğünde bu durumu akran zorbalığı olarak değerlendirmenin mümkün olmadığı vakalar ile de karşılaşılmaktadır Ç-12'nin kuruluşta kalan çocukların personelin şiddetine uğramadığını ancak herkesin muhakkak kendisinden yaşça büyük bir çocuğun şiddetine maruz kaldığını vurgulaması, bu konunun ciddiyetini ve değerlendirilmeye alınarak çözüme kavuşturulmasının önemini özellikle erkek çocuklarının kaldığı kuruluşlar bağlamında ortaya koymaktadır.

“Bu kuruluşta kendini diğer çocuklardan korumayı bilmen lazım... Yani samimi arkadaşların dışındakileri diyorum. Buradaki çocuklar arasında gruplaşmalar vardır ve çok kavga çıkar. Yani hep bir üstünlük taslama durumu... Eşyalarını falan da koruman lazım... Gelip dolabını boşaltırlar haberin olmaz.” (Ç-8)

“Burada kalan çocuklara yönelik bir şiddet durumu çalışanlar tarafından yok ama burada kalan herkes en az bir kere çok pis dayak yemiştir. Çünkü burada yaşı büyük olan çocuklar küçükleri hep döverler. Yaşın büyüdükçe daha kolay oluyor burada kalmak ama yine de yaşı büyük olanlar arasında da çok kavga çıkıyor ama benim bu konuda bir korkum yok hocam. Ben sokakta yaşamış biriyim, çok kavga gördüm yani kendimi korurum.” (Ç-12)

“Burada kalan çocuklar kendi arasında çok kavga ediyor. Gruplaşmalar çok fazla... Yaşı büyük olanlar küçüklere çok çektiriyor. Mesela beni dışarı çağırıyor kavga etmemek için. Burada kavga edersek tutanak yeriz diye. Bende gidiyorum bakıyorum çetesi ile gelmiş. Bir sürü çocuk beni dövüyorlar tabi ama ben de onu tek yakaladığımda dövüyorum.” (Ç-13)

“En büyük sorun burada kalan büyük yaştaki çocuklar yani ağabeyler... Bize çok bulaşıyorlar, yani rahat bırakmıyorlar... Her istediklerini yapmak zorundayız sanki... Sürekli kendilerinden küçük yaşta olanlara kötü davranıyorlar, onları dövüyorlar. Beni ve bir arkadaşımı buradaki sahada çok kötü dövmüştü bir grup ağabey... Grup sorumlusuna söyledim o da onlara çok kızdı, bağırды.” (Ç-14)

3.4.6. Aile Üyeleri İle İlişkiler

Bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuk katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaştıkları bir diğer konu aile üyeleri ile ilişkileridir. Kurum bakımında bulunan çocukların kişiliklerinin şekillendiği yaşamlarının önemli bir dönemini ailelerinden ve yakınlarından uzak geçirdiklerini belirten Yazıcı (2013: 226-227) çocukların kurum bakımında bulunurken ailesi ile ilişkilerinin sağlıklı olarak sürmesinin, kurum bakımında ve sonrasındaki yaşamlarında önemli değişiklikler oluşturduğunu belirtmiştir.

Çocuk katılımcıların çoğunun olumsuz yaşam deneyimleri neticesinde aile üyelerine kızgın ya da kırgın oldukları ve yoğun bir terk edilme duygusu yaşadıkları görülmüş; ayrıca olumsuz duyguların özellikle anne ve baba kimliklerine yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Her bir çocuğun ifadesi duyguların yoğun bir şekilde yaşandığına ve ihtiyaç duydukları desteğe işaret etmiştir. Çocukların bu konudaki değerlendirmeleri; ilgisine ve sevgisine ihtiyaç duydukları ve bu dünyada en çok güvenmeleri gereken ebeveynleri olumsuz hayat tecrübelerinin ana karakterleri olduğunda, yaşanan olayların yıpratıcılığının ve yaralayıcılığının çok daha büyük olduğunu ortaya koyar niteliktedir.

“Anneme çok kızgıyım. Beni, ağabeyimi ve babamı bırakıp o adama gitti. Babama kızgın değilim de kırgınım biraz. Yani ağabeyim ve benim için sizi alacağım demişti ama almadı.” (Ç-5)

“Böyle bir kuruluştaki kalmak kendi ailenin yanında kalmaktan daha iyidir derler ya bazen... Benim ailem tam olarak bu şekilde... Annem çekti gitti kızının yanına, babam bize bakmayı beceremedi. O da bıraktı gitti. Üvey ağabeyimi tanımam, bilmem. Hadi o üvey de kendi ağabeylerimden de biri burada yaşıyor, evli ama onunla da hiç görüşmüyoruz. Diğer ağabeyim de askerde... Onunla arada bir görüşürdük. Şimdi o da yok.” (Ç-8)

“Her çocuğun bir ailesi vardır. Benim de var. Önemli olan iyi, güzel, ilgili, sahip çıkan bir aileye sahip olabilmek... İşte o bende yok... Olsa burada olmazdım.” (Ç-6)

“Annem ve babamla ilgili konuşmak istemiyorum. Kızgıyım onlara... Aslında dedeme de kızgıyım bizi buraya bıraktığı için ama dedemi severim. O büyüttü beni sonuçta... Babaannem de ölünce kendisi de yaşlı... Yani onu da anlamaya çalışıyorum.” (Ç-9)

“Annem mahkemede beni sevmediğini söylemiş. Bunu bana babam ve dedem söyledi. Onlar bana yalan söylemez. Beni doğuran ama bakmayan, hatta sevmeyen biri için ne diyeyim ki...” (Ç-11)

“Şu an aile benim için sadece izne gittiğimde kendimi daha özgür hissettiğim yer, o kadar...” (Ç-4)

“Ben annemi de babamı da görmek istemiyorum. İkisini de sildim ben. Hatta babam buraya gelip bana vurmaya kalksa onu öyle pis döverim ki burada şimdiye kadar bizi dövdüğünün acısını çıkarırım. Ayağa kalkıp yürüyemez. Annem de babam da sahip çıkmadı bize. Önce evlenmişler sonra dövmek ve sokağa atmak için çocuk yapmışlar...” (Ç-12)

“Annem ve babam var ama yok. Umurumda da değiller. Benim ailem kardeşlerim ve dedem diyebilirim.” (Ç-10)

“Babam bana hiç babalık yapmadı. Para göndermekle olmuyor bu iş... Bir baba çocuğuyla bir hafta bile kalmaz mı hiç? Aramızda sadece kan bağı var, onu da değiştiremiyorum; başka hiçbir bağ yok. Üvey annem bizi büyüttü, yani ben anne diye onu bildim ama o da terk edip gitti işte... Biz buraya gelirken her hafta gelip sizi göreceğim sürekli telefonda görüşürüz falan demişti. Numarasını değiştirmiş, hiç gelmedi de buraya... Sokakta görsem selam bile vermem. Artık ona asla güvenmem.” (Ç-13)

Ayrıca Ç-1 ve Ç-3’ün tanımadıkları ebeveynlerini arayıp bulmak istemediklerini vurgulamışlarsa da “merak duygularını bastırma ve ilgisizlik davranma” çabası içinde oldukları anlaşılmıştır. Bu tavırları, hayat hikayeleri dikkate alındığında hissedilen kızgınlığın ve kırgınlığın bir dışa vurumu niteliğindedir ve bu çerçevede anlaşılır bir durum olarak değerlendirilmiştir.

“Babam beni daha hiç görmeden terk etmiş zaten. Onun hakkında ne diyeyim ki... Merak ettiğim zamanlar oluyor tabi... Ama buradan çıktıktan sonra onu asla arayıp bulmak gibi bir düşüncem yok. Ben bulsam ya da o gelip beni bulsa bu kadar zaman sonra ne olacak ki... Sadece bir kere çok merak ettim ve Facebook’tan araştırdım. Birini de buldum aslında ama tam olarak o kişi mi bilmiyorum. Sonra vazgeçtim zaten... O ya da değil, beni ilgilendirmiyor, umurumda değil.” (Ç-3)

“Anne ve babamı tanımıyorum. Şuan nerede olduklarını bilmiyorum. Onlarla ilgili bir şey hatırlamıyorum, hatırlamak da istemiyorum. Aslında insanın anne ve babasının olması çok güzel ama ben büyüyüp buradan ayrıldığımda onları aramayı düşünmüyorum. Ben onlarsız yaşamaya alıştım.” (Ç-1)

Diğer yandan Ç-3, Ç-7 ve Ç-14’ün tüm olumsuz yaşam deneyimlerine rağmen aile üyelerine yönelik kızgınlık duyma ve suçlama tavrı içinde olmadıkları görülmüştür. Bu değerlendirmeler üzerinde Ç-7’nin yaşanan olaylarda kendini suçluyor oluşunun; Ç-3’ün annesinin yaşadığı zor hayatı anlamaya, empati kurmaya çalışmasının; Ç-14’ün ise babasının değişmeye başlayan davranışlarını ve bu konuda gösterdiği çabayı dikkate almasının etkili olduğu anlaşılmıştır.

“Annem çok uzun süredir böyle bir hayatın içinde... Yani birahane çalışıyor, eve alkollü geliyor, yanında erkekler getiriyor ve beni sık sık dövüyor. Ama ben her şeye rağmen yaşadıklarımı kimseye söylemiyordum. Okuldaki öğretmenim boynumdaki izi fark edince anlatmak zorunda kaldım. Ben annemi kimseye şikâyet etmedim. O ise her şeyi inkâr etti. Bana hiç vurmadığını söyledi. Benim yalan konuştuğumu söyledi. Çok üzgünüm ama her şeye rağmen annemi suçlamıyorum. Zor bir hayatı var ve onu anlamaya çalışıyorum..” (Ç-3)

“Babam da düzelme var. Daha iyi bir insan olmaya çalışıyor. Annemi anlamak hala çok zor... Psikolojisi hala bozuk...” (Ç-14)

“Kimseye bir kızgınlığım yok. Hatta hala yaptıklarımın dolaylı olarak utanıyorum. Onları çok üzdüm, hayal kırıklığına uğrattım. Bu nedenle en çok kendime kızgıyım. Ama ben de bir şeyleri düzeltmek için uğraşıyorum. Buraya çok iyi uyum sağladım. Buradaki imkânları çok iyi değerlendirmeye çalışıyorum.” (Ç-7)

Ayrıca aile üyelerine yönelik olumlu ifadelerde bulunan çocuk katılımcılardan Ç-2 ailesi ile birlikte yaşama isteğini dile getirmiştir. Bu istek üzerinde bir cinsel istismar mağduru olarak annesi ve kardeşlerinde ayrı bırakılma durumunu cezalandırılma olarak görmesi etkili olmuştur. Ç-3 ise kardeşine duyduğu özlemi vurgulamıştır.

“Annem ve kardeşim daha önce birlikte yaşadığımız şehre geri taşınmışlar. Yani şu an Türkiye’nin diğer ucundalar. Kardeşimin yokluğuna alışmak çok zor. 7 yaşına girdi. Onu çok özliyorum.” (Ç-3)

“Annem ve erkek kardeşlerim birlikte yaşıyorlar. Ben de bir an önce buradan çıkıp yine onlarla yaşamak istiyorum. Annem dilekçe vermiş İnşallah beni yanına alacak ve buradan kurtulacağım.” (Ç-2)

Bu konu çerçevesinde irdelenen bir diğer nokta ise çocuk katılımcıların aile üyeleri ile görüşmeye devam edip etmeme durumu ve bu açıdan taşıdıkları duygu ve düşüncelerdir. Bu konuda Ç-1, Ç-2, Ç-3, Ç-5 ve Ç-9 görüştükleri ve görüşmedikleri aile üyelerinin bulunduğunu dile getirmiş; bazı üyelerine karşı olumsuz duyguların devam etmesi nedeniyle bu kişilerle görüşmeyi istemedikleri görülmüştür.

“Babamla bazen telefonda görüşürüm bazen buraya gelir. Ama ben bu kuruluşa geldikten sonra daha az yüz yüze görüşüyoruz. Anneannem arıyor bazen. Annem ile hiç konuşmuyorum. Konuşmak da istemiyorum. Çok kızgınım ona. Onu hiç affetmeyeceğim.” (Ç-5)

“Bir amcam varmış. Ben halamda kalırken ziyarete gelmişti ama ne konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Bir daha da görüşmedik. Görüşmek de istemiyorum. Başka tanıdığım bir akrabam da yok. Halam haftada bir gün beni görmeye gelir. Aslında buradaki çalışanlar ile görüşse beni izinli olarak yanına alabilir ama yapmıyor işte. Çünkü onun çok işi var. Ayrıca her istediğimde halamla telefonda görüştürürler beni...” (Ç-1)

“Teyzemin yanına izinli gidiyorum. Baba tarafından tanıdığım hiçbir akraba yok. Babamı bile tanımıyorum ki zaten... Anne tarafından da bir teyzem ile görüşüyorum sadece. Annem ile bazen telefonda görüşüyorum o kadar...” (Ç-3)

“Dedemin yanına izinli olarak gidiyorum. Dedemin yanına gittiğimde babam ve 2 amcamla da bazen görüşüyorum. Annem bazen telefon ile arıyor ama konuşmak istemiyorum. Çok nadir arıyor zaten.” (Ç-9)

“Yarın hafta sonu izni için annem ve kardeşlerimin yanına gideceğim. Çok heyecanlıyım, çok mutluyum. Burada kalırken onları çok özliyorum. Keşke hep

onlarla kalabilsem... Babam ve amcamı görmek, onlarla ilgili konuşmak istemiyorum.”(Ç-2)

Diğer yandan Ç-7, Ç-11 ve Ç-14 tüm aile üyeleri ile görüşmeyi sürdürdüklerini belirtirken; Ç-11 bu görüşmelerin çok sık olmadığından, Ç-14 ise babası ile iyiye giden ilişkilerinden söz etmiştir.

“Tüm aile üyeleri ile görüşüyorum. Babam Rusya’da yaşıyor ve bazen beni görmeye geliyor. İzinli olarak annemin ve üvey babamın yanına gidiyorum. Yaptığım büyük hayata rağmen hepsi bana çok iyi davranıyor.” (Ç-7)

“Ben 5 yıldır burada kalıyorum. Annem toplamda 5 kez ancak gelmiştir. Bir de özel günlerde arar. O zaman görüşürüz o kadar... Babamın yanına izinli gidiyorum. Dedem ve babamın diğer akrabaları ile izinli gittiğimde görüşüyorum.” (Ç-11)

“Hepsiyle görüşüyorum. Annemle anlaşmak zor yani akli çok karışık, psikolojisi bozuk diye... Babamla aram iyi... Babam eskisi gibi değil hocam. İzinde yanında kalıyorum ya çok değişmiş. Bana çok iyi davranıyor. Hatta bana söz verdi, bisiklette alacakmış... Onların yanına izinli gitmeyi seviyorum ama burada kalmayı da seviyorum. Yani buranın şartları da çok iyi... Eşyalarım, harçlığım, yemekler... Ayrıca merkeze kolay gidip geliyorum. Babam köyde yaşıyor mesela hala... Yanına gidince sıkılıyorum. Annemin yanında da sıkılıyorum. Ablam işe gidiyor. Annem de sürekli telefonuyla oynuyor.” (Ç-14)

Aile üyeleri ile görüştüklerini belirten diğer çocuk katılımcılardan Ç-4 ve Ç-6’nın ifadeleri incelendiğinde aile yanına izinli gitme isteği üzerinde “daha az kural ve daha serbest bir yaşam” durumunun önemli bir etken olduğu anlaşılmıştır. Bu çocuk katılımcıların kaldıkları kuruluştaki kuralların yüksek oranda sınırlayıcı olduğu düşünüldüğünde yaptıkları değerlendirmeler daha anlaşılır olmaktadır.

“Benim yurttan kaçtığım olayda yengem ile bağlantı kurduk. Yengem geldi burayla konuştu şimdi iki haftada bir kardeşimle hafta sonu izni için yengemin yanına gidiyoruz. Onların yanındayken telefon kullanabiliyorum. Dışarı çıkabiliyorum. Buradaki sıkıcı kurallar yok. Bazen annemle de görüşüyorum. Bazen halamla bazen de eskiden koruyucu ailem olan kişilerle görüşüyorum.” (Ç-6)

“Hepsiyle görüşüyorum. Bazen hafta sonu iznine gidiyoruz kardeşimle. Ama daha çok izne gitmek isterim çünkü orada yine de buraya göre daha özgürüm.” (Ç-4)

Çocukların ifadeleri değerlendirildiğinde kuruluştaki farklı kuralların aile yanına izinli olarak gitme konusunda etkili olabildiği anlaşılmıştır. Nitekim erkek çocukları kaldıkları kuruluşların imkanları ve özgürlüğü nedeniyle bulundukları düzenden büyük oranda memnunken kız çocukları kuruluşun tüm imkanlarına rağmen özgürlüğü

kısıtlayıcı kuralları nedeniyle aile yanında vakit geçirmenin daha özgür bir yaşam sağladığı üzerinde durmakta ve aile yanına izinli olarak gitme konusundaki isteklerini açıklarken bu durumu dile getirebilmektedir.

Diğer yandan bazı çocukların aile üyeleri ile görüşme ve izin haklarında onlarla birlikte olma konusuna daha mesafeli oldukları anlaşılmıştır. Bu durum üzerinde aile üyelerinden gerekli ilgiyi görememe ile yaşanan anlaşmazlıkların etkili olduğu görülmüştür. Çocukların tüm bu ifadeleri aile üyeleri ile bağlarının güçlendirilebileceğini ancak bu çerçevede aile üyelerine yönelik de mesleki müdahalelerde bulunulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu görüşe sahip çocukların hepsinin erkek olduğu belirtilmelidir.

“İstesem ailemin yanına izinli giderim de ben istemiyorum. Onlar da beni görmeye hiç gelmiyor zaten. Ara sıra akıllarına eserse ararlar işte o kadar... Ben hiç aramıyorum onları... Beni merak etmesi gereken onlar... Onlar aramıyorsa ben niye arayayım. Geçen ablam aradı, program falan yapmış. İşte babam da burada bu hafta sonu izin al gel yanımıza diyor. Başta tamam dedim. Sonra Cuma günü aradım gelmeyeceğim dedim. Çok kızdı. İşte biz program yapmıştık falan diye ama gitmek istemedim işte... Bak ben 2 yıldır buradayım... 1 yıl 365 gün... Düşün kaç gün olmuş. Onlar hiç gelmemişler ben niye gideyim. Zaten zamanla aradaki ilişkiler daha kötü oluyor. Soğuyorsun yani...” (Ç-8)

“Annem yaklaşık 3 yıl önce evlenip başka bir şehre gitti. Onu en son o zaman görmüştüm. Arar bazen... Çok nadir ama... Son aradığının üstünden üç aydan fazla geçmiştir. Ben hiç aramam. Onun araması, ilgilenmesi lazım. Ben böyle düşünüyorum. Yani bence doğrusu bu olur. Babam evli mi değil mi bilmiyorum. Onunla da pek görüşmüyoruz. İzinlerde dedemin yanına gidiyoruz.” (Ç-10)

“Geçen hafta kardeşimle kaçıp babamın yanına gittik. Kardeşim görmek istiyor, gitmek istiyor ben de onu tek gönderemiyorum işte. Mecbur gidiyorum onunla. Son gittiğimizde de kavga ettim yine babamla... 9 amcam var biriyle çok nadir görüşüyorum. Diğerlerinin varlığı da yokluğu da aynı. Annem ve babamla telefonda da hiç konuşmuyorum.” (Ç-12)

“Babam şuan firar durumda... Arada bir arıyor konuşuyoruz. Hatta birkaç kez görüştük ama bizim aramızda baba-oğul ilişkisi kesinlikle yok. Görüştüğümüzde de öğüt verip durur zaten ben de hiç birini dinlemem telefonla falan oynarım yanında, yüzüne bile bakmam. Geçtiğimiz yaz halam ve dedemlerin yanına gittik izinli olarak. 90 gün izin almıştık, 30 gün ancak dayandık ve geri döndük. Dedem günlük 10 TL harçlık veriyordu. Ben de internet kafeye gidip harcıyordum. Eve geldiğimde parayı ne yaptın diyordu. Ben de doğruyu söylüyordum. Sonra konuşmaya başlıyordu işte o parayla kaç tane ekmek alırdık biz falan diye... Bir gün harcamadım ama harcadım dedim ve sonra yine konuşunca kaldırıp önüne attım parayı konuşacaksın niye veriyorsun dedim. Kavga ettik ve soğuduk birbirimizden. Ayrıca halam ve babaannemin babamla arası iyi değil. Yanlarına gittiğimde “Hatalı olan babandı, öz annenin bir suçu yok. İnsan öz annesini

birakır mı? Aramaz mı?” falan dediler... Ben annemi bırakmadım hocam o beni bıraktı. Sonrada hiç aramadı. Ben niye onu arayayım ki?” (Ç-13)

Çocuk katılımcıların üzerinde durdukları bir diğer konu ise kardeşleri ile görüşme durumudur. Bazı istisnalar olmakla beraber çocuk katılımcıların ifadeleri incelendiğinde genel olarak kardeşleriyle bağlarını koparmadıkları ve onlarla görüşmeyi önemsedikleri görülmüştür. Ancak çocukların kardeşleriyle daha sık ve programlı şekilde görüşebilecekleri değerlendirilmiştir. Kardeşlik bağlarının devamı noktasında bu durumun önemli olduğu düşünülmektedir.

“3 üvey kardeşim var. Anneannem aradığında üvey kardeşlerimle de telefonda görüştüyorum. Ayrıca ağabeyimin kaldığı kuruluştaki kapalı spor salonu var. Spor kursları için oraya gidiyorum. Badminton oynuyorum ben. Kurs için her gittiğimde ağabeyim ile de görüşüyorum. Ağabeyim ve ben birbirimizi çok severiz. O 16 yaşında... 18 yaşına gelince yurttan ayrılıp beni de yanına alacakmış. Öyle anlaştık.” (Ç-5)

“Teyzemin yanına gittiğimde kardeşimi de görüyorum ve bana çok iyi geliyor.” (Ç-3)

“Benim iki kardeşim daha var. Onlar da burada kalıyorlar ama başka evlerde. Zaten sürekli bahçede oynuyorlar. Onları bahçede görüyorum. Bazen birlikte oynuyoruz.” (Ç-1)

“Burada ağabeyim var, başka evde kalıyor. Diğer kuruluştaki kalan kardeşlerimle etkinliklerde falan bir araya geliyoruz. Bazen ağabeyimle onları görmeye gidiyoruz. İstediklerimizde görüşüyoruz sorun yok.” (Ç-13)

“Bazen de izinli olarak başka bir ilde yaşayan ve evli olan ablamın yanına gidiyorum. Hatta oraya nakil olmak istediğimi söyledim buraya... Çünkü ablamla daha çok görüşebilmek istiyorum.” (Ç-7)

“Diğer kuruluştaki kalan kardeşimle ayda iki kez görüşüyorum. Her görüşme yarım saat sürüyor. Daha sık gitsem daha çok görürüm aslında ama her gittiğimde para istiyor. Ben de ağabeyim sonuçta veriyorum. Bu nedenle sık gitmiyorum yani para bana yetmiyor ona nasıl vereyim? Ama yine gitmeye çalışıyorum onun yanına da gelen yok çünkü... En azından ağabeyim var geliyor desin...” (Ç-8)

Diğer yandan Ç-9 başka bir kuruluştaki kalmakta olan kardeşiyle koruma altına alındıktan sonra hiç görüşmediğini belirtmiş, Ç-4 ağabeyi ile arasında sorunlar olduğunu dile getirmiş; Ç-12 ve Ç-13 ise görüşmedikleri kardeşlerinin de bulunduğunu ifade etmiştir. Özellikle Ç-9’un ifadeleri ihmal edilmiş bir durumun varlığını göstermektedir. Diğer çocukların kardeşleri ile görüşmelerine yönelik ise

Çalışmaların yapılabilceği, bu konuda da bazı eksiklikler bulunduğu değerlendirilmiştir.

“Diğer kuruluşta kalan kız kardeşimle buraya geldiğimden beri hiç görüşmedim. Görmek isterim aslında da buraya da hiç söylemedim. Ya da görmesem daha iyi bilmiyorum ki...” (-9)

“Büyük ağabeyim ile aram çok kötü, görüşmek istemiyorum. Kız kardeşim ise yan evde kalıyor.” (-4)

“Kardeşimle birlikte kalıyoruz burada ama farklı evlerdeyiz. Ha bir de 4 yaşlarında bir üvey kardeşim var. Annemle kalıyor, onu tanımıyorum.” (-12)

“Koruma altındaki kardeşlerim dışında evli bir ablam var ama onunla grşmiyoruz, başka ilde zaten...” (-13)

3.4.7. Bazı Kavramlara İlişkin Algılamalar

ocuk katılımcıların fikirlerini paylaşmaları istenen başka bir konu ise bazı kavramlara ilişkin tanımlamalarıdır. Bu noktada, ocuk katılımcıların geçmiş yaşam deneyimleri ve bakım tedbiri sürecine ilişkin tecrübeleri neticesinde devlet, aile, hayat ve umut kavramlarını nasıl algıladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. “Devlet” kavramına ilişkin değerlendirmede bulunan ocuk katılımcıların, devleti; yöneten, koruyan, yardım eden, sahip çıkan, düzenleyen, kural koyan bir güç olarak algıladıkları ve kaldıkları kuruluş ile özdeşleştirdikleri grlmştir. ocuk katılımcıların daha önce devlet koruması altında olmayı değerlendirirken devlete ilişkin paylaştıkları olumlu görüşlerin bu noktada da sürdüğü grlmştir.

“Ne olduğunu nasıl anlatabilirim bilmiyorum ama iyi bir şey abla... İyi ki var.” (-5)

“Hak, adalet, eşitlik, kurallar, düzen... Devlet hepsi için gerekli. Aslında toparlayıcı bir g...”(-3)

“Devlet deyince aklıma direk burası, yurt geliyor. Devlet burada bizi korumaya alışıyor. Olması iyi bir şey... Yani düzen sağlıyor.” (-6)

“İhtiyacı olanlara yardım eden kişiler var, işte onlar devlet.” (-4)

“Yöneten, kural koyan kişiler...” (-2)

“Vali demek. Vali iyi biri, yani devlet iyidir.” (-1)

“Koruyucu bir g gibi bir şey... Bu yurttta devletin mesela... Devlet burada ailesi sahip çıkmayan çocuklara bakıyor, koruyor.” (-8)

“İyi bir şey, yaşamamız için gerekli...” (Ç-10)

“Devlet deyince ülkem geliyor aklıma...” (Ç-11)

“Devlet güç demek... Gerekli ve güzel bir şey bence...” (Ç-13)

“Kuralları koyan, ihtiyacı olanlara yardım eden çok güçlü kişiler.” (Ç-14)

Çocuk katılımcıların “aile” kavramına yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde daha çok anne-baba-çocuk üçlemesinin dile getirildiği, görülmüştür. Ayrıca çocuklar genelde olumlu ifadelerde bulunmuş; aile kavramı ile sevgi, huzur, mutluluk, özgürlük gibi kavramları bir araya getirmişlerdir. Diğer yandan bazı çocuklar ise her ailenin iyi olmadığı ya da iyi bir aileye sahip olmadıkları üzerinde durmuştur. Çocukların bu ifadeleri değerlendirildiğinde yaşadıkları tüm olumsuz yaşam deneyimlerine, özellikle bazı aile üyelerine karşı taşıdıkları negatif tavırlara rağmen zihinlerinde kötü betimlemelerle çevrili bir “aile” algılarının bulunmadığı anlaşılmış olup; sağlıklı ve mutlu bir aileye duyulan özlemin yansımalarına sahip oldukları görülmüştür.

“Anne, baba, kardeşlerin bir arada yaşaması...” (Ç-2)

“Anne, baba, çocuk...” (Ç-5)

“Aile deyince aklıma huzur, mutluluk, sevgi ve özgürlük geliyor. Evet, aile özgürlük demek...” (Ç-6)

“Anne, baba, hala, amca demek...” (Ç-1)

“Canından bir parça demek...” (Ç-7)

“Anne, baba, kardeş demek...” (Ç-4)

“Dünyada olmamız için gerekli...” (Ç-10)

“Aile anne, baba, çocuk demek...” (Ç-11)

“Anne, baba ve çocuklarının mutlu bir şekilde bir arada yaşaması” (Ç-14)

“Anne, baba, kardeş geliyor aklıma... Aile güzel şey... Herkesin iyi bir ailesi olsa keşke...” (Ç-3)

“Akılıma anne, baba geliyor... Aile hep iyi diye bir şey yok ama yani her anne baba iyi değil çünkü...” (Ç-8)

“Anne baba çocuk... Çok da bilmiyorum. İyisini hiç görmedim ki...” (Ç-9)

“Bazen olmasa daha iyi... Yani olacaksa da illa iyi aileler olsun... Çocukları buraya gelmek zorunda olmasın...” (Ç-13)

“Sevgi, dayanışma, huzur... Tabi bunlar iyi bir ailede olur. Benim böyle bir ailem olmadı ama ben ilerde çok güzel bir aile kuracağım.” (Ç-12)

Diğer yandan “hayat” kavramının kendileri için ne anlam ifade ettiğini değerlendiren çocuk katılımcılardan Ç-3, Ç-5 ve Ç-7 çaba gösterildiğinde hayatın daha güzel bir hal alabileceği üzerinde durmuş; Ç-10 ve Ç-11 ise hayatı bir sınav olarak gördüğünü dile getirmiştir. Bu çocukların ifadeleri diğer çocuk katılımcıların değerlendirmelerine göre oldukça olumludur.

“Yaşamak demek... Birçok sorumluluk verir hayat sana... Başarabilirsen, güçlü olabilirsen iyi bir şey aslında...”(Ç-5)

“Yaşamayı bilene güzel... Hayvanlarla birlikte olduğumda hayat benim içinde çok güzel bir hal alıyor. 3 kuşum var benim burada. Hayvanları çok seviyorum.” (Ç-3)

“İyi ya da kötü olması insanın kişiliğine göre değişir. Eğer somurtursan her şeye isyan edersen kendini sürekli mutsuz edersen sevicecek bir şey değil. Ama beni hep aktif olmaya, iletişim kurmaya ve uyum sağlamaya çalışırım. Böyle yaparak hayatını güzelleştirebilirsin bence...” (Ç-7)

“Ben hayatı bir sınav olarak görüyorum...” (Ç-10)

“Dünyaya gelme amacımı düşünüyorum. Hayat demek aslında sınav demek...” (Ç-11)

“Hayat” kavramına dair değerlendirmelerde bulunan diğer çocuk katılımcıların ise daha çok olumsuz ifadeler kullandıkları görülmüş ve yaşam ile güçlü, pozitif bir bağ kuramadıkları anlaşılmıştır. Hayatın daha başında oldukları, her birinin ayrı ayrı önemli değerler taşıdıkları, geleceğin inşasında pay sahibi oldukları düşünüldüğünde maalesef üzücü bir tablo ile karşı karşıya kalınmıştır. Çocukların bu değerlendirmelerde bulunurken taşıdıkları samimiyet de etkileyici bir veri olarak dikkate alınmıştır. Bu çocukların hayat ile kurdukları bağ geliştirebilmeleri için dinlenilmeye, anlaşılma, sevgiye, ilgiye ve rehberliğe ihtiyaç duydukları değerlendirilmiştir.

“İşkence demek... Bu hayattan nefret ediyorum. Hiç sevmiyorum. Sevicecek hiçbir yanı yok çünkü. Bak benim doğum günüm 14 Şubat... Ne anlamlı değil mi? Lanet olsun o güne... Keşke hiç doğmasaydım. Ben ailemi sevmiyorum. Onlar da beni sevmiyor. Genel olarak aslında birkaç kişi hariç kimseyi sevmiyorum. Kendimi de sevmiyorum.” (Ç-8)

“Zor... Hayat çok zor abla...” (Ç-2)

“Hayat çok sıkıcı... Ben bu hayattan çok sıkılıyorum.” (Ç-4)

“Çok şey geliyor da aklıma... Küfür etmeden anlatması zor... Hayat kötü çünkü insanlar kötü... İnsanlar acımasız, sadece çıkarları için yaşıyorlar. Sana iyi gibi görünür ama hep kuyunu kazarlar. Ailen sevmiyorsa seni o bile bunları yapıyorsa sana başkaları ne yapmaz ki... Kendimi 40 yaşında gibi hissediyorum.” (Ç-12)

“Bence hayat çok kötü ve çok sıkıcı... Bir de hayat deyince ölüm geliyor aklıma...” (Ç-9)

“Yaşamak demek işte... İyi hayatlar da var kötü hayatlarda... Burada kalan çocukların hayatlarında kötülük daha çoktur abla...” (Ç-14)

“Koca bir boşluk demek. Gereksiz, saçma, kocaman bir boşluk... Ben bu hayatı çok gereksiz buluyorum... Hatta bazen düşünüyorum ne zaman öleceğim acaba diye?” (Ç-13)

“Hayat çok sıkıcı... Gerçekten çok sıkıcı... Hatta abla bazen çok yaşadım yeter bu kadar diye düşünüyorum. Ben genelde negatif biriyimdir. Mutlu olduğum anlar o kadar az ki...” (Ç-6)

Çocuklardan kendileri için ne anlam ifade ettiğini açıklamaları istenen son kavram “umut” olmuştur. Ç-1 ve Ç-5 bu kavramın anlamını bilmediğini dile getirirken Ç-2, Ç-3, Ç-7 ve Ç-10’un tanımlamaları ise aşağıda paylaşılmıştır.

“Ne demek bilmiyorum abla.” (Ç-5)

“Umut ya da umut etmek ne demek bilmiyorum. Güzel bir şey mi?” (Ç-1)

“Bir şey için heveslenmek demek.” (Ç-2)

“Tutunmak için bir dal...” (Ç-3)

“İyi bir şey olacağını ummak demek...” (Ç-7)

“Gitmek istediğin ama gidemediğin yer...” (Ç-10)

Ayrıca umut kavramının kendileri için ne anlam ifade ettiğini değerlendiren çocuk katılımcılardan Ç-11 dışındaki diğer çocukların negatif ifadelerde bulundukları, bu kavramı daha çok hayal kurmak kavramı ile ilişkilendirdikleri ve genel anlamda umutlu olmadıkları görülmüştür.

“Umut asla yitirilmemesi gereken bir şey... Ben hayal kurmayı ve şiir yazmayı seviyorum. Bana iyi geliyor.” (Ç-11)

“Bana uygun bir kelime değil. Ben hiç umut etmiyorum. Hep en kötüsünü düşünüyorum. Biraz yaşadıklarım etkili sanırım yani umut edince olmuyor ve daha mutsuz oluyorum. Mutsuz olmamak için umut etmiyorum. Çünkü sonu hep

hayal kırıklığı... Ben hep en kötüsünü düşünürüm. Böylece daha güçlü davranabiliyorum bence...” (Ç-6)

“Bir şeyin olmasını istemek demek... Ben umut etmem, hayal de kurmam. Nedenini bilmiyorum.” (Ç-4)

“Bir hayal kurmak ve olacağına inanmak... Umut böyle bir şey işte... Ben bazen hayal kurarım ama gerçekleşmeyecek hayaller kurmam. Hayal kurmak çok da iyi bir şey değil. Yani olmayacak bir şey ise çok üzülürsün. Zaten olmayacak hayallerin peşinden koşmak akılsızlık...” (Ç-8)

“Bir şeyi hayal etmek demek... Olmayacak bir şey için kendimizi kandırıyoruz.” (Ç-9)

“Biz de hiç yok... Yani ben de hiç yok... Saçmalık zaten... Olmayacak, başaramayacağın şeyi umut edip ancak üzülürsün o kadar...” (Ç-12)

“Umut ben de %0... Yok yani hiç yok... Olmalı aslında yaşamak için ama ben de yok... Tek bir yerde var olduğunu hissediyorum o da bazen internet kafede oyun oynarken ben bu oyunu yeneceğimin umudu işte... O bile çoğu zaman olmuyor...” (Ç-13)

“Bir şeyin olmasını istemek... Umut etmek güzel de eğer umut ettiklerin hiç gerçek olmazsa o zaman çok üzülürsün... Yani çok da umut etmemek lazım... Çünkü çoğu olmuyor.” (Ç-14)

Çocuk katılımcıların gerek “hayat” kavramına ilişkin gerekse de “umut” kavramına ilişkin değerlendirmeleri psiko-sosyal desteğe duydukları ihtiyacı açıkça ortaya koymuş; bu çocukları gerçek anlamda kazabilmek için daha çok çaba gösterilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

3.4.8. Çocuk Koruma Sisteminde Bakım Modelleri

Bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuk katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaştıkları bir diğer konu bakım modelleridir. Bu çerçevede daha önce çocuk evleri sitelerine yönelik görüşleri alınan çocuk katılımcılardan evlat edinme, koruyucu aile ve çocuk evleri modellerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmaları istenerek bu hizmetlerden ne ölçüde haberdar oldukları, daha önce hangi modelleri deneyimledikleri ve bu modellere ilişkin fikirleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Evlat edinme modelini değerlendiren çocuk katılımcılardan Ç-1, Ç-8 ve Ç-12 bu model hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken; bu modele ilişkin olumlu ifadelerde bulunan katılımcıların, daha çok ailesi olmayan çocuklar için

kullanılan bir model olduğunu vurguladıkları; olumsuz ifadelerde bulunan çocuk katılımcıların ise özellikle çocuğun gerçeği bilmeme durumu üzerine yoğunlaştıkları görülmüştür.

“Evlat edinmek ailesi olmayan bir çocuğu isteyen bir ailenin sahiplenmesi bakması demek...” (Ç-7)

“Evlat edinme mesela burada kalan bir çocuğu kendi ailesi dışında başka bir ailenin tamamen yanına alması demek. Kimsesi olmayan çocuklar için güzel.” (Ç-5)

“Kimsesi olmayan çocukların isteyen ailelere verilmesi demek...” (Ç-3)

“Evlat edinmede örneğin ailesi olmayan çocuklar için iyi olabilir. Yani güzel bir aileleri olabilir.” (Ç-4)

“Çocuğu olmayanlar koruma altındaki çocuklardan alıyor.” (Ç-9)

“Ailesi olmayan küçük çocuklar için iyi bir şey bence...” (Ç-10)

“Bir ailenin kendi çocuğu olmayan bir çocuğu nüfusuna alması...” (Ç-11)

“Evlat edinmek sanırım sokakta bırakılmış çocuğu bir ailenin alması gibi bir şey... Çok iyi bilmiyorum.” (Ç-14)

“Evlat edinme iyi bir şey değil. Yani öz aileni bilmiyorsun. Bence kötü de olsa her çocuk öz ailesini bilmeli.” (Ç-6)

“Evlat edinme kötü bir şey. Yani düşünsene gerçek ailen sen daha bebekken seni istememiş. Sen bebedsin, küçücüksün. Yani kötü ne yapmış olabilirsin ki. Sonra bir aile seni evlat ediniyor. Başkasına anne diyorsun. Gerçek anneni bilmiyorsun.” (Ç-2)

“Evlat edinmenin ne olduğunu dizilerden, filmlerden biliyorum işte... Bir aile küçük yaşta bir çocuğu yanına alıyor, büyütüyor, çocuk öz anne- babası sanıyor işte... Sonra ortaya çıkıyor bir şekilde öz ailesi olmadığı... Çocuk ağlıyor, üzülüyor, kendi ailesini arıyor... Aile de üzülüyor, ağlıyor... Kötü bir şey işte... Yalan söylüyorlar çocuğa sonuçta ama söylemeseler de belki çocuk o kadar sevmez onları... Bilmiyorum ki zor işler...” (Ç-13)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer model koruyucu aile uygulamasıdır. Daha önce bu modeli tecrübe eden iki çocuk katılımcı vardır. Ç-12’nin olumsuz bir deneyim yaşadığı ve koruyucu ailesini benimseyip kabullenemediği anlaşılmış; ayrıca Ç-12 koruyucu ailelerin biyolojik çocuğunun bulunmaması gerektiğine dair görüşünü paylaşmıştır. Ç-6’nın ise bu modele ilişkin olumlu bir deneyimi olmuş; ancak kardeşiyle ilgili yaşanan sorunlar nedeniyle kuruluşa geri

döndüklerini ve bu nedenle çok üzüldüğünü; ancak bu aile üyeleri ile halen zaman zaman görüştüğünü dile getirdiği görülmüştür.

“Kardeşim ve ben ilk koruma altına alındığımızda koruyucu aileye gitmiştik. Aslında ben gitmek istememiştik ama kardeşim çok isteyince birlikte kabul ettik. O süreçte ben kendi ailem ile de görüşmek istemiştik ama yasak diye koruyucu aile izin vermemişti. Babamın telefonu falan da değişmişti zaten hiç ulaşamadım. Koruyucu ailedeki babaya amca diyordum. İki çocukları daha vardı. İnsanın kendi ailesi varken koruyucu ailede kalması iyi değil bence yani ben hiç kabullenemedim. Bana bir şey aldıklarında kendi çocukları hemen kıskanırdı. Son zamanlarda çok kavga etmeye başlamıştık. Oradaki ağabey bana vurunca ben de şikâyet etmiştim. Sonra bizi tekrar sevgi evine almışlardı. Belki başka çocuklar için iyi olabilir ama bizim için olmadı. Kendi çocukları olmasaydı daha iyi olurdu.” (Ç-12)

“Kardeşimle birlikte koruyucu ailede 1 yıl kadar kaldık... Orada bir ablam ve ağabeyim de vardı. Orada bize çok iyi davranıyorlardı. Aslında çok mutluydum. Başta bu aile sadece bir çocuğa koruyucu aile olmak istemiş ve kardeşim için gelmiş ama bir de ablası var demişler. Onlar da bizi ayırmak istememiş ve ikimizi birden aldılar. Benim kardeşim çok hareketli, yaramaz, kavgacı, sorunlu bir çocuk. İki tane de kendi çocukları vardı. Hepimize birden bakamadılar. Kardeşim onları çok zorluyordu. Bana dediler ki biz aslında senin bizimle kalmanı istiyoruz ama kardeşinle daha fazla ilgilenemiyoruz. Kardeşini yurda geri götürsek ve sen bizimle kalsan olmaz. Yani biz sizi beraber aldık o yüzden beraber geri götüreceğiz. Çok üzülmüştüm ama yapacak bir şey yok. Ama onlar çok iyi insanlar hala telefon ile arayıp sorarlar. Yengeme izne gittiğimde bazen onlarla da görüşürüm yine. Onları çok seviyorum. Bence koruyucu ailenin yanında kalmak çok güzel... Burada kalmaktan çok daha güzel...” (Ç-6)

Bu modeli daha önce deneyimleyememiş çocuk katılımcılardan Ç-1, Ç-3, Ç-5 ve Ç-8’in ise koruyucu aile modeline ilişkin olumlu ifadelerde bulundukları ve bu modeli deneyimlemeyi istediklerini dile getirdikleri görülmüştür. Bu konuda Ç-12’in koruyucu aile üyelerinin kötü olabileceğine dair çekincelerinin bulunduğu; Ç-3’ün daha önce bu modele ilişkin teyzesi ile görüştüğü ancak sürecin devamı gelmediği için üzgün olduğu; Ç-5’in koruyucu ailesinin olmasını çok istediği ancak bu konuda sosyal servisin kendisiyle hiç görüşmediği; Ç-8’in ise bu konuda çok istekli olmasına karşın sosyal servis personelinin değişmesiyle sürecin başlamadan bittiği anlaşılmıştır.

“Koruyucu aile şöyle oluyor. Mesela bir çocuğun annesi, babası yok ve burada kalıyor. Sonra bir aile gelip onunla tanışıyor. Onun koruyucu ailesi oluyor. O çocuk izinli olarak onlarda kalıyor. Benim hiç koruyucu ailem olmadı. Ben korkuyorum yani belki kötü insanlardır. Mesela organ mafyası olurlarsa ne yaparım. Ama burada kalan bir arkadaş var onun koruyucu ailesi olmuş ve ona çok iyi davranıyorlarmış. Öyle olurlarsa koruyucu ailem olsun isterim.” (Ç-1)

“Koruyucu aile koruma altında olan çocuğun bir akrabasının yanına verilerek bakımını onun sağlaması şeklinde oluyor. Teyzem beni koruyucu aile olarak

yanına alacaktı. Yani öyle demişti ama sonra vazgeçti. Onun yanında kalmak çok isterdim. Kardeşimi de daha sık görürdüm.” (Ç-3)

“Koruyucu ailede burada kalan bir çocuğu isteyen bir ailenin yanına yerleştiriyorlar. Ona burası yerine o aile bakıyor işte. Yani koruma altında olduğun sürede... Ben koruyucu ailem olsun çok isterdim ama yok. Sosyal servise söylemedim bunu hiç. Kimseye söylemedim. Kimse de sormadı zaten ister misin diye...”(Ç-5)

“Koruyucu aile bence çok iyi bir şey... Ben buraya ilk geldiğimde bir hoca vardı bana sormuştu koruyucu ailen olsun ister misin diye ben de isterim demiştim ama 1 hafta sonra tayini çıktı ve o hoca gitti... Sonra bana bu konuda bir şey diyen olmadı. Ben de çekindim yani ben aile istiyorum demek garip bir şey... Söylemek zor. Ama hala koruyucu aile olsun isterim. Böyle güzel bir aile ortamı olsun çok isterim de bu yaştan sonra kimse beni istemez ki... Aslında kötü biri değilim tanısalar severler.” (Ç-8)

Bu çerçevede, görüşme yapılan çocukların yaş aralığı nedeniyle (12-18) koruyucu aile modelinden yararlanmaları daha zor olabilmekte, bu yaş aralığındaki çocuklar genellikle koruyucu aile olmak isteyen aileler tarafında tercih edilmemekte ve dolayısıyla meslek elemanları da bu çocukların koruyucu aile modelinden yararlandırılmaları konusu üzerinde durmamaktadır. Nitekim bu modelden yararlanma konusunda büyük bir istek taşıyan çocukların varlığı, özellikle bu çocukların aile kurumuna ilişkin özlem dolu ifadeleri ile birlikte düşünüldüğünde, daha büyük yaş aralığındaki çocukların da koruyucu aile modeline dahil olabilmeleri için toplumda bir algı değişikliğine gidilmesi gerektiğini, bu konuda farkındalık çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Ayrıca bu doğrultuda özellikle akraba koruyucu aile modelinin daha işlevsel kullanılabileceği değerlendirilmiştir.

Diğer yandan koruyucu aile modelini deneyimlememiş çocuk katılımcılardan Ç-2, Ç-4, Ç-7, Ç-11 ve Ç-13’ün bu modeli tecrübe etmek istemediklerini vurguladıkları ve bu durumun nedeni olarak “biyolojik ailelerinin bulunduğunu ve onlarla görüşmeyi sürdürdüklerini” belirttikleri görülmüştür. Bu konuda Ç-14’ün üzerinde durduğu nokta ise serbest hareket etme özgürlüğü olmuştur. Çocukların bu ifadeleri üzerinde koruyucu aile modeline ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamalarının etkisinin bulunabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte aile üyelerine bağlılığı, kişisel özellikleri ve tercihleri nedeniyle koruyucu aile modeli için uygun olmayan çocukların da olabileceği değerlendirilmiştir.

“Burada kalan bazı çocukların koruyucu ailesi var ama benim yok. İstemem de zaten. Benim kendi gerçek ailem var. Niye başka bir ailenin yanında kalayım?” (Ç-2)

“Daha önce koruyucu ailem olmadı, istemem de... Yani zaten kendi ailemle görüşüyorum ama isteyenler için iyi bir şey. Yani kişisine göre değişir.” (Ç-4)

“Koruyucu aile burada kalan bir çocuğun bakımının burada değil de isteyen bir aile yanında yapılması demek... Benim iyi bir ailem var zaten. Ben kendi hatam yüzünden buradayım. Bu nedenle koruyucu ailem olsun istemem. Yani bana uygun bir model değil ama başka çocuklar için çok iyi olabilir.” (Ç-7)

“Çocuğuna göre değişir. Ben istemem ama...” (Ç-11)

“Koruyucu ailenin ne demek olduğunu biraz biliyorum... Bunun gibi kuruluştaki kalan çocukları bazı aileler yanına alıyor. Ben asla istemem. Çünkü burada rahatım yerinde. Bir ailenin yanına gitsem çok karışır bana... Öğüt verir sürekli... Karışır hep... Sonra internet bağımlısıyım ben anlaşılamayız yani...” (Ç-13)

“Koruyucu ailede burada kalan bir çocuğu mesela bir aile ile tanıştırıyorlar. Onunla kalmaya başlıyor falan işte... Benim koruyucu ailem hiç olmadı. İstemem de zaten... Gerek yok. Tanımadığım insanların yanına niye gideyim ki... Hatta beni sosyal servisten çağırdılar ve ben buraya geldim sizi gördüm ya ilk koruyucu aile olmak için geldiniz sandım... Ben istemiyorum niye beni çağırdılar diye içimden geçiriyordum sonra bu araştırma için olduğunu açıklayınca rahatladım.” (Ç-14)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları bir diğer model “çocuk evleri” hizmetidir. Ç-1 ve Ç-14 bu model hakkında bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken; bu modeli deneyimleyen tek çocuk katılımcısı olan Ç-6 çocuk evlerinin çocuk evleri sitelerinden daha iyi olduğuna ilişkin görüşünü paylaşmıştır.

“Ben 4 yıl çocuk evlerinde kaldım ve bazı anlaşmazlıklar- kavgalar nedeniyle geri dönmek zorunda kaldım. Çocuk evlerinde kalan çocuklar bence burada kalanlara göre çok daha mutlu. Çünkü buraya göre çok daha özgür ve güzel bir ortam...” (Ç-6)

Çocuk evleri modelini deneyimlememiş ancak bu modele yönelik olumlu ifadelerde bulunan diğer çocuk katılımcıların da vurguladıkları nokta kuralların daha az sınırlayıcı oluşudur. Bu çerçevede özellikle katı kuralların bulunduğu kuruluştaki kalan çocuklar için daha az sınırlayıcı kuralların bulunduğu diğer modellerin tercih sebebi olduğu anlaşılmıştır.

“Çocuk evleri daha özgürmüş, öyle diyorlar. Telefon falan kullanabiliyormuşsun. Orada kalanlar daha şanslı.” (Ç-4)

“Çocuk evlerinin kuralları daha azmış. Her gün dışarı çıkabiliyorlarmış mesela... Ben orada kalmak çok isterdim” (Ç-5)

“Çocuk evleri daha iyi diyorlar ve oraya geçmek isteyen çocuklar oluyor. Ben istemem çünkü buraya alıştım.” (Ç-3)

“Çocuk evlerinin kuralları buraya göre daha azmış. Eğer öyle orada kalanlar daha şanslı diyebilirim.” (Ç-2)

“Bence buraya göre çok daha iyi... Bir kere daha merkeze kaldıkları evler.” (Ç-9)

“Çocuk evleri sitesine göre daha iyi diyorlar ...” (Ç-10)

Çocuk evleri modeli değerlendirilirken değinilen bir başka nokta ise bir tabelasının bulunmayışı ve komşuluk ilişkileri kurulabiliyor olmasıdır. Ç-5 ve Ç-11 bu nedenle çocuk evlerinin çok daha iyi olduğunu vurgularken; Ç-7 daha farklı bir değerlendirme yapmış ve yeni oluşturulan çocuk evleri sitelerinin eski yurtlara benzemediğini, çocuk evlerinden büyük bir farkının bulunmadığını dile getirmiştir. Ç-7'nin bu değerlendirmeleri, çocukların özellikle sosyal gelişimleri ve etiketlenmemeleri açısından çocuk evleri sitesi modelinin yetiştirme yurtlarına göre olumlu bir değişim sağladığını ortaya koymuştur.

“Apartmanda yaşıyorsun komşuların falan var daha güzel. Buradaki gibi girişte kocaman bir tabela yok. Ya da bahçe duvarları yok.” (Ç-5)

“Şartları daha iyi bence... Bir kere toplumun daha içindesin. Böyle bir köşede değilsin. Tabelası da yok.” (Ç-11)

“Apartmanda yaşıyorlar, komşuları oluyor falan diye daha güzel diyen arkadaşlarım var ama bizim de burada komşularımız var. Eski koğuş tipi değil ki burası. Hatta annemler beni görmeye buraya ilk kez geldiklerinde buranın önünden birkaç kez geçmişler ama anlamamışlar burası olduğunu... Yani evlerden oluşan bir site gibi burası da çocuk evlerinden farklı değil bence...” (Ç-7)

Diğer yandan çocuk katılımcıların kaldıkları çocuk evleri sitelerindeki kuralların birbirinden farklı oluşu, değerlendirmelerde de farklılıklara neden olmuştur. Çocuk evlerinin kurallarının daha az sınırlayıcı olduğunu belirten çocuk katılımcıların varlığının yanında, kendi kaldıkları kuruluşun kurallarının serbestliği nedeniyle çocuk evlerini daha çok sınırlayıcı bulan çocuk katılımcıların da bulunduğu görülmüştür. Ayrıca çocuk evlerini daha sınırlayıcı bulan katılımcılardan Ç-13 için bu durumun nedenlerinden bir diğeri kalabalık ortamlarda kendini daha rahat hissediyor oluşudur.

“Çocuk evlerini pek bilmiyorum ama arkadaşlardan duyduğuma göre buradan daha çok kural varmış. Yani daha sıkıymış. Eğer öyleyse burası daha iyi diyebilirim.” (Ç-8)

“Çocuk evlerinde kalmadım ama biraz biliyorum şartlarını. Burada kalmak çok daha iyi... Yani burası otel gibi... Kurallar çok az...” (Ç-12)

“ÇEKOM’da bir kardeşim kalıyor. Kuralları buraya göre daha sıkı ama kızların kaldığı sevgi evine göre çok daha iyi tabi... Ben kalmak istemem. Yani evde 5 kişi falan oluyorlarmış. Bu iyi değil bence. Ben kalabalık olmasını seviyorum. Yalnız kalmaktan biraz korkuyorum. Yani ortam kalabalık olacak ama ben tek takılacağım. En rahat olduğum ortam bu...” (Ç-13)

Çocuk katılımcılardan Ç-6 ise daha önce farklı bakım modellerini deneyimlemiş biri olarak modeller arasında karşılaştırma yapmıştır.

“Ben farklı bakım modellerini tecrübe ettim abla... Bir karşılaştırma yapmam gerekirse evlat edinme ve koruyucu aileden birini seçmem gerekirse bence koruyucu aile çok daha iyi. Keşke burada kalan her çocuğun koruyucu ailesi olsa... Bu yurttan kalmak ve çocuk evlerinin birinde kalmayı karşılaştıramam gerekirse kesinlikle çocuk evleri. Daha özgür ve her anlamda daha güzel bence... Burada yaşayan çocukların daha mutlu olması için ise bence 2 şey gerekiyor. Daha çok özgürlük ve daha çok güler yüz. Güler yüz ve yaptığın işi sevmek önemli. Yani buradaki tüm çalışanlar sosyal servisteki hoca gibi olsa sorunlar azalır, çocuklar daha mutlu olur. Yaptıkları işi mi sevmiyorlar anlamıyorum ki? O zaman burada çalışmasınlar. Sosyal servisteki hoca da bir kişi kiminle görüşsün kime yardım etsin. Onun gibi daha çok insan lazım ama bulamıyorlar herhalde...” (Ç-6)

3.4.9. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrası

Bakım tedbiri altında çocuk evleri sitelerinde kalan çocuk katılımcıların değerlendirme yapmaları istenen son konu bakım tedbirinin kaldırılması sürecidir. Çocuk katılımcıların bu sürece yönelik duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkarılmaya çalışılarak kuruluştan ayrıldıktan sonra kurmayı planladıkları düzen ile geleceğe yönelik hedef ve hayalleri anlaşılmak istenmiştir.

Kuruluştan ayrıldıktan sonra kiminle ve nerede yaşamayı düşündüğü konusunda değerlendirmelerde bulunan çocuklardan Ç-1, Ç-2, Ç-5, Ç-6, Ç-9 ve Ç-10’un aile üyeleri ile birlikte kalma planı ve isteği olduğu görülmüştür. Bu çocukların ifadeleri değerlendirildiğinde “parçalanmış aile” faktörünün de etkisiyle ilgi odağına bazı aile üyelerinin alındığı ve kardeşlerin önemsenerek birlikte yaşama planına dâhil edildiği anlaşılmıştır.

“Ben 18 yaşıma kadar burada kalabiliyorum. Buradan çıkınca da yine halamın yanına gidip onunla yaşamak istiyorum. Büyüyüp buradan çıkıp halamın yanına gidince orada kalmama izin verecektir. Hem o zaman büyüdüğüm için ona da daha çok yardım edebilirim.” (Ç-1)

“18 yaşıma kadar burada kalabiliyorum ama ben İnşallah kısa süre sonra buradan çıkacağım. Annem zaten dilekçe vermiş. Annemin ve kardeşlerimin yanında olacağım, onlarla birlikte yaşayacağım...”(Ç-2)

“Burada 18 yaşıma kadar kalabiliyorum. Sonra üniversiteye devam edersem yine kalabilirim. Ben buradan ayrıldıktan sonra büyük ihtimalle dedem ve kardeşlerimle yaşarım.” (Ç-10)

“Üniversiteye gitmezsem 18 yaşıma kadar kalabiliyorum. Eğer okumaya devam edersem daha fazla. Ama zaten ağabeyim 2 yıl sonra kuruluştan çıkıp beni yanına alacak. Babam da her görüşmemiz de alacağım diyor ama o biraz zor, 3 yıldır öyle diyor almıyor çünkü. Ben sürekli buradan çıkacağım günün hayalini kuruyorum. Ağabeyim ve babamla yaşayacağım günün hayalini kuruyorum.” (Ç-5)

“Ben liseyi bitirdiğimde buradan çıkacağım. Dedemin durumu iyi benim. Yani parası var. Bana ve burada kalan diğer iki kardeşim merkezde süper bir ev yaptırdı. Buradan çıktığımızda hep birlikte orada kalacağız.” (Ç-9)

“Eğer üniversiteye devam etmezsem ve 18 yaşımı doldurup buradan ayrılırsam yine babamın yanına giderim. Hem o eskisi gibi değil, yani çok değişti... Artık iyi bir insan... Anlaşabiliriz diye düşünüyorum. Annemin yanına gitmem çünkü psikolojisi bozuk. Bir de onların ekonomik durumu çok kötü... Babamın daha iyi...” (Ç-14)

“Abla ben 11 ay sonra 18 yaşında oluyorum. Okumaya devam edersem burada kalabiliyorum. Yaşım dolunca buradan ayrılmam gerekirse yengemin yanına giderim. Bir işim olana kadar biraz yengemde, biraz halamda, biraz koruyucu ailemde, biraz annemde kalırım diye düşünüyorum. Buradan ayrıldıktan sonra benim yine kalabileceğim kişiler var ama kalacak yeri olmayanlar da var ya da birileri var ama onlarla kalmak istemiyorlar mesela. Onlara çok üzülüyorum.” (Ç-6)

Diğer yandan kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin planlarını paylaşan çocuk katılımcılardan Ç-3 ve Ç-7 üniversiteyi kazanamama durumunun kendilerinde oluşturduğu tedirginliği belirtmiş; Ç-3 böyle bir durumda aile üyelerinden birinin yanında kalmaya yönelik çekincelerini ifade ederken; Ç-7 ise üniversiteye kazanamama durumunda nerede kiminle kalacağı konusunu bilmediğini vurgulamıştır. Bu çocukların üniversite okumayı, meslek edinmeyi ve kendi ayakları üzerinde durmayı önemsedikleri görülmüştür.

“Eğer üniversiteyi kazanırsam sorun yok. Yani okulum bitene kadar burada kalmaya devam ederim. Ama kazanamazsam ne olacak hiç bilmiyorum. Bunu

bazen düşünüyorum ama nasıl diyeyim abla çok korkutucu... Ben annemin yanına gidip kalamam. Teyzemin yanında kalsam nereye kadar... Teyzemin yanında kalıp tekrar üniversiteye hazırlansam o da zor... Yani çocukları var onunda... Buradaki düzen içinde kazanmazsam onların yanında çalışıp kazanmam çok zor. Ne olur ne yaparım bilmiyorum.” (Ç-3)

“Bir gün buradan ayrılmam gerekecek ancak ben üniversiteyi kazanıp okurken de burada kalmak istiyorum. Kazanmam gerek... Mesleğimi elimden aldıktan sonra buradan ayrılıp kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum. Eğer böyle olmazsa kimin yanında ne kadar kalabilirim bilmiyorum.” (Ç-7)

Kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin planlarını paylaşan diğer çocuk katılımcılar ise aile üyeleri ile bir arada yaşamayı istemediklerini vurgulamıştır. Bu fikirde olan çocuk katılımcıların tamamının erkek olduğu da belirtilmelidir. Daha öncede belirtildiği gibi erkek çocukları olumsuz yaşam deneyimlerinde sorumlu tuttıkları aile üyelerine yönelik daha sert ve olumsuz bir tavır içinde olabilmekte, yeni bir hayat kurma çabası gösterirken aile üyelerine karşı daha mesafeli durmaya özen gösterebilmektedir.

“18 yaşımın dolmasına az kaldı. Lise bitene kadar buradayım. Üniversiteyi kazanırsam yine yurttan kalabiliyorum diye biliyorum. Çıkmam gerekirse tek yaşamak isterim. Ailemin yanına gitmem. Tabi bunun zor yanları var. Nerede kalacaksın nasıl para kazanacaksın falan diye... Bunlar biraz korkutucu aslında...” (Ç-8)

“Liseyi bitirene kadar buradayım gibi gözüküyor. Daha sonra buradan çıkıp yine kuruluştan kalan kardeşimi de yanıma alacağım. Birlikte yeni bir hayat kuracağız. Ailemizden ayrı...” (Ç-11)

“Buradan ayrıldıktan sonra asla ailemden kişilerle birlikte yaşamak istemem. Bu konuda eminim. Geleceğe dair planım, düşüncem hayalim de yok... Yarını bile düşünmeyi gereksiz ve boş buluyorum. Burada özgürüm yani hem yaşamam için gerekli şartlar var hem karışan yok. Burada ne kadar uzun süre kalırsam o kadar iyi diye düşünüyorum. Kalamazsam da ona göre bir şeyler yaparım. Yani çok düşünmemek lazım...” (Ç-13)

“18 yaşın kadar burada kalabiliyorsun. Eğer okula devam edersen, üniversiteye falan daha çok da kalabiliyorsun. Buradan ayrıldıktan sonra ailemin yanına asla gitmem. Onlar bitti benim için... Buradan sonrası korkutuyor tabi insanı ama ben çok şey gördüm bir şekilde ayakta kalırım.” (Ç-12)

Ayrıca Ç-4, Ç-6 ve Ç-14 kuruluştan ayrılma konusunda arkadaşları ile bazen konuştuklarını dile getirirken, bu süreçteki korkuların neler olduğundan söz etmiştir. Çocukların tek başına iş yapma, hakkını savunma ve özellikle geçim sağlama konusunda kaygılarının bulunduğu; ayrıca kuruluştan ayrıldıktan sonra kuracakları

hayatın daha özgür ancak daha zor olacağının düşünüldüğü ve bu hayata ilişkin bekleme sürecinde korku ve heyecan duygularının birlikte yaşandığı anlaşılmıştır.

“Kendi aramızda konuşuyoruz. Buradan ayrılmakla ilgili en büyük korkumuz ekonomik açıdan. Yani ben yengemlerle bile kalsam ekonomik açıdan ne olacak bilmiyorum. Bu durum beni çok korkutuyor. Şöyle bir şey de var aslında abla. Yani sorsan kimse burada kalmak istemiyor, ben de dâhil ama 18 yaşına yaklaşanlarda hep bir tedirginlik, korku... Yani sonra ne olacak diye... Yani burada kalıp çok sessiz, sakin olan kişiler de var. Mesela ben hakkımı savunurum, güçlüyüm ama benim gibi olmayanlar da var. Bizim burada tek başımıza bakkala gitmemize bile izin yok. Çarşıya bile gidemiyoruz ama düşünsene yaşımız dolunca her şeyi kendimiz yapacağız. Yani özgürlük çok güzel ama biz burada o kadar kontrol altındayız ki buradan çıkıp tamamen özgür olmayı hem istiyoruz hem de o gün yaklaştıkça çok korkuyoruz.” (Ç-6)

“Örneğin 17 yaşında da abla var burada. Yaşı dolunca gidecekmiş. Konuşuyoruz onunla... Şu an ona da çok yasak var bizim gibi. Yani hata yapmasın, başını belaya sokmasın diye ama buradan çıkınca her şey serbest, özgür olacak... Yani o zaman hiç hata yapmayacak mı?” (Ç-4)

“Hocam ama şöyle bir şey var. Burada kalan herkes buraya alışıyor ve buradan sonrası için heyecanlanıyor, bazen korkuyor. Özellikle yaşı büyüyenler falan konuşuyor, yani çıkınca ne olacak falan diye... Kimin yanında kalabiliriz, nasıl para kazanırız falan... Böyle düşününce burası dışarıya göre iyi bir yer... Dışarıda her şey daha zor olacak.” (Ç-14)

Çocuk katılımcıların değerlendirme yaptıkları son konu geleceğe dair hedef ve beklentileridir. Bu noktada üniversite hedefi ve aile kurma isteği üzerinde durulmuştur. Ç-1 modaya, Ç-5 müziğe olan ilgisinden, Ç-6 bakım tedbiri sürecinde kolluk kuvvetlerine karşı oluşan olumsuz algısının etkisiyle iyi bir polis olma hedefinden, Ç-7 spordaki mücadele duygusunu sevdiğinden, Ç-9 lisede okuduğu bölüme devam etme isteğinden, Ç-11 ise öğretmenini örnek aldığından ve onun gibi olma hayalinden söz etmiştir.

“Moda tasarımı okumak istiyorum. Sürekli elbiseler çiziyorum. Büyüyünce burada benimle ilk tanışan ve ara ara görüştüğüm abla gibi güzel ve iyi biri olmak istiyorum.” (Ç-1)

“Ben müzik öğretmeni olmak istiyorum. Müzik dinlemeyi çok seviyorum. Sesimin de güzel olduğunu söylüyorlar.” (Ç-5)

“Ben gıda bölümünde okuyorum ama bölümümü sevmiyorum. Polis olmak istiyorum. Polisler beni buraya getirip, yalanlar söyleyip beni buraya bıraktılar. Bu nedenle polislerden nefret ediyordum ve onlara hiç güvenmiyorum ama ben çok iyi bir polis olacağım. Çocukları kandıran, psikolojilerini bozan polisler gibi olmayacağım. Bir de buraya gelen çocuklarla konuşuyorum polis hepsine buranın çok iyi bir yer olduğunu söylemiş, burayı öyle anlatmış ki, ikna etmiş

yani onları... Sonra çocuklar buraya gelince pişman oluyorlar. Onlar gibi çocukları kandırmayacağım, bana güvenecekler. Ben polis olup yurdun gururu olmak istiyorum. Diğer çocuklar da benden etkilenirler belki. İnşallah polis olabilirim.” (Ç-6)

“Spor akademisini okumayı çok istiyorum. Spor yapmayı çok seviyorum. Bu hayatta en mutlu olduğum zamanlar spor yaptığım zamanlar... Mücadele etme duygusu da çok güzel... Umarım kazanırım. Yani elimden geleni yapıyorum, çalışıyorum ama çok da korkuyorum yani emeğimin karşılığını alamamaktan... Öyle zamanlarda tevekkül etmelisin diyorum kendi kendime... Umarım üniversiteyi kazanıp mesleğimi elime alarak buradan ayrılırım. ” (Ç-7)

“Lisede okuduğum mobilya bölümünü seviyorum. Yine aynı bölümde üniversite okumak isterim.” (Ç-9)

“Ben tarih öğretmeni olmak istiyorum. Bir sosyal bilgiler öğretmenim vardı. Onu çok seviyordum. Bana okulu o sevdirmişti. Çok iyi ve başarılı bir insan... Ben de onun gibi olmak istiyorum.” (Ç-11)

Üniversite ve meslek konusunda düşüncelerini paylaşan diğer çocuk katılımcıların hedef ve isteklerinin yanı sıra tedirginliklerinin ve başaramama korkularının olduğu anlaşılmıştır. Ç-12'nin en büyük korkusu meslek sahibi olamamaktır. Çocukların bu ifadeleri çerçevesinde planlı çalışmak, hedef belirlemek, kendine güveni ve azmi arttırmak amacıyla destek ve rehberlik çalışmalarının yapılması gerektiği değerlendirilmiştir. Meslek seçimi ve üniversiteye hazırlık süreci günümüzde en sağlıklı aile kurumu içinde yetişen çocuklar için bile zorlu, stresli ve desteğe ihtiyaç duyulan bir dönemdir. Dolayısıyla ailelerinden ayrı kalmak durumunda olan, olumsuz yaşam deneyimlerinin izlerini taşıyan çocukların bu dönemde çok daha özel bir ilgiye ihtiyaç duydukları bir gerçektir.

“Üniversiteyi okumak çok istiyorum. En büyük hayalim veteriner olmak... Ben en çok hayvanlarla ilgilenirken mutluyum. Ama puanları çok yüksek... Bir de ben meslek lisesinde çocuk gelişimi okuyorum. Fen derslerini de hiç görmüyorum. Ne yapacağım bilmiyorum. Okuldan geldikten sonra yatma saatine kadar hep etütte ders çalışıyorum. Dershaneye de yazıldım. Çok çalışıyorum ama hala çok eksikim var. Keşke Anadolu lisesine gidebilseydim. Her şey çok daha güzel olurdu. Okulda okuduğum bölümle ilgili ödevler-projeler hazırlamamız gerekiyor. Onlar da çok vaktimi alıyor. Ama ben çok çalışıyorum. Hem burada derslerimizi desteklemesi için yapılan kursları hiç kaçırmıyorum. Yani sence yapabilir miyim abla, kazanabilir miyim? Şansım var mı?” (Ç-3)

“Bölümümde 3 kez birinci seçildim ve hediye bile aldım ama üniversiteyi kazanıp okuyabilecek kadar zeki biri olduğumu düşünmüyorum. Okulda derslerim iyi ama üniversiteye gitmeyi düşünmüyorum. Bunu isterim ama başarabileceğime inanmıyorum. Çünkü o kadar zeki değilim.” (Ç-2)

“Hiç umudum yok ama BESYO kazanmak çok isterim.” (Ç-8)

“Ben üniversiteyi kazanabilirsen spor ile ilgili bir bölüm okumak çok isterim aslında ama kazanabileceğimi düşünmüyorum. Yani derslerim iyi değil. Ders çalışmayı da sevmiyorum.” (Ç-14)

“Uçak mühendisi olmak istiyorum. Çok istiyorum ama çok zormuş. Başarabilir miyim bilmiyorum. Bazen yapabilirim diye düşünüyorum bazen ise kendimi çok güçsüz hissediyorum.” (Ç-10)

“En büyük korkum bir meslek sahibi olamamak... Babam yüzünden okulu bıraktım. Şimdi toparlamaya çalışıyorum çıraklık eğitimi falan...” (Ç-12)

Diğer yandan Ç-4 ve Ç-13 üniversite ve meslek konusunda çok istekli olmadıkları ve hayatı düşünmeden akışına bırakmayı tercih ettikleri, yaşam enerjilerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu çocukların hedefsiz, isteksiz ve yarını düşünmemeyi doğru bulan tavırları özellikle kuruluştan ayrıldıktan sonraki süreçte farklı olumsuz yaşam deneyimlerine sürüklenmeleri açısından risk oluşturmaktadır. Yine bu noktada da sunulan psiko-sosyal desteğin yetersizliği açıkça ortaya çıkmıştır.

“Geleceği hiç düşünmedim. Hayal etmedim. Eğer bir meslek sahibi olabilirim ilerde hemşire olabilirim belki de matematiğim çok kötü. Yani zor o iş... Ne olacak bilmiyorum. Burada yaşıyoruz işte...” (Ç-4)

“Kazanırsam hukuk okumak isterim ama kazanamazsam da sorun yok. Uğraşmama yani kazanayım diye... Olursa olur, olmazsa olmaz. Geleceği düşünmüyorum. Yarını bile düşünmüyorum. Çünkü bunları düşünmek çok saçma ve gereksiz geliyor bana... Hayat saçma ve gereksiz çünkü... Ölene kadar yaşa işte, o kadar... Üniversiteyi kazanırsam okurum, kazanamazsam okumam... İnternet kafeye gitmeyi bırakmayı asla düşünmüyorum. Nefes almak gibi bir şey o... Şimdi okula gidip-gelip yatana kadar internet kafede vakit geçiriyorum... Çalışmaya başlayınca işimi yapar, yatana kadar yine internet kafeye giderim. Günler böyle geçer işte... Ölmeyi beklerim. Bir gün öleceğiz sonunda...” (Ç-13)

Gelecekte aile kurma konusunu değerlendiren çocuk katılımcılardan ise Ç-2, Ç-7, Ç-10, Ç-11 ve Ç-12 ileride iyi bir aile kurmayı istediklerini belirtmişlerdir. Çocukların “aile” kurumuna yönelik olumlu ifadeleri, gelecekte aile kurmaya yönelik istekleriyle birlikte sevindirici bir tablo oluşturmaktadır. Ancak bu noktada özellikle kuruluştan ayrılma süreci yaklaşan çocuklara yönelik sağlıklı bir aile birlikteliği kurma konusunda rehberlik edilmesi, gelecekte erken ve yanlış kararların alınarak farklı sorunlar yaşanmasına engel olabilmek açısından önemlidir.

“İlerde güzel bir aile kurabilirim.” (Ç-7)

“Liseyi bitirdikten sonra hemen evleneceğim. Zaten benim bir bekleyenim de var.” (Ç-2)

“İlerde iyi bir ailem olsun çok istiyorum.” (Ç-10)

“Gelecekte iyi bir ailem olur İnşallah...” (Ç-11)

“İlerde güzel bir aile kurmak istiyorum. Çocuklarımın benim yaşadığım şeyleri yaşamasına izin vermeyeceğim. Ben çok iyi bir baba olacağım. Bu konuda sana söz verebilirim, bana güvenebilirsin hocam...” (Ç-12)

Diğer yandan Ç-8 iyi bir aile kuramama endişesini dile getirirken; Ç-4 ve Ç-14 aile kurma konusunda net bir fikre sahip olmadıklarını belirtmiş; Ç-13 ise kötü bir aile fikrinin korkutuculuğu nedeniyle bir aile kurmayı asla istemediğini ifade etmiştir. Bu çocukların tedirgin ve olumsuz bakış açıları; aile üyeleri ile iyileştirilemeyen bağlara, sosyal hayatta kuracakları ilişkilerde yaşayabilecekleri sorunlara ve yine psiko-sosyal desteğin yetersiz kaldığına işaret etmektedir.

“İlerde aile kurmak isterim. Yani insanın ailesi olması çok güzel bir şey... Benim ailem bana aile olamadı ama ben belki iyi bir aile kurabilirim. Gerçi biraz korkutucu da hocam... Ya yine iyi bir aile olmazsa...” (Ç-8)

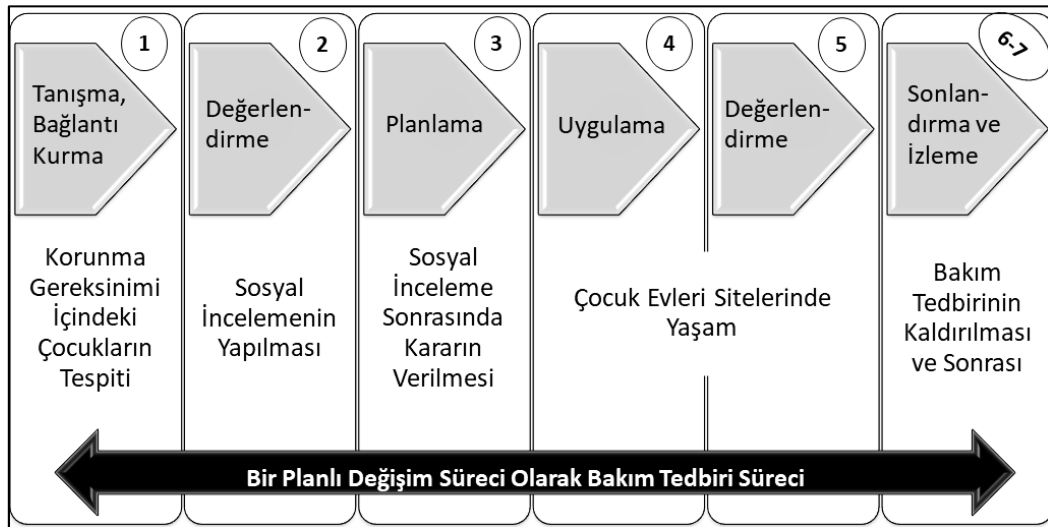
“Aile kurabilir miyim bilmiyorum.” (Ç-4)

“Hayal etmedim. Yani ilerde aile kurabilir miyim bilmiyorum.” (Ç-14)

“Gelecekte asla bir aile kurmayacağım. Bir aile kurup çocuklarıma kötü şeyler yaşatırım diye korkuyorum. Yani en büyük korkum ben yaşadım, belki yaşatırım korkusu...” (Ç-13)

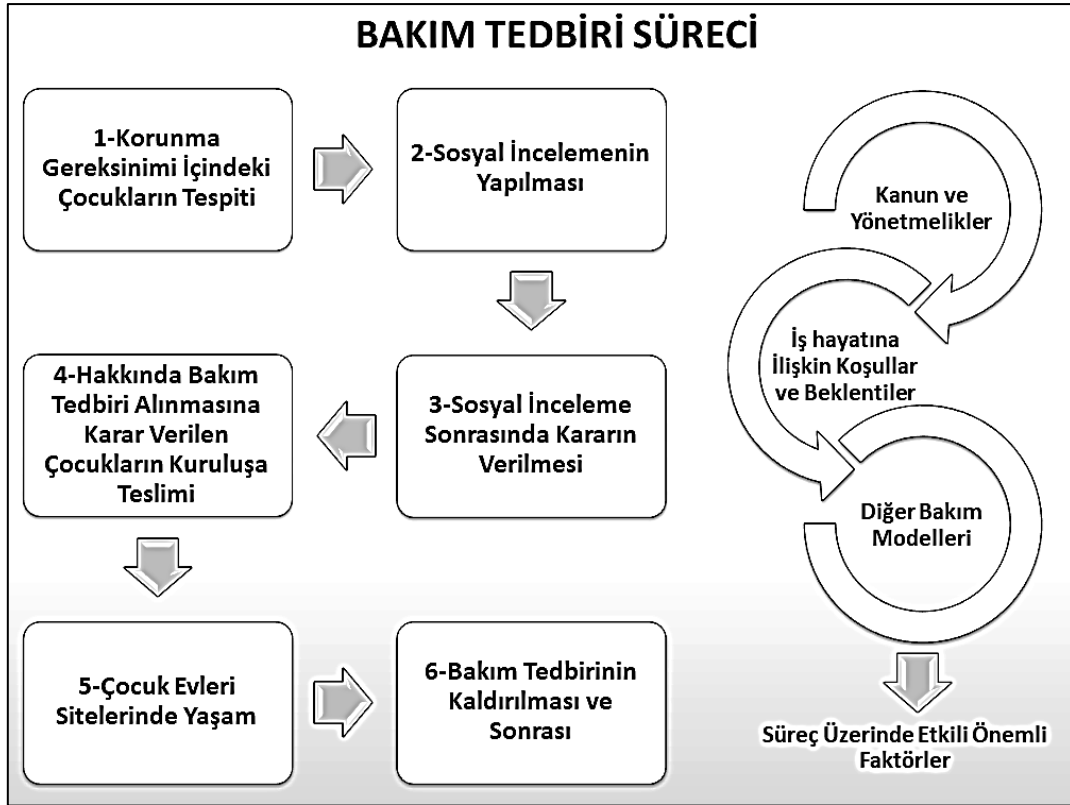
BÖLÜM 4: TARTIŞMA

Bu çalışma; kurum bakımında kalan çocukların ve çocuk refahı çalışanlarının bakım tedbiri sürecine ilişkin görüş ve deneyimlerinden hareketle detaylı bir analiz ortaya koymayı ve bu sürecin daha etkin bir işleyişe ulaştırılabilmesi için gerekli iyileştirmelere kaynak oluşturmayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Bu araştırmada bakım tedbiri sürecine, sosyal hizmetin sistem kuramı ve bütüncül bakış açısı ile yaklaşmış ve bu doğrultuda sürecin tüm aşamaları farklı aktörleri ile değerlendirmeye alınmıştır. Bakım tedbiri sürecini “planlı bir değişim süreci” olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim sosyal hizmet müdahalesinin yedi aşamalı planlı değişim süreci düşünüldüğünde; korunma gereksinimi içindeki çocukların tespiti, planlı değişimin birinci aşaması olan “tanışma ve bağlantı kurma” adımı ile sosyal incelemenin gerçekleştirilmesi süreci “veri toplama ve değerlendirme” adımı ile inceleme sonrası karar verilerek sosyal inceleme raporunun yazılması süreci “planlama” adımı ile hakkında bakım tedbirine karar verilen çocukların kuruluşa teslimi ile başlayıp bakım tedbirinin sonlandırılması kararına dek geçen süreçte bu tedbirin uygulanması ve sürecin değerlendirmeye tabi tutulması “uygulama ve değerlendirme” adımları ile bakım tedbirinin kaldırılması ve sonrasındaki süreç ise “sonlandırma ve izleme” adımları ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda bakım tedbiri süreci planlı bir değişim süreci olarak Şekil-4’de sunulmuştur.

Şekil 4: Planlı Bir Değişim Süreci Olarak “Bakım Tedbiri Süreci”

Planlı bir değişim süreci olan bakım tedbiri sürecine odaklanılan bu araştırmada elde edilen veriler, görüşme yapılan üç farklı katılımcı grubu için ayrı ayrı gruplandırılarak “Bulgular” bölümünde sunulmuştur. Çalışmanın “Tartışma” bölümünde ise bakım tedbiri süreci ve bu süreç üzerinde etkili olan temel faktörler çerçevesinde başlıklar oluşturulmuş ve üç farklı katılımcı grubundan elde edilen bulgular sürecin adımlarını oluşturan bu başlıklar altında tartışılmıştır. Bu bağlamda, bakım tedbiri sürecinin adımları ve bu süreç üzerinde etkili önemli faktörler Şekil-5’de gösterilmiştir.

Şekil 5: Bakım Tedbiri Sürecinin Adımları ve Bu Süreç Üzerinde Etkili Önemli Faktörler

Bu çerçevede belirlenen ve araştırmanın bulgularının tartışıldığı başlıklar aşağıdaki gibidir:

- Bakım Tedbiri Alınması ve Uygulanması Sürecinde Görevli Çalışanların İş Hayatına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Çocuk Koruma Politikaları Kapsamında Kanun ve Yönetmeliklere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

- Korunma Gereksinimi İçindeki Çocukların Tespit Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Sosyal İnceleme Sonrası Karar Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Hakkında Bakım Tedbiri Alınmasına Karar Verilen Çocukların Kuruluşa Teslim Süreçlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Çocuk Evleri Sitelerinin Şartları, Kuralları ve Hizmetlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Çocuk Evleri Sitelerinde Koruma ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Eğitim Hayatı, Aile ve Arkadaşlık İlişkilerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi
- Çocuk Korum Sisteminde Bakım Modellerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

4.1. İş Hayatına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Mesleklerine yönelik değerlendirme yapan katılımcıların üzerinde durdukları konulardan biri; üniversitede aldıkları eğitimin yetersizliği, alanda tecrübeli hocaların sayısının azlığı ve teori ile işleyişin uyuşmamasıdır. Nitekim Alptekin, Topuz ve Zengin (2017:55) yaptıkları incelemede Türkiye’deki üniversitelerin sosyal hizmet bölümünde ders verme niteliğine sahip öğretim elemanlarının üçte ikisinden daha fazlasının (%70,30) sosyal hizmet lisans, yüksek lisans ya da doktora düzeyinde herhangi bir dereceye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Elbette sosyal hizmetin bilgi gövdesini besleyen yakın disiplinlerden öğretim elemanlarının belli bir ölçüde bulunması sosyal hizmet eğitimi zenginleştiren ve güçlendiren bir yapı sağlayacaktır. Ancak Alptekin, Topuz ve Zengin’in belirttiği oranlar sosyal hizmet eğitimin niteliği ve bir disiplin olarak özgünlüğü noktasında oldukça düşündürücüdür. Diğer yandan Genç (2019: 107) yaptığı araştırmada, çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının yarısından fazlasının teorik eğitimleri (lisans/lisansüstü) mesleki çalışmalarına aktarmakta güçlük yaşadıkları, bunun en önemli nedenlerinden birinin üniversitede alınan teorik eğitimin alandaki sorunları karşılamadaki yetersizliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çüm ‘ün (2019: 62) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların da çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin

yaptıkları değerlendirmelerde, teorik bilgi ile uygulama arasındaki farklılıkları dile getirdikleri görölmüştür. Yine benzer şekilde Karataş, Demiröz ve İçağasioğlu Çoban (2002: 74; akt. Güzel ve Selçik, 2017: 768) Türkiye’de yaptıkları bir araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının sadece %37,1’inin lisans düzeyinde aldıkları sosyal hizmet eğitimini yeterli gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Genç, Çüm Karataş, Demiröz ve İçağasioğlu Çoban’ın sosyal hizmet eğitime ilişkin ulaştığı sonuçlar, bu araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermekte ve sosyal hizmet eğitiminin niteliğinin artırılması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Diğer yandan araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar; üyesi oldukları mesleğe ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde, mesleklerinin; insan sevgisini, insana hizmeti amaç edinmeyi, yüksek düzeyde duyarlılığı, hassasiyeti, sakinliği ve anlayışı, iyi düzeyde mevzuat bilgisini ve donanımlı olmayı, büyük sorumluluklar alabilmeyi, farklı sorunlarla yüzleşebilmeyi, çok boyutlu sorunlarla ve mutsuz bir müracaat kitlesi ile yoğun bir şekilde çalışabilmeyi gerektirdiğini belirtmişlerdir. Nitekim Güzel ve Selçik, (2017: 769) bazı meslek uzmanları ve akademisyenlerce “hoşgörölü, samimi, dışa dönük, akılcı, pozitif, sorun çözmeye odaklı, iyimser, enerjik, güler yüzlü ve stresle başa çıkma kapasitesi yüksek olmayan kişilerin sosyal hizmet mesleğini tercih etmelerinin önerilmediğini” ifade etmiştir. Ayrıca bu araştırmaya katılan meslek elemanlarının yaptıkları en büyük vurgu karmaşık, yıpratıcı ve zor bir mesleğe sahip oldukları yönündedir. Nitekim, bir sosyal hizmet uzmanı için asıl mesele, sosyal hizmeti kariyer olarak seçmek değil; hayatını sosyal hizmete adamaktır (Güzel ve Selçik, 2017: 769). Bu nedenledir ki görüşme yapılan katılımcılardan ikisi dışındaki tüm çalışanlar mesleklerini tüm zorluklarına rağmen sevdiklerini ve değiştirmek istemediklerini vurgulamışlardır. Ancak yine bu noktada düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunun da altını çizdikleri belirtilmelidir. Genç (2019: 69) de yaptığı araştırmada çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının neredeyse tamamına yakınının (%91,6) mesleğini sevdiği sonucuna ulaşmıştır. Yine benzer şekilde Berkün (2010:106) de sosyal hizmet uzmanlarının çalışma hayatında karşılaştıkları mesleki sorunları belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada “katılımcıların tüm özveri ve zorluklara karşın, mesleklerini icra etmekten büyük bir keyif duyduklarını ve işlerine sevgi ve saygı ile bağlı olduklarını” bulgulamıştır.

Diğer yandan bu araştırmaya katılan meslek elemanlarının çalıştıkları Müdürlük ve bağlı bulundukları Bakanlık için mesleklerine duydukları güçlü aidiyeti taşımadıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu, bağlı bulundukları Bakanlığa değiştirmek istediklerini dile getirmiştir. Bakanlığa ilişkin değerlendirmelerde bulunurken, Bakanlığın; meslek elemanlarına yönelik değer verme, sahip çıkma ve destekleme fonksiyonlarının yetersiz olduğu yönünde ortak bir görüşü paylaşmışlardır. Katılımcıların bu konuda sundukları sözlü ve sözsüz tüm veriler dikkate alındığında özellikle sosyal çalışmacıların değersiz görüldüklerine, yalnız bırakıldıklarına ve önemsenmediklerine inandıkları; psikologların ise kendi mesleklerini yapamadıklarını vurguladıkları görülmüştür. Katılımcılar bu noktada, görev tanımlarına ilişkin düzenlemeler gerektiğini vurgulamış ve bağlı bulundukları Bakanlıktan bu konuda destek ve çalışma beklediklerini dile getirmişlerdir. Çüm ‘ün (2019: 55-62) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların da çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde sosyal çalışmacılara gerekli önem ve değerin verilmediğini dile getirdikleri görülmüştür. Nitekim Mercanlıoğlu, Doğan ve Sapmaz (2012; akt. Erdal ve Turan, 2017: 72) ülkemizde kamu kurumlarında yapılan çalışmaların sonuçlarına göre “çalışanlara verilen değerin, kurumsal hizmetin etkinlik ve verimlilik boyutuyla başarılı olmasında temel faktör olduğunu” vurgulamıştır. Bu doğrultuda meslek elemanlarının ifadeleri dikkate alınmalıdır.

Ayrıca meslek elemanları bağlı bulundukları Bakanlığa ve Müdürlüğü değerlendirirken, hizmet içi eğitimlerin yetersizliği ve tüm çalışanlara ulaşamayışı üzerinde durmuş; yürüttükleri iş ve işlemler neticesinde olumlu ya da olumsuz geri dönüşlerin yapılması gerektiği yönündeki beklentilerini paylaşmışlardır. Bir çalışanın vekâleten idarecilik yaptığı zamanlarda, zor vakaları çözüme kavuşturan çalışma arkadaşları için teşekkür belgesi hazırlayıp verdiğini ve bu durumun motive ediciliğini bizzat gözlemlediğini belirten ifadeleri; çalışanlar açısından bu konunun ne kadar önemsendiğini ortaya koyan bir veri olmuştur. Nitekim literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde özellikle hizmet içi eğitim ve geri bildirim konularında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Geri bildirim aslında denetim sürecinin bir parçasıdır ve gerek motivasyonun artırılmasında gerekse de hatalı işlemlerin düzeltilerek daha etkin bir sürecin yürütülmesinde işlevsel bir uygulamadır. Her kurum gibi sosyal hizmet

kurumlarının da denetim mekanizmalarını içinde barındırdıklarını ifade eden Özkan'ın (2016: 46-47) nitel araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanları, evrak üzerinden biçimsel bir denetimin olduğuna dikkat çekmiştir ve değerlendirme- denetleme mekanizmasının meslek elemanlarına geri bildirim vererek hem çalışanı, hem müracaatçıyı hem de kurumu koruyacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca yaptığı araştırmalar sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının yaşadıkları stresörleri sıralayan Fontana da (1993; Işıksan, 2010: 56) performans, başarı hakkında geri bildirimin olmaması durumunun önemli bir stresör olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan hizmet içi eğitime duyulan ihtiyaç konusunda benzer çalışmalarda elde edilen sonuçlar da bu çalışmanın bulgularını destekleyici niteliktedir. Genç (2019: 69) yaptığı araştırmada çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının neredeyse tamamına yakınının (%90,7) hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşmıştır. Çüm 'ün (2019: 55-62) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde ifade ettikleri konulardan biri kurumların hizmet içi eğitim sağlama konusunda yetersiz olmasıdır. Berkün'ün (2010:106) araştırmasına katılan meslek elemanları; yapılan hizmet içi eğitim programlarının sayıca artırılması gerektiğini ve bu programlara katıldıkları dönemlerde çalıştıkları kurumlarda işlerin aksamaması güvencesi verilmesi durumunda, daha üst düzeyde mesleki gelişim gösterecekleri inancını taşıdıklarını belirtmişlerdir. Yağcı (2017: 66) yaptığı araştırmada “çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yarıya yakınının yılda sadece 1-3 günü mesleki eğitim/hizmet içi eğitimde geçirdikleri, beşte dördünün yılda en çok bir hafta hizmet içi eğitim aldıkları” sonucuna ulaşmıştır. Tortop (2016:75) araştırmasına katılan ve çalışma süreleri ortalama 5 yıl olan meslek elemanlarının yaklaşık yarısının (49,4) hizmet içi eğitimlere 1-5 kez katılmış olduklarını belirtmiş ve bu oranın oldukça düşük görüldüğüne dikkat çekmiştir. Yine aynı araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının büyük çoğunluğunun (%85,9) sürekli mesleki eğitimin gerekliliğine inandıklarını görülmüştür.

Katılımcıların bağlı bulundukları müdürlüğe yönelik değerlendirmelerindeki ortak vurgulardan bir diğeri “idarecilerin alandan gelmesi ve deneyim sahibi olması gerekliliği” konusundadır. Zengin ve Çalış (2017: 65) yaptıkları araştırmada,

yöneticilerin sosyal hizmetin değer ve felsefesi ile sosyal hizmet uzmanının rolleri hakkında yeterince bilgi ve farkındalığa sahip olmadığı sonucuna ulaşmış ve bu durumun meslek elemanlarını için bir stres kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Çüm ise (2019: 60-66) araştırmasına katılan sosyal çalışmacıların mesleklerinin yöneticiler tarafından tam olarak bilinemediğine dikkat çektiklerini ifade etmiştir. Bu doğrultuda Zengin, Çalış ve Çüm'ün ulaştığı sonuçlar, bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Diğer yandan görev tanımlarının çok net olmadığını ifade eden katılımcılar pek çok farklı iş için görevlendirildiklerini ve bu durumun ciddi bir iş yükü ve önemli bir stres kaynağı olduğunu dile getirmişlerdir. Çüm 'ün (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan kadın sosyal çalışmacıların da çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde ifade ettikleri konulardan biri görev tanımında yer almayan işlerin verilmesidir. Genç'in (2019: 92) yaptığı araştırmada ise çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının %41,7'si rol tanımlarının açık ve net olmadığını ifade etmiş ve bu durumun kendilerini strese soktuğunu vurgulamışlardır.

Bu araştırmanın bir başka bulgusu ise fiziksel imkanlarla ilgilidir. Korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanları ile çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde görev yapan çalışanların bu konudaki ifadelerinin farklılık gösterdiği görülmüştür. Nitekim devlet, özellikle koruma ve bakım altında bulunan çocukların kaldıkları kuruluşların iyileştirilmesi konusunda büyük adımlar atmış ve bu durum sosyal servis çalışanlarının da fiziki şartlarını iyileştirmiştir. Dönüşüm gerçekleştirilen bir kuruluş dışındaki diğer kuruluşların sosyal servis çalışanları “fiziksel şartların çok iyi durumda olduğu” ifade etmiştir. Ayrıca kuruluşlarda psiko-sosyal servis çalışanları ile görüşme yapmak için uygun bir oda bulma konusunda bir sorun yaşanmamış ve fiziksel imkanların çok iyi durumda olduğu gözlemlenmiştir. Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının ise fiziki şartların yetersizliği konusunda ortak bir görüşe sahip olduğu görülmüştür. Bu konuda katılımcıların görüşlerinin üç temel noktada toplandığı söylenebilir. Birincisi, Müdürlük bünyesinde görüşme odalarının bulunmayışı ve bu durumun özellikle hassas vakalarda gerçekleştirilen görüşmeler için sorun oluşturması; ikincisi, meslek elemanlarının

farklı birimlerde görevli iş arkadaşlarıyla aynı odayı paylaşması ve yoğun bir odada sosyal inceleme raporuna odaklanmanın zorluğu; üçüncüsü ise yine farklı birimlerde görevli çalışanların aynı odayı paylaşması nedeniyle hem müracaatçıların hem de çalışanların odadaki herhangi bir görüşmenin bitmesini beklemek zorunda kalmaları ve bu durumun işleyişi yavaşlatıyor olmasıdır. Ayrıca araştırma sürecinde de bu birimdeki çalışanlarla görüşme yapmak için uygun bir oda bulma konusunda sorunlar yaşanmıştır. Bu noktada, koruma ve bakım altında bulunan çocukların kaldıkları kuruluşların şartlarını iyileştirme konusunda önemli çalışmalar gerçekleştiren devletin, benzer şekilde il müdürlükleri ve SHM'ler özelinde de iyileştirmeler yapmasına ihtiyaç duyulduğu söylenmelidir. Ayrıca katılımcıların dikkat çektikleri diğer bir nokta “sosyal incelemeye gitmek için gerekli araç sayısındaki yetersizlik” olmuştur.

Literatürde bu çalışmanın bulgularını destekleyen başka araştırmalarla karşılaşılmıştır. Çüm 'ün (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde fiziki koşulların uygunsuzluğu ve sosyal inceleme için araç bulamama sorununu dile getirdikleri görülmüştür. Yağcı'nın (2017: 66) yaptığı araştırmaya katılan çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının %17,5'i iş yerinin fiziki koşulları ve ulaşım ile ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Berkün'ün (2010:105) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının tümü ise çalışma ortamında fiziksel yönden eksiklikler olduğunu, özellikle müracaatçılarla bireysel görüşme yapılabilecek odaların çok sınırlı sayıda olması ya da hiç olmaması nedeniyle sorun yaşadıklarını ve ayrıca kurumlarda; teknik donanım, araç ve gereç yönünden de yetersizlikler olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte araştırmaya katılan yöneticilerin de benzer ifadelerde bulunduğu ve mali kaynak yetersizliği nedeniyle yeni düzenlemelerin yapılmasında sorun yaşandığı belirttikleri görülmüştür.

Katılımcıların müdürlüğe ve bakanlığa yönelik değerlendirmelerde bulunurken ve görüşmelerin diğer pek çok aşamasında vurguladıkları bir diğer konu iş yoğunluğu ve personel yetersizliğidir. Görüşme yapılan meslek elemanlarının tümü bu konuda görüş birliğine sahiptir. Korunma gereksinimi içinde çocuk biriminde görev yapan katılımcılar bu çerçevede; personel eksikliğinin yaşanan sorunların temelini oluşturduğunu, vakalar yeterli olamama ve geç kalma durumu yaşadıklarını, bu

durumun iş verimini ve iş tatmini çok düşürdüğünü, üzerinde ayrıntılı çalışma fırsatı buldukları vakalarda büyük değişimler sağlayabildiklerini ancak personel yetersizliği ve iş yoğunluğu nedeniyle vakalara gerekli zamanı ayıramadıklarını, emniyet ve mahkemelerden gelen dosyaların iş yükünü ciddi düzeyde arttırdığını ve çalıştıkları birimlerdeki vaka yoğunluğunun kendilerine verilen ek görevlerle daha da arttığını dile getirmişlerdir. Sosyal serviste görevli katılımcılar ise sadece en temel iş ve işlemleri yaparak sosyal servisi yürütmeye çalıştıklarını, evrak işlerinin fazlalığı nedeniyle çocuklara gerekli psiko-sosyal desteği sağlayamadıklarını, Bakanlık tarafından istenen istatistiki bilgilere, çok çeşitli formlara, raporlara, sürekli yenisi eklenen etkinliklere ve projelere yetişemediklerini ve çok sayıda çocuktan sorumlu olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca görüşme yapılan çocuk evleri sitelerinden sadece birinin sosyal servisinde kısa süre önce gerçekleşen tayin sonucu iki meslek elemanın görev yaptığı, diğer kuruluşların sosyal servisinde ise tek bir çalışanın bulunduğu görülmüştür. Sosyal serviste tek çalışan bir katılımcı, iş yoğunluğunun yanı sıra bilgi-fikir- görüş desteğinden de yoksun kaldığını vurgulamıştır.

Literatürdeki benzer çalışmaların sonuçlarının bu araştırmanın bulguları ile benzerlik taşıdığı görülmüştür. Nitekim aşırı evrak yükü, iş yoğunluğu ve personel yetersizliği, Çüm 'ün (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Genç (2019: 92-93) yaptığı araştırmada ise çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının stres düzeylerini en fazla etkileyen etkenin “fazla iş yükü” olarak ortaya çıktığını belirtmiş ve bu durumun literatürdeki diğer araştırma bulguları ile paralellik gösterdiğini ifade etmiştir. Kaya Kılıç ve Tekin (2019: 859) yaptıkları araştırmada korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli sosyal çalışmacılar tarafından en çok vurgu yapılan konuların başında “nitelikli personel sıkıntısı ve personel yetersizliği nedeniyle yaşanan vaka yoğunluğunun” geldiğini belirtmiştir. Zengin ve Çalış (2017: 65) yaptıkları araştırmada sosyal hizmet uzmanlarının %65,7'sinin iş yükünün normalden fazla olduğunu belirttiklerini ve mevcut iş yükü içerisinde büro işlerinin önemli bir yere sahip olduğunu bulgulamışlardır. Yağcı'nın (2017: 67) araştırmasına katılan çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çalışma yaşamında karşılaşılan sorunları değerlendirirken en çok üzerinde durdukları konu yine “aşırı iş yükü ile karşı karşıya olma” durumu olmuştur. Ayrıca Yağcı (2017: 72) araştırmasında, sosyal hizmet

uzmanlarının yüz yüze ya da dolaylı olarak müracaatçıları ile ilgili çalışırken mesailerinin % 31'ini, daha sonra bu çalışmaları kaydetmek, sosyal inceleme raporu ve diğer mesleki raporlarını yazmak için de mesailerinin % 29'unu harcadıklarını, mesailerinin geriye kalan bölümünde ise kurum içi yazışmaları, onayları vb. hazırladıklarını, idari işleri tamamladıklarını ve diğer etkinlikleri yaptıklarını bulgulamıştır. Berkün'ün (2010:105) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının tümü ise sayıca oldukça az olduklarını, bu nedenle olması gerekenin çok üstünde bir müracaatçı grubuna hizmet sunduklarını, niceliksel yetersizliğin sunulan hizmetin niteliğini de olumsuz yönde etkilediğini, özellikle müracaatçılara ihtiyaç duydukları zamanın ayrılmasında ve hizmeti zamanında sunmakta sorunlar yaşadıklarını vurgulamışlardır.

Meslek elemanlarının motivasyon kaynakları, bu araştırmanın irdelediği bir diğer konu olmuştur. Bu çerçevede katılımcıların hem içsel hem de dışsal motivasyon kaynaklarından söz ettikleri; ancak içsel motivasyon kaynaklarının daha sık ifade edildiği görülmüştür. Dile getirilen içsel motivasyon kaynaklarından en çok ön plana çıkanlar mesleğe duyulan büyük sevgi ve bağlılık, olumlu değişim sağlama ve müracaatçılardan bu yönde geri bildirim alma, müracaatçıların iyilik halini artırma ve hayata dokunma durumları olmuştur. Nitekim Çüm (2019: 113-115) gerçekleştirdiği nitel araştırmada çocuk alanında çalışan katılımcıları çalışma yaşamında en çok motive eden güdüleme aracının “çocukların yüksek yararını sağlamak için çalışmak” olduğu sonucuna ulaşmış ve katılımcıları %75 oranında içsel motivasyon kaynaklarının güdülediğini belirtmiştir. Yağcı ise (2017: 67) araştırması sonucunda insanlara yardım etmenin, destek olmanın ve sorunlarını çözmenin çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları için en başta gelen mutluluk etkeni (% 44,7) olduğunu bulgulamıştır.

Bu araştırmanın bir başka bulgusu ise meslek elemanlarının meslek hayatlarındaki kritik deneyimlerine ilişkindir. Bu çerçevede vakaların çoğunun kendileri için unutulmaz olduğunu belirten meslek elemanlarının, en çok istismar ve “ensest” vakalarından söz ettikleri; ayrıca cinayet içeren vakaları da ağır vakalar olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu noktada bir meslek elemanın ise yoğun bir çaba göstererek olumlu bir değişim gerçekleştirdiği bir vakayı paylaşması, meslek

elemanları için gerekli koşullar sağlandığında ulaşılabilecek güzel sonuçları ortaya koyması bakımında çok değerli bulunmuştur. Aydın'ın (2019: 49-56) araştırmasın katılan sosyal hizmet uzmanlarının da unutulmaz kritik vakalara ilişkin ifadeleri incelendiğinde anlatılan pek çok örneğin ensest ve istismar vakası olduğu, intihar ve cinayet içeren vakaların da kritik vakalar olarak değerlendirildiği görülmüştür. Aydın edindiği bulgular ile bu araştırmanın sonuçları benzerlik göstermiştir.

4.2. Kanun ve Yönetmeliklere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu başlık altında öncelikle değerlendirilmesi gereken konu, görev tanımlarına ilişkin düzenlemelerin gerekliliğidir. Nitekim bu konu, araştırmaya katılan tüm çalışanlar tarafından, gerçekleştirilen görüşmelerin pek çok yerinde sıklıkla dile getirilmiştir. 2012 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan sosyal çalışma görevlisi tanımında yapılan değişikliği doğru bulmadıklarını belirten katılımcılar, alanının zorluğu, hassasiyeti ve gerektirdiği deneyim dikkate alındığında farklı bilgi ve beceri donanımına sahip meslek ve disiplinlerden herkes tarafından bu alandaki görevlerin yerine getirilebilir olarak görülmesini sorgulamakta ve doğru bulmamaktadır. İkinci olarak, aynı görevi yerine getirebilir olarak görülen farklı meslek elemanları içinden sosyal çalışmacıların en zor ve karmaşık vakalar için seçildiğini ve iş yüklerinin daha ağır olduğunu ifade etmekte ve bu durumun mevzuat ile uygulamaların örtüşmesinde bir sorunun olduğuna işaret ettiğini belirtmektedir. Nitekim bu konu halen tartışılıyor olmasının yanında literatürdeki bazı araştırmalarda da kendine yer bulmuştur. Çüm 'ün (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların, iş hayatında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde “alan dışındaki meslek gruplarının bu mesleği icra etmeleri” konusunu dile getirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde Kaya Kılıç ve Tekin'in (2019: 859) sosyal çalışmacılarla yaptığı nitel araştırmada hizmetlere ilişkin yaşanan sorunlar değerlendirilirken, farklı ve alanla ilişkisi olmayan meslek elemanlarının alanda çalışması durumuna vurgu yapılmıştır. Aldemir'in(2011: 79) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının “ÇKK'da sosyal çalışma görevlisi başlığı altında farklı mesleklerin yer alması sizce doğru bir düzenleme mi?” sorusuna verdikleri yanıt %16 oranında evet, %10,8 oranında kısmen ve %73,1 oranında ise hayırdır.

Sosyal çalışma görevlisi tanımı konusundaki eleştirilerin ve yeni düzenlemenin gerekliliği konusundaki beklentilerin sadece alandaki sosyal çalışmacılar tarafından değil; bu tanım içine eklemelendirilmeye çalışılan diğer meslek elemanları tarafından da paylaşıldığını söylemek mümkündür. Bu araştırmaya katılan bir psikoloğun sosyal çalışmacı olarak görev aldığını düşünmesi ve kendi mesleğini yapamadığını belirtmesi bu açıdan oldukça önemlidir. Bu durum, çocuk koruma kanunundaki sosyal çalışma görevlisi tanımının ve farklı görevler yürütecek diğer disiplinlerin görev tanımlarının mesleklerine uygun şekilde yeniden düzenlenerek netleştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Şu an var olan düzende psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanından mezun kişiler birbirlerine alternatif şekilde çalışabilmekte ve aynı görevleri yapabilir olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun sosyal hizmet mesleği ve diğer meslekler için zorlayıcı bir durum oluşturmalarının yanı sıra, hizmet sunulan hassas müracaatçı grupları için de süreci risklere açık bir hale getirdiğini söylemek mümkündür. Literatür incelendiğinde sosyal çalışma görevlisi tanımının alandaki işleyişe yansımalarının, bu tanıma dahil edilen farklı meslek elemanları tarafından değerlendirildiği çalışmaların çok yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Cesur ve Köksal Akyol'un (2018: 251-252) AÇSHB'ye bağlı farklı illerdeki çeşitli kuruluşlarda görev yapan çocuk gelişimciler ile gerçekleştirdikleri nitel araştırmanın sonuçları önemlidir. Cesur ve Köksal Akyol (2018: 247) AÇSHB yönetmeliklerinde belirtilen çocuk gelişimcilerine ait ek görevlerin, ilgili literatürde belirtilen meslek tanımı ve yetkinlikler ile paralellik gösterirken aynı yönetmelikler içerisinde sosyal çalışma görevlilerine ait görevler ile uyuşmadığını belirtmiştir. Nitekim bu görevler incelendiğinde sosyal çalışmacının görevleri olduğu açıkça görülmektedir. Bu araştırmaya katılan çocuk gelişimciler, yaşadıkları sorunları çözebilmek adına, sosyal çalışma görevlisi başlığı altında birleştirilen meslek gruplarının ayrıştırılması ve genel anlamda her grubun eğitimini aldığı alanda çalışmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılmasını önermişlerdir. Ayrıca birçoğu sosyal inceleme yapan ve bu inceleme sonuçlarını raporlaştıran çocuk gelişimciler olarak, sosyal çalışmacılarla aynı görevlerden sorumlu tutulmamaları gerektiğini vurgulamışlardır (Cesur ve Köksal Akyol, 2018: 254-262).

Diğer yandan bu araştırma kapsamında, çocuk koruma politikalarının yasal metinlerine ilişkin genel bir değerlendirmede bulunan meslek elemanları; yasal metinleri yetersiz olduğunu ve toplumda karşılığını bulamadığını, bu metinlerin çalışanlara yol gösterecek açıklıkta ve yeterlilikte olmadığını ve bu nedenle standart uygulamaların sağlanamadığını, yanlış kararların verilebildiğini, kanun yapıcılarının taşrada hizmet veren meslek elemanlarının fikirlerini daha çok dikkate almaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde Çüm 'ün (2019: 55-62) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların, iş hayatında mevzuat kaynaklı sorunlar ile karşılaştıklarını belirttikleri görülmüştür. Genç (2019: 95) yaptığı araştırmada ise çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının %55,2'sinin mevzuatı yetersiz bulduğu sonucuna ulaşmıştır. Sarıaltın'ın (2017) kurum bakımındaki çocuklara ilişkin sistemi sosyal refah çalışanları gözüyle değerlendirdiği araştırmasında da bu araştırmanın sonuçlarına benzer bulgulara ulaşıldığı görülmüştür. Sarıaltın'ın (2017:48-49) araştırmasına katılanların büyük bir çoğunluğu; yasa ve yönetmelikleri yetersiz bulduğunu, açıklayıcı ve yol gösterici olmadığını, yeterli alan deneyimine sahip kişilerce hazırlanmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Bu araştırmada önemli bulgulara ulaşılan diğer bir konu 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile ilgilidir. Bu kanun özelinde bir değerlendirme yapan meslek elemanları özellikle danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirlerinin uygulanışında belirsizlikler, sorunlar ve başarısızlıklar olduğunu vurgulamış; maddelerin sürecin nasıl yürütüleceğine ilişkin yol göstermede yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Sarıaltın'ın (2017: 50) araştırmasına katılanların tedbirlerin yeterli olmadığını ve amacına ulaşmadığını, iş yükünü arttırdığını, maddi bir getirisinin bulunmadığını, tedbir uygulayan kişilerin yeterliliklerinin denetlenmesi gerektiğini, sağlık ve eğitim tedbirleri konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nın daha çok sorumluluk alması gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Uslu'nun (2019: 57-60) yaptığı araştırmada ise katılımcılar; çocuk istismarı hakkındaki mevzuatın geliştirilebileceğini, en büyük sorunun mevzuatın işleyişinin sağlanamaması, uygulamaya aktarılmaması olduğunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının denetlenmesi ile ilgili eksikliklerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Uslu'nun araştırmasında ulaştığı “yasaların uygulamaya başarılı bir şekilde aktarılamaması” durumu ile bu çalışmada bulgularan “yasal metinlerin

yeterince yol gösterici olmadığı” görüşünün birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu noktada çalışanlara mevzuat konusunda verilen eğitimin niteliğinin de önemli olduğunun altı çizilmelidir. Bu konuda yapılan önemli çalışmalardan bir diğeri 2011 yılında Aldemir’in gerçekleştirdiği, ÇKK’nın içeriği ve uygulamasını konu alan araştırmadır. Bu araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların %78,6’sı ÇKK’nu yetersiz ya da kısmen yeterli bulmakta ve geliştirilebilir olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte “eğitim ve sağlık tedbirlerine ilişkin bağlayıcı hükümlerin olması gerektiği” üzerinde de durulduğu görülmüştür (Aldemir, 2011: 55-59). Ayrıca Aldemir’in (2011: 59) araştırmasında bazı katılımcılar tarafından dile getirilen “yasanın daha çok suça yönelmiş çocuklara yönelik hazırlanmış ve çocuk koruma içeriği yetersiz kalmış olması” konusu, bu araştırmanın bazı katılımcıları tarafından da dile getirilmiştir. Bu noktada belirtilmelidir ki; bu çalışmanın araştırmacısı, korunma ihtiyacı içindeki çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar ile ilgili iş ve işlemlerin aynı kanunda bir araya getirilmesini doğru bulmaktadır. Nitekim suça sürüklenen her çocuk aynı zamanda korunma ihtiyacı içindedir. Ancak araştırmanın bulgularına paralel olarak, ÇKK’daki korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla ilgili bölümlerin geliştirilmesi ve daha çok yol gösterici olması gerektiği belirtilmelidir.

Bu araştırmanın bulgularından bir diğeri, meslek elemanlarının; iş yoğunluğu nedeniyle tedbirlerin uygulanışındaki zorluklara, iş ve işleyişe ilişkin ilgili maddelerde tanınan sürelerin yetersizliğine yönelik ifadeleridir. Özellikle acil koruma kararına ilişkin uygulamalarda sorun yaşadıklarını belirten katılımcılar, acil koruma kararının alınması için tanınan 5 günlük sürenin ve acil koruma kararının geçerli olduğu 30 günlük sürenin yetersiz kalabildiğini, belirtilen sürelerde iş günü dahi denmediğini vurgulamışlardır. Aldemir’in (2011: 62-63) çalışmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının %34,6’sı 30 günlük acil koruma kararı süresini yeterli görmezken, %23,6’sı kısmen yeterli gördüğünü belirtmiş; özellikle personel ve araç yetersizliği, il dışı inceleme gereken durumların ve buluntu çocukların kimlik tespitinin uzun zaman alması, ailelere var olan adreslerinde ulaşamama, çocuğun kuruluştan izinsiz ayrılması ve bazı vakalarda doğru karara ve veriye ulaşmanın zor olması nedeniyle bu sürelerin aşılabildiğini dile getirmişlerdir.

Aldemir'in (2011) araştırması ile bu araştırmanın sonuçlarının benzerlik gösterdiği bir diğer bulgu ise bakım tedbirinin amacı dışında kullanılma konusudur. Bu araştırmanın katılımcıları, bakım tedbirinin amacı dışında kullanılma durumlarını engelleyebilmek için güçlü yasal metinlerin bulunmadığına dikkat çekmiş ve ailenin çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda işlevsel olarak kullanılabilecek yaptırımlara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir. Aldemir'in (2011: 59) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının da “çocuğun ailesi ve koruma/gözetim sorumlularının görevlerini yerine getirmemeleri halinde uygulanacak müeyyide belirlenmediğini” dile getirdikleri görülmüştür. Yine Sarıaltın'ın (2017: 48) çalışmasında yer alan “gerek olmayan hallerde çocuklarını kurum bakımına teslim etmek isteyen, bu kuruluşları otel gibi gören ve çocuğuna sahip çıkmayan aileler için yaptırımlar olması gerektiği” şeklindeki ifadeler de bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

4.3. Tespit Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu başlık altında araştırmaya katılan çocukların koruma altına alınmadan önceki hayatlarına ilişkin bulgular ile “korunma gereksinimi içindeki çocuk” biriminde görev yapan meslek elemanlarının ihbar kanallarına ilişkin görüş ve deneyimleri literatürdeki benzer araştırmaların bulguları ile birlikte değerlendirilmiştir.

Görüşme yapılan çocukların koruma altına alınmadan önceki yaşam deneyimlerine dair değerlendirmeleri incelendiğinde kavga, anlaşmazlık, ilgisizlik, bakım ve koruma yetersizliği, terk, fiziksel ve cinsel istismar, madde kullanımı ve aile birliğinin bozulması gibi durumların ön plana çıktığı görülmüştür. Korunma gereksinimi içindeki çocuk biriminde görev yapan meslek elemanları ise en sık ihbar aldıkları konuların; fiziksel ve cinsel istismar, parçalanmış aile ve ihmal, ebeveynlik kapasitesinin düşüklüğü, ergenlik dönemi sorunları ve duygu-durum bozuklukları olduğunu ifade etmiştir. SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu'nda (2005) kurumlarda kalan 13.742 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda çocukların kurum bakımına alınmalarında en fazla etkili olan ilk üç neden ekonomik ve sosyal yoksunluk (% 69,5), ebeveynlerinin çocuğu terk etmesi (% 33,4) ve anne ya da babanın ceza evine girmesi (% 21,2) şeklinde sıralanmıştır (Yavuz, 2016: 19-20). Yavuz'un (2016: 41-42) çocukların koruma ve bakım altına alınma

nedenlerini araştırdığı çalışmasında ise; en fazla sayıda çocuğun ebeveynin boşanması (% 25,1) nedeniyle koruma altına alındığını, çocukların ebeveynleri tarafından terk edilmesinin (%23,1) nedenler arasında ikinci sırada, ekonomik ve sosyal yoksunluğun (% 15,5) ise üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Hüseyinoğlu (2017:45) ise yaptığı araştırmada, çocukların %22.8'inin anne ve babasının boşanmasından, %19.5'inin sosyo- ekonomik yetersizlikten, %12.9'unun ise ailenin fiziksel ya da duygusal istismarından dolayı koruma altına alındıklarını belirtmiştir. Kaya Kılıç ve Tekin'in (2019: 851) yaptığı nitel araştırmada korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli sosyal çalışmacılar, çocuk ihmal ve istismarı vakalarının özellikle parçalanmış ailelerde daha çok görülebildiğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmaların sonuçları incelendiğinde “parçalanmış aile” faktörünün çocukların korunma ihtiyacı içinde olmalarına neden olan risk faktörlerinin başında geldiği görülmektedir. Nitekim bu araştırmada da parçalanmış aile faktörünün tek başına bakım tedbiri alınma nedeni olmasa da görüşülen çocukların % 71,4'ünün koruma ve bakım altına alınmalarında etkili olduğu bulgulanmıştır. Bu noktada aile birlikteliğinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine ilişkin politikalar üzerinde çalışılması gerekmektedir. Ayrıca boşanma sonrasında çocukların koruma altına alınmalarını gerektirecek düzeyde risklerle neden karşı karşıya kaldığının irdelenmesi ve ebeveynlerin güçlendirilerek boşanma sonrasında gerek hayatlarını sağlıklı ve bağımsız bireyler olarak devam ettirebilme gerekse de çocuklarını risklere karşı koruyabilme yetilerinin arttırılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Ayrıca literatürdeki araştırmaların sonuçları incelendiğinde sosyo- ekonomik yetersizliğin çocukların koruma altına alınmaların önemli bir başka neden olduğu görülmüştür. Diğer yandan bu araştırmaya katılan çocukların çoğunun sosyo- ekonomik durumlarının iyi olmadığı ancak hiçbirinin bu nedenle koruma altına alınmadığı bilgisi sosyal servis çalışanlarından alınmıştır. Bu durum üzerinde 2015 yılında çıkarılan yönetmelik doğrultusunda sosyo-ekonomik destek hizmetinin yeniden yapılandırılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu hizmet, bir çocuğun sadece ekonomik yetersizlikler nedeniyle ailesinde alınarak hakkında bakım tedbiri verilmesinin önüne geçilmesi ve ekonomik nedenlerle koruma altına alınmış olan çocukların ailelerine geri döndürülmesi uygulamasında önemli destek sağlamıştır. Nitekim 2018 yılı verilerine göre aileye döndürülen çocuk sayısı 11.485 (2005- 2018

yılları arasında); ayrıca 2019 yılı verilerine göre koruma altına alınmadan aile yanında desteklenen çocuk sayısı 125.258'dir (Url-3, 2020). Ayrıca bu veriler devletin, çocukların kendi ailelerinin yanında bakılıp korunması yönündeki görüşü benimseyerek, gerekli hizmetleri bu doğrultuda sunabilmek adına önemli bir yol kat ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu araştırmanın bulgularından bir diğeri ihbar kanallarına yönelik değerlendirmeleridir. Katılımcılar, genel olarak ihbar kanallarını yeterli bulduklarını ifade etmiş; en çok ihbar aldıkları kanalların başında 183 hattının geldiğini ancak bu hat aracılığıyla kişiler arası husumetten kaynaklanan çok sayıda asılsız ihbar ile de karşılaştıklarını belirterek bu durumun hem çocuk ve aileyi olumsuz yönde etkilediğine hem de özellikle personel yetersizliği gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde iş yükünü daha da arttırarak acil olabilecek diğer vakalara ulaşmayı geciktirebildiğine dikkat çekmişlerdir. Üzerinde durulan başka bir nokta bildirilen vakaların içeriğiyle ilgili bilgi yetersizliği ve başka kurumlardan gelen ihbarlarda konuyla ilgili yapılan çalışmaların ifade edilmiyor oluşudur. Katılımcıların; hastanelerin kendi bünyesindeki sosyal hizmet birimlerinin sadece vakaların kendilerine bildirilmesinde rol aldığını, 183 hattından gelen ihbarlarda ve emniyetin hakkında işlem yapılmış çocuklara dair her ay gönderdiği listede vakalara ilişkin yetersiz bilgilerin olduğunu, okuldan gelen ihbarlarda ise rehberlik servisi tarafından yapılmış herhangi bir mesleki çalışma göremediklerini belirttikleri ve bu durumu eleştirdikleri bulgulanmıştır. Diğer yandan ihbarlarla ilgili olarak AÇSHB'nin ortak bir veri tabanı bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca yapılan literatür taramasında ihbar kanallarının değerlendirilmesine odaklanan bir çalışma ile de karşılaşmamıştır. Bu çerçevede yeni bir çalışmanın literatüre kazandırılması gerektiği söylenebilir. Bununla birlikte okul yönetimi tarafından yapılan ihbarlar, bu araştırmanın katılımcıları tarafından hem en çok hem de en ciddi ihbarların geldiği kanallar değerlendirilirken dile getirilmiştir. Bu durumu, okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacın bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim Babahanoğlu ve Başer'in (2017: 654) gerçekleştirdikleri çalışmada, katılımcıların %80.50'sinin okullarda çevre, arkadaş, sosyal, ekonomik, göç ve kültürel kaynaklı sorunların üstesinde gelinebilmesi açısından okul sosyal hizmet uzmanının gerekliliği konusunda görüş belirttikleri görülmüştür. Benzer şekilde Tunç (2019: 51) yaptığı çalışmada, ülkemizdeki okul sosyal hizmeti ihtiyacına dikkat

çekmiş ve Türkiye’ye özgü bir uygulamanın geliştirilmesi gerektiği belirtmiştir. Literatürde okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliği konusunda benzer sonuçların yer aldığı pek çok araştırma olduğunu söylemek mümkündür.

4.4. Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu başlık altında araştırmaya katılan çocuklar hakkında bakım tedbiri alınma sürecine ilişkin bulgular ile “korunma gereksinimi içindeki çocuk” biriminde görev yapan meslek elemanlarının sosyal inceleme süreci ilişkin görüş ve deneyimleri değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların bir kısmının, yaşanan olumsuz olaylar nedeniyle polise bizzat giderek durumu anlattığı ya da evden kaçtıklarında kolluğun kendilerini bulmasından sonra durumu polise açıkladıkları; vakaların bir kısmında çevredeki kişilerin ya da okul yönetiminin durumu kolluğa bildirdikleri ya da ihbar sonucu sosyal incelmenin gerçekleştiği; diğer bir kısmında ise çocukların bakımını sağlayan kişiler tarafından kurum bakımına verilmek istenmesiyle koruma ve bakım altına alınma sürecinin başladığı görülmüştür. Tüm bu ifadeler, bakım tedbiri alınma sürecinin en başında, çocukların büyük bir kısmının ilk aşamada polis ile görüşme sağladıklarını göstermektedir. Bu durum, 24372 sayılı yönetmeliğin 17. maddesi doğrultusunda emniyet müdürlüklerinde sosyal hizmet uzmanının görev almasının gerekliliğine ve önemine işaret etmektedir. Nitekim daha önce de meslek elemanlarının emniyetten gelen vakaların sıklığını ve ciddiyetini dile getirdiklerinin bu noktada hatırlatılması, emniyet müdürlüklerindeki sosyal hizmet birimi ihtiyacını destekleyici olacaktır. TÜİK’in güvenlik birimine gelen ya da getirilen çocuklara ilişkin son yayınında yer alan bilgiler incelendiğinde; 107.984’ünün suça sürüklenme, 2.345’inin kabahat işleme, 261’inin terk, 2.315’inin evden kaçma, 512’sinin buluntu, 11.563’ünün kayıp (bulunan), 155.024’ünün mağdur, 293’ünün madde kullanımı, 715’inin sokakta çalışma, 10’unun sokakta yaşama, 45’inin kanunsuz çalışma, 46.040’inin bilgisine başvurma, 29’unun okula gönderilmeme, 1.410’unun kurumdan kaçma ve 6.696’sının diğer nedenlerle olmak üzere toplam 335.242 çocuğun 2017 yılında güvenlik birimine geldiği görülmüştür. Bu sayıların yüksekliğinin yanında çocukların güvenlik birimine gelme nedenleri dikkate alındığında bu nedenlerin, sosyal hizmetin çocuk koruma alanı ile doğrudan ilgili olduğu ve çocuğun yüksek

yararının sağlanabilmesi için sosyal hizmet bakış açısının sürece eklenmesinin gerekliliği açıktır.

Diğer yandan araştırmaya katılan meslek elemanlarının sağlıklı ve tam anlamıyla başarılı bir sosyal inceleme için önemli gereklilikleri değerlendirirken en çok üzerinde durdukları konular; her vaka için gerekli zamanı ayırabilme, uygun bir görüşme ortamının bulunması, şahsi güvenliğin sağlanabilmesi, etkili iletişimin kurulabilmesi, güçlü bir çevre araştırmasının yapılması, bilgi ve koordinasyon yeterliliği, tecrübe ve destek kaynaklarının varlığıdır. Bununla birlikte meslek elemanlarının üzerinde durdukları bir diğer konu sosyal inceleme sürecinin zorlukları olmuştur. Bu konuda katılımcıların görüşlerinin üç temel noktada toplandığı söylenebilir. Birincisi, görüşme sürecinin ve ihbara konu olan iddiaların değerlendirilmesinin güçlüğüdür. Bu noktada iş yoğunluğu nedeniyle her vakaya gerekli süreyi ayırabilmenin, kısa sürede çocuk ile güven bağını kurmanın, diğer aile üyelerini doğru beyanlarda bulunma ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda iş birliği yapma konusunda hazır hale getirmenin zorluğu üzerinde durulmuştur. İkincisi, çevre araştırmasının önemi ve zorluğudur. Bu noktada çevre araştırması sürecinde kolluk kuvvetleri kadar kolay şekilde bilgi alınamadığı, kişilerin bu sürece dahil olmamak için herhangi bir şey anlatmak istemedikleri ve işbirliğinin sağlamanın zorluğu dile getirilmiştir. Son olarak ise ciddi bir güvenlik açığı bulunduğu ifade edilmiş ve sosyal inceleme sürecinde kötü muamele ve tehdit ile karşılaşılabilindiğinden, önyargılı ve saldırgan tutumlar ile baş etmenin güçlüğünden, belirtilen adreste görüşme yapmak üzere eve tek kişi olarak girmenin risklerinden söz edilmiştir. Bu noktada bazı katılımcılar etik bulmasalar da görüşme yapmak için şoför ile birlikte eve girdiklerini, bazıları ise buldukları fırsatlarda bir meslektaş ile birlikte incelemeye gitmeyi tercih ettiklerini dile getirmiştir. Bu çerçevede, ihbara konu olan vakalardaki risk faktörleri ve bu dinamikler üzerine görüşme ve incelemeye gidilme durumu birlikte değerlendirildiğinde oluşan güvenlik açığının, gerek meslek elemanını tehlikeye atma gerekse sosyal incelemenin verimini düşürme riskini ortaya çıkardığını söylemek mümkündür.

Yapılan literatür araştırmasında sosyal inceleme sürecine ilişkin bu araştırmanın sonuçlarına benzer bulgular ile karşılaşmıştır. Kaya Kılıç ve Tekin'in (2019: 853) yaptığı nitel araştırmada korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli sosyal

çalışmacıların tümü, çocuk ihmal ve istismar vakalarına yönelik yaptıkları ilk değerlendirme sürecinde zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Bu zorluklar arasında ailelerin aşırı tepkili olmalarının, zorba ve görüşmeyi ret edici davranışlarda bulunmalarının, aile üyelerinin mağdur çocuk üzerinde uyguladıkları baskının, istismar durumunu habersiz olan aile üyelerine açıklama sürecinin ve bu süreçte ailenin verdiği tepkiyi kontrol etmenin güçlüğüne dile getirildiği görülmüştür. Benzer şekilde Aydın'ın (2019: 117-118, 151) nitel araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının; büyük çoğunluğunun çalışma koşullarının kendileri için güvenli olmadığını sıklıkla dile getirdikleri ve riskli alanlarda çalıştıklarını ancak bu çalışmanın karşılığında yeterince güvenliklerinin sağlanamadığını, sosyal inceleme için gidilen evlerde ne gibi sorunlarla karşılaşılacağı bilinmediği için incelemeye tek kişi gitmenin doğru olmadığını, ileri derecede psikiyatrik problemleri olan ya da madde kullanan bireylerle inceleme sürecinde yalnız kalılabildiğini ifade ettikleri görülmüştür. Aydın (2019: 151) bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının hala “tedirginlik ve endişe” içerisinde sosyal incelemeye gittiklerini belirterek böyle bir ortamda sosyal hizmet uzmanlarından cesur uygulamalar beklenmenin ne kadar gerçekçi olacağı konusuna dikkat çekmiştir.

4.5. Karar Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Katılımcıların karar verme sürecine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde her müdürlükte farklı bir işleyişin bulunduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede, korunma ihtiyacı içindeki çocuk vakalarında; müdürlüklerinden birinde yazılan her raporun komisyonda değerlendirmeye alınarak işleme konduğu, diğer bir müdürlükte komisyonu toplayarak karar almanın zor ve sık şekilde tercih edilmeyen bir uygulama olduğu ancak bu müdürlükte görev yapan meslek elemanlarının her raporun komisyon kararından geçmesinin çok daha sağlıklı olacağını düşündükleri, bir diğer müdürlükte ise çocuğun koruma altına alınması kararının meslek elemanı tarafından belirlenip ilgili rapor mahkemeye gönderildikten hemen sonra çocuk için en uygun hizmet modelinin belirlenmesi için komisyon kurulduğu öğrenilmiştir. Sosyal inceleme sonrası karar verme sürecine ilişkin değerlendirme yapan katılımcılar, bu kararı almanın zorluğuna, ciddiyetine, sorumluluğuna ve vicdani yüküne işaret etmiştir. Bazı katılımcılar için bu durumun önemli bir stres kaynağı olduğunu anlaşılmıştır. Bir

sosyal hizmet uzmanını vakalara ilişkin karar alma sürecinde en çok destekleyen etik ilkelerden biri self- determinasyondur. Ancak çocuk koruma alanında karar alırken bu ilkenin önüne “çocuğun yüksek yararı” ilkesi geçmekte ve meslek elemanı inisiyatif kullanabilmektedir. Bu durum ise meslek elemanın sorumluluğunu çok büyük ölçüde arttırmakta ve ikilemler yaşamasına neden olabilmektedir. Diğer yandan karar verme sürecine ilişkin görüşlerini paylaşan bazı katılımcılar ise alınan kararların çoğunu başarısız bulduklarından söz etmiş ve yapılması gereken en büyük düzenlemelerden birinin çocukların koruma altına alınma kararlarının verilmesi ile ilgili olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu noktada katılımcıların önerileri “birimdeki her dosyanın komisyon tarafından değerlendirildikten sonra işleme konması, konsültasyon uygulamasının geliştirilmesi, sosyal inceleme ve karar süreçlerinde meslek elemanlarının ekip şeklinde çalışarak ortak bir değerlendirme yapmaları” şeklinde üç temel noktada yoğunlaşmıştır. Ayrıca tüm bu değerlendirmeler sosyal hizmet alanında süpervizyon desteğine duyulan ihtiyaca işaret etmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarına benzer bulgularla karşılaşılmıştır. Kaya Kılıç ve Tekin (2019: 856) yaptığı nitel araştırmada sosyal hizmet uzmanlarının, çocuk ihmal ve istismarı vakalarını değerlendirme sürecinde kararsızlık ve çözümsüzlük yaşadıklarını; bu durumda vaka değerlendirme toplantısında vakayı ele aldıklarını ya da deneyimli meslek elemanlarına danıştıklarını belirlemiştir. Yapılan bir başka çalışmada çocuk koruma hizmetlerinde görevli personelin vakaların %30’unda karar almanın zor olduğunu belirttikleri (Mitnick ve diğ. 2016:11) ve çocuk ile aile için hayati önem taşıyan kararların genellikle belirsizlik durumunda sınırlı kaynaklarla verilmesinin, (Stokes ve Taylor, 2014: 386) bu durumun en önemli nedeni olduğu görülmüştür (Akt. Kaya Kılıç ve Tekin, 2019: 857). Diğer yandan Aldoğan’ın (2018: 125-126) araştırmasının katılan sosyal hizmet uzmanlarının çoğu; kendi kaderini tayin hakkının çocuk söz konusu olduğunda uygulanmadığını ve bu durumun sorumluluğu, mesleki ve vicdani yükü arttırdığını, ayrıca aldıkları kararlarda kendilerini koruyacak bir yapı bulunmadığından aşırı temkinli davranmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aksakallı’nın (2018: 159-162) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir bölümü ise vakaları değerlendirmeleri sırasında ya da sonucunda vicdanlarının sesini duyduklarını açıklamışlardır. Yapılan başka bir araştırmada

(Sosyal hizmetlerde yanlış, 2017: 90) meslek elemanlarının çalışılan vakalarda yalnız bırakıldıkları, bazı hayati kararları tek başlarına almak durumunda kaldıkları, değerlendirme yapmada zorlandıkları belirtilmiş; meslek elemanlarını, müracaatçıya ilişkin değerlendirme yaparken koruyan bir mekanizma bulunmadığı vurgulanmıştır.

Literatürdeki benzer çalışmaların sosyal hizmet alanındaki süpervizyon ihtiyacını da dile getirdiğı görölmüştür. Aldoğan (2018: 125-126) yaptığı araştırmada; meslek elemanlarının alandaki süpervizyon eksikliği nedeniyle etik ikilem yaşadıkları vakalarda gerekli desteği alamadıkları, vakaların niteliksel zorluğunun uzmanların yaşam süreçlerinde aksamalara neden olduğu ve bu durumun tükenmişliğe etki ettiğı bulgularına ulaşmıştır. Diğer yandan Özkan'ın (2016, 90- 92) araştırmasına katılan tüm sosyal hizmet uzmanlarının süpervizyonun mutlaka olması gerektiğini ifade ettikleri, süpervizyonun kendilerine ve müracaatılarına fayda sağlayacağını düşündükleri görölmüştür. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları arasında adı konulmamış bir biçimde yaşatılan bir süpervizyon sürecinin var olduğu, resmi bir süreç olmasa da hemen her sosyal hizmet uzmanının, danışmak istediğı vakalarda güvendiğı bir meslektaşından yardım aldığı bulgulanmış ve bu durumun resmi, yapılandırılmış, kuralları oluşturulmuş bir süpervizyon sistemine duyulan ihtiyacı işaret ettiğı belirtilmiştir. Benze şekilde Karabenk'in (2018: 73-77) yaptığı araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının oldukça büyük bir çoğunluğu (%74,9) alışmaları sırasında mesleki yardım ve desteğe ihtiyaç duyduklarını, % 9,6'sı ise bazen desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Karabenk'in çalışmasının katılımcılarının yarısından fazlasının (%68,6) mesleki olarak talep ettikleri yardım ve desteği çalışma arkadaşlarından ve meslektaşlarından sağlamaya çalıştığı görölmüştür. Bu araştırmada da benzer bir sonuca ulaşıldığını söylemek mümkündür. Nitekim karar sürecini değerlendiren katılımcılar, çalışma arkadaşları ile meslek elemanı olan idarecilerin fikirlerinin kendilerine önemli ölçüde destek sağladığını ifade etmiştir. Yine benzer şekilde Karabenk'in araştırmasına katılan meslek elemanlarının %90,4'ü çalışma yaşamında zorluk yaşadıkları durumların olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede ölkemizde sosyal hizmet alanında yapılandırılmış bir süpervizyon sistemi ihtiyacının bulunduğu, kurum költürü içerisinde usta-çırak ilişkisi olsa da bunun yeterli olmadığı, meslek elemanlarının sorunların çözümünde deneyime büyük ölçüde önem verdiğı ve süpervizyon sisteminin tükenmişliği önlemede iyileştirici olacağı değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın önemli bulgularından bir diğeri, katılımcıların daha önce sosyal incelemenin zorlukları arasında saydıkları güvenlik açığının, karar süreci ve sonrasında da devam ettiğini belirtmeleri ve müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersizliğini, hangi amaçla geldiği belli olmayan her kişinin çok kolay bir şekilde kendilerine ulaşabildiğini, kararlarının sorgulandığını ve tüm tepkinin kendilerinde yoğunlaştığını, bu noktada baskı, kötü muamele ve tehdit ile karşılaşabildiklerini vurgulayan önemli ifadelerinin varlığıdır. Güvenlik açığı noktasında dile getirilen bir diğer önemli durum ise “gizli” olarak işlem gören sosyal inceleme raporunun mahkeme sürecinde taraflara ulaştığına ilişkin paylaşılan deneyim olmuştur. Benzer şekilde Aydın’ın (2019: 119) nitel araştırmasındaki önemli bulgulardan biri, sosyal hizmet uzmanlarının hâkime gönderdikleri raporlara avukatları aracılığıyla çocukların velilerinin ulaşabiliyor olmasının bir tehdit unsuru oluşturduğu şeklindedir. Bu çerçevede 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 41. maddesi tekrar değerlendirilmeye alınmalıdır. Diğer yandan Çüm ‘ün (2019: 55) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar tarafından çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde “can güvenliğinin olmaması” dile getirilen durumlardan birisi olmuştur. Özkan (2016, 90-92) da yaptığı araştırmada, sosyal hizmet kurumlarında güvenlik önlemlerinin yeterli olmadığını ve zaman zaman güvenliği tehdit edici olaylar yaşandığını ortaya çıkarmış ve hem kuruma başvuran müracaatçılar hem de kurumda çalışan tüm personel için güvenlik önlemlerinin önemini vurgulamıştır.

Katılımcıların görüşlerini paylaştıkları diğer önemli konu karar verme sürecindeki idari baskıdır. Katılımcılar verilen kararların sorumluluğunun çok büyük olduğuna vurgu yapmakla birlikte, bir kısmı karar verme sürecinde baskı ve yönlendirme isteği ile karşılaştıklarını; diğer bir kısmı ise bu aşamada özgürce karar verdiklerini belirtmişlerdir. Bir meslek elemanının karar verme sürecinde idari baskı ile karşılaşması verilen kararların büyük sorumluluğu ve mesleğin etik değerleri ile birlikte düşünüldüğünde bu süreci çok daha zor ve karmaşık bir hale getirmektedir. Böyle bir durumun varlığında meslek elemanları ya ikilem yaşamakta ya idare ile yıpratıcı bir mücadele içine girmekte ya da durumu kabullenerek mesleğine olan inancını kaybetmektedir. Zengin ve Çalış (2017: 65) yaptıkları araştırmada, araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının yarısından çoğunun mesleki kararları

üzerinde yöneticilerinin etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumun meslek elemanlarını için bir stres kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Aksakallı (2018: 63) yaptığı araştırmada bazı idarecilerin, ezbere karar aldıklarını ya da uzmanların değerlendirmelerini görmezden gelerek kendi taleplerini dayattıkları sonucuna ulaşmış ve bu nedenle uzmanların ya sürekli idarecileri ile çatışma halinde olduklarını ya da durumu kabullenerek işlerine yabancılaştıklarını ifade etmiştir. Çüm ise (2019: 60-66) gerçekleştirdiği nitel araştırmada, katılımcıların alınan kararlara yukarıdan müdahale edilebildiğine dikkat çektiklerini ifade etmiştir. Bu doğrultuda Zengin, Çalış, Aksakallı ve Çüm'ün ulaştığı sonuçlar, bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın bulgularından bir diğeri sosyal inceleme raporu formatıyla ilgilidir. Karar verme ve vakayı sonuçlandırma sürecinin bir parçası olan sosyal inceleme raporunun katılımcılar tarafından format olarak büyük oranda başarılı bulunduğu görülmüştür. Ayrıca sosyal çalışmacıların meslektaşları ile diğer meslek elemanlarının yazdıkları raporlar arasında önemli farklar olduğunu dile getirmesi dikkat çekici olmuştur. Sosyal inceleme raporu, uygulamalı bir bilim olan sosyal hizmetin temel tekniklerinden biridir ancak sosyal çalışma görevli tanımının genişletilmesiyle birlikte sosyal hizmet eğitimi almamış meslek elemanları da SİR yazma konusunda yetkilendirilmiştir. Karakuş (2015: 67) bu konuyu değerlendirirken 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunuyla, tanımı yapılmamış “sosyal çalışma” alanı için “sosyal çalışma görevlisi” gibi yeni türetilmiş ve içinde farklı meslek gruplarının bulunduğu bir kadro oluşturularak sosyal inceleme raporu hazırlama yetkisi verilmesinin mesleklere özgü teknik ve mesleki beceriler ile yetkinlikleri önemsizleştirdiğini vurgulamıştır. SİR formatı konusunda Erdoğan ve İnçeli (2015:32); yaptıkları araştırmada ise SİR Ana Hattını kullanan koruyucu aile biriminde görevli meslek elemanlarının rapor formatını oldukça yeterli bulduklarını, evlat edindirme biriminde görevli sosyal hizmet uzmanlarının rapor formatının kapsamlı ve ihtiyaçları karşılar nitelikte olduğu görüşünü paylaştıklarını, korunmaya ihtiyacı olan çocuk biriminde görevli sosyal hizmet uzmanlarının ise SİR ana hattını temel aldıklarını ancak kimi zaman vakanın seyrine göre başlıkları değiştirerek raporlarını yazdıklarını ve rapor formatının sade ve somut olması gerektiğini vurguladıklarını bulgulamıştır. Tüm bu görüşler

doğrultusunda SİR ana hattının meslek elemanlarına belirli bir çerçeve sunduğu ve format açısından herhangi bir sorun teşkil etmediği anlaşılmıştır.

4.6. Çocukların Kuruluşa Teslim ve Alışma Süreçlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu araştırmanın önemli bulgularından biri çocukların kuruluşa kim tarafından, ne söylenerek teslim edildikleri ve bu süreçteki duygu ve düşüncelerine ilişkin değerlendirmeleridir. Bu çerçevede çocukların kuruluşa teslimlerinin çok büyük oranda kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiş olduğu, diğer yandan bakımını sağlayan aile üyeleri tarafından kuruluşa teslim edilenlerin de bulunduğu, sadece 2 çocuğun bu süreçte kuruluşa teslim etmek üzere korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının geldiğini belirttiği görülmüştür. Aile üyeleri tarafından kuruluşa teslim edildiklerini ifade eden çocuklar; bu kişilerin, kuruluş şartlarının çok daha iyi olacağından, kendisini sürekli ziyarete geleceklerinden ya da bir süre sonra geri teslim alacaklarından söz ettiklerini dile getirmiştir. Kolluk birimlerince kuruluşa teslim edildiklerini belirten çocuk katılımcılar ise bu süreçte polisin kuruluşa dair olumlu ifadelerde bulunduğunu belirtmiştir. Diğer yandan polisin kendisini hiç konuşmadan kuruluşa getirdiğini ya da bu süreçte polis tarafından kendisine doğru olmayan beyanlarda bulunularak ikna edildiğini belirten ve bu süreç nedeniyle kolluk kuvvetlerine ilişkin olumsuz duygular taşıdıklarını ifade eden çocukların da olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların kuruluşa teslim süreçlerinde korku duygusunu yoğun şekilde yaşadıkları, ne olacağını bilmedikleri bir sürece dahil oldukları, bu süreçte bazılarının itiraz ettiği, bazılarının ise kaçma girişiminde bulunduğu anlaşılmıştır. Meslek elemanları da bu konuda, kuruluşa teslim sürecinde çocuklar ile kurulan iletişimin önemine dikkat çekmiş ve bu süreçte özellikle kolluk kuvvetlerinin yaklaşımları ile ilgili sorunlar olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca kolluğun bir çocuğu kuruluşa teslim etmeden önce her vakaya ilişkin özenli ve titiz bir araştırmada bulunmadığı ifade edilerek bu konuda örnek vakalar paylaşılmıştır. Gerek meslek elemanlarının gerekse de çocukların bu konudaki görüşleri, kuruluşa teslimin büyük oranda kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirildiği gerçeği ile birlikte düşünüldüğünde önemli bir konu ile karşı karşıya gelinmektedir. Bu noktada

düzenlemelere ihtiyaç olduğunun ve daha öncede belirtildiği gibi emniyet müdürlüklerinde sosyal hizmet uzmanının çalışması gerekliliğinin altı çizilmelidir.

Eroğlu (2016: 133) yaptığı araştırmasında; çocukların kuruma ilk kez gelme sürecinde korktuklarını ve kendilerini kötü hissettiklerini, aileden kopma kaygısının yanı sıra geldiği yerde sevilip sevilmeyeceği düşüncesinin çocuklar için önemli bir belirsizlik oluşturduğunu, nereye gidecekleri hakkında fikirlerinin olmaması ve yeterli düzeyde bilgilendirilmemeleriyle beraber, daha önce kuruluş öykülerinin olmamasının çocukların korku ve endişe düzeyini arttırdığını bulgulamıştır. Bir çocuğun ailesinin yanından alınarak daha önce hiç bilmediği bir kuruluşa götürülme sürecinin, özellikle bu uygulamaya neden olan örseleyici nedenlerle birlikte düşünüldüğünde, o çocuk için çok hassas ve özel bir muameleyi zorunlu kıldığı ve muhakkak profesyonel bir meslek elemanının gözetiminde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Bu noktada çocuğun taşıdığı olumsuz duyguların yanı sıra içinde bulunduğu belirsizlik ve ne yapacağını bilmeme durumunun hissettikleri korku ve endişeyi arttıracaklarının farkında olunmalıdır. Diğer yandan bu süreçte çocuklara yönelik doğru olmayan beyanlarda bulunulmasının ilerleyen süreçte çocukların kuruluşa alışma süreçlerini zorlaştırdığı hatta ciddi örseleyici bir sürece dönüşebildiği görülmüştür. Bununla birlikte çocuklar, kuruluşa alışma sürecindeki destekleyici faktörlerin başında arkadaşlarının geldiğini, daha sonra sosyal servis ve bakım personelinin etkili olduğunu belirtmiş; bazıları ise bu süreçte zamanın ve kendi çabasının etkili olduğunu dile getirmiştir. Eroğlu (2016: 134) hakkında koruma kararı alınmış olup ÇODEM’de kalan çocuklardan araştırmasına katılanlardan hemen hemen hepsinin “alışmak” kelimesini çokça kullandığını belirtmiş ve çocukların ancak güvende olduklarını, onlar için bir şey yapıldığını, sevildiklerini ve onu koruyacağını düşündüğü kişilerin orada olduğunu hissedip anladıklarında bu alışma sürecinin gerçekleşebildiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca kuruluşun yabancı gelmesinin yanı sıra çocukların yaşadıkları travmatik olayların etkisinin de alışma süreci üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ilk kabul birimi ve koordinasyon sürecine ile ilgili olmuştur. Katılımcılar, ilk kabul biriminin bulunmaması nedeniyle bu sürece ilişkin hizmetlerin çocuk evleri siteleri bünyesinde gerçekleştirilmesinin ya da ilk kabul

biriminin bir ilçede bulunması durumunun zorluklarını, risklerini ve zararlarını dile getirmiş; ayrıca dikkat çekilen bir diğer konu ilk kabul birimdeki kalış süresinin (8 gün) var olan düzen ve işleyişte yetersiz kalma durumu olmuştur. Görüşme yapılan illerde şehrin merkezinde, diğer kuruluşlardan ayrı bir yapıda, resmi bir çocuk koruma, ilk müdahale ve değerlendirme merkezinin varlığı konusunda sorunlar olduğu görülmüştür. Literatürde ÇOKİM hizmetlerinde yaşanan sorunlara odaklanan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak Aldemir'in (2011: 83) çalışmasında, görev yaptıkları yerde çocuk koruma ilk müdahale biriminin bulunup bulunmadığı sorusuna sosyal hizmet uzmanlarının %12,2'si evet, %1,5'i kısmen ve %86,3'ü ise hayır yanıtını vermiştir. Ayrıca Bilgin ve Yetimoğlu'nun (2018: 30- 49) yaptıkları araştırmanın en önemli sonuçlardan biri ÇOKİM modelinin etkisiyle mesleki çalışmaların kurum bakımına temas etmeden gerçekleştirilebileceği olmuştur. Nitekim Bilgin ve Yetimoğlu çocukların %63,3'ünün danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirlerinden bir yada birkaçı alınarak veya hiçbir tedbir alınmasına gerek görülmeden ailesine teslim edildiğini; dolayısıyla mağdur çocuklara kurum bakımına temas etmeden ailesi ve sosyal çevresi içerisinde müdahale edilebileceğini belirtmiştir.

Katılımcıların önemle üzerinde durdukları bir diğer konu çocukların ilk kabul işlemlerinin yürütülmesi sürecindeki koordinasyon eksikliğinin neden olduğu zorluklardır. Bununla birlikte meslek elemanları koordinasyon sorunlarının koruma altında olan çocukların iş ve işlemlerini yürütürken de devam ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca koordinasyon sorunları ile sadece başka bakanlıklar bünyesindeki iş ve işlemlerde karşılaşılmadığının altını çizen katılımcılar, il müdürlüğü, diğer illerdeki kuruluşlar ve bağlı bulundukları Bakanlık içinde de koordinasyon ve iş birliği konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtmiş, bu sorunların özellikle nakil, aileye teslim ve ÇODEM konularında yoğunlaştığı ifade edilmiştir. Diğer yandan araştırmacının katılımcıları; yürütülen iş ve işlemlerin neredeyse her aşamasında etkili olan koordinasyon sürecine ilişkin önemli eksiklikler bulunduğunu, standart ve etkin bir uygulamanın oluşturulamadığını, kurulan beşeri ilişkilerin düzeyi doğrultusunda başarı sağlanabildiğini, işbirliği ile kolaylaştırıcı ve sorumluluk paylaştırıcı bir koordinasyon sisteminin var olmadığını, prosedürün fazla ve zaman alıcı olduğunu dile getirmiştir. Nakil konusunda sorunlar yaşandığını bulgulayan çalışmalardan biri olan Sarıaltın'ın (2017: 58-59) araştırmasına katılanların; nakiller konusunda

yeterince hassasiyet gösterilmediğini, çocuklara zamanında bilgilendirme yapılmadığını, hemen hemen her kurumun kapasite üstü çalıştığını ve kuruluşların bünyesine çocuk kabul etmek istemediğini, özellikle davranış problemi gösteren çocuklarla ilgili bu konuda sorun yaşandığını belirttikleri görülmüştür. Diğer yandan Çüm 'ün (2019: 55) gerçekleştirdiği nitel araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar, bürokrasinin yavaşlığı ve resmi kurumlar arasında iletişim kopukluğu nedeniyle iş hayatında sorunlar ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Koordinasyon konusunda standart ve etkili bir sistem kurulabilmesi amacıyla 2013 yılında çocuk koruma hizmetlerinde koordinasyon strateji belgesinin hazırlanmıştır ve bu doğrultuda illerde koordinasyon toplantılarının belli aralıklarla yapıldığı bilinmektedir; ancak katılımcıların halen bu konuda sorunlar yaşadıklarına ilişkin ifadelerinden toplantıların alandaki uygulayıcıların sorunlarına etkili çözümler getirme işlevselliğini tam olarak gösteremediği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde koordinasyon konusunda sorunlar olduğunu bulgulayan Aldemir'in (2011: 83) çalışmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının; il koordinasyon kurullarının çocukların özelliklerini dikkate almadan genel kararlar verdiğini, toplantıya katılması gerekenlerin katılmayıp yerlerine vekâleten personel göndermeleri ve bu katılımcıların da ÇKK hakkında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamasından ötürü hazırlanan ancak uygulama imkânı bulamayan tutanakların oluşturulduğunu, kurula gereken önemin verilmediğini ve kurumların sorumluluk almak istemediklerini dile getirdikleri görülmüştür.

4.7. Çocuk Evleri Sitelerinin Şartları, Kuralları ve Hizmetlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Yemek ve temizlik hizmeti konusunda bazı çocuk katılımcıların ve bir meslek elemanının bir takım şikâyetleri bulunmakla birlikte genel olarak memnuniyetin var olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede sorun yaşadıklarını belirten çocuk katılımcıların ve meslek elemanının ifadeleri incelendiğinde ise asıl problemin bakım personeliyle ilgili olduğu, bakım personelinin bu konudaki başarısızlığı ve tavrı nedeniyle sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Diğer yandan çocukların çoğunun belirli bir yemek programının bulunduğunu ancak canlarının istediği bir yemeği bakım personeline söylediklerinde bu durumun dikkate alındığını, yemeklerin bol bol yetecek miktarda yapıldığını, evlerdeki temizlik ve düzenden memnun olduklarını

ifade ederken; meslek elemanlarının da tamamına yakınının yemek ve temizlik konusunda planlı ve yeterli bir hizmetin sağlandığını, hata evlerde kalan çocukların özel hassasiyetleri dikkate alınarak yemek programlarının belirlendiğini, temizlik konusunda ise çocuklara bazı sorumluluklar verilerek işbirliğinin sağlandığını dile getirdikleri görülmüştür. Şenocak (2005: 184) İstanbul yetiştirme yurtları örneğinde gerçekleştirdiği araştırmada ise ankete katılan çocukların yarıdan fazlasının (% 53,2) yemeklerin kalitesinden şikayetçi olduklarını; yarısına yakınının (% 42,3) yemeklerin miktarını yeterli bulmadıklarını, yaklaşık üçte birinin de yurt temizliğini yetersiz olarak değerlendirdiklerini bulgulamıştır. Bu çerçevede, geçen süreç içinde yetiştirme yurtları ve çocuk yuvalarının “çocuk evleri sitelerine” dönüştürülmeleri ve hizmet standartlarının önemli ölçüde arttırılması neticesinde, bu araştırmanın bulgularının Şenocak’ın araştırmasında ulaştığı sonuçlardan pozitif yönde farklılaştığı değerlendirilmiştir. Nitekim Temelli de (2019: 78) yaptığı araştırmada, çocuk evleri sitesi ve çocuk evlerinde koruma ve bakım altında olan çocukların dörtte üçünden daha fazlasının kurumun sunduğu yemek ve temizlik hizmetlerinin kalitesinden memnun olduğunu bulgulayarak bu araştırmanın sonuçları ile benzer veriler ortaya koymuştur.

Diğer yandan evlerin fiziki şartlarını ve kullanılan eşyaları değerlendiren çocuk katılımcıların bu konuda paylaştıkları görüşlerinin tamamı pozitifdir. Bu konuda yüksek derecede bir memnuniyetin var olduğu görülmektedir. Çocuk katılımcıların bakım tedbiri altında çocuk evleri sitesinde kalıyor olmanın iyi taraflarını dile getirirken fiziksel imkânları vurguladıkları görülmüştür. Ancak yetiştirme yurdundan dönüştürülen kuruluşlarda fiziki imkanların ve eşyaların diğer kuruluşlara göre biraz daha alt seviyede olduğu anlaşılmıştır. Yine de dönüştürülen bu kuruluşlarda kalan çocukların mevcut şartlardan memnun olduklarını ifade ettikleri belirtilmelidir. Bununla birlikte meslek elemanlarının da çocukların görüşlerine benzer şekilde evlerin fiziki şartlarının ve kullanılan eşyaların çok iyi durumda olduğunu ifade ettikleri; ayrıca yetiştirme yurdundan dönüştürülen kuruluştaki bir takım sorunlar yaşanabildiğinin belirtildiği görülmüştür. Bu araştırmanın sonuçlarına benzer şekilde Söğütü (2015: 80) de yaptığı araştırmada çocuk koruma alanında görev yapan katılımcılar tarafından sevgi evlerindeki fiziki koşulların olumlu (%69,5) değerlendirildiğini bulgulamıştır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (2018:6)

ise Saray Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ziyareti sonrası hazırladığı raporda kuruluşun konumu, bina tasarımı ve düzeninin insan onuruna, hizmetin gereklerine, çocuğun üstün yararına ve gelişimine uygun olduğunun gözlemlendiğini ve çocukların merkezin fiziksel koşullarından memnun olduklarını ifade etmiştir.

Diğer yandan düzenlenen etkinlikler ve kurslar konusunda kuruluşlar arasında farklılıklar olduğu ve bu çerçevede çocukların aktivitelerin sayısını fazla ya da yetersiz buldukları görülmüştür. Bazı çocuklar çok sayıda aktivite olduğunu ve içlerinden seçerek istediklerine katıldıklarını belirtirken bazı çocuklar ise etkinliklerin yetersiz olduğunu, bu nedenle çok sıkıldıklarını ve bunaldıklarını ifade etmiştir. Ancak bu konuda olumsuz bazı görüşler dile getirilmiş olsa da çocuklar tarafından bakım tedbiri altında çocuk evleri sitesinde kalıyor olmanın iyi tarafları değerlendirilirken etkinlik ve kurslara katılım fırsatlarının dile getirildiği görülmüştür. Diğer yandan meslek elemanlarının ise etkinlik ve kursların genel olarak yeterli olduğunu düşündükleri; hatta çok sayıda etkinlik planlayıp hayata geçirdiklerini vurgulayan bazı katılımcıların bu aktivitelerin daha ölçülü bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini ve bu konuda bir standart oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğunu belirttikleri görülmüştür. Nitekim Sarıaltın (2017:59-60) araştırmasında, katılımcıların çoğunluğunun “niteliksiz faaliyetlerin çoğunlukta olduğunu ve faaliyetler planlarken herhangi bir kriter bulunmadığını” vurguladıklarını bulgulamıştır. Diğer yandan Temelli’nin (2019: 78) araştırmasına katılan çocukların %76,2’sinin kurumun sunduğu eğitim ve sosyo-kültürel faaliyetlerden memnun olduğunu; %14,3’ünün de kısmen memnun olduğunu belirttikleri görülmüştür.

Çocuk katılımcıların kuruluş çalışanlarına yönelik yaptıkları değerlendirmelerde ise özellikle bakım personeli ile ciddi sorunlar yaşadıklarını belirten bazı çocuklar olmakla beraber diğer çocuk katılımcıların çalışanlar ile genelde iyi ilişkiler kurduklarını, bazen anlaşmazlıkların yaşanabildiğini ancak daha sonra çözüldüğünü, fiziksel şiddet durumunun ise olmadığını dile getirdikleri görülmüştür. Ayrıca görüşme yapılan kuruluşlardan birinde bakım personeli ile çocuklar arasında ciddi düzeyde gerginlik ve huzursuzluk bulunduğu, halen sürmekte olan bir davanın olduğu, kuruluştaki bu konuyla ilgili kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunamadığı anlaşılmıştır. Meslek elemanlarının bakım personeline yönelik yaptığı değerlendirmelerde ise ortak

görüş bu kişilerin seçiminde büyük bir başarısızlığın olduğu yönündedir. Özellikle bakım personelleri konusunda çok ciddi sorunların yaşandığı kuruluştaki görevli meslek elemanının, bu durumu toplantılarda dillendirdiğinde dikkate alınmadığını; ancak yaşanan temel sorunların çözülmeden daha derin nedenleri bulunan sorunların çözümüne yoğunlaşmanın mümkün olmadığını dile getirmesi dikkat çekici olmuştur. Bakım personeli kadroya alındıktan sonra sorunların daha da büyüdüğü, bu işi yapmayı gönülden isteyecek kişilerin daha doğru seçim yöntemleriyle işe kabul edilmeleri gerektiği ve ayrıca nöbetçi bakım personeline ihtiyaç duyulduğu, bu konuda dile getirilen diğer görüşler olmuştur. Öztürk (2018: 127) de yaptığı araştırmada; bakım elemanlarının istihdamında, hizmet verdikleri alana ilişkin gerekli yetkinlik ve tutum kriterlerinin belirlenmemiş olduğu ve çocuk evleri sitesinde istihdam edilen bakım elemanlarına ilişkin mevzuat düzenlemesinin yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çerçevede bakım personelinin seçimi, eğitim ve desteği ile denetimi konularında yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir. Nitekim Şen Davulcu (2018: 31) yaptığı araştırmada, çocuk evleri sitelerinde kalan çocukların %56,4'ünün ev annelerinden destek aldıklarını ve %47,3'ünün sorun çözmede ev annelerine başvurduklarını bulgulamıştır. Temelli'nin (2019: 72-81) araştırmasına katılan çocukların ise %14,3'ünün en çok kimi sevdikleri sorusuna “bakım elemanı cevabını” verdikleri, %12,7'sinin sorunlarını en çok bakım elemanı ile çözdüklerini belirttikleri, %4,8'inin bakım elemanının hayatlarında kendileri için değerli bir kişi olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

Araştırmanın ulaştığı önemli bir diğer bulgu, kuruluş personeli ile olumlu ilişkiler kurduklarını ifade eden bazı çocukların “çalışanların kendilerine kötü davranmadıkları ancak samimi ve içten de olmadıkları” yönündeki düşünceleridir. Bu çocuk katılımcıların paylaştıkları ortak duygu “üzüntü” olmakla birlikte bazılarının bu duruma anlam veremedikleri, bazılarının şikâyetçi bir tavır sergiledikleri, bazılarının ise biyolojik aileleri ile aralarındaki ilişkileri düşündüklerinde kuruluş çalışanlarından daha içten ve samimi olmalarını isteme hakkını kendilerinde bulmadıkları görülmüştür. Bu noktada özellikle kendi ailelerinden göremedikleri ilgi ve sevgi nedeniyle başka hiç kimseden bu konuda içtenlik bekleme hakkını kendilerinde bulmadıklarını ifade eden çocukların bu görüşleri oldukça üzücüdür. Bu tutum üzerinde çocukların geçmişte özellikle aile üyeleri ile ilişkileri ve bağlılıkları

konusunda yaşadıkları olumsuz yaşam deneyimlerinin travmatik etkisinin bulunduğu ve bu durumun benlik anlayışı, öz değer, öz saygı ve yaşam doyumu konusunda sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir. Şenocak (2005: 181) yaptığı araştırmada çocukların yeterince şefkat ve ilgi görüp göremedikleri konusunu irdelenmiş ve çocukların en fazla ihtiyacı olan şeyin ne yazık ki yeterince sağlanamadığı saptanmıştır. Şenocak (2005: 179-181) çocukların yeterince şefkat ve ilgi görmediklerinden şikayetçi olduklarını; öyle ki, yaşadığı yurdun şefkatle kendine sahip çıktığını sadece çocukların % 41'i belirtirken, % 25'inin bunu kısmen yeterli bulduklarını, % 33,3'ünün yani diğer bir ifadeyle her üç çocuktan birinin yeterince şefkat ve ilgi görmediklerini düşündüğünü bulgulamıştır. Öztürk'ün (2018: 123) araştırmasına katılan bakım elemanları büyük bir kısmı ise çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılama konusunda kendilerini yeterli gördüklerini belirtirken; yine aynı katılımcıların kurumda yaşanan en önemli üç problemi sıralamaları istenen soruya verdikleri cevapların başında “çocukların duygusal ihtiyacının karşılanmasında yetersiz kalmak” ifadesinin geldiği görülmüş ve bu bulgu düşündürücü olmuştur. Bu sonuçların aksine koruma ve bakım altında bulunan çocukların sevgi, şefkat ve ilgi ihtiyaçlarının büyük oranda karşılandığını bulgulayan araştırmaların da olduğu görülmüştür. Bu farklılık üzerinde çocukların çok çeşitli olumsuz yaşam deneyimlerinin, kişilik özelliklerinin, beklentilerinin; diğer yandan çalışanların bu konudaki empatik becerilerinin, demografik etkenlerin ve daha pek çok faktörün etkileyici olabileceği düşünülmüştür. Nitekim Özşahin (2012: 74) yaptığı araştırmada çocukların sevgi ve şefkat görme düzeylerinin çok daha yüksek olduğunu (% 75) bulgularken; sevgi evlerinde çocuklara gösterilen şefkat ve ilginin, yetiştirme yurdunda gösterilen şefkat ve ilgiden daha ileri seviyede olduğunu belirtmiştir. Temelli'nin (2019: 72-81) araştırmasına katılan çocukların ise %73'ünün yeterince ilgi, alaka ve destek gördüklerini belirttikleri görülmüştür.

Diğer yandan görüşme yapılan çocuklar; her çocuğun iyi bir aileye sahip olduğunda çok mutlu olacağını ancak bunun her zaman mümkün olmadığını, devlet tarafından kendilerine sahip çıkıldığını, pek çok imkanın sunulduğunu, kaldıkları kuruluştaki kimsenin kendilerine kötü davranmadığını belirtmişlerdir. “Devlet” kavramına yönelik yaptıkları değerlendirmelerde ise çocuk katılımcıların, devleti; yöneten, koruyan, yardım eden, sahip çıkan, düzenleyen, kural koyan bir güç olarak algıladıkları,

kaldıkları kuruluş ile özdeşleştirdikleri ve bu kavramla ilgili olumlu ifadelerle bulundukları görülmüştür. Suğur ve Saygı Doğru (2010: 125) koruma altındaki çocukların aile ve devlet algısına ilişkin yaptıkları araştırmaya katılan çocukların %53'ü için devletin; yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel gereksinimleri karşılayan, onların yaşamda kalmalarını sağlayan bir gücü, %25'i için ise yöneten, koruyan ve kollayan bir gücü temsil ettiğini bulgulamıştır. Suğur ve Saygı Doğru'nun ulaştığı sonuçların bu araştırmanın bulguları ile benzerlik taşıdığı görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer bulgusu kuruluş sosyal servisleri ile ilgilidir. Sosyal servis konusunda değerlendirme yapan çocukların bir kısmı bu serviste çalışan meslek elemanlarını sevdiklerini ve iyi ilişkiler kurduklarını ancak iş yoğunluğu nedeniyle onlarla görüşmekte zorluk çektiklerini; oysa daha fazla görüşebilmeyi istediklerini dile getirmiştir. Diğer yandan araştırmaya katılan bazı çocuklar ise sosyal serviste görev yapan meslek elemanlarını yakın ve samimi görmediklerini, ihtiyaç duydukları desteği alamadıklarını dile getirmiştir. Dolayısıyla sosyal servis çalışanlarına yönelik görüşlerin de tıpkı bakım personeli ve diğer çalışanlara yönelik görüşlere benzer şekilde “farklılık- çeşitlilik” gösterdiği anlaşılmıştır. Ayrıca çocuk katılımcılardan bazıları harçlık, izin gibi konular dışında herhangi bir görüşme yapmak için sosyal servise gitmediklerini belirtirken; bazıları sosyal servisten çağrılmayı, ilgilenilmeyi arzuladıklarını ancak bu beklentilerinin karşılanmadığını dile getirmiş; bazıları ise sosyal servis ile büyük sorunlar olduğunda görüşme sağladıklarını ve bu nedenle sosyal servisten çağırıldıklarını öğrendiklerinde tedirginlik yaşadıklarını ifade etmiştir. Sosyal serviste görev yapan meslek elemanları ise iş yoğunluğu ve personel yetersizliği nedeniyle her çocukla özel şekilde ilgilenemediklerini, özellikle ciddi bir evrak yüklerinin bulunduğunu ve çoğu kez asıl işlerini yapamadıklarını düşündüklerini, çoğu uygulamanın kağıt üzerinde kaldığını, çocuklara daha çok vakit ayırabilmeleri gerektiğini; ancak işleyişin buna izin vermediğini dile getirmişlerdir. Tüm bu görüşler doğrultusunda sosyal servisin çok sağlıklı ve işlevsel şekilde yürütülemediği anlaşılmıştır. Eroğlu (2016: 162-164) yaptığı çalışmada; psikososyal destek hizmeti ile toplum içerisinde bir anlamda dezavantajlı duruma gelmiş çocukların yeniden topluma kazandırılmasının söz konusu olduğunu belirtmiş ve araştırmasına katılan bazı çocukların kendilerine psiko-sosyal destek sunan meslek elemanlarının hepsinin aynı olmadığını, kendilerini aynı şekilde rahatlatamadığını

belirttiklerini ve bu çerçevede bazı çocukların sosyal çalışmacı ve psikologdan daha çok yararlandığını söylediklerini ve ayrıca çocuklar tarafından özellikle vurgulanan konunun “sorunları olduğu zaman değil” rutin olarak kendileri ile görüşülmesini istedikleri şeklinde olduğunu bulgulamıştır.

Sosyal servis çalışanlarının sorunlarının çözülerek çocuklar ile daha çok ilgilenebilmelerinin önü açıldığında çocuklara gerçek anlamda psiko-sosyal destek sağlanabilecektir. Nitekim literatürdeki araştırmaların sonuçları incelendiğinde çocuk ile sosyal servis arasındaki ilişkinin düzeyine yönelik bazı farklı verilere ulaşılmış olsa da genel olarak çocuk ve sosyal servis ilişkisinin geliştirilmesi ve sosyal servisin etkinliğinin arttırılmasına yönelik düzenlemelere gidilmesi gerektiği açıkça ortadadır. Şenocak’ın (2005: 202) yaptığı araştırmaya katılan çocukların %12,2’si sorunları çözmede tercih ettikleri kişinin sosyal hizmet uzmanı, %10,3’ü ise psikolog olduğunu belirtirken; Özşahin’in (2012: 99) araştırmasına katılan çocukların %2,6’sının sorunları çözmede tercih ettikleri kişinin sosyal hizmet uzmanı, %5,3’ünün ise psikolog olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte Şen Davulcu (2018: 31-32) yaptığı araştırmada, çocuk evleri sitelerinde kalan çocukların %47,3’ü en çok destek aldıkları kişinin sosyal çalışmacı, %29,1’i ise psikolog olduğunu belirtmiş; ayrıca çocukların %47,3’ünün kurumda problem çözmede tercih ettikleri kişinin sosyal çalışmacı, %20’sinin ise psikolog olduğunu ifade etmiştir. Temelli’nin (2019: 80-81) araştırmasına katılan çocukların ise kurumda en çok kimi sevdikleri sorusuna %11,1’inin sosyal servis meslek elemanı cevabını verdiği; hayatlarında herhangi bir sorunla karşılaştıklarında bu sorunu en çok kimle çözmeye çalıştıkları sorusunda %12,7’sinin sosyal servis görevlisini dile getirdikleri görülmüştür.

Bu araştırmanın bir diğer bulgusu kuruluş kuralları ile ilgilidir. Bu çerçevede görüşme yapılan her kuruluşun birbirinden farklı olarak daha az ya da fazla sınırlayıcı kurallarının bulunduğu ve kız çocuklarının kaldığı kuruluşlardaki kuralların genel olarak, erkek çocukların kaldıkları kuruluşların kurallarından çok daha sınırlayıcı olduğu anlaşılmıştır. Nitekim bu doğrultuda bazı çocukların kuruluş kurallarını oldukça serbest gördükleri ve bu durumdan memnun oldukları, bazı çocukların ise oldukça katı ve sınırlayıcı bir düzenin olduğunu belirttikleri görülmüştür. Kuralların daha ölçülü olduğu kuruluşlarda ise çocukların, esnetilebilir olması gerektiğini ifade

etseler de kuralların varlığı, amacı ve bu kurallara uyum konusunda genellikle anlayış gösterdikleri görülmüştür. Eroğlu (2016: 162-164) da araştırmasına katılan çocukların hiçbirinin “kuralların kötü olduğu ve kuralların olmaması gerektiği” yönünde bir ifadesinin bulunmadığını vurgulamakla beraber “baskıcı bir kural” sistemi içerisinde olmaktan rahatsızlık duyulduğunu, “tek başına bir şey yapabilme isteğinin” bulunduğunu belirtmiş ve bu konudaki en önemli faktörün “güven ilişkisi” olduğunu dile getirmiştir Eroğlu (2016: 298) kız çocukları ile yaptığı görüşmelerde; telefon ve internet kullanamama, kapıların gündüz saatleri içerisinde dahi kilitlenmesi, dışarı tek başlarına izinli çıkamama gibi durumların sürekli kontrol altında ve dış dünyadan soyutlanmış hissetmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Çocukların sıkı tutumun sebebi olarak “güven” vurgusu yaptıklarını belirten Eroğlu (2016: 157,198) kız çocuklarının dışarı tek çıkabilmeyi hak edenlerin olduğunu ve güvendikleri her çocuk için bunun denenmesi gerektiğini dile getirdiklerini belirtmiş ve kız çocukları üzerindeki “korumacı tavrın” aile yanında olduğu gibi psikososyal destek hizmetinde de öne çıktığını vurgulamıştır. Eroğlu araştırmasını daha korunaklı olduğu ifade edilen ÇODEM’de gerçekleştirmiş olsa da kız çocuklarına yönelik uygulamalara ilişkin sonuçlarının, bu araştırmaya dahil olmuş ve çocuk evleri sitesinde kalan bazı çocuklara ilişkin bulgular ile birebir örtüştüğü söylenmelidir. Nitekim bu konuda sorumluluk ve güven ilişkisinin geliştirilmesi daha sağlıklı bir düzen ve işleyiş için muhakkak gereklidir.

Bu araştırmanın önemli bulgularından bir diğeri kurallara uyulmaması durumunda karşılaşılan yaptırımlardır. Çocuk katılımcılar, kurallara uyulmaması durumunda en sık karşılaştıkları uygulamanın uyarı olduğunu, bu durumun sürmesi halinde tutanak tutulduğunu, ayrıca bazen etkinliklere katılmama cezası da alabildiklerini ancak fiziksel şiddet ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada bazı çocuklar cezaların yanı sıra ödüllerin de olması gerektiğini dile getirmiş, özellikle okulda sağlanan başarılarında bazı ödül aktivitelerine söz verildiğini ancak bu sözlerin her zaman tutulmadığını ifade etmiştir. Şenocak’ın (2005: 190) yaptığı araştırmaya katılan çocukların %52,6’sı iyi davranışlarının yöneticileri tarafından takdir edildiğini, % 31,4’ü yöneticilerinin onları ödüllendirdiğini; % 16’sı ise bu davranışlarının yöneticiler tarafından fark edilip ilgilenilmediğini belirttikleri görülmüştür. Özşahin’in (2012: 92) yaptığı araştırmaya katılan çocukların ise % 65,9’u iyi bir davranışta

bulunduklarında yöneticilerin takdir ettiğini, % 13,6'sı yöneticilerin onları ödüllendirdiğini, % 20,5'i ise yöneticilerin bu davranışları fark etmediğini düşünmüştür. Ayrıca Şenocak (2005: 191) araştırmaya katılan çocukların yarıdan fazlasının, yanlış bir davranışta bulunduklarında kötü muamele veya tehdide maruz kaldıklarını; çocukların % 47,4'ünün böyle bir davranış sonrasında yöneticilerinin öğüt verdiklerini, % 19,9'unun azarlandıklarını, % 14,1'inin de bazı yasak ve sınırlamalara muhatap bırakıldıklarını, % 10,3'ünün barınmakta oldukları yetiştirme yurtlarından atılma tehdidi ile karşılaştıklarını, % 5,8'inin fiziki şiddete uğradıklarını belirtmiştir. Özşahin (2012: 93) ise araştırmasın katılan koruma altındaki çocukların % 47,7'sinin yanlış bir davranışta bulunulduğunda yöneticilerin öğüt verdiğini, % 40,9'unun yöneticilerin çocukları azarladığını, % 11,4'ü ise yöneticilerin çocuklara eğlenme, izne çıkma vb. yasaklar verdiğini bulgulamış ve ayrıca fiziki şiddete maruz kalan ya da yurttan atılan çocuk bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çerçevede Özşahin'in araştırmasının sonuçlarının Şenocak'ın araştırmasının bulgularından daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca Şenocak ve Özşahin'in araştırmalarının sonuçları bu araştırmanın bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde, süreçte çocuk koruma alanında sağlanan gelişmeler neticesinde kurumlarda kötü muamele, şiddet ve tehdit konusunda da olumlu yönde yol alındığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte meslek elemanları, kuruluş kurallarını uygulama ve uygulanmadığında yaptırım sağlama konusunda önemli sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda sorunlarının temel kaynağının güven ve yetki eksikliği olduğunun, etkili yaptırımları bulunmadığının ve bu durumun otorite kaybına neden olduğunun, ayrıca başka kişiler tarafından çocukların yararı düşünerek gerçekleştirilen pek çok tavrı ve uygulamanın zarar verici olduğunun, ölçsüz bir pozitif ayrımcılık durumunun ilerleyen süreçte ciddi zararlara neden olabildiğinin, özellikle çocukların kurumdan sonraki hayata hazırlanmalarını olumsuz etkileyen “çaba ve sorumluluk” konusundaki yetersizliğin aşılması için meslek elemanlarınca alınan bazı kararların imaj kaygısıyla işlevsiz hale getirilebildiğinin ve bu açıdan bir bakış açısı değişikliği gerektiğinin dile getirildiği görülmüştür. Katılımcıların bu konudaki görüşleri, çocuk yetiştirmede aşırı hoşgörölü ya da aşırı korumacı tutuma işaret etmekte ve yapılan araştırmalar her iki tutumunda çocukların sağlıklı gelişimi üzerinde olumsuz etkilerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Tekin Babuç'da (2007: 3) belirttiği gibi

bazen toplumda kurum bakımı altındaki çocuklarımıza karşı oluşan acıma hissi onlara zarar vermekte; acıma ve şefkat duygularıyla gösterilen aşırı ilgi çocukların kendi başlarına sorun çözme becerilerini kazanamamalarına ve yetişkinlerle ilişkilerinde hep bir beklenti içine girmelerine yol açabilmektedir.

4.8. Çocukların Eğitim Hayatı, Aile ve Arkadaşlık İlişkilerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan çocuk katılımcıların bir kısmının eğitim ve öğretim hayatlarına ilişkin olumlu değerlendirmelerde bulundukları ve özellikle kız çocuklarının bu konuda daha pozitif bir tablo ortaya koydukları görülmüştür. Bununla birlikte okul hayatına dair bazı sorunlar yaşadığını, derslerin çok sıkıcı ve zor geldiğini, yanlış tercihlerde bulunduğunu, okulu hiç sevmediğini ve eğitim hayatını gereksiz gördüğünü belirten çocuklar da olmuştur. Bu çerçevede çocukların okul ile bağlarının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Ancak burada şu husus da belirtilmelidir ki görüşme yapılan çocuklardan birinin meslek edindirme kursuna gittiği, diğer hepsinin ise örgün eğitime devam ettiği görülmüş olup, bu çerçevede olumlu bir tablo ile karşılaşılmıştır. Bu noktada kuruluşlarda etüt saati uygulamasının ve derslere yardımcı olacak kursların planlanarak hayata geçirilmesinin, çocukların ders çalışma alışkanlığı kazanması ve ders başarılarının artırılması noktasında önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak gerekli tüm kaynaklara sahip olmalarına karşın bazı kuruluşlarda bu uygulamaların bulunmadığı; tüm donanım ve eşyaya sahip etüt salonlarının işlevsel bir şekilde kullanılamadığı görülmüştür. Bu konuda Söğütü'nün (2015: 84-86) araştırmasına katılan personelin %83,3'ü sevgi evleri modeli ile çocukların okul ile ilişkilerinin olumlu etkilendiğini, %94,4'ü sevgi evlerindeki ders çalışma ortamlarının çocuklar için yeterli olduğunu, % 83,3'ü ise sevgi evleri modelinin çocukların akademik başarılarının artırılmasını desteklediğini ifade etmiştir. Bu araştırmanın sonuçları da Söğütü'nün (2015) araştırmasının bulguları ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla var olan imkanların her kuruluşta etkin şekilde kullanılması çocukların yüksek yararı açısından önemlidir ve çalışanların sorumluluğundadır. Sarıaltın (2017: 65) da yaptığı çalışmada etüt çalışmaları, destek eğitim veren öğretmen sayısı ve niteliği, özel eğitim alan çocukların kurum

içinde de desteklenmesi ve ihtiyaca uygun diğer destek ve eğitim merkezlerine yönlendirmeleri konusunda aksaklıklar yaşandığını bulgulamıştır.

Diğer yandan çocuk katılımcılar okulda ve kuruluştaki pek çok arkadaşlarının bulunduğunu belirtmiş; kız çocuklarının genelde okul arkadaşlarını, erkek çocuklarının ise daha çok kuruluştaki edindikleri arkadaşlıkları daha özel buldukları anlaşılmıştır. Ayrıca çocukların kuruluştaki kaldıklarının genellikle okulda bilindiği; ancak çocukların ikisi dışında hepsinin kuruluştaki kaldıklarını kendilerinin söylemediği öğrenilmiştir. Bazı çocuklar kuruluştaki kalıyor olmalarının okulda bilinmesinin herhangi bir soruna yol açmadığını ifade ederken, bazı çocuklar bu durumun bilinmesini hiç istemediklerini dile getirmiştir. Ayrıca bu durumun öğrenilmesi nedeniyle olumsuz olaylar yaşayan çocukların bulunduğu anlaşılmış olup, bu tip olayları yaşamadıklarını ancak yine de bu durumun bilinmesini istemediklerini belirten çocukların “çevresindeki kişilerin düşünebilecekleri şeyleri bildiklerini ve bu nedenle kendilerini iyi hissetmediklerini” belirttikleri görülmüştür. Bu konuda halen toplumsal farkındalığın yeteri kadar oluşturulamamış olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim benzer şekilde Suğur ve Saygı Doğru’nun (2010: 129) araştırmasına katılan kız çocuklarının dörtte üçü, erkek çocuklarının ise neredeyse yarısı etraflarındaki insanların onlar hakkında önyargılı davrandığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öte yandan Söğütü’nün (2015: 87) araştırmasına katılan personelin %86,1’inin sevgi evleri modelinin çocukların arkadaş ilişkilerini olumlu etkilediğini ifade ettikleri ve ayrıca çocukların arkadaş ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörleri “sosyal çevre sınırlı etkileşim, çocuk sayısının fazlalığı, kuruluşun şehir merkezinden uzak olması ve kurum çocuğu damgalamasının devam etmesi” şeklinde sıraladıkları görülmüştür.

Önemli bulgulardan bir diğeri ise kuruluştaki birlikte yaşayan çocuklar arasındaki gruplaşma ve kavga durumlarıdır. Özellikle erkek çocuklar arasında yaygın olan bu durumun yaş farkı fazla olduğunda çok daha ciddi bir hal aldığı anlaşılmıştır. Paylaşılan görüşler akran zorbalığına işaret etmektedir. Ancak bir meslek elemanının da belirttiği gibi çocuklar arasındaki yaş farkı düşünüldüğünde bu durumu akran zorbalığı olarak değerlendirmenin mümkün olmadığı vakalar ile de karşılaşmaktadır. Söğütü’nün (2015: 87-89) araştırmasına katılan personelin %75,9’u sevgi evleri modeli ile çocuklar arasındaki akran baskısının azaldığını; ancak sevgi evlerindeki

kapasite fazlalığı ve farklı yaş gruplarının aynı kampüs içerisinde olmaları durumunun akran zorbalığı ile mücadele etmeyi zorlaştırdığını belirttikleri görülmüştür. Arkadaşlık ilişkileri bağlamında yetiştirme yurtlarının ortamları düşünüldüğünde sevgi evi modeli ile daha iyi bir noktaya geldiği değerlendirilebilir. Ancak çocuklar villa tipi evlerde belli yaş aralıklarına göre yapılan düzenlemeler doğrultusunda kalıyor olsalar da aynı bahçeyi ve sosyal tesisleri kullanmakta ve özellikle 12 yaşındaki bir çocuk ile 20 yaşındaki bir çocuk arasında yaşanan kavgalar akran zorbalığından çok daha farklı bir boyuta dönüşebilmektedir.

Araştırmada irdelenen bir başka konu çocuk katılımcıların aile üyeleri ile ilişkileri olmuştur. Çocuk katılımcıların çoğunun aile üyelerine kızgın ya da kırgın oldukları ve yoğun bir terk edilme duygusu yaşadıkları ve tanımadıkları ebeveynlerini arayıp bulmak istemediklerini vurgularken “merak duygularını bastırma ve ilgisizlik davranma” çabası gösterdikleri anlaşılmıştır. Bununla birlikte tüm olumsuz yaşam deneyimlerine rağmen aile üyelerine yönelik kızgınlık duyma ve suçlama tavrı içinde olmayan ve onlar hakkında olumlu ifadelerde bulunan çocuklar da olmuştur. Diğer yandan koruma altına alındıktan sonra kardeşleriyle bağlarının koptuğu belirten bazı çocuklar olmakla beraber çocuk katılımcıların çoğunun kardeşleriyle bağlarını koparmadıkları ve onlarla görüşmeyi önemsedikleri görülmüştür. Ancak görüşme sıklığı konusunda iyileştirmeler yapılabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca kimi çocukların aile üyelerinin tamamı ile görüşmeyi sürdürürken kimilerinin bazı aile üyeleri ile görüştükleri, kimilerinin ise aile üyeleri ile görüşme, izin haklarında onlarla birlikte olma konusuna daha mesafeli oldukları ve bu durum üzerinde aile üyelerinden gerekli ilgiyi görememe ile yaşanan anlaşmazlıkların etkili olduğu anlaşılmıştır. Meslek elemanlarının ailelerinin kuruluştaki kalan çocukları ile kurdukları bağların izin konusunda önemli bir belirleyici faktör olduğunu vurgulamaları da bu bulguyu desteklemiştir. Ayrıca meslek elemanları çocukların aileleri ile bağlarının güçlendirilmesinde izinli olarak bir arada vakit geçirmelerinin önemine vurgu yapmış ve bu çerçevede çocuklara geniş ölçüde izin yazdıklarını belirtmişlerdir.

Litaretürdeki benzer çalışmaların sonuçları ile bu araştırmanın bulgularının benzerlik gösterdiği; bu çerçevede kurum bakımı altındaki çocukların aile üyeleri ile görüşme durumlarında değişkenlikler olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçeve koruma ve bakım

altındaki çocukların aileleri ile bağlarının güçlendirilmesi noktasında aile üyelerine yönelik de mesleki çalışmaların hayata geçirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Temelli (2019: 67-70) araştırmasına katılan çocukların çoğunluğunun aile bireyleri ile bir şekilde ve belirli bir zaman diliminde görüştiklerini bulgulamıştır. Bu çerçevede çocukların %61,9'unun aile bireylerinden herhangi biri ile ilişkisinin düzenli bir şekilde devam ettiğini, %25,4'ü ilişkilerinin düzenli olmasa da devam ettiğini ve %12,7'si de ilişkilerinin olmadığını belirtmiştir. Eroğlu' (2016: 120) araştırmasına katılan çocuklardan ailesi ile ya da destek sistemlerinden birisi ile görüşme fırsatı olanların yanı sıra görüşebileceği kimsesinin olmadığı çocuk sayısının da yüksek olduğu (%20,2) sonucuna ulaşmıştır. Yazıcı (2013: 222-227) araştırmaya katılan çocukların anne ve babası hayatta olan katılımcılardan sadece % 10'unun hem annesi hem de babası ile görüşürken % 5'inin her ikisiyle de görüşmediğini; % 70'inin ise kardeşleriyle görüştüğünü bulgulamıştır. Ayrıca aile ve diğer yakınlarıyla görüşmeyen ve bu durum üzerinde kurum bakımında kalmanın etkisinin olduğunu düşünen çocukların (%40) aileleri ile görüşmemeleri üzerinde kurum bakımında iken arayıp sorulmanın, ziyaret edilmemenin, bir süre sonra ihtiyaç duymamanın ve kurum bakımından ayrıldıktan sonra memuriyet hakkı gibi kazabilecekleri hakların getirisinden faydalanmak isteyecek olan aile üyelerine bu fırsatı vermemenin etkili olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Sarıaltın (2017: 45) ise yaptığı araştırmada; ailelerin zaman zaman çocuklarını izne almaktan imtina ettiğini, çocuğunu aramadığı, ilgilenmediği, yeni bir düzen kurması, yeni bir evlilik yapması, çocuğunu “gözden çıkarması” gibi durumların ailenin bu davranışında etkili olabildiğini, çocukların bu durumdan olumsuz etkilendiğini ve aileler ile işbirliği konusunda sorunlar yaşanabildiğini bulgulamıştır. Ayrıca kardeşlerin başka kuruluşlarda kalması, iş yükü, kuruluşlar arası iletişim eksikliği, fiziki imkanların yetersiz olması gibi sebeplerle kardeşlerin yeterince görüşemediğini belirtmiştir (Sarıaltın, 2017: 65).

4.9. Bakım Tedbirinin Kaldırılması Süreci ve Sonrasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Kuruluştan ayrıldıktan sonra kiminle ve nerede yaşamayı düşündüğü konusunda değerlendirmelerde bulunan çocuklardan yaklaşık yarısının aile üyeleri ile birlikte kalma planı ve isteği içinde oldukları; bir kısmının aile üyeleri ile bir arada yaşamayı

istemediklerini vurguladıkları ve bu çocukların tamamının erkek olduğu; bir kısmının ise bu konuda kararsızlık içinde oldukları anlaşılmıştır. Özşahin'in (2012: 103-104) araştırmasına katılan çocukların %56'sının aile üyeleri (anne, baba, kardeş veya bir akraba) ile birlikte yaşayacağını belirttiği görülmüştür. Özşahin (2012: 106) aynı araştırmada çocukların aileleri ile olan ilişkilerinin zayıf olduğunu bulgulamıştır. Bu araştırmada da çocukların çoğunun aileleri ile olan ilişkilerinin güçlü olmadığı görülmüştür. Bu çerçevede çocuklar ile ailelerinin kurum bakımı sürecinde kurdukları ilişkinin kurum bakımı sonrasında birlikte yaşama kararları üzerinde etkili olduğu değerlendirilmiştir.

Diğer yandan çocuk katılımcıların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin olarak tedirginlikleri değerlendirildiğinde kız çocuklarının daha çok üniversiteyi kazanamama ve kendi hakkını savunma endişesi içinde oldukları; diğer yandan hem erkek hem de kız çocuklarının genel olarak geçim sağlayamamaktan korktukları anlaşılmıştır. Meslek elemanlarının bu konuda yaptıkları değerlendirmeler de çocukların ifadelerini destekler niteliktedir. Çocukların kurum bakımından sonraki hayata hazır hale gelme durumlarına ilişkin bir başarısızlığın söz konusu olduğunu belirten meslek elemanları, bu durum üzerinde; çocuklara kurum bakımı sürecinde yeterli sorumluluğun verilmemesinin, yüksek düzeydeki imkânların hazır ve kolay bir şekilde sunulmasının ve zarar verici düzeyde pozitif ayrımcılığı getiren uygulamaların bulunmasının etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Kurum bakımı altında bulunan çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanmalarında toplumsallaşma, kendine güvenme, bağımsız iş yapabilme gibi becerileri kazanmaları oldukça önemlidir. Söğütü (2015: 91-96) yaptığı araştırmada çocuk koruma alanında görev yapan katılımcıların %68,5'i kışla tipi kuruluşlara göre sevgi evleri modelinin çocukların toplumsal hayata uyumlarını kısmen kolaylaştırdığı, %85,2'si sevgi evleri modelinin çocukların kendine güven düzeylerini arttırdığını, %81,5'i ise çocukların bağımsız iş yapabilme becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir. Bu araştırmanın sonuçları ile Söğütü'nün ulaştığı bulgular birlikte değerlendirildiğinde sevgi evleri modelinin yetiştirme yurtları modeline oranla çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata uyumlarını çok daha kolaylaştırdığı ancak çocukların bu konuda daha çok desteklenmeleri gerektiği değerlendirilmiştir. Nitekim Temelli (2019: 82) de çocuk evleri sitesi ve çocuk evlerinde koruma ve bakım altında olan çocuklarla yaptığı

araştırmada kurumların çocukları geleceğe hazırlama fonksiyonlarını tam manası ile yerine getiremediğini; çocukların özellikle ekonomik ve mesleki konularda başarısız olmaktan (%50) ve yalnızlıktan (%23,8) korktuklarını bulgulamıştır. Aldemir (2011: 70) ise araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanlarının %55,4'ünün kuruluştan ayrılan çocuğu yeni yaşantısında izleyemediklerini, %37,5'inin kısmen izleyebildiklerini belirttikleri ve bu durum üzerinde personel yetersizliği, iş yoğunluğu ve çocukların başka illere gitme durumlarının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Nitekim kuruluştan ayrılan çocuklara yönelik rehberlik ve izleme çalışmalarında eksiklik olduğu bulgusu, bu çalışmada da değinilen bir durumdur.

Diğer yandan eğitim- öğretim hayatları, üniversite hedefleri ve sahip olmak istedikleri mesleklere yönelik değerlendirme yapan çocukların birçoğunun ilgi duydukları alanları paylaştıkları; ancak bazılarının bu konuda yanlış seçimler yaptıklarını belirttikleri; ayrıca çoğunun tedirginliklerinin ve başaramama korkularının bulunduğu, bu noktada desteklenmeleri gerektiği; görüşme yapılan iki çocuğun ise üniversite ve meslek konusunda istekli olmadıkları ve bu konuda rehberliğe ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Nitekim Şen Davulcu (2018: 32) yaptığı araştırmada, çocuk evleri sitelerinde kalan çocukların %80'inin meslek sahibi olmayı, %76,4'ünün eğitimi tamamlamayı istediğini bulgularken; Özşahin'in (2012: 101) yaptığı araştırmada Trabzon erkek yetiştirme yurdu ve sevgi evinde kalan çocukların yarısının, gelecekte en çok endişelendikleri ve korktukları durumu “başarısız olmak” şeklinde ifade ettikleri görülmüştür.

Araştırmanın bir başka bulgusu çocuk katılımcıların gelecekte aile kurma konusundaki görüşlerine ilişkindir. Görüşme yapılan çocukların yarısına yakını gelecekte iyi bir aile kurmayı istediklerini belirtirken, bir kısmı bu konuda net bir fikre sahip olmadıklarını ifade etmiş; diğer bir kısmı iyi bir aile kuramama endişesini ya da kötü bir aile fikrinin korkutuculuğu nedeniyle bir aile kurmayı asla istemediklerini vurgulamışlardır. Özşahin'in (2012: 101) araştırmasına katılan çocukların % 15,8'inin; Temelli'nin (2019: 82) araştırmasına katılan çocukların %16,7'sinin mutlu bir aile yuvası kuramama endişesi taşıdıkları görülmüştür. Bu bağlamda özellikle çocukların bir kısmının gelecekte sağlıklı ve mutlu bir aile kurma konusunda rehberliğe ihtiyaç duydukları değerlendirilmiştir. Diğer yandan bu araştırmanın bir diğer bulgusu çocuk

katılımcıların “aile” kavramına ilişkin değerlendirmeleriyle ilgilidir. Aile kavramına yönelik değerlendirmelerde bulunan ocuk katılımcılar, daha çok anne-baba-ocuk üçlemesinin dile getirmiş; çoğu aile kurumunu sevgi, özgürlük, mutluluk, huzur gibi olumlu ifadelerle bir arada kullanmıştır; ancak bazı ocuk katılımcılar ise her ailenin iyi olmadığı ya da iyi bir aileye sahip olmadıkları üzerinde durmuşlardır. Suğur ve Sayęı Doğru’nun (2010: 121) koruma altındaki çocukların aile ve devlet algısına ilişkin yaptıkları araştırmaya katılan çocukların ise %63’ünün ailenin işlevine herhangi bir vurgu yapmadan, aileyi birkaç kişiden oluşan topluluk olarak tanımladıkları, %32’sinin çocuklarına maddi-manevi destek olan kurum olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Nitekim bu çocukların çoğunun tüm olumsuz yaşam deneyimlerine rağmen çok olumsuz bir aile algısına sahip olmadıkları değerlendirilmiştir.

Diğer yandan araştırmaya katılan çocukların “hayat” ve “mut” kavramlarına ilişkin değerlendirmelerinin hem bugünleri hem de yarınları için önem teşkil ettiği düşünülmüştür. Hayat kavramını değerlendiren çocukların bazılarının çaba gösterildiğinde hayatın daha güzel bir hal alabileceği üzerinde durdukları; bazılarının hayatı bir sınav olarak gördükleri; ancak çoğunluğunun bu konuda olumsuz ifadeler kullandıkları ve yaşam ile güçlü, pozitif bir bağ kuramadıkları anlaşılmıştır. Benzer şekilde “mut” kavramını değerlendiren çocukların çoğunluğunun da negatif ifadelerde bulundukları, bu kavramı daha çok hayal kurmak ile ilişkilendirdikleri ve genel anlamda mutlu olmadıkları görülmüştür. Tümkaya (2005: 455-456) yetiştirme yurtlarında ve ailesinin yanında kalan 15- 18 yaş arasındaki ergenler ile yaptığı araştırmada kurumda kalan ergenlerin ailesiyle yaşayan ergenlerden daha mitsuz olduklarını, görüşme yapılan çocuklar arasında en yüksek mitsuzluk düzeyine sahip olan grubu oluşturan çocukların tamamının yetiştirme yurdunda kaldığını ve bu ergenlerin hayal kurmadıklarını, problemlerini paylaşmadıklarını, psikolojik destek almadıklarını bulgulamıştır. Bu çerçevede üzücü bir tablo ile karşı karşıya kalınmış olup çocukların hayata dair olumlu algılamalar oluşturmaları, yaşam ile güçlü ve pozitif bir bağ kurmaları, geleceğe mutla bakmaları, hayal kurma ve hedef belirleme alışkanlıkları edinmelerine ilişkin olarak önemli çalışmaların hayata geçirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

4.10. Bakım Modellerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bakım modellerini değerlendiren koruma ve bakım altındaki çocuklardan üçünün evlat edinme modelini bilmediklerini; diğer çocukların, bu modelin ailesi olmayan çocuklar için kullanıldığını ve bu sürece dahil olan çocuğun gerçeği bilmemesinin kötü bir durum olduğunu belirttikleri görülmüştür. Görüşme yapılan iki çocuk katılımcının ise daha önce “koruyucu aile” modelinden yararlandıkları öğrenilmiş olup; bu çocuklardan başarısız bir deneyim yaşayan katılımcının “koruyucu ailelerin biyolojik çocuğunun bulunmaması” gerektiğini ifade ettiği; olumlu bir deneyim yaşayan fakat kardeşiyle ilgili ortaya çıkan bazı sorunlar nedeniyle kurum bakımına geri döndüklerini belirten çocuğun ise bu aile üyeleri ile halen ara ara görüştiğini ve bu modeli “çok güzel” bulduğunu dile getirdiği görülmüştür. Öte yandan bu modeli deneyimlemeyen çocuk katılımcıların yarısı modele ilişkin olumlu ifadelerde bulunarak bu modeli deneyimlemeyi istediklerini dile getirmiş; diğer yarısı ise biyolojik ailelerinin bulunduğunu vurgulayarak bu modeli tecrübe etmek istemediklerini belirtmiştir. Görüşme yapılan bir çocuğun ise daha önce “çocuk evi” modelinden yararlandığı ve bu çocuk katılımcının çocuk evlerinin çocuk evleri sitelerinden daha iyi olduğunu düşündüğü görülmüştür. Diğer yandan çocuk evi modelini deneyimlememiş olan çocukların bu modele ilişkin görüşlerinin “kurallar ve özgürlük” teması odağında şekillendiği ve bu çerçevede katı kuralların bulunduğu kuruluşlarda kalan çocukların çocuk evlerinde kalmayı isterken, daha özgür bir düzenin bulunduğu kuruluşlarda kalan çocukların çocuk evlerinin kendilerini daha çok sınırlayacağını belirterek bu modele sıcak bakmadıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla görüşme yapılan çocuklarının çoğunun diğer bakım modelleri hakkında kısmen de olsa bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır. Benzer şekilde Yazıcı (2013: 332) yaptığı araştırmada kurum bakımında kalan çocukların, bakım yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmadıklarını bulgulamıştır. Yazıcı (2013: 332) bakım modellerine ilişkin ayrıntılı bilgi verdiği katılımcıların %55’inin seçme şansları olması halinde yine kurum bakımını, %30’unun SED hizmeti alarak aile yanında bakım ve korunma altında olmayı, %5’inin ile evlat edinilmeyi, %10’unun ise koruyucu aile bakımını tercih edeceklerini bulgulamıştır. Bu çerçeve özellikle koruyucu aile modelinin çocuklar tarafından daha iyi bilinmesi gerektiği, görüşme yapılan çocukların yaş aralığı nedeniyle (12-18) koruyucu aile modelinden yararlanmalarının daha zor olduğu

ancak bu konuda da toplumda bir algı değişikliğine gidilmesi gerektiği düşünülmüş olup, özellikle akraba koruyucu aile modelinin daha işlevsel kullanılabileceği değerlendirilmiştir.

Öte yandan meslek elemanları, evlat edinme modeline ilişkin olarak; yasal metinlerdeki yetersizliğe ve bu süreçteki geri dönüşlerin verdiği zararlara, ailenin rıza hakkına ve modelin etkili bir şekilde kullanılamıyor oluşuna dikkat çekmişlerdir. Bu noktada 2002 yılında çıkarılmış olan Evlat Edinme Yönergesinin 2018 yılında kaldırıldığını ve henüz bu konuda bir yönetmeliğin yayınlanmadığı, ailenin rıza hakkı konusunda ise farklı fikirlerin bulunduğu belirtilmelidir. Koruyucu aile modeline ilişkin görüşlerini paylaşan meslek elemanları ise ailelerin seçimi, çocuk- aile eşleştirmeleri ve süreçteki denetimlerin çok daha fazla özen gösterilerek yapılması gerektiğini belirtmiş; ayrıca evlat edinme modelindeki değerlendirmeye benzer şekilde süreçte yaşanan geri dönüş durumlarının zarar verici olduğunu vurgulamışlardır. Şahin Kaya'nın (2019: 99) koruyucu aile biriminde görev yapan meslek elemanları ile gerçekleştirdiği çalışmada; çocuk yerleştirme sürecinde iş yükü ve çocuk sayısı nedeniyle hizmeti yürüten uzmanların düşüncesinin çocuğun görüşünden daha önde tutulabildiğini bulgulamış ve ayrıca bir başka çalışmada koruyucu ailelerin yerleştirme öncesinde incelenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında eksik kalan bazı noktaların olduğuna dair sonuçların bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca Şahin Kaya'nın (2019: 128) araştırmasına katılan uzmanlar, izleme ve denetleme süreçlerinin yönetmeliğe uygun yapılması önündeki en büyük engelin, bu birimde görevli uzman başına düşen dosya sayısının fazlalığı olduğunu ifade etmiştir. Şahin Kaya'nın ulaştığı sonuçlar, bu araştırma dile getirilen hususları destekler niteliktedir.

Ayrıca bakım modellerinin çeşitliliğini gerekli gören, ÇİM'lerin ve ÇODEM'lerin önemli hizmet modelleri olduğunu ve yaygınlaştırılmaları gerektiğini; ayrıca her ilde ÇES ve ÇEKOM modellerinin bulunması gerektiği belirten meslek elemanları, olumlu örnek oluşturabilecek tüm çocukların çocuk evlerinde toplanmalarının çocuk evleri siteleri için sorun oluşturduğunu ifade etmiş ve ayrıca çocuk evleri modelini daha sağlıklı bulunmakla birlikte çocuk evleri sitesi modelinin de gerekli olduğu ve şartların iyileştirilerek devam ettirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Söğütlü'nün (2015: 117-118) araştırmasına katılan personelin de kurum bakımı altındaki çocuklar

için öncelikle ocuk evleri (%60,2) modelini daha sonra sevgi evleri (%35,2) modelini tercih ettikleri ve büyük bir çoğunluğunun (yaklağık 4/5) sevgi evleri hizmet modelini kışla tipi bakım modeline karşı başarılı bir alternatif olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde özellikle son on beş yıl içerisinde, çocuk koruma alanında önemli gelişmeler yaşandığını söylemek mümkündür. Tüm bu düzenlemelerin temel amacı, çocukların “iyilik halini” arttırmaktır. Bununla birlikte, insana hizmet eden politikaların süreç içinde iyileştirilmesi kaçınılmazdır. Ayrıca istenen, belirlenen ve uygulananın ne derece birbiriyle örtüştüğünün ortaya çıkarılması; daha iyiye ve daha doğruya ulaşılması açısından yol gösterici olacaktır. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışma ile bakım tedbiri sürecinin yasal metinlerde yer alan şekli, uygulayıcılar tarafından hayata aktarılış biçimi ve çocuklar üzerindeki etkisi, bütün süreç dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Nitekim bakım tedbiri sürecinin başarısına ve sorunlarına odaklanan tez çalışmasının son kısmını oluşturan bu bölümünde, elde edilen sonuçlara ve sürecin iyileştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bakım tedbiri alınması ve uygulanması sürecinde görev yapan meslek elemanlarının “iş hayatına” ilişkin yaptıkları değerlendirmeler neticesinde; üniversitede alınan sosyal hizmet eğitiminin ve alanda tecrübeli hocaların sayısının yetersiz bulunduğu, teori ile pratiğin örtüşmediğinin düşünüldüğü, sahip olunan mesleğin karmaşık, yıpratıcı ve zor olarak nitelendirildiği fakat her şeye rağmen büyük oranda sevildiği ve değiştirmek istenmediği ancak düzenlemelere ihtiyaç olduğunun vurguladığı, diğer yandan çalışanların mesleklerine duydukları güçlü aidiyeti görev yaptıkları Müdürlük ve bağlı bulundukları Bakanlık için taşımadıkları, Bakanlığın meslek elemanlarına yönelik değer verme, sahip çıkma ve destekleme fonksiyonlarının yetersiz olduğu yönünde ortak bir görüşün bulunduğu, sosyal çalışmacıların değersiz görüldüklerine, yalnız bırakıldıklarına ve önemsenmediklerine inandıkları, psikologların ise kendi mesleklerini yapamadıklarını vurguladıkları, hizmet içi eğitimlerin yetersizliği ve tüm çalışanlara ulaşamayışı üzerinde durulduğu, yürütülen iş ve işlemler neticesinde olumlu ya da olumsuz geri dönüşlerin yapılması gerektiği yönünde bir beklentinin bulunduğu, ayrıca idarecilerin alandan gelmesi ve deneyim sahibi olması gerekliliğinin önemine vurgu yapıldığı, diğer yandan çocuk koruma alanını zor ve karmaşık olarak nitelendiren meslek elemanlarının çoğu tarafından bu alanın sevildiği, değerli bulunduğu ve değiştirilmek istenmediği, bunun yanında çocuk koruma alanında çalışma konusunda kararsız olan ya da istekli

olmayan meslek elemanlarının da bulunduğu, diğer yandan çocuk evleri sitelerinin sosyal servisinde görev yapan meslek elemanlarının iş hayatındaki fiziksel şartların büyük oranda yeterli olduğu ancak korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanları için olumlu bir tablonun bulunmadığı ve bu konuda çeşitli sorunlar yaşandığı, ayrıca iş yoğunluğu ve personel yetersizliğinin tüm meslek elemanları tarafından sıkça dile getirildiğı ve önemli bir stres kaynağı olarak nitelendirildiğı, niceliksel yetersizliğin sunulan hizmetin niteliğini de olumsuz yönde etkilediğı, çok sayıda vakadan ve çocuktan sorumlu olunduğu, bu doğrultuda birimlerde sadece en temel iş ve işlemlerin yürütölmeye çalışıldığı, bazı meslek elemanlarının kendilerini “evrak memuru” gibi hissettikleri, alınan kararların büyük sorumluluğunun, ceza hükümleri ile karşı karşıya gelebilmenin, mobbingin ve sürekli travmatik vakalarla çalışmanın en çok dile getirilen diğer stres kaynakları olduğu, bununla birlikte daha çok içsel motivasyon kaynaklarının (mesleğe duyulan büyük sevgi ve bağlılık, müracaatçılardan olumlu geri bildirim alma vb.) bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Çocuk koruma politikaları kapsamındaki kanun ve yönetmelikler konusunda; görev tanımlarına ilişkin düzenlemeler gerektiğinin bütün meslek elemanları tarafından sık sık vurgulandığı, Çocuk Koruma Kanununda yer alan sosyal çalışma görevlisi tanımında yapılan değışikliğin eleştirildiğı, sosyal hizmet alanının zorluğu, hassasiyeti ve gerektirdiğı deneyim dikkate alındığında farklı bilgi ve beceriye sahip mesleklerden herkes tarafından bu alandaki görevlerin yerine getirilebilir olarak görölmemesinin sorgulandığı ve doğru bulunmadığı, ayrıca sosyal çalışmacılar tarafından “en zor ve karmaşık vakaların” kanunların aynı görevi yerine getirebilir olarak kabul ettiğı farklı meslek elemanları içinden kendilerine verildiğine dikkat çekildiğı, diğer yandan çocuk koruma alanındaki yasal metinleri geliştirilmesi gerektiğı üzerinde durulduğu, bu metinlerin çalışanlara yol gösterecek açıklıkta ve yeterlilikte olmadığına, bu nedenle standart uygulamaların sağlanamadığına ve kanun yapıcılarının taşrada hizmet veren meslek elemanlarının fikirlerini daha çok dikkate almaları gerektiğine vurgu yapıldığı, 5395 sayılı Kanunda korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla ilgili bölümlerde yetersizlikler olduğu, danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirlerinin uygulanışında belirsizliklerin, sorunların ve başarısızlıkların bulunduğu, diğer yandan iş ve işleyişe ilişkin ilgili maddelerde tanınan sürelerin yetersiz kalabildiğı, ayrıca

bakım tedbirinin amacı dışında kullanılma durumlarını engelleyebilmek için gerekli yasal metinlerin bulunmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Korunma gereksinimi içindeki çocukların tespit süreci konusunda; görüşme yapılan çocukların koruma altına alınmadan önceki yaşam deneyimlerinde kavga, anlaşmazlık, ilgisizlik, bakım ve koruma yetersizliği, terk, fiziksel ve cinsel istismar, madde kullanımı ve aile birliğinin bozulması gibi durumların ön plana çıktığı, meslek elemanlarının fiziksel ve cinsel istismar, parçalanmış aile, ihmal, ebeveynlik kapasitesinin düşüklüğü, ergenlik dönemi sorunları ve duygu-durum bozuklukları konularında sık sık ihbar aldığı, araştırmaya katılan çocukların çoğunun sosyo-ekonomik durumlarının iyi olmadığı ancak hiçbirinin sadece bu nedenle koruma altına alınmadığı, ihbar kanallarının genel olarak yeterli bulunduğu, en çok ihbar alınan kanalların başında 183 hattının geldiğini ancak bu hat aracılığıyla kişiler arası husumetten kaynaklanan çok sayıda asılsız ihbar ile de karşılaşıldığı, bu durumun hem çocuk ve aileyi olumsuz yönde etkileyebildiği hem de özellikle personel yetersizliği gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde iş yükünü daha da arttırarak acil olabilecek diğer vakalara ulaşmayı geciktirebildiği, ayrıca gelen ihbarların çoğunda vakaya ilişkin bilgi yetersizliği olduğu, diğer yandan başka kurumlardan gelen ihbarlarda konuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmediği, okul tarafından yapılan ihbarların sıklığı ve ciddiyeti üzerinde durulduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal inceleme süreci konusunda; bakım tedbiri alınma sürecinde çocukların büyük bir kısmının ilk aşamada polis ile görüşme sağladıkları, bazı çocukların koruma altına alınmak istediklerini kendilerinin dile getirdiği bazılarının ise bu süreçte ne istediklerinin kendilerine sorulmadığını belirttikleri ve eğer bu konuda fikirleri alınmış olsaydı bir kısmının koruma altına alınmayı istemeyeceğini vurguladığı, diğer bir kısmının ise bir çaresizlik içinde olduğunu belirterek net bir şey söyleyemeyeceğini ifade ettiği, çocukların bu süreçte genel olarak üzüntü, çaresizlik ve korku duygularını yaşadıkları, diğer yandan meslek elemanlarının sağlıklı ve tam anlamıyla başarılı bir sosyal inceleme için önemli gereklilikleri değerlendirirken “her vaka için gerekli zamanı ayırabilme, uygun bir görüşme ortamının bulunması, şahsi güvenliğin sağlanabilmesi, etkili iletişimin kurulabilmesi, güçlü bir çevre araştırmasının yapılması, bilgi ve koordinasyon yeterliliği, tecrübe ve destek kaynaklarının varlığı”

üzerinde durdukları, ayrıca sosyal inceleme sürecinin zorluklarına dikkat çekildiği, bu doğrultuda görüşme sürecinin ve ihbara konu olan iddiaların değerlendirilmesinin, iş yoğunluğu nedeniyle her vakaya gerekli süreyi ayırabilmenin, kısa sürede çocuk ile güven bağını kurmanın, etkili bir iletişim gerçekleştirebilmenin, diğer aile üyelerini doğru beyanlarda bulunma ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda iş birliği yapma konusunda hazır hale getirmenin, çevre araştırmasında gerekli bilgiye ulaşabilmenin önemi ve zorluğu üzerinde durulduğu, ayrıca sosyal inceleme sürecinde bir güvenlik açığı bulunduğu, bu süreçte kötü muamele, tehdit, önyargılı ve saldırgan tutumlar ile karşılaşılabilirdiği, belirtilen adreste görüşme yapmak üzere eve tek kişi olarak girmenin bir takım riskler taşıdığı, bazı katılımcıların etik bulmasalar da görüşme yapmak için şoför ile birlikte eve girdikleri, bazılarının ise buldukları fırsatlarda bir meslektaş ile birlikte incelemeye gitmeye çalıştıkları, güvenlik açığının, gerek meslek elemanını tehlikeye atma gerekse sosyal incelemenin verimini düşürme riskini ortaya çıkardığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Sosyal inceleme sonrasında gerçekleşen karar süreci konusunda; görüşme yapılan müdürlüklerde farklı işleyişlerin bulunduğu, müdürlüklerden birinde yazılan her raporun komisyonda değerlendirmeye alınarak işleme konduğu, diğer bir müdürlükte komisyonu toplayarak karar almanın zor ve sık şekilde tercih edilmeyen bir uygulama olduğu, bir diğer müdürlükte ise bakım tedbiri istenen rapor mahkemeye gönderildikten hemen sonra çocuk için en uygun hizmet modelinin belirlenmesi için komisyon kurulduğu, ayrıca meslek elemanlarının karar sürecinin zorluğuna, ciddiyetine, sorumluluğuna ve vicdani yüküne işaret ettiği, bazı katılımcılar için bu durumun önemli bir stres kaynağı olduğu, çocuk koruma alanında karar alırken self-determinasyon ilkesinin önüne “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin geçtiği ve bu durumun ikilemlere neden olarak meslek elemanının sorumluluğunu büyük ölçüde arttırdığı, araştırmanın bazı katılımcılarının bakım tedbiri kararlarının çoğunu başarısız buldukları, bu alanda yapılması gereken en önemli düzenlemelerden birinin çocukların koruma altına alınma kararlarının verilmesi ile ilgili olması gerektiğinin düşünüldüğü, diğer yandan sosyal inceleme sürecinde var olan güvenlik açığının karar süreci ve sonrasında da devam ettiği, müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersiz bulunduğu, meslek elemanlarının karar aşamasında ve sonrasında baskı, kötü muamele ve tehdit ile karşılaşabildikleri, “gizli” olarak işlem

gören sosyal inceleme raporunun mahkeme sürecinde taraflara verilmesiyle bir takım risklerin oluştuğu, diğer yandan katılımcıların bir kısmının karar verme sürecinde baskı ve yönlendirme isteği ile karşılaşırken diğer kısmının ise bu aşamada özgürce karar verebildikleri, ayrıca değerlendirme sürecinde hukuk bürosunun önemli bir destek kaynağı olarak görüldüğü ancak bu birimdeki avukat sayısının yetersizliğine dikkat çekildiği, diğer yandan vakaların çoğunun kendileri için unutulmaz olduğunu belirten meslek elemanlarının en çok istismar, ensest ve cinayet içeren vakalarından söz ettikleri, sosyal inceleme raporu formatının ise büyük oranda başarılı bulunduğu, sosyal çalışmacıların meslektaşları ile diğer meslek elemanlarının yazdıkları raporlar arasında önemli farklar olduğu üzerinde durdukları sonucuna varılmıştır.

Hakkında bakım tedbiri alınmasına karar verilen çocukların kuruluşa teslimi ve alışma süreçleri konusunda; çocukların kuruluşa teslimlerinin çok büyük oranda kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiş olduğu, bu süreçte polisin kuruluşa dair olumlu ifadelerde bulunduğu, diğer yandan bu süreçte polis tarafından kendisine doğru olmayan beyanlarda bulunularak ikna edildiğini belirten ve bu nedenle kolluk kuvvetlerine ilişkin olumsuz duygular taşıyan çocukların da olduğu, çocuklarını kuruluşa kendileri teslim eden aile üyelerinin ise çocuklara “kuruluş şartlarının çok daha iyi olacağından, sürekli ziyarete geleceklerinden ya da bir süre sonra kendilerini geri teslim alacaklarından” söz ettikleri, ayrıca sadece 2 çocuk tarafından kuruluşa teslim aşamasında meslek elemanının geldiğinin belirtildiği, çocukların kuruluşa teslim süreçlerinde korku duygusunu yoğun şekilde yaşadıkları, ne olacağını bilmedikleri bir sürece dahil oldukları, bu süreçte bazılarının itiraz ettiği, bazılarının ise kaçma girişiminde bulunduğu, meslek elemanları tarafından ise kuruluşa teslim sürecinde çocuklar ile kurulan iletişimin önemine dikkat çekilerek bu süreçte özellikle kolluk kuvvetlerinin yaklaşımları ile ilgili sorunlar olduğunun belirtildiği, bu süreçte doğru olmayan beyanların çocukların kuruluşa alışmasında zorluklara neden olduğu, ayrıca kolluğun çocuğu teslim etmeden önce etmeden önce vakaya ilişkin daha özenli ve titiz bir araştırmada bulunması gerektiği, kuruluşa teslim edilen çocukların tümünün ilk teması sosyal servis ile gerçekleştirmediği, diğer yandan çocukların önemli bir kısmının sosyal servis ile yaptıkları ilk görüşme sonrasında bu birim ile bağlantılarının koptuğu, bu çerçevede sosyal servisin çocuğun kuruluşa kabulü ve uyumu ile ilgili mesleki çalışmaları yapma görevini yerine getirmede yetersiz

kalabildiği, diğer yandan meslek elemanları tarafından ilk kabul biriminin bulunmaması nedeniyle bu sürece ilişkin hizmetlerin çocuk evleri siteleri bünyesinde gerçekleştirilmesinin ya da ilk kabul biriminin bir ilçede bulunması durumunun zorluklarının, risklerinin ve zararlarının dile getirildiği, ilk kabul birimdeki kalış süresinin (8 gün) var olan düzen ve işleyişte yetersiz kalabildiği, ayrıca çocukların ilk kabul işlemlerinin yürütülmesi sürecindeki koordinasyon sorunlarının koruma altında olan çocukların iş ve işlemleri yürütülürken de devam ettiği, il müdürlüğü, diğer illerdeki kuruluşlar ve AÇSHB ile de iş birliği ve koordinasyon konusunda sorunlar yaşanabildiği, bu sorunların özellikle nakil, aileye teslim ve ÇODEM konularında yoğunlaştığı, prosedürün fazla ve zaman alıcı olduğu, standart ve etkin bir uygulamanın tam anlamıyla oluşturulamadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Çocuk evleri sitelerinin şartları, kuralları ve hizmetleri konusunda; yemek ve temizlik hizmetinde genel olarak memnuniyetin var olduğunu, yemeklerin miktar ve çeşitliliği ile temizlik ve düzende planlı ve yeterli bir hizmet standardının yakalandığı, sadece bir kuruluştaki bakım personelleri ile yaşanan sorunların bu hizmetlere de olumsuz yansıdığı, ayrıca çocuk evleri sitelerinin fiziki şartları ve mevcut eşyaları konusunda yüksek düzeyde bir memnuniyetin bulunduğu, yetiştirme yurdundan dönüştürülen kuruluştaki fiziki imkanların ve eşyaların diğer kuruluşlara göre biraz daha alt seviyede olduğu ancak bu şartların da çocuklar tarafından oldukça pozitif değerlendirmeler aldığı, diğer yandan çocukların çoğunun harçlık miktarını yeterli bulduğu ancak özellikle okula ya da bir spor dalına düzenli olarak devam sağlamayarak çift harçlık alamayan ve sigara kullanan çocukların aldıkları harçlığı yeterli görmedikleri, ayrıca çocukların harçlıklarını kullanma konusunda kuruluştaki farklı uygulamalar doğrultusunda bazı çocukların birikim yapmayı öğrenirken bazılarının ise harçlıklarını kontrolsüz şekilde harcadıkları, kıyafet alışverişi konusunda da kuruluşlar arasında farklı uygulamaların bulunduğu ve çocukların alışverişin belirlenen bir mağazadan yapılıyor oluşu konusunda şikayetçi oldukları, ayrıca etkinlikler ve kurslar konusunda kuruluşlar arasındaki farklılıklar doğrultusunda çocukların aktivitelerin sayısını fazla ya da yetersiz buldukları, aktivitelerin daha ölçülü bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ve bu konuda bir standart oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu, ayrıca çocuk katılımcıların çalışanlar ile genelde iyi ilişkiler kurdukları ancak kuruluştan birinde bakım personeli ile

çocuklar arasında ciddi düzeyde gerginlik ve huzursuzluk bulunduğu, halen sürmekte olan bir davanın olduğu, kuruluştaki bu konuyla ilgili kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunamadığı, bakım personellerinin seçiminde genel olarak başarı sağlanamadığı, bu işi yapmayı gönülden isteyecek kişilerin daha doğru seçim yöntemleriyle işe kabul edilmeleri gerektiği ve ayrıca nöbetçi bakım personeline ihtiyaç duyulduğu, ayrıca kuruluş personeli ile olumlu ilişkiler kurduklarını ifade eden bazı çocukların “çalışanların kendilerine kötü davranmadıkları ancak samimi ve içten de olmadıkları” yönünde bir düşünceye sahip oldukları, bu çocuk katılımcıların paylaştıkları ortak duygu “üzüntü” olmakla birlikte bazılarının bu duruma anlam veremedikleri, bazılarının şikâyetçi bir tavır sergiledikleri, bazılarının ise biyolojik aileleri ile aralarındaki ilişkileri düşündüklerinde kuruluş çalışanlarından daha içten ve samimi olmalarını isteme hakkını kendilerinde bulmadıkları, diğer yandan çocukların bir kısmının sosyal serviste çalışan meslek elemanlarını sevdiklerini ve iyi ilişkiler kurduklarını ancak iş yoğunluğu nedeniyle onlarla görüşmekte zorluk çektiklerini dile getirirken bazı çocukların ise sosyal serviste görev yapan meslek elemanlarını yakın ve samimi görmediklerinden, ihtiyaç duydukları desteği alamadıklarından söz ettikleri, dolayısıyla sosyal servis çalışanlarına yönelik görüşlerin de tıpkı bakım personeli ve diğer çalışanlara yönelik görüşlere benzer şekilde “farklılık- çeşitlilik” gösterdiği, çocuk katılımcılardan bazılarının harçlık, izin gibi konular dışında herhangi bir görüşme yapmak için sosyal servise gitmediklerini belirtirken; bazılarının sosyal servisten çağrılmayı, ilgilenilmeyi arzuladıklarını ancak bu beklentilerinin karşılanmadığını dile getirdikleri, bazılarının ise sosyal servis ile büyük sorunlar olduğunda görüşme sağladıkları ve bu nedenle sosyal servisten çağırıldıklarını öğrendiklerinde tedirginlik yaşadıkları, meslek elemanlarının ise iş yoğunluğu ve personel yetersizliği nedeniyle her çocukla özel şekilde ilgilenemedikleri, özellikle ciddi bir evrak yüklerinin bulunduğu, çoğu kez asıl işlerini yapamadıklarını düşündükleri, çoğu uygulamanın kağıt üzerinde kaldığı, çocuklara daha çok vakit ayırabilmeleri gerektiği ancak işleyişin buna izin vermediği, dolayısıyla sosyal servisin çok sağlıklı ve işlevsel şekilde yürütülemediği, diğer yandan kuruluşların işleyiş ve kuralları konusunda farklı uygulamaların olduğu, bazı kuruluşlarda oldukça serbest bir düzen varken bazı kuruluşlarda ise tam tersi şekilde katı ve sınırlayıcı bir düzenin bulunduğu, özellikle kız çocuklarının kaldığı kuruluşlarda erkek çocukların

kaldıkları kuruluşlardan çok daha sınırlayıcı kuralların bulunduğu, kurallara uyulmaması durumunda en sık karşılaşılan uygulamanın “uyarı almak” olduğu, bu durumun sürmesi halinde tutanak tutulduğu, ayrıca bazen etkinliklere katılmama cezası verildiği ancak fiziksel şiddetin olmadığına belirtildiği, meslek elemanlarının güven ve yetki eksikliği nedeniyle kuruluş kurallarını uygulama ve uygulanmadığında yaptırım sağlama konusunda sorunlar yaşadıklarını belirttikleri, ayrıca başka kişiler tarafından çocukların yararı düşünerek gerçekleştirilen tavır ve uygulamalar ile ölçsüz bir pozitif ayrımcılığın zarar verici olabildiği, özellikle çocukların kurumdan sonraki hayata hazırlanmalarını olumsuz etkileyen “çaba ve sorumluluk” konusundaki yetersizliğin aşılması için meslek elemanlarınca alınan bazı kararların işlevsiz hale getirilebildiği ve bu açıdan bir bakış açısı değişikliği gerektiği, diğer yandan her çocuğun iyi bir aileye sahip olduğunda çok mutlu olacağını belirten çocuk katılımcıların bu durumun her zaman mümkün olmadığını dile getirerek, devlet tarafından kendilerine sahip çıkıldığından, pek çok imkanın sunulduğundan, kaldıkları kuruluştaki kimsenin kendilerine kötü davranmadığından söz ettikleri, ayrıca çocuk katılımcıların, devleti; yöneten, koruyan, yardım eden, sahip çıkan, düzenleyen, kural koyan bir güç olarak algıladıkları, kaldıkları kuruluş ile özdeşleştirdikleri ve bu kavramla ilgili olumlu ifadelerle bulundukları sonucuna varılmıştır.

Çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocukların eğitim hayatı, aile ve arkadaşlık ilişkileri konusunda; görüşme yapılan çocuklardan birinin meslek edindirme kursuna gittiği, diğer hepsinin örgün eğitime devam ettiği, eğitim ve öğretim hayatlarına ilişkin olumlu değerlendirmelerde bulunan çocukların (özellikle kız çocukları) yanında okul hayatında sorunlar ve başarısızlıklar yaşayan, okulu hiç sevmeyişini ve eğitim hayatını gereksiz gördüğünü belirten çocukların da bulunduğu, gerekli tüm kaynaklara sahip olmalarına karşın bazı kuruluşlarda etüt saati uygulamasının ve derslere yardımcı kursların bulunmadığı; tüm donanım ve eşyaya sahip etüt salonlarının işlevsel bir şekilde kullanılmadığı, diğer yandan çocukların kuruluştaki kaldıklarının genellikle okulda bilindiği; ancak çocukların ikisi dışında hepsinin kuruluştaki kaldıklarını kendilerinin söylemediği, bazı çocuklar tarafından kuruluştaki kalıyor olmalarının okulda bilinmesinin herhangi bir soruna yol açmadığını ifade edilirken, bazı çocukların bu durumun bilinmesini hiç istemedikleri, bu durumun öğrenilmesi nedeniyle olumsuz olaylar yaşayan çocukların bulunduğu, diğer yandan

özellikle erkek çocuklarının kaldığı kuruluşlarda gruplaşma ve kavgaların yaşandığı, bu durumun yaş farkı fazla olduğunda çok daha ciddi bir hal aldığı, bu konuda meslek elemanları tarafından kuruluşlarda kalan çocukların yaş aralığının fazlalığı ve farklı nedenlerle koruma altına alınan çocukların bir arada kalıyor oluşunun çeşitli sorunlara neden olduğunun belirtildiği, diğer yandan çocuk katılımcıların çoğunun aile üyelerine kızgın ya da kırgın oldukları ve yoğun bir terk edilme duygusu yaşadıkları ve tanımadıkları ebeveynlerini arayıp bulmak istemediklerini vurgularken “merak duygularını bastırma ve ilgisizlik davranma” çabası gösterdikleri, bununla birlikte tüm olumsuz yaşam deneyimlerine rağmen aile üyelerine yönelik kızgınlık duyma ve suçlama tavrı içinde olmayan ve onlar hakkında olumlu ifadelerde bulunan çocukların da var olduğu, çocuk katılımcıların çoğunun kardeşleriyle bağlarını koparmadıkları ve onlarla görüşmeyi önemsedikleri, ailelerinin kuruluştaki kalan çocukları ile kurdukları bağların izinli olarak birlikte vakit geçirme isteği üzerinde önemli bir belirleyici faktör olduğu, meslek elemanlarının çocuklara geniş ölçüde izin kullandırmayı tercih ettikleri, bazı çocuklar için izin süresinin yeterli gelmediği bazı çocukların ise aile ile anlaşamama ve kuruluş imkânlarının fazlalığı nedeniyle bu izin süresi dolmadan kuruluşa geri döndükleri yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Bakım tedbirinin kaldırılması süreci ve sonrası konusunda; çocuklardan yaklaşık yarısının kuruluştan ayrıldıktan sonra aile üyeleri ile birlikte kalma planı ve isteği içinde oldukları; bir kısmının aile üyeleri ile bir arada yaşamayı istemediklerini vurguladıkları ve bu çocukların tamamının erkek olduğu; bir kısmının ise bu konuda kararsızlık yaşadığı, diğer yandan çocuk katılımcıların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin olarak tedirginlikleri değerlendirildiğinde kız çocuklarının daha çok üniversiteyi kazanamama ve kendi hakkını savunamama endişesi içinde olduğu, diğer yandan hem erkek hem de kız çocuklarının genel olarak geçim sağlayamamaktan korktukları, ayrıca kurum bakımı sürecinde çocukların sorumluluk bilincinin yeterli ölçüde geliştirilememesinin, çocuklara yüksek düzeydeki imkânların hazır ve kolay bir şekilde sunulmasının ve zarar verici düzeyde pozitif ayrımcılığı getiren uygulamaların varlığının çocukların kurum bakımından sonraki hayata hazır hale gelme durumunu olumsuz etkilediği, diğer yandan çocukların yarısına yakınının gelecekte iyi bir aile kurmayı istedikleri, bir kısmının bu konuda net bir fikre sahip olmadıkları, diğer bir kısmının ise iyi bir aile kuramama endişesi taşıdıkları ya da kötü

bir aile fikrinin korkutuculuğu nedeniyle bir aile kurmayı asla istemedikleri, ayrıca hayat kavramını değerlendiren çocukların bazılarının çaba gösterildiğinde hayatın daha güzel bir hal alabileceği üzerinde durdukları; bazılarının hayatı bir sınav olarak gördükleri; ancak çoğunluğunun bu konuda olumsuz ifadeler kullandıkları ve yaşam ile güçlü, pozitif bir bağ kuramadıkları, benzer şekilde “umut” kavramını değerlendiren çocukların çoğunluğunun da negatif ifadelerde bulundukları, bu kavramı daha çok hayal kurmak ile ilişkilendirdikleri ve genel anlamda umutlu olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Son olarak çocuk koruma sistemindeki bakım modelleri konusunda; koruma ve bakım altındaki çocuklardan üçünün evlat edinme modelini bilmedikleri, diğer çocukların bu modelin ailesi olmayan çocuklar için kullanıldığını ve bu sürece dahil olan çocuğun gerçeği bilmemesinin kötü bir durum olduğunu belirttikleri, ayrıca iki çocuk katılımcının daha önce “koruyucu aile” modelinden yararlandıkları, bu modeli deneyimlemeyen çocuk katılımcıların ise yarısının modele ilişkin olumlu ifadelerde bulunarak bu modeli deneyimlemeyi istedikleri, diğer yarısının ise biyolojik ailelerinin bulunduğunu vurgulayarak bu modeli tecrübe etmek istemedikleri, daha önce “çocuk evi” modelinden yararlanan bir çocuk katılımcının çocuk evlerinin çocuk evleri sitelerinden daha iyi olduğunu düşündüğü, çocuk evi modelini deneyimlememiş olan çocukların ise bu modele ilişkin görüşlerinin “kurallar ve özgürlük” teması odağında şekillendiği ve bu çerçevede katı kuralların bulunduğu kuruluşlarda kalan çocukların çocuk evlerinde kalmayı isterken, daha özgür bir düzenin bulunduğu kuruluşlarda kalan çocukların çocuk evlerinin kendilerini daha çok sınırlayacağını belirterek bu modele sıcak bakmadıkları, öte yandan meslek elemanlarının koruma altında olan çocuklara ve bakım modellerine yönelik toplumda yanlış bir algının var olmaya devam ettiğine ve bu durumun çocukların örselenmelerine neden olabildiğine dikkat çektikleri, evlat edinme modeline ilişkin olarak ise yasal metinlerdeki yetersizlik ve bu süreçteki geri dönüşlerin verdiği zararlar, ailenin rıza hakkı ve modelin etkili bir şekilde kullanılamıyor oluşu üzerinde durdukları, ayrıca koruyucu aile modelinde ailelerin seçimi, çocuk- aile eşleştirmeleri ve süreçteki denetimlerin çok daha fazla özen gösterilerek yapılması gerektiğinin belirtildiği ve evlat edinme modelindeki değerlendirmeye benzer şekilde süreçte yaşanan geri dönüş durumlarının zarar verici olduğunun vurgulandığı, SED hizmetinde tespit, seçim ve denetim

sürecinin sağlıklı işlemediğinin düşünüldüğü, diğer yandan bakım modellerinin çeşitliliğinin gerekli görüldüğü, her ilde ÇES ve ÇEKOM modellerinin bulunması ve önemli hizmet modelleri olan ÇİM'lerin ve ÇODEM'lerin yaygınlaştırılması gerektiği, olumlu örnek oluşturabilecek tüm çocukların çocuk evlerinde toplandığının belirtilerek bu durumun eleştirildiği, ayrıca çocuk evleri modeli daha sağlıklı bulunmakla birlikte çocuk evleri sitesi modelinin de gerekli olduğu ve şartların iyileştirilerek devam ettirilmesi gerektiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Tüm bu sonuçlar neticesinde, bakım tedbiri sürecinin iyileştirilmesine yönelik öneriler başlıklar şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Korunma gereksinimi içindeki çocukların tespit sürecine yönelik olarak;

1. En yoğun şekilde ihbar alınan kanallardan biri olan 183 hattı ihbarlarında, vakaya ilişkin daha kapsamlı olarak bilgi alınması ve ihbarda bulunan kişinin kimlik bilgilerinin sosyal incelemede bulunacak meslek elemanına muhakkak iletilmesi, meslek elemanının vakaya daha hazırlıklı gitmesini sağlayacaktır. Nitekim vakaya ilişkin ne kadar geniş ölçüde bilgi alınabilirse meslek elemanı sosyal inceleme sürecinde irdelenecek noktaları o ölçüde çok daha iyi şekilde tespit edecektir. Ayrıca ihbarı yapan kişinin kimlik ve iletişim bilgileri, meslek elemanının süreçte bu kişiye ulaşarak tekrar bilgi alabilmesi ya da kişiler arası husumetten kaynaklı kimi asılsız ihbarları daha kolay çözümleyebilmesi açısından önemlidir. Diğer yandan meslek elemanının ihbarda bulunan kişiye yönelik bilgileri, vakadaki kişilerle paylaşmama sorumluluğu bulunmalıdır. Ayrıca asılsız 183 hattı ihbarları ve bu ihbarların olumsuz etkileri dikkate alınarak farklı sebeplerle bu tip ihbarlarda bulunulmamasına yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılabileceği düşünülmektedir.

2. Başka kurumlardan gelen ihbarlarda vakaya ilgili yeterli bilgi verilmeli ve ayrıca konuyla ilgili yapılan çalışmalar bildirilmelidir. Örneğin emniyet müdürlüklerinden gönderilen listelerde konu başlığı altında sadece çocukların isimlerine ve adresleri yer verilmesi, meslek elemanının vakaya ilişkin gerekli bilgilere sahip olmadan sosyal incelemede bulunmasına neden olmaktadır. Oysa çocuk şube müdürlüğünde hakkında işlem yapılmış bir çocuğa dair inceleme istenirken, vakanın içeriği veya ifade tutanakları gerekli iletişim bilgileri ile birlikte listenin ekinde bulunmalıdır. Bu noktada başka bir örnek olarak, milli eğitim müdürlüklerinden ya da direk okul

idarelerinden yapılan ihbarlardan söz edilebilir. Bu müdürlüklerden gelen ihbarlarda vakanın içeriğine ilişkin bilgilerin yanında okul rehberlik servisi tarafından yürütülen çalışmalara da yer verilmelidir.

3. Meslek elemanlarının özellikle emniyet ve milli eğitim müdürlüklerinden gelen ihbarların sıklığına ve vakaların ciddiyetine yaptıkları vurgu, okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi ve emniyet müdürlüklerinde sosyal çalışmacıların istihdamının artırılarak yaygınlaşması ihtiyacına işaret etmektedir. Bu iki durum; vakaları daha kolay tespit edip daha erken ulaşma ve daha hızlı çözüme kavuşturma ile süreçte çocukları örseleyebilecek uygulamalara son verme açısından işlevsel olacaktır. Nitekim bakım tedbiri alınma sürecinde çocukların büyük bir kısmı ilk aşamada polis ile görüşme sağlamak ve bu aşamada sosyal hizmet bakış açısının sürece eklenmesinin gerekmektedir. Ayrıca okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi ile sosyal hizmetin koruyucu- önleyici yönü de daha etkin bir şekilde kullanılabilir.

4. AÇSHB'nin ihbarlara ilişkin ortak bir veri tabanı oluşturarak korunması gereken çocuk birimine yapılan ihbarlara ilişkin istatistiki bilgileri (tarih, neden, ihbar kanalı vb.) her yıl yayınlanması, ihbar sürecine ilişkin analizler yapılabilmesi için gerekli ve önemlidir.

5. Çocukların koruma altına alınma nedenleri konusunda, parçalanmış aile faktörünün beraberinde getirdiği risklerle birlikte önemli bir etkiye sahip olduğu gerçeği, aile birlikteliğinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine ilişkin politikalar üzerinde daha fazla çalışılması gerektiğini göstermiştir. Ancak bu durum mümkün olmadığında ise boşanma sırasında ve sonrasında çocukların koruma altına alınmalarını gerektirecek düzeyde risklerle karşı karşıya kalmamaları, ebeveynlerin gerek hayatlarını sağlıklı ve bağımsız bireyler olarak devam ettirebilme gerekse de çocuklarını risklere karşı koruyabilme yetilerinin artırılmasına yönelik çalışmalar artırılmalıdır. Bu noktada özellikle boşanma süreci danışmanlığı uygulamasının daha etkin, daha yaygın kullanılmasının ve en azından çekişmeli boşanma davaları için zorunlu hale getirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal inceleme sürecine yönelik olarak;

6. Sağlıklı ve başarılı bir sosyal inceleme için vakaya en kısa sürede ulaşma ve her vaka için gerekli zamanı ayırabilme çok önemli bir gerekliliktir. Bu noktada personel

sayısının arttırılarak her bir meslek elemanına düşen vaka yoğunluğunun azaltılması, sosyal inceleme gitmek için kullanılan araç sayısının arttırılması ve her vaka için tek bir ziyaretin ve görüşmenin yeterli olacağına ilişkin yanlış algının ortadan kaldırılması gerekmektedir.

7. Sağlıklı ve başarılı bir sosyal incelemede çevre araştırması oldukça önemlidir. Özellikle toplumun sosyal hizmet alanıyla ilgili var olan yanlış düşünceleri “sebepl olmama” içgüdüleriyle birleştğinde, meslek elemanının çevre araştırmasında önemli bilgiler edinmesinin önüne geçebilmektedir. Toplumda halen sosyal hizmet ve çocuk koruma kavramları birlikte düşünülüğünde “eski tip yurtlar ve uygulamalar” akla gelmekte ve bu alandan bir uzman ile karşılaşıldığında çocuğun hemen aileden alınarak yurda verileceği yönünde bir düşünce oluşabilmektedir. Bu çerçevede çocuk koruma alanındaki gelişmeler doğrultusunda geliştirilen uygulamalar ve hizmetler konusunda toplumun yeterli farkındalık ve bilgi ile buluşturulmasına yönelik bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.

8. Belirtilen adreste görüşme yapmak üzere eve tek kişi olarak giren meslek elemanlarının, sosyal inceleme sürecinde kötü muamele, tehdit, iftira, önyargılı ve saldırgan tutumlar ile karşılaşabilmeleri, ciddi bir güvenlik açığına işaret etmektedir. Gerekli durumlarda kolluk desteği resmi olarak talep edilebilmektedir ancak ev ziyaretlerinde nasıl bir tablo ile karşılaşılacağına önceden tahmini her zaman mümkün değildir. Nitekim sosyal incelemenin tek bir meslek elemanı tarafından gerçekleştirilmemesi hem şahsi güvenlik hem de sosyal incelemenin verimi açısından var olan risklerin azaltılmasında etkili olacaktır. Bu noktada korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde çalışan meslek elemanlarının iki kişilik ekipler (bir kadın ve bir erkek) şeklinde sosyal incelemede bulunabilmesine yönelik bir değişiklik getirilebileceği önerilmektedir.

9. Sosyal inceleme sürecinde her çocuğun koruma altına alınma konusunda fikrini ifade etme hakkı ve incelemeyi gerçekleştiren uzmanın da bu konuda gerekli açıklamaları yaparak çocuğun fikirlerini alma ve SİR’de bu görüşlere yer verme sorumluluğu bulunmalıdır.

Sosyal inceleme sonrası karar sürecine yönelik olarak;

10. Çocuk koruma alanında karar almak zor, ciddi, karmaşık, sorumluluğu ve vicdani yükü yüksek bir iştir. Bu süreçte “self determinasyon” ile “çocuğun yüksek yararı” ilkesi çatışabilmekte; meslek elemanın, karar sürecinde mesleki bilgileri yanında sezgilerini, deneyimlerini ve yargılarını da sürece dahil etmesi ve çocuk için var olan riskleri tahmin etmesi gerekmektedir. Nitekim bazı katılımcılar tarafından bu durum en büyük stres kaynağı olarak değerlendirilirken, bazı katılımcılar tarafından ise bakım tedbiri sürecinde alınana kararların çoğunun başarısız olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada ekip çalışmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Daha önce sosyal inceleme sürecine ilişkin getirilen “iki kişilik ekipler halinde incelmede bulunulması” önerisi, bu noktada da işlevsel olabilecektir. Bir vakaya ilişkin sosyal incelemede bulunan iki meslek elemanının bilgisi, deneyimi ve bakış açısı doğrultusunda oluşturacakları ortak fikir, hem daha sağlıklı kararların alınmasında hem de meslek elemanlarının sorumluluğu paylaşmasında yarar sağlayacaktır. Meslek elemanlarının ortak bir yargıya varamadığı durumlarda ise komisyon kararı alınabileceği değerlendirilmiştir. Nitekim katılımcıların da karar sürecine ilişkin önerilerinde; ekip çalışmasının, konsültasyon uygulamasının ve birimdeki her dosyanın komisyon tarafından değerlendirildikten sonra işleme konmasının yer aldığı görülmüştür. Ancak komisyon kararlarında sosyal incelemede bulunan meslek elemanı dışındaki katılımcıların vakaya hakim olmama durumunun söz konusu olması nedeniyle “ekip çalışmasının” hem sosyal incelemede bulunma hem de daha sonra karar alma aşamalarında daha işlevsel olabileceği düşünülmektedir. Fakat ekip çalışmasını öngören yeni bir modelin uygulamaya konulamaması halinde, raporların komisyon tarafından değerlendirilerek işleme konduğu bir sistemin tek bir görüş ve tek bir imza ile yürütülen düzenden çok daha iyi olacağı söylenebilir.

11. Görüşme yapılan müdürlüklerde komisyon kararı alma konusunda çok farklı uygulamaların bulunduğu görülmüştür. Bir müdürlükte yazılan her rapor komisyondan geçerken, diğer müdürlükte hangi bakım modelinin uygulanacağına dair komisyon kararı alındığı, bir diğer müdürlükte ise komisyon kararına çok nadir durumlarda başvurulduğu ve çoğunlukla tek bir meslek elemanının imzası ile karar alındığı anlaşılmıştır. Her üç uygulamada birbirinden oldukça farklıdır. Bu noktada muhakkak bir standart oluşturulmalı ve her ilde aynı işleyişin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

12. Sunulan hizmetin kalitesinin arttırılmasına, uygunluğunun denetlenmesine, sosyal çalışmacıların yeterliliklerinin geliştirilmesine ve bu alanda bir destek mekanizmasının kurulmasına imkan veren formel bir süpervizyon sisteminin yapılandırılması başta karar süreci olmak üzere tüm süreci iyileştirici ve geliştirici bir düzenleme olacaktır. Nitekim meslek elemanlarının karmaşık ve zor dosyalarda, imkanlar ölçüsünde diğer çalışma arkadaşlarına danıştıklarını ve bu değerlendirmeleri çok önemli bulduklarını belirtmeleri, bir yandan alanda formel şekilde olmasa da destek alınmaya çalışılan bir süpervizyon sisteminin bulunduğu; diğer yandan ise yapılandırılmış bir süpervizyon sistemine ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

13. Sosyal inceleme sürecinde var olan güvenlik açığı, karar süreci ve sonrasında da devam etmekte ve dolayısıyla güvenlik önlemlerinin arttırılması gerekmektedir. Bu çerçevede, müdürlük binalarının girişinde X-Ray ve metal kapı dedektörlerinin bulunması, bir ön büro kurulması ve müracaatçıların kimlik bilgilerinin ve müracaat nedenlerinin kayıt altına alınarak ilgili meslek elemanlarına yönlendirilmelerinin sağlanması, müdürlük binasındaki güvenlik açığının giderilmesinde etkili olacaktır.

14. “Gizli” olarak işlem gören sosyal inceleme raporunun mahkeme sürecinde taraflara verilmesiyle bir takım riskler oluşabilmektedir. Bu noktada meslek elemanlarının kişisel güvenliklerinin sağlanması, karar verme sürecinde; güvenlik açığının, yapılacak değerlendirme üzerinde baskı oluşturmaması açısından bir düzenlemeye gidilmesi gereklidir.

15. Karar verme sürecinin karmaşıklığı yanında bazı katılımcıların bu süreçte idare tarafından baskı ve yönlendirme isteği ile karşılaştıklarını belirtmiş olmaları önemli bir sorundur. Bu uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik gerekli bilinçlendirme ve denetim çalışmalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

16. Müdürlüklerde yer alan hukuk bürosu katılımcılar tarafından destek alınan, bulunması önemli görülen ancak yoğunluk nedeniyle ulaşılması zor bir birimdir. Nitekim çocuk koruma alanı pek çok hukuki süreci içinde barındırmaktadır. Bu birimlerde çalışan avukat sayısının arttırılması hukuk bürosunun işlevselliğini ve sürece katkısını arttıracaktır.

Çocukların kuruluşa teslim süreçlerine yönelik olarak;

17. Kuruluşa teslimi büyük oranda kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen çocuklar arasında kolluk kuvvetlerine ilişkin olumsuz duygular taşıyan çocukların varlığı ve meslek elemanları tarafından bu süreçte kolluk kuvvetlerinin yaklaşımları ile ilgili sorunlar olduğunun belirtilmesi, kolluk kuvvetlerine yönelik eğitim çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Ayrıca bu noktada, tespit sürecinde ifade edildiği gibi “sosyal çalışanların çocuk şube müdürlüklerinde istihdamın yaygınlaştırılması” sürecin iyileştirilmesinde etkili olacaktır.

18. Çocukların teslim sürecinde yaşadıkları korku ve tedirginlik duyguları, kaçma girişimleri, kolluk ya da aile bireyleri tarafından doğru olmayan beyanlarda bulunularak ikna edilmek istenmeleri ve bu durumun kuruluşa alışma süreçlerini olumsuz etkileyerek yeniden örselenmelerine yol açması, çocuk teslim süreçlerinde muhakkak meslek elemanının bulunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede teslim süreçlerinde meslek elemanının bulunması zorunluluğu getirilmelidir.

19. Her şehrin merkezinde, diğer kuruluşlardan ayrı bir yapıda, resmi bir çocuk koruma, ilk müdahale ve değerlendirme merkezinin kurulması gerekmektedir. Nitekim bu kuruluşların ilçede yer almasının, gerekli meslek elemanlarının bulunmamasının ya da bu kuruluşun resmi olarak açılmayarak ilgili işlemlerin çocuk evleri siteleri tarafından yürütülmesinin önemli sorunlara yol açtığı görülmüştür. Ayrıca çocuğun ilk kabul biriminde kalış süresinin var olan düzende yetersiz kalabildiği anlaşılmış olup gerekli durumlarda bu sürenin uzatılmasına imkan tanınması gerektiği değerlendirilmiştir. Ayrıca ÇOKİM hizmetlerine odaklanan bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

20. Koordinasyon sürecinin geliştirilmesi amacıyla 2013 yılında çocuk koruma hizmetlerinde koordinasyon strateji belgesinin hazırlanmış olmasına ve bu doğrultuda illerde koordinasyon toplantılarının belli aralıklarla yapılmasına rağmen gerek çocukların kuruluşa teslim süreçlerinde gerekse de diğer süreçlerde koordinasyon sorunlarının devam ettiği bulgusu; bu toplantıların alandaki uygulayıcıların sorunlarına etkili çözümler getirme işlevselliğini tam olarak gösteremediğini ortaya koymuştur. Bu toplantıların daha etkili hale getirilmesi için alanda görev yapan meslek elemanlarının görüşlerinin daha çok dikkate alınması ve bürokratik işlemlerin olabildiğince azaltılması önemlidir. Ayrıca diğer müdürlüklerle olan koordinasyon

sorunlarının yanı sıra AÇSHB ve müdürlükleri arasında özellikle nakil, aileye teslim ve ÇODEM konularında yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak koordinasyon ve iş birliğinin artırılması gerekmektedir.

21. Çocukların kuruluşu teslimi ve sonrasındaki süreçte sosyal servis ile ilk temaslarının ne zaman ve ne şekilde gerçekleştiği irdelendiğinde, sosyal servisin çocuğun kuruluşu kabulü ve uyumu ile ilgili mesleki çalışmalar yürütme görevini sürdürürken yetersiz kalabildiği anlaşılmış olup bu sürecin çocuk için hassasiyeti düşünüldüğünde daha kısa zamanda daha özenli bir çalışma için önlemler alınması gerektiği değerlendirilmiştir. Kuruluşa teslim edilen bir çocuk ilk bağlantıyı sosyal servis ile kurmalı, gerekli ön görüşme ve bilgilendirme sonrası diğer kişilerle tanıştırılmalı, bir araya getirilmelidir.

Çocuk evleri sitelerinin şartları, kuralları ve hizmetlerine yönelik olarak;

22. Çocuk evleri sitelerinin fiziksel imkânları, özellikle çocukların geldikleri sosyo-ekonomik düzenin ve kuruluştan ayrıldıktan sonra kuracakları düzenin imkanlarının çok üstündedir. Bu durum çocuklar için zorlayıcı bir uyum sürecini getirebilmekte bazen ise özendirici bir tablo oluşturabilmektedir. Bu bağlamda özellikle yeni yapılacak kuruluşlarda daha sade, daha küçük ve daha az sayıda çocuğun kalacağı bir yapılanmaya gidilmesinin, var olan kuruluşlarda ise mümkün olduğunca bu yönde düzenlemelerde bulunulmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir.

23. Çocuk evleri siteleri; 0-12 yaş ya da 12-18 yaş grubundaki erkek ve kız çocukları için ayrı ayrı hizmet verebildiği gibi, 0-12 yaş kız ve erkek çocukları ile 12-18 yaş kız çocuklarının birlikte kaldığı bir düzene de sahip olabilmektedir. Ayrıca reşit olan çocuğun korunma kararı eğer çocuk ortaöğrenime devam ediyorsa 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam ediyorsa 25 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Bu tablo bize kuruluşlardaki yaş aralığının çok fazla olabildiğini göstermekte ve bu durum farklı sorunlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla kuruluşlarda kalan çocukların yaş aralıklarının azaltılmasına yönelik düzenlemeler gerekmektedir.

24. Farklı nedenlerle koruma altına alınana çocukların çocuk evleri sitelerinde bir arada kalmalarına önemli eleştiriler getirilmektedir. Bu noktada özellikle “olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle rehabilitasyona ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların, rehabilitasyonu sağlanıncaya kadar korunma ihtiyacı olan diğer çocuklarla aynı

ortamda bakılmamaları” esasının uygulanmasında sorunlar yaşandığı düşünülmektedir. Nitekim çocukların öncelikle çocuk evleri sitelerine yerleştirilmeleri ve sürecin takip edilerek sorunlar yaşanması durumunda ilgili rehabilitasyon merkezine naklinin istenmesi durumu, hem çocuğun kendisi hem de kaldığı kuruluştaki diğer çocuklar açısından zarar verici olabilmekte, geç kalınmış müdahalelere yol açabilmektedir. Dolayısıyla ÇOKİM’de kalmakta olan ve hakkında bakım tedbiri verilen bir çocuğun rehabilitasyon sürecine ihtiyaç duyması durumunda (özellikle cinsel istismar mağduru olma, suça sürüklenme, madde kullanma gibi), çocuğun hakkında alınacak komisyon kararı ile öncelikle ÇODEM ya da ilgili rehabilitasyon kuruluşuna naklinin yapılması ve rehabilitasyon sürecinin tamamlanması sonrasında çocuk evleri sitesinde kalmaya başlaması gerekmektedir. Bu yönde gerçekleştirilecek bir düzenlemenin süreçteki sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

25. Çocuk evleri sitelerinde görev yapacak bakım personeli 2008 yılında çıkarılmış olan Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği 13. maddesi doğrultusunda seçilmektedir. Ancak belirlenmiş olan kriterler doğrultusunda seçilen bakım personelinin yetersiz kalabilmesi ya da özellikle lisans mezunu olanlar tarafından bu işi yapmak için okumadıklarının dillendirilmesi ve bu konuda hem çocukların hem de meslek elemanlarının ciddi sorunlar ile karşı karşıya gelebiliyor olması, bakım personellerinin seçiminde genel olarak başarı sağlanamadığını göstermiştir. Bu alanda çalışacak bakım personellerinin bu işi meslek olarak seçmiş, eğitimini almış, alanı ve hizmet sunacağı kitleyi tanıyan kişiler arasından atama yoluyla seçilmesinin, yaşanan sorunların çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir. Bu noktada üniversiteler bünyesinde açılacak önlisans programları işlevsel olacaktır. Nitekim şuan biri devlet (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) ikisi vakıf (Üsküdar Üniversitesi ve Altınbaş Üniversitesi) olmak üzere üç farklı üniversitede “Çocuk Koruma ve Bakım Hizmetleri” ön lisans programı açılmış durumdadır. Koruma ve bakım altında bulunan çocukların kaldığı kuruluşlarda görev yapacak bakım personelinin, bu önlisans programından mezun olanlar arasından atanmasıyla hem var olan sorunların çözümünün hem de daha profesyonel bir işleyişin önü açılmış olacaktır. Ayrıca bu süreçte bölüm mezununa bir süre stajyer olarak çalışma zorunluluğu getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Diğer yandan kuruluşlarda nöbetçi

bakım personeline duyulan ihtiyacın giderilmesinde de bu stajyerlerden destek alınabilecektir.

26. Görüşme yapılan çocuklar arasında, kuruluş personelinin kendilerine kötü davranmadığını ancak içten ve samimi olmadıklarını düşünen ve biyolojik ailelerinden göremedikleri ilgi, sevgi ve şefkat nedeniyle başka hiç kimseden bu konuda içtenlik bekleme hakkını kendilerinde bulmayan çocukların varlığı, üzücü bir tablo oluşturmuştur. Çocukların bu tutumları üzerinde geçmişte özellikle aile üyeleri ile ilişkileri ve bağlılıkları konusunda yaşadıkları olumsuz yaşam deneyimlerinin travmatik etkileri bulunmaktadır. Bu noktada özellikle çocukların benlik anlayışı, öz değer, öz saygı ve yaşam doyumu konusunda desteklenmeleri gerekmektedir.

27. Gerek çocukların gerekse de sosyal serviste görevli personelin yaptıkları değerlendirmeler neticesinde sosyal servisin çok sağlıklı ve işlevsel şekilde yürütülemediği ve bu durum üzerinde özellikle personel eksikliğinin ve iş yoğunluğunun etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede sosyal servis çalışanlarının sorunlarının çözülerek çocuklar ile daha çok ilgilenebilmelerinin önü açıldığında çocuklara gerçek anlamda psiko-sosyal destek sağlanabilecektir.

28. Yapılan araştırma neticesinde, kuruluşlarda çok farklı düzen ve kural sistemlerinin bulunduğu ve ayrıca kız çocuklarının kaldığı kuruluşlarda çok daha sınırlayıcı kuralların olduğu anlaşılmıştır. Çok sınırlayıcı ya da çok serbest bırakan kurallar, düzenin sağlanması ve çocukların sağlıklı gelişimleri açısından sorunlar ortaya çıkaran düzenlemelerdir. Kurallar konusunda ölçülü olmak, kuralların her çocuk için aynı şekilde işlemlerini sağlamak ve çocuklar ile güven bağı oluşturmak bu sürecin önemli belirleyicileri durumundadır. Nitekim bir kuruluşta uygulanan çizelge sisteminde başarı sağlandığı görülmüş olup; bu sistemin ÇODEM'in işleyişine benzer şekilde geliştirilebileceği değerlendirilmiştir. Bu çerçevede kuralların çocukları çok sınırlamayacak; ancak düzen ve koruma fonksiyonlarını etkin bir şekilde işleyişe koyacak bir denge içinde olması ve bu kuralların tüm kuruluşlar için standart hale getirilmesi gerekmektedir.

29. Sosyal serviste görev yapan meslek elemanlarına tanınan yetkilerin ve duyulan güvenin artırılması, meslek elemanlarının yaşadıkları ikilemleri aşmalarını ve daha etkili bir denetim sisteminin kurulmasını destekleyecektir. Nitekim etkili bir denetim

sisteminin kurulamaması çocuklar için risk oluşturabilmektedir. Yine bu noktada ÇODEM sisteminde var olan ödül ve disiplin sistemi değerlendirilebilir.

30. Etkinlikler ve kurslar konusunda da kuruluşlar arasında farklılıklar bulunduğu, bazı kuruluşlardaki etkinliklerin gereğinden fazlayken bazılarında ise yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede aktivitelerin daha ölçülü bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bir standart oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca özellikle yaz döneminde düzenlenen etkinliklerin, çocukların ailelerinin yanına izinli olarak gitmelerinin önüne geçecek düzeyde özendirici olmaması hususuna dikkat edilmelidir. Diğer yandan etkinliklerin yetersizliği ve kuralların sınırlayıcılığının çocukları daha hırçın, uyumsuz davranışlara yönlendirebileceği, kuruluştan kaçma davranışına itebileceği gerçeği de dikkate alınarak dengeli bir sistem kurulması gerekmektedir.

31. Çocuklara verilen harçlık miktarlarının genel olarak yeterli olduğu, özellikle okula devamlılığı sağlama ve spora özendirme konusunda işlevsel kılınmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak çocuklar; bu harçlıkları kontrollü ve en faydalı şekilde kullanabilmeleri ve özellikle kurum bakımı sonrasında “parayı kullanabilme ve birikim yapma” becerilerini geliştirebilmeleri açısından rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çerçevede bazı kuruluşlarda başarılı uygulamaların hayata geçirilmiş olduğu ancak diğer kuruluşlarda kalan çocukların harçlıklarını kısa sürede ve genellikle kötü alışkanlıklar için kullandıkları anlaşılmıştır. Nitekim bu konuda başarılı uygulamalar dikkate alınarak kuruluşlar açısından standart uygulamalar geliştirilmelidir.

32. Kuruluşlar arasında farklı uygulamaların olduğu bir diğer konu kıyafet alışverişidir. Bazı kuruluşlarda alışveriş bakım personeli tarafından yapılırken diğer kuruluşlarda alışverişe çocuklarla birlikte gidildiği, ayrıca alışverişin belirlenen bir mağazadan yapılıyor oluşunun çocuklar tarafından bir sorun olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Bu çerçevede çocukların yaş aralıklarının fazlalığı, özellikle ergenlik döneminde kıyafet konusunda aşırı hassas ve seçici davranabilmeleri ve bu konuya büyük ölçüde önem veriyor olmaları dikkate alınarak; çocukların alışveriş sırasında orada bulunma, seçim yapabilme ve birden fazla mağazadan ürün satın alabilmelerine yönelik düzenlemeler getirilmelidir.

Çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında bulunan çocukların eğitim hayatı, aile ve arkadaşlık ilişkilerine yönelik olarak;

33. Okul hayatında sorunlar ve başarısızlıklar yaşayan, okulu hiç sevmediğini ve eğitim hayatını gereksiz gördüğünü belirten çocuklara yönelik rehberlik hizmetleri yürütülerek okul ile ilişkilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada etüt saati uygulamalarının hayata geçirilmesinin ve ders takviyesi açısından kursların düzenlenerek bu kurslara katılma konusunda özendirici davranılmasının işlevsel olacağı değerlendirilmiştir. Nitekim bazı kuruluşlarda bu konuda başarı sağlanmışken bazı kuruluşlarda tüm donanım ve eşyaya sahip etüt salonlarının boş şekilde beklediği, kurs imkanlarının işlevsel olarak kullanılmadığı görülmüştür.

34. Çocukların gerek okulda gerekse de sosyal hayattaki ilişkilerinde, kuruluştaki kaldıklarını büyük oranda saklama eğilimi içinde olmaları; bu çocukların halen etiketlendiklerine, hayat öykülerinin merakla irdelendiğine ve kimi zaman olumsuz tavırlarla karşılaşabildiklerine işaret etmektedir. Nitekim bu konuda toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

35. Özellikle erkek çocuklarının kaldığı kuruluşlarda gruplaşmaların, kavgaların yaşandığı anlaşılmış olup; bu çerçevede, akran zorbalığını önleme konusunda kuruluş çalışanlarına eğitimler düzenlenerek sorunların çözümüne yönelik destek sağlanması gereklidir. Ayrıca yaş farkının fazlalığı dikkate alındığında bu durumu salt akran zorbalığı olarak değerlendirmek pek mümkün görünmemektedir. Kuruluşlarda kalan çocukların yaş aralığının azaltılmasına yönelik yapılacak düzenlemelerin bu noktada da süreci iyileştirici bir işlevselliğe sahip olacağını söylemek mümkündür.

36. Kuruluştaki kalan çocukların aile üyeleriyle bağlarının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu noktada sadece çocuklara değil aile üyelerine yönelik de çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Ancak böyle bir uygulama için personel sayısının artırılarak sosyal servis çalışanlarının sorumlu oldukları çocuk sayısının azaltılması şarttır. Ayrıca bazı çocuklar için 1 yıl içinde 70 günü aşmaması gereken izin süresinin yetersiz kalabildiği, özellikle kuruluştan ayrılma yaşları yaklaşan çocukların aileleri ile olan bağlarının güçlendirilmesi ve çocukların bu süreyi aşarak kaçak durumuna düşmemeleri açısından yaz tatili ve yarıyıl tatili dikkate alınarak, izin sürecinin meslek elemanının gerekli görmesi ve gerekliliğinin nedenlerine açıkça yer verdiği bir rapor yazması neticesinde 90 güne kadar uzatabilmesine imkan tanıyan bir düzenlemeye gidilmesi önerilmektedir.

37. AÇSHB ve il müdürlükleri ile olan koordinasyon sürecinin iyileştirilerek özellikle çocukların aileye teslim edilmesi ya da ailenin bulunduğu ilde bulunan bir kuruluşa naklinin alınması konusunda daha hassas bir çalışma yürütülmesi gerekmektedir.

Bakım tedbirinin kaldırılması süreci ve sonrasına yönelik olarak;

38. Çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin tedirginliklerinden birinin üniversiteyi kazanamamak ve bir meslek edinmemek olduğu anlaşılmış olup, bu çerçevede ders başarısını arttırmak, planlı çalışmak, hedef belirlemek, kendine güveni ve azmi arttırmak amacıyla destek ve rehberlik çalışmalarının yapılması gerektiği değerlendirilmiştir. Nitekim meslek seçimi ve üniversiteye hazırlık sürecinin günümüzde en sağlıklı aile kurumu içinde yetişen çocuklar için bile zorlu, stresli ve desteğe ihtiyaç duyulan bir dönem olduğu gerçeğinden hareketle koruma altındaki çocuklara bu dönemde çok daha özel ve destekleyici bir ilgi sunulması gerektiği belirtilmelidir. Diğer yandan üniversite ve meslek konusunda istekli olmayan ve yarını düşünmemeyi doğru bulan bazı çocukların bu tavırları, özellikle kuruluştan ayrıldıktan sonraki süreçte farklı olumsuz yaşam deneyimlerine sürüklenmeleri açısından risk oluşturmakta; etkili bir rehberlik ve psiko-sosyal destek hizmetinin sunulması konusunda daha hassas davranılması gerekmektedir.

39. Çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata ilişkin en büyük kaygılarından birinin “bir düzen kurma ve geçim sağlama” konusuyla ilgili olduğu anlaşılmış olup, bu süreçte özellikle SED hizmetinin daha etkin şekilde kullanılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca 2018 yılında yapılan değişiklik sonucu 2019 yılı itibarıyla sosyal hizmetler kanunu kapsamında tanınan istihdam hakkının kullanımında KPSS şartının kaldırılarak atamaların tamamen kura usulüyle yapılması bir yandan devlet koruması altındaki çocuklarımızın istihdamını kolaylaştırırken diğer yandan çocukların hedef belirleme, başarı için uğraşma ve gösterdiği uğraş doğrultusunda kazanım elde etme davranışı göstermelerinin önüne geçmiştir. Nitekim bir sınav doğrultusunda devlet koruması altındaki çocukların kendi aralarında yarışarak ve kazanmak için çaba göstererek bir işe sahip olmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu konunun tekrar değerlendirmeye alınması, çocukların sağlıklı gelişimleri ve güçlendirilebilmeleri açısından önemli görülmektedir.

40. Kurum bakımı sürecinde çocukların sorumluluk bilincinin yeterli ölçüde geliştirilememesinin, çocuklara yüksek düzeydeki imkânların hazır ve kolay bir

şekilde sunulmasının ve zarar verici düzeyde pozitif ayrımcılığı getiren uygulamaların; çocukların kurum bakımından sonraki hayata hazır hale gelme durumunu olumsuz etkilediği anlaşılmış olup bu açıdan bir bakış açısı değişikliği gerektiği değerlendirilmiştir. Meslek elemanlarının tavır ve uygulamalarının bu bakış açısıyla değerlendirilmesinin, kuruluş kuralları ve işleyişi içinde çocukların sorumluluk bilincinin ve tek başına hareket edebilme becerisinin geliştirilmesine yönelik uygulamaların arttırılmasının, bursluluk sınavı ve işe yerleştirme gibi konularda çocukları mağdur etmeyen ancak sorumluluk bilinçlerinin de gelişmesine katkı sağlayan düzenlemelere gidilmesinin ve ayrıca bu konuda toplumsal farkındalığın ve doğru bakış açısının yerleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesinin, çocukların kuruluş sonrasındaki hayata hazırlanmaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

41. Hayat ve umut kavramına yönelik yaptıkları değerlendirmelerde çocukların çoğunun olumsuz ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu çerçevede çocukların yaşam ile güçlü, pozitif bir bağ kurmaları açısından etkin bir psiko-sosyal destek sürecinin yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca özellikle kuruluştan ayrılma süreci yaklaşan çocuklara, gelecekte erken ve yanlış verilen kararlar nedeniyle ortaya çıkabilecek farklı sorunları önlemek açısından, sağlıklı bir aile birlikteliği kurma konusunda rehberlik edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

42. Çocuklara kuruluştan ayrıldıktan sonra yürütülmesi gereken izleme ve rehberlik hizmetinin iş yoğunluğu ve personel yetersizliği nedeniyle etkili şekilde sunulmadığı anlaşılmış olup, gerekli düzenlemelerin yapılarak bu konuda daha hassas bir sürecin yürütülmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Ayrıca bakım tedbiri süreci üzerinde etkili olan diğer faktörlere yönelik olarak sunulabilecek öneriler de vardır. Bu çerçevede, çocuk koruma politikaları kapsamındaki kanun ve yönetmeliklere yönelik olarak;

43. İlgili kanun ve yönetmeliklerde görev tanımlarına ilişkin düzenlemeler gerektiğinin bütün meslek elemanları tarafından sık sık vurgulanma durumu; en başta 5395 sayılı ÇKK'da yer alan sosyal çalışma görevlisi tanımının değiştirilmesine ve her mesleğin sahip olduğu farklı bilgi ve becerileri doğrultusunda oluşturulacak görev tanımları çerçevesinde “kendi işini” yerine getireceği bir düzenlemeye gidilmesine duyulan ihtiyacı göstermiştir. Nitekim sürecin iyileştirilmesi, hizmet kalitesinde artışın

sağlanması ve profesyonel bir işleyişin gerçekleştirilmesi için bu değişiklik kaçınılmazdır. Ayrıca aynı görev tanımı altında farklı meslek gruplarının birleştirilmiş olmasına karşın sosyal çalışanların alandaki yoğunluğun ve en zor işlerin yüklenicisi olma durumlarının sürmesi, yasal metinde yapılan değişiklin alandaki uygulamalarla örtüşemediğini ve bu çerçevede uygulamaya uygun olmayan bir değişikliğe gidilmiş olduğunu göstermektedir.

44. Katılımcıların çocuk koruma alanında var olan metinlerin çalışanlara yol gösterecek açıklıkta ve yeterlilikte olmaması nedeniyle standart uygulamaların sağlanamadığını vurgulaması; yasal metinlerin daha net ve ayrıntılı olacak şekilde geliştirilmesi gerektiği göstermektedir. Özellikle 5395 sayılı ÇKK'da yer alan danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirlerinin uygulanışında belirsizlikler yaşandığı, bu tedbirlerin uygulanışında istenilen başarının sağlanamadığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede her tedbirin uygulanışına yönelik olarak kurumlar ve çalışanlar daha ayrıntılı şekilde bilgilendirilmeli ve bu tedbirlerin uygulanışında yaşanan sorunların çözümünde alanda çalışan meslek elemanlarının fikirleri dikkate alınarak düzenlemelere gidilmelidir.

45. Danışmanlık tedbirinin uygulanmasına yönelik olarak bazı il müdürlüklerinde danışmanlık birimleri kurulmuşken bazılarında ise birimlerde çalışan meslek elemanlarının uygulaması için bu tedbirlerin paylaştırıldığı görülmüş olup personel yetersizliği ve vaka yoğunluğu nedeniyle danışmanlık tedbirlerinin yürütülemiyor oluşunun bu konudaki temel sorunu oluşturduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede nasıl bir işleyiş olacağı konusunda standart bir uygulamanın getirilmesi, personel sayısında yeterliliğin sağlanması ve tedbir uygulamalarının denetlenmesi gerekmektedir.

46. 5395 sayılı ÇKK'da korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla ilgili iş ve işlemlere tanınan sürelerin yetersiz kalabildiği anlaşılmıştır. Bu çerçeve özellikle tanınan sürelerin “iş günü olarak” belirtilmesine ve acil koruma kararı süresinin ve bu kararı talep etme süresinin gerekli durumlarda uzatılabilmesine yönelik düzenleme getirilmelidir.

47. Kurum bakımında gerçekleştirilen dönüşüm doğrultusunda yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları 2017 yılında tamamen kapatılmıştır. Ancak çocuk evleri siteleri halen 1995 yılında çıkarılmış olan Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik ve 1999 yılında çıkarılmış olan Çocuk Yuvaları Yönetmeliği çerçevesinde işleyişini düzenlemektedir. Yapılan değişiklikler doğrultusunda, var olan boşluklar ve

sorunlar dikkate alınarak yeni ve ayrıntılı bir çocuk evleri sitesi yönetmeliğinin hazırlanması gerekmektedir. Nitekim var olan düzende çocuk evleri sitelerinin kuralları, hizmetleri ve işleyişi açısından pek çok konuda farklı uygulamaların bulunduğu anlaşılmış olup, hazırlanacak olan “çocuk evleri siteleri yönetmeliği” ile standart bir düzenin oluşturulması gerektiği değerlendirilmiştir.

Meslek elemanlarının iş hayatına yönelik olarak;

48. İş yoğunluğu ve personel yetersizliği süreçteki pek çok sorunun temel kaynağını oluşturmakta; meslek elemanları tarafından sıkça dile getirilen ve önemli bir stres kaynağı olarak nitelendirilen bu niceliksel yetersizlik, sunulan hizmetlerin niteliğini de olumsuz etkilemektedir. Nitekim görüşme yapılan çocuk evleri sitelerinin biri dışındaki hepsinde tek bir meslek elemanının görev yaptığı ve kuruluştaki kalan tüm çocukların sosyal servisteki iş ve işlemlerinden bu çalışanın sorumlu olduğu; korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde ise az sayıda personelin çok ciddi bir vaka yoğunluğu ile mücadele etmeye çalıştığı, ayrıca bu birimlerde tayin, işten ayrılma gibi durumların sık yaşandığı görülmüştür. Bu işleyiş içerisinde, birimlerde sadece en temel işlerin yürütülmeye çalışılması, vakalarda istenen başarıya ulaşılamamasına neden olmaktadır. Diğer yandan sosyal hizmet bölümü mezunu olan ve her yıl sayıları hızla artan çok sayıda öğrenci atama beklemektedir. Bu çerçevede, görev tanımlarında gerekli düzenlemeye gidilmesi sonrası, ihtiyaç duyulan sayıda sosyal çalışmacı kadrosunun açılmasıyla alandaki pek çok sorunun giderilmesi için önemli bir adım atılmış olacaktır.

49. Çocuk koruma alanında çalışan meslek elemanları, üniversitede aldıkları eğitimi yetersiz bulduklarını vurgulamış ve bu durumun iş hayatına olumsuz şekilde yansıdığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede sosyal hizmet eğitimin geliştirilerek uygulama derslerine daha çok önem verilmesi, farklı üniversitelerde verilen sosyal hizmet eğitiminin standart bir düzeye getirilmesi ve bölümlerde sosyal hizmet kökenli öğretim elemanlarının sayısının artırılması gerekmektedir. Ayrıca özellikle son yıllarda sosyal hizmet mezunu kişi sayısındaki büyük artış ve lisans eğitiminin dahi geliştirilmesi gerektiği yönündeki eleştiriler dikkate alındığında, böylesi karmaşık ve hassas bir bölümün Açıköğretim Fakültesinde bulunuyor oluşunu kabul etmek mümkün değildir. Açık öğretim fakültesinde bulunan bu bölüm vakit kaybetmeden kapatılmalıdır.

50. Çalışanların bağlı bulundukları AÇSHB'ye yönelik güçlü bir mesleki aidiyet kuramamaları üzerinde “Bakanlığın, meslek elemanlarına yönelik değer verme, sahip çıkma ve destekleme fonksiyonlarının yetersiz olduğu” yönündeki düşüncelerinin etkili olduğu anlaşılmıştır. Görev tanımlarındaki sorunların bu algının önemli nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Sosyal çalışmacılar büyük oranda değersiz görüldüklerine ve önemsenmediklerine inanmaktadırlar. Nitekim sosyal hizmet mesleği halen iyi anlaşılamamış, unvanı ile ilgili dahi tartışmaların sürdüğü, kendini çoğu zaman yanlış tanım ve unvanlar içinde bulan, asıl görev alanlarını sosyal hizmet disiplininin farklı bilgi ve donanımına sahip çeşitli mesleklerle paylaşmak zorunda bırakılan, toplumda ve hatta devlette gerekli farkındalığa ve tanınırlığa ulaşamamış, oldukça stresli bir alanda kendini var etmek ve müracaatçıları için en iyiye ulaşmak için mücadelesini sürdüren bir meslektir. Diğer yandan psikologlar alanda bir sosyal çalışmacının yürütmesi gerek görevlerden sorumlu tutulduklarını belirterek kendi mesleklerini yapamadıklarını vurgulayan ve görev tanımları ile ilgili düzenleme bekleyen çalışanlardır. Temeli Çocuk Esirgeme Kurumuna dayanan ve sosyal çalışmacılar için en temel çalışma alanlarının başında gelen AÇSHB'nin bu çerçevede duyarlı, işlevsel ve kararlı adımlar atarak çalışanlarının sorunlarına ve beklentilerine cevap vermesi gerekmektedir.

51. Hizmet içi eğitimlerin yetersiz olduğu ve tüm çalışanlara ulaşamadığı anlaşılmış olup; zor ve hassas olan bu alanda öğrenmeyi planlı bir hale dönüştüren, çalışanların bilgi ve becerilerini arttırarak gelişimlere uyumunu kolaylaştıran, motivasyonu ve başarıyı arttıran ve çalışanları tükenmişlikten koruyan bu eğitimlerin, nicelik ve nitelik yönünden arttırılarak her personele ulaşmasının gerektiği belirtilmelidir.

52. Meslek elemanları büyük oranda, yürüttükleri görevler neticesinde geri dönüşte bulunulmasına yönelik bir beklenti içindedirler. Bu çerçevede Müdürlük ve Bakanlık düzeyinde olumlu ve olumsuz geri dönüş mekanizmalarının oluşturulmasının hem çalışanların motivasyonlarının arttırılması hem de denetim sağlanması noktasında işlevsel olacağı düşünülmektedir.

53. Müdürlüklerde görev yapan idarecilerin alandan gelmesi ve deneyim sahibi olması konusunda hassas davranılmalıdır. Nitekim bir sosyal çalışmacı alandan olmayan bir yönetici ile çalıştığında bir takım sorunlar yaşayabilmekte; çoğu zaman kendini, mesleğini, aldığı kararı ya da içinde bulunduğu davranışın gerekliliğini

anlatma çabası içinde olmaktadır. Hizmet kalitesi, düzenli bir işleyiş ve memnun müracaatçı ile motivasyonu yüksek çalışanları sağlamada başarılı bir idarenin; başarılı bir idare için ise alan tecrübesi yüksek, yönetim becerileri ve sosyal hizmet formasyonu bağlamında bilgili yöneticilerin iş başında olmalarının önemi büyüktür.

54. İl müdürlüklerinde korunma ihtiyacı içindeki çocuk birimi için “KMÇ” kısaltmasının ya da “korunmaya muhtaç çocuk” birimi adlandırmasının kullanıldığı görülmüştür. Oysa hassas bir tutum sergilenerek mevzuatta bir dil değişimine gidilmiş ve bu çerçevede “muhtaç” ibaresi de “ihtiyacı olan” şeklinde değiştirilmiştir. Dildeki bu dönüşümü, algı ve bakış açısındaki bir dönüşümü tetikleyerek davranış dönüşümüne kadar etkili olacak bir bilincin geliştirilmesinde önemli ve işlevsel bir gelişme olarak görmek gerekir. Nitekim müdürlüklerde bu birimlerin “korunma gereksinimi içindeki çocuk” şeklinde adlandırılarak “KGÇ” kısaltması ile kullanılmasının dezavantajlı kesimlere yönelik algıdaki olumlu değişimin desteklenmesi ve mevzuat ile bütünlüğün sağlanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

55. Çocuk koruma alanı sosyal hizmetin en temel, karmaşık ve hassas alanlarından biridir. İş başarısı açısından, meslek elemanlarının bu alanda çalışıyor olma isteklerinin dikkate alınması gerekir. Nitekim araştırmada bazı meslek elemanlarının bu alanda çalışmayı istemiyor oldukları anlaşılmış olup, bir personelin istemediği bir alanda çalışmasının iş başarısını düşüreceği ve her meslek elemanın daha çok fayda sağlayacağı alanlar olabileceği görüşünden hareketle meslek elemanlarının hangi alanda çalışmak istediklerinin dikkate alınarak il müdürlüklerindeki görevlere getirilmelerinin önemli olduğu, bu konuda daha hassas davranılması gerektiği değerlendirilmiştir.

56. Bürokratik işlemlerin, çok çeşitli raporların ve projelerin arasında kendini bir evrak memuru gibi hissedenden meslek elemanlarının varlığı, personel eksikliği ve iş yoğunluğu ile birlikte değerlendirildiğinde; evrak işlerinin yürütülmesinde görev alacak memurların istihdamının artırılmasının ve özellikle sosyal serviste görevli meslek elemanlarından istenen ve birbirine benzeyen çok sayıdaki raporun gereklilik ve işlevsellik bakımından değerlendirilerek bir düzenlemeye gidilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

57. Korunma ihtiyacı içindeki çocuk biriminde görevli meslek elemanlarının çalıştıkları müdürlüklerde fiziksel şartların iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu

çerçevede he birimin ayrı bir odada çalışmasına yönelik bir düzenlemeye gidilmesi, ayrıca müdürlüklerde görüşme yapılabilecek güvenlik kameralı ayrı odaların bulunması gerektiği değerlendirilmiştir.

58. Müdürlüklerde ek ders karşılığı çalışan meslek elemanlarının birimlerde çalışan devlet memurları ile aynı işi yürüterek aynı belgelere imza atmalarına karşın diğer tüm personelden daha düşük maaş aldıkları, resmi tatil ve izin günlerinde aldıkları ücretin kesildiği ve sigorta primlerinin eksik yatırıldığı, genelgede haftalık en fazla 35 saat çalışabilecekleri belirtilirken çoğunun 40 saat çalışmakta olduğu ve bu fazla çalışma süresi için bir ücret almadığı, çalıştıkları kuruluştaki müdürlerin inisiyatif çerçevesinde çalışma koşullarının belirlendiği, çoğu zaman mobbing ile karşılaştıkları ve var olan iş stresine bu olumsuzlukların da eklenmesiyle kısa sürede tükenmişlik yaşamaya başladıkları anlaşılmıştır. Bu çerçevede var olan sorunların çözümüne yönelik olarak ek ders karşılığı çalışan meslek elemanlarının çalışma koşullarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Diğer bakım modellerine yönelik olarak;

59. Ülkemizde çocuk koruma sistemi içerisinde yer alan bakım modellerinin çeşitliliği gerekli görülmekte; vakaların ve çocukların taşıdıkları özellikler çerçevesinde önemsenmektedir. Bu bağlamda çocukların aile üyeleri ile bağlarının kopmaması, geliştirilmesi ve ayrıca hizmetlerin daha hızlı ve verimli yürütülmesi açısından ÇES, ÇEKOM ve ÇODEM'lerin sayılarının arttırılarak yaygınlaştırılmaları gerektiği ve yine ÇİM'lerin her ilde muhakkak bulunmasının önem teşkil ettiği değerlendirilmiştir. Ayrıca iyi örnek oluşturabilecek ya da olumlu değişim gösteren tüm çocukların çocuk evlerinde toplanmalarının, çocuk evleri sitelerinde gerçekleştirilmek istenen olumlu değişimleri zorlaştırdığı anlaşılmış olup; yapılan değerlendirmelerde bu hususun dikkate alınması gerektiği belirtilmelidir.

60. Evlat edinme hizmetinin yürütülmesinde yol gösterecek bir yönetmelik, alanı tanıyan kişilerce ve meslek elemanlarının görüşleri alınarak en kısa sürede çıkarılmalı ve ailenin rıza şartına yönelik var olan tartışmalar değerlendirmeye alınmalıdır.

61. Koruma ve bakım altında bulunan 12 yaş üstü çocuklardan koruyucu aile modelinden yararlandırılmayı isteyenlerin bulunmasına karşın bu modelin çocuklar için etkin şekilde kullanılamadığı anlaşılmıştır. Özellikle bu noktada bakım tedbiri kararı verilirken koruyucu aile modelinin muhakkak değerlendirmeye alınmasına;

ayrıca daha küçük yaşta çocuklarla bir araya gelmeyi tercih eden koruyucu aile adaylarının bu yöndeki önyargılarının kırılmasına ve akraba veya yakın çevre koruyucu aile modelinin daha etkin şekilde kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

62. Koruyucu aile ve SED hizmetine yönelik olarak tespit, seçim ve özellikle denetim konularında aksaklıklar yaşandığına dair görüşler dikkate alınarak, bu hizmetlerin daha etkin şekilde kullanılabilmesi için gereken araştırma ve düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2019). Bakanlık, Hakkında, Misyon, Vizyon ve İlkelerimiz. <https://ailevecalisma.gov.tr/bakanlik/hakkinda/misyon-ve-vizyonumuz> (20.09.2019)
- Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yargılama Usullerine Dair Kanun (18/1/2003) Resmi Gazete (Sayı: 24997) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4787.pdf>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (06.02.2014, Sayı: 6518). Resmi Gazete (Sayı: 28918). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219-1.htm> (05.11.2019)
- Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi Değerlendirme Çalıştay Raporu (2016). Ankara: Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği Yayınları <https://www.hayatsende.org/wp-content/uploads/2019/06/160b2396e389db417929c0cf18ea7846.pdf> (25.11.2019)
- Aksakallı, U. (2018). Sosyal Hizmet İle İlgili Değerlendirmelerde “Vicdan” Sorunu, *Yüksek Lisans Tezi*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, E. (1980). Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24.2, 709-734.
- Aldemir, V. (2011). Çocuk Koruma Kanununun Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumunda Uygulanmasına İlişkin Bir Değerlendirme, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aldoğan, S N. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Karar Verme Süreçlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alo 183 Sosyal Destek Hattı, <https://alo183.ailevecalisma.gov.tr/alo-183> (10.11.2019)
- Alptekin, K., Topuz, S ve Zengin O. (2017). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminde Neler Oluyor? *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 2.28, 50-59.
- Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi (09.01.2015). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/anka-cocuk-destek-programi-uygulama-yonergesi.pdf> (19.05.2019).
- Arnaz, Z. (1983). Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişimsel Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Dergisi*. 1. 2-3, 111-155.

- Atakan Duman, Ş., Paşamehmetoğlu, A. Ve Poyraz, A.B. (2013). Örgütsel Kimlik Algısı, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Business Economics and Political Science*. 2.4, 75-89.
- Atılğan E. Ü., Yağcıoğlu S., Çavdar Y. (2014) *Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber*, Ankara
- Aydın, B. (2019). Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Örnekleminde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Uygulamaları Üzerinden Mesleki Rollerinin İncelenmesi: Niteliksel Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Babahanoglu R. ve Başer D. (2017). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği Konya Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10.51, 650-655
- Berkün, S. (2010). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 21.1,99-109.
- Beter, Ö. (2010). Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri, *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, Ö. ve Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale Ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 2.1, 25-50.
- Birinci, M., Altun F. ve Sevim, K. (2017). Sosyal Çalışma Ve Yönetim Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi, *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5.10.11, 205 - 221
- Boztilki, M. (2016).Sivil Toplum Kuruluşlarının Çocuk Koruma Uygulamalarındaki Rolü ve Dünyada Kurum Bakımına Güncel Yaklaşımlar, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cesur, E., Köksal Akyol, A . (2018). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında Çocuk Gelişimci Olmak. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 29.2, 245-269 .
- Coşkun, S. (2015). Kamu Hizmetleri Motivasyonu Kuramı: Bir Literatür Taraması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11.1, 61-74.
- Çay, M. (2013). Sosyal Hizmet Hak Ettiği Değeri Görmelidir. <https://idealsosyalhizmet.com/sosyal-hizmet-hak-ettigi-degeri-gormelidir/> (15.04.2019)
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (29.03.2015). Resmi Gazete (Sayı: 29310). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-destek-merkezleri-yonetmeli.pdf> (19.07.2019).

- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2017). 2017 Yılı Bülteni. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2500/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf> (01.03.2019)
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2019a). <http://alo183.gov.tr/alo183/sss.html?q=profile> (20.11.2019).
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2019b). Çocuk Destek Merkezleri <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri/> (20.11.2019).
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2019c). Uygulamalar, Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti. <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/> (16.12.2019)
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2020). Kurumsal İstatistikler. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>
- Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge. (07.05.2012). <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/24364> (08.05.2019).
- Çocuk Koruma Kanunu. (03.07.2005, Sayı: 5395) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> Resmi Gazete (Sayı: 25876).
- Çocuk İzlem Merkezi İle İlgili Genelge (04.10.2012). Resmi Gazete (Sayı: 28431). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm> (19.05.2019).
- Çocuk Yuvaları Yönetmeliği. (07.01.1999). Resmi Gazete (Sayı:23576). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-yuvalari-yonetmeliği.pdf> (09.05.2019).
- Çüm, B. (2019). Sosyal Çalışmacıların Motivasyon Kaynaklarının Ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Elmacı, D. (2007). Çocuk Yuvaları Ve Yetiştirme Yurtlarının Yerinden Yönetim Birimlerine Devrine İlişkin Çalışanların Görüşleri, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Elmacı, D. (2010). Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8.4, 949-970.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev Ve Çalışma Yönetmeliği (13.04.2001). Resmi Gazete (Sayı: 24372) <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.12566&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=> (05.01.2020).

- Erdal, L. (2014). Türkiye'de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli. *Sosyoekonomi Dergisi*. 2, 172-192.
- Erdal, L. Ve Turan, A. H.(2017). Sosyal Hizmet Çalışanlarının İş Doyumu ve Motivasyonu: İstanbul ASPB İl Müdürlüğü ve Bağlı Kuruluşlar Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*. 7.1,61-89.
- Erdoğan, Ç. ve İnçeli, M. (2015). Sosyal İnceleme Raporlarının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Konular. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği 2017 Yayını, 32-36.
- Eroğlu, Z. (2016). Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kuruluşlarda Psikososyal Destek Hizmeti Alan Çocukların Bu Hizmete İlişkin Algıları, *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertürk, R. (2016). Öğretmenlerin İş Motivasyonları. *Eğitim, Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*. 2.3, 1-15.
- Evlat Edinme Mevzuat /İşleyiş, Sıklıkla Sorulan Sorular*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/evlat-edinme-mevzuat-isleyis-siklikla-sorulan-sorular.pdf> (26.03.2019)
- Genç, B. (2019). Çocuk Refahı Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Psikolojik Dayanıklılıkları Ve Baş Etme Tarzları. *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçearslan Çifci, E. (2009). Türkiye'de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi. *Aile ve Toplum Dergisi*. 11.5, 53-66.
- Güran Koşar, N. (1987). Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*. 5.1, 69-75.
- Güzel, B., Selçik, O. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanının Mesleği İle Bütünleşmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10.48, 767-771.
- Hüseyinoğlu, S. (2017). Korunmaya Muhtaç Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenleri: İstanbul Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işıkkhan, V. (2010). *Sosyal Hizmet ve Tükenmişlik*. 1. Baskı. Ankara: Vizyon Yayınları.
- Kabakçı Yurdakul, I. (2016). *Nitel Veri Analizinin Temelleri*. I. Kabakçı Yurdakul (Ed.) Nitel Veri Analizinde Adım Adım Nvivo Kullanımı içinde. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayınları, 1-21.
- Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (25.04.2013, Sayı: 6462).

- Karabek, D. (2018). Sosyal Çalışma Görevlilerinin Tükenmişlik Düzeyleri Ve Süpervizyonun Önemi: İstanbul İli Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, B. (2015) Sosyal İnceleme Raporu- Mevzuat Düzenlemelerinde Yetki Ve Sosyal Hizmet Uzmanı, *Sosyal Hizmet Dergisi*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği 2017 Yayını, 57-77
- Karataş, Z. (2015). Osmanlı Devleti'nde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1.1, 16-31.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1.1, 68-88.
- Karataş, K., Aslan, H. ve Kılıç, A. (2019). Türkiye'de Çocuk Polisinin Yapılanması ve Görevleri Çerçevesinde Sosyal Hizmetin Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30.1, 166-186.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu, *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya Kılıç, A. ve Tekin, H. H. (2019). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerinde İhmal Ve İstismar Vakalarına Verilen Hizmetlerin Niteliğine İlişkin Görüşleri, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30.3, 843-865.
- Keten, D. (2017). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Ankara Çocuk Evleri Üzerine Niteliksel Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıray, P. (2018). Çocukluk Çağı Travmaları, Algılanan Sosyal Destek Ve Algılanan Anne Baba Tutumunun Psikolojik Sağlık İle Arasındaki İlişki, *Yüksek Lisans Tezi*. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocaoğlu, F. (2010). Çocuk Ve Aile Sorunları Kapsamında, 13-18 Yaş Grubu Çocukların Bakım Modellerinin Karşılaştırılması, *Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koruncuk Vakfı. (2019). Koruncukköy Bolluca. <https://koruncuk.org/page/koruncuk-koylerimiz> (13.05.2019)
- Korunmakta Olan Çocuklar Hakkında Düzenlenen Raporlar, Formlar ve Diğer Belgelere İlişkin Genelge. (07.06.2000).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/genelgeler/2000>

[-04-korunmakta-olan-cocuklar-hakkinda-duzenlenen-raporlar.pdf](#)
(11.05.2019).

Korumadan Ayrılan Bireylerin İstihdam Olanaklarının Değerlendirilmesi Çalıştay Sonuç Raporu. (2018). Ankara: Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği Yayınları
<https://www.hayatsende.org/uploads/2018/4/17/bd8e174692bd1481ee1a7d4cea2cba48.pdf> (15.05.2019).

Koruyucu Aile. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
https://koruyucu.aile.gov.tr/data/561cf9d9369dc58a0067a3bf/Koruyucuailenedirbro%C5%9Fur_uzun.pdf (01.01.2020)

Koruyucu Aile Adayları İçin El Kitabı. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
<https://koruyucu.aile.gov.tr/data/561cf0b3369dc58a0067a388/Koruyucu%20Aile%20Adaylar%C4%B1%20%C4%B0%C3%A7in%20El%20Kitab%C4%B1.pdf> (05.05.2019)

Koruyucu Aile Yönetmeliği. (14.12.2012). Resmi Gazete (Sayı: :28497).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> (21.03.2019)

Kumar, R. (2011). *Örneklem Seçimi*. H. Atak Ö. Çokluk (Ed.), H. Atak (Çev.) Araştırma Yöntemleri içinde. 3. Baskı. Ankara: Edge Akademi Yayınları, 201-227.

Kurt, S. L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler Ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 16.36, 99-127.

Kurtuluş Akbulut, S. (2011). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Aracılığıyla Evlat Edinme ve Koruyucu Aile Kurumu, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuruluşta Günlük İşleyiş, Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci ve Uygulama Planına İlişkin Genelge. (20.05.2010).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/genelgeler/2010-09-kurulusta-gunluk-isleyis-cocugun-kurulusa-kabul-sureci-ve-uygulama-plani.pdf> (15.05.2019).

Laleoğlu, A. ve Özmete, E. (2013). Mobbing Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 13.31, 9-31.

Mamur- Işıkçı, Y. ve S. Karatepe. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 7.1, 69-100.

Merey, Z. (2017). *Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi*. Z. Merey (Ed.), Çocuk Hakları İçinde. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 76-88.

- Nadile, V. S. (1987). "Promoting the Integrity of Foster Family Relationships: Needed Statutory Protections for Foster Parent". *Notre Dame Law Review*. 62. 2, 221-237.
- NASW, Code of Ethics, 1996. <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English> (25.11.2019)
- Özateş, Ö. S. ve S. Atauz. (2011) Sosyal Hizmet Uzmanlarının Aileye Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 22.2,101-112.
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*. 4.16, 86-94.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 323-343.
- Özel Kreş Ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş Ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik. (30.04.2015). Resmi Gazete (Sayı: 29342). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150430-4.htm> (20.03.2019)
- Özkan, S. (2016). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Uygulamalarında Karşılaştığı Güçlükler Ve Süpervizyon Gereksinimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Öztürk, E. (2018). Çocuk Evleri Sitesinde Çalışan Bakım Elemanlarının Problem Çözme Becerileri, Öğrenilmiş Güçlülük ve Çocuk Sevmeye Düzeyleri Arasındaki İlişki (Ankara İli Örneği) *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özşahin, F. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Trabzon İli Örneği Üzerine Bir Alan Araştırması, *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat Uluocak G. ve İçağasıoğlu Çoban A. (2011).Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Profesyonel Karar Verme. *Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 22.2, 161-174.
- Sağlık Bakanlığı (2019). Çocuk İzlem Merkezi <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,54569/cocuk-izlem-merkezi-cim-sayisi-40-oldu.html> (21.05.2010).
- Salim, M. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları Ve Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu, *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıaltın, D. M. (2017). Kurum Bakımındaki Çocuklara İlişkin Sistemin Sosyal Refah Çalışanları Gözüyle Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Selimoğlu, E. ve Biçen Yılmaz, H. (2009). Hizmet İçi Eğitimin Kurum Ve Çalışanlar Üzerine Etkileri. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi*. 5.1, 1-12.
- Sosyal Hizmet Eğitim Çalıştayı Sonuç Raporu- VI. (2016).
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği. (2004). *Sosyal hizmet ve çocuk hakları, BM Sözleşmesi profesyonel eğitim kitabı*. V. Duyan (Çev.), Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (24.05.1983, Sayı: 2828). Resmi Gazete (Sayı: 18059). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> (25.11.2019)
- Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelik. (12.06.2014). Resmi Gazete (Sayı: 29028). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140612-11.htm> (15.05.2019).
- Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (20.08.2018). Resmi Gazete (Sayı: 30601). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/11/20181120-6.htm> (25.11.2019)
- Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Genelge. (19.02.2016). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/genelgeler/2016-01-sosyal-hizmetler-kanunu-kapsaminda-taninan-istihdam-hakkinin-kullanimi-ve-bakim-sonrasi-rehberlik-hizmetleri.pdf> (15.05.2019)
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (05.10.2008). Resmi Gazete (Sayı:27015). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf> (18.05.2019).
- Sosyal hizmetlerde yanlış uygulamalar, etik ihlaller ve sorunlara ilişkin bir araştırma*, TFK Yayınları, Ankara.
- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (03.03.2015). Resmi Gazete (Sayı: 29284). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm> (20.11.2019)
- Standards for Foster Family Care Service* (1959). New York: Child Welfare League of America. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015067279045&view=1up&seq=6>
- Söğütü, A. (2015). Çocuk Refahı Alanında Çalışan Personelin Sevgi Evleri Modeline Yönelik Değerlendirmeleri, *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Suğur, N. ve Saygı Doğru, E. (2010). Koruma Altındaki Çocukların Aile Ve Devlet Algısı Üzerine Bir Araştırma, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65.1,115-133.
- Şahin, F. (2009).Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. *Aile ve Toplum Dergisi*. 11.5, 87-97.
- Şahin Kaya, Z. (2019). Uzmanların Gözünden Türkiye’de Koruyucu Aile Programı Üzerine Bir Değerlendirme, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin Taşgın, N. (2019). Sosyal Hizmet Süpervizyonu ve Türkiye İçin Öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30.3, 1005-1032.
- Şen Davulcu, Ü. (2018). Çocuk Evleri Sitesinde Kalan Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Beklentileri, *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şenocak, H. (2005). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması, *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0.51, 177 – 228.
- Tekin Babuç, Z. (2007). *Gönüllü Aile Rehberi*, Rize İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü.
- Temelli, M. E. (2019). Koruma Ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Aile Algısı: Bilecik Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tortop,Z. (2016). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sürekli Mesleki Gelişim İhtiyaçları. *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Trabzon Barosu Çocuk Hakları Komisyonu (2015). Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu. <http://web.e-baro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf> (21.05.2019).
- Tunç, B. (2019). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Hayata Geçirilmesinin Önemi Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Tümekaya, S.(2005). Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3.4, 445-459.
- Türk Medeni Kanunu. (22.11.2001, Sayı: 4721). Resmi Gazete (Sayı: 24607) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (03.03.2019)
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (2018). Saray Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü Ziyareti, Rapor No: 8

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33708> (10.04.2020)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2017 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609> (10.11.2019)
- Uğur, A. Ve Erol, Z. (2015). Sosyal Çalışmacıların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Stres Faktörlerine Yönelik Kavramsal Bir Değerlendirme Ve Stres Yönetimi Müdahale Programları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8.39, 987-997.
- Url-1: <https://www.memurlar.net/haber/792783/devlet-korumasinda-yetisen-3274-kisi-kamuya-alinacak.html> (15.05.2019)
- Url-2: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/osmaniye/basvurular/evlat-edinme/> (11.12.2019).
- Url-3: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf> (29.04.2020)
- Uslu, G. (2019). Çocuk İhmal Ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri, *Yüksek Lisans Tezi*. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ünal, V. (2012). Osmanlının Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 36.2, 1-27.
- Yağcı, C. (2017). Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Çocuk Refahı Kurumlarında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Yükleri Ve Tükenmişlik Düzeyleri, *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçın, A. (2011). Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği), *Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, C. (2016). Korunmaya Muhtaç Çocukların Koruma ve Bakım Altına Alınma Nedenleri, *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9.18, 499-525.
- Yazıcı, E. (2013). Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 4.2, 247-270.

- Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik. (13.11.1995). Resmi Gazete (Sayı: 22462).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/yetiştirme-yurtlarinin-kurulus-ve-isleyisine-iliskin-yonetmelik.pdf> (09.05.2019).
- Yıldırım, Ş. (2013). Çocuk Evinde Kalan Çocukların İlişki Dinamikleri: İzmir Örneği, *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15.1, 87- 110.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009a). Çocuk Koruma Sisteminde Aileyle Çalışmanın Esasları: İstanbul Örneğinde Çocuklar ve Ailelerinin Gereksinimler, Güçlülük ve Risk Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi, *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009b). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*. 11.5, 43-57.
- Yürür, S. ve Sarıkaya, M. (2011). Sosyal Çalışmacıların Sosyal Destek Algılarının Tükenmişliğe Etkisi. *Ege Akademik Bakış*. 11.4, 537-552.
- Zengin, O. ve Çalış N. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları Ve Çalışma Koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 28.1, 47-68.

EKLER

EK 1: Korunma Gereksinimi İçindeki Çocuk Birimi Personeli Görüşme Formu

Cinsiyetiniz	
Yaşınız	
Eğitim Durumunuz	
Mezuniyet Yılıınız	
Medeni Durumunuz	
Mesleğiniz	
Mesleğinizi Kaç Yıldır Yapmaktasınız?	
Kaç Yıldır Korunma İhtiyacı Olan Çocuklarla Çalışıyorsunuz?	
Görev Yaptığınız Kuruluş	

Görüşme Soruları

- 1.İş hayatınızdan biraz bahsedebilir misiniz?
- 2.Ülkemizde var olan çocuk koruma politikaları kapsamında çıkarılan kanun ve yönetmelikleri yeterli buluyor musunuz?
- 3.Korunma ihtiyacı olan çocukların tespit süreci hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 4.Sosyal inceleme süreci nasıl gerçekleşiyor?
- 5.Sosyal inceleme sonrası karar süreci nasıl gerçekleşiyor?
- 6.Bakım modelleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Çocuklara yönelik mevcut sistemden sorumlu olsanız ne gibi değişiklikler yaparsınız?
- 7.Örnek vakalar üzerinden mesleki deneyimlerinizi benimle paylaşır mısınız?
- 8.Ekleme istediğiniz başka herhangi bir şey var mı?

EK 2: Çocuk Evleri Sitesi Sosyal Servis Personeli Görüşme Formu

Cinsiyetiniz	
Yaşınız	
Eğitim Durumunuz	
Mezuniyet Yılıınız	
Medeni Durumunuz	
Mesleğiniz	
Mesleğinizi Kaç Yıldır Yapmaktasınız?	
Kaç Yıldır Kurum Bakımındaki Çocuklarla Çalışıyorsunuz?	
Görev Yaptığınız Kuruluş	

Görüşme Soruları

1. İş hayatınızdan biraz bahsedebilir misiniz?
2. Ülkemizde var olan çocuk koruma politikaları kapsamında çıkarılan kanun ve yönetmelikleri yeterli buluyor musunuz?
3. Çocukların kuruluşa teslim süreçleri hakkında bilgi verebilir misiniz?
4. Kurulusta kalmakta olan çocuklara yönelik kuralları ve verilen hizmetleri değerlendirebilir misiniz?
5. Hakkında bakım tedbiri sona eren ve kuruluştan ayrılan çocuklara yönelik bir değerlendirme yapabilir misiniz?
6. Bakım modelleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Çocuklara yönelik mevcut sistemden sorumlu olsanız ne gibi değişiklikler yaparsınız?
7. Örnek vakalar üzerinden mesleki deneyimlerinizi benimle paylaşır mısınız?
8. Ekleme istediğiniz başka herhangi bir şey var mı?

EK 3: Çocuk Görüşme Formu

Çocuk Bilgileri	
Çocuk Kodu	
Yaşı	
Cinsiyeti	
Doğum Tarihi ve Yeri	
Eğitim Durumu	
Çalışma Durumu	
Hakkında Bakım Tedbiri Alınma Yaşı	
Hakkında Bakım Tedbiri Alınma Nedeni	
Kaldığı Kuruluşun Adı	
Kuruluşa Kim Tarafından Teslim Edilmiş?	
Kaç Yıldır Aynı Kuruluşta Kalıyor?	
Anne-Baba Sağ mı?	
Kardeş Sayısı	
Kardeşleri Koruma ve Bakım Altında Mı?	

Görüşme Soruları

- 1.Koruma altına alınmadan önceki hayatınızdan biraz bahsedebilir misiniz?
- 2.Hakkınızda bakım tedbiri alınma süreci nasıl gerçekleşti?
- 3.Kuruluşa teslim edilme ve alışma süreciniz nasıl geçti?
- 4.Kuruluş şartları, hizmetleri ve çalışanların size karşı davranışları hakkında bir değerlendirme yapabilir misiniz?
- 5.Eğitim hayatınız ve sosyal ilişkileriniz hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?
- 6.Aile üyeleri ile ilişkileriniz nasıl?
- 7.Bazı kavramların sizin için ne ifade ettiğini öğrenebilir miyim?
- 8.Bakım modelleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 9.Geleceğe yönelik planlarınızı, hedeflerinizi ve hayallerinizi benimle paylaşır mısınız?
- 10.Ekleme istediğiniz başka herhangi bir şey var mı?

EK 4: Sakarya Üniversitesi Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 08/06/2018-E.8198

EK 4: Etik Kurul Kararı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : 61923333/050.99/
Konu : 84/36 Gökçe Nur MISIRLI

Sayın Gökçe Nur MISIRLI

İlgi : Gökçe Nur MISIRLI 21/05/2018 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Fen ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu Başkanlığının 06.06.2018 tarihli ve 84 sayılı toplantısında alınan "36" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Haluk SELVİ
Etik Kurulu Başkanı

36-Gökçe Nur MISIRLI'nın "Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi" başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; Gökçe Nur MISIRLI'nın "Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi" başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Güvenli Elektronik
İmzalı Aslı ile Aynıdır.

08.06.2018

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE6L4C0JD>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

TOPLANTI TARİHİ :19.06.2018
TOPLANTI NO :780

Enstitü Yönetim Kurulu Enstitü Müdürü Doç. Dr. Mükerrerem Bedizel AYDIN başkanlığında toplanarak gündemdeki maddeleri görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır.

18 – Sosyal Hizmet EABD yüksek lisans programı öğrencisi Gökçe Nur MISIRLI’nın dilekçesi okundu.

Yapılan görüşmeler sonunda; Enstitümüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Y176059009 numaralı öğrencisi Gökçe Nur MISIRLI’nın “Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi” ile ilgili arşiv çalışmaları yapmak üzere Düzce Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Düzce Fehmi Öney Çocuk Evleri Sitesi, Düzce Çocuk Evleri Sitesi, Bolu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Şehit Fatih Kalu Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Zonguldak Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Devrek Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Çaycuma Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Kdz. Ereğli Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Kozlu Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü, Çaycuma Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü’nde çalışmasının Enstitümüzce uygun olduğuna oy birliğiyle karar verildi.

ASLININ AYNIDIR

EK 5: Bakanlık Resmi İzin Yazısı

SAÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 27/09/2018-26098 Evrak Tarihi ve Sayısı:24/09/2018-E.317913

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 94952863-605.01-E.317913
Konu : Gökçe Nur MISIRLI

24/09/2018

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 17/08/2018 tarihli ve 310690 sayılı, Personel Daires Başkanlığının 12/09/2018 tarihli ve 314875 sayılı yazıları ile Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökçe Nur MISIRLI'nın "Çocuk Koruma Sistem Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi" konulu tez çalışmasını Düzce, Bolu ve Zonguldak illerinde çocuklara, kurum çalışanlarına ve il müdürlüğü personeline 6 ay süre ile anket uygulayabilme ve ekteki sorular çerçevesinde görüşme yapabilme talebinin olumlu değerlendirildiği bildirilmiştir.

Söz konusu talebe ilişkin alınan Makam Onayı ekte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi arz gereğini rica ederim.

Salih BOZKURT
Bakan a.
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkan V.

EK :
1- 1 sayfa

DAĞITIM :

Gereği:
Bolu Valiliğine (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)
Düzce Valiliğine (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)
Zonguldak Valiliğine (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)
Üniversiteler
(Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü)

Bilgi:
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27 Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara
Telefon No: (312)705 57 00 Faks: (312)705 57 57
e-Posta: cydb@ailc.gov.tr İnternet Adresi: <http://cydb.ailc.gov.tr/iletisim>

Bilgi için: Seval ÇETİN
Sosyal Çalışmacı
Telefon No: (312)705 57 22-5722

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Sayı : 94952863-605.01-E.317878
Konu : Gökçe Nur MISIRLI

24/09/2018

BAKAN YARDIMCILIĞI MAKAMINA

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 17/08/2018 tarihli ve 310690 sayılı, Personel Dairesi Başkanlığının 12/09/2018 tarihli ve 314875 sayılı yazıları ile Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökçe Nur MISIRLI'nın "Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi" konulu tez çalışmasını Düzce, Bolu ve Zonguldak illerinde çocuklara, kurum çalışanlarına ve il müdürlüğü personeline 6 ay süre ile anket uygulayabilme ve ekteki sorular çerçevesinde görüşme yapabilme talebinin olumlu değerlendirildiği bildirilmiştir.

Söz konusu araştırmanın, İl Müdürlüklerinin koordinasyonunda, kuruluş idarelerinin gözetim ve denetiminde, yapılacak araştırmaya katılım hususunda katılımcıların gönüllülüğü esas alınarak, uygulamalarda çocukların psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerine özen gösterilerek, elde edilecek kimlik bilgilerinin ve özel hayatın gizliliğine riayet edilerek, ses ve görüntü kaydı alınmaksızın ve fotoğraf çekimine izin verilmeksizin, çocukların kişisel özgürlükleri ve kişilik hakları korunacak ve güvenliklerine zarar gelmeyecek şekilde gerekli tedbirler alınarak, kuruluş işleyişini ve günlük yaşam programını aksatmayacak şekilde mesai saatleri içerisinde, kuruluşlarımızda kalan çocuklarımızın günlük yaşantılarını olumsuz etkileme olasılığı bulunan herhangi bir işlemin gerçekleştirilmemesi, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile uygulanabilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

Salih BOZKURT
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanı V.

O L U R
24/09/2018

Ayşe ERGEZEN
Bakan Yardımcısı

EKLER :
1- 1 sayfa
2- 1 sayfa

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (xnwAZt-dATrLL-yhdSXO-PYU1EH-3EdoMpHq) kodunu yazınız.

ÖZGEÇMİŞ

1993 yılında İstanbul-Şişli’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da bitirdi. 2012 yılında Düzce Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde lisans öğrenimine başladı. 2015-2016 Eğitim- Öğretim yılında Düzce Adliyesi Aile Mahkemesinde staj yaptı. Düzce Üniversitesindeki öğrenimini 2016 yılında üniversite birinciliği derecesiyle tamamladı. Ayrıca Anadolu Üniversitesi İkinci Üniversite Programı kapsamında 2014 yılında başladığı Sosyoloji Bölümünden 2018 yılında mezun oldu. 2017- 2018 yılları arasında Düzce Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünde “korunma ihtiyacı içindeki çocuk” biriminde çalıştı. Adli sosyal hizmet, kadına yönelik şiddet ile mücadele, liderlik ve zaman yönetimi, SİR yazma, sosyal politika ve sosyal refah uygulamaları, insan hizmetlerinde stres ve tükenmişlikle baş etme gibi konularda eğitimlere katılarak çeşitli sertifikalar aldı. Ayrıca 2017 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (mülga) düzenlediği Aile Eğitim Programı Eğitici Eğitimine katıldı. 01.02.2018 ve 05.03.2018 tarihleri arasında Avrupa Gönüllü Projesi kapsamında Yunanistan Xylokastro’da bulunan Ofreas Organization’da görev aldı. 2018 yılında Düzce Üniversitesi Sosyal Hizmet Haftası Sempozyumuna konuşmacı olarak katıldı ve “Çocuk Koruma Kanunu Çerçevesinde Çocuk Hakları” konulu sunumu gerçekleştirdi.